L. APVLEII MADAVRENSIS OPERA OMNIA QVAE EXSTANT,

Emendata & aucta:

Curâ PETRI COLVI BRVGENSIS; cum eiuſdem ad omnia VBERIORIBVS NOTIS.

Acceſſit nunc primùm, inter alia, LIB. ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ, *ex bibliotheca* C. V. FRANCISCI N

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciſcum Raphelengium.
CIↃ. IↃ. LXXXVIII.

Contenta hac editione.

AD

ILLVSTREM AMPLISSIMVMQVE V. AVGERIVM GISLENVM BVSBEQVIVM.

NE viuam, BVSBEQVI vir Amplißime, ſi iſtius ſingularis humanitatis tuæ qua tu in bonos eruditóſque omnes propéſiſſimus ſemper, obliuiſci vmquam poſſum: vtpote quam & coram non ſemel dumtaxat admiratus ſum, & reapſe, nullo merito meo fateor, aliquãdo etiam expertus. Quare ſæpius animus mihi fuit teſtandæ voluntatis, qua debitum meum fateri vellem non ſoluere; nouare potius nomen quàm expungere. Et iam quidem cùm in L. APVLEIO emendando illuſtrandoque aliquantulum ſubciſiuis horis laboraſſem, eamque opellam reipublicæ noſtræ iuuandæ lucem adſpicere vellem; nemini potius alij quàm tibi eam,

quantulacunque quidem eſt, dandam dicandam exiſtimaui. Nam & plus ab homine quoque extraneo ignotoq; mereantur illuſtres illæ paſſim celebreſque virtutes tuæ, perque eas res geſtæ in rem totius olim Chriſtiani orbis. Quas non ego primus ſim qui commemorare velim, aut poſſim. Dixere enim de ijs iamdudum alij, quibus vberior ampliorque dicendi copia eſt, & quorum in verbis auctoritas maior. Illud adhuc mirari ſatis nũquam potui, te, inter tot difficiles ſpinoſaſque de rebus publicis curas, vegetam iſtam viridemque ſenectutem tuam in amœnioribus Muſarũ pratis libenter reficere; immò etiam, rarum in tui ordinis viris hoc æuo exemplum, è quibuſque melioris notæ ſcriptorum lectis herbis verbiſque, ad miſcendas diluendaſque altiores auſterioreſque cogitationes illas, ſapidiorem quemlibet, vt ita dicam, colligere nonnũquam & exprimere ſuccum. Inter quos Apuleius noſter poſtremo loco locandus nequaquam videtur: ſcriptor guſtus nõ vulgaris

garis, & reconditæ latentiſque doctrinæ. Quod te omnium minimè latet, Belgicæ noſtræ clariſſimum lumen, qui eum verè æſtimas, quia capis; & ab ineptis ſciolorum obſtrigillantium, quorum mos optima quæque, vtpote quæ non intelligunt; ſuggillare, potes vindicare calumnijs. Quocirca litterarium hoc munuſculum, primuſque iuuenantis ingenij noſtri fœtus non ingratus tibi, ſpero, erit: & vel Inuidiam ipſam non timebit,

Quæ ſibi BVSBEQVI *præſcripſit pagina nomen.*

Vale vir ter Maxime. Idib. Sextilib. cIɔ. Iɔ. LXXXVII.

AD LECTOREM.

HAVD immeritò nostro patrumq́ nostrorum æuo doctiores viri L. Apuleium, scriptorem tersum & doctrinæ in moribus inq́ verbis antiquis reconditioris, maximi semper fecerunt. Vnde fit, vt post Philippi Beroaldi operã, suo nostroq́ tempore certè non nisi laudabilem, ex tanta deinde Criticorũ manu neminem extitisse qui ei etiamnum deprauatissimo vmquam seriò manus admouerit, admirari sæpius satis non potuerim. Cuius ego cùm iamdudum lectione etiam cumprimis caperer, sed in eo mutila mendosa multa ad quæ offenderem reperirem: editiones veteres aliquot consulere institui; si qua fortassis ex earum collatione variarumq́ lectionum inter se comparatione integriora reddi, coniecturisq́ etiam nonnumquam iuuari possent. Et aliquãdiu quidem non sine fructu hoc studium nostrum fuit; cùm accessit posteà exaratum manu exemplar vetus CL. V. I. Lipsij, quod ipse ab humanissimo doctissimoq́ viro Victore Giselino nostro donum acceperat. E quo statim, simul atque comparare id ad editiones vulgatas cœpimus, multa quæ manca maculosaq́ antè, feliciter satis in integrum à nobis restitui posse visa sunt. adeò vt in hoc cœpto pergeremus Lipsius ipse sæpius nos moneret,

moneret, & post etiam vt de noua Apuleij totius editione cogitare auderemus, auctor esset. Sed vt tibi, studiose Lector, diligentiæ operæque in hoc scriptore nostræ omnis planè constet ratio; en tibi editiones librosque varios quos inspeximus, qui isti. Primũ, Clarissimi Lipsij membranaceus codex, in quo Floridorum & Metamorphoseon libri toti, exceptis ijs paucisque alijs, quæ de Psyche libro quarto, quinto, & sexto narrantur. Romana editio quæ ante annos centumviginti, adnitente Cardinale Bessarione, in lucẽ omniũ, ni fallor, prima venit. Veneta Lipsij, ante annos etiam cusa centum: & Aldina quam humanissimus doctissimusque vir Bonauentura Vulcanius suppeditauit. Basileẽsis prima anni CIↃ. IↃ. XXXIII. *& altera quæ post vnà cum* Beroaldi *Commentarijs ibidem ex eadem officina prodijt, longè omnium, quantum quidem ad Floridorum reliquosque Philosophicos libros attinet, emendatissima. Consuluimus & Colonæi editionem, in qua de Asino aureo libri solummodo erãt. Addidimus nunc primùm numquam totum editum antè libellum* ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ, *quem C. V. Franciscus Nansius ex locupletissima bibliotheca sua nobis dedit, vt ipsemet olim in vsum studiosæ iuuentutis vulgandum manu sua descripserat. item* ΑΝΕΧΟΜΕΝΟΝ, *carmen ludicrum versum Latinè è Menandro, à* CL. *Bineto cum alijs quibusdam*

aliorum Epigrammatis antè vulgatum. Fragmenta etiam Titulosq́ librorum aliorum eiusdem auctoris nostri, qui integri ad nos non peruenere, è veterum Grammaticorum aliorumq́ scriptis enotauimus. Quæ in ipso contextu orationis, vt vocant, hîc à nobis emendata sunt, ea pleraque ex fide scripti codicis, pauciora ab ingenio aliisq́ editionibus esse, scias velim. Quod te hîc semel monere volui, quia nō semper quam lectionē, & præcipuè cùm è libro scripto emendamus, secuti simus, in Notis nostris indicauimus. in quibus hoc agimus, vt omnium librorum omnes variasq́ lectiones annotemus, emendationum nostrarum rationem reddamus, & quantum potest obscuriores lócos, qui in hoc auctore multi, nonnumquam illustremus. Ideo omnia simul, bona mala, sana non sana annotamus, iudicioq́ tuo & oculis subiicimus; vt cuique liberum sit quam lectionem velit vt veriorem amplecti, vel, pro captu suo, vt deteriorem reiicere: aut etiam quamlibet aliam, ductu huius vel istius veteris corruptaq́ scripturæ, saniorem planioremq́ ex ingenio suo eruere. Nam vt bonam partem mendorum nos iam hinc sustulisse quilibet æquus operæ nostræ æstimator facilè iudicabit: sic nos etiamnum multa parum correcta aut integra, & in Philosophicis libris præcipuè, restare ingenuè fatemur. Nec enim tot ineptarum insulsarumq́ lectionum monstris expur-

expurgandis aut expugnandis hanc vicem nos tirones sufficere potuimus. Sed hoc pro certo tibi persuadeas velim, nos, vt hic scriptor magna ex parte emendatior nitidiorq́; quàm hactenus, ad te veniret, ex summis viribus adnisos esse; cum bona spe, fore vt hunc qualemcunq; laborem nostrum, Lector candide, boni consulas. qua conditione, quisquis es, iam is tuus est. Vale.

VITA L. APVLEII.

L. APVLEIVS Madauræ, quæ ciuitas Africæ, in Numidiæ Gætuliæq; confinio, & antè sub ditione Syphacis, deinde Massanissæ, pòst colonia populi Romani splendidissima, honesto satis loco natus fuit. Nam ibi patrem Theseum habuit loco principe duumviralem, & honoribus alijs cunctis perfunctum: matrem verò Saluiam ab inclyto illo Plutarcho Cheronẽsi, ac mox Sexto Philosopho nepote eius genus ducentẽ. quem Sextum Philosophum audiuisse Imperatorem Antoninum Philosophum, in eius vita scribit Capitolinus. Quando natus fuerit, certò vel planè non constat. de quo tamẽ conijcere verisimiliter possumus. Nam eum sub Antonino Pio, Diuisque fratribus, id est M. Antonino Philosopho & L. Aurelio Vero præcipuè flo-

ruisse, argumentis satis certis colligere nobis datur. Meminit enim C. V. Lolliani Auiti, quem Diuorum fratrum imperio Bithyniæ præsidem fuisse, & Heluij Pertinacis ætate etiamnum vixisse, túc virum consularem, ex Vlpiano nostro eodemque Iulio Capitolino loco suo notauimus. Lollium quoque Vrbicum præfectum vrbis vocat, per quem, tunc legatú suum, Antoninum Pium Britannos debellasse, idem etiam historicus memoriæ prodidit. Scipioné Orphitum Africæ præsidem facere videtur, quem præfectum vrbis eiusdem D. Pij æuo, & post, imperante Antonino Philosopho, quamvis inter illos qui cum Faustina clandestinè solerent haberetur, tamen ad varios honores promotum, ex eodem scriptore cóstat. qui etiam consulatu functus circa idem tempus fuisse videtur. Scribunt enim Iurisconsulti nostri temporibus D. Marci Senatuscósultum factum Orphito & Rufo coss. quod Orphitianum, ab altero scilicet consulum, dictú fuit. Sed & Ael. Lampridius etiam Orphitum cum Maximo, item cum Rufo sub Commodo Imperatore consulem fuisse notat. At fortassis plures Orphiti eodem illo æuo. de quo pluribus disputare hoc loco non instituimus. Ex his omnibus dumtaxat obseruare voluimus, quando Apuleius noster natus videri possit: nimirum postremò D. Hadriani imperio, aut prætorpropter. Ab ineunte ætate studijs semper addictissimus fuit. Nam pueritia eius Carthagini, iuuentus verò Athenis omne genus liberalibus imbuta fuit disciplinis. vbi doctrinam Platonicam præcipuè secutus est, & adsecutus. Magno etiam cum labore, vtpote magistro nullo præeunte, Romæ Latinum sermonem addidicit. vbi etiam tam peritus iuris Quiritium euasit; vt aduocati munus obierit, & in foro caussas egerit.

rit. Sacris plurimis ſeſe in Græcia & alibi initiatum, immò ſacerdotem in prouincia Africa fuiſſe, ipſemet ſæpius indicat. quod & D. Auguſtinus alibi notat: qui eũ tunc & munera edidiſſe & venatores veſtiuiſſe ſcribit. Et circa id tempus Carthagini ex decreto ampliſſimi Ordinis ſtatua ex ære illi poſita fuit. Patrimonium ei ſatis amplum erat; niſi id diutinis ſtudijs & varijs longisq; peregrinationibus modicè imminuiſſet. Vxorem habuit ex Oea, Africæ etiam ciuitate, Pudentillam nomine, quæ ſeſtertiûm quadragies poſſidebat. Quam ob rem tunc apud CL. Maximum Africæ proconſulem Magicarum artium à Sicinio Æmyliano inſimulatus fuit; quod & Pudentillam viduam prouectioriſque ætatis feminam cantaminibus in amorem ſui pellexiſſet, & Pontianum priuignũ ſuum è medio ſuſtuliſſet. Quæ crimina à ſe alieniſſima, luculentiſſima Oratione oſtendit. Sed tamen etiam ipſe in Mileſijs ſuis, ſcripto quidem ludicro, Magicæ diſciplinæ ſeſe ſtudioſiſſimum amantiſſimumque fuiſſe non ſemel dumtaxat indicat: & olim quoque Lactantij Auguſtini veterumque aliorum patrum æuo talis audiebat; vt etiam Apollonio Tyaneo alijsque principibus Magis adiungeretur: quorũ maiora quàm Chriſti domini noſtri Ethnici contendebant extitiſſe miracula. Æquæuos æqualeſque ſuos, præter illos quos iam memorauimus, nominat Seuerianum Africæ proconſulem, Honorinumque filium eius, & legatum; Strabonem Æmylianum Numantinum V.C. condiſcipulum ſuum, cui librum dedicare voluiſſe videtur; Clementem, Poëtam qui res geſtas Alexandri Magni carmine conſcribebat. Multa vorſa multa prorſa, multa Græca multa Latina oratione ſcripſit; quorum bona pars iniuria incuriaque temporis intercidit.

cidit. Et quidem quæ integra ad nos perueniſſe cenſentur, ſunt hæc. Metamorphoſeon ſiue de Aſino aureo libri vndecim, Floridorum libri quatuor, de Dogmate Platonis vnus, de Philoſophia, de Deo Socratis, de Mundo, Περὶ ἑρμηνείας ſiue de Syllogiſmo Categorico, quem nunc primùm damus; Apológia prima, Apologia ſecunda, Ἀνεχόμενος, carmen ludicrum ex Menandro tralatum. Quorum Titulos dumtaxat Fragmentaque quædam è veterum Grammaticorum aliorumque ſcriptis enotare potuimus, iſta. Carmina varia, inter quæ Epigrammata multa amatoria, Epiſtolæ etiam, libri Ludicrorum, de Prouerbijs, de Arboribus, de Numeris, de Republica, Conuiuialium Quæſtionum, Naturalium Quæſtionum, Medicinalium, Hermagoras prior, Hermagoras poſterior, Phædo è Platone conuerſus, Epitomæ Hiſtoriarum, Hymnus & Dialogus in Æſculapium, Oratio pro ſtatua ſibi Oeæ locanda. De quibus omnibus alibi ſcripſimus. Et hæc de L. Apuleio noſtro Madaurenſi. Fuit & quidã alius Tiberij æuo Apuleius Celſus Centuripinus Siculus, medicus celebris, quem Scribonius Largus lib. de Compoſitione Medicamentorum præceptorem ſuum & Valentis vocat: Marcellus verò Empiricus, qui ſub Theodoſio Gratianoque vixit, inter medicinæ artis auctores Latinos recenſet. Hunc eumdem putem eſſe quem Palladius lib. de re Ruſtica laudat, & è quo Caſſianus Baſſus Geoponicωn, quæ Imp. Conſtantini nomine paſſim circumferuntur, concinnator multa deſcripſit. Eſt & ſcriptum quoddam de Herbis, Apuleio adſcriptum, in poſteriorique editione Baſileenſi noſtri auctoris operibus reliquis adcuſum; quód potius Celſo illi medico tribuatur. Sed illud quidem mihi tale videtur, vt nec Auguſti Tiberijúe

Tiberijúe ætate inoffenſo curſu elegantiæ Romanæ fluens æquor, nec Apuleiani ſermonis vberé lacinioſumque torrenté, vt ita dicam, redolere videatur. Non bene illi etiam de ſtilo filoque orationis Apuleianæ iudicare videntur, qui ab eo Aſclepium Hermetis Triſmegiſti è Græco in Latinum conuerſum volunt, interq; eius ſcripta numerare & excudere non dubitant; cum eo Dialogo, quantum ad verba & ad phraſes, vix quidquam in tota lingua Latina extet ineptius.

VETERVM SCRIPTORVM ALIQVOT DE APVLEIO SCRIPTISQVE EIVS TESTIMONIA.

Iul. Capitolinus Albino.

MAIOR *fuit dolor, quòd illum pro litterato laudandum plerique duxiſtis, cùm ille nenijs quibuſdam anilibus occupatus inter* MILESIAS *Punicas Apuleij ſui & ludicra litteraria conſeneſceret.*

Lactantius Diu. Inſtit. lib. v. cap. III.

Item cùm facta eius mirabiliter deſtrueret, nec tamen negaret; voluit oſtendere Apollonium vel paria vel etiam maiora feciſſe. Mirum quòd Apuleium prætermiſit, cuius ſolent multa & mira commemorari.

Marcellinus ad D. Auguſtinum.

Sed tamen etiam ego in hac parte, quia plurimis quid, quid reſcripſeris profuturũ eſſe confido, peccator acceſſerim; vt adeò vigilantius reſpõdere digneris, in quibus nihil aliud dominum quàm alij homines facere potuerunt feciſſe vel legiſſe

giſſe

giſſe mentiuntur. Apollonium ſiquidem ſuum nobis & Apuleium, aliosq́; Magicæ artis homines in medium proferunt, quorum maiora contendunt extitiſſe miracula.

D. Auguſtinus ad illum Epiſt. v.

Quis autem vel riſu dignum non putet, quòd Apollonium & Apuleium, ceterosq́; artium Magicarum peritiſſimos conferre Chriſto, vel etiam præferre conantur?

Et poſt:

Apuleius enim, vt de illo potiſſimùm loquamur, qui nobis Afris Afer eſt notior, non dico ad regnum, ſed nec ad aliquam quidem iudiciariam poteſtatē cum omnibus ſuis Magicis artibus potuit peruenire: honeſto patriæ ſuæ loco natus, & liberaliter educatus, magnaq́; præditus eloquentia. An fortè iſta, vt Philoſophus, voluntate contempſit, qui ſacerdos prouinciæ pro magno fuit; vt munera ederet venatoresq́; veſtiret, & pro ſtatua ſibi apud Oeenſes locanda, ex qua ciuitate habebat vxorem, aduerſus contradictionē quorumdam ciuium litigaret? Quod poſteros ne lateret, eiuſdem litis Orationem ſcriptam memoriæ commendauit. Quod ergo ad iſtam terrenam pertinet felicitatem, fuit magnus quoad potuit. Vnde apparet eum nihil amplius fuiſſe, non quia noluit, ſed quia non potuit. Quamquam & aduerſus quoſdam qui ei Magicarum artium crimē intenderant eloquentiſſimè ſe defendit.

Idem ad Deogratias Epiſt. XLIX.

Et tamen ſi hoc quod de Iona ſcriptum eſt, Apuleius Madaurenſis vel Apollonius Tyaneus feciſſe diceretur, quorum multa mira nullo fideli auctore iactitant; quamuis & Dæmones nonnulla faciant Angelis ſanctis ſimilia, non veritate, ſed ſpecie, non ſapientia, ſed planè fallacia: tamen ſi de iſtis, vt dixi, quos Magos vel Philoſophos laudabiliter nominant, tale aliquid narraretur.

Idem

Idem de Ciuit.Dei lib.IV.cap.II.

Quæ vno loco Apuleius breuiter stringit in eo libro quem DE MVNDO *scripsit.*

Idem lib.VIII.cap.XII.

Recentiores tamen Philosophi nobilissimi quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici Peripateticos aut Academicos, sed Platonicos. Ex quibus sunt valde nobilitati Græci, Plotinus, Iamblichus, Porphyrius: in vtraque autem lingua, id est, & Græca & Latina, Apuleius Afer extitit Platonicus nobilis.

Paulo post:

Hæc si ita sunt, quæ licet apud alios quoque reperiantur, Apuleius tamē Platonicus Madaurensis de hac re sola vnum scripsit librum, cuius titulum esse voluit DE DEO SOCRATIS. *Vbi differit & exponit, ex quo genere numinum numen sibi Socrates habebat adiunctum & amicitia quadam conciliatum, à quo perhibetur solitus admoneri, vt desisteret ab agendo; quando id quod agere volebat prosperè non fuerat euenturum. Dicit enim apertissimè, & copiosissimè differit, non eum Deum esse, sed Dæmonem: diligenti disputatione pertractans istam Platonis de Deorum sublimitate, & Hominum humilitate, Dæmonum medietate sententiam.*

Ibidem deinde:

Aut ergo fallitur Apuleius, & non ex isto genere numinum habuit amicum Socrates: aut contraria inter se sentit Plato, modò Dæmones honorando, modò eorum delicias à ciuitate bene morata remouendo: aut non est Socrati amicitia Dæmonis gratulanda. de qua vsqueadeò & ipse Apuleius erubuit; vt de DEO SOCRATIS *prænotaret librum: quem, secundum suam disputationem qua Deos à Dæmonibus tam diligenter copiosèq; discernit, non appellare* DE DEO, *sed* DE DÆMONE *Socratis debuit. Maluit hoc in ipsa disputatione quam in titulo libri ponere. Ita enim per*

sanam

sanam doctrinam quæ humanis rebus illuxit, omnes vel penè omnes Dæmonis nomen exhorrent; vt quisque ante disputationem Apuleij qua Dæmonum dignitas commendatur titulum libri DE DÆMONE SOCRATIS *legeret, nequaquam illum hominem sanum fuisse sentiret. Quid autem etiam ipse Apuleius quod in Dæmonibus laudaret inuenit, præter subtilitatem & firmitatem corporum, & habitationis altiorem locum? Nam de moribus eorum, cùm de omnibus generaliter loqueretur, non solùm nihil boni dixit, sed etiam plurimum mali. Deniq; lecto illo libro, prorsus nemo miratur, eos etiam scenicam turpitudinem in rebus diuinis habere voluisse: &, cùm Deos se putari vellent, Deorum criminibus oblectari potuisse & quidquid in eorum sacris obscœna solemnitate seu turpi crudelitate vel ridetur, vel horretur, eorum affectibus conuenire.*

Idem eod. lib. cap. XIX.

Postremò ipse Apuleius numquid apud iudices Christianos de Magicis artibus accusatus est?

Et post:

Huius autem Philosophi Platonici copiosissima & disertissima extat Oratio qua crimen artium Magicarum à se alienum esse defendit: seq; aliter non vult innocentem videri, nisi ea negando quæ non possunt ab innocẽte committi.

Idem lib. x. cap. XXVII.

Quanto humanius & tolerabilius cõsectaneus tuus Platonicus Apuleius errauit, qui tantũmodo Dæmones à Luna, &c.

Idem lib. XII. cap. x.

Vnde & Apuleius cùm hoc animantium genus describit: Sigillátim, *inquit,* mortales, cunctim tamen vniuerso genere perpetui.

Idem lib. XVIII. cap. XVIII.

Nam & nos cùm essemus in Italia, audiebamus talia de quadam regione illarum partium: vbi stabularias mulieres imbutas

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER PRIMVS.

At ego tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, auresque tuas beniuolas lepido susurro permulceam; modò si papyrum Aegyptiam tu argutia Nilotici calami inscriptam nõ spreueris inspicere. Figuras fortunásque hominũ in alias imagines conuersas, & in se rursum mutuo nexu refectas, vt mireris, hic exordior. Quis ille, paucis accipe. Hymettos Attica, & Isthmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca, glebæ felices æternùm libris felicioribus conditæ; mea vetus prosapia est. Ibi, inquam, in Attide primis pueritiæ stipendiis merui: mox in vrbe Latia aduena studiorũ Quiritiũ indigenum sermonem ærumnabili labore, nullo magistro præeunte aggressus, excolui. En ecce præfamur veniam, si quid exotici ac forensis sermonis rudis locutor offendero. Iam hæc quidem ipsa vocis immutatio, desultoriæ scientiæ stilo, quem accessimus, respondet. Fabulam Græcanicam incipimus. lector intende; lætaberis. Thessaliam, nam & illic originis maternæ nostræ fundamenta à Plutarcho illo inclyto, ac mox Sexto Philosopho nepote eius prodita gloriam nobis faciunt: eam Thessaliam ex negotio petebam. Postquam ardua montium, & lubrica vallium, & roscida cespitum, & glebosa camporum emersi; me equo indigena peralbo vehens, iam eo quoque admodum fesso, vt ipse etiam fatigationem sedentariam incessus vegetatione discuterem, in pedes desilio. equi sudorem fronte curiosè exfrico, aures remulceo, frenos detraho,

in gradum lenem sensim proueho; quoad lassitudinis incommodum alui solitum ac naturale præsidium eliquaret. Ac, dum is ientaculum ambulatorium, prataq; præterit, ore in latus detorto pronus allectat, duobus comitibus, qui fortè paululum processerant, tertium me facio. Et, dum ausculto quid sermonis agitaretur; alter exerto cachinno, Parce, inquit, in verba ista hæc tam absurda, tamq; immania mentiendo. Isto accepto, sititor alioqui nouitatis, Immo verò, inquam, impartite sermone nō quidem curiosum, sed qui velim scire vel cuncta, vel certè plurima: simul iugi, quod insurgimus, asperitudinem fabularum lepida iocunditas leuigabit. At ille qui cœperat, Næ, inquit, istud mendacium tam verum est, quàm si qui velit dicere, magico susurramine amnes agiles reuerti, mare pigrum colligari, ventos inanimes expirare, Solem inhiberi, Lunam despumari, stellas euelli, diem tolli, noctem teneri. Tunc ego in verba fidentior, Heus tu, inquam, qui sermonem ieceras priorem, ne pigeat te, vel tædeat reliqua pertexere. Et ad alium: Tu verò crassis auribus, & obstinato corde respuis quæ forsitan verè perhibeantur. Minus herculè calles prauissimis opinionibus ea putari mendacia, quæ vel auditu noua, vel visu rudia, vel certè supra captum cogitationis ardua videantur. quæ si paulo accuratius exploraris, non modò compertu euidentia, verùm etiam factu facilia senties. Ego denique vesperna, dum polentæ caseatæ offulam grandiorem in conuiuas æmulos contruncare gestio, mollitie cibi glutinosi faucibus inhærentis, & ima gula spiritus detinentis, minimò minus interij. Et tamē Athenis proximo, & ante Pœcilen porticum isto gemino obtutu circulatorem aspexi equestrem spatham præacutam mucrone infesto deuorasse: ac mox eumdem inuitamento exiguæ stipis venatoriam lanceam, qua parte minatur exitium, in ima viscera condidisse. Et ecce ponè lanceæ ferrum, quà bacillum inuersi teli ad occipitium per inguinem

guinem subit, puer in mollitiem decorus insurgit: inque flexibus tortuosis eneruam & exossam saltationem explicat, cum omnium qui aderamus admiratione. Diceres Dei medici baculo, quod ramulis semiamputatis nodosum gerit, serpentem generosum lubricis amplexibus inhærere. Sed iam cedo, tu sodes, qui cœperas, fabulam remetire. Ego tibi solus hîc pro isto credam, & quod ingressu primum fuerit stabulum, prandio participabo. Hîc tibi merces posita est. At ille: Istud quidem quod polliceris, æqui bonique facio. verùm, quod inchoaueram, porrò exordiar. Sed tibi prius deierabò Solem istum videntem Deum, me vera comperta memorare. nec vos vlterius dubitabitis, si Thessaliam proximam ciuitatem perueneritis; quòd ibidem passim per ora populi sermo iactetur, quæ palàm gesta sunt. Sed vt prius noritis qui sim, & cuiatis, & quò quæstu teneam, audite. Ægiensis quidem sum Aetneo melle, vel caseo, & huiuscemodi cauponarum mercibus per Thessaliam, Aetoliam, Bœotiam vltrò citrò discurrens. Comperto itaque, Hypatæ, quæ ciuitas cunctæ Thessaliæ antepollet, esse caseum recentem, & sciti saporis admodum commodo pretio distrahi, festinus adcucurri, id omne præstinaturus. Sed, vt fieri assolet, sinistro pede profectum me spes compendij frustrata est. Omne enim pridie Lupus negotiator magnarius coëmerat. Ergo igitur inefficaci celeritate fatigatus, commodùm vespera oriente ad balneas processeram. Ecce Socratem contubernalem meum conspicio. humi sedebat scissili palliastro semiamictus, penè alius, lurore ac misera macie deformatus: qualia solent Fortunæ deterrima stipes in triuijs erogare. Hunc talẽ, quamquam necessariũ & summè agnitũ, tamen dubia mente propius accessi. Hem, inquã, mi Socrates, quid istud? quæ facies? quod flagitiũ? At verò domi tuæ iam defletus & conclamatus es. Liberis tuis tutores iuridici prouincialis decretò dati. vxor præsolutis feralibus officijs luctu & mærore diutino defor-

no deformata, diffletis penè ad extremam captiuitatem oculis suis, domus infortunium nouarum nuptiarum gaudijs à suis sibi parentibus hilarare compellitur. At tu hic laruale simulacrum cum summo dedecore vestro viseris. Aristomene, inquit, næ tu Fortunarum lubricas ambages, & instabiles incursiones, & reciprocas vicissitudines ignoras! Et cum dicto sutili centunculo faciem suam, iamdudum punicantem præ pudore, obtexit; ita vt ab vmbilico pubetenus cetera enudaret. Nec denique perpessus ego tam miserum ærumnæ spectaculum, iniecta manu vt adsurgat enitor. At ille, vt erat capite velato, Sine sine, inquit, fruatur diutius tropæo Fortuna, quod fixit ipsa. Effeci sequatur: & simul vnam è duabus lacinijs meis exuo, eúmque properè, vestio dicam, an contego? & illico lauacro trado. quod vnctui, quod tersui opus ipse præministro: sordium enormem eluuiem effrico. Probè curatum ad hospitiũ, lassus ipse, fatigatum ægerrimè sustinens perduco. lectulo refoueo, cibo satio, poculo mitigo, fabulis permulceo. Iam ad lubentia procliuus est sermonis & ioci, & scitum est cauillum: iam dicacitas tinnula; cùm ille imo de pectore cruciabilem suspiritum ducens, dextra sæuiente frontem replaudens, Me miserum, infit: qui, dum voluptatem gladiatorij spectaculi satis famigerabilis consector, in has ærumnas incidi. Nam, vt scis optimè, secundùm quæstum Macedoniam profectus, dum mense decimo ibidem attentus nummatior reuertor; modicò prius quàm Larissam accederem, per transitum spectaculum obiturus, in quadam auia & lacunosa conualli à vastissimis latronibus obsessus, atque omnibus priuatus tandem euado: &, vtpote vltimè affectus, ad quamdam cauponam Meroen anum, sed admodum scitulam, deuorto. eíque causas & peregrinationis diuturnæ, & domuitionis anxiæ, & spoliationis diurnæ dum miserè refero; me satis quàm humanè tractare adorta cenæ gratæ atque gratuitæ, ac mox urigine percita, cubili suo applicat.

applicat. Et ſtatim miſer, vt cum illa acquieui, ab vnico congreſſu annoſam ac peſtilentem contraho. & ipſas etiam lacinias, quas boni latrones contegendo mihi conceſſerant, in eam contuli: operulas etiam, quas adhuc vegetus ſagariam faciens merebam; quò me ad iſtam faciem, quam paulo antè vidiſti, bona vxor & mala Fortuna perduxit. Pol quidem tu dignus, inquam, es extrema ſuſtinere, ſi quid eſt tamen nouiſſimo extremius, qui voluptatem Veneream, & ſcortum ſcorteũ Lari & liberis prætuliſti. At ille digitum à pollice proximum ori ſuo admouens, & in ſtuporem attonitus, Tace tace, inquit. & circumſpiciens tutamenta ſermonis, Parce, inquit, in feminam diuinam, ne quam tibi lingua intemperante noxam contrahas. Ain tandem! inquam: potens illa & regina caupona quid mulieris eſt? Saga, inquit, & diuinipotens cælum deponere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, Manes ſublimare, Deos infimare, ſidera extinguere, Tartarum ipſum illuminare. Oro te, inquam, aulæum tragicum dimoueto, & ſiparium ſcenicum complicato: & cedo verbis communibus. Vis, inquit, vnum vel alterum, immò plurima eius audire facta? Nam, vt ſe ament efflictim non modò incolæ, verùm etiam Indi vel Æthiopes vtrique, vel ipſi Antichthones, folia ſunt artis, & nugæ meræ. Sed, quod in conſpectu plurium perpetrauit, audi. Amatorem ſuum, quòd vi aliam temeraſſet, vnico verbo mutauit in feram caſtorem: quòd ea beſtia captiuari metuens, ab inſequentibus repræciſione genitalium liberatur; vt illi quoque ſimile, quòd Venerem habuit in aliam, proueniret. Cauponem quoq. vicinum, atque ob id æmulum, deformauit in ranam. & nunc ſenex ille dolium innatans vini ſui aduentores priſtinos in fece ſubmiſſus officioſis ronchis raucus appellat. Alium de foro, quòd aduerſus eam locutus eſſet, in arietem deformauit. & nunc aries ille cauſas agit. Eadem amatoris ſui vxorem, quòd in eam dicaculè

probrum dixerat, iam in sarcinā prægnationis obsepto vtero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnauit. Et, vt cuncti numerant, octo annorum onere misella illa, velut elephantum paritura, distenditur. Quæ quum, subinde ac multi nocerentur, publicitus indignatio percrebuit; statutumq́; est vt in eam die altera seuerißimè saxorum iaculationibus vindicaretur. Quod consilium virtutibus cantionum anteuortit. Et, vt illa Medea, vnius diecula à Creonte impetratis inducijs, totam eius domum, filiamq́; cum ipso sene flammis coronalibus deusserat: sic hæc deuotionibus sepulcralibus in scrobem procuratis, vt mihi temulenta narrauit proximè, cunctos in suis sibi domibus tanta numinū violentia clausit; vt toto biduo non claustra perfringi, non fores euelli, non denique parietes ipsi quiuerint perforari: quoad mutua hortatione consonè clamitarent, quàm sanctißimè deierantes, sese neque ei manus admolituros; &, si qui aliud cogitarit, salutare laturos subsidium. Sic illa propitiata totam ciuitatem absoluit. At verò cœtus illius auctorem nocte intempesta, cum tota domo, id est, parietibus & ipso solo, & omni fundamento, vt erat clausa, ad centesimum lapidem in aliam ciuitatem summo vertice montis exasperati sitam, & ob id ad aquas sterilem transtulit. Et quoniā densa inhabitantium ædificia locum nouo hospiti non dabant; ante portam proiecta domo discesit. Mira, inquam, nec minus sæua, mi Socrates memoras. Denique mihi quoq; nō paruam incußisti sollicitudinem, immò verò formidinem, iniecto non scrupulo, sed lancea, ne quo numinis ministerio similiter vsa sermones istos nostros anus illa cognoscat. Itaque maturius quieti nos reponamus: & somno leuata laßitudine noctis, anteluciò aufugiamus istinc quàm pote longißimè. Hæc adhuc me suadente, insolita vinolentia ac diurna fatigatione pertentatus bonus Socrates, iam sopitus stertebat altius. Ego verò adducta fore pessulisq́; firmatis, grabatulo etiam ponè

cardines

cardines supposito & probè aggesto, super eum me recipio. Ac primùm præ metu aliquantisper vigilo, dein circa tertiam fermè vigiliam paululum conniueo. Commodùm quieueram: & repentè impulsu maiore, quàm vt latrones crederes, ianuæ reserantur, immò verò fractis & euulsis funditùs cardinibus prosternuntur. Grabatulus alioqui breuiculus, & vno pede mutilus ac putris impetus tanti violentia prosternitur: me quoque euolutum & excussum humi recidens in inuersum cooperit ac tegit. Tunc ego sensi naturaliter quosdam affectus in contrarium prouenire. Nam vt lacrymæ sæpiculè de gaudio prodeunt; ita & in illo nimio pauore risum nequiui continere, de Aristomene testudo factus. Ac dum in infimum deiectus, obliquo aspectu quid rei sit grabatuli solertia munitus opperior; video mulieres duas altioris ætatis. Lucernam lucidam gerebat vna, spongiam & nudum gladium altera. Hoc habitu Socratem bene quietum circumstetere. Infit illa cum gladio: Hic est, soror Panthia, carus Endymion: hic catamitus meus, qui diebus ac noctibus ætatulam meam illusit: hic est qui meis amoribus subterhabitis, nō solùm me diffamat probris, verùm fugam instruit. At ego scilicet Vlyssi astu deserta vice Calypsonis æternā solitudinem flebo. Et porrecta dextera, meq; Panthiæ suæ demonstrato, At hic, inquit, bonus consiliator Aristomenes, qui fugæ huius auctor fuit, & nunc morti proximus, iam humi prostratus grabatulo succubans iacet, & hæc omnia conspicit. impunè se relaturū meas contumelias putat. Faxo eum serò, immò statim, immò verò iamnunc, vt & præcedentis dicacitatis, & instantis curiositatis pœniteat. Hæc ego vt accepi, sudore frigido miser perfluo, tremore viscera quatior; vt grabatulus etiā succussus & inquietus super dorsum meum palpitando saltaret. At bona Panthia, Quin igitur, inquit, soror, hunc primū bacchatim discerpimus, vel, membris eius destinatis, virilia desecamus? Ad hæc Meroë, sic enim

reapse nomen eius, tunc fabulis Socratis conuenire sentiebam: Immò, ait, supersit hic saltem, qui miselli huius corpus parua contumulet humo. Et capite Socratis in alterum dimoto latus, per iugulum sinistrum capulotenus gladium totum ei demergit, & sanguinis eruptionem vterculo admoto excipit diligenter; vt nulla stilla compareret vsquam. Hæc ego meis oculis aspexi. Nam etiam, ne quid demutaret credo à victimæ religione, immissa dextera per vulnus illud ad viscera penitus, cor miseri contubernalis mei Meroë bona scrutata protulit: cùm ille impetu teli præsecata gula, vocem, immò stridorem incertum per vulnus effunderet, & spiritum rebulliret. Quod vulnus, quàm maximè patebat, spongia offulciens Panthia: Heus tu, inquit, spongia, caue in mari nata, per fluuium transeas. His editis, ab imo remoto grabatulo, varicus super faciem meam residentes vesicam exonerant; quoad me vrinæ spurcissimæ madore perluerent. Commodùm limen euaserant: & fores ad pristinum statum integræ resurgunt; cardines ad foramina resident; postes ad repagula redeunt; ad claustra pessuli recurrunt. At ego, vt eram nunc etiam humi proiectus, inanis, nudus, & frigidus, & lotio perlitus, quasi recens vtero matris editus, immò verò semimortuus, verùm etiam ipse mihi superuiuens & postumus, vel certè destinatæ iam cruci candidatus, Quid, inquã, me fiet, vbi iste iugulatus manè paruerit? Cui videbor verisimilia dicere, proferens vera? Proclamares saltem suppetiatum, si resistere vir tantus mulieri nequibas. Sub oculis tuis homo iugulatur, & siles? Cur autem te simile latrocinium non peremit? Cur sæua crudelitas, vel propter indicium sceleris, arbitro pepercit? Ergo quoniam euasisti mortem, nunc illò redi. Hæc identidem mecum replicabam: & nox ibat in diem. Optimum itaque factum visum est anteluculò furtim euadere, & viam, licet trepido vestigio, capessere. Sumo sarcinulam meam, &

subdita claui pessulos reduco. At illæ probæ & fideles ianuæ, quæ sua sponte deseratæ nocte fuerant, vix tandẽ & ægerrimè tunc clauis suæ crebra immissione patefiunt. Et, Heus tu, vbi es? inquam, valuas stabuli absolue: anteluciò volo ire. Ianitor ponè stabuli ostium humi cubitans, & iamnunc semisomnus, Quid tu, inquit, ignoras latronibus infestari vias, qui hoc noctis iter incipis? Hem, & si tu, alicuius facinoris tibi conscius scilicet, mori cupis; nos cucurbitæ caput non habemus, vt pro te moriamur. Non longè, inquam, lux abest. Sed & præterea, quid viatori de summa pauperie latrones auferre possunt? An ignoras inepte, nudum nec à decem palæstritis despoliari posse? Ad hæc ille marcidus & semisopitus, in alterum latus euolutus, Vnde autem, inquit, scio, an conuectore illo tuo, cum quo serò deuerteras, iugulato, fugæ mandes præsidium? Illud horæ memini me, terra dehiscente, ima Tartara, inq; his canem Cerberum prorsus esurientem mei prospexisse. Ac recordarba profectò, bonam Meroen non misericordia iugulo meo pepercisse, sed sæuitia cruci me reseruasse. In cubiculum itaque reuersus, de genere tumultuario mortis mecum deliberabam. Sed cùm nullum aliud telum mortiferum Fortuna, quàm solum mihi grabatulum subministraret: Iam iam grabatule, inquam, animo meo carissime, qui mecum tot ærumnas exantlasti, conscius & arbiter quæ nocte gesta sunt, quem solum in meo reatu testem innocentiæ citare possum: tu mihi ad Inferos festinanti subministra telum salutare. Et cum dicto restim, qua erat intextus, aggredior expedire: ac tigillo quod fenestræ subditum altrinsecus prominebat iniecta atque obdita parte funiculi, & altera firmiter in nodum coacta, ascenso grabatulo, ad exitium sublimatus, & misso capite laqueum induo. Sed dum pede altero fulcimentum, quo sustinebar, repello, vt ponderis deductu restis ad gulam adstricta spiritus officia discluderet; repentè pútris alioquin & vetus funis di-

rumpitur. Atq. ego de alto decidens, Socratem, nam iuxta me iacebat, ſuperruo, cumq; eo in terram deuoluor. Et ecce in ipſo momento ianitor introrupit, exertè clamitans: Vbi es tu, qui alta nocte immodicè feſtinabas, & nunc ſtertis inuolutus? Ad hæc, neſcio an caſu noſtro, an illius abſono clamore experrectus Socrates, exurgit prior: &, Næ, inquit, meritò ſtabularios hos omnes hoſpites deteſtantur. Nam iſte curioſus dum importunè irrumpit, credo ſtudio rapiendi aliquid, clamore vaſto, marcidum alioqui, me altiſſimo ſomno excuſſit. Emergo lætus atque alacer, inſperato gaudio perfuſus: &, Ecce, inquam, ianitor fideliſſime, comes & pater meus, & frater meus, quem nocte ebrius occiſum à me calumniabaris. Et cum dicto Socratem deoſculabar amplexus. At ille, olore alioqui ſpurciſsimi humoris percuſſus quo me Lamiæ illæ infecerant, vehementer aſpernatur. Apagete, inquit, fœtorem extremæ latrinæ. Et cauſas cœpit huius oloris comiter inquirere. At ego miſer, adficto ex tempore abſurdo ioco, in alium ſermonem intentionem eius denuò diriuo: &, iniecta dextera, Quin imus, inquam, & itineris matutini gratiam capimus? Sumo ſarcinulam: & pretio manſionis ſtabulario perſoluto, capeſſimus viam. Aliquantulum proceſſeramus: & iam iubaris exortu cuncta colluſtrantur; & ego curioſe ſedulò arbitrabar iugulum comitis, qua parte gladium delapſum videram, & mecum, Veſane, aio, quin poculis & vino ſepultus extrema ſomniaſti. Ecce Socrates integer, ſanus, incolumis. Vbi vulnus? ſpongia vbi? poſtremò cicatrix tam alta, tam recens? Et ad illum, Næ meritò, inquam, medici fidi cibo & crapula diſtentos ſæua & grauia ſomniare autumant. Mihi denique, quòd poculis veſperi minus temperaui, nox acerba diras & truces imagines obtulit; vt adhuc me credam cruore eſſe humano aſperſum, atque impiatum. Ad hæc ille ſubridens, At tu, inquit, non ſanguine ſed lotio perfuſus es. Verumtamen &

men &

men & ipse per somnium iugulari visus sum mihi. Nam & iugulum istum dolui, & cor ipsum mihi auelli putaui: & nunc etiam spiritu deficior, & genua quatior, & gradu titubo, & aliquid cibatus refouendo spiritu desidero. En, inquam, paratum tibi adest ientaculum. Et cum dicto manticam meam humero exuo; caseum cum pane properè ei porrigo: &, Iuxta platanum istam resideamus, aio. Quo facto, & ipse aliquid indidem sumo. Eumque auidè esitantem aspiciens aliquanto intentiore acie, atque pallore buxeo deficientem video. Sic denique eum vitalis color turbauerat; vt mihi præ metu nocturnas etiã Furias illas imaginanti, frustulum panis, quod primum sumpseram, quamuis admodum modicum, medijs faucibus inhæreret, ac neque deorsum demeare neque sursum remeare posset. Nam & breuitas ipsa commeantium metum mihi cumulabat. Quis enim de duobus comitum alterum sine alterius noxa peremptum crederet? Verùm ille, vt satis detruncauerat cibũ, sitire impatienter cœperat. Nam & optimi casei bonam partem auidè deuorauerat: & haud ita longè radices platani lenis fluuius in speciem placidæ paludis ignauus ibat, argento vel vitro æmulus in colorem. En, inquam, explere latice fontis lacteo. Adsurgit: & oppertus paululũ planiorem ripæ marginem, complicitus in genua appronat se, auidus adfectans poculum. Nec dum satis extremis labijs summum aquæ rorem attigerat: & iugulo eius vulnus dehiscit in profundum patorem, & illa spongia repentè de eo deuoluitur; eamq; paruus admodum comitatur cruor. Denique corpus exanimatum in flumen panè cernuat: nisi altero ego eius pede retento, vix & ægre ad ripam superiorem attraxi. Vbi defletum pro tempore comitem misellum arenosa humo in amnis vicinia sempiterna contexi. Ipse trepidus, & eximiè metuens mihi, per diuersas & auias solitudines aufugi: & quasi conscius mihi cædis humanæ, relicta patria & Lare, vl-

Lare, vltroneum exilium amplexus, nunc Ætoliam, nouo contracto matrimonio, colo. Hæc Aristomenes. At ille comes eius, qui statim initiò obstinata incredulitate sermonem eius respuebat, Nihil, inquit, hac fabula fabulosius, nihil isto mendacio absurdius. Et ad me conuersus, Tu autem, inquit, vir, vt habitus & habitudo demonstrant, ornatus, accedis huic fabulæ? Ego verò, inquam, nihil impossibile arbitror; sed vtcunq; fata decreuerunt, ita cuncta mortalibus prouenire. Nam & mihi & tibi, & cunctis hominibus multa vsuuenire mira, & penè infecta; quæ tamen ignaro relata fidem perdant. Sed ego huic & credo hercules, & gratas gratias memini, quod lepidæ fabulæ festiuitate nos auocauit: asperam denique ac prolixam viam sine labore & tædio euasi. Quo beneficio etiam illum vectorem meum credo lætari, sine fatigatione sui me vsque ad istam ciuitatis portam, non dorso illius, sed meis auribus prouecto. Is finis nobis & sermonis & itineris communis fuit. Nam comites vtriq. ad villulas proximas læuorsum abiere. Ego verò quod primùm ingressu stabulum conspicatus sum accessi, & de quadam anu caupona illico percontor: Estne, inquam, Hypata hæc ciuitas? Annuit. Nostíne Milonē quemdam è primoribus? Arrisit. Et verè, inquit, primus istic perhibetur Milo, qui extra vrbem totam, & pomerium colit. Remoto, inquam, ioco parens optima, dic oro & cuiatis sit, & quibus deuersetur ædibus. Vidésne, inquit, extremas fenestras, quæ foris vrbem prospiciunt, & altrinsecus fores proximum respicientes angiportum? Inibi iste Milo deuersatur, ampliter nummatus, & longè opulentus, verùm extremæ auaritiæ, & sordis infimæ, infamis homo: fœnus denique copiosum sub arrabone auri & argenti crebiter exercens: exiguo Lare inclusus, & ærugini semper intentus; cum vxorem etiam calamitatis suæ comitem habeat. Neque præter vnicam pascit ancillulam: & habitu mendico semper

incedit.

incedit. Ad hæc ego risu subijcio: Benignè, inquam, & perspicuè Demeas meus in me consuluit, qui peregrinantem cum tali viro conciliauit, in cuius hospitio nec fumi nec nidoris nebulam vererer. Et cum dicto modicò secus progressus, ostium accedo, & ianuam firmiter oppessulatam pulsare vocaliter incipio. Tandem adolescentula quædam procedens, Heus tu, inquit, qui tam fortiter fores verberasti, sub qua specie mutuari cupis? An tu solus ignoras, præter aurum argentúmque nullum nos pignus admittere? Meliora, inquam, ominare: & post responde. Dic oro an intra ædes herum tuum offenderim? Planè, inquit: sed quæ causa quæstionis huius? Litteras ei à Corinthio Demea scriptas ad eum reddo. Dum annuntio, inquit, hæc, ibidem opperiter. Et cum dicto rursum foribus oppessulatis, intrò capessit. Modicò deinde regressa, patefactis ædibus, Rogat te, inquit. Intuli me: eúmque accubantem exiguo admodũ grabatulo, & commodùm cœnare incipientem inuenio. Assidebat pedes vxor, & mensa vacua posita. cuius monstratu: En, inquit, hospitium. Bene, ego: & ilico ei litteras Demeæ trado. Quibus properiter lectis, Amo, inquit, meum Demeam, qui mihi tantũ conciliauit hospitem. Et cum dicto iubet vxorem decedere, vtq; in eius locum assideam iubet. méque etiamnunc verecundia contantem arrepta lacinia detrahens, Adside, inquit, istic. nam præ metu latronum nulla est fibula; anne sufficientem supellectilem parare nobis licet? Feci. Et sic: Ego te, inquit, etiam de ista corporis speciosa habitudine, déque hac virginali prorsus verecundia, generosa stirpe proditum & rectè conijcerem. Sed & meus Demeas eadem litteris pronuntiat. Ergo breuitatem gurgustioli nostri ne spernas petó. Erit tibi adiacẽs & ecce illud cubiculum, honestum receptaculum. fac libenter deuerseris in nostro. Nam & maiorem domum dignatione tua feceris: & tibi specimen gloriosum arrogaris, si contentus

Lare

lare paruulo, Thesei illius cognominis patris tui virtutes æmulaueris, qui non est aspernatus Hecales anus hospitium tenue. Et vocata ancillula: Fotis, inquit, sarcinulas hospitis susceptas cum fide conde in illud cubiculum: ac simul è promptuario oleum vnctui, & lintea tersui, & cetera huc eidem vsui profer ocyter; & hospitem meum produc ad proximas balneas. satis arduo itinere atque prolixo fatigatus est. His ego auditis, mores atque parsimoniam ratiocinans Milonis, volénsque me artius ei conciliare, Nihil, inquam, rerum istarum, quæ itineris vbique nos comitantur, indigemus. Sed & balneas facilè percontabimur. Planè quod est mihi summè præcipuum, equo, qui me strenuè peruexit, fœnum atque ordeum, acceptis istis numulis, tu Fotis emito. His actis, & rebus meis in illo cubiculo conditis, pergens ipse ad balneas, vt prius aliquid nobis cibatui prospicerem, forum cupedinis peto: inq; eo piscatum opiparem expositum video. Et percontato pretio, quòd centum numis indicaret aspernatus, viginti denarios præstinaui. Inde me commodùm egredientem continuatur Pythias, condiscipulus apud Athenas Atticas meus; qui me post aliquantum multum temporis amanter agnitum inuadit, amplexúsque ac comiter deosculatus: Mi Luci, ait, sat pol diu est, quòd interuisimus te. At hercules exinde cum à magistro digressi sumus. Quæ autem tibi causa peregrinationis huius? Crastino die scies, inquam. Sed quid istud? voti gaudeo. Nam & lixas & virgas, & habitum prorsus magistratui congruentem in te video. Annonam curamus, ait, & ædilem gerimus; &, si quid obsonare cupis, vtique cõmodabimus. Abnuebam: quippe qui iam cœnæ affatim piscatum prospexeramus. Sedenim Pythias, visa sportula, succusisque in aspectum planiorem piscibus, At has quisquilias quanti parasti? Vix, inquam, piscatori extorsimus accipere viginti denarios. Quo audito, statim arrepta dextra

post li-

postliminiò me in forum cupedinis reducens, Et à quo, inquit, istorum nugamenta hæc comparasti? Demonstro seniculum in angulo sedentem. Quem confestim pro ædilitatis imperio voce asperrima increpans, inquit: Tam iam nec amicis quidem nostris, vel omnino vllis hospitibus parcitis? Quid tam magnis pretijs pisces friuolos venditatis, & florem Thessaliæ regionis instar solitudinis & scopuli edulium caritate deducis? sed non impunè. Iam enim faxo scias, quemadmodum sub meo magisterio mali debeant coërceri. Et profusa in medium sportula, iubet officialem suum insuper pisces inscendere, ac pedibus suis totos obtererę. Qua contentus morum seueritudine meus Pythias, ac mihi vt abirem suadens, Sufficit mihi, ô Luci, inquit, seniculi tanta hæc cõtumelia. His actis consternatus, ac prorsus obstupidus, ad balneas me refero, prudentis condiscipuli valido consilio & nummis simul priuatus & cæna: lautusque ad hospitium Milonis, ac dehinc cubiculo, me reporto. Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, inquit, hospes. At ego iam inde Milonis abstinentiæ cognitor, excusaui comiter: quòd viæ vexationem non cibo, sed somno censerem diluendam. Isto accepto pergit ipse, & iniecta dextra, clementer me trahere adoritur. Ac dum contor, dum modestè renitor; Non prius, inquit, discedam, quàm me sequaris. Et dictum iureiurando secutus, iam obstinationis suæ me ingratis obedientem perducit ad illum suum grabatulum. & residenti, Quàm saluè agit, inquit? Demeas noster. quid vxor, quid liberi, quid vernaculi? Narro singula. Percontatur accuratius causas etiam peregrinationis meæ. quas vbi probè protuli; iam & de patria nostra, & eius primoribus, ac denique de ipso præside scrupulosissimè explorans, vbi me post itineris tam sæui vexationem, sentit fabularum quoque serie fatigatum, in verba media somnulentum desinere, ac nequidquam defectum iam in certa verborum salebra balbutire;

butire; tandem patitur cubitum concedere. Euasi aliquando rancidi senis loquax & famelicum conuiuium, somno, non cibo grauatus: cœnatus solis fabulis. Et in cubiculum reuersus, optatæ me quieti reddidi.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON

SIVE

DE ASINO AVREO

LIBER SECVNDVS.

Vt primùm nocte discussa, Sol nouus diem fecit; & somno simul emersus & lectulo, anxius alioquin, & nimis cupidus cognoscendi quæ rara miraq́ue sunt: reputansq́ue me media Thessaliæ loca tenere, quò artis Magicæ natiua cantamina totius orbis consono ore celebrentur, fabulamq́ue illam optimi comitis Aristomenis de situ ciuitatis huius exortam, suspensus alioquin & voto simul & studio, curiosè cuncta considerabam. Nec fuit in illa ciuitate, quod aspiciens, id esse crederem quod esset, sed omnia prorsus ferali murmure in aliam effigiem translata; vt & lapides quos offenderem, de homine duratos, & aues quas audirem, indidem plumatas, & arbores quæ pomerium ambirent, foliatas similiter, & fontanos latices de corporibus humanis fluxos crederem. Iam statuas & imagines incessuras, parietes locuturos, boues & id genus pecua dictura præsagium; de ipso vero cælo, & iubaris orbe subitò venturum oraculum. Sic attonitus, immò verò cruciabili desiderio stupidus, nullo quidem initio vel omnino vestigio cupidinis meæ reperto,

cuncta

cuncta circuibam. Tamen dum luxu temulento similis ostiatim singula pererro, repentè me nescius forum cupedinis intuli. Et ecce mulierem quampiam frequenti stipatam famulatione ibidem gradientem accelerato vestigio comprehendo. Aurum in gemmis, & in tunicis, ibi inflexum, hic intextum matronam profectò confitebatur. Huius adhærebat lateri senex, iam grauis in annis. qui vt primùm me conspexit: Est, inquit, hercules hic Lucius: & offert osculum. & statim, incertum quidnam, in aurem mulieris obganniit. Quin, inquit, etiam, ipse parentem tuam accedis & salutas? Vereor, inquam, ignotæ mihi feminæ. Et statim rubore suffusus reiecto capite restiti. At illa obtutum in me conuersa, En, inquit, sanctissima Saluiæ matris generosa probitas. sed & cetera corporis inexplicabiliter ad regulam, qua diligenter aliquid adfingunt, sunt congruentia. Inenormis proceritas, succulenta gracilitas, rubor temperatus, flauum & inaffectatum capillitium; oculi cæsii quidem, sed vigiles, & in aspectus micantes prorsus aquilinos, quoquò versum floridi: speciosus & immeditatus incessus. Et adiecit: Ego te, Luci, meis istis manibus educaui: quidni? parentis tuæ, non modò sanguinis, verùm alimoniarum etiam socia fui. Nam ex familia Plutarchi ambæ prognatæ sumus, & eamdem nutricem simul bibimus, & in nexu germanitatis vnà coaluimus; nec aliud nos quàm dignitas discernit: quod clarissimas illa, ego priuatas nuptias fecimus. Ego sum Byrrhena illa, cuius fortè sæpiculè nomen inter tuos frequentatum educatores retines. Accede itaque hospitium fiducia, immò verò iam tuum proprium Larem. Adhæc ego, iam sermonis ipsius mora rubore digesto, Absit, inquam, parens, vt Milonem hospitem sine vlla querella deseram. Sed planè, quod officiis integris potest effici, curabo sedulò. Quotiens itineris huius ratio nascetur, numquam erit vt non apud te deuertar. Dum hunc & huiusmodi sermonem altercamur,

paucis admodum cõfectis passibus, ad domum Byrrhenæ peruenimus. Atria longè pulcerrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris deæ. facies quaquà pinnis explicitis sine gressu pilæ volubilis, instabile vestigium plantis roscidis decitantes, nec vt maneāt inhærēt; & iam volare creduntur. Ecce lapis Parius in Dianam factus tenet libratã totius loci medietatem: signum perfectè luculentum, veste reflatum, procursu vegetum, introeuntibus obuium, & maiestate numinis venerabile. Canes vtrimquesecus Deæ latera muniunt; qui canes & ipsi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora sæuiunt. &, sicunde latratus de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapidis exire. &, in quo summũ specimen operæ fabrilis egregius ille signifex prodidit, sublatis canibus in pectus arduis pedes imi resistunt, currunt priores. Ponè tergum Deæ saxum insurgit, in speluncæ modum muscis & herbis, & folijs & virgulis, & sicubi pampinis, & arbusculis alibi de lapide florētibus. splendet intus vmbra signi de nitore lapidis. Sub extrema saxi margine poma & vuæ faberrimè politæ dependent, quas ars æmula naturæ veritati similes explicuit. putes ad cibum inde quædam, cùm mustulentus auctumnus maturum colorem afflauerit, posse decerpi. Et, si fontes, qui Deæ vestigio discurrentes in lenem vibrantur vndam, pronus aspexeris, credes illos, vt vite pendentes racemos, inter cetera veritatis, nec agitationis officio carere Inter medias frondes lapidis Actæon simulachrum, curioso obtutu in dorsum proiectus, iam in ceruum ferinus, & in saxo simul & in fonte loturam Dianam opperiens visitur. Dum hæc idemtidem rimabundus eximiè delector: Tua sunt, inquit, Byrrhena, cuncta quæ vides. Et cum dicto ceteros omnes sermone secreto decedere præcepit. Quibus dispulsis omnibus, Per hãc, inquit, Deam ô Luci carissime, vt anxiè tibi metuo, &, vtpote pignori meo, longè prouisum cupio.

Caue tibi, ſed caue fortiter à malis artibus, & facinoroſis illecebris Pamphiles illius, quæ cum Milone iſto, quem dicis hoſpitem, nupta eſt. Maga primi nominis, & omnis carminis ſepulcralis magiſtra creditur; quæ ſurculis & lapillis, & id genus friuolis inhalatis, omnem iſtam lucem mundi ſideralis imis Tartari & in vetuſtum chaos mergit. Nam cùm quemquam conſpexerit ſpecioſæ formæ iuuenem, venuſtate eius ſumitur, & illico in eum & oculum & animum detorquet. Serit blanditias, inuadit ſpiritum. Amoris profundi pedicis æternis alligat. Tunc minus morigeros & viles faſtidiens, in ſaxa & in pecua, & quoduis animal puncto reformat: alios verò prorſus extinguit. Hæc tibi trepido, & cauenda cenſeo. Nam & illa vrit perpetuum, & tu per ætatem & pulcritudinem capax eius es. Hæc mecum Byrrhena ſatis anxia. At ego curioſus alioquin, vt primùm artis Magicæ ſemper optatum nomẽ audiui; tantum à cautela Pamphiles abſui, vt etiam vltro geſtirem tali magiſterio me volens ampla cum mercede tradere, & prorſus in ipſum Barathrum ſaltu concito præcipitare. Feſtinus denique & vecors animi, manu eius velut cathena quadam memet expedio: &, SALVE properè addito, ad Milonis hoſpitium perniciter euolo. Ac dum amenti ſimilis accelero veſtigium; Age, inquam, ô Luci euigila, & tecum eſto. Habes exoptatam occaſionem, & voto diutino poteris fabulis miſeris explere pectus. Aufer formidines puerileis; cominus cum re ipſa gnauiter congredere; & à nexu quidem Venereo hoſpitis tuæ tempera, & probi Milonis genialem torum religioſus ſuſpice. Verùm enimuerò Fotis famula petatur annixè. nam & forma ſcitula, & moribus ludicra, & prorſus argutula eſt. Veſperi quoque cum ſomno concederes, & in cubiculũ te duxit comiter, & blandè lectulo collocauit, & ſatis amanter cooperuit: & oſculato tuo capite, quàm inuita diſcederet vultu prodidit; denique ſæpe retrorſa reſpiciens ſubſtitit.

stitit. QVOD BONVM FELIX ET FAVSTVM. *Itaque, licet salutare non erit, Fotis illa tentetur. Hæc mecum ipse disputans fores Milonis accedo, &, quod aiunt, pedibus in sententiam meam vado. Nec tamē domi Milonem, vel vxorem eius offendo, sed tantùm caram meam Fotidem: quæ suis dominis parabat viscum fartim concisum, & pulpā frustatim collectam ad pascua virulenta. & quidem naribus iam mihi ariolabar tucetum perquàm sapidissimum. Ipsa linea tunica mundulè amicta & russea fasciola prænitente altiusculè sub ipsas papillas succintula, illud cibarium vasculum floridis palmulis rotabat in circulum; & in orbis flexibus crebra succutiens, & simul membra sua leniter illubricans, lumbis sensim vibrantibus, spinam mobilem quatiens placidè, decenter vndabat. Isto aspectu defixus obstupui, & mirabundus steti. steterunt & membra quæ iacebant antè. Et tandem ad illam, Quàm pulcrè, quamq́; festiuè, inquam, Fotis mea, ollulam istam cum natibus intorques? quàm mellitum pulmentum apparas? Felix, & certius beatus, cui permiseris illuc digitum intingere. Tunc illa lepida alioquin & dicacula puella, Discede, inquit, misselle, quàm procul à me foculo discede. Nam si te vel modicè meus igniculus afflauerit, vreris intimè, nec vllus extinguet ardorem tuum, nisi ego; quæ dulcè condiens, & ollam & lectulum suauè quatere noui. Hæc dicens, in me respexit, & risit. Nec tamen ego prius inde discessi, quàm diligenter omnem eius explorassem habitudinem. Sed quid ego de ceteris aio? cùm semper mihi vnica cura fuerit caput capillumq́; sedulò & publicè & prius intueri, & domi postea perfrui? Sicq́; iudicij huius apud me certa & statuta ratione, vel quod præcipua pars ista corporis in aperto & perspicuo posita prima nostris luminibus occurrit; & quòd in ceteris membris florida vestis hilaris color, hoc in capite nitor natiuus operatur. Denique pleraque indolem gratiasq́; suas probaturæ, lacinias*

omnes

omnes exuuut, amicula dimouent: nudam pulcritudinem suam præbere se gestiunt, magis de cutis roseo rubore quàm de vestis aureo colore placituræ. At verò, quod nefas dicere, neque sit huius rei vllum tam dirum exemplum, si cuiuslibet eximiæ pulcerrimæq; feminæ caput capillo exspoliaueris, & faciem natiua specie nudaueris; licet illa cælo deiecta, mari edita, fluctibus educata, licet, inquam, Venus ipsa fuerit, licet omni Gratiarũ choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo suo cincta, cinnama fragrans, & balsama rorans, calua processerit: placere nõ poterit nec Vulcano suo. Quid cum capillis color gratus, & nitor splendidus illucet, & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aspectum? & nunc vt aurum coruscans in leuem deprimitur vmbram; nunc coruina nigredine cærulos columbarum colli flosculos æmulatur; vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatus, & ponè versum coarctus amatoris oculis occurrens, instar speculi, reddit imaginẽ gratiorem? Quid? cum frequenti sobole spissus cumulat verticem, vel prolixa serie porrectus dorsa permanat? Tanta denique est capillamenti dignitas, vt, quamuis auro, veste, gemmis, omniq; cætero mundo exornata mulier incedat; tamen nisi capillum distinxerit, ornata non possit abire. Sed in mea Fotide, non operosus, sed inordinatus ornatus addebat gratiam. Vberes enim crines, leniter emissos, & ceruice dependulos, ac deinde per colla dispositos, sensimq; sinuato patagio residentes, paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat. Nec diutius quiui tantum cruciatum voluptatis eximiæ sustinere. sed pronus in eam, qua fine summum cacumen capillus ascendit, mellitissimum illud sauium impressi. Tum illa ceruicem intorsit, & ad me conuersa limis & morsicantibus oculis ait: Heus tu Scholastice, dulce & amarum gustulum carpis. Caue ne nimia mel-

mia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem contrahas. Quid istic, inquam, est, mea festiuitas, cùm sim paratus, vel vno sauiolo interim recreatus, super istum ignem porrectus assari? Et cum dicto artius eam complexus, cœpi sauiari. Iamq; æmula libidine in amoris parilitatem congermanescenti mecum, iam patentis oris inhalatu cinnameo, & occursantis linguæ illisu nectareo prona cupidine adlubescente: Pereo, inquam, immò iamdudum perij, nisi tu propitiaris. Ad hæc illa, rursum me deosculato, Bono animo esto, inquit. Nam ego tibi mutua voluntate mancipata sum. nec voluptas nostra differetur vlterius, sed prima face cubiculum tuum adiero. Abi ergo, ac te præpara. tota enim nocte tecum fortiter & ex animo prœliabor. His & talibus obgannitis sermonibus inter nos, discessum est. Commodùm meridies accesserat: & mittit mihi Byrrhena xeniola, porcum opimum, & quinq; gallinulas, & vini cadum in ætate pretiosi. Tunc ego vocata Fotide, Ecce, inquam, Veneris hortator & armiger Liber aduenit vltro. vinum istud sorbeamus hodie omne; quod nobis restinguat pudoris ignauiam, & alacrem vigorem libidinis incutiat. hac enim sitarchia nauigium Veneris indiget sola; vt in nocte peruigili & oleo lucerna & vino calix abundet. Diem ceterum lauacro, ac dein cœnæ dedimus. Nam Milonis boni concinnaticiam mensulam rogatus accubueram, quàm pote tutus ab vxoris eius aspectu, Byrrhenæ monitorum memor. & perinde in eius faciem oculos meos ac si in Auernum lacum formidans deieceram. Sed aßiduè respiciens præministrantem Fotidem, inibi recreabar animo. Cùm ecce iam vespera lucernam intuens Pamphile, Quàm largus, inquit, imber aderit crastino! Et percontanti marito quî comperisset istud? respondit sibi lucernam prædicere. Quod dictum ipsius Milo risu secutus, Grandem, inquit, istam lucernæ Sibyllam pascimus, quæ cuncta cæli negotia, & Solem ipsum de specula cande-

labri

labri contuetur. Ad hæc ego subiiciens, Sunt, aio, prima huiusce diuinationis experimenta: nec mirum. Licet modicum istum igniculum, & manibus humanis laboratũ, memorem tamen illius maioris & cælestis ignis, velut sui parentis, quid esset editurus in ætheris vertice, diuino præsagio & ipsum scire, & nobis enuntiare. Nam & Corinthi nunc apud nos paßim Chaldæus quidam hospes miris totam ciuitatem responsis turbulentat, & arcana fatorum stipibus emerendis edicit in vulgum. qui dies copulam nuptialem adfirmet; qui fundamenta mœnium perpetuet; qui negotiatori commodus; qui viatori celebris; qui nauigiis opportunus: mihi denique prouentum huius peregrinationis inquirenti multa respondit, & oppidò mira & satis varia. Nunc enim gloriam satis floridã, nunc historiam magnam, & incredendam fabulam, & libros me facturũ. Ad hæc renidens Milo, Qua, inquit, corporis habitudine præditus, quóue nomine nuncupatus hic iste Chaldæus est? Procerus, inquã, & suffusculus, Diophanes nomine. Ipse est, ait, nec vllus alius. Nam & hic apud nos multa multis similiter effatus, non paruas stipes, immò verò mercedes optimas consecutus, Fortunam scæuam, an sæuam verius dixerim, miser incidit. Nam die quadam, cùm frequentis populi circulo septus, coronæ circumstantium fata donaret, Cerdo quidam nomine negotiator accessit, eum diem commodũ peregrinationi cupiens. Quem cùm electum destinasset illi, iam deposita crumena, iam profusis numulis, iam dinumeratis centum denariis, quos mercedem diuinationis auferret; ecce quidam de nobilibus adolescentulus à tergo arrepens, eum lacinia prehendit, & conuersum amplexus osculatur artißimè. At ille vbi primùm consauiatus eum, iuxta se vt aßideret effecit; attonitus est repentinæ visionis stupore, & præsentis negotij, quod gerebat, oblitus, infit ad eum: Quàm olim equitem exoptatus nobis aduenis? Respõdit ad hæc ille alius:

Commodùm vespera oriente. Sed vicissim tù quoque frater mihi memora, quemadmodum exinde, vt de Euboea insula festinus enauigasti, & maris & viæ confeceris iter: Adhac Diophanes ille Chaldæus egregius, mente viduus, necdum suus, Hostes, inquit, & omnes inimici nostri, tam duram, immò verò Vlysseam peregrinationem incidāt. Nam & nauis ipsa, qua vehebamur, variis turbinibus procellarū quassata, vtroque regimine amisso, ægrè ad vlterioris ripæ marginem detrusa, præceps demersa est: & nos, omnibus amissis, vix enatauimus. Quodcumque vel ignotorum miseratione, vel amicorum beniuolentia extraximus, id omne latrocinalis inuasit manus: quorum audaciæ repugnans etiam cui nomen est Arisuatus, vnicus frater meus, sub istis oculis miser iugulatus est. Hæc eo adhuc narrante mœsto, Cerdo ille negotiator correptis numulis suis, quos diuinationis mercedi destinauerat, protinus aufugit. Ac dehinc, tunc demum Diophanes expergitus, sensit impudentiæ suæ labem: cùm etiam nos omnes circumsecus in clarum cachinnū videret effusos. Sed tibi planè, Luci domine, soli omnium Chaldæus ille vera dixerit; sisq; felix, & iter dexterū porrigas. Hæc Milone diutinè sermocinante, tacitus ingemiscebam: mihiq; non mediocriter succensebam, quod vltro inducta serie importunarum fabularum, partem bonam vesperæ, eiusq; gratissimū fructum amitterem. Et tandem denique deuorato pudore, ad Milonem aio: Ferat suam Diophanes ille Fortunam, & spolia populorum rursum conferat mari pariter ac terræ: mihi verò fatigationis hesternæ etiamnunc saucio, da veniam maturiùs concedam cubitum. Et cum dicto facesso, & cubiculum meum contendo. Atque illic deprehendo epularū dispositiones satis concinnas. Nam & pueris extra limen, credo vt arbitrio nocturni gannitus ablegarentur, humi quàm procul distratum fuerat. & grabatulum meum assistit mensula cænæ totius honestas reli-

qüias

quias tolerans; & calices boni, iam infuſo latice ſemipleni, ſolam temperiem ſuſtinentes: & lagena iuxtà orificio ceſſim dehiſcente pateſcens, facilis hauritu, prorſus gladiatoria Veneris antecænia. Commodùm cubueram: & ecce Fotis mea, iam domina cubitũ reddita, iacta proximat roſa ſerta, & roſa ſoluta in ſinu tuberante. Ac me preſſim deoſculato, & corollis reuincto, ac flore proſperſo, arripit poculum: ac deſuper aqua calida iniecta, porrigit bibam, idq; modicum. Prius quàm totum exorberem, clementer inuadit: ac reliclum paululatim labellis minuens, meq; reſpiciens, ſorbillat dulciter: ſequens & tertium inter nos viciſſim & frequens alternat poculum. Cùm ego iam vino madens, nec animo tantùm, verùm etiam corpore ipſo ad libidinem inquietus alioquin & petulans, etiam ſaucius pauliſper inguinum fine, lacinia remota, impatientiam Veneris Fotidi meæ monſtrans: Miſerere, inquam, & ſubueni maturius. Nam, vt vides, prælio, quod nobis ſine feriali officio indixeras, iam proximante vehementer intentus, vbi primam ſagittam ſæui Cupidinis in ima præcordia mea delapſam excepi, arcum meum & ipſe vigor attendit. & oppidò formido ne neruus rigoris nimietate rumpatur. Sed, vt mihi morem plenius geſſeris, in effuſum laxa crinem, & capillo fluenter vndante, ede complexus amabiles. Nec mora, cùm cibariis vaſculis raptim remotis, laciniis cunctis ſuis renudata, crinibusq; diſſolutis ad hilarem laſciuiam, in ſpeciem Veneris, quæ marinos fluctus ſubit, pulcrè reformata; pauliſper etiam glabellum feminal roſea palmula potius obumbrans de induſtria, quàm tegens verecundia, Præliare, inquit, & fortiter præliare. Nec enim tibi cedam, nec terga vortam. Comminus in aſpectum, ſi vir es, dirige; & graſſare nauiter, & occide moriturus. Hodierna pugna non habet miſſionem. Hæc ſimul dicens, inſcenſo grabatulo, ſuper me ſenſim reſidens, ac crebro ſubſiliens, lubricisq; geſtibus mobilem ſpinam qua-

tiens, pendulæ Veneris fructu me satiauit; vsque dum lassis animis, & marcidis artubus defatigati, simul ambo corruimus inter mutuos amplexus animas anhelantes. His & huiuscemodi colluctationibus ad confinia lucis vsque peruigiles egimus, poculis interdum lassitudinem refouentes, & libidinem incitantes, & voluptatem integrantes. Ad cuius noctis exemplar similes astruximus alias plusculas. Fortè quadam die mecum magnopere Byrrhena contendit apud eam cænulæ interessem: &, cùm impendiò excusarem, negauit veniam. Ergo igitur Fotis erat adeunda, deq́ nutu eius consilium, velut auspicium, petendum. Quæ, quamquam inuita quod à se vngue latius digrederer, tamen comiter amatoriæ militiæ breuem commeatum indulsit. Sed heus tu, inquit, caue regrediare cæna maturius. Nam vesana factio nobilissimorum iuuenũ pacem publicã infecit: & passim trucidatos per medias plateas videbis iacere. nec præsidis auxilia longinqua leuare ciuitatem tanta clade possunt. Tibi verò Fortunæ splendor, insidias contemptus etiam peregrinationis poterit afferre. Fac sine cura, sis inquam, Fotis mea. Nam præter quòd epulis alienis voluptates meas anteferrem, metum etiam istum tibi demam maturata regressione. Nec tamen incomitatus ibo. nam gladio solito cinctus altrinsecus, ipse salutis meæ præsidia gestabo. Sicq́ue paratus cænæ me committo. Frequens ibi numerus epulonũ, &, vtpote apud primatem feminam, flos ipse ciuitatis. Et opipares cibi, & ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti; ampli calices, variæ quidem gratiæ, sed preciositatis vnius. Hic vitrum fabrè sigillatum, ibi crystallum impunctum; argentum alibi clarum, & aurum fulgurans, & succinũ mirè cauatum in lapides, vt bibas: & quidquid fieri non potest, ibi est. Diribitores plusculi, splendidè amicti: fercula copiosa. puellæ scitulè ministrantes, pueri calamistrati pulcrè indusiati, gemmas formatas in pocula vini vetusti frequenter offerentes.

Iam

Iam illatis luminibus epularis sermo percrebuit: iam risus adfluens, & ioci liberales, & cauillus hincinde. Tum infit ad me Byrrhena: Quàm commodè versaris in nostra patria? Quod sciam, templis & lauacris, & ceteris operibus lōgè cunctas ciuitates antecellimus. vtensilibus præterea pollemus affatim. Certè libertas otiosa, & negotioso quidem aduenæ Romana frequentia; modesto verò hospiti quies villatica: omni deniq. prouinciæ voluptarij secessus sumus. Ad hæc ego: Vera memoras, nec vsquam gentium magis me liberum quàm hic fuisse credidi. Sed oppidò formido cæcas & ineuitabiles latebras Magicæ disciplinæ. nam ne mortuorum quidem sepulcra tuta dicuntur: sed & bustis & rogis reliquiæ quædam, & cadauerum præsegmina ad exitiabiles viuentium Fortunas petuntur. Et cantatrices aniculæ in ipso momento choragij funeris, perpeti celeritate alienam sepulturam anteuortunt. His meis addidit alius: Immò verò istic nec viuentibus quidem vllis parcitur. Et nescio qui simile passus, ore vndique omnifariam deformato truncatus est. Inter hæc, per conuiuium totum inlicentiosus cachinnus effunditur: omniumq; ora & obtutus in vnum quempiam angulo secubantem conferuntur. Qui cunctorum obstinatione confusus, indigna murmurabundus, cùm vellet exurgere: Immò, mi Telephron, Byrrhena inquit & subsiste paulisper, & more tuæ vrbanitatis fabulā illam tuā remetire; vt & filius meus iste Lucius lepidi sermonis tui perfruatur comitate. At ille: Tu quidē domina, ait, in officio manes sanctæ tuæ bonitatis; sed ferenda non est quorumdam insolentia. Sic ille commotus. Sed instantia Byrrhenæ, quæ cum adiuratione suæ salutis ingratis cogebat effari, perfecit vt vellet. Ac sic aggeratis in cumulum stragulis, & effultis in cubitum, suberectusq; in torum, porrigit dexteram, & instar oratorum conformat articulum; duobusq; infimis conclusis digitis, ceteros eminentes porrigit, & infesto pollice

clemen-

clementer subrigens, infit: Thelephron pupillus ego Miletò profectus ad spectaculũ Olympicũ, cùm hæc etiam loca prouinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Thessalia, fuscis auibus Larissam accessi. Ac dum singula pererrans, tenuato admodũ viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conspicor medio foro procerum quemdam senem. insistebat lapidem, claraq; voce prædicabat, SI QVI MORTVVM SERVARE VELLET, DE PRETIO LICERETVR. *Et ad quempiam prætereuntium, Quid hoc, inquam, cõperior? hiccine mortui solent aufugere? Tace, respondit ille. Nam oppidò puer, & satis peregrinus es, meritoq; ignoras Thessaliæ te consistere, vbi sagæ mulieres ora mortuorũ passim demorsicãt: eaq; sunt illis artis magicæ supplementa. Contra ego, Et quæ tu, inquam, dic sodes custodela ista feralis? Iamprimùm, respondit ille, perpetẽ noctem eximiè vigilandũ est, exertis & inconniuis oculis semper in cadauer intentis; nec acies vsquã deuertenda, immò ne obliquãda quidem. Quippe cùm deterrimæ versipelles, in quoduis animal ore conuerso, latenter obrepant; vt ipsos etiam oculos Solis & Iustitiæ facilè frustrentur. Nam & aues, & vrsum, canes & mures, immò verò etiam muscas induunt. Tunc diris cantaminibus somno custodes obruunt. Nec quisquam definire poterit, quantas latebras nequissimæ mulieres pro libidine sua comminiscuntur. Nec tamen huius tam exitiabilis operæ merces amplior, quàm quaterni vel seni fermè offeruntur aurei. Ehem, & quod penè prætericram, si qui non integrum corpus manè restituerit, quidquid inde decerptum diminutumq; fuerit, id omne de facie sua defectum sarcire compellitur. His cognitis, animũ meum commasculo: & illicò accedens præconem, Clamare, inquam, iam desine. Adest custos paratus: cedo præmium. Mille, inquit, numi deponentur tibi. Sed heus iuuenis, caue diligenter vt primatis ciuitatis huius filij cadauer à malis Harpyiis*

probè

probè custodias. Ineptias, inquam, mihi narras, & nugas meras. Vides hominem ferreum, & insomnem, certè perspicaciorem ipso Lynceo, vel Argo, & oculeum totum. Vix finieram: & illicò me produxit ad domum quampiam, cuius ipsis foribus obseptis, per quamdam breuem posticulam introuocat me, & conclaue quoddam obseratis liminibus. vmbrosam demonstrat matronam flebilem, fusca veste contectam. quam propter adsistens, Hic, inquit, auctoratus ad custodiam mariti tui fidenter accessit. At illa, crinibus antependulis hinc inde dimotis, etiam in mœrore luculentam proferens faciem, meq; respectans, Vide, oro, inquit, quàm expergitè munus obeas. Sine cura sis, inquam; modò corollarium idoneum comparas. Quo placito, ocyter surrexit, & ad aliud me cubiculum inducit. Ibi corpus splendentibus linteis coopertum, introductis quibusdam septem testibus, manu reuelat; & diutinè visu præfleto, obtestata fidem præsentium, singula demonstrat anxiè, membra contecta de industria quodam tabulis prænotante. Ecce, inquit, nasus integer, incolumes oculi, saluæ aures, illibatæ labiæ, mentũ solidum. VOS IN HANC REM BONI QVIRITES TESTIMONIVM PERHIBETOTE. Et cum dicto, consignatis illis tabulis, facessit. At ego, Iube, inquam, domina cuncta quæ sunt vsui necessaria, nobis exhiberi. At quæ, inquit, ista sunt? Lucerna, aio, prægrandis, & oleum ad lucem luci sufficiens, & calida cum œnophoris & calice, cænarumq; reliquiis discus ornatus. Tunc illa capite quassanti, Abi, inquit, fatue, qui in domo funesta cænas & partes requiris; in qua totiugis iam diebus ne fumus quidem visus est vllus. An istic comissatum te venisse credis? Quin sumis potius loco congruentes luctus & lacrymas? Hæc simul dicens, respexit ancillam: &, Myrrhene, inquit, lucernam & oleum trade confestim. Et incluso custode cubiculo protinus facessit. Desolatus ad cadaueris solatium, perfrictis

oculis

oculis & obarmatis ad vigilias, animum meum permulcebam cantationibus. Cùm ecce crepusculum, & nox prouecta, & nox altior, & deinde concubia altiora, & iam nox intempesta, mihiq́; oppidò formido cumulatior quidem: cum repentè introrepens mustela contra me cōstitit, obtutumq́; acerrimum in me destituit; vt tantillulum animalis præ nimia sui fiducia mihi turbauerit animum. Denique sic ad illam: Quin abis, inquam, impurata bestia, teq́; ad tui similes musculos recondis, antequam nostri vim præsentariam experiaris? quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cùm me somnus profundus in imum Barathrũ repentè demergit; vt ne deus quidem Delphicus ipse facilè discerneret, duobus nobis iacentibus, quis esset magis mortuus. Sic inanimis & indigens alio custode pæne, ibi non eram. Commodùm noctis inducias cantus perstrepebat cristatæ gallorum cohortis. Tandem expergitus, & nimio pauore perterritus, cadauer accurro; &, admoto lumine, reuelataq́; eius facie, rimabar singula, quæ cuncta conuenerant. Ecce vxor misella flens, cum hesternis testibus introrupit anxia; &, statim corpori superruens, multumq́; ac diu deosculata, sub arbitrio luminis recognoscit omnia. Et conuersa, Philodespotum requirit actorem: & ei præcipit bono custodi redderet sine mora præmium. Et oblato statim, Summas, inquit, tibi iuuenis gratias agimus: & hercules ob sedulum istud ministerium, inter ceteros familiares dehinc numerabimus. Ad hæc ego insperato lucro diffusus in gaudium, & in aureos refulgētes, quos idemtidem manu mea ventilabam, attonitus, Immò, inquam, domina, de famulis tuis vnum putato; &, quoties operam nostram desiderabis, fidenter impera. Vix effatum me statim familiares omnes nefarium execrati, raptis cuiusquemodi telis, insequuntur. Pugnis ille malas offendere, scapulas alius cubitis impingere, palmis infestis hic latera suffodere; calcibus insul-

insultare, capillos distrahere, vestem discindere. Sic in modum superbi iuuenis Adoni, vel musteluatis pipletis laceratus atque discerptus, domo proturbor. Ac, dum in proxima platea refouens animum, infausti atque improuidi sermonis mei serò reminiscor: dignum me pluribus etiam verberibus fuisse meritò consentio. Ecce iam vltimùm defletus atq. conclamatus processerat mortuus, rituq́; patrio, vtpote vnus de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forum. Occurrit ad latus quidam mæstus in lacrymis, genialem canitiem reuellens senex: &, manibus ambabus inuadens torum, voce contenta quidem, sed assiduis singultibus impedita, Per fidem vestram, inquit, Quirites, per pietatem publicam, perempto ciui subsistite, & extremum facinus in nefariam scelestamq́; istam feminam seueriter vindicate. Hæc enim, nec vllus alius, miserum adulescentem sororis meæ filium in adulteri gratiam, & ob prædam hereditariam extinxit veneno. Sic ille senior lamentabiles questus singulis instrepebat. Sæuire vulgus interdum, & facti verisimilitudine ad criminis credulitatem impelli. Conclamant ignem, requirunt saxa; paruulos ad exitium mulieris hortantur. Emeditatis ad hæc illa fletibus, quamqúe sanctissimè poterat, adiurans cuncta numina, tantum scelus abnuebat. Ergo igitur senex ille: Veritatis arbitrium in diuinam prouidentiam reponamus. Zachlas adest Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi præmio pepigit, reducere ab inferis spiritum, corpusqúe istud postliminio mortis animare. Et cum dicto iuuenem quempiam linteis amiculis intectum, pedesqúe palmeis baxeis Indutum, & adusque deraso capite, producit in medium. Cuius diu manus deosculatus, & ipsa genua contingens, Miserere, ait, sacerdos: miserere per cælestia sidera, per Inferna numina, per naturalia elementa, per nocturna silentia, & adepta Coptica, & per incrementa Nilotica, &

arcana Memphitica, & sistra Phariaca. Da breuem Solis vsuram, & in aeternum conditis oculis modicam lucem infunde. Non obnitimur, nec terrae rem suam denegamus; sed ad vltionis solatium, exiguum vitae spatium deprecamur. Propheta sic propitiatus, herbulam quampiam ter ob os corporis, & aliam pectori eius imponit. Tunc orientem obuersus, & incrementa Solis augusti tacitus imprecatus, venerabilis scenae facie studia praesentium ad miraculum tantum certatim adrexit. Immitto me turbae socium, & ponè ipsum lectulum editiorem quemdam lapidem insistens, cuncta curiosis oculis arbitrabar. Iam tumore pectus extolli; iam salubris vena pulsari; iam spiritu corpus impleri: & adsurgit cadauer, & profatur adolescens: *Quid, oro, me post Lethaea pocula, iam Stygiis paludibus innatantem, ad momentariae vitae reducitis officia? Desine iam, precor, desine: ac me in meam quietem permitte.* Haec audita vox de corpore. Sed aliquanto propheta commotior, *Quin refers, ait, populo singula, tuaeque mortis illuminas arcana? An non putas, deuotionibus meis posse Diras inuocari? posse tibi lassa membra torqueri?* Suscipit ille de lectulo, & vno congestu populum sic adorat: *Malis nouae nuptae peremptus artibus, & addictus noxio poculo, torum repentè adultero mancipaui.* Tunc vxor egregia capit praesentem audaciam, & mente sacrilega coarguenti marito resistens altercat. Populus aestuat, diuersa tendentes. hi pessimam feminam viuentem statim cum corpore mariti sepeliendam; alii, mendacio cadaueris fidem non habendam. Sed hanc contationem sequens adulescẽtis sermo distinxit. nam rursus altius ingemiscens, *Dabo, inquit, dabo vobis intemeratae veritatis documenta perlucida, & quod prorsus alius nemo cognouerit, indicabo.* Tunc digito me demonstrans: *Nam cùm corporis mei custos hic sagacissimus, exertam mihi teneret vigiliam; cantatrices anus, exuuiis meis imminentes, atque ob id reformatae*

frustra

frustra sæpius, cùm industriam sedulam eius fallere nequissent: postremò iniecta somni nebula, eoq; in profundam quietem sepulto, me nomine ciere nõ prius desierunt, quàm dum hebetes artus & membra frigida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur obsequia. Hic, vtpote viuus quidem, sed tantum sopore mortuus, quod eodẽ mecum vocabulo nuncupetur, ad suum nomen ignarus exurgit: & in exanimis vmbræ modum vltroneus gradiens, quamquam foribus cubiculi diligenter occlusis, per quoddam foramẽ prosectis naso prius, ac mox auribus, vicariam pro me lanienam suscitauit. Vtq; fallacia reliqua conuenirent, ceram in modũ prosectarum formatam aurium ei applicant examussim, nasoq; ipsius similem comparant. Et nunc adsistit miser hic præmium non industriæ, sed debilitationis consecutus. His dictis perterritus, tentare Fortunam aggredior. Iniecta manu nasum prehendo, sequitur: aures pertracto, deruunt. Ac dum directis digitis, & detortis nutibus præsentium denotor, dum risus ebullit; inter pedes circumstantium frigido sudore defluens euado. Nec postea debilis, ac sic ridiculus, Lari me patrio reddere potui: sed capillis hincinde laterum deiectis, aurium vulnera celaui; nasi verò dedecus linteolo isto pressim adglutinato decenter obtexi. Cùm primùm Telephron hanc fabulam posuit, compotores vino madidi rursum cachinnum integrant. Dumq; bibere solitariũ postulant, sic ad me Byrrhena: Solemnis, inquit, dies à primis cunabulis huius vrbis conditæ crastinus aduenit; quo die soli mortalium sanctissimum deum Risum hilaro atque gaudiali ritu propitiamus. Hunc tua præsentia nobis efficiet gratiorem. Atque vtinam aliquid de proprio lepôre lætificum honorando Deo comminiscaris, quo magis pleniusq; tanto numini litemus. Bene, inquam: & fiet, vt iubes. Et vellem hercules materiam reperire aliquam, quam deus tantus affluenter indueret. Post hæc, monitu famuli mei, qui noctis admonebat, iam & ipse

crapula distentus protinus exurgo: & appellata properè Byrrhena, titubante vestigio domuitionem capesso. Sed cùm primam plateam vadimus, vento repentino lumen, quo nitebamur, extinguitur; vt vix improuidæ noctis caligine liberati digitis pedum detunsis ob lapides, hospitium defessi rediremus. Dumq; iam iunctim proximamus, ecce tres quidam vegetis & vastulis corporibus fores nostras & summis viribus irruentes, ac ne præsentia quidem nostra tantillum conterriti, sed magis magisq; cum æmulatione virium crebrius insultantes; vt nobis, ac mihi potissimum, non immeritò latrones esse, & quidem sæuissimi viderentur. Statim denique gladium, quem veste mea contectum ad hos vsus extnleram, sinu liberatum arripio. Nec cunctatus, medios latrones inuolo: ac singulis, vt quemque colluctantem offenderam, altissimè demergo; quoad tandem ante ipsa vestigia mea, vastis & crebris perforati vulneribus, spiritum efflauerint. Sicque præliatus, iam tumultu eo Fotide suscitata, patefactis ædibus anhelans, & sudore perlitus, irrepo; meque statim, vtpote pugnantium latronum in vicem Geryoneæ cædis fatigatum, lecto simul & somno tradidi.

L. APV-

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER TERTIVS.

COMMODVM *punicantibus phaleris Aurora roseum quatiens lacertum, cælum inequitabat: & me securæ quieti reuulsum, nox diei reddidit. Aestus inuadit animum vel vespertini recordatione facinoris. Complicitis denique pedibus, ac palmulis inter alternas digitorum vicißitudines super genua connexis, sic grabatum coßim insidens, vbertim flebam: iam forum & iudicia, iam sententiam, ipsum denique carnificem imaginabundus. An mihi quisquam tam amicus, tamq; beniuolus iudex obtinget, qui me ternæ cædis cruore perlitum & tot ciuium sanguine delibutum, innocentem pronuntiare poterit? Hanc illam mihi gloriosam peregrinationem fore Chaldæus Diophanes obstinatè prædicabat. Hæc identidem mecũ replicans, fortunas meas eiulabam. Quati fores interdum; & frequenti clamore ianuæ nostræ perstrepi. Nec mora, cum magna irruptione patefactis ædibus, magistratibus, eorumq; ministris, & turba miscellanea cũcta completa. Statimq; lictores duo de iussu magistratuũ immissa manu trahere me sanè non renitentem. Ac dum primum angiportum insistimus, statim ciuitas omnis in populum effusa mira densitate nos insequitur. Et quamquam capite in terram, immò ad ipsos Inferos iam deiecto, mæstus incederem; obliquato tamen aspectu rem admirationis maximæ conspicio. Nam inter tot milia populi circumsedentis, ne-*

tis, nemo prorſus, qui non riſu dirumperetur, aderat. Tandem pererratis plateis omnibus, & in modum eorum qui luſtralibus piamentis minas portentorum hoſtiis circumforaneis expiant, circumductus angulatim, forum, eiuſq; tribunal aſtituor. Iamq; ſublimi ſuggeſtu magiſtratibus reſidentibus, iam præcone publico ſilentium clamante, repentè cuncti conſona voce flagitant, propter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimia denſitate periclitaretur, iudicium tantum theatro redderetur. Nec mora, cùm paſſim populus procurrens, caueæ cōſeptum mira celeritate compleuit: aditus etiam, & tectum omne fartim ſtipauerant. Plerique columnis implexi, alij ſtatuis dependuli, nonnulli per feneſtras & lacunaria ſemiconſpicui, miro tamen omnes ſtudio viſendi, pericula ſalutis negligebant. Tunc me per proſcenium medium velut quamdam victimam publica miniſteria perducunt, & orcheſtra mediæ ſiſtunt. Sic rurſum præconis amplo boatu citatus accuſator quidam ſenior exurgit; & ad dicendi ſpatium vaſculo quodam in vicem coli graciliter fiſtulato, ac per hoc guttatim defluo, infuſa aqua, populum ſic adorat: Neque parua res, ac præcipuè pacem ciuitatis cuncta reſpiciens, & exemplo ſerio profutura tractatur, Quirites ſanctiſsimi. Quare magis congruit ſedulò ſingulos atque vniuerſos vos pro dignitate publica prouidere, ne nefarius homicida tot cædiū lanienam, quam cruenter exercuit, impunè commiſerit. Nec me putetis priuatis ſimultatibus inſtinctum, odio proprio ſæuire. Sum namque nocturnæ cuſtodiæ præfectus: nec in hodiernū credo quemquam peruigilem diligentiam meam culpare poſſe. Rem denique ipſam, & quæ nocte geſta ſunt, cum fide proferam. Nam cùm ferè iam tertia vigilia ſcrupuloſa diligentia cuncta ciuitatis oſtiatim ſingula conſiderans circumirem; conſpicio iſtum crudeliſsimum iuuenem mucrone diſtricto paſſim cædibus operantem: iamq; tris numero ſæuitia eius interemptos,

teremptos, ante pedes ipsius spirantes adhuc corporibus in multo sanguine palpitantes. Et ipse quidem cōscientia tanti facinoris meritò permotus, statim profugit: & in domum, quamdam præsidio tenebrarum elapsus, perpetem noctem delituit. Sed prouidentia Deûm, quæ nihil impunitum nocentibus permittit, priusquam iste clandestinis itineribus elaberetur, manè præstolatus, ad grauissimum iudicij vestri sacramentum eum curaui producere. Habetis itaque reum tot cædibus impiatum, reum coram deprehensum, reum peregrinum. Constanter itaque in hominem alienum ferte sententias de eo crimine, quod etiam in vestrum ciuem seueriter vindicaretis. Sic profatus accusator acerrimus, immanem vocem repressit. Ac me statim præco, si quid ad ea respondere vellem, iubebat incipere. At ego nihil tunc temporis amplius quàm flere poteram, non tam mehercules truculentā accusationem intuens, quàm meam miseram conscientiam. Sed tamen oborta diuinitùs audacia, sic ad illa: Nec ipse ignoro, quàm sit arduum, trinis ciuium corporibus expositis, eum qui cædis arguatur, quamuis vera dicat, & de facto confiteatur vltro, tamē multitudini tantæ quod sit innocens persuadere. Sed, si paulìsper audientiam publicam mihi tribuerit humanitas, facilè vos edocebo me discrimen capitis non meo merito, sed rationabilis indignationis euentu fortuito tantam criminis inuidiam frustra sustinere. Nam cùm à cæna me serius aliquanto reciperem, potulentus alioquin, quod planè verum crimen non diffitebor, ante ipsas fores hospitij, ad bonum autem Milonem ciuem vestrum deuorto, video quosdam sæuissimos latrones aditum tentantes, & domus ianuas cardinibus obtortis euellere gestientes; claustrisq; omnibus, quæ accuratissimè adfixa fuerant, violenter euulsis, secum iam de inhabitantium exitio deliberantes. Vnus denique & manu promptior, & corpore vastior, his affatibus ceteros incitabat: Heus pueri, inquit, ma-

ribus animis, & viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis contatio, ignauia omnis facessat è pectore. stricto mucrone per totam domum cædes ambulet. Qui sopitus iacebit, trucidetur; qui repugnare tentauerit, feriatur. Sic salui recedemus, si saluum in domo neminem reliquerimus. Fateor, Quirites: extremos latrones, boni ciuis officium arbitratus, simul eximiè metuens & hospitibus meis & mihi, gladiolo, qui me propter huiusmodi pericula comitabatur, armatus, fugare atq. proterrere aggressus sum. At illi barbari prorsus, & immanes homines, neq; fugam capessunt; &, cùm me viderent in ferro, tamen audaciter resistunt. Dirigitur præliaris acies. Ipse denique dux & signifer ceterorum, validissimè viribus aggressus, illico manibus ambabus capillo abreptũ, ac retro flexum, effligere lapide gestit. quem dum sibi porrigi flagitat, certa manu percussum feliciter prosterno. Ac mox alium, pedibus meis mordicus inhærentem, per scapulas ictu temperato, tertiumq; improuidè occurrentem, pectore offenso, perimo. Sic pace vindicata, domoq; hospitis ac salute communi protecta, non tantùm impunem me, verùm etiam laudabilem publicè credebam fore: qui ne tantillo quidem vnquã crimine postulatus, sed probè spectatus apud meos, insuper innocentiam commodis cunctis antetuleram. Nec possum reperire, cur istius vltionis, qua contra latrones deterrimos commotus sum, nunc istum reatum sustineam; cùm nemo posit monstrare, vel priuatas inter nos inimicitias præcessisse, ac ne omninò mihi notos illos latrones vsquam fuisse. Vel certè vlla præda monstretur, cuius cupidine tantum flagitium credatur admissum. Hæc profatus, rursum lacrymis obortis, porrectisq; in preces manibus: Per publicam misericordiam, per pignorum caritatem, mæstus tunc hos tunc illos deprecabar. Cumq; iam humanitate commotos, misericordia fletuum affectos omnes satis crederem: Solis & Iustitiæ testatus oculum, casumq;

præsen-

præsentem meum commendans Deûm prouidentiæ, paulo altiùs aspectu relato, conspicio prorsum totum populum: risu cachinnabili diffluebant: nec secus illum bonum hospitem, parentemq́; meum Milonem risu maximo dissolutum. At tunc sic tacitus mecum, En fides, inquam, en conscientia. Ego quidem pro hospitis salute & homicida sum, & reus capitis inducor. at ille non contentus quòd mihi nec adsistendi solatium perhibuit, insuper exitium meum cachinnat. Inter hæc quædam mulier per medium theatrum lacrymosa & flebilis, atra veste contecta, paruulum quemdam sinu tolerans decurrit: ac ponè eam anus alia pannis horridis obsita, paribusq́; mæsta fletibus, ramos oleagineos vtræque quatientes. quæ circumfusæ lectulum, quo peremptorum cadauera contecta fuerant, plangore sublato se lugubriter eiulantes: Per publicam misericordiam, per commune ius humanitatis, aiunt, miseremini indignè cæsorum iuuenum, nostræq́; viduitati ac solitudini de vindicta solatium date. Certè paruuli huius in primis annis destituti fortunis succurrite, & de latronis huius sanguine legibus vestris & disciplinæ publicæ litate. Post hæc magistratus qui natu maior, adsurgit, & ad populum talia: De scelere quidem, quod seriò vindicandum, nec ipse qui commisit, potest diffiteri; sed vna tantum subsiciua sollicitudo nobis relicta est, vt ceteros socios tanti facinoris requiramus. Nec enim verisimile est hominem solitarium tres tam validos euitasse iuuenes. Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam & qui comitabatur eum puer, clanculo profugit; & res ad hoc deducta est, vt per quæstionem sceleris sui participes indicet: vt tam diræ factionis formido funditùs perimatur. Nec mora, cum ritu Græciensi ignis & rota, tum omne flagrorũ genus inferuntur. Augetur oppidò, immò duplicatur mihi mæstitia, quòd integro saltem mihi mori nõ licuerit. Sed anus illa, quæ suis fletibus cuncta turbauerat, Prius, inquit,

optimi ciues, quam latronem istum miserorum pignorum meorum peremptorem cruci adfigatis, permittite corpora necatorum reuelari; vt & formæ similis, & ætatis contemplatione magis magisq; ad iustam indignationem arrecti, pro modo facinoris sæuiatis. His dictis applauditur: & illico me magistratus ipsum iubet corpora, quæ lecto fuerant posita, mea manu detegere. Luctantem me, ac diu renuentem præcedens facinus instaurare noua ostensione, lictores iussu magistratuum quàm instantissimè compellunt: manum denique ipsam, eregione lateris tundentes, in exitium suum super ipsa cadauera porrigunt. Euictus tandem necessitate succumbo: &, ingratis licet, arrepto pallio, retexi corpora. Dij boni, quæ facies rei? quod monstrum? quæ Fortunarum mearum repentina mutatio? Quamquam enim iam in peculio Proserpinæ,& Orci familia numeratus, subitò in contrariam faciem obstupefactus hæsi. Nec possum noua illius imaginis rationem idoneis verbis expedire. Nam cadauera illa iugulatorum hominum erant tres vtres inflati, variìsq; secti foraminibus, &, vt vespertinum prælium meum recordabar, his locis hiantes, quibus latrones illos vulneraueram. Tunc ille quorumdam astu paulisper cohibitus risus, liberè iam exarsit in plebem. Hi gaudij nimietate gratulari; illi dolorem vētris manuum compressione sedare. Et certè lætitia delibuti, meq; respectantes, cuncti theatro facessunt. At ego, vt primùm illam laciniam prehenderam, fixus in lapide steti gelidus, nihil secius quàm vna de ceteris theatri statuis vel columnis. Nec prius ab Inferis emersi, quàm Milo meus hospes accessit. &, iniecta manu, me renitentem, lacrymisq; rursum promicantibus crebrà singultientem clementi violentia secum attraxit; & obseruatis via solitudinibus per quosdam amfractus domum suam perduxit: mæstumq; me, atque etiamtunc trepidum variis solabatur affatibus. Nec tamen indignationem iniuriæ, quæ inhæserat

altius

altius meo pectori, vllo modo permulcere quiuit. Ecce illico etiam magistratus ipsi cum suis insignibus domum nostram ingressi, talibus me monitis delinire gestiunt: Neque tuæ dignitatis, vel etiam prosapiæ tuorum ignari sumus, Luci domine. nam & prouinciam totam inclytæ vestræ familiæ nobilitas complectitur. Ac ne istuc, quod vehementer ingemiscis, contumeliæ causa perpessus es. Omnem igitur de tuo pectore præsentem tristitudinem mitte & angorem animi depelle. Nam lusus iste, quem publicè gratissimo deo Risui per annua reuerticula solemniter celebramus, semper commenti nouitate florescit. Iste deus auctorem suum propitius vbique comitabitur amanter, nec vnquam patietur vt ex animo doleas; sed frontem tuam serena venustate lætabit assiduè. At tibi ciuitas omnis pro ista gratia honores egregios offeret. Nam & patronum scripsit, &, vt in ære stet imago tua decreuit. Adhæc dicta sermonis vicem refero. Tibi quidem, inquam, splendidissima & vnica Thessaliæ ciuitas, honorum talium parem gratiam memini. Verùm statuas & imagines dignioribus, meisqúe maioribus reseruare suadeo. Sic pudenter allocutus, & paulisper hilaro vultu renidens, quantumqúe poteram lætiorem me refingens, comiter abeuntes magistratus appello. Et ecce quidam intrò currens famulus, Rogat te, ait, tua parens Byrrhena, & conuiuij cui te serò desponderas, iam appropinquantis admonet. Ad hæc ego formidans, & procul perhorrescens etiam ipsam domũ eius, Quàm vellem, inquam, parens iussis tuis obsequium commodare, si per fidem liceret id facere. Hospes enim meus Milo per hodierni diei præsentissimũ numen adiurans effecit, vt eius hodiernæ cœnæ pignerarer: nec ipse discedit, nec me digredi patitur. Proin epulare vadimonium differamus. Hæc adhuc me loquente, manu firmiter iniecta Milo, iussis balnearibus adsequi, producit ad lauacrum proximum. At ego vitans oculos omnium, & quem ipse fabri-

caueram, risum obuiorum declinans, lateri eius adambulabam obtectus. Nec quî lauerim, quî terserim, quî domum rursum reuerterim, præ rubore memini. Sic omnium oculis, nutibus, ac denique manibus denotatus, impos animi stupebam. Raptim denique paupertina Milonis cænula perfunctus, causatusq́; capitis acrem dolorem, quem mihi lacrymarum adsiduitas incusserat, cubitum venia facilè tributa concedo. Et abiectus in lectulo meo, quæ gesta fuerant singula mæstus recordabar. quoad tandem Fotis mea, dominæ suæ cubitu procurato, sui longè dissimilis aduenit. Non ex læta facie, nec sermone dicaculo, sed vultuosam frontem rugis insurgentibus asseuerabat. Cunctanter ac timidè denique sermone prolato, Ego, inquit, ipsa confiteor vltro, ego tibi causa huius molestiæ fui. Et cum dicto lorum quempiam sinu suo depromit, mihiq́; porrigens, Cape, inquit, oro te, de perfida muliere vindictam: immò verò licet maius quoduis supplicium sume. Nec tamen me putes, oro, sponte angorem istum tibi concinnasse. Dij mihi melius, quàm vt mei causa vel tantillũ scrupulũ patiare. Ac si quid aduersi tuum caput respicit, id omne protinus meo luatur sanguine. Sed quòd alterius rei causa facere iussa sum, mala quadam mea sors in tuam recidit iniuriam. Tunc ego familiaris curiositatis admonitus, factiq́; causam delitescentem nudari gestiens, suscipio: Omniũ quidem nequissimus, audacissimusq́; lorus iste, quem tibi verberandæ destinasti, prius à me concisus atq. laceratus interibit ipse, quàm tuam plumeam lacteámque contingat cutem. Sed mihi cum fide memora, quod tuum factum sçæuitas consecuta in meũ conuertit exitium. Adiuro enim tuum mihi carissimum caput, nulli me prorsus, ac ne tibi quidem ipsi adseueranti posse credere, quòd tu quidquam in meam cogitaris perniciem. Porrò meditatus innoxios casus incertus, vel etiam aduersus culpæ non potest adiicere. Cum isto fine sermonis oculos Fotidis meæ vdos

ac tre-

ac tremulos, & prona libidine marcidos, iamiamq́; semiadopertulos admissis & sorbillantibus suauijs sitienter hauriebam. Sic illa lætitia recreata, Patere, inquit, oro, prius fores cubiculi diligenter occludam; ne sermonis elapsi profana petulantia committam grande flagitium. Et cum dicto pessulis iniectis, & vncino firmiter immisso, sic ad me reuersa, colloq́; meo manibus ambabus implexa, voce tenui, & admodum diminuta: Paueo, inquit, & formido solidè domus huius operta detegere, & arcana dominæ meæ reuelare secreta. Sed melius de te, doctrinaq́; tua præsumo; qui præter generosam natalium dignitatem, præter sublime ingenium, sacris pluribus initiatus, nosti sanctam silentij fidem. Quæcunque igitur commisero huius religiosi pectoris tui penetralibus, semper hæc intra conseptum clausa custodias oro; & simplicitatem relationis meæ, tenacitate taciturnitatis tuæ remunerare. Nam me, quæ sola mortalium noui, vis amoris, quo tibi teneor, indicare compellit. Iam scies omnem domus nostræ statum: iam scies dominæ meæ miranda secreta; quibus obaudiunt Manes, turbantur sidera, coguntur numina, seruiunt elementa. Nec vmquam magis artis huius violentia nititur, quàm cum scitulæ formulæ iuuenem quempiam libenter aspexit. quod quidem ei solet crebriter euenire. Nunc etiam adulescentẽ quemdam Boëtium summè decorum efflictim deperit, totiusq́; artis manus, machinas omnes ardenter exercet. Audiui vesperi, meis his, inquam, auribus audiui, quòd, ni celerius Sol cælo ruisset, noctiq́; ad exercẽdas illecebras magiæ maturius cessisset, ipsi Soli nubilam caliginem & perpetuas tenebras comminantem. Hunc iuuenem, cum è balneis rediret ipsa, tonstrinæ residentem hesterna die fortè conspexit: ac me capillos eius, qui iam cæde cultrorum desecti humi iacebant, clanculò præcepit ferre. Quos me sedulò furtimq́ue colligentem tonsor inuenit; &, quod alioqui publicitus maleficæ disci-

plinæ

plinæ perinfames sumus, arreptam inclementer increpat: Tu ne vltima non cessas subinde lectorum iuuenum capillamenta surripere? Quod scelus nisi tandem desines, magistratibus te constanter obiiciam. Et verbum facto secutus, immissa manu scrutatus è mediis papillis meis iam capillos absconditos, iratus arripuit. Quo gesto grauiter affecta, me cumq; reputans dominæ meæ mores, quod huius rei repulsa satis acriter commoueri, meq; verberare sæuissimè consueuit; iam de fuga consilium tenebam: sed istud quidem tui contemplatione abieci statim. Verùm cùm tristis inde discederem, ne prorsus vacuis manibus redirem; conspicio quemdam forficulis attondentem caprinos vtres. Quos cùm probè constrictos, inflatosq;, & iam pendentes cernerem; capillos eorum humi iacentes, flauos, ac per hoc illi Bœotio iuueni consimiles, plusculos aufero: eosq; dominæ meæ, dissimulata veritate, trado. Sic noctis initio, priusquam cænæ te reciperes, Pamphile mea, iam vecors animi, tectum scindulare conscendit, quod altrinsecus ædium patore perflatili nudatum, ad omnis orientales ceterosq; aspectus peruium, maximè his artibus suis commodum secretò colit. Priusq; apparatu solito instruxit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & infelicium nauium durantibus clauis defletorum, sepultorum etiam, cadauerum expositis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnosi claui pendentium; alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. Tunc decantatis spirantibus fibris, litat vario latice. nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano. libat & mulsa. Sic illos capillos in mutuos nexus obditos, atque nodatos, cum multis odoribus dat viuis carbonibus adolendos. Tunc protinus inexpugnabili Magicæ disciplinæ potestate, & cæca numinum coactorum violentia, illa corpora quorum fumabant stridentes capilli, spiritum mutuantur

uantur humanum, & ſentiunt, & audiunt, & ambulant: &, qua nidor ſuarum ducebat exuuiarum ueniunt; &,pro illo iuuene Bœotio aditum geſtientes, fores inſiliunt. Cùm ecce crapula madens,& obſcuræ noctis deceptus caligine, audacter mucrone diſtricto, in inſani modum Aiacis armatus, non vt ille viuis pecoribus infeſtus, tota laniauit armenta; ſed longè fortius, qui tres inflatos caprinos vtres exanimaſti: vt ego te proſtratis hoſtibus ſine macula ſanguinis, nõ homicidam nunc, ſed vtricidam amplecterer. Ac ſic lepido ſermone Fotidis inuicem cauillatus, Ergo igitur iam & ipſe poſſum, inquam, mihi primam iſtam virtutis adoreã, ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare, vel trigemino corpori Geryonis, vel triplici formæ Cerberi totidem peremptos vtres coæquando. Sed vt ex animo tibi volens omne delictum, quo me tantis angoribus implicaſti, remittam; præſta quod ſummis votis expoſtulo: & dominam tuam, cùm aliquid huius diuinæ diſciplinæ molitur, oſtende: cùm Deos inuocat; certè eam reformatam videam. Sum namque coràm Magiæ noſcendæ ardentiſsimus cupitor. quamquam mihi nec ipſa tu videare talium rerum rudis, vel expers. Scio iſtud, & planè ſentio; cùm, ſemper alioqui ſpretorem matronalium amplexuum, ſic tuis iſtis micantibus oculis, & rubentibus bucculis, & renidentibus crinibus, & hiantibus oſculis, & flagrantibus papillis, in ſeruilem modum addictum, atq. mancipatum teneas volentem. Iam denique nec Larem requiro, nec domuitionem paro, & nocti iſti nihil antepono. Quàm vellem, inquit illa, præſtare tibi ô Luci, quod cupis: ſed propter inuidos mores, in ſolitudinem ſemper abſtruſa, & omniũ præſentia viduata ſolet ſecũ huiuſmodi perficere. Sed tuũ poſtulatũ præponam periculo meo, idq́; obſeruatis opportunis temporibus ſedulò perficiam; modò, vt initio præfata ſum, rei tantæ fidem ſilentiumq́; tribue. Sic nobis gannientibus libido mutua & animos ſi-

mos ſi-

mos simul & membra suscitat. omnibus abiectis amiculis, hactenus denique intecti bacchamur in venerem; cum quidem mihi iam fatigato de propria liberalitate Fotis puerile obtulit corollarium. Iamq́ue luminibus meis vigilia marcidis infusus sopor, etiam in alium diem nos attinuit. Ad hunc modum transactis voluptariè paucis noctibus, quadam die percita Fotis, ac satis trepida me accurrit: indicatq́ue dominam suam, quòd nihil etiamtunc in suos amores ceteris artibus promoueret, nocte proxima in auem sese pluraturam, atque ad suum cupitum sic deuolaturam: proin memet ad tantæ rei speculam cautè præpararem. Iamq́ue circa primam noctis vigiliam, ad illud superius cubiculum suspenso & insono vestigio me perducit. Ipsa per rimam ostiorũ quampiam iubet spectare: quæ sic gesta sunt. Iam primùm omnibus laciniis se deuestit Pamphile, &, arcula quadam reclusa, pyxides plusculas inde depromit. de quis vnius operculo remoto, atque indidem egesta vnguedine, diuq́; palmulis suis adfricata, ab imis vnguibus sese totam adusque summos capillos perlinit: multumq́; cum lucerna secretò collocuta, membra tremulo succussu quatit. Quis leuiter fluctuantibus, promicant molles plumulæ, crescunt & fortes pinnulæ, duratur nasus incuruus; coguntur vngues adunci. fit bubo Pamphile. Sic, edito stridore querulo, iam sui periclitabunda paulatim terra resultat; mox in altum sublimata, forinsecus totis alis euolat. Et illa quidem magnis suis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, præsentis tantũ facti stupore defixus, quiduis aliud magis videbar esse quàm Lucius. Sic exterminatus animi attonitus in amentiam, vigilans somniabam: defrictis adeo diu pupillis, an vigilarem scire quærebam. Tandem denique reuersus ad sensum præsentium, arrepta manu Fotidis, & admota meis luminibus, Patere, oro te, inquã, dum dictat occasio, magno & singularis me affectionis tuæ fructu perfrui;

perfrui; & impartire nobis vnctulum indidem, per istas tuas papillas, mea mellitula: tuumq; mancipium irremunerabili beneficio sic tibi perpetuò pignera; ac iam perfice, vt meæ Veneris Cupido pinnatus assistam tibi. An, inquit, vulpinaris amasio, meq; sponte asciam cruribus meis illidere compellis? siccine me vix à lupis conseruo Thessalis. Hunc alitem factum vbi quæram? videbo quando? A me scelus istud depellant cælites, inquam: vt ego quamuis ipsius aquilæ sublimis volatibus toto cælo peruius, & supremi Iouis certus nuntius, vel lætus armiger, tamen non ad meum nidulum post illam pinnarum dignitatem subinde deuolem? Adiuro per dulcem istum capilli tui nodulum, quo meum vinxisti spiritum, me nullam aliam meæ Fotidi malle. Tunc etiam istud meis cogitationibus occurrit, cùm semel auem talem perunctus induero, domus omnis procul me vitare debere. Quàm pulcro enim, quamq; festiuo matronæ perfruentur amatore bubone? Quid! quòd istas nocturnas aues, cùm penetrauerint Larem quempiam, sollicitè prehensas foribus videmus adfigi; vt, quòd infaustis volatibus familiæ minantur exitium, suis luant cruciatibus. Sed, quod sciscitari pænè præteriui, quo dicto, factòue rursum exutis pinnulis illis, ad meum redibo Lucium? Bono animo es, quod ad huius rei curam pertinet, ait. Nam mihi domina singula monstrauit, quæ possunt rursus in facies hominum tales figuras reformare. Nec istud factum putes vlla beniuolentia, sed vt ei redeunti medela salubri possem subsistere. Specta denique quàm paruis, quamq; futilibus tanta res procuretur herbulis. Anethi modicum cnm lauri foliis immissum rore fontano datur lauacrum, & poculum. Hæc idemtidem adseuerans, summa cum trepidatione irrepit cubiculum, & pyxidem depromit arcula. Quam ego amplexus, ac deosculatus prius, vtq; mihi prosperis faueret volatibus deprecatus, abiectis properè laciniis totis, auidè manus immersi; &, haurito plusculo vncto, cor-

cto corporis mei membra perfricui. Iamq́; alternis conatibus libratis brachiis, in auem similem gestiebam. Nec vllæ plumulæ, nec vsquam pinnulæ; sed planè pili mei crassantur in setas, & cutis tenella duratur in corium; & in extimis palmulis, perdito numero, toti digiti coguntur in singulas vngulas; & de spinæ meæ termino grandis cauda procedit. Iam facies enormis, & os prolixum, & nares hiantes, & labiæ pendulæ. Sic & aures immodicis horripilant auctibus. Nec vllum miseræ reformationis video solatium, nisi quod mihi iam nequeunti tenere Fotidem, natura crescebat. Ac dum salutis inopia cuncta corporis mei considerans, nō auem me, sed asinum video. Querens de facto Fotidis, sed iam humano gestu simul & voce priuatus, quod solum poteram, postrema deiecta labia, humidis tamen oculis obliquùm respiciens, ad illam tacitus expostulabam. Quæ vbi me primùm talem aspexit, percussit faciem suam manibus infestis: &, Occisa sum misera, clamauit. Me trepidatio simul & festinatio fefellit, & pyxidū similitudo decepit. Sed bene, facilior quòd reformationis huius medela suppeditat. Nam rosis tantum demorsicatis exibis asinum, statimq́; in meum Lucium postliminiò redibis. Atque vtinam de more vesperi parassem nobis corollas aliquas, nec moram talem patereris vel noctis vnius. Sed primo diluculo remedium festinabitur tibi. Sic illa mærebat. Ego verò quamquam perfectus asinus, & pro Lucio iumentum, sensum tamen retinebam humanum. Diu denique ac multum mecum ipse deliberaui, an nequissimam facinorosissimamq́; feminam illam spissis calcibus feriens, & mordicùs adpetens necare deberem. Sed ab incepto temerario melior me sententia reuocauit; ne morte multata Fotide, salutares mihi suppetias rursus extinguerem. Deiecto itaque & quassanti capite, ac demussata temporali contumelia, durissimo casui meo seruiens, ad equum illum vectorem meum probissimum in stabulum concedo:

vbi

vbi alium etiam Milonis quomdam hospitis mei asinum stabulantem inueni. Atque ego rebar, si quod inesset mutis animalibus tacitum ac naturale sacramentum, agnitione ac miseratione quadam inductum equum illum meum, hospitium ac loca lautia mihi prabiturũ. Sed, prò Iupiter Hospitalis, & Fidei secreta numina! praclarus ille vector meus cum asino capita conferunt, in meamq́; perniciem illico consentiunt: &, verentes scilicet cibariis suis, vt me prasepio videre proximantem, delectis auribus iam furentes, infestis calcibus insequuntur. & abigor quàm procul ab ordeo quod apposueram vesperi meis manibus illi gratissimo famulo. Sic affectus, atque in solitudinem relegatus, angulo concesseram stabuli. Dumq́; de insolentia collegarum meorum mecum cogito, atque in alterum diem auxilio rosario Lucius de nouo futurus, equi perfidia vindictam meditor; respicio pila media, qua stabuli trabes sustinebat, in ipso ferè meditullio Epona dea simulacrum residens adicula, quod accuratè corollis roseis equidem recentibus fuerat ornatum. Denique agnito salutari prasidio, pronus spei, quantum extensis prioribus pedibus adniti poteram, insurgo validè: & ceruice prolixa nimium, & porrectis labiis, quanto maximè nisu poteram, corollas appetebam. Quod me pessima scilicet sorte conantem, seruulus meus, cui semper equi cura fuerat mandata, repentè conspiciens, indignatus exurgit; &, Quo vsque tandem, inquit, cantherium patiemur istum, paulo antè cibariis iumentorum, nunc etiam simulacris Deorum infestum? Quin iam ego istum sacrilegum, debilem claudumq́; reddam. Et, statim telum aliquod quarens inuenire, fascem lignorũ positum offendit; rimatusq́; frondosum fustem cunctis vastiorem, non prius miserum me tundere desiit, quàm sonitu vehementi, & largo strepitu percussis ianuis, trepido etiam rumore vicinia conclamantis latrones, profugit territus. Nec mora; cùm vi patefactis adibus, glo-

bus latronum inuadit omnia, & singula domus membra cingit armata factio: & auxiliis hinc inde conuolantibus, obsistit occursus hostilis. Cuncti gladiis ac facibus instructi noctem illuminant. coruscat in modum ortiui Solis, ignis & mucro. Tunc horreum quoddam satis validis claustris obseptum, obseratumq;, quod mediis ædibus constitutum gazis Milonis fuerat refertum, securibus validis aggreßi diffindunt. Quo paßim recluso totas opes vehunt: raptimq; constrictis sarcinis singuli partiuntur. Sed gestaminum modus numerum gerulorum excedit. Tunc opulentiæ nimiæ nimio ad extremas incitas deducti, nos duos asinos, & equum meum, productos è stabulo, quantum possunt grauioribus sarcinis onerant, & domo iam vacua minantes baculis exigunt: vnoq; de sociis ad speculandum, qui de facinoris inquisitione nuntiaret, relicto, nos crebrò tundentes per auia montiū ducunt cōcitos. Iamq; rerū tantarum pondere, & montis ardui vertice & prolixo satis itinere, nihil à mortuo differebā. Sed mihi serò quidē, sedulò tamen subuenit ad auxiliū ciuile decurrere, &, interposito venerabilis Principis nomine, tot ærumnis me liberare. Cùm deniq;, iam luce clarißima, vicum quempiam frequentem & nundinis celebrem præteriremus, inter ipsas turbellas Græcorum, gemino sermone nomen augustum Cæsaris inuocare tentaui: &, O quidem tantum disertum ac validum clamitaui: reliquum autem Cæsaris nomen enuntiare non potui. Aspernati latrones clamorem absonum meum, cædentes hinc inde miserum corium, nec cribris iam idoneum relinquunt. Sed tandem mihi inopinatam salutem Iupiter ille tribuit. Nam dum multas villulas & casas amplas praterimus, hortulum quemdam prospexi satis amœnum; in quo præter ceteras gratas herbulas, rosæ virgines matutino rore florebant. His inhians, & spe salutis alacer ac lætus, propius accesi. Dumq; iam labiis vndantibus affecto, consilium me

 subit

ſubit longe ſalubrius: ne, ſi rurſum aſino remoto prodirem in Lucium, euidens exitium inter manus latronum offenderem, vel artis Magicæ ſuſpicione, vel indicij futuri criminatione. Tunc igitur à roſis, & quidem neceſſariò, temperaui: & caſum præſentem tolerans, in aſini faciem fœna rodebamus.

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER QVARTVS.

DIEM *fermè circa medium, cùm iam flagrantia Solis caleret, in pago quodam apud notos ac familiares latronibus ſenes deuertimus: ſic enim primus aditus & ſermo prolixus, & oſcula mutua quamuis aſino, ſentire præſtabant. Nam & rebus eos quibuſdam dorſo meo deproptis munerabantur; & ſecretis gannitibus, quòd eſſent latrocinio partæ, videbantur indicare. Iamq; nos omni ſarcina leuigatos, in pratum proximum paſſim libero paſtui tradidere. nec me cum aſino vel equo meo compaſcuus cœtus attinere potuit, adhuc inſolitum alioqui prandere fœnum. Sed planè ponè ſtabulū proſpectū hortulū iam fame perditus fidenter inuado: & quamuis crudis oleribus, affatim tamen ventrem ſagino. Deosqúe comprecatus omnes, cuncta proſpectabam loca, ſicubi fortè cōterminis in locis candens reperirem roſarium. Nam & ipſa ſolitudo iam mihi bonam fiduciam tribuebat, ſi deuius & protectus, abſconditus, ſumpto remedio, de iumenti quadru-*

pedis incursu gradu rursum erectus in hominem, inspectante nullo, resurgerem. Ergo igitur cùm in isto cogitationis salo fluctuarem, aliquanto longius video frondosi nemoris conuallem vmbrosam; cuius inter varias herbulas & latissima vireta, fulgentium rosarum niueus color renitebat. Iamq; apud mea non vsquequaque ferina præcordia, Veneris & Gratiarũ lucum illũ arbitrabar: cuius inter opaca secreta, floris genialis regius nitor relucebat. Tunc inuocato hilaro atque prospero Euentu, cursu me concito proripio; vt herculè ipse sentirem non asinum me, verùmetiam equum currulem nimia velocitate refectum. Sed agilis atque præclarus ille conatus Fortunæ meæ sæuitatem anteire non potuit. Iam enim loco proximus, non illas rosas teneras & amœnas, madidas diuini roris & nectaris, quas rubi felices, beatæ spinæ, generant, at ne conuallem quidem vsque iam, nisi tantum ripæ fluuialis marginem densis arboribus septam video. Hæ arbores in lauri faciem prolixè foliatæ, pariunt in modum floris inodori porrectos caliculos modicè punicantes: quos equidem fragrantis, minimè rurestri vocabulo vulgus indoctum rosas laureas appellant; quarùmq; cuncto pecori cibus letalis est. Talibus fatis implicitus, etiam ipsam Salutem recusans, sponte illud venenum rosarium sumere gestiebam. Sed dum contanter accedo decerpere, iuuenis quidam, vt mihi videbatur, hortulanus, cuius omnia prorsus olera vastaueram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens decurrit; arreptúmque me totum plagis obtundit adusque vitæ ipsius periculum: nisi tandem sapienter alioquin ipse mihi tulissem auxilium. Nam lumbis eleuatis in altum, pedũ posterioribus calcibus iactatis in eum crebriter, iam multato grauiter, atque iacente contra procliue montis attigui, fuga me liberaui. Sed illico mulier quæpiam, vxor eius scilicet, simul eum prostratum & semianimem ex edito despexit, eiulabili cum plangore ad eum statim

prosilit;

prosilit; vt sui videlicet miseratione mihi præsens crearet exitium. Cuncti enim pagani fletibus eius exciti, statim conclamant canes, vtq; ad me laniandum rabie perciti ferrent impetum, passim cohortantur. Tunc igitur proculdubio iam morti proximus, cùm viderem canes modò magnos, & numero multos, & vrsis ac leonibus ad compugnandum idoneos, in me conuocatos exasperari; è re nata capto consilio, fugam desino, ac me retrorsus celeri gradu rursus in stabulum, quò deuerteramus, recipio. At illi canibus iam ægrè cohibitis, arreptum me, loro quàm valido ad ansulam quamdam destinatum rursum cædendo confecissent profectò: nisi dolore plagarum aluus artata, crudisqúe illis oleribus abundans, & lubrico fluxu saucia, fimo fistulatim excusso, quosdam extremi liquoris aspergine, alios putore nidoris fœtidi à meis iam quassis scapulis abegissem. Nec mora, cùm iam in meridiem prono iubare, rursum nos, & præcipuè me longè grauius onustum producunt illi latrones stabulo. Iamqúe confecta bona parte itineris, & viæ spatio defectus, & sarcinæ pondere depressus, ictibusqúe fustium fatigatus, atq; etiam vngulis extritis iam claudus & titubans, riuulum quemdam serpentis leniter aquæ propè insistens, subtilem occasionem feliciter nactus, cogitabam totum memet flexis scitè cruribus pronum abiicere; certus atque obstinatus, nullis verberibus ad egrediendum exurgere: immò etiam paratus nõ fusti tantùm, sed machæra percussus occumbere. Rebar enim iam me prorsus exanimatum ac debilem mereri caussariam missionem: certè latrones partim impatientia moræ, partim studio festinatæ fugæ, dorsi mei sarcinam duobus ceteris iumentis distributuros, méque in altioris vindictæ vicem, lupis & vulturiis prædam relicturos. Sed tam bellum consilium meum præuertit Sors deterrima. Namque ille alius asinus, diuinato & antecapto meo cogitatu, statim ementita lassitudine, cum rebus totis effun-

offunditur: iacensq́; in mortuum non fustibus, non stimulis, ac ne cauda quidem & auribus, cruribusq́; vndiqueuersum eleuatis tentauit exurgere; quoad tandem postumæ spei fatigati, secumque collocuti, ne tamdiu mortuo, immò verò lapideo asino seruientes, fugam morarentur, sarcinis eius mihi equoq́; distributis, districto gladio poplites eius totos amputant. Ac paululum à via retractum, per altissimum præceps in vallem proximam etiamnunc spirantem præcipitant. Tunc ego miseri commilitonis mei Fortunam cogitans, statui iam dolis abiectis & fraudibus, asinum me bonæ frugi dominis exhibere. Nam & secum eos animaduerteram colloquentes, quod in proximo nobis esset habenda mansio, & totius viæ finis quieta; eorúmque esset sedes illa & habitatio. Clementi denique transmisso cliuulo, peruenimus ad locum destinatum. Vbi rebus totis dissolutis, atq́; intus conditis, iam pondere liberatus, lassitudinem, vice lauacri, pulueris volutatibus digerebam. Res ac tempus ipsum locorum & speluncæ illius, quam latrones inhabitabant, descriptionem exponere flagitant. Nam & meum simul periclitabor ingenium: & faxo vos quoque, an mente etiam sensuq́; fuerim asinus, sedulò sentiatis. Mons horridus, siluestribusq́; frondibus vmbrosus, & inprimis altus fuit. Huius per obliqua deuexa, qua saxis asperrimis & ob id inaccessis cingitur, conualles lacunosæ cauæq́; nimium, spinetis aggeratæ, & quaquauersus repositæ, naturalem tutelam præbentes ambiebant. De summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturibat, perq́; prona delapsus euomebat vndas argenteas. iamq́; riuulis pluribus dispersus, ac valles illas amnibus stagnantibus irrigans, in modum stipati maris, vel ignaui fluminis cuncta cohibebat. Insurgit speluncæ, quà margines montanæ desinunt, turris arduo caule firma, solidis cratibus, ouili stabulatione commoda, porrectis vndique lateribus. Ante fores exigui tramites, vice structi parietis, at-

tis, attenduntur. ea tu, bono certè meo periculo, latronum dixeris atria. Nec iuxtà quidquam, quam parua casula cannulis temerè contecta: quo speculatores è numero latronum, vt postea comperi, sorte ducti noctibus excubabant. Ibi cùm singuli direpsissent, stipatus artubus, nobis ante ipsas fores loro valido destinatis, anum quamdam curuatam graui senio, cui soli salus atque tutela tot numero iuuenum cōmissa videbatur, sic infesti compellabant: Etiamne tu busti cadauer extremum, & vitæ dedecus primum, & Orci fastidium solum, sic nobis otiosa domi residens lusitabis? nec nostris tam magnis, tamq́ue periculosis laboribus solatium de tam sera refectione tribues? quæ diebus ac noctibus nil quidquam rei quàm merum sæuienti ventri tuo soles auiditer ingurgitare. Tremens ad hæc & stridenti vocula pauida sic anus: At vobis, fortissimi fidelissimiq́ue mei sospitatores iuuenes, affatim cuncta suaui sapore percocta pulmenta præsto sunt. panis numerosus, vinum probè calicibus effricatis affluenter immissum, &, ex more, calida tumultuario lauacro vestro præparata. In fine sermonis huius, statim sese deuestiunt: nudatiq́ue, & flammæ largissimæ vapore recreati, calidaq́; perfusi, & oleo peruncti, mensas dapibus largiter instructas accumbunt. Commodùm cubuerant: & ecce quidam longè plures numero iuuenes adueniunt alij, quos incontanter adæquè latrones arbitrarere. Nam & ipsi prædas aureorum argenteorumq́; nummorum, ac vasculorum, vestisq́; sericæ & intextæ filis aureis inuehebant. Hi simili lauacro refecti, inter toros sociorum sese reponunt: nunc sorte ducti, ministerium faciunt. Estur ac potatur; pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis. Clamore ludunt, strepitu cantillant, conuiciis iocantur: ac iam cetera semiferis Lapithis Thebanis, Centaurisq́ue similia. Tunc inter eos vnus, qui robore ceteros anteibat, Nos quidem, inquit, Milonis Hypatini do-

mum fortiter expugnauimus. Pratet tanta Fortuna copiam, quam nostra virtute nacti sumus, & incolumi numero castra nostra petiuimus; &, si quid ad rem, octo pedibus auctiores remeauimus. At vos qui Bœotias vrbes appetistis, ipso duce vestro fortissimo Lamatho diminuti, debilem numerum reduxistis: cuius salutem meritò sarcinis istis, quas aduexistis, omnibus certè antetulerim. Sed illum quidem vtcunque nimia virtus sua peremit. Inter inclytos reges ac duces praliorum tanti viri memoria celebrabitur. Enim vos bonæ frugi latrones inter furta parua atque seruilia, timidiculè per balneas & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis. Suscipit vnus ex illo posteriore numero: Tú ne solus ignoras, longè faciliores ad expugnandum domus esse maiores? quippe, quòd licet numerosa familia latis deuersetur ædibus, tamen quisque magis suæ saluti quàm domini cõsulat opibus. frugi autem & solitarij homines Fortunam paruam, vel certè satis amplam dissimulanter obtectam, protegunt acrius, & sanguinis sui periculo muniunt. Res ipsa denique fidem sermoni meo dabit. Vix enim Thebas Heptapylos accessimus, quod est huic disciplinæ primarium studium: sed, dum sedulò Fortunam inquirebamus popularem, nec nos denique latuit Chryseros quidam nummularius, copiosæ pecuniæ dominus; qui metu officiorum ac munerum publicorum, magnis artibus magnam dissimulabat opulentiam. denique solus ac solitarius parua, sed satis munita, domuncula contentus, pannosus alioquin ac sordibus, aureos folles incubabat. Ergo placuit, ad hunc primum ferremus aditum; vt contempta pugna manus vnica, nullo negotio cunctis opibus otiosè potiremur. Nec mora, cùm noctis initio foribus eius præstolamur: quas nec subleuare, neque dimouere, ac nec perfringere quidem nobis videbatur; ne valuarum sonus cunctam viciniam nostro suscitaret exitio. Tunc itaque sublimis ille vexillarius noster Lamathus,

thus,

thus, ſpectata virtutis ſuæ fiducia, quà claui immittendæ foramen patebat ſenſim immiſſa manu, clauſtrum euellere geſtiebat. Sed dudum ſcilicet omnium bipedum nequiſſimus Chryſeros, vigilans, & ſingula rerum ſentiens, lenem gradum & obnixum ſilentium tolerans, paulatim adrepit; grandíque clauo manum ducis noſtri repentè niſu fortiſſimo ad oſtij tabulam offigit: &, exitiabili nexu patibulum relinquens, gurguſtioli ſui tectum aſcendit; atque inde contentiſſima voce clamitans, rogánſque vicinos, & vnumquemque proprio nomine ciens, & ſalutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum ſuam poſſideri. Sic, vnuſquiſque proximi periculi confinio territus, ſuppetiatum decurrunt anxij. Tunc nos in ancipiti periculo conſtituti, vel opprimendi noſtri, vel deſerendi ſocij, medium è re nata validum eo volente comminiſcimus. Anteſignani noſtri partem, qua manus humerum ſubit, ictu per articulum medium temperato, prorſus abſcidimus; atque ibi brachio relicto, multis laciniis offulto vulnere, ne ſtillæ ſanguinis veſtigium proderent, ceterùm Lamathum raptim reportamus. Ac dum trepidi regionis vrgemur graui tumultu, & inſtantis periculi metu terremur ad fugam; nec vel ſequi properè, vel remanere tutò poteſt: vir ſublimis animi, virtutiſq; præcipuus, multis nos affatibus, multiſq; precibus quæſens adhortatur, Per dextram Martis, per fidem ſacramenti, bonum commilitionem cruciatu ſimul & captiuitate liberaremus. Cur enim manu, qua rapere & iugulare ſola poſſet, fortem latronem ſuperuiuere? Sat ſe beatum, qui manu ſocia volens occumberet. Cumq; nulli noſtrûm ſpontale parricidium ſuadens, perſuadere poſſet: manu reliqua ſumptum gladium ſuum, diuq; deoſculatus, per medium pectus ictu fortiſſimo tranſadigit. Tunc nos magnanimi ducis vigore venerato, corpus reliquum veſte linea diligenter conuolutum, mari celandum commiſimus.

Et nunc iacet noster Lamathus elemento toto sepultus. Et ille quidem dignum virtutibus suis vitæ terminum posuit. Enimuerò Alcimus solertibus cœptis, tamen sæuum Fortunæ nutum non potuit abducere. Qui cùm dormientis anus perfracto tuguriolo conscendisset cubiculum superius, iamque protinus oblisis faucibus interstinguere eam debuisset; prius maluit rerum singula per latiorem fenestram forinsecus nobis stilis rapienda dispergere. Cumq; iam cuncta rerum gnauiter emolitus, nec toro quidem aniculæ quiescentis parcere vellet, eaque lectulo suo deuoluta, vestem stragulam subductã scilicet iactare similiter destinaret; genibus eius profusa sic nequissima illa deprecatur: Quid oro, fili, paupertinas, pannosasq; reculas miserrimæ anus donas vicinis diuitibus, quorum hæc fenestra domum prospicit? Quo sermone, callido deceptus astu, & vera quæ dicta sunt credens Alcimus; verens scilicet ne & ea quæ prius miserat, quæque postea missurus foret, non sociis suis, sed in alienos Lares iam certus erroris abiiceret, suspendit se fenestra, sagaciter perspecturus omnia: præsertim domus attiguæ, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus. Quod cum strenuè quidem, & satis improuidè conantem, senile illud facinus quamquam inualido, repentino tamen, & inopinato pulsu nutantem ac pendulum, & in prospectu alioquin attonitum, præceps inegit. Qui præter altitudinem nimiam, super quemdam etiam vastissimum lapidem propè iacentem decidens, perfracta diffissaq; crate costarum, riuos sanguinis vomens, primitùs narratis nobis quæ gesta sunt, non diu cruciatus, vitam euasit. Quem priori exemplo sepulturæ traditum, bonum secutorem Lamatho dedimus. Tunc orbitatis duplici plaga petiti, iamq; Thebanis conatibus abnuentes, Plateas proximam conscendimus ciuitatem. Ibi famæ celebrem quemdam nomine Democharem munus editurum gladiatorium deprehendimus. nam & genere primarius vir, & opi-

& opibus pluribus, & liberalitate præcipuus, digno fortunæ suæ splendore publicas voluptates instruebat. Quis tantus ingenij, quis facundiæ, qui singulas species apparatus multiiugi verbis idoneis possit explicare? Gladiatores isti famosæ manus; venatores illi probatæ pernicitatis: alibi noxij, perdita securitate, suis epulis bestiarum saginas instruentes. Confixilis machinæ sublicæ turres tabularum nexibus, instar circumforaneæ domus, floridæ picturæ, decora futuræ venationis receptacula. Qui præterea numerus, quæ facies ferarum? nam præcipuo studio forensi etiam aduexerat generosa illa damnatorum capitum funera. Sed præter ceteram speciosi muneris supellectilem, totis vtcunque patrimonij viribus immanis vrsæ comparabat numerum copiosum. Nam præter domesticis venationibus captas, præter largis emtionibus partas, amicorum etiam donationibus variis certatim oblatas, tutela sumptuosa sollicitè nutriebat. Nec ille tam clarus, tamque splendidus publicæ voluptatis apparatus Inuidiæ noxios effugit oculos. Nam diutina captiuitate fatigatæ simul, & æstiua flagrantia maceratæ, pigra etiam sessione languidæ, repentina correptæ pestilentia, penè ad nullum rediere numerum. Passim per plateas plurima cerneres iacere semiuiuorum corporũ ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies sine delectu ciborum, tenuato ventri cogit sordentia supplementa & dapes gratuitas cõquirere, passim iacentes epulas accurrere. Tunc è re nata subtile consilium ego & iste Babulus tale comminiscimur. Vrsam, quæ ceteris sarcina corporis præualebat, quasi cibo parandam portamus ad nostrum receptaculum; eiusq; probè nudatum carnibus corium, seruatis sollerter vnguibus, ipso etiam bestiæ capite adusque confinium ceruicis solido relicto, tergum omne rasura studiosa tenuamus: & minuto cinere perspersum, Soli siccandum tradimus. Ac, dum cælestis vaporis flammis examurcatur; nos in-

nos interdum pulpis eius valenter saginantes, sic instanti militiæ disponimus sacramentum: vt vnus è numero nostro, non qui corporis adeò, sed animi robore ceteris antistaret, atque is inprimis voluntarius, pelle illa contectus, vrsæ subiret effigiem, domumq́; Democharis illatus per opportuna noctis silentia nobis ianuæ faciles præstaret aditus. Nec paucos fortissimi collegij solers species ad munus obeundum arrexerat. Quorum præ ceteris Thrasileō factionis optione delectus, ancipitis machinæ subit aleam. Iamq́; habili corio, & mollitie tractabili, vultu sereno sese recondit. Tunc tenui sarcimine summas oras eius adæquauimus; &, iunctura rimam, licet gracilem, setæ circumfluentis densitate sepimus: ad ipsum confinium gulæ, qua ceruix fuerat execta, Thrasileonis caput subire cogimus; paruisq́; respiratui circa nares & oculos datis foraminibus, fortissimum socium nostrum prorsus bestiam factum, immittimus caueæ, modico præstinatæ pretio: quam constanti vigore festinus irrepsit ipse. Ad hunc modum prioribus inchoatis, sic reliqua fallaciæ peregimus. Sciscitati nomen cuiusdam Nicanoris, qui genere Thracio proditus ius amicitiæ summum cum illo Demochare colebat, litteras affingimus, vt venationis suæ primitias bonus amicus videretur ornādo muneri dedicasse. Iamq́; prouecta vespera abusi præsidio tenebrarum, Thrasileonis caueam Demochari cum literis illis adulterinis offerimus. qui demiratus bestiæ magnitudinem, suiq́; contubernalis opportuna liberalitate lætatus, iubet nobis protinus gaudij sui gerulis, decem aureos, vt ipse habebat, è suis loculis adnumerari. Tunc, vt nouitas consueuit ad repentinas visiones animos hominum pellere, multi numero mirabundi ad bestiam confluebant. quorum satis callenter curiosos aspectus Thrasileon noster impetu minaci frequenter inhibebat. Consonaq́ue ciuium voce satis felix ac beatus Demochares ille sæpe celebratus, quod, post tantam cladem ferarum, nouo pro-

uentu

uentu quoquomodo Fortunæ resisteret. Iubet noualibus suis confestim bestiam ire: iubet summa tum diligentia reportari. Sed suscipiens ego, Caueas, inquam, domine, flagrantia Solis & itineris spatio fatigatam, cœtui multarum, & , vt audio, non rectè valentium committere ferarum. Quin potius domus tuæ patulum ac perflatilem locum, immò & lacu aliquo conterminum refrigerantemq; prospicis? An ignoras hoc genus bestiæ lucos consitos, & specus roridos, & colles frigidos, & fontes amœnos semper incubare? Talibus monitis Demochares perterritus, numerumq; perditorum secum recensens, non difficulter adsensus, vt ex arbitrio nostro caueam locaremus facilè permisit. Sed & nos, inquam, parati sumus hic ibidem pro cauea ista excubare noctes; vt æstus & vexationis incommodo bestiæ fatigatæ & cibum tempestiuum, & potum solitum accuratius offeramus. Nihil indigemus labore isto vestro, respondit ille. iam penè tota familia per diutinam consuetudinem nutriendis vrsis exercitata est. Pòst hic VALE *facto, discessimus: & portam ciuitatis egressi, monumentum quoddam conspicamur procul à via, remoto & abdito loco positum. Ibi capulos carie & vetustate semitectos, quîs inhabitabant puluerei & iam cinerosi mortui, passim ad futuræ prædæ receptacula reseramus: & , ex disciplina sectæ seruato noctis illunio tempore, quo somnus obuiis impetu primo corda mortalium validius inuadit ac premit, cohortem nostram gladiis armatam ante ipsas fores Democharis, velut expilationis vadimonium, sistimus. Nec secius Thrasileon examussim capto noctis latrocinali momento, prorepit cauea: statimq; custodes, qui propè sopiti quiescebant, mox ad vnum omnes, etiam ianitorem ipsum, gladio conficit, clauiq; subtracta, fores ianuæ repandit; nobisq; promptè conuolantibus, & domus alueo receptis, demonstrat horreum, vbi vespera sagaciter argentum copiosum recondi viderat. Quo*

protinus

protinus perfracto conserta manus violentia, iubeo singulos commilitonum asportare quantum quisque poterat auri vel argenti, & in illis ædibus fidelissimorum mortuorum occultare properè, rursum concito gradu recurrentes sarcinas iterare: quod enim ex vsu foret omnium, me solum resistentem pro domus limine, cuncta rerum exploraturum sollicitè, dum redirent. Nam & facies vrsæ, mediis ædibus discurrentis, ad proterrendos, si qui de familia fortè vigilassent, videbatur opportuna. Quis enim, quamuis fortis & intrepidus, immani forma tantæ bestiæ, noctu præsertim, visitata, non se ad fugam statim concitaret? non, obdito cellæ pessulo, pauens & trepidus, sese cella cohiberet? His omnibus salubri consilio rectè dispositis, occurrit scæuus Euentus. Namque, dum reduces socios nostros suspensus opperior, quidam seruulus, strepitu scilicet diuinitùs inquietus, proserpit leniter; visaq; bestia, quæ liberè discurrens totis ædibus commeabat, premens obnixum silentium, vestigium suum replicat: &, vtcunque cunctis in domo visa pronuntiat. Nec mora, cùm numerosæ familiæ frequentia domus tota completur. Tædis, lucernis, cereis, sebaceis, nocturni luminis instrumentis clarescunt tenebræ. Nec inermis quisquam de tanta copia processit, sed singuli fustibus, lanceis, districtis denique gladiis armati, muniunt aditus. Nec secus canes etiam venaticos, auritos illos & horricomes, ad comprimendam bestiam cohortantur. Tunc ego sensim, gliscente adhuc illo tumultu, retrogradi fuga domo facesso: sed planè Thrasyleonē mirè canibus repugnantem, latens ponè ianuam ipse prospicio. Quamquam enim vitæ metas vltimas obiret, non tamen sui, nostriq;, vel pristinæ virtutis oblitus, iam faucibus ipsis hiantis Cerberi reluctabat. Scenam denique quam sponte sumpserat, cum anima retinens, nunc fugiens, nunc resistens, variis corporis sui schemis ac motibus tandem domo prolapsus est. Nec tamen

quamuis

quamuis publica potitus libertate, salutem fuga quærere potuit. Quippe cuncti canes de proximo angiportu satis feri, satisq́; copiosi, venaticis illis, qui cōmodum domo similiter insequentes processerant, sese commiscent agminatim. Miserum funestumq́; spectatum aspexi, Thrasyleonem nostrum cateruis canum sæuientium cinctum atque obsessum, multisq́; numero morsibus laniatum. Denique tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbulis immisceor; &, in quo solo poteram celatū auxilium bono ferre commilitoni, sic indaginis principes dehortabar: O grande, inquam, & extremum flagitium! magnam & verè pretiosam perdimus bestiam. Nec tamen nostri sermonis artes infelicissimo profuere iuueni. Quippe quidam procurrens è domo procerus & validus, incōtanter lanceam mediis iniecit vrsæ præcordiis: nec secus alius. Ecce plurimi, iam timore discusso, certatim gladios & iam de proximo congerunt. Enimuerò Thrasyleon, egregium decus nostræ factionis, tandem immortalitate digno illo spiritu expugnato magis, quàm patientia, neque clamore, ac nec vlulatu quidem, fidem sacramenti prodidit: sed iam morsibus laceratus, ferroq́; laniatus, obnixo mugitu & ferino fremitu præsentem casum generoso vigore tolerans, gloriam sibi reseruauit, vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore, tantaq́; formidine cœtum illum turbauerat, vt vsque diluculum, immò & in multum diem, nemo quisquam fuerit ausus, quamuis iacentem, bestiam vel digito contingere: nisi tandem pigrè ac timidè quidam lanius paulò fidentior, vtero bestiæ resecto vrsæ magnificum despoliauit latronem. Sic etiam Thrasyleon nobis perimitur; sed à gloria non periuit. Confestim itaque constrictis sarcinis illis, quas nobis seruauerant fideles illi mortui, Plateæ terminos cito gradu deserentes, istud apud nostros animos identidem reputabamus, meritò nullam Fidem in vita reperiri; quod ad Manes iam & mortuos

odio

odio perfidiæ nostræ demigrauit. Sic onere vecturæ, simul & asperæ viæ toti fatigati, tribus comitum desideratis, istas quas videtis prædas adueximus. Post istum sermonis terminum, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant; dehinc, canticis quibusdam Marti deo blanditi, paululum conquiescunt. Etenim nobis anus illa recens ordeum affatim, & sine vlla mensura largita est; vt equus quidem meus tanta copia, & quidem solus potitus, Saliares se cænasse cænas crederet. Ego verò quamquam aliàs ordeum tunsum minutatim, & diutina resectione virulentum semper eserim; rimatus angulum, quo panis reliquiæ totius multitudinis congestæ fuerant, fauces diutina fame saucias & araneantes vehementer exerceo. Et ecce nocte promota, latrones expergiti castra commouent: instructique variè, partim gladiis armati, in lemures reformant, concito se gradu proripiunt. Nec me tamen instanter ac fortiter manducantem, vel somnus imminens impedire potuit. Et quamquam prius, cùm essem Lucius, vnico vel secundo pane contentus mensa decederem; tunc ventri tam profundo seruiens, iam fermè tertium qualum rumigabam. Huic me operi attentum clara lux oppressit. Tandem denique asinali verecundia ductus, ægerrimè tamen digrediens, riuulo proximo sitim lenio. Nec mora, cùm latrones vltro anxij atque soliciti remeant, nullam quidem prorsùs sarcinam, vel omnino licet vilem laciniam ferentes, sed tantùm gladiis, totis manibus, immò factionis suæ cunctis viribus, vnicam virginem filo liberali, &, vt matronatus eius indicabat, summatem eius regionis, puellam mehercules & asino tali concupiscendam, mærentem, & crines cum veste sua lacerantem, aduehebant. Eam simul intra speluncam, verbis quæ dolebat, minora facientes, sic alloquuntur: Tu quidem salutis & pudicitiæ secura, breuem patientiam nostro compendio tribue, quos ad istam sectam

pauper-

paupertatis necessitatis adegit. Parentes autem tui de tanto suarum diuitiarum cumulo, quamquam satis cupidi, tamen sine mora parabunt scilicet idoneam sui sanguinis redemptionem. His & similibus blatteratis, nequidquam dolor sedatur puellæ. Quidni? quæ, inter genua sua deposito capite, sine modo flebat. At illi introuocatæ anui præcipiunt, assidens eam blandò, quantum posset, solaretur alloquio: seque ad secta sueta conferre. Nec tamen puella quiuit vllis aniculæ sermonibus, ab inceptis fletibus auocari: sed, altius eiulans sese, & assiduis singultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excussit. ac sic, An ego, inquit, misera, tali domo, tanta familia, tam caris vernulis, tam sanctis parentibus desolata & infelicis rapinæ præda, & mancipium effecta, inq; isto saxeo carcere seruiliter clausa, & omnibus delitiis, quis innata atque innutrita sim, priuata, sub incerta salutis & carnificinæ laniena, inter tot ac tales latrones & horrendum gladiatorum populum, vel fletum desinere, vel omnino viuere potero? Lamentata sic, & animi dolore, & faucium tendore, & corporis lassitudine iam fatigata, marcentes oculos dimisit ad soporem. Iam commodùm conniuerat: nec diu, cum repentè lymphatico ritu somno recussa, longeq; vehementius afflictare sese, & pectus etiam palmis infestis tundere, & faciem illam luculentam verberare incepit: &, aniculæ, quamquam instantissimè causas noui & instaurati mæroris requirenti, sic adsuspirans altius, infit: Hem nunc certè, nunc maximè funditus perij; nunc spei salutiferæ renuntiaui. Laqueus, aut gladius, aut certè præcipitium proculdubio capessendum est. Ad hæc anus subiratior, dicere eam sæuiore iam vultu iubebat, quid malum fleret? vel quid repentè postliminio pressæ quietis lamentationes licentiosas refricaret? Nimirum, inquit, tanto compendio tuæ redemtionis defraudare iuuenes meos destinas? Quod si pergis vlterius; iam facto lacrymis istis, quas parui-

paruipendere latrones consueuere, insuperhabitis, viua exurere. Tali puella sermone deterrita, manúq; eius exosculata, Parce, inquit, mi parens; & durißimo casui meo, pietatis humanæ memor, subsiste paululum. Nec enim, vt reor, æuo longiore maturæ tibi, in ista sancta canitie miseratio prorsus exaruit. Specta denique scenam meæ calamitatis. Speciosus adulescens inter suos principalis, quem filium publicum omnis sibi ciuitas cooptauit, meus alioquin consobrinus, tantulo triennio maior in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus & adultus, indiuiduo contubernio domusculæ, immò verò cubiculi toriq;, sanctæ caritatis affectione mutuò mihi pignoratus, votis que nuptialibus pacto iugali pridem destinatus, consensu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum & affinium stipatus, templis & ædibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris obsita, tædis lucida, constrepebat Hymenæum. Tunc me gremio suo mater infelix tolerans, mundo nuptiali decenter ornabat: mellitisq; sauiis crebiter ingestis, iam spe futura liberorum votis anxiis propagabat. Cum inruptionis subitæ gladiatorum impetus ad belli faciem sæuiens, nudis & incertis mucronibus coruscans, non cædi, non rapinæ manus afferunt; sed denso conglobatoq; cuneo cubiculum nostrum inuadunt protinus. Nec vllo de familiaribus nostris repugnante, ac ne tantillum quidem resistente, miseram, exanimem sæuo pauore, trepido de medio matris gremio rapuere. Sic instar Athracis, vel Pirithoi, vel Protesilai, despectæ disturbatæq; nuptiæ. Sed ecce sæuißimum omnium. nuncetiam redintegratur, immò verò cumulatur infortunium meum. Nam visa sum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipso violenter extracta per solitudines auias infortunatißimi mariti nomen inuocare: eumq;, vt primùm meis amplexibus viduatus est, adhuc vnguentis madidum, coronis floridum,

conse-

consequi vestigio me, pedibus fugientem alienis. Vtq; clamore percito formosæ raptum vxoris conquerens, populi testatur auxilium; quidam de latronibus importunæ persecutionis indignatione permotus, saxo grandi pro pedibus abrepto, misellum iuuenem maritum meum percussum interemit. Talis aspectus atrocitate perterrita, somno funesto pauens excussa sum. Tunc fletibus eius adsuspirans anus, sic incipit: Bono animo esto mea herilis, nec vanis somniorum figmentis terreare. Nam præter quòd diurnæ quietis imagines falsæ perhibentur, tum etiam nocturnæ visiones contrarios euentus nonnumquam pronuntiant. Denique, flere & vapulare, & nonnumquam iugulari, lucrosum prosperumq; prouentum nuntiant: contrà, ridere, & mellitis dulciolis ventrem saginare, vel in voluptatem Veneream conuenire, tristitie animi, langore corporis, damnisq; ceteris anxiatum iri prædicant. Sed ego te narrationibus lepidis, anilibusq; fabulis protinus euocabo. Et incipit: Erant in quadam ciuitate rex & regina. hi tres numero filias, forma conspicuas, habuere. sed maiores quidem natu, quamuis gratissima specie, idoneæ tamen celebrari posse laudibus humanis credebantur: at verò puellæ iunioris, tam præcipua, tam præclara pulcritudo, nec exprimi, ac ne sufficienter quidem laudari sermonis humani penuria poterat. Multi denique ciuium, & aduenæ copiosi, quos eximij spectaculi rumor studiosa celebritate congregabat, inaccessæ formositatis admiratione stupidi, & admouentes oribus suis dexteram, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus deam Venerem, religiosis adorationibus venerabantur. Iamq; proximas ciuitates & attiguas regiones fama peruaserat, Deam, quam cærulum profundum pelagi peperit, & ros spumantium fluctuum educauit, iam numinis sui paßim tributa venia, in medijs conuersari populi cœtibus: vel certè rursum nouo cælestium stellarum germine,

non maria, ſed terras, Venerem aliam virginali flore præditam pullulaſſe. Sic immenſum procedit in dies opinio: ſic inſulas iam proximas, & terræ pluſculum, prouinciasque plurimas fama porrecta peruagatur. Iam multi mortalium longis itineribus, atque altiſsimis maris meatibus, ad ſeculi ſpecimen glorioſum confluebant. Paphum nemo, Cnidum nemo, ac ne ipſa quidem Cythera ad conſpectum deæ Veneris nauigabant. Sacra Deæ deferuntur; templa deformãtur; puluinaria proferuntur; cerimoniæ negliguntur; incoronata ſimulacra, & aræ viduæ frigido cinere fœdatæ. Puellæ ſupplicatur, & in humanis vultibus Deæ tantæ numina placantur, & in matutino progreſſu virginis, victimis & epulis Veneris abſentis numen propitiatur. Iamq; per plateas commeantem populi frequenter floribus ſertis, & ſolutis adprecantur. Hæc honorum cæleſtium ad puellæ mortalis cultum immodica tranſlatio, veræ Veneris vehementes incendit animos: &, impatiens indignationis, capite quaſſanti fremens altius, ſic ſecum diſſerit: En rerum naturæ priſca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cum mortali puella partiario maieſtatis honore tractor! & nomen meum cælo conditum terrenis ſordibus prophanatur. Nimirum communi numinis piamento vicariæ venerationis incertum ſuſtinebo, & imaginem meam circumferet puella moritura. Fruſtra me paſtor ille, cuius iuſtitiam fidemq; magnus comprobauit Iupiter, ob eximiam ſpeciem tantis prætulit deabus. Sed non adeò gaudens iſta, quæcunque eſt, meos honores vſurpabit. Iam faxo huius etiam ipſius illicitæ formoſitatis pœniteat. Et vocat confeſtim puerum ſuum, pinnatum illum, & ſatis temerarium: qui malis ſuis moribus contempta diſciplina publica, flammis & ſagittis armatus, per alienas domos nocte diſcurrens, & omnium matrimonia corrumpens, impunè committit tanta flagitia, & nihil prorſus boni facit. Hunc, quam-

quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque insuper stimulat. Perducit ad illam ciuitatem, & Psychem, hoc enim nomine puella nuncupabatur, coràm ostendit. Et tota illa perlata de formositatis æmulatione fabula, gemens ac fremens indignatione: Per ego te, inquit, maternæ caritatis fœdera deprecor, per tuæ sagittæ dulcia vulnera, per flammæ istius mellitas vredines, vindictam tuæ parenti, sed plenam tribue: & pulcritudinem contumacem reuerenter vindica; idq; vnum, & præ omnibus vnicum volens effice. Virgo ista amore flagrantissimo teneatur hominis extremi; quem & dignitatis & patrimonij simul, & incolumitatis ipsius fortuna damnauit: tamq; infirmi, vt per totum orbem non inueniat miseriæ suæ comparem. Sic effata, & osculis hiantibus filium diu ac pressulè sauiata, proximas oras reflui littoris petit, plantisq; roseis vibrantium fluctuũ summum rorem calcauit. Ecce iam profundi maris vdo resedit vertice: & ipsum quod incipit velle, statim, quasi pridem præcepit, non moratur marinum obsequium. Adsunt Nerei filiæ, chorum canentes, & Portunus cærulis barbis hispidus, & grauis piscoso sinu Salacia, auriga paruulus delphini Palæmon; iam passim maria persultantes Tritonum cateruæ. hic concha sonaci leniter buccinat: ille serico tegmine flagrantiæ Solis obsistit inimici: alius sub oculis dominæ speculum prægerit; currus biiuges alij subnatant. Talis ad Oceanum pergentem Venerem comitatur exercitus. Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulcritudine nullum decoris sui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus: nec quisquam, non rex, non regius, nec de plebe saltem, cupiens eius nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem diuinam speciem, sed vt simulacrum fabrè politum, mirantur omnes. Olim duæ maiores sorores, quarum temperatam formositatem nulli diffamarant populi, procis regibus desponsæ, iam beatas nuptias adeptæ: sed Psyche vir-

go vidua domi residens, deflet desertam suam solitudinem, ægra corporis, animi saucia; & quamuis gentibus totis complacitam, odit in se suam formositatem. Sed infortunatissimæ filiæ miserrimus pater, suspectatis cælestibus odijs, & ira superûm metuens, dei Milesij vetustissimum percontatur oraculum: & tanto numine precibus & victimis ingratæ virgini petit nuptias & maritum. Sed Apollo, quamquam Græcus & Ionicus, propter Milesiæ conditorem, sic Latina sorte respondit:

Montis in excelsi scopulo desiste puellam
  Ornatam mundo funerei thalami:
Nec speres generum mortali stirpe creatum,
  Sed sæuum atque ferum, vipereúmque malum;
Qui pennis volitans super æthera, cuncta fatigat,
  Flammáque & ferro singula debilitat:
Quem tremit ipse Iouis: quo numina terrificantur,
  Fluminaque horrescunt, & Stygiæ tenebræ.

Rex olim beatus, affatu sanctæ vaticinationis accepto, piger, tristisq́; retro domum pergit, suaque coniugi præcepta sortis enodat infaustæ. Mæretur, fletur, lamentatur diebus plusculis. Sed diræ sortis iam vrgent tetri effectus: Iam feralium nuptiarum miserrimæ virgini choragium struitur. iam tedæ lumen atræ fuliginis cinerem arcessit: & sonus tibiæ Zygiæ mutatur in querulum Lydij modum; cantusque lætus Hymenæi lugubri finitur vlulatu: & puella nuptura deterget lacrymas ipso suo flammeo. Sic affectæ domus triste fatum, cuncta etiam ciuitas congemebat, luctuq́; publico confestim congruens edicitur iustitium. Sed monitis cælestibus parendi necessitas misellam Psychem ad destinatam pœnam efflagitabat. Perfectis igitur feralis thalami cum summo mærore solemnibus, toto prosequente populo, viuum producitur funus: & lacrymosa Psyche comitatur non nuptias, sed exequias suas. Ac, dum mæsti parentes, &

tanto

tanto malo perciti, nefarium facinus perficere contantur, ipsa illa filia talibus eos adhortatur vocibus: Quid infelicem senectam fletu diutino cruciatis? quid spiritum vestrum, qui magis meus est, crebris eiulatibus fatigatis? quid lacrymis inefficacibus ora mihi veneranda fœdatis? quid laceratis in vestris oculis mea lumina? quid canitiem sciditis? quid pectora, quid vbera sancta tunditis? Hic erunt vobis egregiæ meæ formositatis præclara præmia. Inuidiæ nefariæ letali plaga percussi, serò sentitis. Cùm gens & populi celebrarent nos diuinis honoribus, cum nouam me Venerem ore consono nuncuparent: tunc dolere, tunc flere, tunc me iam quasi peremptam lugere debuistis. Iam sentio, iam video, solo me nomine Veneris perisse. Ducite me, &, cui sors addixit, scopulo sistite. Festino felices istas nuptias obire; festino generosum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientem, qui totius orbis exitio natus est? Sic profata virgo, conticuit: ingressuq́; iam valido pompæ populi prosequentis sese miscuit. Itur ad constitutum scopulum montis ardui: cuius in summo cacumine statutam puellam cuncti deserunt: tedasqúe nuptiales, quibus præluxerant, ibidem lacrymis suis extinctas relinquentes, deiectis capitibus domuitionem parant. Et miseri quidem parentes eius tanta clade defessi, clausæ domus abstrusi tenebris, perpetuæ nocti sese dedidere. Psychem autem pauentem ac trepidam, & in ipso scopuli vertice deflentem, mitis aura molliter spirantis Zephyri, vibratis hinc inde laciniis, & reflato sinu sensim leuatam, suo tranquillo spiritu vehens, paulatim per deuexa excelsæ vallis subditæ florentis cespitis gremio leniter delapsam, reclinat.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON

SIVE

DE ASINO AVREO

LIBER QVINTVS.

PSYCHE teneris & herbosis locis, in ipso toro roscidi graminis, suaue recubans, tanta mentis perturbatione sedata, dulcè conquieuit. iamq; sufficienti recreata somno, placidiore resurgit animo. Videt lucum proceris & vastis arboribus consitum: videt fontem vitreo latice placidum, medio luci meditullio. Propè fontis adlapsum domus regia est, ædificata non humanis manibus, sed diuinis artibus. Iam scies ab introitu primo, Dei cuiuspiam luculentum & amœnum videre te diuersorium. Nam summa laquearia citro & ebore curiosè cauata, subeunt aureæ columnæ, parietes omnes argenteo cælamine conteguntur, bestiis & id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium. Mirus prorsum magnæ artis homo, imò semideus, vel certè Deus, qui magnæ artis subtilitate tantum efferauit argentum. Enimuerò pauimenta ipsa lapide pretioso cæsim diminuto, in varia picturæ genera discriminantur. Vehementer, iterum ac sæpius beatos illos, qui super gemmas & monilia calcant. Iam ceteræ partes longè lateq; dispositæ domus, sine pretio pretiosæ, totiq; parietis solidati massis aureis, splendore proprio coruscant; vt diem suum sibi domus faciat, licet Sole nolente: sic cubicula, sic porticus, sic ipsæ valuæ fulgurant. Nec secius opes ceteræ maiestati domus respondent; vt equidem illud rectè videatur, ad conuersationem humanam

magno

magno Ioui fabricatum cæleste palatium. Inuitata Psyche talium locorum oblectatione, propius accessit: & paulo fidentior, intra limen sese facit. Mox, perlectante studio pulcerrimæ visionis, miratur singula. Et altrinsecus ædium horrea sublimi fabrica perfecta, magnisq; congesta gazis conspicit. Nec est quidquam, quod ibi non est. Sed præter ceteram tantarum diuitiarum admirationem, hoc erat præcipuè mirificum, quod nullo vinculo, nullo claustro, nullo custode totius orbis thesaurus ille muniebatur. Hic ei summa cum voluptate visenti offert sese vox quædam corporis sui nuda: Et, quid, inquit, domina tantis obstupescis opibus? tua sunt hic omnia. Prohinc cubiculo te refer, & lectulo lassitudinem refoue, & ex arbitrio lauacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuæ famulæ, sedulò tibi præministrabimus; nec corporis curatæ tibi regales epulæ morabuntur. Sensit Psyche diuinæ prouidentiæ beatitudinem: monitusque voces informes audiens, & prius somno, & mox lauacro fatigationem diluit. Visoq; statim proximo semirotundo, suggestum propter, instrumentum cænatorium rata, refectui suo commodum, libens accumbit. Et illico vini nectarei, eduliorumq; variorum fercula copiosa, nullo seruiente, sed tantum spiritu quodam impulsa subministrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat, sed verba tantum audiebat excidentia, & solas voces famulas habebat. Post opimas dapes quidam introcessit, & cantauit inuisus; & alius cithara pulsauit, quæ videbatur nec ipsa. Tunc modulatæ multitudinis conferta vox aures eius affertur; vt, quamuis hominum nemo pareret, chorus tamen esse pateret. Finitis voluptatibus, vespera suadente, concedit Psyche cubitum. Iamq; prouecta nocte, & clemens quidam sonus aures eius accidit. Tunc virginitati suæ pro tanta solitudine metuens, & pauet, & horrescit: & quouis malo plus timet, quod ignorat. Iamq; aderat ignobilis maritus,

E 5 *& to-*

& torum inscenderat, & vxorem sibi Psychem fecerat, & ante lucis exortum propere discesserat: statim voces cubiculo præstolatæ, nouam nuptam interfectæ virginitatis curant. Hic diutino tempore sic agebantur. Atque, vt est natura redditum, nouitas per assiduam consuetudinē delectationem eius commendarat: & sonus vocis incertæ solitudinis erat solatium. Interea parentes eius indefesso luctu, atque mærore consenescebant. Latiusq; porrecta fama, sorores illæ maiores cuncta cognorant: propereq; mœstæ atque lugubres, deserto Lare, certatim ad parentum suorum conspectum, affatumq; perrexerant. Ea nocte ad suam Psychem sic infit maritus: namque præter oculos, & manibus & auribus sentiebatur: Psyche dulcissima, & cara vxor, exitiabile tibi periculum minatur Fortuna sæuior, quod obseruandum pressiore cautela censeo. Sorores iam tuæ mortis opinione turbatæ, tuumq; vestigium requirentes, scopulum istum protinus adiere. Quarum si quas fortè lamentationes acceperis, neque respondeas, immò nec prospicias omnino. Ceterùm, mihi quidem grauissimum dolorem, tibi verò summum creabis exitium. Annuit, & ex arbitrio mariti se facturam spopondit. Sed eo simul cum nocte dilapso, diem totum lacrymis ac plangoribus misella consumit: se nunc maximè prorsus perisse iterans, quæ beati carceris custodia septa, & humanæ conuersationis colloquio viduata, ne sororibus quidem suis de se marentibus opem salutarem ferre, ac ne videre eas quidem omnino posset. Nec lauacro, nec cibo, nec vlla denique refectione recreata, flens vbertim, decessit ad somnum. Nec mora, cùm paulo maturius lectum maritus accubans, eamq; etiamnunc lacrymantem complexus, sic expostulat: Hiccine mihi pollicebare Psyche mea? Quid iam de te tuus maritus expecto? quid spero? Et perdia, & pernox, nec inter amplexus coniugales desinis cruciatus. Age iamnunc vt voles, & animo tuo damnosa

poscen-

poſcenti pareto: tamen memineris meæ ſeriæ monitionis, cùm cœperis ſerò pœnitere. Tunc illa precibus, & dum ſe morituram comminatur, extorquet à marito, cupitis annuat: vt ſorores videat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille nouæ nuptæ precibus veniam tribuit; & inſuper, quibuſcumque vellet, eas auri vel monilium donare conceſſit. Sed identidem monuit, ac ſæpe terruit, ne quando ſororum pernicioſo conſilio ſuaſa, de forma mariti quærat: néue ſe ſacrilega curioſitate, de tanto fortunarum ſuggeſtu peſſum deiiciat; nec ſuum poſtea contingat amplexum. Gratias egit marito. iamq́; lætior animo: Sed prius, inquit, centies moriar, quàm tuo iſto dulciſſimo connubio caream. Amo enim, & efflictim te, quicumq́; es, diligo; atque, vt meum ſpiritum, nec ipſi Cupidini comparo. Sed illud etiam precibus meis oro largire, & illi tuo famulo præcipe Zephyro, ſimili vectura ſorores huc mihi ſiſtat. Et imprimens oſcula ſuaſoria, & ingerens verba mulcentia, & iungens membra cohibentia, hic etiam blanditiis aſtruit: Mellite mi marite, tuæ Pſyches dulcis anima. Vi ac poteſtate Veneris vſurus, inuitus ſuccumbit maritus, & cuncta ſe facturum ſpopondit. Atque étiam, luce proximante, de manibus vxoris euanuit. At illæ ſorores percontatæ ſcopulum locumq́; illum, quò fuerat Pſyche deſerta, feſtinantes adueniunt: ibique deflebant oculos, & plangebant vbera; quoad crebris earum eiulatibus ſaxa cauteſq́; parilem ſonum reſultarent. Iamq́; nomine proprio ſororem miſeram ciebant: quoad ſono penetrabili vocis vlulabilis per prona delapſæ, amens & trepida Pſyche procurrit è domo. &, Quid, inquit, vos miſeris lamentationib. nequidquã affligitis? Quam lugetis, adſum. Lugubres voces deſinite, & diutinis lacrymis madentes genas ſiccate: tandẽ quippe, cùm iam poſſitis, quam plangebatis, amplecti. Tunc vocatum Zephyrum, præcepti maritalis admonet. Nec mora, cùm ille parens imperio, ſtatim clemen-

clementissimis flatibus innoxia vectura deportat illas. Iam mutuis amplexibus, & festinantibus sauiis sese perfruuntur: & illæ sedatæ lacrymæ postliminio redeunt, prolectante gaudio. Sed & tectum, inquit, & Larem nostrum lætæ succedite, & afflictas animas cum Psyche vestra recreate. Sic allocuta, summas opes domus aureæ, locumq; seruientium populosam familiam auribus earum, lauacroq; pulcerrimo & inhumanæ mensæ lautitiis eas opiparè reficit; vt, illarum prorsus cælestium diuitiarum copijs affluentibus satiatæ, iam præcordijs penitus nutrirent inuidiam. Denique altera earum satis scrupulosè curioseq; percontari non desinit, quis illarum rerum cælestium dominus, quisue vel qualis ipsius sit maritus. Nec tamen Psyche coniugale illud præceptum vllo pacto temerat, vel pectoris arcanis exigit: sed è re nata confingit, esse iuuenem quemdam, & speciosum, commodum lanoso barbitio genas inumbrantem, plerumque rurestribus & montanis venatibus occupatum. Et, ne qua sermonis præcedentis labe consilium tacitum proderetur; auro facto, gemmosisq; monilibus onustas eas, statim vocato Zephyro tradit reportandas. Quo protinus perpetrato, sorores egregiæ domum redeuntes, iamq; gliscentis inuidiæ felle flagrantes, multa secum sermonibus mutuis perstrepebant. Sic denique infit altera: En orba & sæua & iniqua Fortuna! hiccine tibi complacuit, vt vtroque parente prognatæ, diuersam sortem sustineremus? & nos quidem, quæ natu maiores sumus, maritis aduenis ancillæ deditæ, extorres & Lare & ipsa patria degamus, longè parentum velut exulantes; hæc autem nouissima, quam fœtu satiante postremus partus effudit, tãtis opibus & Deo marito potita, quæ nec vti rectè tanta bonorum copia nouit? Vidisti soror, quanta in domo iacent, & qualia monilia: quæ prænitent vestes, quæ splendicant gemmæ, quantum præterea passim calcatur aurum. Quòd si maritum etiam tam

formo-

formosum tenet, vt affirmat; nulla nunc in orbe toto felicior viuit. Fortaßis tamen procedente consuetudine, & adfectione roborata, Deam quoque illam Deus maritus efficiet. Sic est hercules: sic se gerebat, ferebatque. Iamiam sursum respicit, & Deam spirat mulier, quæ voces ancillas habet, & ventis ipsis imperat. At ego misera, primùm patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita glabriorem & quouis puero pumiliorem, cunctam domum seris & cathenis obditam custodientem. Suscipit alia: Ego verò maritum articulari etiam morbo complicatum, curuatumque, ac per hoc rarißimè Venerem meam recolentem sustineo, plerumque detortos & duratos in lapidem digitos eius perfricans, fomentis olidis, & pannis sordidis, & fœtidis cataplasmatis manus tam delicatas istas adurens, nec vxoris officiosam faciem, sed medicæ laboriosam personam sustinens. Et tu quidem soror videris quàm patienti, vel potius seruili, dicam enim liberè quod sentio, hic perferas animo: enimuero ego nequeo sustinere vlterius tam beatam Fortunam collapsam indignè. Recordare enim quàm superbè, quàm arroganter nobiscum egerit, & ipsa iactatione immodicæ ostentationis, tumentem suum prodiderit animum: deq; tantis diuitiis exigua nobis in vita proiecerit, confestimq; præsentia nostra grauata, propelli, & efflari, exibilarique nos iusserit. Nec sum mulier, nec omnino spiro, nisi eam pessum de tantis opibus deiecero. Ac si tibi etiam, vt par est, inacuit nostra contumelia; consilium validum ambæ requiramus. Iamque ista quæ ferimus, non parentibus nostris, ac nec vlli demonstremus alij: immò nec omnino quidquam de eius salute norimus. Sat est, quòd ipsæ vidimus, quæ vidisse pœnituit; nedum vt genitoribus & omnibus populis tam beatum eius differamus præconium. Nec sunt enim beati, quorum diuitias nemo nouit. Sciet se non ancillas, sed sorores habere maiores. Et nunc quidem concedamus

cedamus ad maritos; & Lares pauperes nostros, sed planè sobrios, reuisamus: denique cogitationibus pressioribus instructæ, ad superbiam puniendam firmiores redeamus. Placet pro bono duabus malis malum consilium: totisq́; illis tam pretiosis muneribus absconditis, comam trahentes, &, perinde vt merebantur, ora lacerantes, simulatos redintegrant fletus. Ac sic parentes quoque, redulcerato prorsus dolore, raptim deterrentes, vesania turgidæ, domus suas contendunt: dolum scelestum, immò verò paricidium struentes contra sororem insontem. Interea Psychem maritus ille, quem nescit, rursum suis illis nocturnis sermonibus sic commonet: Videsne quantum tibi periculum velitatur Fortuna eminus? ac, nisi longè firmiter præcaues, mox cominus congredietur. Perfidæ lupulæ magnis conatibus nefarias insidias tibi comparant: quarum summa est, vt te suadeant meos explorare vultus; quos, vt tibi sæpe prædixi, non videbis, si videris. Ergo igitur si posthac pessimæ illæ Lamiæ noxiis animis armatæ venerint, venient autem scio: neque omnino sermonem conferas; &, si id tolerare pro genuina simplicitate, proq́; animi tui teneritudine nō potueris, certè de marito nil quidquam vel audias, vel respondeas. Nam & familiam nostram iam propagabimus, & hic adhuc infantulus vterus gestat nobis infantem alium: si texeris nostra secreta silentio, diuinum, si prophanaueris, mortalem. Nuntio Psyche læta florebat, & diuinæ sobolis solatio plaudebat, & futuri pignoris gloria gestiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. Crescentes dies & menses exeuntes anxia numerat: & sarcinæ nescia rudimenta miratur, de breui punctulo tantum incrementulum locupletis vteri. Sed iam pestes illæ, teterrimaq́; Furiæ anhelantes vipereum virus, & festinantes, impia celeritate nauigabant. Tunc sic iterum momentarius maritus suam Psychem admonet: Dies vltimus, & casus extremus, & sexus infestus, & sanguis inimicus

micus iam sumpsit arma, & castra commouit, & aciem direxit, & classicum personauit. Iam mucrone districto iugulum tuum nefariæ tuæ sorores petunt. Heu quantis vrgemur cladibus Psyche dulcissima! Tui nostriq; miserere: religiosaq; continentia, domum, maritum, teque, & istum paruulum nostrum imminentis ruinæ infortunio libera. nec illas scelestas feminas, quas tibi post internecinum odium & calcata sanguinis fœdera sorores appellare non licet, vel videas, vel audias, cum, more Sirenũ scopulo prominentes, funestis vocibus saxa personabunt. Suscipit Psyche, singultu lacrymoso sermonem incertans: Iamdudũ, quod sciam, fidei atque parciloquij mei perpendisti documenta: nec eo secius approbabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. Tu modò Zephyro nostro rursum præcipe, fungatur obsequio; &, in vicem denegatæ sacrosanctæ imaginis tuæ, redde saltem conspectum sororum, per istos cinnameos & vndique pendulos crines tuos, per teneras & teretes & mei similes genas, per pectus nescio quo calore feruidum. Sic in hoc saltem paruulo cognoscam faciem tuam, supplicijs anxiæ piis precibus erogatus germani complexus indulge fructum, & tibi deuotæ dicatæq; Psyches animam gaudio recrea. nec quidquam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil officiunt mihi nec ipsæ nocturnæ tenebræ. Teneo te meum lumen. His verbis & amplexibus mollibus decantatus maritus, lacrymasq; eius suis crinibus detergens, facturum spopondit: & prævertit statim lumen nascentis diei. Iugum sororium consponsæ factionis, nec parentibus quidem visis, rectà de nauibus scopulum petunt illum, præcipiti cum velocitate: nec venti ferentis opertæ præsentiam, licentiosa cum temeritate prosiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamuis inuitus, susceptas eas gremio spirantis auræ, solo reddidit. At illæ incontatæ, statim conserto vestigio domum penetrant, complexæq; suam prædam, sorores nomine mentientes,

tientes,

tientes, thesaurumq; penitus abdita fraudis vultu læto tegentes, sic adulant: Psyche, non ita vt pridem paruula, & ipsa iam mater es. Quantum putas boni nobis geris in ista perula? quantis gaudiis totam domum nostram hilarabis? O nos beatas, quas infantis aurei nutrimenta lætabunt! qui si parentum, vt oportet, pulcritudini responderit, prorsus Cupido nascetur. Sic affectione simulata, paulatim sororis inuadunt animum. Statimque eas lassitudine viæ sedilibus refotas, & balnearum vaporosis fontibus curatas, pulcerrimo triclinio, mirisq́ue illis & beatis edulibus atque tucetis oblectat. Iubet citharam loqui, psallitur: tibias agere, sonatur: choros canere, cantatur. Quæ nullo præsente cuncta dulcissimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tamẽ scelestarum feminarum nequitia vel ipsa mellita cantus dulcedine mollita conquieuit: sed ad destinatam fraudium pedicam sermones cõferentes, dissimulanter occipiunt sciscitari qualis ei maritus, & vnde natalium sectacula proueniret. Tunc illa simplicitate nimia pristini sermonis oblita, nouum commentum instruit. Aitq; maritum suum de prouincia proxima, magnis pecuniis negotiantem, iam medium cursum ætatis agere, interspersum rara canitie. Nec in sermone isto tantillum morata, rursum opiparis muneribus eas onustas, ventoso vehiculo reddidit. Sed dum Zephyri tranquillo spiritu sublimatæ domum redeunt, sic secum altercantes: Quid soror dicimus de tam monstroso fatuæ illius mendacio? Tunc adulescẽs, modò florenti lanugine barbam instruens; nunc ætate media, candenti canitie lucidus. Quis ille, quem temporis modici spatium repentina senecta reformauit? Nil aliud reperies, mi soror, quàm vel mendacium istam pessimam feminam confingere, vel formam mariti sui nescire. Quorum vtrum verum est, opibus istis quamprimum exterminanda est. Quòd si viri sui faciem ignorat, Deo profectò denupsit; & Deum nobis prægnatione ista ge-

rit.

Certè si diuini pueßi, quod absit, hæc mater erit; statim me laqueo nexili suspendam. Ergo interim ad parentes nostros redeamus, & exordio sermonis huius quàm concolores fallacias adtexamus. Sic inflammatæ, parentibus fastidienter appellatis, & nocte turbatis vigiliis perditæ, matutinò scopulum peruolant: & inde soliti venti præsidio vehementer deuolant; lacrymisq́; pressura palpebrarum coactis, hoc astu puellam appellant: Tu quidem felix, & ipsa tanti mali ignorantia beata, sedes incuriosa periculi tui: nos autem, quæ peruigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis miserè cruciamur. Pro vero namque comperimus, nec te, sociæ scilicet doloris, casusq́; tui, celare possumus, immanem colubrum, multinodis voluminibus serpẽtem, veneno noxio colla sanguinantem, hiantem ingluuie profunda, tecum noctibus latenter acquiescere. Nunc recordare sortis Pythicæ, quæ te trucis bestiæ nuptijs destinatam esse clamauit. Et multi coloni, quiq́; circumsecus venantur, & accolæ plurimi videre eum vespera redeuntem è pastu, proximíque fluminis vadis innatantem. Nec diu blandis alimoniarum obsequiis te saginari omnes affirmant: sed, cùm primùm prægnationem tuam plenus maturauerit vterus, opimiore fructu præditam deuoraturum. At hic iam tua est existimatio, vtrum sororibus pro tua cara salute sollicitis adsentiri velis, & declinata morte nobiscum secura periculi viuere, an sæuißimæ bestiæ sepeliri visceribus. Quòd si te ruris huius vocalis solitudo, vel clandestinæ Veneris fœtidi periculosiqúe concubitus, & venenati serpentis amplexus delectant; certè piè sorores nostrum fecerimus. Tunc Psyche misella, vtpote simplex, & animi tenella, rapitur verborum tam tristium formidine: &, extra terminum mentis suæ posita, prorsus omnium mariti monitionum, suarumq́; promißionum memoriam effudit, & in profundum calamiattis sese præcipitauit: tremensq́;, & exangui colore lurida, tertiata verba

ſemianimi voce ſubſtrepens, ſic ad illas ait: Vos quidem cariſſimæ ſorores, vt par erat, in officio veſtræ pietatis permanetis: verùm & illi qui talia vobis affirmant, non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim vmquam viri mei vidi faciem, vel omnino cuiatis ſit noui; ſed tantum nocturnis ſubaudiens vocibus, maritum incerti ſtatus, & prorſus lucifugam tolero, beſtiamq́ aliquam rectè dicentibus vobis maritum conſentio. Méque magnopere ſemper à ſuis terret aſpectibus, malumquè grande de vultus curioſitate præminatur. Nunc, ſi quam ſalutarem opem periclitanti ſorori veſtræ poteſtis afferre, iamnunc ſubſiſtite. Ceterùm incuria ſequens prioris prouidentiæ beneficia corrumpit. Hunc nactæ, iam portis patentibus, nudatum ſororis animum facinoroſæ mulieres, omiſſis tectæ machinæ latibulis, deſtrictis gladiis fraudium, ſimplicis puellæ pauentes cogitationes inuadunt. Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate periculum quidem vllum ante oculos habere compellit: viam, quæ ſola deducit iter ad ſalutem, diu diuquè cogitatam monſtrabimus tibi. Nouaculam præacutam, ad pulſum etiam palmulæ lenientis exaſperatam, tori qua parte cubare conſueſti, latenter abſconde: lucernámque concinnem, completam oleo, claro lumine præmicantem, ſubde aliquo claudentis aulæ tegmine. Omniquè iſto apparatu tenaciſſimè diſſimulato, poſtquam ſulcatos intrahens greſſus cubile ſolitum conſcenderit, iamquè porrectus, & exordio ſomni prementis implicitus altum ſoporem flare cœperit; toro delapſa, nudóque veſtigio penſilem gradum paululatim minuens, cæcæ tenebræ cuſtodia liberata lucerna, præclari tui facinoris opportunitatem de luminis conſilio mutuare: & ancipiti telo illo, audaciter prius dextera ſurſum elata, niſu quam valido noxij ſerpentis nodum ceruicis & capitis abſcide. Nec noſtrum tibi deerit ſubſidium: ſed cùm primùm illius morte ſalutem tibi feceris, anxiæ præ-

ſtolabi-

ſtolabimur: cunctiſqúe ocyus tecum relatis, votiuis nuptiis hominem te iungemus homini. Tali verborũ incendio flammata viſcera ſororis iam prorſus ardentis deſerentes ipſæ protinus, tanti mali cõſinium ſibi etiam eximiè metuentes, flatus alitus impulſu ſolito porrectæ ſuper ſcopulum, ilicò pernici ſe fuga proripiunt: ſtatimqúe conſcenſis nauibus abeunt. At Pſyche relicta ſola, niſi quòd infeſtis Furiis agitata, ſola nõ eſt, æſtu pelagi ſimiliter mærendo fluctuat: &, quamuis ſtatuto conſilio, & obſtinato animo, iam tum facinoroſas manus admouens; adhuc incerta conſilij titubat, multiſqúe calamitatis ſuæ diſtrahitur affectibus. Feſtinat, differt; audet, trepidat, diffidit, iraſcitur: &, quod eſt vltimum, in eodem corpore odit beſtiam, diligit maritum. Veſpera tamen iam noctem trahente, præcipiti feſtinatione nefarij ſceleris inſtruit apparatum. Nox aderat, & maritus aderat, primiſqúe Veneris prœliis velitatus altum ſoporem deſcenderat. Tunc Pſyche, & corporis & animi alioquin infirma, Fati tamen ſæuitia ſubminiſtrante, viribus roboratur: &, prolata lucerna, & arrepta nouacula, ſexum audacia mutauit. Sed, cùm primùm luminis oblatione tori ſecreta claruerunt; videt omniũ ferarum mitiſſimam dulciſſimamqúe beſtiam, ipſum illum Cupidinem formoſum Deum formosè cubantem: cuius aſpectu lucernæ quoque lumen hilaratum increbuit, & acuminis ſacrilegi nouacula prænitebat. At verò Pſyche tanto aſpectu deterrita, & impos animi, marcido pallore defecta, tremenſqúe decedit in imos poplites; & ferrum quærit abſcondere, ſed in ſuo pectore. Quod profectò feciſſet, niſi ferrum, timore tanti flagitij, manibus temerariæ delapſum euolaſſet. Iámque laſſa, ſalute defectà, dum ſæpius diuini vultus intuetur pulcritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem cæſariem ambroſia temulentam, ceruices lacteas, genaſq; purpureas pererrantes crinium globos decoriter impeditos,

alios antependulos, alios retropendulos: quorum ſplendore nimio fulgurante, & ipſum lumen lucernæ vacillabat. Per humeros volatilis Dei pinnæ roſcidæ, micanti flore candicant; &, quamuis alis quieſcentibus, extimæ plumulæ tenellæ ac delicatæ tremulè reſultantes, inquietè laſciuiunt. ceterùm corpus glabellum, atque luculentum, & quale peperiſſe Venerem non pœnitet. Ante lectuli pedes iacebat arcus, & pharetra, & ſagittæ, magni Dei propitia tela. Quæ dum inſatiabili animo Pſyche ſatis curioſa rimatur atque pertractat, & mariti ſui miratur arma: depromit vnam de pharetra ſagittam, & puncto pollicis extremam aciem periclitabunda, trementis etiamnunc articuli nixu fortiore pupugit altius; vt per ſummam cutem rorauerint paruulæ ſanguinis roſei guttæ. Sic ignara Pſyche, ſponte in Amoris incidit amorem. Tunc magis magiſquè cupidine flagrans Cupidinis, prona in eum efflictim inhians, patulis ac petulantibus ſuauiis feſtinanter ingeſtis, de ſomni menſura metuebat. Sed, dum bono tanto percita, ſaucia mente fluctuat; lucerna illa, ſiue perfidia peſſima, ſiue inuidia noxia, ſiue quod tale corpus contingere, & quaſi baſiare & ipſa geſtiebat: euomuit de ſumma luminis ſui ſtillam feruentis olei, ſuper humerum Dei dextrum. Hem audax & temeraria lucerna, & amoris vile miniſterium! ipſum ignis totius Deum aduris: cùm te ſcilicet amator aliquis, vt diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus inuenerit. Sic inuſtus exiluit Deus, viſaquè detectæ fidei colluuie, prorſus ex oculis & manibus infeliciſſimæ coniugis tacitus auolauit. At Pſyche ſtatim reſurgentis eius crure dextro manibus ambabus arrepto, ſublimis euectionis appendix miſeranda, & per nubilas plagas penduli comitatus extrema conſequia, tandem feſſa delabitur ſolo. Nec Deus amator humi iacentem deſerens, inuolauit proximam cupreſſum, deq; eius alto cacumine ſic eam grauiter commotus affatur: Ego quidem

ſimpli-

simplicissima Psyche, parẽtis meæ Veneris præceptorũ immemor, quæ te miseri extremiq; hominis deuinctam cupidine, infimo matrimonio addici iusserat, ipse potius amator aduolaui tibi. Sed hic feci leuiter scio: & præclarus ille sagittarius, ipse me telo meo percussi: teq; coniugem meã feci, vt bestia scilicet tibi viderer, & ferro caput excideres meum, quod istos amatores tuos oculos gerit? Hic tibi identidem semper cauenda censebam, hic beniuolè remonebam. Sed illæ quidem consiliatrices egregiæ tuæ, tam perniciosi magisterij dabunt actutum mihi pœnas: te verò tantum fuga mea puniuero. Cum termino sermonis, pinnis in altum se proripuit. Psyche verò humi prostrata, & quantum visu poterat, volatus mariti prospiciens, extremis affligebat lamentationibus animum. Sed vbi remigio plumæ, captu maritum proceritas spatij fecerat alienum; per proximi fluminis marginem præcipitem sese dedit. Sed mitis fluuius, in honorem Dei scilicet, qui & ipsas aquas vrere consueuit, metuens sibi, confestim eam innoxio volumine super ripam florentem herbis exposuit. Tunc fortè Pan deus rusticus iuxta supercilium amnis sedebat, complexus hic humo Cannam deam, eámque voculas omnimodas edocens recinere. Proximè ripam vago pastu lasciuiunt comam fluuij tondentes capellæ. Hirtuosus deus sauciam Psychem, atque defectam, vtcunque casus eius non inscius, clementer ad se vocatam, sic permulcet verbis lenientibus: Puella scitula, sum quidem rusticanus & opilio, sed senectutis prolixæ beneficio multis experimentis instructus. Verùm, si rectè coniecto, quod profectò prudẽtes viri diuinationem autumant, ab isto titubante & sæpius vacillante vestigio, déque nimio pallore corporis, & assiduo suspiritu, immò & ipsis mærentibus oculis tuis: amore nimio laboras. Ergo mihi ausculta: nec te rursus præcipitio, vel vllo mortis accersito genere perimas. Luctum desine, & pone mærorem: precibusq; potius

Cupidinem Deorum maximum percole; & , vtpote adolescentem delicatum luxuriosumq́, blandis obsequiis promerere. Sic locuto Deo pastore, nullo sermone reddito, sed adorato tantum numine salutari, Psyche pergit ire. Sed ante quàm multum via laboranti vestigio pererrasset; inscio quodam tramite iam delabente, accedit quamdam ciuitatem, in qua regnum maritus vnius sororis eius obtinebat. Qua re cognita Psyche, nuntiari præsentiam suam sorori desiderat: mox inducta, alternis amplexibus mutuæ salutationis expletis, percontanti causas aduentus sui, sic incipit: Meministi consilium vestrum, scilicet quo mihi suasistis, vt bestiam, quæ mariti mentito nomine mecum quiescebat, priusquam ingluuie voraci me misellam hauriret, ancipiti nouacula perimerem. Sed cùm primùm, vt æquè placuerat, conscio lumine vultus eius aspexi; video mirum diuinumq́ prorsus spectaculum: ipsum illum deæ Veneris filium, ipsum, inquam, Cupidinem leni quiete sopitum. Ac dum tanti boni spectaculo percita, & nimia voluptatis copia turbata, fruendi laborarem inopia; casu scilicet pessimo, lucerna feruens oleum rebulliuit in eius humerum. Quo dolore statim somno recussus, vbi me ferro & igni conspexit armatam, Tu quidem, inquit, ob istud tam dirum facinus, confestim toro meo diuorte, tibiq́ res tuas habeto. Ego verò sororem tuam, & nomen, quo tu censeris, aiebat, iam mihi confestim arra atque his nuptiis coniugabo. Et statim Zephyro præcipit, vltra terminos me domus eius efflaret. Necdum sermonem Psyche finierat: illa vesanæ libidinis & Inuidiæ noxiæ stimulis agitata, præconcinnato mendacio fallens maritum, quasi de morte parentum aliquid comperisset, statim nauem ascendit: & ad illum scopulum protinus pergit; & , quamuis alio vento flante, cæca spe tamen inhians, Accipe me, dicens, Cupido dignam te coniugem: & tu Zephyre suscipe dominam: saltu se maximo

præci-

præcipitem dedit. Nec tamen ad illum locum, vel saltem mortua, peruenire potuit. Nam per saxa cautium membris iactatis atque dissipatis, &, perinde vt merebatur, laceratis visceribus suis, alitibus bestiisq; obuium ferens pabulum, interijt. Nec vindictæ sequentis pœna tardauit. Nam Psyche errabundo rursus gradu peruenit ad ciuitatē aliam, in qua pari modo soror morabatur alia. Nec secius & ipsa fallacie germanitatis inducta, & in sororis sceleratas nuptias æmula festinauit ad scopulum: inq; simile mortis exitium cecidit. Interim dum Psyche quæsitioni Cupidinis intenta, populos circuibat. at ille vulnere lucernæ dolens, in ipso thalamo matris iacens ingemebat. Tunc auis peralba illa Gauia, quæ super fluctus marinos pinnis natat, demergit sese properè ad Oceani profundumgremium. Ibi commodùm Venerem lauantem natantemq; propter assistens, indicat adustum filium eius graui vulnere, dolore mærentem, dubium salutis iacere; iamq; per cunctorum ora populorum rumoribus conuitiisq; variis omnem Veneris familiam malè audire: quòd ille quidem montano scortatu, tu verò marino natatu secesseritis. Ac per hoc non Voluptas illa, non Gratia, non Lepos, sed incompta, & agrestia, & horrida cuncta sint: non nuptiæ coniugales, non amicitiæ sociales, non liberûm caritates, sed enormis eluuies, & squalentium fœderum insuaue fastidium. Hic illa verbosa & satis curiosa auis, in auribus Veneris filium lacerans existimationem, ganniebat. At Venus irata solidùm exclamat repentè: Ergo iam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome, age tu quæ sola mihi seruis amanter, nomen eius quæ puerum ingenuum & inuestem sollicitauit; siue illa de Nympharum populo, seu de dearum numero, seu de Musarum choro, vel de mearum Gratiarum ministerio. Nec loquax illa conticuit auis; sed, Nescio, inquit, domina. puto puellam, si probè memini, Psyches nomine dicitur, efflictè cupere.

pere. Tunc indignata Venus exclamauit: Vel maximè Pſychem illam, meæ formæ ſuccubam, mei nominis æmulam, verè diligit. Nimirum illud incrementum lenam me putauit, cuius monſtratu puellam illam cognoſceret. Hic queritans propiter emergit à mari, ſuumq; protinus aureum thalamum petijt: & reperto, ſicut audierat, ægroto puero, iam inde à foribus quàm maximè boans: Honeſta, inquit, hæc, & natalibus noſtris, bonæq; tuæ frugi congruentia? Vt primùm quidem tuæ parentis, immò dominæ præcepta calcares; nec ſordidis amoribus inimicam meam cruciares; verùm etiam hoc ætatis puer, tuis licentioſis & immaturis iungeres amplexibus; vt ego nurum ſcilicet tolerarem inimicam. Sed vtique præſumis nugo & corruptor, & inamabilis, te ſolum generoſum, nec me iam per ætatem poſſe concipere. Velim ergo ſcias, multo te meliorem filium alium genituram; immò, vt contumeliam magis ſentias, aliquem de meis adoptaturam vernulis: eique donaturam iſtas pinnas, & flammas, & arcum, & ipſas ſagittas, & omnem meam ſupellectilem, quam tibi non ad hos vſus dederam. Nec enim de patris tui bonis, ad inſtructionem iſtam quidquam conceſſum eſt. Sed malè prima pueritia inſtructus es, & acutas manus habes, & maiores tuos irreuerenter pulſaſti toties; & ipſam matrem tuam, me inquam ipſam, parricida denudas cotidie: & percuſſiſti ſæpius, & quaſi viduam vtique contemnis. nec vitricum tuum, fortiſſimum illum maximumq; bellatorem metuis. quidni! cui ſæpius, in angorem mei pellicatus, puellas propinare conſueuiſti. Sed faxo te luſus huius pœniteat, & ſentias acidas & amaras nuptias iſtas. Sed nunc irriſui habita quid agam? quò me conferam? quibus modis ſtellionem iſtum cohibeam? Petam ne auxilium ab inimica mea Sobrietate, quam propter huius ipſius luxuriam offendi ſæpius? aut ruſticæ ſqualentiſq; feminæ colloquium prorſus adhibendum eſt? Horreſco:

nec

nec tamen vindictæ solatium tantum spernendum est. Illa mihi prorsus adhibenda est, nec vlla alia: quæ castiget asperrimè nugonem istum: pharetram explicet, & sagittas dearmet, arcum denodet, tædam deflammet; immò & ipsum corpus eius acrioribus remediis coerceat. Tunc iniuria mea litatum crediderim, cum eius comas, quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrinxi, deraserim: pinnas, quas meo gremio nectarei fontis infeci, prætotonderim. Sic effata, foras sese proripit infesta, & stomachata biles Venereas. Sed eam protinus Ceres & Iuno comitantur: visamq́; vultu tumido, quæsiuere, cur truci supercilio tantam venustatē micantium oculorū coerceret? At illa, Opportunè, inquit, ardenti prorsus isto meo pectori violentiam scilicet perpetrare venitis. Sed totis oro vestris viribus Psychem illam fugitiuam, volaticā, mihi requirite. Nec enim vos vtique domus meæ famosa fabula, & non dicendi filij mei factum latuerint. Tunc illæ ignaræ quæ gesta sunt, palpare Veneris iram sæuientē sic adortæ: Quid tale, domina, deliquit tuus filius, vt animo peruicaci voluptates illius impugnes: &, quam ille diligit, tu quoque perdere gestias? Quod autem, oramus, isti crimē, si puellæ lepidæ libenter arrisit? An ignoras, eum masculū & iuuenem esse, vel certè iam quot sit annorum oblita es? An quòd ætatem portat bellulè, puer tibi semper videtur? Mater autem tu, & præterea cordata mulier, filij tui lusus semper explorabis curiosè, & in eo luxuriē culpabis, & amores reuinces, & tuas artes tuasq́; delicias in formoso filio reprehendes? Quis autē Deûm, quis hominū patietur, passim cupidines populis disseminantē, cùm tuæ domus amores amare coerceas, & vitiorū muliebrium publicam præcludas officinam? Sic illæ metu sagittarum, patrocinio gratioso Cupidini, quamuis absenti, blandiebantur. Sed Venus indignata ridiculè tractari suas iniurias, præuersis illis, altè rursus concito gradu, pelago viam capessit.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON

SIVE

DE ASINO AVREO

LIBER SEXTVS.

INTEREA *Psyche variis iactabatur discursibus, dies noctesq́ mariti vestigationibus inquieta, animo tanto cupidior; &, iratum licet, si nō vxoris blanditiis lenire, certè seruilibus precibus propitiare. Et, prospecto templo quodam in ardui montis vertice, Vnde autem, inquit, scio, an istic meus degat dominus? Et illico dirigit citatū gradum: quem defectum prorsus aßiduis laboribus spes incitabat, & votum. Iámque gnauiter emensis celsioribus iugis, puluinaribus sese proximam intulit. Videt spicas frumentarias in aceruo, & alias flexibiles in corona: & spicas ordei videt. erant & falces, & operæ messoriæ modus omnis; sed cuncta paßim iacentia, & incuria confusa, &, vt solet, æstu laborantium manibus proiecta. Hic singula Psyche curiosè diuidit, & discretim remota ritè componit: rata scilicet, nullius dei fana & cerimonias neglegere se debere, sed omnium beniuolam misericordiam corrogare. Hic eam sollicitè sedulóque curantem, Ceres alma deprehendit: & longùm exclamat, protinus: Ah, Psyche miseranda! totum per orbem Venus anxia disquisitione tuum vestigium furens animi requirit: téque ad extremum supplicium expetit, & totis numinis sui viribus vltionem flagitat. Tu verò rerum mearum tutelam nunc geris, & aliud quidquam cogitas, nisi de tua salute? Tunc Psyche pedes eius aduoluta, & vberi fletu rigans*

gans

gans Deæ vestigia, humumque verrens crinibus suis, multijugis precibus editis veniã postulabat: PER *ego te frugiferam tuam dextrã istam deprecor, per lætificas messium cerimonias, per tacita sacra cistarum, & per famulorum tuorum draconum pinnata curricula, & glebæ Siculæ sulcamina, & currum rapacem, & terram tenacem, & illuminarum Proserpinæ nuptiarum demeacula, & luminosarum filiæ inuentionum remeacula, & cetera quæ silentio tegit Eleusis Atticæ sacrarium, miserandæ Psyches animæ, supplicis tuæ, subsiste. inter istam spicarum congeriem patere vel pauculos dies delitescam; quoad Deæ tantæ sæuiens ira spatio temporis mitigetur, vel certè meæ vires diutino labore fessæ, quietis interuallo leniantur.* *Suscipit Ceres: Tuis quidem lacrymosis precibus & commoueor, & opitulari cupio; sed cognatæ meæ, cum qua etiam antiquum fœdus amicitiæ colo, bonæ præterea feminæ malam gratiam subire nequeo. Decede itaque istis ædibus protinus: &, quòd à me retenta custoditaq; non fueris, optimi consule.* *Contra spem suam repulsa Psyche, & afflicta duplici mæstitia, iter retrorsum porrigens, inter subsitæ conuallis sublucidum lucum prospicit fanum solerti fabri cõstructum: nec vllam vel dubiam spei melioris viam volens omittere, sed adire cuiuscunque Dei veniam, sacratis foribus proximat. Videt dona speciosa, & lacinias auro litteratas, ramis arborũ postibusq; suffixas: quæ cum gratia facti, nomẽ Deæ cui fuerant dicata testabãtur. Tunc genu nixa, & manibus aram tepentem amplexa, detersis antè lacrymis, sic adprecatur.*

MAGNI *Iouis germana & coniuga: siue tu Sami, quæ querulo partu vagituq; & alimonia tua gloriatur, tenes vetusta delubra; siue celsæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cælo commeantem percolit, beatas sedes frequentas; siue prope ripas Inachi, qui te iam nuptam Tonantis, & reginam dearum memorat, inclytis Argiuorum*

præsi-

præsides mœnibus: quam cunctus oriens Zygiam veneratur, & omnis occidens Lucinam appellat: sis meis extremis casibus Iuno Sospita, meq; in tantis exantlatis laboribus defessam, imminentis periculi metu libera. quòd sciam, soles prægnantibus periclitantibus vltro subuenire. Ad istũ modum supplicanti statim sese Iuno cum totius sui numinis augusta dignitate præsentat. & protinus, Quàm vellem, inquit, Psyche, nutum meum precibus tuis accommodare: sed contra voluntatem Veneris, nurus meæ, quam filiæ semper dilexi loco, præstare me pudor non sinit. tunc etiam legibus, quæ seruos alienos profugos inuitis dominis vetant suscipi, prohibeor. Isto quoque Fortunæ naufragio Psyche perterrita, nec indipisci iam maritum volatilem quiens, tota spe salutis deposita, sic ipsa suas cogitationes consuluit: Iam quæ possunt alia meis ærumnis tentari vel adhiberi subsidia, cui nec Dearum quidem, quamquam volentium, potuerunt prodesse suffragia? Quò rursum itaque, tantis laqueis inclusa, vestigiũ porrigam: quibusq; tectis, vel etiam tenebris abscondita, magnæ Veneris ineuitabiles oculos effugiam? Quin igitur masculum tandem sumis animum, & cassæ speculæ renuntias fortiter, & vltroneam te dominæ tuæ reddis, & vel sera modestia sæuientes impetus eius mitigas? Qui scias, an etiam, quem diu quæritas, illic in domo matris reperias? Sic ad dubium obsequium, immò ad certum exitium præparata, principium futuræ secum meditabatur obsecrationis. At Venus terrenis remediis inquisitionibus abnuens, cælum petit. Iubet construi currum, quem ei Vulcanus subtili fabrica studiose poliuerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conspicuum, & ipsius auri damno pretiosum. De multis, quæ circa cubiculum dominæ stabulant, procedunt quatuor candidæ columbæ, & hilaris incessibus picta colla torquentes, iugum gemmeum subeunt: susceptaque

domi-

domina læta subuolant. Currum Deæ prosequentes gannitu constrepenti lasciuiunt passeres: & ceteræ quæ dulcè canticant aues, melleis modulis suauè resonantes, aduentum Deæ pronuntiant. Cedunt nubes, & cœlum filiæ panditur: & summus æther cum gaudio suscipit Deam. nec obuias aquilas, vel accipitres rapaces pertimescit magnæ Veneris canora familia. Tunc se protinus ad regias Iouis arces dirigit, & petitu superbo Mercurij dei vocalis operæ necessariam vsuram postulat. Nec renuit Iouis cærulum supercilium. Tunc ouans ilico, comitante etiam Mercurio, Venus cœlo demeat, eiq́; sollicitè serit verba: Frater Arcadi, scis nempe sororem tuam Venerem sine Mercurij præsentia nil vmquam fecisse: nec te præterit vtique quanto iam tempore delitescentem ancillam nequiuerim reperire. Nil ergo superest, quàm tuo præconio præmium inuestigationis publicitùs edicere. Fac ergo mandatum matures meum, & indicia quibus poßit cognosci, manifestè designes; ne, siquis occultationis illicitæ crimen subierit, ignorantiæ se poßit excusatione defendere. Et simul dicens, libellum ei porrigit, vbi Psyches nomen continebatur, & cetera. Quo facto, protinus domum seceßit. Nec Mercurius omisit obsequium. nam per omnium ora populorũ paßim discurrens, sic mandatæ prædicationis munus exequebatur: SI quis à fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitiuam regis filiam, Veneris ancillam nomine Psychem, conueniat retro metas Murtias Mercurium prædicatorem, accepturus indicij nomine ab ipsa Venere septem sauia suauia, & vnum blandientis adpulsum linguæ longè mellitum. Ad hunc modum pronuntiante Mercurio, tanti præmij cupido certatim omnium mortalium studium arrexerat. Quæ res nunc vel maximè sustulit Psyches omnem cunctationem. Iámque fores eius dominæ proximanti occurrit vna de famulatione Veneris, nomine Consuetudo: statimq́;, quantum maximè

potuit,

potuit, exclamat : Tandem ancilla nequissima , dominam habere te scire cœpisti? An pro cetera morum tuorum temeritate , istud quoque nescire te fingis , quantos labores circa tuas inquisitiones sustinuerimus? Sed bene , quòd meas potissimùm manus incidisti , & inter Orci cancros iam ipsos adhæsisti; datura scilicet actutùm contumaciæ tantæ pœnas. Et audaciter in capillos eius immissa manu , trahebat eam, nequaquam renitentem. Quam vbi primùm inductam, oblatamq́ sibi conspexit Venus, latissimum cachinnum extollit , & qualem solent furenter irati : caputq́ quatiens , & adscalpens aurem dexteram , Tandem , inquit , dignata es socrum tuam salutare? An potius maritum , qui vulnere tuo periclitatur , interuisere venisti? Sed esto secura : iam enim excipiam te, vt bonam nurum condecet. & , Vbi , inquit, Sollicitudo atque Tristities , ancillæ meæ . Quibus intròuocatis torquendam tradidit eam. At illæ sequentes herile præceptum , Psychem misellam flagellis afflictam , & ceteris tormentis excruciatam,iterum dominæ conspectui reddunt. Tunc rursus sublato risu Venus, Et ecce, inquit , nobis turgidi ventris sui lenocinio commouet miserationem; vnde me præclara sobole, auiam beatam scilicēt faciat. Felix verò ego , quæ in ipso ætatis meæ flore vocabor auia: & vilis ancillæ filius, nepos Veneris audiet . quamquam inepta ego, frustra filium dicam. Impares enim nuptiæ,& præterea in villa sine testibus , & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt videri : ac per hoc spurius iste nascetur ; si tamen partum omnino proferre te patiemur . His editis, inuolat in eam, vestemq́ plurifariam diloricat : capilloq́ discisso, & capite conquassato, grauiter affligit. &, accepto frumento & ordeo, & milio , & papauere , & cicere, & lente, & faba , commixtisq́ aceruatim confusisq́ in vnum glomulum , sic ad illam : Videris enim mihi tam deformis ancilla , nullo alio , sed tantum sedulo ministerio

amato-

amatores tuos promereri: iam ego & ipsa frugem tuam periclitabor. Discerne seminum istorum passiuam congeriem: singulisq; granis ritè dispositis, atque seiugatis, ante istam vesperam opus expeditum approbato mihi. Sic assignato tantorum seminum cumulo, ipsa cænæ nuptiali concessit. Nec Psyche manus admolitur inconditæ illi & inextricabili moli; sed immanitate præcepti consternata, silens obstupescit. Tunc formicula illa paruula, atque ruricola, certatim difficultatis tantæ laborisq; miserta, contubernalis magni Dei socrusq; sæuitiam execrata, discurrens gnauiter conuocat, corrogatque cunctam formicarum accolarũ classem: Miseremini terræ omniparentis agiles alumnæ, miseremini; & Amoris vxori puellæ lepidæ periclitanti prompta velocitate succurrite. Ruunt aliæ, superq; aliæ sepedum populorum vndæ, summoq; studio singulæ granatim totum digerunt aceruum: separatimq; distributis, disitisque generibus, è conspectu perniciter abeunt. Sed initio noctis è conuiuio nuptiali vino madens, & flagrans balsama Venus remeat, totumq; reuincta corpus rosis micantibus, visaq; diligentia miri laboris; Non tuum, inquit, nequissima, nec tuarum manuum istud opus, sed illius, cui tuo, immò & ipsius malo placuisti. Et, frusto cibarij panis ei proiecto, cubitum facessit. Interim Cupido solus interioris domus vnici cubiculi custodia clausus, coercebatur acriter: partim, ne petulanti luxurie vulnus grauaret; partim, ne cum sua cupita conueniret. Sic ergo distinctis, & sub vno tecto separatis amatoribus, tetra nox exantlata. Sed aurora commodùm inequitanti, vocatæ Psychæ Venus infit talia: Vidésne illud nemus, quod fluuio præterluenti, ripisq; longis attenditur: cuius imi gurgites vicinum fontem despiciunt? oues ibi nitentes, aurique colore florentes, incustodito pastu vagantur. Inde de coma pretiosi velleris floccum mihi confestim quoquomodo quæsitum afferas censeo. Perrexit Psyche volenter,

volenter, nō obsequium quidem illa functura, sed requiem malorum præcipitio fluuialis rupis habitura. Sed inde de fluuio Musicæ suauis nutricula, leni crepitu dulcis auræ diuinitus inspirata, sic vaticinatur Arundo viridis: Psyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miserrima morte meas sanctas aquas polluas, nec verò contra formidabiles oues istius oræ feras aditum; quoad de Solis flagrantia mutuato calore, truci rabie solent efferri, cornuq́ acuto, & fonte saxea, & nonnumquam venenatis morsibus in exitium sæuire mortalium. sed dum meridies Solis sedauerit vaporem, & pecua spiritus fluuialis serenitate conquieuerint, poteris sub illa procerissima platano, quæ mecum simul vnum fluentum bibit, latenter te abscondere: &, cum primùm mitigata furia laxauerint oues animum, percussis frondibus attigui nemoris, lanosum aurum reperies, quod passim stirpibus connexum obhærescit. Sic Arundo simplex & humana, Psychem ægerrimam salutem suam docebat. Nec auscultatu pænitendo diligenter instructa illa, cessauit; sed obseruatis omnibus, furatrina facili, flauentis auri mollitie congestum gremium Veneri reportat. Nec tamen apud dominam saltem secundi laboris periculum, secundum testimonium meruit; sed contortis superciliis subridens amarùm, sic inquit: Nec me præterit huius quoque facti auctor adulterinus. Sed iamnunc ego sedulò periclitabor, an oppidò forti animo, singulariq́ prudentia sis prædita. Vidésne insistẽtem celsissimæ illi rupi montis ardui verticem, de quo fontis atri fuscæ defluunt vndæ, proximæq́ cōceptaculo vallis inclusæ Stygias irrigant paludes, & pauca Cocyti fluenta nutriunt? Indidem mihi de summi fontis penitæ scaturigine rorem rigentem hauritum ista confestim deferto vrnula. Sic aiens, crystallo dedolatum vasculum, insuper ei grauiora comminata, tradidit. At illa studiose gradum celerans, montis extremum petit cumulum; certè vel illic inuentura vitæ pessimæ finem.

finem. Sed cum primùm prædicti iugi conterminos locos appulit: videt rei vastæ letalem difficultatem. Namque saxum immani magnitudine procerum, & inaccessa salebritate lubricum, mediis è faucibus lapidis fontes horridos euomebat: qui statim proni foraminis laciniis editi, perq; procliue delapsi, & angusti canalis exerto contecti tramite, proximam conuallem latenter incidebant. dextera læuaq; cotibus cauatis proserpunt, & longa colla porrecti sæui dracones, inconniuæ vigiliæ luminibus addictis, & in perpetuam lucem pupillis excubantibus. Iamq; & ipsæ semet muniebant vocales aquæ. nam &, Discede, &, Quid facis? vide, &, Quid agis? Caue, & Fuge, & Peribis, subinde clamant. Sic impossibilitate ipsa mutata in lapidem Psyche, quamuis præsenti corpore, sensibus tamen aberat: &, inextricabilis periculi mole prorsus obruta, lacrymarum etiam extremo solatio carebat. Nec Prouidentiæ bonæ graues oculos innocentis animæ latuit ærumna. Nam primi Iouis regalis auis illa, repentè, propansis vtrimq; pinnis, affuit rapax aquila: memorq́ue veteris obsequij, quo ductu Cupidinis Ioui pocillatorem Phrygium sustulerat, opportunam ferens opem, Deíque numen in vxoris laboribus percolens, alti culminis Diales vias deserit. ob os puellæ præuolans, incipit: At tu simplex alioquin, & expers rerum talium, speras ne te sanctissimi, nec minus truculenti fontis, vel vnam stillam posse furari, vel omnino contingere? Dijs etiam, ipsiq́ue Ioui formidabiles aquas istas Stygias, vel fando comperisti? quodq́ue vos deieratis per numina Deorũ, Deos per Stygis maiestatem solere? Sed cedò istam vrnulam. Et protinus arreptam, completamq; festinanter, libratisq; pinnarum nutantium molibus, inter genas sæuientium dentium, & trisulca vibramina draconum, remigium dextra læuaq; porrigens, nolentes aquas, & vt abiret innoxius præmonentes, excipit: commentus, ob iussum Veneris petere, eiq; se præ-

ministrare. quare paulo facilior adeundi fuit copia. Sic acceptam cum gaudio plenam vrnam Psyche Veneri citata retulit. Nec tamen nutum Deæ sæuientis vel tunc expiare potuit. nam sic eam, maiora atque peiora flagitia comminans, appellat renidens exitiabile: Iam tu quidem videris magna quadam mihi & alta prorsus malefica, quæ talibus præceptis meis obtemperasti gnauiter. Sed adhuc istud, mea pupula, ministrare debebis. Sume istam pyxidem: &, dedit protinus: vsque ad Inferos & ipsius Orci ferales penates te dirige. tunc conferens pyxidem Proserpinæ, Petit de te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formositate, vel ad vnam saltem dieculam sufficiens. nam quod habuit, dum filium curat ægrotum, consumpsit atque contriuit omne. Sed haud immaturius redito; quia me necesse est indidem delinitam, theatrum Deorum frequentare. Tunc Psyche vel maximè sensit vltimas fortunas suas: &, velamento reiecto, ad promptum exitium sese compelli manifestè comperit. quidni? quæ suis pedibus vltro ad Tartarum Manesq; demeare cogeretur. Nec cotata diutius, pergit quampiam turrim præaltam, indidem se datura præcipitem: sic enim rebatur, ad Inferos rectè atque pulcerrimè se posse descendere. Sed turris prorumpit in vocem subitam: Ecquid te, inquit, præcipitio misella quæris extinguere? quidque iam nouissimo periculo, laborique isto temerè succumbis? Nam, si spiritus corpore tuo semel fuerit seiugatus, ibis quidem profectò ad imum Tartarum, sed inde nullo pacto redire poteris. Mihi ausculta. Lacedæmon Achaiæ nobilis ciuitas non longè sita est. huius conterminam, deuiis abditam locis, quære Tænarum. inibi spiraculum Ditis, & per portas hiantes monstratur iter inuium: cuius te limine transmeatam simul commiseris, iam canale directo pergis ad ipsam Orci regiam. Sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, sed offas polentæ mulsa concretas ambabus

gestare

gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipes. Iamq́; confecta bona parte mortifera via, continuaueris claudum asinum lignorum gerulum, cum agasone simili: qui te rogabit, decidenti sarcina fusticulos aliquos porrigas ei. sed tu nulla voce deprompta, tacita praterito. Nec mora, cùm ad flumen mortuum venies, cui prafectus Charon protinus expetens portorium, sic ad ripam vlteriorem sutili cymba deducit commeantes. Ergo & inter mortuos auaritia viuit? nec Charon ille, Ditis pater, tantus deus, quidquam gratuitò facit; & pauper moriens viaticum debet quarere; &, as si fortè pra manu non fuerit, nemo eum expirare patietur? Huic squalido seni dabis nauli nomine de stipibus, quas feres, alteram: sic tamē, vt ipse sua manu de tuo sumat ore. Nec secius tibi pigrum fluentum transmeanti, quidam supernatans senex mortuus, putris attollens manus, orabit, vt eum intra nauigium trahas. nec tu tamen illicita affectare pietate. Transito fluuio, modicùm te progressam textrices orabunt anus, telam struentes, manus paulisper accommodes. nec id tamen tibi contingere fas est. Nam hic omnia tibi, & multa alia de Veneris insidiis orientur, vt vel vnam de manibus committas offulam. Nec putes futile istud pollentarium damnum leue. altera enim perdita, lux hac tibi prorsus denegabitur. Canis namque pergrandis triiugo & satis amplo capite praditus, immanis & formidabilis, conantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus iam nil mali potest facere, frustra territando, ante ipsum limen & atra atria Proserpina semper excubans, seruat vacuam Ditis domum. Hunc offrenatum vnius offula prada, facilè praeteribis: ad ipsamq́; protinus Proserpinam introibis: qua te comiter excipiet, ac benignè; vt & molliter asidere, & prandium opiparè suadeat sumere. Sed tu & humi reside, & panem sordidum petitu esto: deinde nuntiato quid adueneris, susceptoq́; quod offeretur, rursus remeans, canis saui-

tiem offula reliqua redime: ac deinde auaro nautæ data, quam reseruaueras, stipe, transitoqúe eius fluuio, recalcans priora vestigia, ad istum cœlestium siderum redies chorum. Sed inter omnia, hic obseruandum præcipuè tibi censeo, ne velis aperire vel inspicere illam, quam feres, pyxidem: vel omnino formositatis diuinæ abditum cures thesaurum. Sic turris illa vel propitia vaticinationis munus explicuit. Nec morata Psyche, pergit Tænarum: sumptisqúe ritè stipibus illis, & offulis, infernum decurrit meatum: transitoqúe per silentium asinario debili, & amnica stipe vectori data, neglecto supernatantis mortui desiderio, & spretis textricum subdolis precibus, & offulæ cibo sopita canis horrendi rabie, domum Proserpinæ penetrat. Nec offerentis hospitæ sedile dedicatum, vel cibum beatum amplexa; sed ante pedes eius residens humilis, & cibario pane contenta, Veneream pertulit legationem. Statimq; secretò repletam conclusamqúe pyxidem suscipit, & offulæ sequentis fraude caninis latratibus obseratis, & residua nauitæ reddita stipe, longè vegetior ab Inferis recurrit. Et, repetita atque adorata candida ista luce, quamquam festinans obsequium terminare, mente capitur temeraria curiositate. Et ecce, inquit, inepta ego diuinæ formositatis gerula, quæ nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel sic illi amatori meo formoso placitura. Et cum dicto reserat pyxidem. nec quidquam ibi rerum, nec formositas vlla, sed infernus somnus, ac verè Stygius: qui statim cooperculo reuelatus, inuadit eam crassi soporis nebula. cunctis eius membris perfunditur, & in ipso vestigio ipsaq; semita conlapsam possidet. & iacebat immobilis, & nihil aliud quàm dormiens cadauer. Sed Cupido iam cicatrice solida reualescens, nec diutinam suæ Psyches absentiam tolerans, per artissimam cubiculi, quo cohibebatur, elapsus fenestram, refectisq; pinnis aliquanta quiete, longè velocius prouolans, Psychem accurrit suam: detersóque

somno

somno curiosè, & rursum in pristinam pyxidis sedem recondito, Psychem innoxio punctulo suæ sagittæ suscitat. Et ecce, inquit, rursum perieras misella simili curiositate. Sed interim quidem tu prouinciam, quæ tibi matris meæ præcepto mandata est, exequere gnauiter: cetera egomet videro. His dictis, amator leuis in pinnas se dedit. Psyche verò confestim Veneri munus reportat Proserpinæ. Interea Cupido amore nimio peresus, & ægra facie matris suæ repentinam sobrietatem pertimescens, ad armile redit: alisq; pernicibus cæli penetrato vertice, magno Ioui supplicat; suamq; causam probat. Tunc Iupiter, perpressa Cupidinis buccula, manuque ad os suum relata, consauiat, atque sic ad illum: Licet tu, inquit, domine fili, numquam mihi concessu Deûm decretum seruaris honorem: sed istud pectus meum, quo leges elementorum & vices siderum disponuntur, conuulneraris assiduis ictibus, crebrisq; terrenæ libidinis fœdaueris casibus, contraq; leges, & ipsam Iuliam, disciplinámque publicam turpibus adulteriis existimationem famamq; meam læseris, in serpentes, in ignes, in feras, in aues & gregalia pecua serenos vultus meos sordidè reformando; attamē modestiæ meæ memor, quodque inter istas meas manus creueris, cuncta perficiam: dum tamen scias, æmulos tuos cauere: ac, si qua nunc in terris puella præpollet pulcritudine, præsentis beneficij vicem per eam mihi repensare te debere. Sic fatus, iubet Mercurium Deos omnes ad concionem conuocare protinus, ac, si qui cœtu cælestium defuisset, in pœnam decem milium nummorum conuentum iri pronuntiare. Quo metu statim completo cælesti theatro, pro sede sublimi sedens procerus Iupiter, sic enuntiat: Dei conscripti Musarum albo, adulescentem istum, quem manibus meis alumnatus sum, profectò scitis omnes: cuius primæ iuuentutis caloratos impetus freno quodam coercendos existimaui. Sat est quotidianis eum fabulis, ob adulteria, cunctasq;

ctasq́, corruptelas infamatum tollenda est omnis occasio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda. Puellam elegit, & virginitate priuauit: teneat, poßideat, amplexus Psychem semper suis amoribus perfruatur. Et ad Venerem collocata facie, Nec tu, inquit, filia quidquam contristare: nec prosapia tanta tua, statuiqúe de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, sed legitimas, & iure ciuili congruas. Et illico per Mercuriũ arripi Psychem, & in cælũ perduci iubet. Porrecto ambrosiæ poculo, Sume, inquit, Psyche, & immortalis esto: nec vmquam digredietur à tuo nexu Cupido, sed istæ vobis erunt perpetuæ nuptiæ. Nec mora, cùm cœna nuptialis affluens exhibetur. Accumbebat summum torum maritus, Psychem gremio suo complexus. sic & cum sua Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem toti Dei. Tunc poculum nectaris, quod vinum Deorum est, Ioui quidem suus pocillator ille rusticus puer, ceteris verò Liber ministrabat. Vulcanus cœnam coquebat: Horæ rosis & ceteris floribus purpurabant omnia: Gratiæ spargebant balsama: Musæ quoque canora personabant: Apollo cantauit ad citharam: Venus suaui Musicæ superingreßa, formosa saltauit: scena sibi sic concinnata, vt Musæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniscus ad fistulam diceret. Sic ecce Psyche conuenit in manum Cupidinis: & nascitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captiuæ puellæ delira & temulenta illa narrabat anicula. Sed astans ego non procul, dolebam mehercules, quod pugillares & stilum non habebam, qui tam bellam fabellam prænotarem. Ecce, confecto nescio quo graui prælio, latrones reueniunt onusti: nonnulli tamen, immò promptiores vulneratis domi relictis, & plagas recurantibus, ipsi ad reliquas occultatas in quadam spelunca sarcinas, vt aiebant, proficisci gestiunt. prandioq́ raptim tuburcinato, me & equum vectores rerum illarum futuros fustibus

exinde

exinde tundentes, producunt in viam: multisq; cliuis & anfractibus fatigatos, prope ipsam vesperam producunt ad quampiam speluncam: vnde multis onustos rebus rursum, ne breuiculo quidem tempore refectos, ob iter reducunt: tantáque trepidatione festinabant, vt me plagis multis obtundentes, propellentesqúe super lapidem prope viam positum, deijcerent. vnde crebris aquè ingestis ictibus, dextero crure & vngula sinistra me debilitatum, ęgrè ad exurgendum compellunt. Et vnus, Quousque, inquit, ruptum istum asellum, nunc etiam claudum, frustra pascemus? Et alius: Quid quòd & pessimo pede domum nostram accessit, nec quidquam idonei lucri exinde cepimus, sed vulnera, & fortissimorum occisiones. Alius iterum: Certè ego cumprimum sarcinas istas, quamquam inuitus, pertulerit, protinus eum, vulturiis gratissimum pabulum futurum, pręcipitabo. Dum secum mitissimi homines altercant de mea nece, iam & domum perueneramus. nam timor vngulas mihi alas fecerat. Tum quę ferebamus amoliti properitèr, nulla salutis nostrę cura ac ne meę quidem necis habita, comitibus adscitis, qui vulnerati remanserant, dudum recurrunt: relaturi tędia vt aiebant, nostrę tarditatis. Nec me tamen mediocris carpebat scrupulus, contemplatione comminatę mihi mortis. & ipse mecum: Quid stas Luci, vel quid iam nouissimum expectas? Mors, & hęc acerbissima, decreto latronum tibi comparata est. nec magno conatu res indiget. Vides istas ruinas proximas, & pręacutas in his pręminentes silices; quę te penetrantes, quà decideris, membratim dissipabunt. Nam & illa ipsa pręclara Magia tua, non vultum laboresq; tibi tantum asini, verum corium non asini crassum, sed hirundinis tenue membranulum circumdedit. Quin igitur masculum tandem sumis animum, tuęqúe saluti dum licet consulis? Habes summam opportunitatem fugę, dum latrones absunt. An custodiam anus semimortuę formidabis?

quam, licet claudi pedis tui calce vnica, finire poteris. Sed quò gentium capessetur fuga, vel hospitium quis dabit? Hic quidem inepta, & prorsus asinina cogitatio. quis enim viantium vectorem suum non libenter auferat secum? Et alacri statim nisu lorum, quo fueram destinatus, abrumpo, meq; quadrupedi cursu proripio. Nec tamen astutulæ anus miluinos oculos effugere potui. Nam, vbi me conspexit absolutum; capta super sexum & ætatem audacia, lorum prehendit, ac me deducere ac reuocare contendit. Nec tamen ego, memor exitiabilis propositi latronum, pietate vlla commoueor; sed incussis in eam posteriorum pedum calcibus, protinus applaudo terræ. At illa quamuis humi prostrata, tamen tenaciter loro inhærebat; vt me procurrente aliquantisper, tractu sui sequeretur. & occipit statim clamosis vlulatibus auxilium validioris manus implorare. Sed frustra fletibus cassum tumultum commouebat: quippe cum nullus adforet qui suppetias ei ferre posset, nisi sola illa virgo captiua: quæ vocis exitu procurrens, videt hercules memorandi spectaculi scenam, non tauro, sed asino dependentem directè aniculam: sumptaqúe constantia virili, facinus audet pulcerrimum. Extorto etenim loro manibus eius, me placitis gannitibus ab impetu reuocatum gnauiter inscendit, & sic ad cursum rursum incitat. Ego simul voluntariæ fugæ voto, & liberandæ virginis studio, sed & plagarum suasu, quæ me sæpiculè commonebant, equestri celeritate, quadrupedi cursu solum replaudens, virginis delicatas voculas adhinnire tentabam. Sed & scalpendi dorsi mei simulatione, nonnumquam obliquata ceruice pedes decoros puellæ basiabam. Tunc illa suspirans altius, cælumqúe sollicito nutu petens, Vos, inquit, Superi tandem meis supremis periculis opem facite: & tu Fortuna durior iam sæuire desine. Sat tibi miseris istis cruciatibus meis litatum est. Tuqúe præsidium meæ libertatis, meaqúe salutis, si me domum peruexeris

uexeris incolumem, parentibusqúe & formoso proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo, quos cibos exhibebo? Iam primùm iubam istam tuam probè pectinatam meis virginalibus monilibus adornabo; frontem verò crispatam, prius decoriter discriminabo; caudaqúe setas incuria congestas & horridas, compta diligentia perpolibo: bullisqúe te multis aureis inoculatum, veluti stellis sidereis relucentem, & gaudiis popularium pomparum ouantem, sinu serico progestans nucleos, edulia mitiora, te meum sospitatorem cottidiè saginabo. Sed nec inter cibos delicatos, & otium profundum, vitaqúe totius beatitudinem, deerit tibi dignitas gloriosa. Nam memoriam præsentis Fortunæ meæ, diuinæq; Prouidentiæ, perpetua testatione signabo: & depictam in tabula fugæ præsentis imaginem meæ domus atrio dedicabo. Visetur, & in fabulis audietur, doctorumq; stilis rudis perpetuabitur historia: ASINO VECTORE VIRGO REGIA FVGIENS CAPTIVITATEM. *Accedes antiquis & ipse miraculis. Credemus etiam exemplo tuæ veritatis, & Phryxum arieti supernatasse, & Arionem delphino gubernasse, & Europam tauro supercubasse. Quod si verè Iupiter mugiuit in bouem; potest in asino meo latêre aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum. Dum hic idemtidem puella replicat, votisqúe crebros intermiscet suspiratus; ad quoddam peruenimus triuium, vnde me arrepto capistro dirigere dextrorsum magnopere gestiebat: quòd ad parentes eius ea scilicet iretur via. Sed ego gnarus, latrones illà ad reliquas commeasse prædas, retinebar fortiter: atque sic in animo meo tacitus expostulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur festinas ad Orcum? quid meis pedibus facere contendis? non enim te tantum, verùm etiam me perditum ibis. Sic nos diuersa tendentes, & in causa finali, de proprietate soli, imò viæ erciscundæ contendentes, rapinis suis onusti coràm de-*

prehendunt ipsi latrones: & ad Lunæ splendorem iam inde longius cognitos, risu magno salutant. & vnus è numero sic appellat: Quorsum istam festinanti vestigio lucubratis viam, nec noctu intempestæ Manes Laruasque formidatis? An tu probissima puella parentes tuos interuisere properas? Sed nos & solitudini tuæ præsidium præbebimus, & compendiosum ad tuos iter monstrabimus. Et verbum manu secutus, prenso loro, retrorsum me circumtorquet: nec baculi nodosi, quem gerebat, suetis ictibus temperat. Tunc ingratis ad promptum recurrens exitium, reminiscor doloris vngulæ, & occipio nutanti capite claudicare. Sed ecce, inquit ille qui me retraxerat, rursum titubas & vacillas? & putres isti tui pedes fugere possunt, ambulare nesciunt? at paulo antè pinnatam Pegasi vincebas celeritatem. Dum sic mecum fustem quatiens benignus iocatur comes, iam domus eorum extremam loricam perueneramus. Et ecce de quodam ramo proceræ cupressus induta laqueum anus illa pendebat. Quam quidem detractam protinus, cum suo sibi funiculo deuinctam, dedere præcipitem: puellaque statim distenta vinculis, cœnam, quam postrema diligentia præparauerat infelix anicula, ferinis inuadunt animis. Ac dum auida ferocitate cuncta contruncant; iam incipiunt de nostra pœna, suaq; vindicta secum considerare. &, vtpote in cœtu turbulento, variæ fuere sententiæ: vt primus viuam cremari censeret puellam, secundus bestiis obiici suaderet; tertius patibulo suffigi iuberet, quartus tormentis excarnificari præciperet. certè calculo cunctorum vtcunque mors ei fuerat destinata. Tunc vnus, omnium sedato tumultu, placido sermone sic orsus est. Nec sectæ collegij, nec mansuetudini singulorum, ac ne meæ quidem modestiæ congruit, pati vos vltra modum, delictique sæuire terminum: nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidem maturatæ festinas tenebras accersere. Meis itaque consiliis auscultantes;

tantes, vitam puellæ, sed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deseruit vtique, quòd iamdudum decreueritis de isto asino, semper pigro quidem, sed manducone summo, nunc etiam mendaci fictæ debilitatis, & virginalis fugæ sequestro, ministroque. Hunc igitur iugulare crastino placeat, totúsq; vacuefacto præcordiis, per medium aluum nudam virginem, quam prætulit nobis, insuere: vt sola facie prominente, ceterum corpus puellæ nexu ferino coërceat; tunc super aliquod saxum scruposum, insiticium & fartilem asinum exponere, & Solis ardentis vaporibus tradere. sic enim cuncta, quæ rectè statuistis, ambo sustinebunt: & mortem asinus, quam pridem meruit; & illa morsus ferarum, cum vermibus membra laniabuntur; & ignis flagrantiam, cum Sol nimiis caloribus inflammarit vterum; & patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viscera. Sed & ceteras eius ærumnas & tormenta numerate. Mortua bestia ipsa viuens ventrem habitabit; tum fætore nimio nares æstuabunt: inediæ diutina letali fame tabescet; nec suis saltem liberis manibus mortem sibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, sed totis animis latrones in eius vadunt sententiam. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quàm meum crastinum deflebam cadauer?

L. APV-

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER SEPTIMVS.

VT primùm tenebris abiectis, dies inalbebat; & candidum Solis curriculum cuncta conlustrabat; quidam de numero latronum peruenit: sic enim mutuæ salutationis officium indicabat. Is in primo speluncæ aditu residens, & ex anhelitu recepto spiritu, talem collegio suo nuntium fecit: Quod ad domum Milonis Hypatini, quam proximè diripuimus, pertinet, discussa sollicitudine iam possumus esse securi. Postquam vos enim fortissimis viribus, cunctis ablatis, castra nostra remeastis: immixtus ego turbulis popularium, dolentiq; atque indignanti similis, arbitrabar super inuestigatione facti cuiusmodi consilium caperetur; & an, & quatenus latrones placeret inquiri: renuntiaturus vobis, vt mandaueratis, omnia. Nec argumentis dubiis, sed rationibus probabilibus, congruo cunctæ multitudinis consensu, nescio qui Lucius auctor manifestus facinoris postulabatur: qui proximis diebus, fictis commendaticiis literis, Miloni sese, virum commentitus bonum, artius conciliauerat; vt etiam hospitio susceptus, inter familiares intimos haberetur: plusculísque ibidem diebus demoratus, falsis amoribus ancillæ Milonis animum inrepens, ianuæ claustra sedulò explorauerat, & ipsa membra, in quis omne patrimonium condi solebat, curiosè perspexerat. Nec exiguum scelerati monstrabatur indicium. quippe cum eadem nocte, sub ipso fla-

gitij

gitij momento, idem profugisset, nec exinde vsquam compareret. nam & præsidium fugæ, quo velocius, frustratis insecutoribus, procul ac procul abderet sese, eidem facile suppeditasse. equum namque illum suum candidum, vectorem futurum, duxisse secum. Plane seruum eius ibidem in hospitio repertum, scelerum consiliorumq́; herilium futurum indicem, per magistratus in publicam custodiam receptum, & altero die tormentis vexatum pluribus, ac penè ad vltimam mortem excarnificatum, nihil quidquam rerum talium esse confessum. missos tamen in patriã Lucij illius multos numero, qui reum pœnas daturum sceleris inquirerent. Hic eo narrante, veteris Fortunæ, & illius beati Lucij, præsentisq́; ærumnæ & infelicis asini facta comparatione, medullitus ingemebam. Subibatq́; me, non de nihilo veteris priscæq́; doctrinæ viros finxisse, ac pronuntiasse, cæcam & prorsus exoculatam esse Fortunam: quæ semper suas opes ad malos & indignos conferat; nec vnquam iudicio quemquam mortalium eligat: imò verò cum his potissimum diuersetur, quos, procul si videret, fugere deberet: quodq́ue cunctis est extremius, varias opiniones, immò cõtrarias nobis attribuat; vt & malus boni viri fama glorietur, & innocentissimus contrà noxiorum ore plectatur. Ego denique, quem sæuissimus eius impetus in bestiam, extremæ sortis quadrupedem, deduxerat, cuiusq́; casus etiam cuiuis iniquissimo dolendus, atque miserandus meritò videretur, crimine latrocinij in hospitem mihi carissimum postulabar. Quod crimen non modò latrocinium, verumetiam parricidium quisque rectius nominaret. Nec mihi tamen licebat causam meam defendere, vel vnico verbo saltem denegare. Denique, ne mala conscientia tam scelesto crimini præsens viderer silentio consentire; hac tantum impatientia productus, volui dicere, Non feci. Et verbum quidem præcedens semel ac sæpius immodicè clamitaui, sequens verò nullo pacto dis-

serere

serere potui; sed in prima re mansi voce, & identidem boaui, Non, Non: quamquam nimia rotunditate pendula vibrassem labia. Sed quid ego pluribus de Fortunæ sæuitate conqueror? quamquam nec istud puduit, me cum meo famulo, meoq; vectore illo equo factum conseruum atq. coniugem. Talibus cogitationibus fluctuantem, subiit me illa cura potior, qua statuto consilio Latronum, manibus virginis decretam me victimam recordabar. ventrem crebrò suspiciens meum, iam misellam puellam parturiebam. Sed ille, qui commodùm falsam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureis, quos in sinu laciniæ cõtexerat, quosq; variis viatoribus detractos, vt aiebat, pro sua frugalitate communi conferebat arcæ: infit etiam de salute commilitonum sollicitè sciscitari. Cognitoq; quosdam, immò verò fortissimum quemq. variis quidem, sed impigris casibus adpetisse; suadet tantisper pacatis itineribus, omniumq; præliorum seruatis induciis, inquisitionibus commilitonum potius insisteretur, & tirocinio nouæ iuuentutis, ad pristinæ manus numerum, Martiæ cohortis facies integraretur. Nam & inuitos terrore compelli, & volentes præmio prouocari posse: nec paucos humili seruilíq; vitæ renuntiantes, instar tyrannicæ potestatis, sectam suam conferre malle. Se quoque iam dudum, pro sua parte, quemdam conuenisse hominem & statu procerum, & ætate iuuenem, & corpore vastum, & manu strenuum: eiq; suasisse, ac denique persuasisse, vt manus hebetatas diutina pigritia, tandem referret ad frugem meliorem; bonoq; secundæ, dum posset, frueretur valetudinis: nec manũ validam erogandæ stipi porrigeret, sed hauriendo potius exerceret auro. Talibus dictis vniuersi omnes assensere: & illum, qui iam comprobatus videretur, asciscí, & alios, ad supplendũ numerum, vestigare statuunt. Tunc profectus, & paulùlum commoratus ille, perducit immanem quemdam iuuenem, vti fuerat pollicitus, nescio

an vlli

an vlli præſentium comparandum. nam, præter ceteram corporis molem, toto vertice cunctos antepollebat. & ei commodum lanugo malis inſerpebat: ſed planè centunculis diſparibus, & malè conſarcinatis ſemiamictum: inter quos pectus & venter cruſtata craſſitie reluctabant. Sic introgreſſus, Auete, inquit, fortiſſimo deo Marti clientes, mihiq́ue iam fidi commilitones; & virum magnaminæ viuacitatis volentem volentes accipite, libentius vulnera corpore excipientem, quàm aurum manu ſuſcipientem: ipſaq; morte, quam formidant alij, meliorem. Nec me putetis egenum, vel abiectum, néue de pannulis iſtis virtutes meas æſtimetis. Nam præfui validiſſimæ manui, totamq; prorſus deuaſtaui Macedoniam. Ego ſum prædo famoſus, Hæmus ille Thracius, cuius totæ prouinciæ nomen horreſcunt: patre Therone atque latrone inclyto prognatus, humano ſanguine nutritus, interq; ipſos manipulos factionis educatus, heres & æmulus virtutis paternæ. Sed omnem priſtinam ſociorum fortium multitudinem, magnasq; illas opes exiguo temporis amiſi ſpatio. Nam procuratorem principis ducenaria perfunctum, dehinc Fortuna triſtiore decuſſum, prætereuntem coràm fueram aggreſſus. Sed rei noſcendæ carpo ordinem. Fuit quidam multis officiis in aula Cæſaris clarus atque conſpicuus, ipſi etiam probè ſpectatus. Hunc inſimulatum quorumdam aſtu, proiecit extorrem ſæuiens Inuidia. Sed vxor eius Plotina, quædam raræ fidei atque ſingularis pudicitiæ femina, quæ decimo partus ſtipendio viri familiam fundauerat, ſpretis atque contemptis vrbicæ luxuriæ deliciis, fugientis comes, & infortunij ſocia, tonſo capillo, in maſculinam faciem reformato habitu, pretioſiſſimis monilium & auro monetali zonis refertis incincta, inter ipſas cuſtodientium militum manus, & gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti ſalute peruigilem curam ſuſtinens, ærumnas aſſiduas ingenio maſculo ſuſtinebat

stinebat. Iamq; plurimis itineris difficultatibus, mariúq; terroribus exantlatis, Zacynthum petebat: quam Sors ei fatalis decreuerat temporariam sedem. Sed cum primùm littus Actiacum, quo tunc Macedonia delapsi grassabamur, appulisset; nocte promota, tabernulam quamdam littori nauiq; proximam, vitatis maris fluctibus, incubabat. Inuadimus, & diripimus omnia. nec tamen periculo leui tentati discessimus. Simul namque primum sonum ianua matrona percepit; procurrens in cubiculum, clamoribus inquietis cuncta miscuit: milites, suosq; famulos nominatim, sed & omnem viciniam suppetiatum cõuocans: nisi quòd pauore cunctorum, quem sibi quisq; metuentes delitescebant, effectum est, vt impunè discederemus. Sed protinus sanctissima, vera enim dicenda sunt, & vnica fidei femina, bonis artibus gratiosa, precibus ad Cæsaris numen porrectis, & marito reditum celerem, & aggressura plenam vindictam impetrauit. Denique noluit esse Cæsar Hæmi latronis collegium. & confestim interijt. Tantum potest nutus etiam magni Principis. Tota denique factione militarium vexillationum indagatu confecta atque concisa, ipse me furatus ægrè, solus mediis Orci faucibus ad hunc euasi modum. Sumpta veste muliebri florida, in sinus floccidos abundante, mitellaq; textili contecto capite, calceis femininis albis illis & tenuibus indutus, & in sequiorem sexum insertus atque absconditus, asello spicas ordeaceas gerenti residens, per medias acies infesti militis transabij. Vnam mulierem putantes asinariam, concedebant liberos abitus: quippe cum mihi etiamtunc depiles genæ laui pueritia splendicarent. Nec ab illis tamen paterna gloria vel mea virtute desciui, quamquam semitrepidus iuxta mucrones Martios constitutus; sed habitus alieni fallacia tectus, villas seu castella solus aggrediens, viaticulum mihi corrasi. Et diloricatis statim pannulis, in medium profudit duo milia aureorum. &, En, inquit, istam sportulam,

immò

immò verò dotem veſtro collegio libens, meq; vobis ducem fidiſsimum, ſi tamen non recuſatis, offero: breuis temporis ſpatio lapideam iſtam domum veſtram, facturus auream. Nec mora, nec contatio, ſed calculis omnibus ducatum latrones vnanimes ei deferunt: veſtemq; lautiuſculam proferunt, ſumeret abiecto centunculo diuite. Sic reformatus, ſingulos exoſculatus, & in ſummo puluinari locatus, cœna & poculis magnis inauguratur. Tunc ſermonibus mutuis de virginis fuga, deq; mea vectura, & vtrique deſtinata monſtruoſa morte cognoſcit: & vbi locorum eſſet illa percontatus, deductusq;, viſa ea, vt erat vinculis onuſta, contorta & vituperanti nare diſceſsit. &, Non ſum quidem tam brutus, vel certè temerarius, inquit, vt ſcitum veſtrum inhibeam. ſed malæ conſcientiæ reatum intra me ſuſtinebo, ſi quod bonum mihi videtur, diſsimulauero. Sed prius fiduciam, veſtri cauſa ſollicito mihi tribuite; cùm præſertim vobis, ſi ſententia hæc mea diſplicuerit, liceat rurſus ad aſinum redire. Nam ego arbitror latrones, quiqui eorum rectè ſapiunt, nihil anteferre lucro debere ſuo, ac ne ipſam quidem ſæpe & aliis damnoſam vltionem. Ergo igitur ſi perdideritis in aſino virginem, nihil amplius quàm ſine vllo compendio indignationem veſtram exercueritis. Quin ego cenſeo, deducendam eam ad quampiam ciuitatem, ibiq; venundandam. nec enim leui pretio diſtrahi poterit talis ætatula. Nam & ipſe quoſdam lenones pridem cognitos habeo, quorum poterit vnus magnis equidem talentis, vt arbitror, puellam iſtam præſtinare, condignè natalibus ſuis in fornicem proceſſuram, nec in ſimilem fugam diſcurſuram: nonnihil etiam, cùm lupanari ſeruierit, vindictæ vobis depenſuram. Hanc ex animo quidem meo ſententiam conducibilem protuli. ſed vos noſtrorum eſtis conſiliorum rerumq; domini. Sic ille latronum fiſci aduocatus noſtram cauſam pertulerat, virginis & aſini ſoſpitator egregius. Sed in diutina

tina deliberatione ceteri, cruciantes mora consilij mea præcordia, immò miserum spiritum, libenter tandem nouitij latronis accedunt sententiæ: & protinus à vinculis exoluunt virginem. Quæ quidem, simul viderat illum iuuenem, fornicisque & lenonis audierat mentionem, cœpit risu lætissimo gestire; vt mihi meritò subiret vituperatio totius sexus: cùm viderem puellam proci iuuenis amore nuptiarumq; castarum desiderio simulato, lupanaris spurci sordidique subito delectari nomine. & tunc quidem totarum mulierum secta, morésque de asini pendebant iudicio. Sed ille iuuenis sermone repetito: Quin igitur, inquit, supplicatum Marti comiti pergimus, & puellam simul vendituri, & socios indagaturi? sed, vt video, nullum vspiam pecus sacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim vel sufficiens habemus. Decem itaque mihi legate comites, quîs contentus proximum castellum petam, inde vobis epulas & alias res comparaturus. Sic eo profecto, ceteri copiosum instruunt ignem. aram cespite virenti Marti deo faciunt. Nec multo pòst adueniunt illi, vinarios vtres ferentes, & gregatim pecua comminantes. Vnum prælectum grandem hircum, annosum & horricomem Marti Secutori Comitíque victimant. & illico prandium fabricatur opiparè. Tunc hospes ille, Non modò, inquit, expeditionum, prædarumqúe, verùm etiam voluptatum vestrarum ducem me strenuum sentire debetis. Et aggressus insigni facunditate, gnauiter cuncta præministrat. verrit, sternit, coquit. tuceta concinnat; apponit satullè: sed præcipuè poculis crebris, grandibusq; singulos ingurgitat. Interdum tamen, insimulatione promendi quæ poscebat vsus, ad puellam commeabat assiduè, partesq; subreptas clanculò, & prægustatas à se potiones offerebat hilaris. At illa sumebat appetenter: & nonnumquam basiare volenti, promptis sauiolis adlubescebat. quæ res oppidò mihi displicebat. Hem oblita es nuptiarum, tuiq; mutui cupitoris, puella

virgo? & illi nescio cui recenti marito, quem tibi parentes iunxerant, hunc aduenam, cruentumq́ue percussorem præponis? Nec te conscientia stimulat; sed affectione calcata, inter lanceas & gladios istos scortari tibi libet? Quid si quomodo ceteri latrones persenserint, non rursum recurras ad asinum, & rursum exitium mihi parabis? Reuera ludis de alieno corio. Dum ista sycophanta ego mecum maxima cum indignatione disputo; de verbis eorum quibusdam dubiis, sed non obscuris prudenti asino, cognosco, non Hæmum illum prædonem famosum, sed Lepolemum sponsum puellæ ipsius. Nam procedente sermone, paulo iam clarius, contempta mea præsentia: Bono animo es, inquit, Charite dulcissima. nam totos istos tuos hostes statim captiuos habebis. Et instantia validiore vinum iam immixtum, sed modicò tepefactum vapore, sauciis illis & crapula vinolentiaq; madidis, ipse abstemius, non cessat impingere. Et hercules suspicionem mihi fecit quasi soporiferum quoddam venenum cantharis immisceret illis. Cuncti denique, sed prorsus omnes vino sepulti iacebant, omnes partim parati morti. Tunc, nullo negotio artissimis vinculis impeditis, ac pro arbitrio suo constrictis illis, imposita dorso meo puella, dirigit gressum ad suam patriam. Quam simul accessimus; tota ciuitas ad votiuum conspectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli, læti, faciem gaudio delibuti. Pompam cerneres omnis sexus, & omnis ætatis, nouumq; & hercules memorandum spectamen, virginem asino triumphantem. Denique ipse etiam hilarior pro virili parte, ne præsenti negotio vt alienus discreparem; porrectis auribus, proflatisq; naribus, rudiui fortiter, immò tonanti clamore personui. Et illam thalamo receptam commodè parentes sui fouebant: me verò cum ingenti iumentorum ciuiumq; multitudine, confestim retro Lepolemus agebat, non inuitum. nam & alias curiosus, & tunc latronum

captiuitatis spectator optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc vino magis quàm vinculis deprehendimus. Totis ergo prolatis erutisq; rebus, & nobis auro & argento ceterisque onustis, ipsos partim constrictos, vti fuerant, prouolutósq;, in proximas ripas præcipites dedere; alios verò suis sibi gladiis obtruncatos reliquêre. Tali vindicta læti & gaudentes, ciuitatem reuenimus. Et illas quidem diuitias, publicæ custodelæ commisere; Lepolemo puellam repetitam lege tradidere. Exin me, suum sospitatorem nuncupatum, matrona prolixè quæritabat: ipsoq; nuptiarum die præsepium meum ordeo passim repleri iubet, fœnumq;, camelo Bactrino sufficiens, apponi. Sed quas ego condignas Fotidi diras deuotiones imprecer, quæ me formauit non canem, sed asinum? quippe cum viderem largissimæ cœnæ reliquiis, rapinisq; canes omnes inescatos, atque distentos. Post vnicam noctem, & rudimenta Veneris, recens nupta gratias summas apud suos parentes ac maritū mihi meminisse non destitit; quoad summos illi promitterent honores habituri mihi. Conuocatis denique grauioribus amicis, consilium datur, quo potissimum facto dignè remunerarer. Placuerat vni, domi me conclusum, & otiosum, ordeo lecto fabáque & vicia saginari. Sed obtinuit alius, qui meæ libertati prospexerat: suadens, vt rurestribus potius campis in greges equinos lasciuiens discurrerem, daturus dominis equarum inscensu generoso multas mulas alumnas. Ergo igitur euocato statim armentario equisione, magna cum præfatione deducendus assignor. Et sanè gaudens lætusque præcurrebam, sarcinis & ceteris iam nunc renuntiaturus: nactaq; libertate, veris initio pratis herbentibus, rosas vtique reperturus aliquas. Subibat me tamen illa etiam frequens cogitatio: quòd tantis actis gratijs, honoribusque plurimis asino meo tributis, humana facie recepta, multo tanto pluribus beneficiis honestarer. Sed vbi me procul à ciuitate gregarius ille perduxerat; nullæ delitiæ,

ac ne

ac ne vlla quidem libertas excipit. Nam protinus vxor eius, auara quidem, nequißimaq́; illa mulier, mola machinariæ sub iugum me dedit: frondosoq́; baculo subinde castigans, panem sibi suísque de meo parabat corio. Nec tantum sui cibi gratia me fatigare contenta, vicinorum etiam frumenta mercenariis discursibus meis conterebat. Nec mihi miserò statuta saltem cibaria, pro tantis præstabantur laboribus. Namque ordeum meum frictum, & sub eadem mola meis quassatum ambagibus, colonis proximis venditabat: mihi verò per diem laboriosæ machinæ attento, sub ipsa vespera furfures apponebat incretos ac sordidos, multóque lapide salebrosos. Talibus ærumnis edomitum, nouis Fortuna sæuà cruciatibus tradidit; scilicet, vt, quod aiunt, domi forísque fortibus factis adoreâ plenâ gloriarer. Equinis armentis namque me congregem pastor egregius, mandati dominici serius auscultator, aliquando permisit. At ego tandem liber asinus, lætus & tripudians, gradúque molli gestiens, equas opportunißimas iam mihi concubinas futuràs deligebam. Sed hic etiam spes hilarior, in capitale processit exitium. Mares enim, ob admissuram veterem pasti satianter, ac diu saginati, terribiles alioquin, & vtique quouis asino fortiores, de me metuentes sibi, & adulterio degeneri præcauentes, nec Hospitalis Iouis seruato fœdere, riualem summò furentes persequuntur odio. Hic elatis in altum vastis pectoribus, arduus capite, & sublimis vertice, primoribus in me pugillatur vngulis; ille terga pulposis torulis obesa conuertens, postremis velitatur calcibus; alius hinnitu maligno comminatus, remissis auribus, dentiúmque candentium renudatis hastis, totum me conmorsicat. Sic apud historiam de rege Thracio legeram, qui miseros hospites ferinis equis suis lacerandos deuorandosq́ue porrigebat. Adeò præpotens ille tyrannus, sic parcus ordei fuit; vt edacium iumentorũ famem corporum humanorũ largitione sedaret. Ad eumdem

modum distractus & ipse variis equorum incursibus, rursus molares illos circuitus requirebam. Verùm Fortunæ meis cruciatibus insatiabilis, aliam denuò mihi pestem instruxit. Delegor enim ligno monte deuehundo, puerq; mihi præfectus imponitur, omnium ille quidem puer deterrimus. Nec me montis excelsi tantum arduum fatigabat iugum, nec saxeas tantum sudes incursando conturbabam vngulas: verum fustium quoque crebris ictibus persæpe dedolabar; vt vsque plagarum, mihi medullaris insideret dolor. coxæqúe dextræ semper ictus incutiens, & vnum feriendo locum, dissipato corio, & vlceris latissimi facto foramine, immò fouea, vel etiam fenestra, nullus tamen desinebat identidem vulnus sanguine delibutum obtundere. Lignorum verò tantum me premebat pondere; vt sarcinæ molem elephanto, non asino paratam putares. Ille verò, quoties in alterum latus præpõderans declinarat sarcina; cùm deberet potius grauantis ruinæ fustes demere, & leuata paulisper pressura sanare me, vel certè in alterum latus translatis peræquare: contrà lapidibus additis insuper, sic iniquitati ponderis medebatur. Nec tamen post tantas meas clades, immodico sarcinæ pondere contentus, cùm fluuium transcenderemus, qui fortè præter viam defluebat, pedibus suis ab aqua madore consulens, ipse quoque insuper lumbos meos insiliens residebat: exiguum scilicet & illud tantæ molis superpondium. At si quo casu, limo cœnoso ripæ supercilio lubricante, oneris impatiẽtia prolapsus deruissem: cùm deberet egregius agaso manum porrigere, capistro suspendere, caudà subleuare, certam partem tanti ponderis quoad resurgerem saltem detrahere; nullum quidem defesso mihi ferebat auxilium: sed occipiens à capite, immò verò & ipsis auribus, totum me compilabat, cædens fuste grauissimo; donec, fomenti vice, me plagæ suscitarent. Idem mihi talem excogitauit perniciem. Spinas acerrimas, & punctu venenato viriosas,

tirtili

tortili nodo in fascem constrictas, caudæ meæ pensilem deligauit cruciatum; vt incessu modò commotæ, incitatáq́; funestis aculeis infestè me conuulnerarent. Ergo igitur ancipiti malo laborabam. nam, cùm me cursu proripueram, fugiens acerbißimos incursus, vehementiore nisu spinarum feriebar. si dolori parcens, paululùm restitissem, plagis compellebar ad cursum. Nec quidquam videbatur aliud excogitare puer ille nequißimus, quàm vt me quoquomodo perditum iret. Idq́; iurans, & nonnumquam comminabatur. Et planè fuit, quod eius detestabilem malitiam ad peiores conatus stimularet. nam quadam die, nimia eius insolentia expugnata patientia mea, calces validos extuleram. Denique tale facinus in me comminiscitur. Stuppæ sarcina me satis onustum, propereq́; funiculis constrictum, producit in viam: déque proxima villula spirantem carbunculum furatus, oneris in ipso meditullio reponit. Iamq́; fomentotenus calescens & enutritus ignis, surgebat in flammas, & totum me funestus ardor inuaserat; nec vllum pestis extremæ suffugium, nec salutis aliquod apparet solatium: & vstrina talis moram non sustinet, sed meliora consilia præuertitur. Sed in rebus sæuis adfulsit Fortunæ nutus hilarior, nescio an futuris periculis me reseruans, certè præsente statutáque morte liberans. Nam fortè pluuiæ pridianæ recens conceptaculum aquæ lutulentæ proximum conspicatus: ibi memet improuido saltu totum abiicio: flammáque prorsus extincta tandem, & pondere leuatus, & exitio liberatus, euado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer, hîc quoque suum nequißimum factum in me retorsit: gregariisq́; omnibus affirmauit, me sponte vicinorum foculos transeuntem; titubanti gradu prolapsum, ignem vltroneum accessisse. Mihi etiam arridens addidit: Quo vsque ergo frustra pascemus ignigenum istum? Nec multis interiectis diebus, longè peioribus me dolis petiuit. Ligno enim quod gerebam, in pro-

ximam casulam vendito, vacuum me ducens, iam se nequitia mea proclamans imparem, miserrimúmque istud magisterium renuens; querelas huiusmodi concinnat: Videtis istum pigrum, tardissimúmque & nimis asinum? me præ ceteris flagitiis, nunc nouis periculis etiam angit. Vt quemque enim viatorem prospexerit, siue illa sit vetula mulier, siue viro nubilis, seu tener puellus; sese, illico disturbato gestamine, nonnumquam etiam ipsis stramentis abiectis, furens incurrit, & homines amator talis appetit: & humi prostratis illis inhians, illicitas atque incognitas tentat libidines, & ferinas voluptates. auersam Venerem inuitat ad nuptias. nam imaginem etiam sauij mentiendo, ore improbo compulsat ac morsicat. Quæ res nobis non mediocris lites atque iurgia, immo forsitan & crimina pariet. Nunc etiam visa quadam honesta iuuene, ligno quod deuehebat abiecto dispersóque, in eam furiosos direxit impetus: & festiuus hic amasio humo sordida prostratam mulierem, ibidem incoram omnium gestiebat inscendere. Quod nisi ploratu gestuq; femineo conclamatum viatorum præsidium accurrisset, ac de mediis vngulis ipsius esset erepta, liberatáq; misera illa compauita atque dirupta, ipsa quidem cruciabilem cladem sustinuisset, nobis verò pœnale reliquisset exitium. Talibus mendaciis admiscendo sermones alios, qui meum verecundum silentium vehementius premerent, animos pastorum in meam perniciem atrociter suscitauit. Denique vnus ex illis: Quin igitur publicum istum maritum, inquit, immò communem omnium adulterum, illis suis monstruosis nuptijs condignam victimamus hostiam? &, Heus tu puer, ait, obtruncato protinus eo, intestina quidem canibus nostris iacta; ceteram verò carnem omnem operariorum cœnæ reserua. Nam corium affirmatum cineris inspersu dominis referemus: eiusqúe mortem de lupo facilè mentiemur. Sublata contatione, accusator ille meus noxius,

xius, ipse etiam pastoralis executor sententiæ lætus, & meis insultans malis, calcisq́; illius admonitus, quam inefficacem fuisse mehercules doleo, protinus gladium cotis attritu parabat. Sed quidam de cœtu illo rusticorum, Nefas, ait, tam bellum asinum sic enecare: & propter luxuriam lasciuiamq́ue amatoriam criminatum, opera seruitióque tam necessario carere; cùm alioquin, exectis genitalibus, poßit neque in Venerem vllo modo surgere, nosq́; omni metu periculi liberare, insuper etiã longè craßior atque corpulentior effici. Multos ego scio non modò asinos inertes, verùmetiam ferocißimos equos, nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces vesanosq́;, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, & oneri ferendo non inhabiles, & ceteri ministerij patientes. Denique, nisi vobis suadeo volentibus, possum, spatio modico interiecto, quo mercatum proximum obire statui, petitis è domo ferramentis, huic curæ præparatis, ad vos actutùm redire, trucemq́; amatorem istum atque insuauem dißitis femoribus emasculare, & quouis veruece mitiorem efficere. Tali sententia mediis Orci manibus extractus, sed extremæ pœnæ reseruatus, mærebam; & in nouißima parte corporis totum me periturum deflebam. inedia denique continua, vel præcipiti ruina memet ipse quærebam extinguere: moriturus quidem nihilominus, sed moriturus integer. Dumq́; in ista necis meæ decontor electione; matutinò me rursum puer ille, peremptor meus, contra montis suetum ducit vestigium. Iamq́; de cuiusdam vastißimæ ilicis ramo pendulo destinato, paululum viam supergressus ipse, securi lignum, quod deueheret, recidebat. Et ecce de proximo specu, vastum attollens caput, funesta proserpit vrsa. Quam simul conspexi; pauidus, & repentina facie conterritus, totum corporis pondus in postremos poplites recello: arduáque ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo: méque, protinus pernici fuga concitato,

tato, perq; prona non tantùm pedibus, verùm etiam totò proiecto corpore, properè deuolutus, immitto me campis subpatentibus: summo studio fugiens immanem vrsam, vrsáque peiorem illum puerum. Tunc quidem viator solitarium vagumq; me respiciens, inuadit: & properiter inscensum baculo quem gerebat obuerberans, per obliquam, grauémque me ducebat viam. Nec inuitus ego cursui me commodabam, relinquens atrocissimam virilitatis lanienam. Ceterùm plagis non magnopere commouebar: quippe consuetus, ex fortuna, concidi fustibus. Sed illa Fortuna meis casibus peruicax, tam opportunum latibulum misera celeritate præuersa, nouas instruxit insidias. Pastores enim mei, perditam sibi requirentes vacculam, variasq; regiones peragrantes, occurrunt nobis fortuitò: statimqúe me, cognito capistro, prehensum attrahere gestiunt. Sed audacia valida resistens ille, fidem hominum, Deûmque testabatur. Quid me raptatis violenter, quid inuaditis? An te nos tractamus inciuiliter, qui nostrum asinum, furatus, abducis? Quin potius effaris, vbi puerum eiusdem agasonem, necatum scilicet, occultaris? Et illicò detractus ad terram, pugnisq; pulsatus, & calcibus contusus, infit deierans, nullum semet vidisse ductorem, sed planè concinnatum, solutum & solitarium, ob indicinæ præmium occupasse: domino tamen suo restituturum. Atque vtinam ipse asinus, inquit, quem numquam profectò vidissem, vocem quiret humanam dare, meaq; testimonium innocentiæ perhibere posset! profectò vos huius omnis iniuriæ pigeret. Sic adseuerans, nihil quidquam promouebat. nam collo constrictum reducunt eum pastores molesti contra montis illius siluosa nemora; vnde lignum puer solebat egerere. Nec vspiam ruris reperitur ille, sed planè corpus eius membratim laceratum, multisqúe dispersum locis conspicitur. Quam rem proculdubio sentiebam ego illius vrsæ dentibus esse perfectam. & hercules di-

cerem

cerem quod ſciebam, ſi loquendi copia ſuppeditaret. Sed quod ſolum poteram, tacitus licet, ſeræ vindictæ gratulabar. Et cadauer quidem diſiectis partibus tandem totum repertum, agréque concinnatum ibidem terræ dedêre: meum verò Bellerophontem, abactorem indubitatum, cruentumque percuſſorem criminantes, ad caſas interim ſuas vinctum perducunt; quoad re naſcenti die ſequenti deductus ad magiſtratum, vt aiebant, pœnæ redderetur. Interim, dum puerum illum parentes ſui plangoribus fletibusq́; quærebant; & adueniens ecce ruſticus, nequaquam promiſſum ſuum fruſtratus, deſtinatam ſectionem meam flagitat. Non eſt, inquit in his vnus, indidem præſens iactura noſtra: ſed planè craſtino libet non tantùm naturam, verùm etiam caput quoque ipſum peſſimo iſti aſino demere. Nec tibi miniſterium deerit. Hoc ſic effectum eſt, vt in alterum diem clades differretur mea. At ego gratias agebam bono puero, quòd ſaltem mortuus vnam carnificinæ meæ dieculam donaſſet. Nec tamen tantillum ſaltem gratulationi meæ, quietíue ſpatium datum. Nam mater pueri, mortem deplorans acerbam filij, fleta & lacrymoſa, fuſcáque veſte cōtecta, ambabus manibus trahens cineroſam canitiem, eiulans, & exinde proclamans, ſtabulum irrumpit meum, tunſisq́; ac diuerberatis vehementer vberibus, incipit: Et nunc iſte ſecurus incumbens præſepio, voracitati ſuæ deſeruit, & inſatiabilem profundumq́; ventrem ſemper eſitando diſtendit: nec ærumnæ meæ miſeretur, vel deteſtabilem caſum defuncti magiſtri recordatur; ſed ſcilicet ſenectam infirmitatem meam contemnit ac deſpicit, & impunè ſe laturum tantum ſcelus credit? at vtcunque ſe præſumit innocentem. Eſt enim congruens peſſimis conatibus, contra noxiam conſcientiam ſperare ſecuritatem. Nam prò Deûm fidem quadrupes nequiſſime! licet precariam vocis vſuram ſumens, cui tandem vel ineptiſſimo perſuadere poſſis, attrocitatem iſtam

culpa

culpa carere, cùm propugnare pedibus, & arcere morsibus misello puero potueris? An ipsum quidem sæpius incursare calcibus potuisti, moriturum verò defendere alacritate simili nequisti? Certè dorso receptum auferres protinus, & infesti latronis cruentis manibus eriperes: postremùm, deserto deiectóque illo conseruo, magistro, comite, pastore, non solus aufugeres. An ignoras, eos etiam qui morituris auxilium salutare denegarint, quod contra bonos mores idipsum fecerint, solere puniri? Sed non diutius meis cladibus lætaberis homicida. senties efficiam, misero dolori naturales vires adesse. Et cum dicto subsertis manibus exoluit suam sibi fasciam, pedesq́ue meos sigillatim alligans, indidem constringit artissimè; scilicet ne quod vindictæ meæ superesset præsidium. & pertica, qua stabuli fores offirmari solebant, arrepta, non prius me desiit obtundere, quàm victis fessisq́ue viribus, suopte pondere degrauatus, manibus eius fustis esset elapsus. Tunc de brachiorum suorum cita fatigatione conquesta, procurrit ad focum: ardentemq́ue titionem gerens, mediis inguinibus obtrudit; donec solo quod restabat præsidio nisus, liquida fimo strictim egesta faciem atque oculos eius confœdassem. qua cæcitate atque fœtore tandem fugata est à me pernicies. Ceterùm titione delirantis Althea Meleager asinus interisset.

L. APV-

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER OCTAVVS.

NOCTIS *gallicinio, venit quidam iuuenis proxima ciuitate, vt quidem mihi videbatur, vnus ex famulis Charites, puellæ illius quæ mecum apud latrones pares ærumnas exantlauerat. Is de eius exitio, & domus totius infortunio mira ac nefanda, ignem propter aßidens inter conseruorum frequentiam, sic annuntiabat: Equisiones, opilionesq́; & bubsequæ, fuit Charite nobis quam misella, & quidem casu grauißimo. nec verò incomitata Manes adiuit. Sed vt cuncta noritis, referam vobis à capite quæ gesta sunt, quæq́ue poßent meritò doctiores, quibus stilos Fortuna subministrat, historiæ specimen, chartis inuoluere. Erat in proxima ciuitate iuuenis natalibus prænobilis, equo clarus, & pecuniæ simul satis locuples; sed luxuriæ popinalis, scortisq́ue & diurnis potationibus exercitatus, atque ob id factionibus latronum malè sociatus, necnon etiam manus infectus humano cruore, Thrasyllus nomine. Idque sic erat: & fama dicebat. Hic, cùm primùm Charite nubendo maturuisset, inter præcipuos procos, summo studio petitionis eius munus obierat. Et quamquam ceteris omnibus is genere viris antistaret, eximijsq́ue muneribus parentes inuitaret; iudicio morum tamen improbatus, repulsæ contumelia fuerat aspersus. Ac dum herilis puella in boni Lepolemi manum venerat; firmiter deorsus delapsum nutriens amorem, & denegati thalami per-*

mi permiſcens indignationem, cruento facinori quærebat acceſſum. Nactus denique præſentiæ ſuæ tempeſtiuam occaſionem, ſceleri, quod diu cogitarat, accingitur. Ac die, quo prædonũ infeſtis mucronibus puella fuerat aſtu virtutibusq; ſponſi ſui liberata, turbæ gratulantium, exultans inſigniter, permiſcuit ſeſe: ſalutíque præſentiæ futuræ ſoboli nouorum maritorum gaudibundus, ad honorem ſplendidæ proſapiæ, inter præcipuos hoſpites domum noſtram receptus, occultato conſilio ſceleris, amici fideliſſimi perſonam mentiebatur. Iamq; ſermonibus aſſiduis, & conuerſatione frequenti, nonnumquam etiam cœna poculóque communi carior cariorq; factus, in profundam romam Cupidinis ſeſe paulatim neſcius præcipitauerat. quidni? cum flãma ſæui Amoris, parua quidem primo vapore delectet; ſed fomento conſuetudinis exæſtuans, immodicis ardoribus totos adurat homines. Diu denique deliberauerat ſecum Thraſyllus, cùm nec clandeſtinis colloquiis opportunum reperiret locum, & adulterinæ Veneris magis magiſq; præcluſos aditus copia cuſtodientium cerneret, nouæque atque gliſcentis affectionis firmiſſimum vinculum non poſſe diſſociari perſpiceret, & puellæ, ſi vellet, quamquam velle non poſſet, furatrinæ coniugalis incommodaret rudimentum: & tamen ad hoc ipſum quod non poteſt, contentioſa pernicie, quaſi poſſet, impellitur. Quod nunc arduum factu putatur, amore per dies roborato, facile videtur effectu. Spectate denique. ſed oro ſollicitis animis intendite, quorſum furioſæ libidinis prorupit impetus. Die quadam venatum Lepolemus, aſſumpto Thraſyllo, petebat: indagaturus feras, ſi quid tamen in capreis feritatis eſt. nec enim Charite maritum ſuum quærere patiebatur beſtias armatas dente vel cornu. Iamq; apud frondoſum tumulum, ramorumq; denſis tegminibus vmbroſum, proſpectu veſtigatorum obſeptis campis, canes venationis indagini generoſæ, mandato cubili reſidentes, inuadere beſtias immittuntur: ſta-

tur: statimque, solertis disciplinæ memores, partitæ totos præcingunt aditus: tacitaque prius seruata mussitatione, signo sibi repentino reddito, latratibus feruidis dissonisque miscent omnia. Nec vlla capra, nec pauens damula, nec præ ceteris feris mitior cerua, sed aper immanis atque inuisitatus exurgit: toris callosæ cutis obesus, pilis inhorrentibus corio squalidus, setis insurgentibus spinæ hispidus, dentibus attritu sonaci spumans, oculis aspectu minaci flammeus, impetu sæuo frementis oris totus fulmineus. Et primùm quidem canum procaciores, qui cominus contulerant vestigium, genis hac illac iactatis, consectas interficit: deinde calcata retiola, quæ primos impetus reduxerat, transabijt. Et nos quidem cuncti pauore deterriti, & alioquin innoxijs venationibus consueti, tunc etiam inermes atque immuniti, tegumentis frondis & arboribus latenter abscondimus. Thrasyllus verò nactus fraudium opportunum decipulum, sic Lepolemum captiosè compellat: Quid stupore confusi, vel etiam cassa formidine similes humilitati seruorum istorum, vel in modum pauoris feminei deiecti, tam opimam prædam medijs manibus amittimus? Quin equos inscendimus? quin ocyus indipiscimur? & cape venabulum, & ego sumo lanceam. Nec tantillum morati, protinus insiliunt equos, summo studio bestiam insequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita, retorquet impetum: & incendio feritatis ardescens, dente compulso, quem primùm insiliat, contabunda rimatur. Sed prior Lepolemus iaculum, quod gerebat, insuper dorsum bestiæ contorsit. At Thrasyllus feræ quidem parcens, sed equi, quo vehebatur Lepolemus, postremos poplites, lancea feriens, amputat. Quadrupes recidens, quà sanguis effluxerat, toto tergo supinatus, inuitus dominum suum deuoluit ad terram. At enim furens aper, inuadens primò lacinias eius, post ipsum resurgentem multo dente laniauit. Nec cœpti nefarij bonum piguit amicum,

cum, vel sua sæuitia litatum saltem tanto periculo cernens, potuit expleri; sed percito atque plagosa vulnera contegenti, suumq; auxilium miseriter roganti, per femur dextrum lanceam immisit: tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera similia futura profectu dentium. Necnon tamen ipsam bestiam facili manu transadigit. Ad hunc modum defuncto iuuene, exciti latibulo suo quisq;, familia mæsta concurrimus. At ille, quamquam perfecto voto, prostrato inimico lætus ageret; vultu tamen gaudium tegit, & frontem asseuerat, dolorem simulans: & cadauer, quod ipse fecerat, auidè amplexatus, omnia quidem lugentium officia finxit; sed solæ lacrymæ procedere noluerunt. Sic ad nostri similitudinem, qui verè lamentabamur, conformatus, culpam manus suæ, mentiens, bestiæ dabat. Necdum satis scelere transacto, Fama dilabitur, & cursus primos ad domum Lepolemi detorquet: & aures infelicis nuptæ percutit. Quæ quidem simul percepit talem nuntium, qualem non audiet alium; amens, & vecordia percita, cursuq; bacchata furibundo, per plateas populosas & arua rurestria fertur, insana voce casum mariti quiritans. Confluunt ciuium mæstæ cateruæ: sequuntur obuij omnes dolore sociato. ciuitas vacuatur studio visionis. Et ecce mariti cadauer accurrit, labantique spiritu, totam se super corpus effudit: ac pænissimè ibidem, quam deuouerat ei, reddidit animam. sed ægrè manibus erepta suorum, inuita remansit in vita. Funus verò, toto feralem pompam prosequente populo, deducitur ad sepulturam. Sed Thrasyllus nimium clamare, plangere: & quas in primo mærore lacrymas non habebat, iam, scilicet crescente gaudio, reddere, & multis caritatis nominibus veritatem ipsam fallere. illum amicum, coætaneum, contubernalem, fratrem denique, addito nomine lugubri, ciere: necnon interdum manus Charites à pulsandis vberibus amouere. luctum sedare, eiulatum coercere: verbis

palpan-

pālpantibus stimulū doloris obtundere, variis exemplis multiuagi casus solatia nectere: cunctis tamen mentitæ pietatis officiis studiām contrectandæ mulieris adhibere, odiosumq́; amorem suum perperam delectando nutrire. Sed officiis inferialibus statim factis, puella protinus festinat ad maritum suum demeare: cunctasque prorsus pertentat vias. Certè illam lenem, otiosamque, nec telis vllis indigentem; sed placidæ quieti consimilem, inedia denique misera, & incuria squalida, tenebris imis abscondita cum luce iam transegerat. Sed Thrasyllus instantia peruicaci, partim per semetipsum, partim per ceteros familiares ac necessarios nuntios, ipsos denique puellæ parentes extorquet tandem, iam lurore & illuuie penè collapsa membra lauacro, cibo denique confoueret. At illa, parentum suorum alioquin reuerens, inuita quidem, verùm religiosæ necessitati succumbens, vultu non quidem hilaro, verùm paulo sereniore obiens, vt videbatur, viuentium munia; protsus in pectore, immò verò penitus in medullis, luctu ac mærore carpebat animum: & dies totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio: & imaginem defuncti, quam ad habitum dei Liberi formauerat, affixo seruitio diuinis percolens honoribus, ipso sese solatio cruciabat. Thrasyllus verò, præceps, & temerarius, priusquam dolorem lacrymæ satiarent, & percitæ mentis resideret furor, & in sese nimietatis senio facesseret luctus; adhuc flentem maritum, adhuc vestes lacerantem, adhuc capillos distrahentem, non dubitauit de nuptiis conuenire, & impudentiæ labe tacita pectoris sui secreta, fraudésque ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam & horruit, & detestata est: & velut graui tonitru, procellaq́; sideris, vel etiam ipso Diali fulmine percussa, corruit corpus, & obnubilauit animam. sed interuallo reualescente paulatim spiritu, ferinos rugitus iterans, etiam scenam pessimi Thrasylli perspiciens, ad limam consilij, desiderium petitoris

distulit. Tunc inter moras, vmbra illa miserè trucidati Lepolemi, sanè cruenta, & pallore deformem attollens faciem, quietem pudicam interpellat vxoris: Mi coniunx, quod tibi prorsus ab alio dici non licebit, & si pectori tuo iam permanet nostri memoria, vel acerba mortis meæ casus fœdus caritatis intercidit; quouis alio felicius maritare: modò ne in Thrasylli manum sacrilegam conuenias: néue sermonem conferas, nec mensam accumbas, nec toro aquiescas. Fuge mei percussoris cruentam dexteram, noli parricidio nuptias auspicari. Vulnera illa, quorum sanguinem tuæ lacrymæ proluerunt, non sunt tota dentium vulnera. lancea mali Thrasylli me tibi fecit alienum. Et addidit cetera, omnemq; scenam sceleris illuminat. At illa, vt primùm mæsta quieuerat, toro faciem impressa, etiamnunc dormiens, lacrymis emanantibus, decoras genas contundit: & velut quodam tormento inquieta quiete excussa, luctu redintegrato, prolixùm eiulat: disciss aq; interula, decora brachia sæuientibus palmulis verberabat Nec tamen cum quoquam participatis nocturnis imaginibus, sed indicio facinoris prorsus dissimulato, & nequissimum percussorem punire, & ærumnabili vitæ sese subtrahere tacitè decernit. Ecce rursus improuidæ voluptatis detestabilis petitor, aures obseratas de nuptiis obtundens, aderat. Sed illa clementer aspernata sermonem Thrasylli, astuq; miro personata, instanter garrienti, summisseque deprecanti: Adhuc, inquit, tui fratris, meique carissimi mariti facies pulcra illa in meis deuersatur oculis: adhuc odor cinnameus ambrosij corporis per nares meas percurrit: adhuc formosus Lepolemus in meo viuit pectore. Boni ergo & optimi consules, si luctu legitimo miserrimæ feminæ necessarium concesseris tempus; quoad residuis mensibus spatium reliquũ compleatur anni. Quæ res tum meum pudorem, tum etiam tuum salutare commodum respicit: ne fortè immaturitate nuptiarum, indignatione iusta manes

nes

nes acerbos mariti ad exitium salutis tuæ suscitemus. Nec isto sermone Thrasyllus sobriefactus, vel saltem tempestiua pollicitatione recreatus, identidem pergit linguæ sauciantis susurros improbos inuergere; quoad simulâter reuicta Charite suscipit: Istud equidem certè magnoperè deprecanti concedas necesse est mihi Thrasylle, vt interdum taciti clandestinos coitus obeamus; nec quisquam persentiscat familiarium, quoad dies reliquos metiatur annus. Promissioni fallaciósæ mulieris oppressus succubuit Thrasyllus: & prolixè consentit de furtiuo cōcubitu, noctemq; & opertas exoptat vltrò tenebras, vno potiundi studio postponens omnia: Sed heus tu, inquit Charite, quàm probè veste contectus, omníque comite viduatus, prima vigilia fores meas tacitus accedas, vnoq; sibilo cōtentus, nutricem istam meam opperiare: quæ claustris adhærens excubabit aduentui tuo. nec secius, patefactis ædibus, acceptum te, nullo lumine conscio, ad meum perducet cubiculum. Placuit Thrasyllo scena feralium nuptiarum. nec sequius aliquid suspicatus, sed expectatione turbidus, de diei tantum spatio & vesperæ mora querebatur. Sed vbi Sol tandem nocti decessit; & imperiò Charites adornatus, & nutricis captiosa vigilia deceptus, irrepit cubiculum, pronus spei. Tunc anus, de iussu dominæ, blandiens ei, furtim depromptis calicibus, & œnophoro, quòd immixtum vino soporiferum gerebat venenum, crebris potionibus auidè & securè haurientem, mentita dominæ tarditatem, quasi parentem adsideret ægrotum, facilè sepeliuit ad somnum. Iámque eo ad omnes iniurias exposito, ac supinato, introuocata Charite, masculis animis impetúque diro fremens inuadit, ac superstitit sicarium. En, inquit, fidus coniugis mei comes, en venator egregius, en carus maritus. hæc est illa dextra, quæ meum sanguinem fudit: hoc pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnauit exitium: oculi isti, quibus malè placui; qui quodammo-

dammodo tamen iam futuras tenebras auspicantes, venientes pœnas antecedunt. Quiesce securus, beatè somniare. non ego gladio, non ferro petam. Absit, vt velim simili mortis genere cum marito meo coæqueris. Viuo tibi morientur oculi, nec quidquam videbis nisi dormiens. Faxo feliciorem necem inimici tui, quàm vitam tuam sentias. Lumen certè non videbis; manu comitis indigebis: Charitem non tenebis; nuptiis non frueris: nec mortis quiete recreaberis, nec vitæ voluptate lætaberis; sed incertum simulacrum errabis inter Orcum & Solem: & diu quæres dexteram, quæ tuas expugnauit pupillas. quodq́ꝫ est in ærumna miserrimum, nescies de quo queraris. At ego sepulcrum mei Lepolemi tuo luminum cruore libabo: & sanctis manibus eius, istis oculis parentabo. Sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris, & meos forsitan tibi pestiferos imaginaris amplexus? Relictis somnolentis tenebris, ad aliam pœnalem euigila caliginem. attolle vacuam faciem: vindictam recognosce: infortunium intellige: ærumnas computa. Sic pudicæ mulieri tui placuere oculi, sic faces nuptiales tuos illuminarunt thalamos. vltrices habebis pronubas, & orbitatem comitem & perpetuæ conscientiæ stimulum. Ad hunc modum vaticinata mulier, acu crinali capite deprompta, Thrasylli conuulnerat tota lumina: eumq́ꝫ prorsus exoculatum relinquens, dum dolore nescio crapula cum somno discutit; arrepto nudo gladio, quo se Lepolemus solebat accingere, per mediam ciuitatem cursu furioso proripit se. proculdubio nescio quod scelus gestiens, monumentum mariti contendit. At nos, & omnis populus, nudatis totis ædibus, studiose consequimur: hortati mutuò ferrum vesanis extorquere manibus. Sed Charite capulum Lepolemi propè assistens, gladióque fulgenti singulos abigens, vbi fletus vberes & lamentationes varias cunctorum intuetur: Abijcite, inquit, importunas lacrymas, abijcite luctum meis virtutibus alienum. Vindi-

caui

caui mei mariti cruentum peremptorem: punita sum funestum mearum nuptiarum prædonem. iam tempus, vt isto gladio deorsus ad meum Lepolemum viam quæram. Et, enarratis ordine singulis, quæ sibi per somnium nuntiauerat maritus, quoq; astu Thrasyllum inductum petisset, ferro sub papillam dexteram transadacto, corruit: & in suo sibi peruoluta sanguine, postremò balbutiens incerto sermone, perefflauit animam virilem. Tunc propere familiares, miseræ Charites accuratissimè corpus ablutum, munita sepultura ibidem marito perpetuam coniugem dedere. Thrasyllus verò, cognitis omnibus, nequiens idoneum exitium præsenti cladi reddere, certusq; tanto facinori nec gladium sufficere, sponte delatus ibidem ad sepulcrum: Vltronea vobis, infesti Manes, en adest victima, sepe clamitans: valuis super sese diligenter obseratis, inedia statuit elidere sua sententia damnatum spiritum. Hic ille longo trahens spiritu, & nonnumquam illacrymans, grauiter affectis rusticis annuntiabat. Tunc illi, mutati domini nouitatem metuentes, & infortunium domus herilis altius miserantes, fugere comparant. Sed equorum magister, qui me curandum magna ille quidem commendatione susceperat, quidquid in casula pretiosum conditum, peruolat: meo atque aliorum iumentorum dorso repositum asportans, sedes pristinas deserit. Gerebamus infantulos & mulieres; gerebamus pullos, anseres, hœdos, catellos. & quidquid infirmo gradu fugam morabatur, nostris quoque pedibus ambulabat. Nec me pondus sarcinæ, quamquam enormis, vrgebat, quippe gaudiali fuga detestabilem illum exectorē virilitatis meæ relinquentem. Siluosi montis asperum permensi iugum, rursusq; reposita camporum ad spatia peruecti, iam vespera semitam tenebrante, peruenimus ad quoddam castellum frequens & opulens: vnde nos incolæ nocturna, immò verò matutina etiam prohibebant egressione. Lupos enim numerosos,

grandes, & vastis corporibus sarcinosos, ac nimia ferocitate sæuientes, paßim rapinis adsuetos infestare cunctam illam regionem: iamq́ ipsas vias obsidere, & in modum latronum prætereuntes aggredi; immò verò vesana fame rabidos finitimas expugnare villas: exitiumq́ inertißimorum pecudum ipsis iam humanis capitibus imminere. denique ob iter illud, quà nobis erat commeandum, iacere semesa hominum corpora, suisq́ visceribus nudatis oßibus cuncta candêre: ac per hoc nos quoque cautione summa viæ reddi debere: idqúe vel in primis obseruitare; vt luce clara, & die iam prouecto, & Sole florido, vitantes vndique latentes insidias, cum & ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus, non laciniatim disperso, sed cuneatim stipato commeatu difficultates illas transabiremus. Sed nequißimi fugitiui ductores illi nostri, cæcæ festinationis temeritate, ac metu incertæ insequutionis, spreta salubri monitione, nec exspectata luce proxima, circa tertiam fermè vigiliam noctis, onustos nos ad viam propellunt. Tunc ego non inscius prædicti periculi, quam potui, turbæ medius, & inter conferta iumenta latenter absconditus, clunibus meis ab aggreßionibus ferinis consulebam. Iámque me cursu celeri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis meæ, sed formidinis indicium. Denique mecum ipse reputabam, Pegasum inclytum illum metu magis volaticum fuisse; ac per hoc meritò pennatum proditum, dum altum adusque cælum subsilit ac resultat: formidans scilicet igniferæ morsum Chimæræ. Nam & illi pastores qui nos agebant, in speciem prælij manus obarmauerant. Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat spicula, fustem alius: sed & saxa, quæ salebrosa semita largiter subministrat. Erant qui sudes præacutas attollerent. plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras. nec quidquam præter vnicam tubam deerat, quin acies esset præliaris. Sed nequidquam

quam frustra timorem illum satis inanem perfuncti, longè peiores inhæsimus laqueos. Nam lupi, forsitan conferta iuuentutis strepitu, vel certè nimia luce flammarum deterriti, vel etiam aliorsum grassantes, nulli contra nos aditum tulerunt: ac ne procul saltem vlli comparuerant. Villæ verò, quam fortè tunc præteribamus, coloni, multitudinem nostram latrones rati, satis agentes rerum suarum, eximieq́; trepidi, canes rabidos & immanes, & quibusuis lupis & vrsis sæuiores, quos ad tutelæ præsidia curiose fuerant alumnati, iubilationibus solitis & cuiuscemodi vocibus nobis inhortantur. Qui, præter genuinam ferocitatem, tumultu suorum exasperati contra nos ruunt: & vndiquelaterũ circumfusi passim insiliunt, & sine vllo delectu iumenta simul & homines lacerant: diuq́; grassati, plerosque prosternunt. Cerneres, non tam hercules memorandum, quàm miserandum spectaculum, canes copiosos, ardentibus animis alios fugientes arripere, alios stantibus inhærere, quosdam iacentes inscindere, & per omnem nostrum commeatum morsibus ambulare. Ecce tanto periculo malum maius insequitur. De summis enim tectis, ac de proximo colle rusticani illi saxa super nos raptim deuoluunt; vt discernere prorsus nequiremus, qua potissimùm caueremus clade, comminus canum, an eminus lapidum. Quorum quidem vnus caput mulieris, quæ meum dorsum residebat, repentè percussit. Quo dolore commota, statim fletu cum clamore sublato, maritum suum pastorem illum suppetiatum ciet. At ille Deûm fidem clamitans, & cruorem vxoris abstergens, altius quiritabat: Quid miseros homines, & laboriosos viatores, tam crudelibus animis inuaditis, atque obteritis? quas prædas munitis? quæ damna vindicatis? At non speluncas ferarum, vel cautes incolitis barbarorum, vt humano sanguine profuso gaudeatis. Vix hæc dicta: & statim lapidum congestus cessauit imber, & infestorum canum reuocata

conquieuit procella. Vnus illinc denique de summo cupressus cacumine, At nos, inquit, non vestrorum spoliorum cupidine latrocinamur, sed hanc ipsam cladem de vestris protelamus manibus. iam denique pace tranquilla securi potestis incedere. Sic ille. Sed nos plurifariam vulnerati, reliquam viam capessimus, alius lapidis, alius morsus vulnera referentes; vniuersi tamen saucij. Aliquanto denique via permenso spatio, peruenimus ad nemus quoddam proceris arboribus consitum, & patentibus viretis amœnum. vbi placuit illis ductoribus nostris paululum conquiescere, corporaq́ue sua diuerse laniata sedulò recurare. Ergo passim prostrati solo, primùm fatigatos animos recuperare, ac dehinc vulneribus medelas varias adhibere festinant. hic cruorem præterfluentis aquæ rore diluere; ille spongiis madidatis tumores comprimere; alius fasciolis hiantes vincire plagas. Ad istum modum saluti suæ quisque consulebat. Interea quidam senex de summo colle prospectat, quem circum capellæ pascentes, opilionem esse profectò clamabant. Eum rogauit vnus è nostris, haberetne venui lacte, vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem incoactum? At ille diu capite quassanti, Vos autem, inquit, de cibo vel poculo, vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis, quo loco consederitis? Et cum dicto, conductis ouiculis, conuersus longè recessit. Quæ vox eius & fuga, pastoribus nostris non mediocrem pauorem incussit. Ac, dum perterriti, de loci qualitate sciscitari gestiunt, nec est qui doceat; senex alius, magnus ille quidem, grauatus annis, totus in baculum pronus, & lassum trahens vestigium, vbertim lacrymans, per viam proximat: visisq́ue nobis, cum fletu maximo singulorum iuuenum genua contingens, sic adorat: Per Fortunas, vestrosq́ue Genios, sic ad meæ senectutis spatia validi latiq. veniatis, decepto seni subsistite, meumq́ue paruulum ab Inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namque meus, & itineris huius

ris huius suauis comes, dum fortè passerem, incantantem sepiculæ, cõsectatur arripere; delapsus in proximã foueam, quæ fruticibus imis subpatet, in extremo iam vitæ consistit periculo: quippe cùm de fletu ac voce ipsius auum sibi sæpiculè clamitantis, viuere illum quidem sentiam, sed per corporis vt videtis, mei defectam valitudinem, opitulari nequeam. At vobis, ætatis & roboris beneficio, facile est suppetiari miserrimo seni, puerumq́; illum, nouissimum successionis meæ atque vnicam stirpem, sospitem mihi facere. Sic deprecantis, suamq́; canitiem distrahentis, totos quidem miseruit. Sed vnus, præ ceteris & animo fortior, & ætate iuuenior, & corpore validior, quíque solus præter alios incolumis prælium superius euaserat, exurgit alacer: & percontatus quo nam loci puer ille decidisset, monstrantem digito non longè frutices horridos senem illum impigrè comitatur. Ac dum pabulo nostro, suáque cura refecti, sarcinulis quisque sumptis suis viam capessunt; clamore primùm nominatim cientes, illum iuuenem frequenter inclamant: mox mora diutina commoti, mittunt è suis arcessitorem vnum, qui requisitum comitem tempestiuæ viæ commonefactum reduceret. At ille modicum commoratus, refert sese. buxanti pallore trepidus, mira super conseruo suo renuntiat. Conspicatũ se quippe, supinato illi, & iam ex maxima parte consumpto, immanem draconem mandentem insistere: nec vllum vsquam miserrimum senem comparere illum. Qua re cognita, & cum pastoris sermone collata, qui eum prorsus hunc illum, nec alium locorum inquilinum præminabantur, pestilenti deserta regione, velociori se fuga proripiunt: nosq́; pellunt, crebris tundentes fustibus. Celerrimè denique longo itinere cõfecto, pagum quemdam accedimus: ibiq́; totam perquiescimus noctem. Vbi ceptum facinus, oppidò memorabile, narrare cupido. Seruus quidam, cui cunctam familiæ tutelam dominus permiserat suus, quiq́; pos-

ſeßionem maximam illam, in quam deuerteramus, villicabat, habens ex eodem famulitio conſeruam coniugem, liberæ cuiuſdam extraneæque mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore pellicatus vxor eius inſtricta, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo reconditum continebatur, admoto combuſſit igne. Nec tali damno tori ſui contumeliam vindicaſſe contenta, iam contra ſua ſæuiens viſcera, laqueum ſibi nectit, infantulumq;, quem de eodem marito iamdudum ſuſceperat, eodem funiculo nectit: ſeq́ue in prǽaltiſſimum puteum, appendicem paruulum trahens, præcipitat. Quam mortem dominus eorum ægerrimè ſuſtinens, arreptum ſeruulum, qui cauſam tanti ſceleris vxori ſuæ præſtiterat, nudum, ac totum melle illitum, firmiter alligauit arbori ficulneæ: cuius in ipſo carioſo ſtipite, inhabitantium formicarum nidificia burriebant, & vltro citróque commeabant multiiuga ſcaturigine. Quæ ſimul dulcem ac mellitum corporis nitorem perſentiſcunt; paruis quidem, ſed numeroſis & continuis morſiunculis penitus inhærentes, per longi temporis cruciatum ita, carnibus atque ipſis viſceribus adeſis, homine conſumpto, membra nudarunt; vt oſſa tamen viduata pulpis, nitore nimio candentia, funeſtæ cohærerent arbori. Hac quoque deteſtabili deſerta manſione, paganos in ſummo luctu relinquentes, rurſum pergimus: dieq; toto campeſtres emenſi vias, ciuitatem quamdam populoſam & nobilem iam feſſi peruenimus. Inibi Larem ſedeſque perpetuas paſtores illi ſtatuere decernunt; quòd & longè quæſituris firmæ latebræ viderentur, & annonæ copioſæ beata celebritas inuitabat. Triduo denique iumentorum refectis corporibus, quo vendi cariores videremur, ad mercatū producimur: magnaq; voce præconis pretia ſingulis nuntiantis, equi atque alij aſini opulentis emtoribus præſtinantur. ac me relictum ſolum, ac ſubſiciuum cum faſtidio pleriq; præteribant. Iamq; tædio cõtrectationis eorum, qui de dentibus

noſtris

nostris ætatem computabant, manum cuiusdam fœtore sordentem, qui gingiuas identidem meas putridis scalpebat digitis, mordicus arreptam, penißimè contriui. Quæ res circumstantium ab emptione mea, vtpote ferocißimi, deterruit animos. Tunc præco diruptis faucibus, & rauca voce saucius, in meas fortunas ridiculos construebat iocos: Quem ad finem canteriũ istum vanui frustra subiiciemus, & vetulum, extritis vngulis debilem, & colore deformem, & in hebeti pigritia ferocem, nec quidquam amplius quàm ruderarium cribrum? Quare vel donemus eum cuipiam, si qui tamen fœnum suum perdere non grauatur. Ad istum modum præco ille cachinnos circumstantibus commouebat. Sed illa Fortuna mea sæuißima, quam per tot regiones iam aufugiens effugere, vel præcedentibus malis placare non potui, rursum in me cæcos detorsit oculos: & emptorẽ aptißimum duris meis casibus mirè repertum obiecit. scitote qualem. cinædum, & senem, caluum quidem, cincinnis semicanis & pendulis capillatum: vnum de triuiali popularium fece, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis personantes, deamq; Syriam circumferentes mendicare compellunt. Is, nimio præstinandi studio, præconem rogat, cuiatis essem? At ille Cappadocum me, & satis forticulum denuntiat. Rursum requirit annos ætatis meæ. Sed præco lasciuiens: Mathematicus quidam, qui stellas eius disposuit, quintum ei numerauit annum. sed ipse scilicet melius istud de sua nouit profeßione. Quamquam enim prudens crimen Corneliæ legis incurram, si ciuem Romanum pro seruo tibi vendidero; quin emis bonum & frugi mancipium, quod te & foris & domi poterit iuuare? Sed exinde, odiosius emptor, aliud de alio non desinit quærere. denique de mansuetudine etiã mea percõtatur anxiè. At præco, Veruecem, inquit, nõ asinum vides, ad vsum omnem quietũ, nõ mordacem, nec calcitronem quidem; sed potius in asini corio modestum

destum

destum hominem habitare credas. Quæ res cognitu non ardua. nam si faciem tuam mediis eius seminibus immiseris, facilè periclitaberis, videns quàm grandem tibi demonstret patientiam. Sic præco lurconem tractabat dicaculè Sed ille, cognito cauillatu, similis indignanti: At te, inquit, cadauer surdum & mutum, delirumq́ præconem, omnipotens & omniparens dea Syria, & sanctus Sabadius, & Bellona, & mater Idæa, cum suo Adone Venus domina, cæcum reddant: qui scurrilibus iamdudum contra me velitaris iocis. An me putas inepte, iumento fero posse Deam committere, vt turbatum repentè diuinum deiiciat simulacrum; egoq́ miser cogar crinibus solutis discurrere, & Deæ meæ humi iacenti aliquem medicum quærere? Accepto tali sermone, cogitabam subitò velut lymphaticus exilire; vt, me ferocitate cernens exasperatum, emptionem desineret. Sed præuenit cogitatum meum emptor anxius, pretio depenso statim. quod quidem gaudens dominus, scilicet tædio mei, facilè suscepit, septemdecim denariûm: & illico me tumicula spartea deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomine censebatur iam meus dominus. At ille susceptum nouitium famulum trahebat ad domum, statimq́ illinc de primo limine proclamat: Puellæ, seruum vobis pulcellum en ecce mercatus, perduxi. Sed illæ puellæ, chorus erat cinædorum. quæ statim exultantes in gaudium, fracta, rauca & effeminata voce clamores absonos intollunt: ratæ scilicet, verè quempiam hominem seruulum ministerio suo paratum. Sed postquam non ceruam pro virgine, sed asinum pro homine succidaneum vidêre; nare detortæ, magistrum suum variè cauillantur. non enim seruum, sed maritum illum scilicet sibi perduxisse. Et heus, aiunt, caue ne solus exedas tam bellum scilicet pullulum; sed nobis quoque, tuis palumbulis, nonnumquam impertias. Hæc & huiusmodi mutuò blatterantes, præsepio me proximum deligant. Erat quidam iuuenis

satis

ſatis corpulentus, choraula doctiſsimus, collatitia ſtipe de menſa paratus: qui foris quidem circungeſtantibus Deam cornu canens adambulabat; domi verò promiſcuis operis partiarios agebat concubitus. Hic me, ſimul domi conſpexit libenter, appoſitis largiter cibariis, gaudens alloquitur: Veniſti tandem miſerrimi laboris vicarius. ſed diu viuas, & dominis placeas, & meis defectis iam lateribus conſulas. Hæc audiens, iam meas futuras nouas cogitabam ærumnas. Die ſequenti variis coloribus induſiati, & deformiter quiſque formati, facie cœnoſo pigmento delita, & oculis obunctis graphice, prodeunt: mitellis, & crocotis, & carbaſinis & bombicinis linteis iniecti. Quidam tunicas albas, in modum lanciolarum quoquòuerſum fluente purpura, depictas cingulo ſubligati, pedes luteis induti calceis, Deamq́ ſerico contectam amiculo, mihi gerendam imponunt: brachiisq́ ſuis humerotenus renudatis attollentes immanes gladios ac ſecures, euantes exiliunt, incitante tibiæ cantu lymphaticum tripudium. Nec paucis percurſatis caſulis, ad quamdam villam poſſeſſoris Britini perueniunt. & ab ingreſſu primo, ſtatim abſonis vlulatibus conſtrepentes, fanatice peruolant. Diúque capite demiſſo, ceruices lubricis intorquentes motibus, crinesq́ pendulos rotantes, in circulum & nonnumquam morſibus ſuos incurſantes muſculos, ad poſtremum ancipiti ferro, quod gerebant, ſua quiſque brachia diſsicant. Inter hæc, vnus ex illis bacchatur effuſius, ac de imis præcordiis anhelitus crebros referens, velut numinis diuino ſpiritu repletus, ſimulabat ſauciam vecordiam prorſus. Quaſi Deûm præſentia ſoleant homines, non ſui fieri meliores, ſed debiles effici, vel ægroti. Specta denique, quale, cæleſti Prouidentia, meritum reportauerit. Infit vaticinatione clamoſa conficto mendacio, ſemetipſum inceſſere atque criminari, quaſi contra fas ſanctæ religionis deſignaſſet aliquid: & inſuper iuſtas pœnas noxij facinoris, ipſe de ſuis

suis manibus exposcere. Arrepto denique flagro, quod semiuiris illis proprium gestamen est, contortis tænis lanosi velleris prolixè fimbriatum, & multiiugis talis ouium tessellatum, indidem sese multinodis commulcat ictibus: mire contra plagarum dolores præsumptione munitus. Cerneres, prosectu gladiorum, ictuq; flagrorum, solum spurcitie sanguinis effeminati madescere. Quæ res incutiebat mihi non paruam solicitudinem, videnti tot vulneribus largiter profusum cruorem: ne quo casu Deæ peregrinæ stomachus, vt quorumdam hominum lactem, sic illa sanguinem conspiceret asininum. Sed vbi tandem fatigati, vel certè suo laniatu satiati, pausam carnificinæ dedere; stipes æreas, immò verò & argenteas, multis certatim offerentibus, sinu recepere patulo: necnon & vini cadum, & lactem, & caseos, & farris & siliginis aliquid, & nonnullis ordeum Deæ gerulo donantibus, auidis animis corradentes omnia, & in sacculos huic quæstui de industria præparatos farcientes, dorso meô congerunt. vt duplici scilicet sarcinæ pondere grauatus, & horreum simul & templum incederem. Ad istum modum palantes, omnem illam deprædabantur regionem. Sed in quodam castello, copia lætati largioris quæsticuli, gaudiales instruunt dapes. A quodam colono, fictæ vaticinationis mendacio, pinguissimum deposcunt arietem, qui deam Syriam esurientem suo satiaret sacrificio: probeq; disposita cænula, balneas obeunt: ac dehinc lauti, quemdam fortissimum rusticanum, industria laterum atque imis ventris benè præparatum, comitem cænæ secum adducunt: paucisq; admodum prægustatis olusculis, ante ipsam mensam, spurcissima illa propudia, ad illicita libidinis extrema flagitia infandis inguinibus efferantur. passimq; circumfusi, nudatum supinatumque iuuenem execrandis vredinibus flagitabant. Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, PORRO QVIRITES *perclamare gestiui. sed viduatum ceteris syl-*

labis

labiis ac literis præceſſit O tantum, ſanè clarũ ac validum, & aſino proprium, ſed inopportuno planè tempore. Namq; de pago proximo complures iuuenes, abactum ſibi noctu perquirentes aſellũ, nimióque ſtudio cuncta diuerſoria ſcrutantes, intus ædium audito ruditu meo, prædam abſconditam latibulis ædium rati, coràm rem inuaſuri ſuam, improuiſi conſerto gradu ſe penetrant: palamq; illos, execrandas fœditates obeuntes deprehendunt. Iam iamq; vicinos vndique partientes, turpiſſimam ſcenam patefaciunt: inſuper ridiculè ſacerdotum puriſſimam laudantes caſtimoniam. Hac infamia conſternati, quæ per ora populi facilè dilapſa, meritò inuiſos ac deteſtabiles eos cunctis effecerat, noctem fermè circa mediam, collectis omnibus, furtim caſtello faceſſunt. bonaq; itineris parte ante iubaris ortum tranſacta, iam die claro ſolitudines auias nacti, multa ſecum prius collocuti, accingũt ſe meo funeri: Deaq; vehiculo meo ſublata, & humi repoſita, cunctis ſtrumentis me renudatum, ac de quadam quercu deſtinatum, flagro illo pecuinis oſſibus cathenato verberantes, penè ad extremam confecerant mortem. Fuit vnus, qui poplites meos eneruare ſecuri ſæua comminaretur, quòd de pudore illo, cãdido ſcilicet, ſuo tam deformiter triumphaſſem. Sed & ceteri, non meæ ſalutis, ſed ſimulacri iacentis contemplatione, in vita me retinendum cenſuere. Rurſum itaque me refertum ſarcinis plenis gladiis minantes, perueniunt ad quamdam nobilem ciuitatem. Inibi vir principalis, & aliàs religioſus, & eximiè Deûm reuerens, tinnitu cymbalorum & ſonitu tympanorum, cantuſq; Phrygij mulcentibus modulis excitus, procurrit obuiam: Deamque votiuo ſuſcipiens hoſpitio, nos omnis intra conſeptum domus ampliſſimæ conſtituit: numenq; ſumma veneratione atque hoſtiis opimis placare contendit. Hic ego me potiſſimùm capitis periclitatum memini. Nam quidam colonus, partem venationis, immanis

cerui

cerui pinguiſſimum femur, domino illi ſuo muneri miſerat. quod incurioſè ponè culinæ fores non altiuſculè ſuſpenſum, canis adæquè venaticus latenter inuaſerat, lætuſq; prædа, properè cuſtodientes oculos euaſerat. Quo damno cognito, ſuaq; reprehenſa negligentia, coquus diu lamentatus lacrymis inefficacibus, iam iamq́ue domino cœnam flagitante mærens, & vtcunque metuens, altius filio ſuo paruulo conſalutato, arreptóque funiculo, mortem ſibi nexu laquei comparabat. Nec tamen latuit fidam vxorem eius caſus extremus mariti. ſed funeſtum nodum violenter inuadens manibus ambabus, Adeo ne, inquit, præſenti malo perterritus, mente excidiſti tua? nec fortuitum iſtud remedium, quod Deûm prouidentia ſubminiſtrat, intueris? Nam, ſi quid in vltimo Fortunæ turbine reſpicis, expergitè mi auſculta: & aduenam iſtum aſinum remoto quodam loco deductum iugula, femurq́ue eius ad ſimilitudinem perditi detractum, & accuratius in protrimentis ſapidiſſimè decoctum, appone domino, ceruini vice. Nequiſſimo verberoni ſua placuit ſalus de mea morte. & multum conſeruæ ſagacitate laudata, deſtinata etiam laniena, cultros acuebat.

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO

LIBER NONVS.

Sic ille nequissimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego, praecipitante consilium periculi tanti praesentia, nec expectata diutina cogitatione, lanienam imminentẽ fuga vitare statui. protinusq; vinculo, quo fueram deligatus, arrupto, cursu me proripio totis pedibus, ad tutelam salubrem crebris calcibus velitatus: illicóque me, raptim transcursa proxima porticu, triclinio, in quo dominus aedium sacrificales epulas cum sacerdotibus Deae canitabat, incontanter immitto. nec pauca rerũ apparatus cibarij, mensas etiam, impetu meo collido, atque disturbo. Qua rerum deformi strage paterfamiliàs commotus, vt importunum atque lasciuum, me cuidam famulo curiose traditum, certo aliquo loco clausum iussit cohiberi: ne rursum conuiuium placidum simili petulantia dissiparem. Hic astulo commento scitulè munitus, & mediis lanij manibus ereptus, custodela salutaris mihi gaudebam carceris. Sed nimirum nihil Fortuna renuente licet homini nato dexterum prouenire: nec consilio prudentis, vel remedio sagacis, diuinae Prouidentiae fatalis dispositio subuerti vel reformari potest. Mihi denique idipsum commentum, quòd momentariam salutem reperisse videbatur, periculum grande, immò exitium praesens conflauit aliud. Nam quidam subitò puer, mobili ac trepida facie percitus, vt familiares inter se susurrabant,

irrumpit triclinium: suóque annuntiat domino, de proximo angiportu canem rabidam pauloantè per posticam impetu miro sese direxisse: ardentiq́; prorsus furore venaticos canes inuasisse: ac dehinc proximum petiisse stabulum, atq; ibi pleraque iumenta incurrisse pari sæuitia; nec postremùm saltem ipsis hominibus pepercisse. nam Mitillum mulionem, & Hephæstionem cocum, & Hypatauium cubicularium, & Apollonium medicum, immò verò & plures alios ex familia, abigere tentantes, variis morsibus quemque lacerasse: certè venenatis morsibus contacta nonnulla iumenta, efferari iam simili rabie. Quæ res omnium statim percussit animos. ratíque me etiam eadem peste infectum ferocire, arreptis cuiuscemodi telis, mutuóque vt exitium commune protelarent cohortati, ipsi potius eodem vesaniæ morbo laborantes, persequuntur. Nec dubio me lanceis illis & venabulis, immò verò & bipennibus, quæ facilè famuli subministrabant, membratim compilassent; ni respecto subiti periculi turbine, cubiculum in quo mei domini deuertebant, protinus irrupissem. Tunc clausis obseratisque super me foribus, obsidebant locum; quoad, sine vllo congressionis suæ periculo, pestilentiæ letalis peruicaci rabie possessus ac peresus, absumerer. Quo facto, tandem libertatem nactus, solitariæ Fortunæ munus amplexus, super constratum lectum abiectus, post multum equidem temporis somnum humanum quieui. Iámque clara die, mollitie cubiculi refota lassitudine, vegetus exsurgo: atque illos, qui meæ tutelæ peruigiles excubias agitauerant, ausculto de meis sic altercare fortunis: At hunccine miserum istum asinum iugi furore iactari credimus? immò verò iam virus, inquiescente sæuitia, prorsus extinctum. Sic opinionis variæ terminū, ad explorationem conferunt: ac de rima quidam prospiciunt, sanum me atque sobrium otiose consistere. Iámque vltro foribus patefactis, plenius, an sim

iam

iam mansuefactus, periclitantur. Sed vnus ex his, de cælo missus mihi sospitator, argumentum explorandæ sanitatis meæ tale commonstrat ceteris: vt aqua recentis completam peluem offerrent potui meo. ac, si intrepidus, & more solito sumens, aquis allubescerem; sanum me, atque omni morbo scirent expeditum: contra verò, si visum contactumq; laticis vitarem ac perhorrescerem; pro comperto, noxiam rabiem pertinaciter durare. Hoc enim, libris etiam pristinis proditum, obseruari solere. Isto placito, vas immane confestim aquæ perlucidæ de proximo petitæ fonte, contantes adhuc, offerunt mihi. At ego sine vlla mora progressus, etiam obuio gradu satis sitienter, pronus, & totum caput inuergens, salutares verè equidem illas aquas hauriebam. Iamquè & plausus manus, & aurium flexus, & ductum capistri, & quiduis aliud periclitantium, placidè patiebar; quoad contra vesanam eorum præsumptionem, modestiam meam liquidò cunctis approbarem. Ad istum modum vitato duplici periculo, die sequenti rursum diuinis exuuiis onustus, cum crotalis & cymbalis circumforaneum mendicabulum producor ad viam. Nec paucis casulis atque castellis oberratis, deuertimus ad quempiam pagum vrbis opulentæ quondam, vt memorabant incolæ, inter semiruta vestigia conditum. & hospitio proximi stabuli recepti, cognoscimus lepidam de adulterio cuiusdam pauperis fabulam: quam vos etiam cognoscatis volo. Hic gracili pauperie laborans, fabriles operas præbendo, paruis illis mercedibus vitam tenebat. Erat ei tamen vxorcula, etiam satis quidem tenuis & ipsa, verumtamen postrema lasciuia famigerabilis. Sed die quadam, dum matutinò ille ad opus susceptum proficiscitur, statim latenter irrepit eius hospitium temerarius adulter. Ac, dum Veneris colluctationibus securius operantur; maritus ignarus rerum, ac nihil etiamtunc tale suspicans, improuisus hospitium repetit. Iámque clausis &

obseratis foribus, vxoris laudata continentia, ianuam pulsat, sibilo etiam præsentiam suam denuntiante. Tunc mulier callida, & ad huiusmodi flagitia perastutula, tenacissimis amplexibus expeditum hominem, dolio, quod erat in angulo semiobrutum, sed aliàs vacuum, dissimulanter abscondit: & patefactis ædibus, adhuc introeuntem maritum aspero sermone accipit: Siccine, vacuus & otiosus, insinuatis manibus ambulabis mihi, nec, obito consueto labore, vitæ nostræ prospicies, & aliquid cibatui parabis? at ego misera & pernox & perdiem lanificio neruos meos contorqueo, vt intra cellulam nostram saltem lucerna luceat. Quanto me felicior Daphne vicina, quæ mero & prandio matutino saucia, cum suis adulteris voluptatur! Sic confutatus maritus, Et quid istuc est? ait. Nam, licet forensi negotio officinator noster attentus ferias nobis fecerit, tamen hodiernæ cænulæ nostræ prospexit. Vides istud dolium, quod semper vacuum; frustra locum detinet tantum, & reuera præter impedimentum conuersationis nostræ, nihil præstat amplius? istud ego quinque denariis cuidam venditaui: & adest, vt, dato pretio, secum rem suam ferat. Quin itaque percingeris, mihiq́ue manum tantisper accommodas, vt exobrutum protinus tradatur emptori. E re nata fallacia, mulier temerariũ tollens cachinnum, Magnum, inquit, istum virum ac strenuũ negotiatorem nacta sum, qui rem quam ego mulier, & intra hospitium cõtenta, iamdudum septem denariis vendidi, minoris distraxit. Additamento pretij lætus maritus, Et quis est ille, ait, qui tanto pretio præstinauit? At illa, Olim inepte, inquit, descendit in dolium, sedulò soliditatem eius probaturus. Nec ille sermoni mulieris defuit: sed exurgens alacriter, Vis, inquit, verum scire materfamiliàs? hoc tibi dolium nimis vetustum est, & multifariam rimis hiantibus quassum. Ad maritumq́ue eius dissimulanter conuersus: Quin tu quicunque es homuncio, lucernam,

ait, actutùm mihi expedis; vt, crasis intrinsecus sordibus, diligenter aptum vsui possim dinoscere. nisi nos putas æs de malo habere. Nec quidquam moratus ac suspicatus acer & egregius ille maritus, accensa lucerna: Discede, inquit, frater, & otiosus adsiste, donec probè procuratum istud tibi repræsentem. Et cum dicto nudatus ipse, delato lumine, scabiem vetustam cariosæ testæ occipit exsculpere. At verò adulter, bellissimus ille pusio, inclinatam dolio pronam vxorem fabri, superincuruatus, securè dedolabat. At illa capite in dolium demisso, maritum suum astu meretricio tractabat ludicrè. hoc, & illud, & aliud, & rursus aliud purgandum digito demonstrat suo: donec vtroque opere perfecto, acceptis septem denariis, calamitosus faber collo suo gerens dolium, coactus est ad hospitiũ adulteri perferre. Paucis ibi diebus commorati, & munificentia publica saginati, vaticinationisq́ crebris mercedibus suffarcinati piissimi illi sacerdotes, nouum quæstus genus sibi comminiscuntur. Sorte vnica casulis pluribus enotata, consulentes de rebus variis plurimos, ad hunc modum cauillantur. Sors hæc erat:

Ideo coniuncti terram proscindunt boues,
Vt in futurum læta germinent sata.

Tum si qui, matrimonium sorte captantes, interrogarent; rem ipsam responderi aiebant: Iungendos connubio, & satis liberûm procreandis. Si possessiones præstinaturus quæreret; meritò boues, vt & iugum, & arua sementis florentia, pronuntiari. Si quis de profectione sollicitus, diuinum caperet auspicium; iunctos iam paratosq́ quadrupedum cunctorum mansuetissimos: & lucrum promitti de glebæ germine. Si prœlium capessiturus, vel latronum factionem persequuturus, vtiles necne processus sciscitaretur; additam victoriam forti præsagio contendebant: quippe ceruices hostium iugo subacturi, & prædam de rapinis vberrimam fructuosamq́ capturi. Ad istum modum, diuinationis eius astu

captioso contraxerant non paruas pecunias. Sed assiduis interrogationibus, argumenti satietate iam defecti, rursum ad viam prodeunt, via tota quam nocte confeceramus longè peiorẽ. quidni? lacunosis incilibus voraginosam, partim stagnanti palude fluidam, & alibi subluuie cænosa lubricam. Crebris deniq. offensaculis & assiduis lapsibus iã contusis cruribus meis, vix tandẽ ad campestres semitas fessus euadere potui. Et ecce, nobis repentè de tergo manipulus armati supercurrit equitis: agreq́ cohibita equorum curruli rabie, Philebum ceterosq́ comites eius inuolant auidi: colloq́ constricto, & sacrilegos impurosq́ compellantes, interdum pugnis obuerberant: necnon manicis etiam cunctos coartant: & idemtidẽ vrgenti sermone comprimunt, promerent otius aureum cantharum, promerent auctoramentum illud sui sceleris; quod, simulatione solemnium, quæ in operto factitauerant, ab ipsis puluinaribus matris Deûm clanculo furati, prorsus quasi possent tanti facinoris euadere supplicium, tacita profectione adhuc luce dubia pomerium peruaserint. Nec defuit, qui manu super dorsum meum iniecta, in ipso Deæ, quam gerebam, gremio scrutatus, reperiret, atque incoram omnium aureum depromeret cantharum. Nec isto saltem tam nefario scelere impuratissima illa capita confutari, terreríue potuere; sed mendoso risu cauillantes: En, inquiunt, indignæ rei scæuitatem! quam plerique insontes periclitantur homines! propter vnicum cantharum, quem Deûm mater sorori suæ Syriæ hospitale munus obtulit, noxios religionis antistites ad discrimen vocari capitis. His, & aliis similibus affaniis frustra blatteratis, eos retrorsum abducunt pagani, statimq́ vinctos in Tullianum compingunt: cantharoq́, & ipso simulacro quod gerebam, apud fani donarium redditis ac consecratis, altera die productum me, rursum voce præconis venui subijciunt. septemq́ nummis carius, quàm prius me comparauerat Philebus,

lebus, quidam pistor de proximo castello præstinauit. protinusq́; frumento etiam coëmpto affatim onustum, per iter arduum scrupis, & huiuscemodi stirpibus infestum, ad pistrinum, quod exercebat, perducit. Ibi compluriam iumentorum multiuij circuitus intorquebant molas ambage varia. nec die tantùm, verùm perpeti etiam nocte, prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum seruitij perhorrescerem, nouus dominus loca lautia prolixè præbuit. Nam & diem illum primum feriatum dedit, & cibariis abundanter instruxit præsepium. Nec tamen illa otij saginæq́; beatitudo durauit vlterius. Sed die sequenti, molæ, quæ maxima videbatur, matutinus adstituor: & illico velata facie, propellor ad incurua spacia flexuosi canalis; vt in orbe termini circumfluentis reciproco gressu, mea recalcans vestigia, vagarer errore certo. Nec tamen sagacitatis ac prudentiæ meæ prorsus oblitus, facilem me tirocinio disciplinæ præbui. Sed quamquam frequenter, cùm inter homines agerem, machinas similes circumrotari vidissem; tamen vt expers & ignarus operis, stupore mentito defixus hærebam. quod enim rebar, vt minus aptum, & huiusmodi ministerio satis inutilem, me ad quempiam alium vtique leniorem laborem legatum iri, vel otiosum certè cibatum iri. Sed frustra solertiam damnosam exercui. Complures enim protinus, baculis armati me circumsteterunt: atque, vt eram luminibus obtectis securus, etiamnunc repentè signo dato, & clamore conferto, plagas ingerentes aceruatim, adeò me strepitu turbulentant; vt cunctis consiliis abiectis, illico scitißimè tæniæ sparteæ totus innixus, discursus alacres obirem. Hac subita sectæ commutatione risum toto cœtu commoueram. Iamq́; maxima diei parte transacta, defectum alioquin, me, helcio sparteo dimoto, nexu machinæ liberatum applicant præsepio. At ego quámquam eximiè fatigatus, & re-

fectione virium vehementer indigus, & prorsus fame perditus; tamen familiari curiositate attonitus, & satis anxius, postposito cibo, qui copiosus aderat, inoptabilis officinæ disciplinam cum delectatione quadam arbitrabar. Dij boni! quales illi homunculi vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsumq́ plagosum scißili centunculo magis inumbrati quàm obtecti; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti: cuncti tamen sic tunicati, vt essent per pannulos manifesti. frontes literati, & capillum semirasi, & pedes annulati: cum lurore deformes: & fumosis tenebris vaporosæ caliginis palpebras adesi, atque adeò malè luminati; vt in modum pugilum, qui puluisculo perspersi dimicant, farinulento cinere sordidè candidati. Iam de meo iumentario contubernio quid, vel ad quem modum memorem? Quales illi muli senes, vel cantherij debiles? circa præsepium capita demersi, contruncabant moles palearum: ceruice cariosa vulnerum putredine, follicantes nares languidas aßiduo pulsu tussedinis hiulci, pectora copulæ sparteæ tritura continua exulcerati, costas perpetua castigatione oßium tenus renudati, vngulas multiuia circuncisione in enorme vestigium porrecti, totumq́ corium veterna atque scabiosa macie exasperati. Talis familiæ funestũ mihi etiam metuens exemplum, veterisq́ Lucij Fortunam recordatus, & ad vltima salutis iam detrux, summisso capite mærebam. Nec vllum vspiam cruciabilis vitæ solatium aderat; nisi quòd ingenita mihi curiositate recreabar, dum præsentiam meam parui facientes, liberè quæ volunt, omnes & agunt & loquuntur. Nec immeritò priscæ poëticæ diuinus auctor apud Graios, summæ prudentiæ virum monstrare cupiens, multarum ciuitatum obitu, & variorum populorum cognitu, summas adeptum virtutes cecinit. Nam & ipse gratas gratias Asino meo memini, quod me suo celatum tegmine, variisq́ fortunis exercitatum, etsi minus prudentem, mul-

tiscium

tiſcium certè reddidit. Fabulam denique bonam, præ ceteris ſuauè comptam, ad aures veſtras aſſerre decreui. & en, occipio. Piſtor ille, qui me pretio ſuum fecerat, bonus alioqui vir & apprimè modeſtus, peſſimam & ante cunctas mulieres longè deterrimam ſortitus coniugem, pœnas extremas tori Lariſq́; ſuſtinebat: vt hercules eius vicem ego quoque tacitus frequenter ingemiſcerem. Nec enim vel vnum vitium nequiſſimæ illi feminæ deerat; ſed omnia prorſus, vt in quamdam cænoſam latrinam, in eius animum flagitia confluxerant. ſcæua, ſæua, virioſa, ebrioſa, peruicax, pertinax: in rapinis turpibus auara, in ſumptibus fœdis profuſa: inimica Fidei, hoſtis Pudicitiæ. Tunc ſpretis atque calcatis diuinis numinibus, in vicem certæ religionis, mentita ſacrilega præſumptione Dei, quem prædicaret vnicum, cōfictis obſeruationibus vacuis, fallens omnes homines, & miſerum maritum decipiens, matutino mero & continuo ſtupro corpus manciparat. Talis illa mulier, miro me perſequebatur odio. Nam & anteluciò recubans adhuc, ſubiungi machinæ nouitium clamabat aſinum: & ſtatim vt cubiculo primùm proceſſerat, inſiſtens iubebat, incoram ſui plagas mihi quàmplurimas irrogari. &, cum tempeſtiuo prandio laxarentur iumenta cetera, longè tardius applicari præſepio iubebat. Quæ ſæuitia, multo mihi magis genuinam curioſitatem in ſuos mores ampliauerat. Nam & aſſiduò planè commeantem in eius cubiculum quemdam ſentiebam iuuenem, cuius & faciem videre cupiebam ex ſummo ſtudio: ſi tamen velamentum capitis libertatem tribuiſſet meis alioquin luminibus. nec enim mihi ſolertia defuiſſet, ad detegenda quoquomodo peſſimæ feminæ flagitia. Sed anus quædam, ſtupri ſequeſtra, & adulterorum internuntia, de die cottidie inſeperabilis aderat. cum qua protinus ientaculo, ac dehinc vino mero mutuis vicibus velitatas cænas fraudulentas, in exitium miſerrimi mariti ſubdolis ambagibus con-

struebat. At ego quamquam grauiter succensens errori Fotidis, quæ me dum auem fabricat, perficit asinum; isto tamen vel vnico solatio ærumnabilis deformitatis meæ recreabar, quòd auribus grandissimis præditus, cuncta longulè etiam dissita facillimè sentiebam. Denique die quadam timidæ illius aniculæ sermo talis meas adfertur aures: De isto quidem mi herilis tecum ipsa videris, quem sine meo consilio pigrum, & formidolosum familiarem istum sortita es: qui insuauis & odiosi mariti tui caperatum supercilium ignauiter perhorrescit; ac per hoc amoris languidi desidia tuos volentes amplexus discruciat. Quanto melior Philesitarus, adulescens & formosus & liberalis & strenuus, & contra maritorum inefficaces diligentias constantissimus! dignus hercules solus omnium matronarum perfrui deliciis: dignus solus coronam auream capite gestare. vel ob vnicum istud, quod nuncnuper in quemdam zelotypum maritum eximio studio commentus est. Audi denique, & amatorum diuersum ingenium compara. Nosti quemdam Barbarum, nostræ ciuitatis decurionem, quem Scorpionem, præ morum acritudine, vulgus appellat. hic vxorem generosam, & eximia formositate præditam, mira custodela munitam, domi suæ quamcautissimè cohibebat. Ad hæc, vltima pistoris illa vxor, subiiciens: Quidni? inquit, noui diligenter. Aretem meam condiscipulam memoras. Ergo, inquit anus, nosti totam Philesitari etiam ipsius fabulam? Minimè gentium, inquit: sed nosse valde cupio. & oro mater, ordine mihi singula retexe. Nec commorata illa sermocinatrix immodica, sic anus incipit: Barbarus iste, cùm necessariam profectionem pararet, pudicitiamq; caro coniugio conseruare summa diligentia cuperet; seruulum suum Myrmecem, fidelitate præcipua cognitum, secretum commonet, suæq; dominæ custodiam omnem permittit: carcerem & perpetua vincula, mortem denique violentam & famem commi-

comminatus, si quisquam hominum, vel in transitu, digitotenus eum contigisset. idque deierans etiam confirmat per omnia diuina numina. Ergo igitur summo pauore perculsum Myrmecem acerrimum relinquens vxori sequutorem, securam dirigit profectionem. Tunc obstinato animo vehementer anxius Myrmex, nec vsquam dominam suam progredi sinebat, & lanificio domestico destrictam inseperabilis adsidebat. ac tantum necessario vespertini lauacri progressu, adfixus atque conglutinatus, extremas manu prehendens lacinias, mira sagacitate commissæ prouinciæ fidem tuebatur. Sed ardentem Philesitæri vigilantiam, matronæ nobilis pulcritudo latêre non potuit. Atque hac ipsa potissimum famosa castitate, & insignis tutelæ nimietate instrictus atque inflammatus, quiduis facere quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam totis accingitur viribus. certusq; fragilitatis humanæ Fidei, & quòd pecuniæ cunctæ sint difficultates peruiæ, auroq; soleant adamantinæ etiam perfringi fores; opportunè nactus Myrmecis solitatem, ei amorem suum aperit: & supplex eum medelam cruciatui deprecatur. nam sibi statutam decretamq; mortem proximare, ni maturius cupito potiatur. Nec eum tamen quidquam in re facili formidare debere. quippe cùm vespera solus, fide tenebrarum contectus atque absconditus, introrepere, & intra momentum temporis remeare posset. His & huiuscemodi suadelis validum addens cuneum, qui rigentem prorsus serui tenacitatem violenter diffinderet. porrecta enim manu sua, demonstrat ei nouitate nimia candentes solidos aureos: quorum viginti quidem puellæ destinasset; ipsi verò decem libenter offerret. Exhorruit Myrmex inauditum facinus, & obclusis auribus effugit protinus. Nec auri tamen splendor flammeus oculos ipsius exire potuit. sed quamquam procul semotus, & domum celeri gradu prouectus, videbat tamen decora illa monetæ lumina, & opulentam

tam

tam prædam iam tenebat animo: miroq; mentis salo & cogitationis dissensione, misellus in diuersas sententias carpebatur, ac distrahebatur. Illic fides, hic lucrum; illic cruciatus, hic voluptas. Ad postremum tamen, formidinem mortis vicit aurum. Nec saltem spatio cupido formosæ pecuniæ leniebatur. sed nocturnas etiam curas inuaserat pestilens auaritia; vt, quamuis herilis eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen foras euocaret. Tunc deuorato pudore, & dimota contatione, sic ad aures dominæ mandatum perfert. Nec à genuina leuitate disciuit mulier, sed execrando metallo pudicitiam suam protinus auctorata est. Ita gaudio perfusus, ad suæ fidei præcipitium, Myrmex non modò capere, verùm saltem, contingere quam exitio suo viderat, pecuniam cupiens, & magnis suis laboribus perfectum desiderium Philesitaro, lætitia percitus, nuntiat: statimq; destinatum pretium reposcit. & tenet nummos aureos manus Myrmecis, quæ nec æreos norat. Iamq; nocte promota, solum perducit ad domum, probeq; capite contectum, amatorem strenuum infert adusque dominæ cubiculum. Commodùm nouis amplexibus Amori rudi litabant, commodùm prima stipendia Veneri militabant noui & nudi milites: & contra omnium opinionem, captata noctis opportunitate, improuisus maritus assistit. suæ domus ianuam iam pulsat, iam clamat, iam saxo fores verberat: &, ipsa tarditate magis magisq; suspectus, dira comminatur Myrmeci supplicia. At ille, repentino malo perturbatus, & misera trepidatione ad inopiam consilij deductus, quod solum poterat, nocturnas tenebras causabatur sibi obsistere, quin clauem curiose absconditam reperiret. Interdum Philesitarus, cognito strepitu, raptim tunicam iniectus, sed planè præ turbatione pedibus intectis, procurrit cubiculo. Tunc Myrmex, tandem claue pessulis subiecta, repandit fores: & recipit tunc etiam fidem Deûm boantem dominum. eoq; properè

cubiculum petente, clandestino transcursu dimittit Philesitarum. Quo iam pro limine liberato, securus sui, clausa domo, rursum se reddidit quieti. Sed dum prima luce Barbarus procedit cubiculo; videt sub lectulo soleas incognitas, quibus indutus Philesitarus irrepserat: suspectusque è re nata, quæ gesta sunt: non vxori, nec vlli familiarium cordolio patefacto, sublatis his, & in sinum furtim absconditis, iusso tantum Myrmece per conseruos vincto forum versus detrahi, tacitos secum mugitus iterans, rapidum dirigit gressum: certus solearum indicio vestigium adulteri posse se perfacilè indipisci. Sed ecce, per plateam dum Barbarus vultu turgidus, subductisque superciliis incedit iratus; ac ponè eum Myrmex vinculis obrutus, non quidem coram noxæ deprehensus, conscientia tamen pessima permistus lacrymis vberibus, ac postremis lamentationibus, inefficacem commouet miserationem: opportunè Philesitarus occurrẽs, quamquam diuerso quodam negotio destinatus, repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens festinationis suæ delictum, vt cetera consequenter suspicatus, sagaciter extemplò sumpta familiari constantia, dimotis seruulis, inuadit cum summo clamore Myrmecem, pugnisque malas eius clementer obtundens, At te, inquit, nequissimum & periurum caput, dominus iste tuus, & cuncta cæli numina, quæ deierando temerè deuotasti, pessimum pessimè perdant! qui de balneis soleas hesterna die mihi furatus es: dignus hercules, dignus, qui & ista vincula conteras, & insuper etiam carceris tenebras perferas. Hac opportuna fallacia vigorati iuuenis inductus, immò sublatus & ad credulitatem delapsus Barbarus, postliminiò domum regressus, vocato Myrmece, soleas illas offerens, & ignouit ex animo: & vti domino redderet, cui subripuerat, suasit. Hactenus adhuc anicula garriente, suscipit mulier: Beatam illam, quæ tam constantis sodalis libertate fruitur! At ego misella, molæ

etiam

etiam sonum, & cæcam illius scabiosi asini faciem timentem familiarem incidi. Ad hæc anus: Iam ego tibi, probè suasum & confirmatum animi amatorem illum alacrem, vadimonio sistam. Et insuper condicta vespertina regressione, cubiculo facessit. At pudica vxor statim cœnas Saliares comparat. vina pretiosa defæcat, pulmenta recentia tucetis temperat. mensa largiter instructa. Denique, vt Dei cuiusdam, sic aduentus expectatur adulteri. nam, & opportunè, maritus foris apud naccam proximum cœnitabat. Ergo igitur meridie propinquante, helcio tandem absolutus, refectuiq́; securè redditus, non tam hercules laboris libertate gratulabar, quàm quòd reuelatis luminibus, liber etiam, cunctas facinorosæ mulieris artes prospectare poteram. Sol ipsum quidem delapsus Oceanum, subterrenas orbis plagas illuminabat: & ecce, nequissimæ anus adhærens lateri temerarius adulter aduentat: puer admodum, & adhuc lubrico genarum splendore conspicuus, adhuc adulteros ipse delectans. Hunc multis admodum sauiis exceptum, mulier cœnam iubet paratam accumbere. Sed vt primùm antecursoriam potionem, & inchoatum gustum extremis labiis contigebat adolescens; multo celerius opinione rediens, maritus aduentat. Tunc vxor egregia, diras deuotiones in eum deprecata, & crurum eius fragium abominata, exangui formidine trepidantem, adulterum alueo ligneo, quo frumenta purgari consueuerant, temerè propter iacenti suppositum, abscondit: ingenitaq́; astutia dissimulato tanto flagitio, intrepidum mentita vultum, percontatur de marito, cur vtique contubernalis artissimi relicta cœnula, præmaturus afforet. At ille dolenti prorsus animo suspirans assiduè, Nefariũ, inquit, & extremũ facinus perditæ feminæ tolerare nequiens, fuga me proripui. Hem qualis Dij boni matrona, quàm fida, quamq́; sobria, turpissimo se dedecore fœdauit! Iuro per istam ego sanctam Cererem, me nunc etiam

meis

meis oculis de tali muliere minus credere. His instincta verbis mariti, audacissima vxor, noscendæ rei cupiens, non cessat obtundere, totam prorsus à principio fabulam promeret. Nec destitit; donec eius voluntati succubuit maritus. & sic, ignarus suorũ, domus alienæ percenset infortuniũ: Contubernalis mei fullonis vxor, alioquin seruati pudoris, vt videbatur, femina, quæ semper secundo rumore gloriosa, Larem mariti pudicè gubernabat, occulta libidine prorupit in adulterum quempiam. Cumq́; furtiuos amplexus obiret assiduè, ipso illo deniq. momento, quo nos lauati cœnam petebamus, cum eodem illo iuuene miscebatur in Venerem. Ergo nostra repentè turbata præsentia, subitario ducta consilio, eumdem illum subiectum contegit viminea cauea: quæ fustium flexu in rectum aggregata cumulũ, lacinias circumdatas, suffusa candido fumo sulphuris, inalbabat. eóq. iam, vt sibi videbatur, tutissimè celato, mensam nobiscũ secura participabat. Interdũ acerrimo grauiq́; odore sulphuris iuuenis inescatus, atq. obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat: vtq́; est ingenium viuacis metalli, crebras ei sternutationes commouebat. Atque vt primum eregione mulieris, ponè tergum eius maritus acceperat sonum sternutationis, quod enim putaret ab ea profectum; solito sermone salutem ei fuerat imprecatus, & iteratò rursum, & frequentatò sæpius: donec rei nimietate commotus, quæ res erat tandem suspicatur. Et, impulsa mensa protinus, remotáque cauea, producit hominem crebros anhelitus ægrè refflantem. inflammatusq́; indignatione contumeliæ, gladium flagitans, iugulare moriturum gestiebat; ni respecto communi periculo, vix eum ab impetu furioso cohibuissem: adseuerans breui, absque noxa nostri, suapte inimicum eius violentia sulphuris periturum. Nec suadella mea, sed ipsius rei necessitate lenitus, quippe iam semiuiuum, illum in proximum deportat angiportum. Tunc vxorem eius tacitè suasi, ac denique

nique

contero; donec intolerabili dolore commotus, sublato flebili clamore, repulsoq; & abiecto alueo, conspectui profano redditus, scenam propudiosę mulieris patefecit. Nec tamen pistor damno pudicitię magnopere commotus, exangui pallore trepidantem puerum, serena fronte & propitiata facie commulcens, incipit: Nihil triste de me tibi fili metuas. non sum barbarus, nec agresti morum squallore prędit⁊: nec ad exemplum machinę truculentę, sulphuris te letali fumo necabo; ac ne iuris quidem seueritate Lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis tam venustum atque pulcellum puellum: sed planè cum vxore mea partiario tractabo. nec erciscundę familię, sed communi diuidundo formula dimicabo: vt, sine vlla controuersia vel dissensione, tribus nobis in vno conueniat lectulo. Nam & ipse semper cum mea coniuge tam cõcorditer vixi, vt, ex secta prudentium, eadem nobis ambobus placerent. Sed nec ęquitas ipsa patitur, habere plus auctoritatis vxorem quàm maritum. Talis sermonis blanditie cauillatum, deducebat ad torum nolentem puerum, sequentem tamen: & pudicissima illa vxore alterorsus disclusa, solus ipse cum puero cubans, gratissima corruptarum nuptiarum vindicta perfruebatur. Sed cùm primùm rota Solis lucida diem peperit; vocatis duobus è familia validissimis, quàm altissimè sublato puero, ferula nates eius obuerberans: Tu autem, inquit, tam mollis ac tener, & admodum puer, defraudatis amatoribus, ętatis tuę flore mulieres appetis: atque eas liberas & connubia lege sociatas corrumpis, & intempestiuum tibi nomen adulteri vindicas? His, *& pluribus verbis compellatum, & insuper affatim plagis castigatum, forinsecus abiicit. At ille adulterorum omnium fortissimus, insperatà potitus salute, tamen nates candidas illas noctu diuq; diruptus, mœrens profugit. Nec secius pistor ille nuntium remisit vxori, eamq; protinus de sua proturbauit domo. At illa, prӕter genuinam nequitiam;*

tiam, contumelia etiam, quamuis iusta, tamen altius commota atque exasperata, ad armillum reuertit, & ad familiares feminarum artes accenditur: magnaq; cura requisitam veteratricem quamdam feminam, quæ deuotionibus ac maleficiis quiduis efficere posse credebatur, multis exorat precibus, multisq; suffarcinat muneribus, alterum de duobus postulans: vel rursum mitigato conciliari marito; vel si id nequiuerit, certè Larua, vel aliquo diro numine immisso, violenter eius expugnari spiritum. Tunc saga illa, & diuinipotens primis adhuc armis facinorosæ disciplinæ suæ velitatur: & vehementer offensum mariti flectere atque in amorem impellere conatur animum. Quæ res cùm ei secius ac rata fuerat, proueniret; indignata numinibus, & præter præmij destinatum compendium, contemptione etiam stimulata, ipsi iam miserrimi mariti incipit imminere capiti, vmbramq; violenter peremptæ mulieris ad exitium eius instigare. Sed forsitan lector scrupulosus, reprehendens narratum meum, sic argumentaberis: Vnde autem tu astutule asine, intra terminos pistrini contentus, quid secretò, vt affirmas, mulieres gesserint, scire potuisti? Accipe igitur, quemadmodum homo curiosus, iumenti faciem sustinens, cuncta quæ in perniciem pistoris mei gesta sunt, cognoui. Diem fermè circa mediam, repentè intra pistrinum mulier, reatu miraq; tristitie deformis, apparuit, flebili centunculo semiamicta, nudis & intectis pedibus, lurore buxeo macieq; fœdata. & discerpta comæ semicanæ, sordentes inspersu cineris, pleramq; eius anteuentulæ contegebant faciem. Hæc talis, manu pistori clementer iniecta, quasi quippiam secretò collocutura, in suum cubiculum deducit eum: & adducta fore, quàm diutissimè demoratur. Sed cùm esset iam confectum omne frumentum; quod inter manus opifices tractauerant, necessarioq; peti deberet aliud; seruuli cubiculum propter astantes, dominum vocabant, operiq; supplementum

mentum postulabant. Atque vt illis sæpiculè & interuocaliter clamantibus nullus respondit dominus; iam forem pulsare validius: & quòd diligentissimè fuerat oppessulata, maius peiusq́; aliquid opinantes, nisu valido reducto vel diffracto cardine, tandem patefaciunt aditum. Nec vspiam reperta illa muliere, vident è quodam tigillo constrictum, iámque exanimem pendêre dominum. Eumq́; nodo ceruicis absolutum, detractumq́;, summis plangoribus, summisq́; lamentationibus atque vltimò lauacro procurant: peractisq́; feralibus officiis, frequentiq́; prosequente comitatu, tradunt sepulturæ. Die sequenti, filia eius occurrit è proximo castello, in quo pridem denupserat, mæsta, atque crines pendulos quatiens, & interdum pugnis obtundens vbera. quæ, nullo quidem domus infortunium nuntiante, cuncta cognouerat; sed ei per quietem obtulit sese flebilis patris sui facies, adhuc nodo reuinctâ ceruice: eíque totum nouercæ scelus aperuit, de adulterio, de maleficio, & quemadmodum laruatus ad Inferos demeasset. Et cùm se diutino plangore cruciasset, concursu familiarium cohibita, tandem pausam luctui fecit. Iamq́; nono die ritè completis apud tumulum solemnibus, familiam, supellectilemq́;, & omnia iumenta ad hereditariam deducit auctionem. Tunc vnum Larem, variè dispergit venditionis incertæ licentiosa Fortuna. Me denique ipsum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, sed magno, vt aiebat: sed vt communi labore victum sibi quæreret. Res ipsa mihi poscere videtur, vt huius quoque seruitij mei disciplinam exponam. Matutinò me multis oleribus onustum, proximam ciuitatem deducere consueuerat dominus: atque ibi venditoribus tradita mercede, dorsum insidens meum, sic hortum redire. At dum fodiens, dum irrigans, ceteroq́; incuruus labore deseruit; ego tantisper otiosus, tacita quiete recreabar. Sed ecce, siderum ordinatis ambagibus, per numeros dierum ac

mensium remeans annus, post mustulentas auctumni delicias, ad hybernas Capricorni pruinas deflexerat: & assiduis pluuiis, nocturnisq; rorationibus, sub dio, & intecto conclusus stabulo, continuo discruciabar frigore. quippe cùm meus dominus, præ nimia paupertate, ne sibi quidem, nedum mihi, posset stramen aliquod, vel exiguum tegimen parare, sed, frondoso casulæ contentus vmbraculo, degeret. Ad hoc, matutinò lutum nimis frigidum, geluq; præacuta frusta nudis inuadens pedibus, enitebar. ac ne suetis saltem cibariis ventrem meum replere poteram. Namque & mihi & ipsi domino cæna par ac similis oppidò, sed tenuis aderat: lactucæ veteres & insuaues, illæ, quæ seminis enormi senecta, ad instar scoparum, in amaram cœnosi succus cariem exolescunt. Nocte quadam paterfamilias, de pago proximo, tenebris illunæ caliginis impeditus, & imbre nimio madescens, atque ob id ab itinere directo cohibitus, ad hortum nostrum, iam fesso equo, deuertit. Receptusq; comiter pro tempore, licet non delicato, necessario tamen quietis subsidio remunerari benignum hospitem cupiens, promittit ei, de prædiis suis sese daturum & frumenti & oliui aliquid, & amplius duos vini cados. Nec moratus meus dominus, sacculo & vtribus vacuis secum appertatis, nuda spina mea residens, ad sexagesimum stadium profectionem comparat. Eo iam confecto viæ spatio, peruenimus ad prædictos agros. ibiq; statim meum dominum comis hospes opipari prandio participat. Iam his in poculis mutuis altercantibus, mirabile prorsus euenit ostentum. Vna de cetera cohorte gallina, per mediam cursitans aream, clamore genuino, velut ouum parere gestiens, personabat. eam suus dominus intuens, O bona, inquit, ancilla, & satis fecunda, quæ multo iam tempore quotidianis nos partubus saginasti! nunc etiam cogitas, vt video, gustulũ nobis præparare. Et, Heus, inquit, puer, calathum fœtui gallinaceo destinatum, angulo solito

collo-

collocato. Ita, vti fuerat iussum, procurante puero, gallina consueta lecticulæ spreto cubili, ante ipsos pedes domini præmaturum, sed magno prorsus futurum scrupulo, prodidit partum. non enim ouum, quod scimus, illud; sed pinnis & vnguibus, & oculis & voce etiam perfectum edidit pullum. qui matrem suam continuò cœpit comitari. Nec eo secius longè maius ostentum, & quod meritò perhorrescerent, exoritur. Sub ipsa enim mensa, quæ reliquias prandij gerebat, terra dehiscente imitùs, largißimus emicuit fons sanguinis. Hinc resultantes vberrimæ guttæ, mensam cruore perspergunt. ipsoq́ȝ illo momento, quo stupore defixi mirantur ac trepidant diuina præsagia; concurrit vnus è cella vinaria, nuntians omne vinum, quod olim diffusum fuerat, in omnibus doliis feruenti calore, & prorsus, vt igni copioso subdito, rebullire. Visæ etiam interea mustelæ, mortuum serpentem forinsecus mordicus attrahentes. & de ore pastoricij canis virens exsiluit ranula: ipsumq́ȝ canem qui proximus consistebat, aries appetitum, vnico morsu strangulauit. Hæc tot ac talia, ingenti pauore domini illius, & familiæ totius ad extremum stuporem deiecerunt animos: quid prius, quidue posterius, quid magis, quid minus numinum cælestium leniendis minis, quot & qualibus procuraretur hostiis. Adhuc omnibus expectatione teterrimæ formidinis torpidis, accurrit quidam seruulus, magnas & postremas domino illi fundorum clades annuntians. Namque is adultis iam tribus liberis, doctrina instructis, & verecundia præditis viuebat gloriosus. His adulescentibus erat cum quodam paupere, modicæ casulæ domino, vetus familiaritas. At enim casulæ paruulæ conterminos magnos & beatos agros poßidebat vicinus potens, & diues, & iuuenis, & prosapiæ maiorum gloria malè vtens: pollensq́ȝ factionibus, & cuncta facilè faciens in ciuitate, hostili modo vicini tenuis incursabat pauperiem, pecua trucidando, boues abi-

 gendo,

gendo, fruges adhuc immaturas obterendo. iamq; totum frugalitate spoliatum, ipsis etiam glebulis exterminare gestiebat: finiumq; inani commota quæstione, terram totam sibi vindicabat. Tunc agrestis, verecundus alioquin, auaritia diuitis iam spoliatus, vt suo saltem sepulcro paternum retineret solum, amicos plurimos ad demonstrationem finium, trepidans eximiè, corrogarat. Aderant inter alios tres illi fratres, cladibus amici quantulum ferentes auxilium. Nec tamen ille vesanus tantillum præsentia multorum ciuium territus, vel etiam confusus, licet non rapinis, saltem verbis temperare noluit: sed illis clementer expostulantibus, feruidosq; eius mores blanditiis permulcentibus, repentè suam suorumq; carorum salutem quamsanctißimè adiurans, adseuerat, parui se pendere tot mediatorum præsentiam: denique vicinum illum auriculis per suos seruulos sublatum, de casula longißimè, statimq; proiectum iri. Quo dicto, insignis indignatio totos audientiũ pertentauit animos. Tunc vnus è tribus fratribus, incontanter & paulò liberius respondit: Frustra eum suis opibus confisum, tyrannicam superbiam comminari; cùm alioquin pauperes, etiam liberali legum præsidio, de insolentia locupletium consueuerint vindicari. Quod oleum flammæ, quod sulfur incendio, quod flagellum Furiæ, hoc & iste sermo truculentiæ hominis nutrimento fuit. Iamq; ad extremam insaniam vecors, suspendium sese & totis illis, & ipsis legibus mandare proclamans, canes pastoricios, villaticos, feros atque immanes, adsuetos abiecta per agros exicare cadauera, præterea etiam transeuntium viatorum paßiuis morsibus annulatos laxari, atque in eorum exitium inhortatos, immitti præcipit. Qui simul signo solito pastorum incensi atque inflammati sunt, furiosa rabie conciti, & latratibus etiam absonis horribiles, eunt in homines: eosq;, variis aggreßi vulneribus, distrahunt ac lacerant. nec fugientibus saltem compescunt; sed eo

magis

magis irritatiores sequuntur. Tunc inter confertam trepidæ multitudinis stragem, è tribus iunior, offenso lapide, atque obtunsis digitis, terræ prosternitur: sæuisq; illis ac ferocissimis canibus instruit nefariam dapem. protinus enim nacti prædam iacentem, miserum illum adulescentem sic frustatim discerpunt. Atque, vt eius letalem vlulatum cognouere ceteri fratres; accurrunt mæsti suppetias: obuolutisq; lacinia læuis manibus, lapidum crebris iactibus propugnare fratri, atque abigere canes aggrediuntur. Nec tamen eorum ferociam vel conterrere, vel expugnare potuere: quippe cùm miserrimus adulescens, vltima voce prolata, vindicarent de pollutissimo diuite mortem fratris iunioris, illicò laniatus interiit. Tunc reliqui fratres, non tam hercules desperata quàm vltro neglecta sua salute, contendunt ad diuitem: atque, ardentibus animis impetuq; vesano, lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus, & multis antè flagitiis similibus exercitatus percussor, iniecta lancea, duorum alterum per pectus medium transadegit. Nec tamen peremptus ac prorsus exanimatus adolescens ille, terræ concidit. nam telum transiectum, atque ex maxima parte ponè tergum elapsum, soloq; nisus violentia defixum, rigore librato suspenderat corpus. Sed & quidam de seruulis, procerus & validus, sicario illi ferens auxilium, lapide contorto, tertij illius iuuenis dexterum brachium longo iactu petierat. sed impetu casso per extremos digitos transcurrens lapis, contra omnium opinionem, deciderat innoxius. Nonnullam tamen sagacissimo iuueni prouentus humanior vindictæ specullam subministrauit. Ficta namque manus suæ debilitate, sic crudelissimum iuuenem compellat: Fruere exitio totius nostræ familiæ, & sanguine trium fratrum insatiabilis, tuam crudelitatem pasce, & de prostratis tuis ciuibus gloriose triumphandum scias. licet priuato suis possessionibus paupere, fines vsque & vsque proterminaueris, habiturum te

tamen vicinũ aliquem. Nam hæc etiam dextra, quæ tuum prorsus amputasset caput, iniquitate Fati contusa, decidit. Quo sermone alioquin exasperatus furiosus latro, rapto gladio, sua miserrimum iuuenem manu perempturus, inuadit auidus. Nec tamen sui molliorem prouocauerat. quippe insperatò, & longè contra eius opinionem resistens iuuenis, complexu fortissimo arripuit eius dexteram: magnoq́; nisu, ferro vibrato, multis & crebris ictibus impuram elidit diuitis animam: &, vt accurrentium etiam familiarium manu se liberaret, confestim adhuc inimici sanguine delibuto mucrone, gulam sibi prorsus execuit. Hæc erant, quæ prodigiosa præsagiuerant ostenta; hæc, quæ miserrimo domino fuerant nuntiata. Nec vllum verbum, ac nec tacitum quidem fletum, tot malis circumuentus senex, quiuit emittere: sed arrepto ferro, quo commodùm inter suos epulones caseum atque alias prandij partes diuiserat, ipse quoque, adinstar infelicissimi sui filij, iugulum sibi multis ictibus contrucidat; quoad super mensam cæruleus corruens, portentosi cruoris maculas noui sanguinis fluuio proluit. Ad istum modum, puncto breuissimo, dilapsæ domus Fortunam hortulanus ille miseratus, suosq́; casus grauiter ingemiscens, depensis pro prãdio lacrymis, vacuasq́; manus complodens sæpiculè, protinus inscenso me, retro, quam veneramus, viam capessit. Nec innoxius ei saltem regressus euenit. Nam quidam procerus, & vt indicabat habitus atque habitudo, miles è legione, factus nobis obuius, superbo atque arroganti sermone percontatur, quorsum vacuum duceret asinum? At meus dominus adhuc mærore permixtus, & aliâs Latini sermonis ignarus, tacitus præteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quiuit insolentiam; sed indignatus silentio eius, vt conuicio, vite quam tenebat, obtundens eum, dorso meo proturbat. Tunc hortulanus supplicuè respondit, sermonis ignorantia se, quid ille diceret, scire nõ posse. Ergo igitur Græcè

subij-

subijciens miles, Vbi, inquit, ducis asinum istum? Respondit hortulanus, petere se ciuitatem proximam. Sed mihi, inquit, opera eius opus est. nam de proximo castello sarcinas præsidis nostri cum ceteris iumentis debet aduehere. Et, iniecta statim manu, loro me quo ducebar arreptum, incipit trahere. Sed hortulanus prioris plagæ vulnere prolapsum capite sanguinem detergens, rursus precatur, ciuilius atque mansuetius versari commilitonem. idq́; per spes prosperas eius orabat adiurans. Nam & hic ipse, aiebat, iners asellus, & nihilominus morbo detestabili caducus, vix etiam paucos olerum manipulos de proximo hortulo solet, anhelitu languido fatigatus, subuehere; nedum vt rebus amplioribus idoneus videatur gerulus. Sed vbi nullis precibus mitigari militem, magisq́; in suam perniciem aduertit efferari, iamq́; in versa vite de vastiore nodulo cerebrum suum diffindere; currit ad extrema subsidia. simulánsque, ad commouendam miserationem, genua eius velle contingere, summissus atque incuruatus, arreptis eius pedibus vtrisq́;, sublimem elatum, terræ grauiter applodit: & statim quà pugnis, quà cubitis, quà morsibus, etiam de via lapide correpto, totam faciem, manusq́; eius & latera conuerberat. Nec ille, vt primùm humi supinatus est, vel repugnare, vel omnino munire se potuit. sed planè identidem comminabatur, si surrexisset, sese concisurum eum machæra sua frustatim. Quo sermone eius commonefactus hortulanus, eripit ei spatham: eaq́; longissimè abiecta, rursus sæuioribus eum plagis aggreditur. Nec ille prostratus ac præuentus vulneribus, vllum reperire quiens saluti subsidium, quod solum restabat, simulat sese mortuum. Tunc spatham illam secum asportans hortulanus, inscenso me, concito gradu rectè festinat ad ciuitatem. nec hortulum suum saltem curans inuisere, ad quempiam sibi deuertit familiarem. cunctisq́; narratis, deprecatur periclitanti sibi ferret auxilium: seq́; cum suo sibi asino tantisper

occultaret; quoad celatus spatio bidui triduiue, capitalem causam euaderet. Nec oblitus ille veteris amicitiæ, promptè suscipit. meq́ per scalas, complicitis pedibus, in superius cænaculum attracto, hortulanus deorsus in ipsa tabernacula direpit in quamdam cistulam, & supergesto delitescit orificio. At miles ille, vt postea didici, tandem velut emersus graui crapula, nutabundus tamen, & tot plagarum dolore saucius, baculóque se vix sustinens, in ciuitatem aduentat: confususque de impotentia, déque inertia sua quidquam ad quemquam referre popularium, sed tacitus iniuriam deuorans, quosdam commilitones nactus, istas tunc clades enarrat suas. Placuit, vt ipse quidem contubernio se tantisper absconderet: nam præter propriam contumeliam, militaris etiam sacramenti Genium ob amissam spatham verebatur; ipsi autem, signis nostris enotatis, inuestigationi vindictæq́ sedulam darent operam. Nec defuit vicinus perfidus, qui nos illico occultari nuntiaret. Tum commilitones, accersitis magistratibus, mentiuntur sese multi pretij vasculum argenteum præsidis in via perdidisse: idq́ hortulanum quemdam reperisse, nec velle restituere, sed apud familiarem quemdam sibi delitescere. Tunc magistratus, & damno præsidis nomine cognito, veniunt ad diuersorij nostri fores: claraq́ voce denuntiant hospiti nostro, nos, quos occultaret apud se, certò certius dedere, potius quàm discrimen proprij subiret capitis. Nec ille tantillum conterritus, salutiq́ studens eius, quem in suam receperat fidem, quidquam de nobis fatetur: ac diebus pluscculis non vidisse quidem illum hortulanum contendit. Contra militones, ibi, nec vspiam, illum delitescere, adiurantes Genium principis, contendebant. Postremùm magistratibus placuit, obstinatè denegantem scrutinio detegere. Immissis itaque lictoribus, ceterisq́ publicis ministeriis, angulatim cuncta sedulò perlustrari iubent. nec quisquam mortalium, ac ne ipse quidem asinus intra limen

compa-

comparêre nuntiatur. Tunc gliscit violentior vtrimquesecus contentio militum, pro comperto de nobis asseuerantium, fidemq; Cæsaris identidem implorantium, ad illius negantis, assidueq; Deûm numen obtestantis. Qua contentione & clamoso strepitu cognito, curiosus alioquin, & inquieti procacitate præditus asinus, dum obliquata ceruice per quandam fenestrulam quidnam sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio; vnus è commilitonibus, casu fortuito collimatis oculis ad vmbram meam, cunctos testatur incoram. Magnus denique continuò clamor exortus est. Et emensis protinus scalis, iniecta manu, quidam me velut captiuum detrahunt. Iámque omni sublata contatione, scrupulosius contemplantes singula, cista etiam illa reuelata, repertum, productumq; & oblatum magistratibus miserum hortulanum, pœnas scilicet capite pensurum, in publicum deducunt carcerem: summoq; risu de meo prospectu cauillari non desinunt. Vnde etiam de prospectu & vmbra asini natum est frequens prouerbium.

L. APVLEII

METAMORPHOSEON

SIVE

DE ASINO AVREO

LIBER DECIMVS.

DIE *sequenti meus quidem dominus hortulanus quid egerit, nescio. me tamē miles ille, qui propter eximiam impotentiam pulcerrimè vapularat, ab illo præsepio, nullo equidem contradicente, diductum abducit: atque à suo contubernio, hoc enim mihi videba-*

videbatur, sarcinis propriis onustum, & prorsus exornatum armatumq; militariter, producit ad viam. nam & galeam nitore præmicantem, & scutum ceteris his longius lucens; sic etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, quam scilicet non disciplinæ tunc quidem causa, sed propter terrendos miseros viatores in summo atque edito sarcinarum cumulo, ad instar exercitus, sedulò composuerat. Confecta campestri, nec adeò difficili via, ad quamdam ciuitatulam peruenimus; nec in stabulo, sed in domo cuiusdam decurionis deuertimus. Statímque me commendato cuidam seruulo, ipse ad præpositum suum, qui mille armatorum ducatum sustinebat, sollicitè proficiscitur. Post dies plusculos, ibidem designatum scelestum ac nefarium facinus memini. sed, vt vos etiam legatis, ad librum profero. Dominus ædium habebat iuuenem filium, probè litteratum, atque ob id consequenter pietate modestiaq; præcipuum: quem tibi quoque prouenisse cuperes, vel talem. Huius matre multo antè defuncta, rursum matrimonium sibi reperauerat: ductaq; alia, filium procreauerat alium, qui iam adæquè duodecimum ætatis annum supergresserat. Sed nouerca, forma magis quàm moribus in domo mariti præpollens, seu naturaliter impudica, seu fato ad extremum impulsa flagitium, oculos ad priuignum adiecit. Iam ergo, lector optime, scito te tragœdiam, non fabulam legere, & à socco ad cothurnum ascendere. Sed mulier illa, quamdiu primis elementis Cupido paruulus nutriebatur, imbecillis adhuc eius viribus, facilè ruborem tenuem deprimens, silentio resistebat. At vbi completis igne vesano totis præcordiis, immodicè bacchatus Amor exæstuabat; sæuienti Deo iam succubuit: ac languore simulato, vulnus animi mentitur in corporis valetudine. Iam cetera salutis vultusque detrimenta, & ægris & amantibus examussim conuenire, nemo est qui nesciat. pallor deformis, marcentes oculi, lassa genua, quies turbi-

turbida, & suspiritus cruciatus tarditate vehementior. Crederes & illam fluctuare tantum vapore febrium; nisi quòd & flebat. Heu medicorum ignaræ mentes! quid venæ pulsus, quid caloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus, & vtrinquesecus iactatæ crebiter laterum mutuæ vicißitudines? Dij boni! quàm facilis, licet non artifici medico, cuiuis tamen docto Venereæ cupidinis, comprehensio; cùm videas aliquam sine corporis calore flagrantem. Ergo igitur impatientia furoris altius agitata, diutinum dirupit silentium; & ad se vocari præcipit filium. quod nomen in eo ipso, scilicet ne ruboris admoneretur, libenter eraderet. Nec adulescens ægræ parentis moratus imperium, senili tristitie striatam gerens frontem, cubiculum petit vxoris patris, matrisque fratris, vtcunque debitum sistens obsequium. Sed illa cruciabili silentio diutißimè fatigata, & , vt in quodam vado dubitationis hærens, omne verbum quod præsenti sermoni putabat aptißimum, rursum improbans, nutante etiamnunc pudore, vnde potißimum caperet exordium, decontatur. At iuuenis nihil etiamtunc sequius suspicatus, summisso vultu rogat vltro præsentis causas ægritudinis. Tunc illa nacta solitudinis damnosam occasionem, prorumpit in audaciam: & vbertim adlacrymans, laciniaq; contegens faciem, voce trepida sic eum breuiter affatur: Causa omnis & origo præsentis doloris, & etiam medela ipsa, & salus vnica mihi vitæ tute ipse es. Isti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapsi præcordia, meis medullis acerrimum commouent incendium. Ergo miserere tuæ caræ parentis. nec te religio patris omnino deterreat. cui morituram prorsus seruabis vxorem. Illius enim recognoscens imaginem in tua facie, meritò te diligo. Habes solitudinis plenam fiduciam, habes capax necessarij facinoris otium. Nam quod nemo nouit, penè non fit. Repentino malo perturbatus adulescens, quanquam tale facinus protinus exhorruisset;

non

non tamen negationis intempestiua seueritate putauit exasperandum, sed cautæ promissionis dilatione leniendum. Ergo prolixè pollicetur, vt bonum caperet animum, refectioniq; se ac saluti redderet, impendiò suadet; donec patris aliqua profectione, liberum voluptati concederetur spatium. statimq; se refert à noxio conspectu nouercæ. Et magnam domus cladem ratus indigere consilio pleniore, ad quemdam compertæ grauitatis educatorem senem protinus refert. Nec quidquam diutina deliberatione tam salubre visum, quàm fuga celeri procellam Fortunæ sæuientis euadere. Sed impatiens vel exiguæ dilationis mulier, ficta qualibet causa, confestim marito miris persuadet artibus, ad longissimè dissitas festinare villulas. Quo facto, maturatæ spei vesania præceps, promissæ libidinis flagitat vadimonium. Sed iuuenis, modò istud, modò illud causæ faciens, execrabilem frustatur eius aspectum; quoad illa nuntiorum varietate, pollicitationem sibi denegatam manifestò perspiciens, mobilitate lubrica nefarium amorem ad longè deterius transtulisset odium. Et, assumpto statim nequissimo, & ad omne facinus emancipato, quodam dotali seruulo, perfidiæ suæ consilia communicat. nec quidquam melius videtur, quàm vita miserum priuare iuuenem. Ergo missus continuò furcifer, venenum præsentarium comparat: idq; vino diligenter dilutum, insontis priuigni præparat exitio. Ac dum de oblationis opportunitate secum noxij deliberant homines; forte fortuna puer ille iunior, proprius pessimæ feminæ filius, post matutinum laborem studiorum domum se recipiens, prandio iam capto sitiens, repertum vini poculum, in quo venenum latitabat inclusum, nescius fraudis occultæ, continuo perduxit haustu. qui, vbi fratri suo paratam mortem ebibit, exanimis terræ procumbit. Illico repentina pueri pernicie pædagogus commotus, vlulabili clamore matrem totamq; ciet familiam. Iamq; cognito casu noxiæ potionis, variè quisque

præsentium auctores insimulabant extremi facinoris. Sed dira illa femina, & malitiæ nouercalis exemplar vnicum, non acerba filij morte, non parricidij conscientia, non infortunio domus, non luctu mariti, vel ærumna funeris commota, cladem familiæ vindictæ compendium traxit. mittitque protinus cursorem qui vianti marito domus expugnationem nuntiaret. ac mox eodem ocius ab itinere regresso, personata nimia temeritate, insimulat priuigni veneno filium suum interemptum. Et hic quidem non adeò mentiebatur, quòd iam destinatam iuueni mortem præuenisset puer: sed fratrem iuniorem fingebat ideo priuigni scelere peremptum, quòd eius probrosæ libidini, qua se comprimere tentauerat, noluisset succumbere. Nec tam immanibus contenta mendaciis, addebat, sibi quoque, ob detectum flagitium, eumdem illum gladio comminari. Tunc infelix, duplici filiorum morte percussus, magnis ærumnarum procellis æstuat. Nam & iuniorem incoram sui funerari videbat; & alterum, ob incestum parricidiumq; capitis scilicet, damnatum iri certò sciebat. Adhuc vxoris dilectæ nimium mentitis lamentationibus, ad extremum sobolis impellebatur odium. Vixdum pompæ funebres sepulturæ filij fuerant explicatæ: & statim ab ipso eius rogo senex infelix, ora sua recentibus adhuc rigans lacrymis, trahensq; cinere sordentem canitiem, foro se festinus immittit. Atque ibi tam fletu tum precibus, genua etiam decurionum contingens, nescius fraudium pessimæ mulieris, in exitium reliqui filij plenis operabatur affectibus: illum incestum paterno thalamo, illum parricidam fraterno exitio, & incomminata nouercæ nece sicarium. Tanta deniq. miseratione, tantaq; indignatione curiam, sed & plebem mærens inflammauerat; vt remoto iudicandi tædio, & accusationis manifestis probationibus, & responsionis meditatis ambagibus, cuncti conclamarint: LAPIDIBVS OBRVTVM PVBLICVM MALVM

MALVM PVBLICE VINDICARI. *Magistratus interim, metu periculi propriy, ne de paruis indignationis elementis, ad exitium disciplinæ ciuitatisq; seditio procederet, partim decuriones deprecari, partim populariter compescere; vt ritè, &* MORE MAIORVM *iudicio reddito, & vtrimquesecus allegationibus examinatis, ciuiliter sententia promeretur: nec, adinstar barbaricæ feritatis, vel tyrannicæ impotentiæ, damnaretur aliquis inauditus: & in pace placida tam dirum sæculo proderetur exemplum. Placuit salubre consilium. & illico iussus præco, pronuntiat:* PATRES IN CVRIAM CONVENIRENT. *Quibus protinus dignitatis iure consueta loca residentibus, rursum præconis vocatu, primus accusator intendit. Tunc demum clamatus inducitur etiam reus: &, exemplo legis Atticæ, Martiiq; iudiciy, causæ patronis denuntiat præco, neque principia dicere, neque miserationem commouere. Hæc ad istum modum gesta compluribus mutuò sermocinantibus, cognoui. Quibus autem verbis accusator egerit, quibus rebus diluerit reus, ac prorsus orationes, altercationesq;, neque absens ipse apud præsepium scire, neque ad vos quæ ignoraui possum enuntiare. sed quæ planè concepi, ad istas litteras proferam. Simul enim finita est dicentium contentio; veritatem criminum fidemque probationibus certis instrui, nec suspicionibus tantam coniecturam permitti placuit: atque illum promptißimum seruum, qui solus hæc ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, vel Fortuna tam magni iudiciy, vel conferta conspectu curiæ, vel certè noxia conscientia sua deterritus, quæ ipse finxerat, quasi vera adseuerare atque adserere incipit. Quòd se vocasset indignatus fastidio nouerca iuuenis; quòd vlciscens iniuriam, filiy eius mandauerat necem; quòd promisisset grande silentiy præmium; quòd recusanti mortem sit comminatus; quòd venenum sua manu tempe-*

temperatum, dandum fratri reddiderit; quòd ad criminis probationem reseruatum poculum neglexisse suspicatus, sua postremum manu porrexerit puero. Hæc, eximia enim ad veritatis imaginem, verberone illo simulata trepidatione perferente, finitum est indicium. Nec quisquam decurionum tam æquus remanserat iuueni, quin eum euidēter noxæ compertum, insui culleo pronuntiaret. Cum iam sententiæ pares, cunctorum stilis ad vnum sermonem congruentibus, ex more perpetuo, in vrnam æneam deberent coniici: quo semel conditis calculis, iam cum rei Fortuna transacto, nihil postea commutari licebat; sed mancipabatur potestas capitis in manum carnificis: vnus è curia senior, præ ceteris compertæ fidei, atque auctoritatis præcipuæ, medicus, orificium vrnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temerè, hoc ad ordinem pertulit: Quod ætatis sum vobis approbatus, me vixisse gaudeo. nec patiar, falsis criminibus petito reo, manifestum homicidium perpetrari: nec vos, qui iureiurando adstricti iudicatis, inductos seruuli mendacio, peierare. ipse non possum, calcata numinum religione, conscientiam meam fallens, perperam pronuntiare. Ergo vt res est, de me cognoscite. Furcifer iste venenum præsentarium comparare sollicitus, centumq́; aureos solidos offerens prétium, mecum olim conuenerat. quod ægroto cuidam dicebat necessarium, qui morbi inextricabilis veterno vehementer implicatus, vitæ se cruciatui subtrahere gestiret. At ego perspiciens malum istum verberonem blaterantem, atque inconcinnè causificantem, certusq́; aliquod moliri flagitium, potionem quidem dedi; sed futuræ quæstioni præcauens, non statim pretium quod offerebatur accepi. Sed, ne fortè aliquis, inquam, istorum quos offers aureorum, nequam vel adulter reperiatur: in hoc ipso sacculo conditos eos, annulo tuo prænota; donec altera die nummulario præsente comprobentur. Sic inductus, signauit

pecuniam. quam exinde, vt iste repræsentatus est iudicio, iussi de meis aliquem curriculò tabernæ promptam afferre. & en ecce, prolatam coràm exhibeo. videat, & suum sigillum recognoscat. Nam quemadmodum eius veneni frater insimulari potest, quod iste comparauerit? Ingens exinde verberonem corripit trepidatio; & in vicem humani coloris succedit pallor infernus: perquè vniuersa membra frigidus sudor emanabat. Tunc pedes incertis alternationibus commouere: modò hanc modò illam partem scalpere capitis: &, ore semiclauso balbutiens, nescio quas affanias effutire; vt eum nemo prorsus à culpa vacuum meritò crederet. Sed reualescente rursus astutia, constantissimè negare, & arcessere mendacij medicum non desinit. Qui præter iudicij religionem, cum fidem suam coràm lacerari videret, multiplicato studio verberonem illum contendit redarguere: donec iussu magistratuum ministeria publica, contrectatis nequissimi serui manibus, annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt. quæ comparatio præcedentem roborauit suspicionem. Nec rota, vel eculeus, more Græcorum, tormentis eius apparata iam deerant. sed obfirmatus mira præsumptione, nullis verberibus, ac ne ipso quidem succubuit igni. Tunc medicus: Non patiar, inquit, hercules, non patiar, vel contra fas de innocente isto iuuene supplicium vos sumere; vel hunc, ludificato nostro iudicio, pœnam noxij facinoris euadere. Dabo enim rei præsentis euidens argumentum. Nam, cum venenum peremptorium comparare pessimus iste gestiret; nec mea secta crederem conuenire, causas vlli præbere mortis; nec exitio, sed saluti hominum medicinam quæsitam esse didicissem: verens, ne si daturum me negassem, intempestiua repulsa viam sceleri subministrarem: &, ab alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem, vel postremùm gladio, vel quouis telo nefas inchoatum perficeret; dedi non venenum, sed somniferum

mandra-

mandragora illud, grauedinis comperta famosum, & morti simillimi soporis efficax. Nec mirum, desperatissimum istum latronem, certum extremæ pœnæ, quæ MORE MAIORVM *in eum competit, cruciatus istos, vt leuiores, facilè tolerare. Sed si verè puer meis temperatam manibus sumpsit potionem; viuit, quiescit, & dormit: & protinus marcido sopore discusso, remeabit ad diem lucidam. quod si verè peremptus est, si verè morte præuentus est; quæratis licet causas mortis eius alias. Ad istum modum seniore adorante, placuit. & itur confestim magna cum festinatione ad illud sepulcrum, quo corpus pueri depositum iacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo, ac ne de ipso quidem populo quisquam, qui non illuc curiosè confluxerit. Ecce pater, suis ipse manibus, cooperculo capuli remoto, commodum discusso mortifero sopore, surgentem postliminio mortis deprehendit filium: eumq; complexus artissimè, verbis impar præsenti gaudio, producit ad populum. atque vt erat adhuc feralibus amiculis obstrictus atque obditus, portatur ad iudicium puer. Iamq; liquidò serui nequissimi, atque mulieris nequioris patefactis sceleribus, procedit in medium nuda veritas. & nouercæ quidem perpetuum indicitur exilium; seruus verò patibulo suffigitur: & omnium consensu, bono medico sinuntur aurei opportuni somni pretium. Et illius quidem senis famosa atque fabulosa Fortuna, Prouidentiæ diuinæ condignum accepit exitum: qui momento modico, immo puncto exiguo, post orbitatis periculum, adulescentium duorum pater repentè factus est. At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus volutabar. Miles ille, qui me nullo vendente comparauerat, & sine pretio suum fecerat, tribuni sui præcepto debitum sustinens obsequium, litteras ad magnum scriptas Principem Romam versus perlaturus, vicinis me quibusdam duobus seruis fratribus vndecim denariis vendidit. His erat diues admodum*

dominus. at illorum alter pistor dulciarius, qui panes & mellita concinnabat edulia; alter coquus, qui sapidißimis intrimentis succuum pulmenta condita, vapore mollibat. Vnico illi contubernio communem vitam sustinebant. meq́; ad vasa illa complura gestanda praestinarant, quae, dominis regiones plusculas pererrantibus, variis vsibus erant necessaria. Adscíscor itaque inter duos illos fratres tertius contubernalis: haud vllo tempore tam benignam Fortunam expertus. Nam vespera, post opiparas caenas, earumq́; splendidißimos apparatus, multas numero partes in cellulam suam mei solebant reportare domini: ille porcorum, pullorum, piscium, & eiuscemodi pulmentorum largißimas reliquias; hic panes, crustula, lucunculos, hamos, lacertulos, & complura scitamenta mellita. Qui cum se refecturi, clausa cellula, balneas petissent; oblatis ego diuinitus dapibus affatim saginabar. Nec enim tam stultus eram, tamq́; verè asinus, vt dulcißimis illis relictis cibis, caenarem asperrimum foenum. Et diu quidem pulcerrimè mihi furatrinae procedebat artificium: quippe adhuc timidè & satis parcè subripienti de tam multis pauciora, nec illis fraudes vllas in asino suspicantibus. At vbi fiducia latendi pleniore capta, partes opimas quasque deuorabam, & rancidiora seligens, abligurribam dulcia; suspicio non exilis fratrum pupugit animos. Et, quamquam de me nihil etiamtunc tale crederent; tamen quotidiani damni studiosè vestigabant reum. illi verò postremò, etiam mutuò sese rapinae turpißimae criminabantur. Iamq́; curam diligentiorem, & acriorem custodelam, & dinumerationem adhibebant partium. Tandem denique rupta verecundia, sic alter alterum compellat: At istud iam neque aequum, ac ne humanum, fidem minuere quidem quotidie, ac partes electiores surripere: atque his diuenditis, peculium latenter augere, de reliquis aequam vindicare diuisionem. Si tibi denique societas ista displicet; possumus

omnia

omnia quidem cetera fratres manere, ab isto tamen nexu communionis discedere. Nam video in immensum damni procedentem querelam, nutrire nobis immanem discordiam. Subiicit alius: Laudo istam tuam mehercules & ipse constantiam, quòd, furatis clanculo partibus, praeuenisti querimoniam: quam diutissimè sustinens, tacitus ingemiscebam; ne viderer rapinae sordidae meum fratrem arguere. Sed bene, quòd vtrimquesecus sermone prolato, iacturae remedium quaeritur; ne silentio procedens simultas, Eteocleas nobis contentiones pariat. His & similibus altercati cõuiciis, deierant vtrique, nullam se prorsus fraudem, nullam denique surreptionem factitasse: sed planè debere cunctis artibus communis dispendij latronem inquiri. Nam neque asinum, qui solus interesset, talibus cibis affici posse: & tamen quotidie partes electibiles comparère nusquam: nec vtique cellam suam tam immanes inuolare muscas, vt olim Harpyiae fuere, quae diripiebant Phineias dapes. Interea liberalibus canis inescatus, & humanis affatim cibis saginatus, corpus obesa pinguitie compleueram; corium aruina succulenta mollineram; pilum liberali nitore nutrìueram. Sed iste corporis mei decor, pudori peperit grande dedecus. Insolita namque tergoris vastitate commoti, foenum prorsus intactum quotidie remanere cernentes, iam totos ad me dirigunt animos. Et, hora cõsueta velut balneas petituri, clausis ex more foribus, per quamdam modicam cauernulam rimantur me passim expositis epulis inhaerentem. Nec vlla cura iam damni sui habita, mirati monstruosas asini delicias, risu maximo dirumpuntur: vocatoq; vno, & altero, ac deinde pluribus conseruis, demonstrant infandam memoratu hebetis iumenti gulam. Tantus denique ac tam liber cachinnus cunctos inuaserat, vt ad aures quoque praetereuntis perueniret domini. Sciscitatus denique, quid bonum rideret familia: cognito quod res erat, ipse quoque per idem prospiciens foramen,

men, delectatur eximiè. ac dein riſu ipſe quoque latiſsimo, aduſque inteſtinorum dolorem redactus, iam patefacto cubiculo proximè conſiſtens, coràm arbitratur. Nam & ego tandem ex aliqua parte mollius mihi renidentis Fortunæ contemplatus faciem, gaudio præſentium fiduciam mihi ſubminiſtrante, nec tantillum cõmotus, ſecurus eſitabam: quoad nouitate ſpectaculi lætus dominus ædium, duci me iuſsit; immò verò ſuis & ipſe manibus ad triclinium perduxit: menſaq; poſita, omne genus edulium ſolidorum, & illibata fercula iuſsit apponi. At ego, quamquam iam bellulè ſuffarcinatus, gratiorem commendatioremq; me tamen ei facere cupiens, eſurienter exhibitas eſcas appetebam. Nam & quidquid potiſsimum abhorreret aſinus excogitantes ſcrupuloſè, ad explorandam manſuetudinem id offerunt mihi: carnes laſere infectas, altilia pipere inſperſa, piſces exotico iure perfuſos. Interim conuiuium ſummo riſu perſonabat. Quidam denique præſens ſcurrula, Date, inquit, ſodali huic quippiam meri. Quod dictum dominus ſecutus: Non adeò, reſpondit, abſurdè locutus es furcifer. valde enim fieri poteſt, vt contubernalis noſter poculum quoque mulſi libenter appetat. Et, Heus ait puer, lautum diligenter ecce illum aureum cantharum mulſo, & multo, contempera, & affer paraſito meo: ſimul, quòd ei prabiberim, commoneto. Ingens exin oborta eſt epulonum expectatio. Nec vlla tamen ego ratione conterritus, otioſe, ac ſatis genialiter contorta, in modum linguæ, extrema labia, grandiſsimum illum calicem vno hauſtu perhauſi. Clamor exurgit conſona voce cunctorum ſalute me proſequentium. Magno denique delibutus gaudio dominus, vocatis ſeruis emptoribus meis, iubet quadruplum reſtitui pretium. meq; cuidam acceptiſsimo liberto ſuo, & ſatis peculiato, magna præfatus diligentia, tradidit. qui me ſatis humanè, ſatisq; comiter nutriebat: &, quo ſe patrono commendatiorem faceret, ſtu-

dioſiſsi-

diosissimè voluptates eius per meas argutias instruebat. Et primùm me quidem mensam accumbere suffixo cubito, dein adluctari, & insultare sublatis primoribus pedibus perdocuit: quodq́ue esset apprimè mirabile, verbis nutum commodare; vt quod nollem relato; quod vellem reiecto capite monstrarem; sitiensq́; pocillatore respecto, ciliis alterna conniuens, bibere flagitarem. Atque hæc omnia perfacilè obediebam: quæ nullo etiam monstrante scilicet facerem. Sed verebar, ne si fortè sine magistro; humano ritu hoc ederem; plerique rati scæuum præsagium portendere, velut monstrum ostentumq́;, me obtruncatum, vulturibus opimum pabulum redderent. Iamq́; rumor publicè crebuerat, quo conspectum atque famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum: Hic est, qui sodalem conuiuamq́; possidet luctantem asinum, saltantem asinum, voces humanas intelligentem, sensum nutibus exprimentem. Sed prius est, vt vobis, quod initiò facere debueram, vel nunc saltem referam, quis iste, vel vnde fuerit Thyasus. hoc enim nomine meus nuncupabatur dominus. Oriundus patria Corintho, quod caput est totius Achaiæ prouinciæ. vt eius prosapia atque dignitas postulabat, gradatim permensis honoribus, quinquennali magistratui fuerat destinatus: &, vt splendori capessendorum responderet fascium, munus gladiatorium triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat. Denique gloriæ publicæ studio, tunc Thessaliam etiam accesserat, nobilissimas feras & famosos inde gladiatores comparaturus. Iámque ex arbitrio dispositis coëmptisq́; omnibus, domuitionem parabat. spretis luculentis illis suis vehiculis, ac posthabitis decoris prædarum carpentis, quæ partim contecta, partim reuelata, frustra nouissimis trahebantur consequiis: equis etiam Thessalicis, & aliis iumentis Gallicanis, quibus generosa soboles perhibet pretiosam dignitatem: me phaleris aureis, & fucatis ephip-

piis, & purpureis tapetis, & frenis argenteis, & pictilibus baltheis, & tintinnabulis perargutis exornatum, ipſe reſidens amantiſſimè, nonnumquam comiſſimis affatur ſermonibus. Atque inter alia pleraque, ſummè ſe delectari profitebatur, quòd haberet in me ſimul & conuiuam & vectorem. At, vbi partim terreſtri, partim maritimo itinere confecto, Corinthum acceſſimus; magna ciuium turba confluebant: vt mihi videbatur, non tantum Thyaſi dantes honori, quàm mei conſpectus cupientes. Nam tanta ibidem etiam de me fama peruaſerat; vt non mediocri quęſtui pręposito illi meo fuerim. Qui cum multos videret nimio fauore luſus meos ſpectare geſtientes; obſerata fore, atque ſingulis eorum ſeorſus admiſſis, ſtipes acceptans non paruas, ſummulas diurnas corradere conſueuerat. Fuit in illo conuenticulo matrona quędam pollens, & opulens: quę more cęterorum viſum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem aſſiduam, paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit. nec vllam veſanę libidini medelam capiens, adinſtar aſinarię Paſiphaes, complexus meos ardenter expetebat. grandi denique pręmio cum altore meo depacta eſt noctis vnius concubitum. At ille nequam, vt poſſet de me ſuaue prouenire, lucro ſuo tantum contentus, annuit. Iam denique cęnati è triclinio domini deceſſeramus: & dudum pręſtolantem cubiculo meo matronam offendimus. Dij boni! qualis ille, quamq́; pręclarus apparatus! Quatuor eunuchi confeſtim, puluillis compluribus ventosè tumentibus pluma delicata, terreſtre nobis cubitum pręſtruunt: ſed & ſtragula veſte, auro ac murice Tyrio depicta probè conſternunt: ac deſuper breuibus admodum, ſed ſatis copioſis puluillis, aliis nimis modicis, quis ma[illegible]las & ceruices delicatę mulieres ſuffulcire conſuerunt, ſu[illegible]erſtruunt. nec dominę voluptates diutina ſua pręſentia morati, clauſis cubiculi foribus, faceſſunt. A

inte

intus cerei præclara micantes luce, nocturnas nobis tenebras inalbabant. Tunc ipsa cuncto prorsus spoliata tegmine, tænia quoque, qua decoras deuinxerat papillas, lumen propter adsistens, de stagneo vasculo multo sese perungit oleo balsamo, meque indidem largissimè perfricat: sed multo tanta impensius cura etiam nares perfundit meas. Tunc exosculata pressulè: non qualia in lupanari solent basiola iactari, vel meretricum poscinummia, vel aduentorum negotinummia, sed pura atque sincera instruit. & blandissimos affatus: Amo &, Cupio, & Te solum diligo, &, Sine te iam viuere nequeo: & cetera, quîs mulieres & alios inducunt, & suas testantur affectiones. Capistroq; me prehensum, more quo didiceram, reclinat facilè. quippe cum nil noui, nihilqúe difficile facturus mihi viderer; præsertim post tantum temporis, tam formosæ mulieris cupientis amplexus obiturus. Nam & vino pulcerrimo atque copioso memet madefeceram; & vnguento fragrantissimo proluuium libidinis suscitaram. Sed angebar planè, non exili metu reputans, quemadmodum tantis tamqúe magnis cruribus, possem delicatam matronam inscendere: vel tam lucida, tamqúe tenera, & lacte ac melle confecta membra, duris vngulis complecti: labiasq; modicas ambrosio rore purpurantes, tã amplo ore tamq; enormi, & saxeis dentibus deformis sauiari: nouissimè, quo pacto, quamquam ex vnguiculis perpruriscens, mulier tam vastum genitale susciperet. Heu me, qui dirupta nobili femina, bestiis obiectus, munus instructurus sim mei domini! Molles interdum voculas, & assidua sauia, & dulces gannitus, commorsicantibus oculis, iterabat illa. Et in summa: Teneo te, inquit, teneo meum palumbulum, meum passerem. Et cum dicto, vanas fuisse cogitationes meas, ineptumq; monstrat metum. artissimè namq. complexa, tum me prorsus, sed totum recipit. Illa verò, quotiens ei parcens nates recellebam; accedens totiens nisu ra-

bido, & spinam prehendens meam, appliciore nexu inhærebat: vt hercules etiam deesse mihi aliquid, ad supplendam eius libidinem crederem; nec Minotauri matrem, frustra delectatam putarem adultero mugiente. Iamque operosa & peruigili nocte transacta, vitata lucis conscientia, facessit mulier, condicto pari noctis futuræ pretio. Nec grauatè magister meus voluptates ex eius arbitrio largiebatur, partim mercedes amplissimas acceptando, partim nouum spectaculum domino præparando. incontanter ei denique libidinis nostræ totam detegit scenam. At ille, liberto magnificè munerato, destinat me spectaculo publico. Et, quoniam neque egregia illa vxor mea propter dignitatem, neque prorsus vlla alia inueniri poterat; grandi præmio vilis quæritur aliqua, sententia præsidis bestiis addicta: quæ mecum incoram publicam populi caueam frequentaret. eius penè talem cognoueram fabulam. Maritum habuit, cuius pater peregrè proficiscens mandauit vxori suæ, matri eiusdem iuuenis; quòd enim sarcina prægnationis oneratam eam relinquebat: vt, si sexus sequioris edidisset fœtum; protinus, quod esset editum, necaretur. At illa per absentiam mariti, natam puellam insita matri pietate præuenta, desciuit ab obsequio mariti: eamq; prodidit vicinis alumnandam. Regressoq; iam marito, natam necatamq; puellam nuntiabat. Sed vbi flos ætatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec, ignaro marito, dotare filiam pro natalibus quibat; quod solum potuit, filio suo tacitum secretum aperuit. Nam & oppidò verebatur, ne quo casu caloris iuuenilis impetu lapsus, nescius nesciam sororem incurreret. Sed pietatis spectatæ iuuenis, & matris obsequium, & sororis officium religiose dispensat: & arcanis domus venerabilis silentij custodiam tradidit; plebiam facietenus prætendens humanitatem. Sic necessarium sanguinis sui munus aggreditur, vt desolatam vicinã puellam parentumq; præsidio viduatam, domus suæ tutela re-

cepitaret: ac mox artißimo, multumq́; sibi dilecto contubernali, largitus de proprio dotem liberalißimè, traderet. Sed hæc benè atque optimè, plenaq́; cum sanctimonia disposita, feralem Fortunæ nutum latêre non potuerunt. cuius instinctu, domum iuuenis protinus se direxit sæua riualitas. Et, illico hæc eadem vxor eius, quæ nunc bestiis propter hæc ipsa fuerat addicta, cœpit puellam, velut æmulam tori, succubamq́;, primò suspicari: dehinc detestari, dehinc crudelißimis laqueis mortis insidiari. Tale denique comminiscitur facinus. Annulo mariti surrepto, rus profecta, mittit quemdam seruulum, sibi quidem fidelem, sed de ipsa Fide peßimè merentem; qui puellæ nuntiaret, quod eam iuuenis profectus ad villulam vocaret ad sese: addito, vt sola & sine vllo comite, quammaturißimè perueniret. Et, ne qua fortè nasceretur veniendi contatio; tradit annulum marito subtractum; qui monstratus, fidem verbis adstipularetur. At illa mandato fratris obsequens, hæc enim sola sciebat, respecto etiam signo eius, quod offerebatur; gnauiter, vt præceptum fuerat, incomitata festinat. Sed vbi fraudis extremæ lapsa decipula laqueos insidiarum accessit; tunc illa vxor egregia, sororem mariti, libidinosæ Furiæ stimulis efferata, primùm quidem nudam flagris vberrimè verberat: dehinc, quod res erat, clamantem quoque, quòd frustra pellicatus indignatione bulliret, fratrisq́; nomen sæpius iterantem, velut mentitam, atque cuncta fingentem; titione candenti inter media femina detruso, crudelißimè necauit. Tunc acerbæ mortis exciti nuntiis frater & maritus, accurrunt: variisq́; lamentationibus defletam puellam, tradunt sepulturæ. Nec iuuenis sororis suæ mortem tam miseram; & quæ minimè vt par erat illata est, æquo tolerare quiuit animo: sed medullitùs dolore commotus, acerrimaq́ue bilis noxio furore perfusus, exin flagrantißimis febribus ardebat; vt ipsi quoque iam medela videretur esse necessaria. Sed vxor, quæ

iampri-

iampridem nomen vxoris cum fide perdiderat, medicum conuenit quemdam notæ perfidiæ, qui iam multarum palmarum spectatus præliis, magna dextra sua trophæa numerabat: eiq́; protinus quinquaginta promittit sestertia: vt ille quidem momentarium venenum venderet; illa autem emeret mariti sui mortem. Quo confecto, simulatur necessaria præcordiis leniendis, biliq́; subtrahendæ illa prænobilis potio, quam sacram doctiores nominant: sed in eius vice subditur alia, Proserpinæ sacra saluti. Iamq́; præsente familia, & nonnullis amicis & affinibus, ægroto medicus poculum probè temperatum manu sua porrigebat. Sed audax illa mulier, vt simul & conscium sceleris amoliretur, & quam desponderat pecuniam lucraretur; coram detento calice: Non prius, inquit, medicorum optime, non prius carißimo mihi marito trades istam potionem, quàm de ea bonam partem hauseris ipse. Vnde enim scio, an noxium in ea lateat venenum? quæ res vtique te, tam prudentem, tamq́; doctum virum, nequaquam offendit; si religiosa vxor, circa salutem mariti solicita, necessariam affero pietatem. Qua mira desperatione truculentæ feminæ repentè perturbatus medicus, excussusq́; toto consilio, & ob angustiam temporis, spatio cogitandi priuatus; antequam trepidatione aliqua vel contatione ipsa daret malæ conscientiæ suspicionem; indidem de potione gustauit ampliter. Quam fidem secutus adolescens, etiam sumpto calice, quod offerebatur hausit. Ad istum modum præsenti trãsacto negotio, medicus quàm celerrimè domum remeabat, salutifera potione pestem præcedentis veneni festinans extinguere. Nec eum obstinatione sacrilega, qua semel cœperat, truculenta mulier vngue latius à se discedere passa est: Priusquam, inquit, digesta potione, medicinæ euentus probatus appareat. Sed ægrè, precibus & obstinationibus eius multum ac diu fatigata, tandem abire concessit. Interdum perniciem cæcam totis visceribus furentem,

tem,

tem, medullæ penitus attraxerant. multum denique saucius, & grauedine somnolenta iam demersus, domum peruadit ægerrimè. Vixq; enarratis cunctis, ad vxorem mandat, saltem promissam mercedem mortis geminatæ deposceret. Sicq; elisus violenter spectatissimus medicus, effudit spiritum. Nec ille tamen iuuenis diutius vitam tenuerat; sed inter fictas mentitasq; lacrymas vxoris, pari casu mortis fuerat extinctus. Iamq; eo sepulto, paucis interiectis diebus, quis feralia mortuis litantur obsequia, medici vxor pretium geminæ mortis petens aderat. Sed mulier vsquequaque suæ simulatæ fidei supprimens faciem, prætendens imaginem, blandiculè respondit: & omnia prolixè accumulateq; pollicetur, & statutum præmium sine mora se reddituram constituit; modò pauxillum de ea potione largiri sibi vellet, ob incœpti negotij persecutionem. Quod, pluribus laqueis fraudium pessimarum vxor inducta medici, facilè consensit: &, quò se gratiorem locupleti feminæ faceret, properiter domo petita, totam prorsus veneni pyxidem mulieri tradidit. Quæ grandem scelerum nacta materiam, longè lateq; cruẽtas suas manus porrigit. Habebat filiam suam paruulam de marito, quem nuper necauerat. Huic infantulæ quòd leges necessariam patris successionem deferrent, sustinebat ægerrimè: inhiansq; toto filiæ patrimonio, imminebat & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres sceleratas hereditates excipere, talem parentem præbuit, qualem exhibuerat vxorem. prandioq; commẽto pro tempore, etiam vxorem medici, simul & suam filiam veneno eodem percutit. Sed paruulæ quidem tenuem spiritum, & delicata ac tenera præcordia conficit protinus virus infestum. at vxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempestas detestabilis potionis; primùm suspicata quod res erat, mox vrgente spiritu iam certò certior, contendit ad ipsam præsidis domum: magnoq; fidem eius protestata

testata

testata clamore, & populi concitato tumultu, vtpote tam immania detectura flagitia, efficit statim, sibi simul & domus & aures præsidis patefierent. Iamq; ab ipso exordio, crudelissimæ mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis, repentè mentis nubilo turbine correpta, semihiantes adhuc compressit labias: & attritu dentium longo stridore reddito, ante ipsos præsidis pedes exanimis corruit. Nec ille, vir alioquin exercitus, multiforme facinus execratæ veneficæ dilatione languida passus marcescere. confestim cubicularijs mulieris attractis vi tormentorũ, veritatem eruit: atque illam, minus quidem quàm merebatur, sed quòd dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certè bestiis obiiciendam pronuntiauit. Talis mulieris publicitùs matrimonium conferreaturus, ingentiq; angore oppidò suspensus, exspectabam diem muneris: sæpius quidem mortem mihi mea volens manu consciscere, priusquam scelerosæ mulieris contagio macularer, vel infamia publici spectaculi depudescerem. Sed priuatus humana manu, priuatus digitis, vngula rotunda atq; mutila gladium stringere nequaquam poteram. Planè tenui speculæ solabar clades vltimas; quòd ver in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret, & iam purpureo nitore prata vestiret: & commodùm dirupto spineo tegmine, spirantes cinnameos odores, promicarent rosæ, quæ priori me Lucio redderent. Dies ecce muneri destinatus aderat. ad conseptum caueæ, prosequente populo, pompatico fauore deducor. Ac dum ludicris scenicorum choreis primitiæ spectaculi dedicantur; tantisper ante portam constitutus, pabulum lætissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens affectabam: subinde curiosos oculos, patente porta, spectaculi prospectu gratissimo reficiens. Nam puelli puellæq; virenti florentes ætatula, forma conspicui, veste nitidi, incessu gestuosi, Græcanicam saltantes pyrrhicam, dispositis ordinationibus decoros ambitus inerrabant:

nunc

nunc in orbe rotarum flexuosi; nunc in obliquam seriem connexi; & in quadratum patorem cuneati; & in caterua dissidium seperati. At vbi discursus reciproci multimodes ambages tubæ terminalis cantus explicuit; aulæo subducto & complicitis siparijs, Paridis scena disponitur. Erat mons ligneus, ad instar inclyti montis illius quem vates Homerus Idæum cecinit, sublimi instructus fabrica, consitus viretis & viuis arboribus summo cacumine, de manibus fabri fonte manante, fluuialis aquas eliquans. Capellæ paucula tondebant herbulas: &, in modum Paridis Phrygij pastoris, barbaricis amiculis humeris defluentibus, pulcrè indusiatus adulescens, aurea tyara contecto capite, pecuarium simulabat magisterium. Adest luculentus puer nudus, nisi quòd ephebica chlamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus: &, inter comas eius, aureæ pinnulæ cognatione simili sociatæ, prominebant, quem caduceum & virgula, Mercurium indicabant. Is saltatoriè procurrens, malumq; bracteis inauratum dextera gerens, ei qui Paris videbatur porrigit: quid mandaret Iupiter, nutu significans. protinus gradus citulè referens, è conspectu facessit. Insequitur puella vultu honesta, in deæ Iunonis speciem similis. nam & caput stringebat diadema candida. ferebat & sceptrum. Irrupit alia, quam putares Mineruam, caput contecta fulgenti galea, & oleaginea corona tegebatur ipsa galea: clypeum attollens, & hastam quatiens, & qualis illa cum pugnat. Super has introcessit alia, visendo decore præpollens, gratia coloris ambrosei designans Venerem: qualis fuit Venus, cum fuit virgo, nudo & intecto corpore perfectam formositatem professa; nisi quòd tenui pallio bombycino inumbrabat spectabilem pubem. quam quidem laciniam curiosulus ventus satis amanter nunc lasciuiens reflabat; vt dimota, pateret flos ætatulæ: nunc luxurians aspirabat; vt adhærens pressulè, membrorum voluptatem

tem graphicè laciniaret. Ipse autem color Deæ diuisus in speciem: corpus candidum, quod cælo demeat; cærulum, quod mari remeat. Iam singulas virgines, quæ Deæ putabantur, sui obibant comites. Iunonem quidem Castor & Pollux, quorum capita cassides aratæ stellarum apicibus insignes contegebant. sed & isti Castores erant scenici pueri. Hæc puella, varios modulos lasciua concinente tibia, procedens quieta & inaffectata gesticulatione, nutibus honestis, pastori pollicetur, si sibi præmium decoris addixisset; sese regnum totius Asiæ tributuram. At illam, quam cultus armorum Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, præliaris deæ comites armigeri, Terror & Metus, nudis insultantes gladiis. at ponè tergum tibicen hormum canebat bellicosum: & permiscens bombis grauibus tinnitus acutos, in modum tubæ, saltationis agilis vigorem suscitabat. Hæc inquieto capite, & oculis inspectu minacibus, citato & intorto genere, gesticulatione alacri demonstrabat Paridi, si sibi formæ victoriam tradidisset; fortem, tropæisq; bellorum inclutũ suis adminiculis futurum. Venus ecce cum magno fauore caueæ, in ipso meditullio scenæ, circumfuso populo lætissimorum paruulorum, dulce subridens, constitit amænè. Illos teretes & lacteos puellos diceres tu Cupidines, & Cupidines veros, de cælo vel mari commodùm inuolasse. nam & pinnulis & sagittulis, & habitu cetero formæ præclaræ congruebant: &, velut nuptiales epulas obituræ, dominæ coruscis prælucebant facibus. Et influunt innuptarum puellarum decoræ soboles. hinc Gratiæ gratissimæ; inde Horæ pulcerrimæ. quæ iaculis floris serti & soluti Deam suam propitiantes, scitissimum construxerunt chorum, dominæ voluptatum Veneris comæ blandientes. Iam tibiæ multiforabiles, cantus Lydios dulciter consonant. quibus spectatorum pectora suauè mulcentibus, longè suauior Venus placidè commoueri, contantiq; lentè vestigio, & leuiter per fluctuantes pinnulas, &

sensim

sensim annutante capite cœpit incedere, molliq́; tibiarum sono delicatis respondere gestibus: & nunc mitè conniuentibus, nunc acrè comminantibus gestire pupillis; & nonnumquam saltare solis oculis. Hæc vt primùm ante iudicis conspectum facta est, nisu brachiorum polliceri videbatur, si fuisset Deabus ceteris antelata; daturam se nuptam Paridi forma præcipuam, suiq́; consimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuuenis, malum, quod tenebat, aureum, velut victoriæ calculum, puellæ tradidit. Quid ergo miramini vilissima capita, immò forensia pecora, immò verò togati vulturij, si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur? cum rerum exordio, inter Deos & homines agitatum iudicium corruperit gratia: & originalem sententiam magni Iouis consiliis electus iudex, rusticanus & opilio, lucro libidinis vendiderit, cum totius etiam suæ stirpis exitio? Sic hercules & aliud sequens iudicium, inter inclytos Achiuorum duces celebratum: vel cum falsis insimulationibus, eruditione doctrinaq́; præpollens Palamedes proditionis damnatur; vel virtute Martia præpotenti præfertur Vlysses mendicus Aiaci maximo. Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses, & catos illos, & omnis scientiæ magistros? Nonne diuinæ prudentiæ senex, quem sapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude & inuidia nequissimæ factionis circumuentus, velut corruptor adulescentiæ, quam frenis coercebat, herba pestilentis succo noxio peremptus est, relinquens ciuibus ignominiæ perpetuæ maculam? cùm nunc etiam egregij Philosophi sectam eius sanctissimam præoptent, & summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetum, secum sic reputans: Ecce nunc patiemur philosophantem nobis asinum? rursus, vnde discessi, reuertar ad fabulam. Postquam finitum est illud Paridis iudicium; Iuno quidem cum Minerua tristes, & iratis similes è scena re-

deunt, indignationem repulsæ gestibus professæ: Venus verò gaudens & hilaris, lætitiam suam saltando, toto cum choro, professa est. Tunc de summo mōtis cacumine, per quamdam latentem fistulam, in excelsum prorumpit vino crocus diluta: sparsimq; defluens, pascentis circa capellas odoro perpluit imbre; donec in meliorem maculatæ speciem, canitiem propriam luteo colore mutarent. Iámque tota suaue fragante cauea, montem illum ligneum terræ vorago decepit. Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit cursum, petiturus, iam populo postulante, illam de publico carcere mulierem: quam dixi, propter multiforme scelus, bestiis esse damnatam, meisq; præclaris nuptiis destinatam. Et iam, torus Genialis scilicet noster futurus, accuratissimè desternebatur lectus, Indica testudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veste serica floridus. At ego, præter pudorem obeundi publicè concubitus, præter contagium scelestæ pollutæq; feminæ, metu etiam mortis cruciabar maximè, sic ipse mecum reputans: Quod, in amplexu Venereo scilicet nobis coëuntibus, quæcunque ad exitium mulieris bestia fuisset immissa, non adeò vel prudentia solers, vel artificio docta, vel abstinentia frugi, posset prouenire: vt adiacentem lateri meo laceraret mulierem; mihi verò, quasi indemnato & innoxio, parceret. Ergo igitur non de pudore iam, sed de salute ipsa sollicitus, dum magister meus lectulo probè coaptando districtus inseruit; tota familia partim ministerio venationis occupata, partim voluptario spectaculo attenta, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium. nec magnopere quisquam custodiendum tam mansuetum putabat asinum. Paulatim furtiuum pedem proferens, porta, quæ proxima est, potitus, iam cursu me celerrimo proripio: sexq; totis passuum milibus perniciter confectis, Cenchreas peruado: quod oppidum adeunt quidem nobilissimæ coloniæ Corinthiensium; adluitur autem Aegæo & Saronico mari.

vbi

vbi portus etiam, tutissimum nauium receptaculum, magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis, & electo secreto littore, prope ipsas fluctuum aspergines, in quodam mollissimo harenæ gremio lassum corpus porrectus refoueo. nam & vltimam diei metam curriculum Solis deflexerat: & vespertinæ me quieti traditum, dulcis somnus oppresserat.

L. APVLEII
METAMORPHOSEON
SIVE
DE ASINO AVREO
LIBER VNDECIMVS.

CIRCA *primam fermè noctis vigiliam experrectus pauore subitò, video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus. Nactusq́; opacæ noctis silentiosa secreta, certus etiam summatem Deam præcipua maiestate pollere, resq́; prorsus humanas ipsius regi prouidentia: nec tantum pecuina & ferina, verùm inanima etiam diuino eius luminis numinisq́; nutu vegetari: ipsa etiam corpora terræ, cælo, mariq́;, nunc incrementis consequenter augeri; nunc decrementis obsequenter imminui: Fato scilicet iam meis tot tantisq́; cladibus satiato, & spem salutis, licet tardam, subministrante, augustum specimen Deæ præsentis statui deprecari. Confestimq́; discussa pigra quiete, alacer exsurgo: meq́; protinus, purificandi studio, marino lauacro trado: septiesquè submerso fluctibus capite, quòd eum numerum præcipuè religionis aptissimũ diuinus ille Pythagoras prodidit, lætus & alacer, Deam*

præpotentem lacrymoso vultu sic apprecabar: REGINA cæli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lætata filiæ, vetustæ glandis ferino remoto pabulo, miti commonstrato cibo, nunc Eleusiniam glebam percolis; seu tu cælestis Venus, quæ primis rerum exordiis, sexuum diuersitatem generato amore sociasti, & æterna sobole humano genere propagato, nunc circumfluo Paphi sacrario coleris: seu Phœbi soror, quæ partu ferarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educasti, præclarisq; nunc veneraris delubris Ephesi; seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina, triformi facie laruales impetus comprimens, terræq; claustra cohibens, lucos diuersos inerrans, vario cultu propitiaris: ista luce feminea conlustrans cuncta mœnia, & nudis ignibus nutriens læta semina, & Solis ambagibus dispensans incerta lumina: quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas est inuocare; tu meis iamnunc extremis ærumnis subsiste, tu Fortunam collapsam affirma; tu sæuis exantlatis casibus pausam pacemq; tribue. sit satis laborum, sit satis periculorum. Depelle quadrupedis diram faciem. redde me conspectui meorum; redde me meò Lucio. Ac si quod offensum numen inexorabili me sæuitia premit; mori saltem liceat, si non licet viuere. Ad istum modum fusis precibus, & adstructis miseris lamentationibus, rursus mihi marcentem animum in eodem illo cubili sopor circumfusus oppreßit. Necdum satis compresseram: & ecce pelago medio, venerandos Diis etiam vultus attollens, emergit diuina facies. ac dehinc paulatim toto corpore perlucidum simulacrum, excusso pelago, ante me constitisse visum est. Eius mirandam speciem ad vos etiam referre connitar; si tamen mihi disserendi tribuerit facultatem paupertas oris humani: vel ipsum numen eius dapsilem copiam eloquutilis facundiæ subministrauerit. Iámque primùm crines vberrimi prolixiq;, & sensim intorti, per diuina colla paßim

dispersi,

dispersi, molliter defluebant. Corona multiformis, variis floribus sublimem distrinxerat verticem: cuius media quidem super frontem plana rotunditas, in modum speculi, vel immo argumentum Lunæ candidum, lumen emicabat. Dextra læuáque sulcis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam Cerealibus desuper porrectis. Multicolor, bysso tenui pertexta: nunc albo candore lucida; nunc croceo flore lutea; nunc roseo rubore flammida. & , quæ longè longeq́; etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore: quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum læuum recurrens, vmbonis vice, deiecta parte laciniæ, multiplici contubulatione dependula, ad vltimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat. Per intextam extremitatem, & in ipsa eius planitie, stellæ dispersæ coruscabant: earumq́; media semestris Luna, flammeos spirabat ignes. Quaquà tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totisq́; constructa pomis, adhærebat. Iam gestamina longè diuersa. nam dextera quidem ferebat æreum crepitaculum: cuius per angustam laminam in modū balthei recuruatam, traiecta mediæ paucæ virgulæ, crispante brachio tergeminos ictus, reddebant argutum sonorem. læuæ verò cymbium dependebat aureum: cuius ansulæ, qua parte conspicua est, insurgebat aspis, caput extollens arduum, ceruicibus latè tumescentibus. Pedes ambrosios tegebant soleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Talis ac tanta, spirans Arabiæ felicis germina, diuina me voce dignata est: En assum, tuis commota Luci precibus, rerum Natura parens, elementorum omnium domina, sæculorum progenies initialis, summa numinum, regina Manium, prima cælitum, Deorum, Dearumq́; facies vniformis: quæ cæli luminosa culmina, maris salubria flamina, Inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso. cuius numen vnicum, multiformi specie, ritu vario, no-

mine multiiugo totus veneratur orbis. Me primigenij Phryges Pessinunticã nominãt Deûm matrem; hinc Autochthones Attici Cecropiam Mineruam; illinc fluctuantes Cyprij Paphiam Venerem; Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proserpinam; Eleusinij vetustam Deam Cererem: Iunonem alij, alij Bellonam, alij Hecaten, Rhamnusiam alij. & , qui nascentis dei Solis inchoantibus radiis illustrantur Aethiopes, Ariiq;, priscaq; doctrina pollentes Aegyptij, cerimoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem. Assum tuos miserata casus, assum fauens & propitia. Mitte iam fletus, & lamentationes omitte: depelle mærorem. Iam tibi prouidentia mea illucescet dies salutaris. Ergo igitur imperiis istis meis animum intende sollicitum. Diem, qui dies ex ista nocte nascetur, æterna mihi nuncupauit religio: quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago, rudem dedicantes carinam, primitias cõmeatus libant mei sacerdotes. Id sacrum nec sollicita, nec profana mente debebis opperiri. Nam meo monitu sacerdos, in ipso procinctu pompæ, roseam manu dextra sistro cohærentem gestabit coronam. Incontanter ergo, dimotis turbulis, alacer continuare pompam meam, volentia fretus: & de proximo clementer, velut manum sacerdotis osculabundus, rosis decerptis, pessimæ mihiq; detestabilis, iamdudum beluæ istius corio te protinus exue. Nec quidquam rerum mearum reformides, vt arduum. Nam hoc eodem momento, quo tibi venio, simul & tibi præsens, quæ sunt consequentia sacerdoti meo per quietem facienda præcipio. Meo iussu tibi constricti comitatus decedent populi. Nec inter hilares cerimonias & festiua spectacula, quisquam deformem istam, quam geris, faciem perhorrescet: vel figuram tuam repentè mutatam, sequius interpretatus aliquis, malignè criminabitur. Planè memineris, & penita mente conditum semper

ſemper tenebis, mihi reliqua vitæ tuæ curricula, aduſque terminos vltimi ſpiritus, vadata. Nec iniurium, cuius beneficio redieris ad homines, ei totum debere quod viues. Viues autem beatus, viues in mea tutela glorioſus: & cùm ſpatium ſeculi tui permenſus ad Inferos demearis; ibi quoque in ipſo ſubterraneo ſemirotundo, me, quam vides Acherontis tenebris interlucentem, Stygiiſq́; penetralibus regnantem, campos Elyſios incolens ipſe, tibi propitiam frequens adorabis. Quòd ſi ſedulis obſequiis & religioſis miniſteriis, & tenacibus caſtimoniis numen noſtrum promerueris; ſcies, vltra ſtatuta Fato tuo ſpatia, vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere. Sic oraculi venerabilis fine prolato, numen inuictum in ſe receſſit. Nec mora, cum ſomno protinus abſolutus, pauore & gaudio, ac dein ſudore nimio permixtus exſurgo: ſummeq́; miratus Deæ potentis tam præclaram præſentiam, marino rore reſperſus, magniſq́; imperiis eius intentus, monitionis eius ordinem recolebam. Nec mora, cum noctis atræ fugato nubilo, Sol exurgit aureus: & ecce diſcurſu religioſo, ac prorſus triumphali, turbulæ complent totas plateas. Tantaq́; hilaritudine præter peculiarem meam geſtire mihi cuncta videbantur; vt pecua etiã cuiuſcemodi, & totas domos, & ipſum diem ſerena facie gaudere ſentirem. nam & pruinam pridianam dies apricus ac placidus repentè fuerat inſecutus: vt canoræ etiam auiculæ, prolectante verno vapore, concentus ſuaues adſonarent: matrem ſiderum, parentem temporum, orbiſq́; totius dominam blando mulcentes affamine. Quid? quòd arbores etiam quæ pomifera ſobole fœcundæ, quæq́; earum tantum vmbra contentæ, & ſteriles, auſtrinis laxatæ flatibus, germine foliorum renidentes, clementi motu brachiorum dulces ſtrepitus obſibilabant. Magnoq́; procellarum ſedato fragore, ac turbido fluctuum tumore poſito, mare quietas alluuies temperabat: cælum autem, nubiloſa caligine diſiecta,

bido, & ſpinam prehendens meam, appliciore nexu inhærebat: vt hercules etiam deeſſe mihi aliquid, ad ſupplendam eius libidinem crederem; nec Minotauri matrem, fruſtra delectatam putarem adultero mugiente. Iamque operoſa & peruigili nocte tranſacta, vitata lucis conſcientia, faceſſit mulier, condicto pari noctis futuræ pretio. Nec grauatè magiſter meus voluptates ex eius arbitrio largiebatur, partim mercedes ampliſſimas acceptando, partim nouum ſpectaculum domino præparando. incontanter ei denique libidinis noſtræ totam detegit ſcenam. At ille, liberto magnificè munerato, deſtinat me ſpectaculo publico. Et, quoniam neque egregia illa vxor mea propter dignitatem, neque prorſus vlla alia inueniri poterat; grandi præmio vilis quæritur aliqua, ſententia præſidis beſtiis addicta: quæ mecum incoram publicam populi caueam frequentaret. eius panè talem cognoueram fabulam. Maritum habuit, cuius pater peregrè proficiſcens mandauit vxori ſuæ, matri eiuſdem iuuenis; quod enim ſarcina prægnationis oneratam eam relinquebat: vt, ſi ſexus ſequioris edidiſſet fœtum; protinus, quod eſſet editum, necaretur. At illa per abſentiam mariti, natam puellam inſita matri pietate præuenta, deſciuit ab obſequio mariti: eamq́ prodidit vicinis alumnandam. Regreſſoq́ iam marito, natam necatamq́ puellam nuntiabat. Sed vbi flos ætatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec, ignaro marito, dotare filiam pro natalibus quibat; quod ſolum potuit, filio ſuo tacitum ſecretum aperuit. Nam & oppidò verebatur, ne quo caſu caloris iuuenilis impetu lapſus, neſcius neſciam ſororem incurreret. Sed pietatis ſpectatæ iuuenis, & matris obſequium, & ſororis officium religioſe diſpenſat: & arcanis domus venerabilis ſilentij cuſtodiam tradidit; plebiam facietenus prætendens humanitatem. Sic neceſſarium ſanguinis ſui munus aggreditur, vt deſolatam vicinā puellam parentumq́ præſidio viduatam, domus ſuæ tutela re-

cepta-

ceptaret: ac mox artißimo, multumq́; sibi dilecto contubernali, largitus de proprio dotem liberalißimè, traderet. Sed hæc benè atque optimè, plenaq́; cum sanctimonia dispoſita, feralem Fortunæ nutum latêre non potuerunt. cuius instinctu, domum iuuenis protinus ſe direxit ſcæua riualitas. Et, illico hæc eadem vxor eius, quæ nunc beſtiis propter hæc ipſa fuerat addicta, cœpit puellam, velut æmulam tori, ſuccubamq́;, primò ſuſpicari: dehinc deteſtari, dehinc crudeliſſimis laqueis mortis inſidiari. Tale denique comminiſcitur facinus. Annulo mariti ſurrepto, rus profecta, mittit quemdam ſeruulum, ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peßimè merentem, qui puellæ nuntiaret, quod eam iuuenis profectus ad villulam vocaret ad ſeſe: addito, vt ſola & ſine vllo comite, quammaturißimè perueniret. Et, ne qua fortè naſceretur veniendi contatio; tradit annulum marito ſubtractum; qui monſtratus, fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens, hæc enim ſola ſciebat, reſpecto etiam ſigno eius, quod offerebatur; gnauiter, vt præceptum fuerat, incomitata feſtinat. Sed vbi fraudis extremæ lapſa decipula laqueos inſidiarum acceßit; tunc illa vxor egregia, ſororem mariti, libidinoſæ Furiæ ſtimulis efferata, primùm quidem nudam flagris vberrimè verberat: dehinc, quod res erat, clamantem quoque, quòd fruſtra pellicatus indignatione bulliret, fratriſq́; nomen ſæpius iterantem, velut mentitam, atque cuncta fingentem; titione candenti inter media femina detruſo, crudelißimè necauit. Tunc acerbæ mortis exciti nuntiis frater & maritus, accurrunt: variiſq́; lamentationibus defletam puellam, tradunt ſepulturæ. Nec iuuenis ſororis ſuæ mortem tam miſeram; & quæ minimè vt par erat illata eſt, æquo tolerare quiuit animo: ſed medullitùs dolore commotus, acerrimaq́ue bilis noxio furore perfuſus, exin flagrantißimis febribus ardebat; vt ipſi quoque iam medela videretur eſſe neceſſaria. Sed vxor, quæ

iampri-

iampridem nomen vxoris cum fide perdiderat, medicum conuenit quemdam notæ perfidiæ, qui iam multarum palmarum spectatus præliis, magna dextra sua trophæa numerabat. eiq́; protinus quinquaginta promittit sestertia: vt ille quidem momentarium venenum venderet; illa autem emeret mariti sui mortem. Quo confecto, simulatur necessaria præcordiis leniendis, biliq́; subtrahendæ illa prænobilis potio, quam sacram doctiores nominant: sed in eius vice subditur alia, Proserpinæ sacra saluti. Iamq́; præsente familia, & nonnullis amicis & affinibus, ægroto medicus poculum probè temperatum manu sua porrigebat. Sed audax illa mulier, vt simul & conscium sceleris amoliretur, & quam desponderat pecuniam lucraretur; coram detento calice: Non prius, inquit, medicorum optime, non prius carissimo mihi marito trades istam potionem, quàm de ea bonam partem hauseris ipse. Vnde enim scio, an noxium in ea lateat venenum? quæ res vtique te, tam prudentem, tamq́; doctum virum, nequaquam offendit; si religiosa vxor, circa salutem mariti solicita, necessariam affero pietatem. Qua mira desperatione truculentæ feminæ repentè perturbatus medicus, excussusq́; toto consilio, & ob angustiam temporis, spatio cogitandi priuatus; antequam trepidatione aliqua vel contatione ipsa daret malæ conscientiæ suspicionem; indidem de potione gustauit ampliter. Quam fidem secutus adolescens, etiam sumpto calice, quod offerebatur hausit. Ad istum modum præsenti trāsacto negotio, medicus quàm celerrimè domum remeabat, salutifera potione pestem præcedentis veneni festinans extinguere. Nec eum obstinatione sacrilega, qua semel cœperat, truculenta mulier vngue latius à se discedere passa est: Priusquam, inquit, digesta potione, medicinæ euentus probatus appareat. Sed ægrè, precibus & obstinationibus eius multum ac diu fatigata, tandem abire concessit. Interdum perniciem cæcam totis visceribus furen-

tem,

tem, medullæ penitus attraxerant. multum denique saucius, & grauedine somnolenta iam demersus, domum peruadit ægerrimè. Vixq́; enarratis cunctis, ad vxorem mandat, saltem promissam mercedem mortis geminatæ deposceret. Sicq́; elisus violenter spectatissimus medicus, effudit spiritum. Nec ille tamen iuuenis diutius vitam tenuerat; sed inter fictas mentitasq́; lacrymas vxoris, pari casu mortis fuerat extinctus. Iamq́; eo sepulto, paucis interiectis diebus, quis feralia mortuis litantur obsequia, medici vxor pretium geminæ mortis petens aderat. Sed mulier vsquequaque suæ simulatæ fidei supprimens faciem, prætendens imaginem, blandiculè respondit: & omnia prolixè accumulateq́; pollicetur, & statutum præmium sine mora se reddituram constituit; modò pauxillum de ea potione largiri sibi vellet, ob incœpti negotij persecutionem. Quod, pluribus laqueis fraudium pessimarum vxor inducta medici, facilè consensit: &, quò se gratiorem locupleti feminæ faceret, properiter domo petita, totam prorsus veneni pyxidem mulieri tradidit. Quæ grandem scelerum nacta materiam, longè lateq́; cruētas suas manus porrigit. Habebat filiam suam paruulam de marito, quem nuper necauerat. Huic infantulæ quòd leges necessariam patris successionem deferrent, sustinebat ægerrimè: inhiansq́; toto filiæ patrimonio, imminebat & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres sceleratas hereditates excipere, talem parentem præbuit, qualem exhibuerat vxorem. prandioq́; commēto pro tempore, etiam vxorem medici, simul & suam filiam veneno eodem percutit. Sed paruulæ quidem tenuem spiritum, & delicata ac tenera præcordia conficit protinus virus infestum. at vxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat tempestas detestabilis potionis; primùm suspicata quod res erat, mox vrgente spiritu iam certò certior, contendit ad ipsam præsidis domum: magnoq́; fidem eius pro-

testata

testata clamore, & populi concitato tumultu, vtpote tam immania detectura flagitia, efficit statim, sibi simul & domus & aures præsidis patefierent. Iamq; ab ipso exordio, crudelissimæ mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis, repentè mentis nubilo turbine correpta, semihiantes adhuc compressit labias: & attritu dentium longo stridore reddito, ante ipsos præsidis pedes exanimis corruit. Nec ille, vir alioquin exercitus, multiforme facinus execratæ veneficæ dilatione languida passus marcescere. confestim cubicularijs mulieris attractis vi tormentorũ, veritatem eruit: atque illam, minus quidem quàm merebatur, sed quòd dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certè bestijs obijciendam pronuntiauit. Talis mulieris publicitùs matrimonium conferreaturus, ingentiq; angore oppidò suspensus, exspectabam diem muneris: sæpius quidem mortem mihi mea volens manu consciscere, priusquam scelerosæ mulieris contagio macularer, vel infamia publici spectaculi depudescerem. Sed priuatus humana manu, priuatus digitis, vngula rotunda atq; mutila gladium stringere nequaquam poteram. Planè tenui specula solabar clades vltimas; quòd ver in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret, & iam purpureo nitore prata vestiret: & commodùm dirupto spineo tegmine, spirantes cinnameos odores, promicarent rosæ, quæ priori me Lucio redderent. Dies ecce muneri destinatus aderat. ad conseptum caueæ, prosequente populo, pompatico fauore deducor. Ac dum ludicris scenicorum choreis primitiæ spectaculi dedicantur; tantisper ante portam constitutus, pabulum lætissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens affectabam: subinde curiosos oculos, patente porta, spectaculi prospectu gratissimo reficiens. Nam puelli puellæq; virenti florentes ætatula, forma conspicui, veste nitidi, incessu gestuosi, Græcanicam saltantes pyrrhicam, dispositis ordinationibus decoros ambitus inerrabant;

nunc

nunc in orbe rotarum flexuosi; nunc in obliquam seriem connexi; & in quadratum patorem cuneati; & in cateruæ dissidium seperati. At vbi discursus reciproci multimodes ambages tuba terminalis cantus explicuit; aulæo subducto & complicitis siparis, Paridis scena disponitur. Erat mons ligneus, ad instar inclyti montis illius quem vates Homerus Idæum cecinit, sublimi instructus fabrica, consitus viretis & viuis arboribus summo cacumine, de manibus fabri fonte manante, fluuialis aquas eliquans. Capellæ paucula tondebant herbulas: &, in modum Paridis Phrygij pastoris, barbaricis amiculis humeris defluentibus, pulcrè indusiatus adulescens, aurea tyara contecto capite, pecuarium simulabat magisterium. Adest luculentus puer nudus, nisi quòd ephebica chlamyda sinistrum tegebat humerum: flauis crinibus vsquequaque conspicuus: &, inter comas eius, aureæ pinnulæ cognatione simili sociatæ, prominebant, quem caduceum & virgula, Mercurium indicabant. Is saltatoriè procurrens, malumq; bracteis inauratum dextera gerens, ei qui Paris videbatur porrigit: quid mandaret Iupiter, nutu significans. protinus gradus citulè referens, è conspectu facessit. Insequitur puella vultu honesta, in deæ Iunonis speciem similis. nam & caput stringebat diadema candida. ferebat & sceptrum. Irrupit alia, quam putares Mineruam, caput contecta fulgenti galea, & oleaginea corona tegebatur ipsa galea: clypeum attollens, & hastam quatiens, & qualis illa cum pugnat. Super has introcessit alia, visendo decore præpollens, gratia coloris ambrosei designans Venerem: qualis fuit Venus, cum fuit virgo, nudo & intecto corpore perfectam formositatem professa; nisi quòd tenui pallio bombycino inumbrabat spectabilem pubem. quam quidem laciniam curiosulus ventus satis amanter nunc lasciuiens reflabat; vt dimota, pateret flos ætatulæ: nunc luxurians aspirabat; vt adhærens pressulè, membrorum voluptatem

tem

tem graphicè laciniaret. Ipse autem color Deæ diuisus in speciem: corpus candidum, quod cælo demeat; cærulum, quod mari remeat. Iam singulas virgines, quæ Deæ putabantur, sui obibant comites. Iunonem quidem Castor & Pollux, quorum capita cassides æratæ stellarum apicibus insignes contegebant. sed & isti Castores erant scenici pueri. Hæc puella, varios modulos lasciua concinente tibia, procedens quieta & inaffectata gesticulatione, nutibus honestis, pastori pollicetur, si sibi præmium decoris addixisset; sese regnum totius Asiæ tributuram. At illam, quam cultus armorum Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, præliaris deæ comites armigeri, Terror & Metus, nudis insultantes gladiis. at ponè tergum tibicen hormum canebat bellicosum: & permiscens bombis grauibus tinnitus acutos, in modum tubæ, saltationis agilis vigorem suscitabat. Hæc inquieto capite, & oculis inspectu minacibus, citato & intorto genere, gesticulatione alacri demonstrabat Paridi, si sibi formæ victoriam tradidisset; fortem, tropæisq; bellorum inclutũ suis adminiculis futurum. Venus ecce cum magno fauore caueæ, in ipso meditullio scenæ, circumfuso populo latissimorum paruulorum, dulce subridens, constitit amanè. Illos teretes & lacteos puellos diceres tu Cupidines, & Cupidines veros, de cælo vel mari commodùm inuolasse. nam & pinnulis & sagittulis, & habitu cetero formæ præclaræ congruebant: &, velut nuptiales epulas obituræ, dominæ coruscis prælucebant facibus. Et influunt innuptarum puellarum decoræ soboles. hinc Gratiæ gratissimæ; inde Horæ pulcerrimæ. quæ iaculis floris serti & soluti Deam suam propitiantes, scitissimum construxerunt chorum, dominæ voluptatum Veneris comæ blandientes. Iam tibiæ multiforabiles, cantus Lydios dulciter consonant. quibus spectatorum pectora suauè mulcentibus, longè suauior Venus placidè commoueri, cantantiq; lentè vestigio, & leuiter per fluctuantes pinnulas, &

sensim

sensim annutante capite cœpit incedere, molliq; tibiarum sono delicatis respondere gestibus: & nunc mitè conniuentibus, nunc acrè comminantibus gestire pupillis; & nonnumquam saltare solis oculis. Hæc vt primùm ante iudicis conspectum facta est, nisu brachiorum polliceri videbatur, si fuisset Deabus ceteris antelata; daturam se nuptam Paridi forma præcipuam, suiq; consimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuuenis, malum, quod tenebat, aureum, velut victoriæ calculum, puellæ tradidit. Quid ergo miramini vilissima capita, immò forensia pecora, immò verò togati vulturij, si toti nunc iudices sententias suas pretio nundinantur? cum rerum exordio, inter Deos & homines agitatum iudicium corruperit gratia: & originalem sententiam magni Iouis consiliis electus iudex, rusticanus & opilio, lucro libidinis vendiderit, cum totius etiam suæ stirpis exitio? Sic hercules & aliud sequens iudicium, inter inclytos Achiuorum duces celebratum: vel cum falsis insimulationibus, eruditione doctrinaq; præpollens Palamedes proditionis damnatur; vel virtute Martia præpotenti præfertur Vlysses mendicus Aiaci maximo. Quale autem & illud iudicium apud legiferos Athenienses, & catos illos, & omnis scientiæ magistros? Nonne diuinæ prudentiæ senex, quem sapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude & inuidia nequissimæ factionis circumuentus, velut corruptor adulescentiæ, quam frenis coercebat, herba pestilentis succo noxio peremptus est, relinquens ciuibus ignominiæ perpetuæ maculam? cùm nunc etiam egregij Philosophi sectam eius sanctissimam præoptent, & summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetum, secum sic reputans: Ecce nunc patiemur philosophantem nobis asinum? rursus, vnde discessi, reuertar ad fabulam. Postquam finitum est illud Paridis iudicium; Iuno quidem cum Minerua tristes, & iratis similes e scena re-

deunt, indignationem repulſæ geſtibus profeſſæ : Venus verò gaudens & hilaris, lætitiam ſuam ſaltando, toto cum choro, profeſſa eſt. Tunc de ſummo mõtis cacumine, per quamdam latentem fiſtulam, in excelſum prorumpit vino crocus diluta : ſparſimq; defluens, paſcentis circa capellas odoro perpluit imbre; donec in meliorem maculatæ ſpeciem, canitiem propriam luteo colore mutarent. Iámque tota ſuaue fragante cauea, montem illum ligneum terræ vorago decepit. Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit curſum, petiturus, iam populo poſtulante, illã de publico carcere mulierem : quam dixi, propter multiforme ſcelus, beſtiis eſſe damnatam, meiſq; præclaris nuptiis deſtinatam. Et iam, torus Genialis ſcilicet noſter futurus, accuratiſſimè deſternebatur lectus, Indica teſtudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veſte ſerica floridus. At ego, præter pudorem obeundi publicè concubitus, præter contagium ſceleſtæ pollutæq; feminæ, metu etiam mortis cruciabar maximè, ſic ipſe mecum reputans: Quod, in amplexu Venereo ſcilicet nobis coëuntibus, quæcunque ad exitium mulieris beſtia fuiſſet immiſſa, non adeò vel prudentia ſolers, vel artificio docta, vel abſtinentia frugi, poſſet prouenire: vt adiacentem lateri meo laceraret mulierem; mihi verò, quaſi indemnato & innoxio, parceret. Ergo igitur non de pudore iam, ſed de ſalute ipſa ſollicitus, dum magiſter meus lectulo probè coaptando diſtrictus inſeruit; tota familia partim miniſterio venationis occupata, partim voluptario ſpectaculo attenta, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium. nec magnopere quiſquam cuſtodiendum tam manſuetum putabat aſinum. Paulatim furtiuum pedem proferens, porta, quæ proxima eſt, potitus, iam curſu me celerrimo proripio: ſexq; totis paſſuum milibus perniciter confectis, Cenchreas peruado: quod oppidum adeunt quidem nobiliſſimæ coloniæ Corinthienſium; adluitur autem Aegæo & Saronico mari.

vbi

vbi portus etiam, tutissimum nauium receptaculum, magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis, & electo secreto littore, prope ipsas fluctuum aspergines, in quodam mollissimo harenæ gremio lassum corpus porrectus refoueo. nam & vltimam diei metam curriculum Solis deflexerat: & vespertinæ me quieti traditum, dulcis somnus oppresserat.

L. APVLEII METAMORPHOSEON SIVE DE ASINO AVREO LIBER VNDECIMVS.

CIRCA *primam fermè noctis vigiliam experrectus pauore subito, video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus. Nactusq́; opacæ noctis silentiosa secreta, certus etiam summatem Deam præcipua maiestate pollere, resq́; prorsus humanas ipsius regi prouidentia: nec tantum pecuina & ferina, verùm inanima etiam diuino eius luminis numinisq́; nutu vegetari: ipsa etiam corpora terra, cælo, mariq́;, nunc incrementis consequenter augeri; nunc decrementis obsequenter imminui: Fato scilicet iam meis tot tantisq́; cladibus satiato, & spem salutis, licet tardam, subministrante, augustum specimen Deæ præsentis statui deprecari. Confestimq́; discussa pigra quiete, alacer exsurgo: meq́; protinus, purificandi studio, marino lauacro trado: septiesquè submerso fluctibus capite, quòd eum numerum præcipuè religionis aptissimū diuinus ille Pythagoras prodidit, lætus & alacer, Deam*

præpotentem lacrymoso vultu sic apprecabar: REGINA *cæli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lætata filiæ, vetustæ glandis ferino remoto pabulo, miti commonstrato cibo, nunc Eleusiniam glebam percolis; seu tu cælestis Venus, quæ primis rerum exordiis, sexuum diuersitatem generato amore sociasti, & æterna sobole humano genere propagato, nunc circumfluo Paphi sacrario coleris: seu Phœbi soror, quæ partu ferarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educasti, præclarisq; nunc veneraris delubris Ephesi; seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina, triformi facie laruales impetus comprimens, terræq; claustra cohibens, lucos diuersos inerrans, vario cultu propitiaris: ista luce feminea conlustrans cuncta mœnia, & nudis ignibus nutriens læta semina, & Solis ambagibus dispensans incerta lumina: quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas est inuocare; tu meis iamnunc extremis ærumnis subsiste, tu Fortunam collapsam affirma; tu sæuis exantlatis casibus pausam pacemq; tribue. sit satis laborum, sit satis periculorum. Depelle quadrupedis diram faciem. redde me conspectui meorum; redde me meo Lucio. Ac si quod offensum numen inexorabili me sæuitia premit; mori saltem liceat, si non licet viuere. Ad istum modum fusis precibus, & adstructis miseris lamentationibus, rursus mihi marcentem animum in eodem illo cubili sopor circumfusus oppressit. Necdum satis compresseram: & ecce pelago medio, venerandos Diis etiam vultus attollens, emergit diuina facies. ac dehinc paulatim toto corpore perlucidum simulacrum, excusso pelago, ante me constitisse visum est. Eius mirandam speciem ad vos etiam referre connitar; si tamen mihi disserendi tribuerit facultatem paupertas oris humani: vel ipsum numen eius dapsilem copiam eloquutilis facundiæ subministrauerit. Iámque primùm crines vberrimi prolixiq;, & sensim intorti, per diuina colla passim*

dispersi,

dispersi, molliter defluebant. Corona multiformis, variis floribus sublimem districxerat verticem: cuius media quidem super frontem plana rotunditas, in modum speculi, vel immo argumentum Lunæ candidum, lumen emicabat. Dextra leuáque sulcis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam Cerealibus desuper porrectis. Multicolor, bysso tenui pertexta: nunc albo candore lucida; nunc croceo flore lutea; nunc roseo rubore flammida. &, quæ longè longeq́; etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, splendescens atro nitore: quæ circumcirca remeans, & sub dextrum latus ad humerum læuum recurrens, vmbonis vice, deiecta parte laciniæ, multiplici contubulatione dependula, ad vltimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat. Per intextam extremitatem, & in ipsa eius planitie, stellæ dispersæ coruscabant: earumq́; media semestris Luna, flammeos spirabat ignes. Quaquà tamen insignis illius pallæ perfluebat ambitus, indiuiduo nexu corona totis floribus, totisq́; constructa pomis, adhærebat. Iam gestamina longè diuersa. nam dextera quidem ferebat æreum crepitaculum: cuius per angustam laminam in modũ balthei recuruatam, traiectæ mediæ paucæ virgulæ, crispante brachio tergeminos ictus, reddebant argutum sonorem. læua verò cymbium dependebat aureum: cuius ansulæ, qua parte conspicua est, insurgebat aspis, caput extollens arduum, ceruicibus latè tumescentibus. Pedes ambrosios tegebant soleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Talis ac tanta, spirans Arabiæ felicis germina, diuina me voce dignata est: En assum, tuis commota Luci precibus, rerum Natura parens, elementorum omnium domina, sæculorum progenies initialis, summa numinum, regina Manium, prima cælitum, Deorum, Dearumq́; facies vniformis: quæ cæli luminosa culmina, maris salubria flamina, Inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso. cuius numen vnicum, multiformi specie, ritu vario, no-

mine multiiugo totus veneratur orbis. Me primigenij Phryges Pessinunticā nominăt Deûm matrem; hinc Autochthones Attici Cecropiam Mineruam; illinc fluctuantes Cyprij Paphiam Venerem; Cretes sagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proserpinam; Eleusinij vetustam Deam Cererem: Iunonem alij, alij Bellonam, alij Hecaten, Rhamnusiam alij. & , qui nascentis dei Solis inchoantibus radiis illustrantur Aethiopes, Ariiq;, priscaq; doctrina pollentes Aegyptij, cerimoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem. Assum tuos miserata casus, assum fauens & propitia. Mitte iam fletus, & lamentationes omitte: depelle mærorem. Iam tibi prouidentia mea illucescet dies salutaris. Ergo igitur imperiis istis meis animum intende sollicitum. Diem, qui dies ex ista nocte nascetur, æterna mihi nuncupauit religio: quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago, rudem dedicantes carinam, primitias cōmeatus libant mei sacerdotes. Id sacrum nec sollicita, nec profana mente debebis opperiri. Nam meo monitu sacerdos, in ipso procinctu pompæ, roseam manu dextra sistro cohærentem gestabit coronam. Incontanter ergo, dimotis turbulis, alacer continuare pompam meam, volentia fretus: & de proximo clementer, velut manum sacerdotis osculabundus, rosis decerptis, pessimæ mihiq; detestabilis, iamdudum beluæ istius corio te protinus exue. Nec quidquam rerum mearum reformides, vt arduum. Nam hoc eodem momento, quo tibi venio, simul & tibi præsens, quæ sunt consequentia sacerdoti meo per quietem facienda præcipio. Meo iussu tibi constricti comitatus decedent populi. Nec inter hilares cerimonias & festiua spectacula, quisquam deformem istam, quam geris, faciem perhorrescet: vel figuram tuam repentè mutatam, sequius interpretatus aliquis, malignè criminabitur. Planè memineris, & penita mente conditum

semper tenebis, mihi reliqua vitæ tuæ curricula, adusque terminos vltimi spiritus, vadata. Nec iniurium, cuius beneficio redieris ad homines, ei totum debere quod viues. Viues autem beatus, viues in mea tutela gloriosus: & cùm spatium seculi tui permensus ad Inferos demearis; ibi quoque in ipso subterraneo semirotundo, me, quam vides Acherontis tenebris interlucentem, Stygiisq; penetralibus regnantem, campos Elysios incolens ipse, tibi propitiam frequens adorabis. Quòd si sedulis obsequiis & religiosis ministeriis, & tenacibus castimoniis numen nostrum promerueris; scies, vltra statuta Fato tuo spatia, vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere. Sic oraculi venerabilis fine prolato, numen inuictum in se recessit. Nec mora, cum somno protinus absolutus, pauore & gaudio, ac dein sudore nimio permixtus exsurgo: summeq; miratus Deæ potentis tam præclaram præsentiam, marino rore respersus, magnisq; imperiis eius intentus, monitionis eius ordinem recolebam. Nec mora, cum noctis atræ fugato nubilo, Sol exurgit aureus: & ecce discursu religioso, ac prorsus triumphali, turbulæ complent totas plateas. Tantaq; hilaritudine præter peculiarem meam gestire mihi cuncta videbantur; vt pecua etiã cuiuscemodi, & totas domos, & ipsum diem serena facie gaudere sentirem. nam & pruinam pridianam dies apricus ac placidus repentè fuerat insecutus: vt canoræ etiam auiculæ, prolectante verno vapore, concentus suaues adsonarent: matrem siderum, parentem temporum, orbisq; totius dominam blando mulcentes affamine. Quid? quòd arbores etiam quæ pomifera sobole fœcundæ, quæq; earum tantum vmbra contentæ, & steriles, austrinis laxatæ flatibus, germine foliorum renidentes, clementi motu brachiorum dulces strepitus obsibilabant. Magnoq; procellarum sedato fragore, ac turbido fluctuum tumore posito, mare quietas alluuies temperabat: cælum autem, nubilosa caligine disiecta,

nudo ſudoq̃; luminis proprij ſplendore candebat. Ecce pompa magna paulatim procedunt anteludia, vocibus cuiuſque ſtudiis exornata pulcerrimé. Hic incinctus baltheo militem gerebat; illum ſuccinctum chlamyde copides & venabula venatorem fecerant: alius ſoccis obauratis, indutus ſerica veſte, mundoq̃; pretioſo, & adtextis capite crinibus, inceſſu perfluo feminam mentiebatur. porrò alium ocreis, ſcuto, galea, ferroq̃; inſignem, è ludo putares gladiatorio procedere. Nec ille deerat, qui magiſtratum faſcibus purpuraq̃; luderet: nec qui pallio, baculoq̃;, & baxeis, & hircino barbitio Philoſophum fingeret: nec qui, diuerſis harundinibus, alter aucupem cum viſco, alter piſcatorem cum hamo induceret. Vidi & vrſam manſuem, quæ, cultu matronali, ſella vehebatur: & ſimiam pileo textili, crocotuq̃; Phrygiis, catamiti paſtoris ſpecie, aureum geſtantem poculum: & aſinum pinnis adglutinatis adambulantem cuidam ſeni debili: vt illum quidem Bellerophontem, hunc autem diceres Pegaſum; tamen rideres vtrumque. Inter has oblectationes ludicras popularium, quæ paſſim vagabantur, iam ſoſpitatricis Deæ peculiaris pompa moliebatur. Mulieres candido ſplendentees amicimine, vario lætantes geſtamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua ſacer incedebat comitatus ſolum ſternebant floſculis: aliæque nitentibus ſpeculis pone tergum reuerſis, venienti Deæ obuium commonſtrarent obſequium: & quæ pectines eburneos ferentes, geſtu brachiorum, flexuq̃; digitorum, ornatum atque oppexum crinium regalium fingerent: illæ etiam, quæ ceteris vnguentis & geniali balſamo guttatim excuſſo, conſpergebant plateas. Magnus præterea ſexus vtriuſque numerus, lucernis, tædis, cereis, & alio genere facium, lumine ſiderum cæleſtium ſtirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc ſuaues, fiſtulæ tibiæq̃; modulis dulciſſimis perſonabant. Eas amœnus lectiſſimæ iuuentutis veſte niuea, & cataclista

prani-

prænitens sequebatur chorus, carmen venustum iterantes: quod Camœnarum fauore solers poeta modulatus, edixerat, quod argumentum referebat. Interim maiorum antecantamina votorum. Ibant & dicati magno Serapi tibicines: qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram, familiarem templi Deiq; modulum frequentabant: & plerique, qui facilem sacris viam dari prædicarent. Tunc influunt turbæ sacris diuinis initiatæ, viri feminæq; omnis dignitatis & omnis ætatis, linteæ vestis candore puro luminosi: illæ limpido tegmine crines madidos obuolutæ; hi capillum derasi funditus, vertice prænitentes: magnæ religionis terrena sidera, æreis & argenteis, immò verò aureis etiam sistris argutum tinnitum constrepentes. Sed antistites, sacrorum proceres illi, qui candido linteamine cinctum pectorale, adusque vestigia, strictim iniecti, potentissimorum Deûm proferebant insignes exuuias. Quorum primus lucernam, præmicantem porrigebat lumen, non adeò nostris illis consimilem, quæ vespertinas illuminant epulas; sed aureum cymbium medio sui patore flammulam suscitans largiorem. Secundus, vestitu quidem similis, sed manibus ambabus gerebat altaria, id est, auxilia: quibus nomen dedit proprium Deæ summatis auxiliaris prouidentia. Ibat tertius, attollens palmã auro subtiliter foliatam, necnon Mercurialem etiam caduceum. Quartus Aequitatis ostendebat indicium, deformatam manum sinistram porrecta palmula: quæ genuina pigritia, nulla calliditate, nulla solertia prædita, videbatur æquitati magis aptior quàm dextera. idem gerebat & aureum vasculum, in modum papillæ rotundatum, de quo lacte libabat. Quintus auream vannum aureis congestam ramulis: & alius ferebat amphoram. Nec mora, cùm Dei, dignati pedibus humanis incedere, prodeunt; hic horrendum, ille Superûm commeator & Inferûm: nunc atra nunc aurea facie sublimis, attollens canis ceruices arduas: læua

caduceum gerens;dextera palmam virentem quatiens. cuius veſtigium continuum ſequebatur bos, in rectum leuata ſtatum. Erat & bos, omniparentis Deæ fecundum ſimulacrum: quod reſidens humeris ſuis, proferebat vnus è miniſterio beato, greſſu geſtuoſo. Ferebatur ab alio ciſta ſecretorum capax, penitus celans operta magnificæ religionis. Gerebat alius felici ſuo gremio ſummi ſui numinis venerandam effigiem, non pecoris, non auis, non feræ, ac ne hominis quidem ipſius conſimilem; ſed ſolerti repertu, etiam ipſa nouitate reuerendam altioris vtcunque & magno ſilentio tegendæ religionis argumentum ineffabile; ſed & ad iſtum planè modum, fulgente auro figuratum. Vrnula faberrimè cauata, fundo quàm rotundo, miris extrinſecus ſimulacris Aegyptiorum effigiata. eius orificium non altiuſculè leuatum, in canalem porrectum, longo riuulo prominebat. ex alia verò parte multum recedens ſpatioſa dilatione, adhærebat anſa: quam contorto nodulo ſuperſedebat aſpis, ſquameæ ceruicis ſtriato tumore ſublimis. Et ecce præſentiſſimi numinis promiſſa nobis accedunt beneficia, & fata: ſalutemq́; ipſam meam gerens ſacerdos appropinquat, ad ipſum præſcriptum diuinæ promiſſionis ornatum: dextra proferens ſiſtrum deæ coronam, mihi etiam hercules coronam conſequenter; quod tot ac tantis exantlatis laboribus, tot emerſis periculis, Deæ maximæ prouidentia, adluctantem mihi ſæuiſſimam Fortunam ſuperarem. Nec tamen gaudio ſubitario commotus, inclementi me curſu proripui; verens ſcilicet ne repentino quadrupedis impetu, religionis quietus turbaretur ordo: ſed placido ac prorſus humano gradu contabundus, paulatim obliquato corpore, ſanè diuinitus decedente populo, ſenſim irrepo. At ſacerdos, vt reapſe cognoſcere potui, nocturni commonefactus oraculi, miratusq́; congruentiam mandati muneris, confeſtim reſtitit: & vltro porrecta dextra, ob os ipſum meum coronam exhibuit.

buit. Tunc ego trepidans, assiduo pulsu micanti corde, coronam quæ rosis amœnis intexta fulgurabat, auido ore susceptam, cupidus cupidissimè deuoraui. nec me fefellit cæleste promissum. Protinus mihi delabitur deformis & ferina facies. ac primò quidem squalens pilus defluit; ac dehinc cutis crassa tenuatur; venter obesus residet; pedum plantæ per vngulas in digitos exeunt. manus non iam pedes sunt, sed in erecta porriguntur officia. ceruix procera cohibetur; os & caput rotundatur; aures enormes repetunt paruitatem pristinam; dentes saxei redeunt ad humanam minutiem: &, quæ me potissimùm cruciabat ante, cauda nusquam comparuit. Populi mirantur, religiosi venerantur tam euidentem maximi numinis potentiam, & consimilem nocturnis imaginibus magnificentiam, & facilitatem reformationis: claraq́; & consona voce, cælo manus attendentes, testantur tam illustre Deæ beneficium. At ego stupore nimio defixus, tacitus hærebam, animo meo tam repentinũ tamq́; magnum non capiente gaudium: quid potissimum præfarer primarium, vnde nouæ vocis exordium caperem, quo sermonem nunc renata lingua felicius auspicarer, quibus quantisq́; verbis tantæ Deæ gratias agerem. Sed sacerdos, vtcunque diuino monitu cognitis ab origine cunctis cladibus meis, quamquam & ipse insigni permotus miraculo, nutu significato prius, præcipit, tegendo mihi linteam dari laciniam. Nam me cùm primùm nefando tegmine despoliauerat asinus; compressis in artum feminibus, & superstrictis accuratè manibus, quantum nudo licebat, velamento me naturali probè munieram. Tunc è cohorte religionis vnus, impigrè superiorem exutus tunicam, supertexit me celerrimè. Quo facto, sacerdos vultu geniali, & hercules perhumano in aspectum meum attonitus, sic effatur: Multis & variis exantlatis laboribus, magnisq́; Fortunæ tempestatibus, & maximis actus procellis, ad portum quietis & aram

Miseri-

Misericordiæ tandem Luci venisti. nec tibi natales, ac ne dignitas quidem, vel ipsa, qua flores, vsquam doctrina profuit: sed lubrico virentis ætatulæ, ad seruiles delapsus voluptates, curiositatis improsperæ sinistrum præmium reportasti. Sed vtcunque Fortunæ cæcitas, dum te pessimis periculis discruciat, ad religiosam istam habitudinem improuida produxit malitia. Eat nunc, & summo furore sæuiat, & crudelitati suæ materiam quærat aliam. Nam in eos, quorum sibi vitas, seruitium Deæ nostræ maiestas vindicauit, non habet locum casus infestus. Quid latrones, quid feræ, quid seruitium, quid asperrimorum itinerum ambages reciprocæ, quid metus mortis quotidianæ nefariæ Fortunæ profuit? In tutelam iam receptus es Fortunæ, sed videntis: quæ suæ lucis splendore ceteros etiam Deos illuminat. Sume iam vultum lætiorem, candido isto habitu tuo congruentem: comitare pompā Deæ sospitatricis, inouanti gradu. Videant irreligiosi; videant, & errorem sūū recognoscant. En ecce pristinis ærumnis absolutus, Isidis magnæ prouidentia gaudens Lucius, de sua Fortuna triumphat. Quo tibi tamen tutior sis, atque munitior; da nomen huic sanctæ militiæ, cuius non olim sacramento etiā rogaberis: teq; iamnunc obsequio religionis nostræ dedica, & ministerij iugū subi voluntarium. nam, cùm cœperis Deæ seruire, tunc magis senties fructum tuæ libertatis. Ad istum modū vaticinatus sacerdos egregius, fatigatos anhelitus trahens, conticuit. Exinde permixtus agmini religioso procedens, comitabar sacrariū: totæ ciuitati notus ac conspicuus, digitis hominum nutibusq; notabilis. Omnes in me populi fabulantur: Hunc omnipotentis hodie Deæ numē augustum reformauit ad homines. Felix hercules, & ter beatus! qui vitæ scilicet præcedentis innocentia fideq; meruerit tam præclarū de cælo patrociniū; vt renatus quodammodo, statim sacrorum obsequio desponderetur. Inter hæc, & festorum votorū tumultū, paulatim progressi,

iam

iam ripam maris proximamus: atq; ad ipsum illũ locum, quo pridiè meus stabulauerat asinus, peruenimus. Ibidem simulacris ritè dispositis, nauem faberrimè factam, picturis miris Aegyptiorum circumsecus variegatam, summus sacerdos teda lucida, & ouo & sulphure, solemnissimas preces de casto præfatus ore, quàm purissimè purificatam, Deæ nuncupauit, dedicauitq;. Huius aluei felicis nitens carbasus, littore votũ ingestans progerebat. Ecce litteræ votũ instaurabant, de noui commeatus prospera nauigatione. Iam malus insurgit, pinus rotunda, splẽdore sublimis, insignis, carchesio conspicua: & puppis, intorta chenisco, bracteis aureis vestita, fulgebat: omnisq; prorsus carina citro limpido perpolita, florebat. Tunc cuncti populi, tam religiosi quàm profani, vannos onustas aromatis & huiuscemodi suppliciis certatim congerunt: & insuper fluctus libant intritũ lacte cõfectum; donec muneribus largis, & deuotionibus faustis completa nauis, absoluta strophiis anchoralibus, peculiari serenoq; flatu, pelago redderetur. Quæ postquam cursus spatio prospectum sui nobis incertat; sacrorum geruli, sumptu rursum quæ quisque detulerant, alacres ad fanum reditũ capessunt, simili structu pompæ decori. Ac cùm ad ipsum iam templum peruenimus; sacerdos maximus, quiq; diuinas effigies progerebant, & qui venerandis penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculum Deæ recepti, disponunt ritè simulacra spirantia. Tunc ex his vnus, quem cũcti Grammatea dicebant, pro foribus assistens, cœtu Pastophorũm, quod sacrosancti collegij nomẽ est, velut in concionem vocato, indidẽ de sublimi suggestu, de libro, de litteris fausta vota præfatus: PRINCIPI MAGNO, SENATVIQVE, ET EQVITI, TOTOQVE ROMANO POPVLO, *nauticis nauibus, quæq; sub imperio mundi nostratis reguntur, renuntiat, sermone rituq; Græciensi, ita:* ΛΑΟΙΣ ΑΦΕΣΙΣ. *Qua voce, feliciter cunctis euenire, signauit populi clamor insecutus.*

Exin

Exin gaudio delibuti populares, thallos, verbenas, corollas ferentes, exosculatis vestigiis Deæ, quæ gradibus hærebant argento formata, ad suos discedunt Lares. Nec tamen sinebat me animus vngue latius indidem digredi; sed intentus Deæ specimen, pristinos casus meos recordabar. Nec tamen Fama volucris, pigra pinnarum tarditate cessauerat: sed protinus in patria Deæ prouidentis adorabile beneficium, meamq; ipsius Fortunam memorabilem narrauerat passim. Confestim denique familiares ac vernulæ, quiq; mihi proximo nexu sanguinis cohærebant, luctu deposito, quem de meæ mortis falso nuntio susceperant, repentino lætati gaudio, variè quisque munerabundi, ad meum festinant illico diuinum reducemq; ab Inferis conspectum. quorum desperata ipse etiam facie recreatus, oblationes honestas æqui boniq; facio: quippe cùm mihi familiares, quoad cultũ sumptumq; largiter succederet, deferre perspicuè curassent. Affatis itaque, ex officio, singulis, narratisq; meis pristinis ærumnis, & præsentibus gaudiis, me rursum ad Deæ gratissimum mihi refero conspectum: ædibusq; conductis, intra conseptum templi Larem temporarium mihi constituo: Deæ ministeriis adhuc priuatis appositus, contuberniisq; sacerdotum indiuiduus, & numinis magni cultor inseparabilis. Nec fuit nox vna, vel quies aliqua, visu Deæ monituq; ieiuna: sed crebris imperiis, sacris suis me iamdudum destinatum, nunc saltem censebat initiari. At ego, quamquam cupienti voluntate præditus, tamen religiosa formidine renitebar. Quod enim sedulò percontaueram, difficile religionis obsequium, & castimoniorum abstinentiam satis arduam, cautoq; circumspectu vitam, quæ multis casibus subiacet, esse muniendam: hæc identidem mecum reputans, nescio quo modo, quamquam festinans, differebam. Nocte quadam, plenum gremium suum visus est mihi summus sacerdos offerre: ac requirenti, quid vtique istud? respondisse,

partes

partes illas de Thessalia mihi missas; seruum etiam meum indidem superuenisse, nomine Candidum. Hac experrectus imagine, diu diuq́; apud cogitationes meas reuoluebã, quid rei portenderet; præsertim cùm nullum vmquam habuisse me seruum isto nomine nuncupatum certus essem. vt tamen sese præsagium somni porrigeret, lucrum certum modis omnibus significari partium oblatione credebam. Sic anxius, & in prouentum prosperiorem attonitus, templi matutinas apertiones opperiebar. Ac, dum velis candentibus reductis, in diuersum Deæ venerabilem conspectum apprecamur, & dispositas aras circumiens sacerdos rem diuinam procurat; supplicamẽtis solemnibus, de penetrali fonte petitum spondeo libat. Rebus iam ritè consummatis, inchoatæ lucis salutationibus, religiosi primam nuntiantes horam, perstrepunt. Et ecce superueniunt de patria, quos ibi reliqueram famulos; cùm me Fotis malis incapistrasset erroribus. Cognitis scilicet famulis meis, nec non & equũ quoque illum meum reducentibus, quem diuersæ distractum notæ dorsualis agitatione recuperauerant: quare solertiam somni tum mirabar vel maximè; quòd præter congruentiam lucrosæ pollicitationis, argumento serui Candidi, equum mihi reddidisset colore candidum. Quo facto idem sollicitus, sedulum colendi frequentabam ministerium, spe futura beneficiis præsentibus pignerata. Nec minus indies mihi magis magisq́; accipiendorum sacrorum cupido gliscebat. summisq́; precibus primarium sacerdotem sæpissime conueneram, petens, vt me noctis societate, tandem arcanis initiaret. At ille, vir alioquin grauis, & sobriæ religionis obseruatione famosus, clementer ac comiter, &, vt solent parentes immaturis liberorum desideriis modificari, meam differens instantiam, spei melioris solatiis alioquin anxium, mihi permulcebat animum. Nam & diem, quo quisque possit initiari, Deæ nuntu demonstrari, & sacerdotem qui sacra

debeat miniſtrare, eiuſdem prouidentia deligi: ſumptus etiam, cerimoniis neceſſarios, ſimili præcepto deſtinari. Quæ cuncta nos quoque obſeruabili patientia ſuſtinere cenſebat: quippe cùm auiditati contumaciæque ſummè cauere, & vtramque culpam vitare, ac neque vocatus morari, nec non iuſſus feſtinare deberem. nec tamen eſſe quemquam de ſuo numero tam perditæ mentis, vel immò deſtinatæ mortis; qui non ſibi quoque ſeorſum iubente domina, temerarium atque ſacrilegum audeat miniſterium ſubire, noxamq; letalem cõtrahere. Nam & Inferum clauſtra, & Salutis tutelam in Deæ manu poſita, ipſamq; traditionem ad inſtar voluntariæ mortis & precariæ ſalutis celebrari: quippe cùm tranſactis vitæ temporibus, iam in ipſo finitæ lucis limine conſtitutos, quîs tamen tuto poſſint magna religionis committi ſilentia, numen Deæ ſoleat eligere, & ſua prouidentia quodammodo renatos, ad nouæ reponere rurſus Salutis curricula. Ergo igitur me quoque oportere cæleſte ſuſtinere præceptum, quamquam perſpicua euidentiq; magni numinis dignatione, iamdudum felici miniſterio nuncupatum deſtinatumq; : nec ſecus quàm cultores ceteri, cibis profanis ac nefariis iamnunc temperare; quo rectius ad arcana puriſſimæ religionis ſecreta peruaderem. Dixerat ſacerdos: nec impatientia corrumpebatur obſequium meum: ſed intentus miti quiete, & probabili taciturnitate, ſedulum quotdies obibam culturæ ſacrorum miniſterium. Nec me fefellit, nec longi temporis prolatione cruciauit, potentis Deæ benignitas ſalutaris. ſed noctis obſcuræ non obſcuris imperiis euidenter monuit, aduenisſe diem mihi ſemper optabilem, quo me maximi voti compotiret. quantóque ſumptu deberem procurare ſupplicamentis, ipſumq; Mithram illum ſuum ſacerdotem præcipuum, diuino quodam ſtellarum conſortio, vt aiebat, mihi coniunctum, ſacrorum miniſtrum decernit. Quibus, & ceteris beniuolis præceptis ſummatis Deæ recreatus

creatus

creatus animi, necdum satis luce lucida discussa quiete, protinus ad receptaculum sacerdotis contendo: atque eum, cubiculo suo commodum prodeuntem continuatus, saluto. Solito constantius destinaueram iam, velut debitum sacris obsequium flagitare. At ille, statim vt me conspexit, prior: O mi quidem Luci, inquit, te felicem, te beatum, quem propitia voluntate numen augustum tantopere dignatur! Et quid, inquit, iam nunc stas otiosus, teq; ipsum demoraris? Adest tibi dies votis assiduis exoptatus, quo Deæ multinominis diuinis imperiis, per istas meas manus piissimis sacrorum arcanis insinueris. Et, iniecta dextera, senex comissimus, ducit me protinus ad ipsas fores ædis amplissimæ: rituq; solemni apertionis celebrato ministerio, ac matutino peracto sacrificio, de opertis adyti profert quosdam libros, litteris ignorabilibus prænotatos: partim figuris cuiuscemodi animalium, concepti sermonis compendiosa verba suggerentes; partim nodosis, & in modum rotæ tortuosis, capreolatimq; condensis apicibus, a curiositate profanorum lectione munita. Indidem mihi prædicat, quæ forent ad vsum teletæ necessariò præparanda. Ea protinus gnauiter, & aliquanto liberalius partim ipse, partim per meos socios coëmenda procuro. Iamq; tempore, vt aiebat sacerdos, id postulante, stipatum me religiosa cohorte deducit ad proximas balneas: & prius sueto lauacro traditum, præfatus Deûm veniam, purissimè circumrorans, abluit: rursumq; ad templum reductum, iam duabus diei partibus transactis, ante ipsa Deæ vestigia constituit: secretóque mandatis quibusdam, quæ voce meliora sunt, idque planè cunctis arbitris præcipit, decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coercerem, neque vllum animal essem, & inuinius essem. Quibus venerabili continentia ritè seruatis, iam dies aderat diuino destinatus vadimonio: & Sol curuatus intrahebat vesperam. Tum ecce confluunt vndique turbæ, sacrorum

ritu vetusto, variis quisq. me muneribus honorantes. Tunc semotis procul profanis omnibus, linteo & rudi me contectum amicimine, arrepta manu, sacerdos deducit ad ipsius sacrarij penetralia. Quæras forsitan satis anxiè, studiose lector, quid deinde dictum, quid factum? dicerem, si dicere liceret; cognosceres, si liceret audire. Sed parem noxam contraherent aures & linguæ, temerariæ curiositatis. Nec te tamen, desiderio forsitan religioso suspensum, angore diutino cruciabo. Igitur audi: sed crede quæ vera sunt. Accessi confinium mortis: & calcato Proserpinæ limine, per omnia vectus elementa, remeaui. nocte media, vidi Solem candido coruscantem lumine: deos Inferos, & deos Superos accessi coram, & adoraui de proximo. Ecce tibi retuli, quæ quamuis audita, ignores tamen necesse est. Ergo, quod solum potest sine piaculo ad profanorum intelligentias enuntiari, referam. Manè factum est: & perfectis solemnibus, processi duodecim sacratus stolis, habitu quidē religioso satis, sed effari de eo nullo vinculo prohibeor: quippe quod tunc temporis vidêre præsentes plurimi. Namque in ipso ædis sacræ meditullio, ante Deæ simulacrum constitutum tribunal ligneum, iussus superstiti, byssina quidem, sed floridè depicta veste conspicuus. Et humeris dependebat, pone tergum, talorum tenus, pretiosa chlamyda. quàquà tamen viseres, colore vario circumnotatis insignibar animalibus. hinc dracones Indici; inde gryphes Hyperborei: quos, in speciem pinnatæ alitis, generat mundus alter. hanc Olympiacam stolam sacrati nuncupāt. At manu dextera gerebam flammis adultam facem: & caput decorè corona cinxerat, palmæ candidæ foliis in modum radiorum prosistentibus. Sic ad instar Solis exornato, & in vicem simulacri constituto, repentè velis reductis, in aspectum populi errabam. Exhinc festiuissimum celebraui natalem sacrorum: & suaues epulæ, & faceta conuiuia. Dies etiam tertius pari cerimoniarum ritu

celebra-

celebratus, & ientaculum religiosum, & teletæ legitima consummatio. Paucis dehinc ibidem commoratus diebus, inexplicabili voluptate simulacri diuini perfruebar: irremunerabili quippe beneficio pigneratus. Sed tamen Deæ monitu, licet non plenè, tamen pro meo modulo, supplicuè gratiis persolutis, tardam satis domuitionem comparo. Vix equidem abruptis ardentissimi desiderij retinaculis, prouolutus denique ante conspectum Deæ, & facie mea diu detersis vestigiis eius, lacrymis obortis, singultu crebro sermonem interficiens, & verba deuorans, aio: TV quidem sancta, & humani generis sospitatrix perpetua, semper fouendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionem miserorum casibus tribuis. nec dies, nec quies vlla, ac ne momentum quidem tenue, tuis transcurrit beneficiis otiosum; quin mari terraq; protegas homines, &, depulsis vitæ procellis, salutarem porrigas dextram, qua Fatorum etiam inextricabiliter contorta retractas licia; & Fortunæ tempestates mitigas, & stellarum noxios meatus cohibes. Te Superi colunt; obseruant Inferi: tu rotas orbem; luminas Solem: regis mundum; calcas Tartarum. Tibi respondent sidera, gaudent numina, redeunt tempora, seruiunt elementa. tuo nutu spirant flamina, nutriuntur nubila, germinant semina, crescunt germina. Tuam maiestatem perhorrescunt aues cælo meantes, feræ montibus errantes, serpentes solo latentes, beluæ Ponto natantes. At ego referendis laudibus tuis exiguus ingenio, & adhibendis sacrificiis tenuis patrimonio: nec mihi vocis vbertas, ad dicenda quæ de tua maiestate sentio sufficit: nec ora mille, linguaq; totidem, vel indefessi sermonis æterna series. Ergo, quod solum potest, religiosus quidem, sed pauper alioquin, efficere, curabo. diuinos tuos vultus, numenq; sanctissimum, intra pectoris mei secreta conditū perpetuò custodiens, imaginabor. Ad istum modum deprecato summo numine, complexus Mithram sa-

cerdotem, & meum iam parentem, colloq; eius multis osculis inhærens, veniam postulabam; quòd eum, cōdignè tantis beneficiis, remunerari nequirem. Diu denique gratiarum gerendarum sermone prolixo commoratus, tandem digredior: & recta, patrium Larem reuisurus meum post aliquammultum temporis, contendo: paucisque pòst diebus, Deæ potentis instinctu, raptim constrictis sarcinulis, naue conscensa, Romam versus profectionem dirigo: tutusq; prosperitate ventorum ferentium, Augusti portum celerrimè, ac dehinc carpento peruolaui: vesperaq;, quam dies insequebatur iduum Decembrium, sacrosanctam istam ciuitatem accedo. Nec vllum tam præcipuum mihi exinde studiū fuit, quàm quotidie supplicare summo numini Reginæ Isidis: quæ, de templi situ sumpto nomine, Campensis, summa cum veneratione propitiatur. Eram denique cultor assiduus, fani quidem aduena, religionis autem indigena. Ecce, transcurso signifero circulo, Sol magnus annum compleuerat; & quietem meam rursus interpellat numinis benefici cura peruigilis; & rursus teletæ, rursus sacrorum commonet. Mirabar quid rei tentaret, quid pronuntiaret futurum. quidni? plenissimè iamdudum videbar initiatus. Ac dum religiosum scrupulum partim apud sensum meum disputo, partim sacratorum consiliis examino; nouum mirumq; planè comperior: Deæ quidem me tantum sacris imbutum, ac magni Dei Deûmque summi parentis, inuicti Osiris necdum sacris illustratum. quamquam enim connexa, immò verò vnica ratio numinis religionisq; esset, tamen teletæ discrimen interesse maximum. Prohinc me quoque peti magno etiam Deo famulum, sentire deberem. Nec diu res in ambiguo stetit. Nam proxima nocte vidi quemdam de sacratis, linteis iniectum, qui thyrsos & hederas, & tacenda quædam gerens, ad ipsos meos Lares collocaret: & occupato sedili meo, religionis ampla denuntiaret epulas.

Is, vt

Is, vt agnitionem mihi scilicet certo aliquo sui signo subministraret, sinistri pedis talo paululum reflexo, contabundo clementer incedebat vestigio. Sublata est ergo, post tam manifestam Deûm voluntatem, ambiguitatis tota caligo. Et illico Deæ matutinis perfectis salutationibus, summo studio percontabar singulos, ecqui vestigio similis, vt somnium? Nec is defuit. nam de Pastophoris vnum conspexi statim, præter indicium pedis, cetero etiam statu atque habitu examussim nocturnæ imagini congruentem: quem Asinium Marcellum vocitari cognoui postea, reformationis meæ alienum nomen. Nec moratus, conueni protinus eum, sanè nec ipsum futuri sermonis ignarum: quippe iamdudum, consimili præcepto, sacrorum ministrandorum commonefactum. Nam sibi visus est quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat, & de eius ore quo singulorum facta dictat, audisse, mitti sibi Madaurensem, sed admodum pauperem, cui statim sua sacra deberet ministrare: nam & illi studiorum gloriam, & ipsi grande compendium sua comparari prouidentia. Ad istum modum desponsus sacris, sumptuum tenuitate, contra votum meum, retardabar. Nam & viriculas patrimonij, peregrinationis attriuerant impensæ; & erogationes vrbicæ, pristinis illis prouincialibus antistabant. Plurimùm ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait vetus prouerbium, Inter sacrum & saxum positus, cruciabar. nec secius tamen identidem numinis premebar instantia. Iamq; sæpiculè, non sine magna turbatione, stimulatus, postremò iussus, veste ipsa mea, quamuis paruula, distracta, sufficientem corrasi summulam. & idipsum præceptum fuerat specialiter. An tu, inquit, si quam rem voluptati struendæ molireris, laciniis tuis nequaquam parceres, nunc tantas cerimonias aditurus, impænitendæ te pauperiei cunctaris comitem? Ergo igitur cunctis affatim præparatis, rursus decem diebus inanimis contentus cibis,

insuper etiam de Serapis principalis Dei, nocturnis orgiis illustratus, plena iam fiducia germanæ religionis, obsequium diuinum frequentabam. Quæ res summum peregrinationi meæ tribuebat solatium, nec minus etiam victum vberiorem subministrabat. quidni? spiritu fauentis Euentus, quæsticulo forensi nutrito, per patrocinia sermonis Romani. Et ecce, post pauculum tempus, inopinatis, & vsquequaque mirificis imperiis Deûm, rursus interpellor, & cogor tertiam quoque teletam suscitare. Nec leui curá sollicitus, sed oppidò suspensus animi, mecùm ipse cogitationes exercitius cogitabam, quorsus noua hæc, & inaudita se cælestium porrigeret intentio: quod subsiciuum, quamuis iterata iam, traditioni remansisset. Nimirum perperam, vel minus plenè consuluerunt in me sacerdos vtrique. & hercules iam de fide quoque eorum opinari cœptabam sequius. Quò me cogitationis æstu fluctuantem, ad instar insaniæ, percitum, sic instruxit nocturna diuinatione clemens imago: Nihil est, inquit, quod numerosa serie religionis, quasi quidquam sit prius omissum, terreare. quin assidua ista numinum dignatione lætum capesse gaudium, & potius exulta, ter futurus, quod alij vel semel vix conceditur: teq́ isto numero meritò præsume semper beatum. Ceterùm futura tibi sacrorum traditio pernecessaria est; si tecum nunc saltem reputaueris, exuuias Deæ, quas in prouincia sumsisti, in eodem fano depositas perseuerare: nec te Romæ diebus solemnibus vel supplicare his, vel cùm præceptum fuerit, felici illo amictu illustrari posse. QVOD FELIX ITAQVE AC FAVSTVM, SALVTAREQVE TIBI SIT. *animo gaudiali rursum sacris initiare, Dijs magnis auctoribus. Hactenus diuini somnij suada maiestas, quod vsus foret, pronuntiauit. Nec deinceps postposito, vel in supinam procrastinationem reiecto negotio, statim sacerdoti meo relatis quæ videram, inanimæ protinus castimo-*

castimoniæ iugum subeo : & lege perpetua præscriptis illis decem diebus spontali sobrietate multiplicatis, instructum teletæ comparo : largitùs ex studio pietatis magis, quàm mensura rebus collatis. Nec hercules laborum me, sumptuumq; quidquam pœnituit. quidni? liberali Deûm prouidentia, iam stipendiis forensibus bellulè fotum. Deniq. post dies admodum pauculos, Deus Deûm magnorum potior, & maiorum summus, & summorum maximus, & maximorum regnator Osiris, non in alienam quampiam personam reformatus, sed coràm suo venerando me dignatus affamine, per quietem præcipere visus est, quam nunc incontanter gloriosa in foro redderem patrocinia: nec extimescerem maliuolorum disseminationes, quas studiorum meorum laboriosa doctrina ibi deseruiebat. Ac, ne sacris suis gregi cetero permixtus deseruirem; in collegium me Pastophororum suorum, immò inter ipsos Decurionum quinquennales elegit. Rursus denique, quàm raro capillo, collegij vetustißimi, & sub illis Sullæ temporibus conditi, munia, non obumbrato vel obtecto caluitio, sed quoquouersus obuio, gaudens obibam.

FINIS.

L. APVLEII FLORIDORVM

LIBER PRIMVS.

VT fermè religiosis viantium moris est, cùm aliquis lucus, aut aliquis locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, portum apponere, paulisper aßidere: ita mihi, ingresso sanctißimam istam ciuitatem, quamquam oppidò festinè, præfanda venia, & habenda oratio, & inhibenda properatio est. Neque enim iustius religiosam moram viatori obiecerit, aut ara floribus redimita, aut spelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata; vel etiam colliculus sepimine consecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel cespes libamine humigatus, vel lapis vnguine delibutus. Parua hæc quippe, & quamquam paucis percontantibus adorata, tamen ignorantibus transcursa. At non itidem maior meus Socrates, qui cùm decorum adolescentem, & diutulè tacentem conspicatus foret: Vt te videam, inquit, aliquid loquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum, sed mentis acie & animi obtutu considerandos. Nec ista re cum Plautino milite congruebat, qui ita ait:

Pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem.

Immò enimuero hunc versum ille ad examinandos homines conuerterat:

Pluris est auritus testis vnus, quàm oculati decem.

Ceterùm si magis pollerent oculorum quàm animi iudicia; profectò de sapientia foret aquilæ concedendum. Homines verò neque longulè dißita, neque proximè aßita possumus cernere: verùm omnes quodammodo cæci sumus: ac, si ad

oculos & obtutum istum terrenum redigas, & hebetem; profectò verissimè poeta egregius dixit, velut nebulam nobis ob oculos effusam: nec cernere nos, nisi intra lapidis iactum, valere. Aquila enimuerò cùm se nubiũ tenus altissimè sublimauit, euecta alis, totum istud spatium qua pluitur & ningitur, vltra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus est, in ipso, vt ita dixerim, solo ætheris & fastigio hyemis: cùm igitur eò sese aquila extulit; nutu elementi læuorsum vel dextrorsum tanta mole corporis labitur, velificatas alas quò libuit aduertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta despiciens, ibidem pinnarum eminus indefessa remigia, ac paulisper contabundo volatu penè eodem loco pendula circumtuetur: & quærit, quorsus potissimùm in prædam supernè sese ruat, fulminis vice: de cælo improuisa simul campis pecua, simul montibus feras, simul homines vrbibus, vno obtutu sub eodem impetu cernens; vnde rostro transfodiat, vnde vnguibus inuncet, vel agnum incuriosum, vel leporem meticulosum, vel quodcunque esui animatum vel inanimatum sors obtulit. Hyagnis fuit, vt fando accepimus, Marsyæ tibicinis pater & magister, rudibus adhuc Musicæ seculis, solus ante alios cantus canere: nondum quidem tam infixa anima sono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia. quippe adhuc ars ista repertu nouo commodùm oriebatur. Nec quidquam omnium est, quod possit in primordio sui perfici: sed in omnibus fermè antè est spei rudimentum, quàm rei experimentum. Prorsus igitur ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant, quàm Virgilianus opilio seu bubsequa,

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Quòd si quis videbatur paulò largius in arte promouisse; ei quoque tamen mos fuit vna tibia, velut vna tuba, personare. Primus Hyagnis in canendo manus discapedinauit: primus duas tibias vno spiritu animauit: primus læuis &

dextris

dextris foraminibus, acuto finitu, graui bombo concentum musicum miscuit. Eo genitus Marsyas, cùm in artificio patrissaret tibicinij, Phryx ceterà, & barbarus, vultu ferino trux, hispidus, illutibarbus, spinis & pilis obsitus; fertur, pro nefas. cum Apolline certauisse: Thersites cum decoro, agrestis cum erudito, belua cum Deo. Musæ cum Minerua, dissimulamenti gratia iudices astitere, ad deridendam scilicet monstri illius barbariem, nec minus ad stoliditatem puniendam. Sed Marsyas, quod stultitiæ maximum specimen est, non intelligens se deridiculo haberi, priusquam tibias occiperet inflare, prius de se & Apolline quædam deliramenta barbarè effutiuit: laudans sese, quòd erat & coma relicinus, & barba squallidus, & pectore hirsutus, & arte tibicen, & fortunæ egenus. contrà Apollinem, ridiculum dictu, aduersis virtutibus culpabat. quòd Apollo esset & coma intonsus, & genis gratus, & corpore glabellus, & arte multiscius, & fortuna opulentus. Iam primùm, inquit, crines eius præmulsis antiis, & promulsis caproneis anteuentuli & propenduli: corpus totum gratissimum, membra nitida: lingua fatidica; seu tute oratione, seu versibus malis vtrobique facundia æquiperari. Quid? quòd & vestis textu tenuis, tactu mollis, purpura radians? Quid? quod & lyra eius auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegat? Quid? quòd & doctissimè & gratissimè cantillat? Hæc omnia, inquit, blandimenta nequaquam virtuti decora, sed luxuriæ accommodata, circa corporis sui qualitatem præ se maximam speciem ostentare. Risere Musæ, cùm audirent hoc genus crimina, sapienti exoptanda, Apollini obiectata: & tibicinem illum certamine superatum, velut vrsum bipedem, corio execto, nudis & laceris visceribus reliquerunt. Ita Marsyas in pœnam cecinit, & cecidit. Enimuero Apollinem tam humilis victoriæ puditum est. Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis

peritus

peritus modificator; seu tu velles Aeoliū simplex, seu Asium varium, seu Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum. Is igitur cùm esset in tibicinio apprimè nobilis; nihil æquè se laborare, & animo angi & mente dicebat, quàm quòd monumentarij ceraulæ, tibicines dicerentur. Sed ferret æquo animo hanc nominum communionem, si mimos spectauisset. Animaduerteret illic penè simili purpura alios præsidere, alios vapulare. Itidem si munera nostra spectaret. nam illic quoque videret hominem præsidere, hominem depugnare: togam quoque parari & voto & funeri: item pallio cadauera operiri, & Philosophos amiciri. Bono enim studio in theatrum conuenistis: vt qui sciatis, non locum auctoritatem derogare orationi: sed cum primis hoc spectandum esse, quid in theatro deprehendas. Nam si mimus est, riseris: si funerepus, timueris: si comœdia est, faueris: si Philosophus, didiceris. Indi, gens populosa cultoribus, & finibus maxima, procul à nobis ad Orientem siti, prope Oceani reflexus, & Solis exortus primis sideribus, vltimis terris, super Ægyptios eruditos, & Iudæos superstitiosos, & Nabathæos mercatores, & fluxos vestium Arsacidas, & frugum pauperes Ityræos, & odorum diuites Arabas. Eorum igitur Indorum non æquè miror eboris strues, & piperis messes, & cinnami merces, & ferri temperacula, & argenti metalla, & auri fluenta: nec, quòd Ganges apud eos vnus omnium amnium maximus,

Eois regnator aquis in flumina centum
Discurrit, centum valles illi, oraque centum,
Oceanique fretis centeno iungitur amni:

nec quòd iisdem Indis ibidem sitis ad nascentem diem, tamen in corpore color noctis est: nec quòd apud illos immensi dracones cum immanibus elephantis, pari periculo in mutuam perniciem concertant. quippe lubrico volumine indepti reuinciunt, & illis expedire gressum nequientibus, vel

omnino

omnino abrumpere tenacißimorum serpentium squameas pedicas, necesse sit vltionem à ruina molis suæ petere, ac retentores suos toto corpore oblidere. Sunt apud illos & varia colentium genera. Lubentius ego de miraculis hominum, quàm naturæ differuerim. Est apud illos gens, quæ nihil amplius quàm bubulcitare nouere: idq́ ad cognomen illis Bubulcis inditũ. Sunt & mutandis mercibus callidi, & obeundis prælijs strenui, vel sagittis eminus, vel ensibus cominus. Est præterea gens apud illos præstabilis. Gymnosophistæ vocantur. Hos ego maximè admiror: quòd homines sunt periti, non propagandæ vitis, nec inoculandæ arboris, nec proscindendi soli. non illi norunt aruum colere, vel aurum colare, vel equum domare, vel taurum subicere, vel ouem vel capram tondere vel pascere. Quid igitur est? Vnum pro his omnibus norunt. Sapientiam percolunt, tam magistri senes quàm discipuli minores. Nec quidquam apud illos æque laudo quàm quòd torporem animi & otium oderunt. Igitur vbi mensa posita, priusquam edulia apponantur, omnes adulescentes ex diuersis locis & officiis ad dapem conueniunt. magistri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius se commemorat inter duos arbitrum delectum, sanata simultate, reconciliata gratia, purgata suspicione, amicos ex infensis reddidisse: inde alius, sese parentibus quidpiam imperantibus obedisse: & alius, aliquid meditatione sua reperisse, vel alterius demonstratione didicisse. Denique ceteri commemorant. Qui nihil habet adferre cur prandeat, impransus ad opus foras extruditur. Alexandro illi, longè olim excellentißimo regi, cui ex rebus actis & auctis cognomentum Magno inditum est, ne nisi vnicam gloriam adeptus sine laude vmquam nominaretur. Nam solus à condito æuo, quantum hominum memoria extat, inexuperabili imperio orbis auctus, Fortuna sua maior fuit: successusqúe eius amplißimos & prouocauit vt strenuus,

nuus, & aequiperauit vt meritus, & superauit vt melior: solusq́; sine aemulo clarus; adeò vt nemo eius audeat vel sperare virtutem, vel optare Fortunam. Eius igitur Alexandri multa sublimia facinora, & praeclara edita fatigaberis admirando, vel belli ausa, vel domi prouisa. quae omnia aggressus est meus Clemens, eruditißimus & suauißimus poëtarum, pulcerrimo carmine illustrare. Sed cumprimis Alexandri illud praeclarum: quòd imaginem suam, quò certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit vniuerso orbi suo, ne quis effigiem regis temerè aßimularet aere, colore, caelamine: quin saepe solus eam Polycletus aere duceret, solus Apelles coloribus deliniaret, solus Pyrgoteles caelamine excuderet. Praeter hos treis, multò nobilißimos in suis artificiis, si quis vspiam reperiretur alius sanctißimi imagini regis manus admolitus; haud secus in eum quàm in sacrilegum vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, solus Alexander vt vbique imaginum summus esset: vtiq́; omnibus statuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor acerrimi bellatoris, idem ingenium maximi honoris, eadem forma viridis iuuentae, eadem gratia relicinae frontis cerneretur. Quod vtinam pari exemplo Philosophiae edictum valeret: ne qui imaginem eius temerè aßimilaret, vti pauci boni artifices; ijdem probè eruditi, omnifariam Sapientiae studium contemplarent: neu rudes, sordidi, imperiti, palliotenus Philosophos imitarentur: & disciplinam regalem, tam ad bene dicendum quàm ad bene viuendum repertam, male dicendo, & similiter viuendo contaminarent. Quod vtrumque scilicet perfacile est. Quae enim facilior res, quàm linguae rabies, & vilitas morum: alter ex aliorum contemptu, alter ex sui? Nam viliter semetipsum colere, sui contemptus est: barbarè alios insectari, audientium contumelia est. An non summam contumeliam vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis optimi cuiusque gaudere, qui vos

qui vos exiſtimat mala & vitioſa verba non intelligere: aut ſi intelligatis, boni conſulere? Quis ex rupiconibus, baiulis, tabernariis tam infans eſt, vt ſi pallium accipere velit, diſertius maledicat? Hic enim plus tibi debet, quàm dignitati. quamquam nec hæc illi ſit cum aliis promiſcua. Nam ex innumeris hominibus pauci ſenatores, ex ſenatoribus pauci nobiles genere, & ex his conſularibus pauci boni, & adhuc ex bonis pauci eruditi. Sed vt loquar de ſolo honore: non licet inſignia eius veſtitu vel calceatu temerè vſurpare. Si quis fortè in hoc pulcerrimo cœtu, ex illis inuiſoribus meis, malignus ſedet; quoniam in magna ciuitate hoc quoque genus inuenitur, qui meliores obtrectare malint, quàm imitari· & quorum ſimilitudinem deſperent, eorum affectent ſimultatem: ſcilicet, vti qui ſuo nomine obſcuri ſunt, meo innoteſcant: ſi qui igitur ex illis libitinis ſplendidiſſimo huic auditorio, velut quædam macula, ſeſe immiſcuit; velim pauliſper ſuos oculos per hunc incredibilem conſeſſum circumferat: contemplatusq́; frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philoſophi numquam viſitata eſt, reputet cum animo ſuo, quantum periculum conſeruandæ exiſtimationis hic adeat, qui contemni non conſueuit; cùm ſit arduum & oppidò difficile, vel modicæ paucorum expectationi ſatisfacere: præſertim mihi, cui & antè parta exiſtimatio, & veſtra de me benigna præſumptio, nihil non quidquam ſinit neglegenter ac de ſummo pectore hiſcere. Quis enim veſtrûm vnum mihi Solœciſmum ignouerit? quis vel vnam ſyllabam barbarè pronuntiatam donauerit? quis incondita & vitioſa verba temerè, quaſi delirantibus oborientia, permiſerit blatterare? Quæ tamen aliis facilè, & ſanè meritiſſimò ignoſcitis. Meum verò vnumquodque dictum acriter examinatis, ſedulò penſiculatis, ad limam & lineam certam redigitis: cum torno & cothurno iterum comparatis. Tantum habet vilitas excuſationis, quantum digni-

dignitas difficultatis. Agnosco igitur difficultatem meam, nec deprecor quin sic existimetis. Nec tamen vos parua quadam & praua similitudo falsos animi habeat. quoniam quadam, vt sæpe dixi, palliata mendicabula obambulant. Præco cum proconsule, & ipse tribunal ascendit, & ipse togatus illic videtur; & quidem perdiu stat, aut ambulat, aut plerumque contentissimè clamitat: enimuero ipse proconsul moderata voce rarenter, & sedens loquitur, & plerumque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula, ministerium est; proconsulis autem tabella sententia est. quæ semel lecta, neque augeri littera vna, neque autem minui potest: sed vtcunque recitata est, ita prouinciæ instrumento refertur. Patior & ipse in meis studiis aliquam, pro meo captu, similitudinem. Nam quodcunque ad vos protuli, excerptum illico & lectum est: nec reuocare illud, nec antè mutare, nec emendare mihi inde quidquam licet. Quò maior religio dicendi habenda est: & quidem non in vno genere studiorum. Plura enim mea extant in Camœnis, quàm Hippiæ in opificiis operibus. Quid istud sit, animo attendatis. diligentius, & accuratius disputabo.

L. APVLEII
FLORIDORVM
LIBER SECVNDVS.

ET Hippias è numero sophistarum est, artium multitudine prior omnibus, eloquentia nulli secundus. ætas illi cum Socrate; patria vel genus ignoratur. gloria verò magna, fortuna modica: sed ingenium nobile, memoria excellens: studia varia, æmuli multi. Venit Hippias iste quondam certamine

Olympio

Olympio Pisam, non minus cultu visendus, quàm elaboratu mirandus. Omnia secum, quæ habebat, nihil eorum emerat, sed suis sibi manibus confecerat: & indumenta quibus indutus, & calciamenta quibus erat inductus, & gestamina quibus erat conspicatus. Habebat indutui ad corpus tunicam interulam tenuissimo textu, tripici licio, purpura duplici. ipse eam sibi solus domi texuerat. Habebat cinctui balteum: quod genus pictura Babylonica, miris coloribus variegatum. nec in hac eum opera quisquam adiuuerat. Habebat amictui pallium candidum, quod supernè circumiecerat. id quoque pallium cooperatoris ipsius laborem fuisse. Etiam, pedum tegumenta, crepidas sibimet compegerat, & annulum in læua aureum faberrimo signaculo: quem ostentabat. ipse eius annuli & orbiculum circulauerat, & palam clauserat, & gemmam insculpserat. Nondum eius omnia commemoraui. Etenim non pigebit me commemorare, quod illum non puditum est ostentare. qui magno in cœtu prædicauit, fabricatum semet sibi ampullam quoq. oleariam, quam gestabat, lenticulari forma, tereti ambitu, pressula rotunditate: iuxtaq; honestam strigileculam, recta fastigiatione clausulæ, flexa tubulatione ligulæ; vt & ipsa in manu capulo moraretur, & sudor ex ea riuulo laberetur. Quis autem non laudauit hominem tam numerosa arte multiscium? totiugi scientia magnificum? tot vtensilium peritia Dædalum? Quin & ipse Hippiam laudo. sed ingenij eius fœcunditatem malo doctrinæ, quàm supellectilis multiformi instrumento æmulari. Fateorq; me sellularias quidem arteis minus callere: vestem de texterna emere; baxeas istas de suterna præstinare: enimuerò annulum nec gestare; gemmam & aurum iuxta plumbum & lapillos nulli æstimare: strigilem & ampullam, ceteraq; balnei vtensilia nundinis mercari. Prorsum enim non eo inficias, nec radio, nec subula, nec lima, nec torno, nec id genus ferramentis vti

nosse: sed pro his praoptare me fateor, vno chartario calamo me reficere poëmata, omne genus: apta virga, lyra, socco, cothurno: item satyras, ac griphos: item historias varias rerum: nec non orationes laudatas d sertis; nec non dialogos laudatos philosophis: atque hac & alia eiusdem modi tam Gracè quàm Latinè gemino voto, pari studio, simili stilo. Qua vtinam possem equidem non sigillatim ac discretim, sed cunctim & coaceruatim tibi proconsul, vir optime, offerre; ac pradicabili testimonio ad omnem nostram Camœnam frui! non hercule penuria laudis, qua mihi dudum integra & florens per omneis antecessores tuos ad te reseruata est; sed quoniam nulli me probatiorem volo, quàm quem ipse ante omneis meritò probo. Enim sic natura comparatum est, vt eum quem laudes, etiam ames: porrò quem ames, etiam laudari te ab illo velis. Atque ego me dilectorem tuum profiteor: nulla tibi priuatim, sed omni publicitùs gratia obstrictus. Nihil quippe à te impetraui, quia nec postulaui. Sed Philosophia me docuit non tantum beneficium amare, sed etiam maleficium: magisq; indicio impertire, quàm commodo inseruire: & quod in commune expediat malle, quàm quod mihi. Igitur bonitatis tua diligunt plerique fructum, ego studium. Id quod facere adorsus sum, dummodo rationem tuam in prouincialium negotiis contemplor, qua efflictim amare te debeant: experti propter beneficium, expertes propter exemplum. Nam & beneficio multis commodasti, & exemplo omnibus profuisti. Quis enim à te non amet discere, quánam moderatione obtineri queat tua ista gratia, vita iocunda, mitis austeritas, placida constantia, blandusq; vigor animi? Neminem proconsulum, quod sciam, prouincia Africa magis reuerita est, minus verita. nullo, nisi tuo anno, ad coercenda peccata plus pudor quàm timor valuit. Nemo te alius pari potestate sapius profuit, rarius terruit. nemo similiorem virtute filium

addu-

adduxit. Igitur nemo Carthagini proconsulum diutius fuit. Nam etiam eo tempore quo prouincias circumibas, manente nobis Honorino, minus sensimus absentiã tuam, quàm vt te magis desideraremus. Paterna in filio æquitas, senilis in iuuene prudentia, consularis in legato auctoritas. Prorsus omnis virtutes tuas ita effingit ac repræsentat; vt mediusfidius admirabilior esset in iuuene, quàm in te parta laus: nisi eam tu talem dedisses. qua vtinam perpetuò liceret frui! Quid nobis cùm istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus, & festinantibus mensibus? O celeres bonorum hominum dies! O præsidum optimorum citata curricula! Iam te Seueriane tota prouincia desideramus. Enimuerò Honorinum & honos suus ad praturam vocat, & fauor Cæsarum ad consulatum format, & amor noster impræsentiarum tenet, & spes Carthaginis in futurum spondet: vno solatio freta exempli tui, quòd qui legatus mittitur, proconsul ad nos citò reuersurus est.

Sol, qui micantem candido curru, atque equis
Flammam citatis feruido ardore explicas:

itemq; luminis eius Luna discipula, nec non quinque ceteræ vagantium potestates: Iouis benefica, Veneris voluptifica, pernix Mercurij, perniciosa Saturni, Martis ignita. Sunt & aliæ mediæ Deûm potestates, quas licet sentire, non datur cernere: vt Amoris, ceterorumq; id genus, quorum forma inuisitata, vis cognita. Quæ item in terris, vtcunque Prouidentiæ ratio poscebat, alibi montium vertices arduos extulit; alibi camporum supinam planiciem coæquauit. item quæ vbique distinxit amnium fluores, pratorum virores. item dedit volatus auibus, volutus serpentibus, cursus feris, gressus hominibus. Pariter enim, vt qui herediolum sterilem, & agrum scruposum meras rupinas & senticeta miseri colunt: quoniam nullus in tesquis suis fructus est, nec vllam illic aliam frugem vident; sed,

Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ: *ſuis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpunt; ſcilicet vt eos flores carduis ſuis miſceant: ad eumdem modum, qui ſua virtutis ſterilis eſt. Pſittacus India auis eſt, inſtar illi minimo minus quàm columbarum, ſed nec colorum columbarum. non enim lacteus ille, vel liuidus, vel vtrumq. ſubluteus, aut ſparſus eſt: ſed color pſittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis; niſi quòd ſola ceruice diſtinguitur. Enimuerò ceruicula eius circulo mineo, velut aurea torqui, pari fulgoris circumactu cingitur & coronatur. Roſtri prima duritia. cùm in petram quampiam concitus altiſſimo volatu præcipitat, roſtro ſe, vel vt anchora, excipit. Sed & capitis eadem duritia, quæ roſtri. Cùm ſermonem noſtrum cogitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur, imperium magiſtri vt perſentiſcat. hæc ferula diſcenti eſt. Diſcit autem ſtatim pullus vſque ad duos ætatis ſuæ annos; dum facilè os vti conformetur, cum tenera lingua vti conuibretur. Senex autem captus & indocilis eſt, & obliuioſus. Verùm ad diſciplinam humani ſermonis facilior eſt pſittacus, glande qui veſcitur: & cuius in pedibus, vt hominis, quini digituli numerantur. non enim omnibus pſittacis id inſigne. ſed illud omnibus proprium. quò eis lingua latior quàm ceteris auibus, eò facilius verba hominum articulantur, patentiore plectro & palato. Id verò quod dicit, ita ſimiliter nobis canit, vel potius eloquitur; vt vocem ſi audias, hominem putes: nam quidem ſi videas; idem conari, non eloqui. Verùm enimuero & coruus & pſittacus nihil aliud, quàm quod didicerunt, pronuntiant. Si conuicia docueris, conuiciabitur: diebus ac noctibus perſtrepens maledictis. hoc illi carmen eſt, hanc putat cantionem. Vbi omnia quæ didicit maledicta percenſuit, denuò repetit eamdem cantilenam. Si carere conuicio velis; lingua excidenda eſt, aut quamprimum in ſyluas ſuas remittendus.*

Non

Non enim mihi Philosophia id genus orationis largita est, vt natura quibusdam auibus breuem & temporarium cantum commodauit: hirundinibus matutinum, cicadis meridianum, noctuis serum, vlulis vespertinum, bubonibus nocturnum, gallis antelucanum. Quippe hæc animalia inter se, vario tempore & vario modo, occinunt & occipiunt carmine: scilicet galli expergifico, bubones gemulo, vlulæ querulo, noctuæ intorto, cicadæ obstrepero, hirundines perarguto. Sedenim Philosophi ratio & oratio tempore iugis est, & auditu venerabilis, & intellectu vtilis, & modo omnicana. Hæc atq. hoc genus alia partim cùm audiret à Diogene Crates, aliàs sibimet ipse suggereret; denique in forum exilit. rem familiarem abiicit, velut onus stercoris; magis labori quàm vsui. Dein cœtu facto maximo, exclamat: Crates, inquit, Crates te manumittes. Exinde non modò solus, verùm nudus & liber omnium, quoad vixit, beatè vixit. Adeoq; is cupiebatur; vt virgo nobilis, spretis iunioribus ac ditioribus procis, vltro eum sibi optauerit. Cumq; interscapulum Crates retexisset, quòd erat aucto gibbere, peramq; cum baculo & pallium humi posuisset, eamq; supellectilem sibi esse puellæ profiteretur, eamq; formã quam viderat: proinde sedulò consuleret, ne pòst querela eam caperet; enimuero Hipparche conditionem accipit. Iamdudum sibi prouisum satis, & satis consultum respondit: neque ditiorem maritum, neque formosiorem vspiam gentium posse inuenire. proinde duceret, quò liberet. Dux cynicus in porticum, ibidem, in loco celebri, coràm luce clarissima accubuit. Coramq; virginem imminuisset, paratam pari constantia; ni Zeno procinctu palliastri, circumstantis coronæ obtutu magistrum in secreto defendisset. Samos Icario in mari modica insula est. exaduersum Miletos, ad Occidentem eius sita. nec ab ea multò pelagi dispescitur. Vtrumuis clementer nauigantem dies alter in portu sistit. Ager frumento piger,

aratro irritus, fœcundior oliueto, nec vinitori nec olitori scalpitur. Ruratio omnis in sarculo & surculo: quorum prouentu magis fructuosa insula est, quàm frugifera. Ceterùm & incolis frequens, & hospitibus celebrata. Oppidum habet nequaquam pro gloria: sed quod fuisse amplum, semiruta mœnium multifariam indicant. Enimuerò fanum Iunonis antiquitùs famigeratum. id fanum secundo littore, si rectè recordor, viam viginti haud amplius stadia oppido abest. Ibi donarium Deæ perquàm opulentum: plurima auri & argenti ratio in lancibus, speculis, poculis, & huiuscemodi vtensilibus. Magna etiam vis æris, vario effigiatu, veterrimo & spectabili opere. Vel inde ante aram Bathylli statua à Polycrate tyranno dicata: qua nihil videor effectius cognouisse. quidam Pythagoræ eam falso existimant. Adulescens est, visenda pulcritudine, crinibus fronte parili seperata per malas reuulsis. ponè autem coma prolixior interlucentem ceruicem scapularum finibus obumbrat. Ceruix succi plena, malæ vberes, genæ teretes, ac modico mento laculatur. eiq; prorsus citharœdicus status Deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatã deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, strictim sustinetur. manus eius teneræ procerulæ læua distantibus digitis neruos molitur; dextera psallentis gestu suo sabulum citharæ admouet, ceu parata percutere. Cùm vox in cantico interquieuit; interim canticum videtur ore tereti semihiantibus in conatu labellis eliquare. Verùm hæc quidem statua esto cuiuspiam puberum, qui Polycrati tyranno dilectus, Anacreonta Teium amicitiæ gratia cantillat. Ceterùm multum abest Pythagoræ Philosophi statuam esse. & natu Samius, & pulcritudine apprimè insignis, & psallendi Musicæq; omnis multò doctissimus, ac fermè id æui quo Poly-

crates

crates Samo potiebatur. Sed haudquaquam Philosophus tyranno dilectus est. Quippe eo commodùm dominari orso, profugit ex insula clanculò Pythagoras, patre Mnesarcho nuper amisso: quem comperio inter sellularios artifices, gemmis faberrimè sculpendis, laudem magis quàm opem quæsisse. Sunt qui Pythagoram aiant eo temporis inter captiuos Cambysæ regis, Aegyptum cùm adueherètur, doctores habuisse Persarum Magos, ac præcipuè Zoroastrem, omnis diuini arcanum antistitem: posteaq; eum à quodam Gillo Crotoniensium principe recuperatum. Verùm enimuerò celebrior fama obtinet, sponte eum petisse Ægyptias disciplinas; atque ibi à sacerdotibus cerimoniarum incredendas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ solertissimas formulas didicisse: nec his artibus animi expletum; mox Chaldæos, atque inde Brachmanas: hi sapientes viri sunt, Indiæ gens est: eorum ergo Brachmanum Gymnosophistas adisse. Chaldæi sideralem scientiam, numinum vagantium status, ambitus, vtrorumque varios effectus in genituris hominum ostendere: necnon medendi remedia mortalibus, latis pecuniis, terra cæloque & mari conquisita. Brachmanæ autem pleraque Philosophiæ eius contulerunt: quæ mentium documenta, corporúmque exercitamenta; quot partes animi, quot vices vitæ; quæ diis Manibus prò merito suo cuique tormenta vel præmia. Quinetiam Pherecydes Syro ex insula oriundus, qui primus, versuum nexu repudiato, conscribere ausus est passis verbis, soluto loquutu; libera oratione: eum quoque Pythagoras magistrum coluit, & infandi morbi putredine in serpentium scabrem solutum, religiosè humauit. Fertur & penes Anaximandrum Milesium naturabilia commentatus: necnon & Cretensem Epimenidem inclutum fatiloquum, & Platonem disciplinæ gratia sectatus: itémque Leodamantem, Creophyli discipulum: qui Creophylus memoratur poeta Homeri hospes &

amulator canendi fuisse. Tot ille doctoribus eruditus, tot tamq; multiiugis comitibus disciplinarum toto orbe haustis, vir præsertim ingenio ingenti, ac profectò supra captum hominis animi augustior, primus Philosophiæ nuncupator & conditor, nihil prius discipulos suos docuit quàm tacere: primaq; apud eum meditatio, sapienti futuro, linguam omnem coercere: verbaq;, quæ volantia poetæ appellant, ea verba, detractis pinnis, intra murum candentium dentium premere. Prorsus inquam hoc erat primum Sapientiæ rudimentum, meditari condiscere, loquitari dediscere. Non in totum æuum tamen vocem desuescebant; nec omnes pari tempore elingues magistrum sectabantur: sed grauioribus viris breui spatio satis videbatur taciturnitas modificata. Loquaciores enimuero fermè in quinquennium velut exilio vocis puniebantur. Porrò noster Plato nihil ab hac secta vel paululum deuius, Pythagorissat. In plurimis æquè & ipse in nomen eius à magistris meis adoptatus, vtrumque meditationibus Academicis didici: & cum dicto est opus, impigrè dicere; & cum tacito opus est, libenter tacere. Qua moderatione videor ab omnibus tuis antecessoribus haud minus opportuni silentij laudem, quàm tempestiuæ vocis testimonium consecutus.

L. APVLEII FLORIDORVM LIBER TERTIVS.

PRIVSQVAM *vobis occipiam, principes* A. V. *gratias agere, ob statuam quam mihi præsenti honestè postulastis, & absenti benignè decreuistis; prius volo causam vobis allegare, cur aliquammultos dies à conspectu auditorij abfuerim, contulerimq́; me ad Persianas aquas: gratissima prorsus & sanis natabula, & ægris medicabula. Quippe ita institui omne vitæ meæ tempus vobis probare, quibus me in perpetuum firmiter dedicaui: nihil tantū, nihil tantulum faciam, quin eius vos & gnaros & iudices habeam. Quid igitur derepentinò ab hoc splendidissimo conspectu vestro distulerim, exemplum eius rei paulò secus simillimum memorabo, quam improuisa pericula hominibus subitò oboriantur, de Philemone comico. de ingenio eius qui satis nostis, de interitu paucis cognoscite. An etiam de ingenio pauca vultis? Poeta fuit hic Philemon, mediæ comœdiæ scriptor. fabulas cum Menandro in scena dictauit, certauitq́; cum eo: fortasse impar, certè æmulus. Namque eum etiam vicit sæpenumero, pudet dicere. Reperias tamē apud ipsum multos sales, argumenta lepidè inflexa, agnatos lucidè explicatos, personas rebus competentes, sententias vitæ congruentes: ioca non infra soccum, seria non vsque ad cothurnum. Raræ apud illum corruptelæ: & vti errores concessi amores. Nec eo minus & leno periurus, & amator feruidus, & seruulus callidus, & amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens, & patruus obiurgator, & sodalis opitulator, & miles prœliator: sed & parasiti edaces, & parentes tenaces,*

naces, & meretrices procaces. Hisce laudibus diu in arte comœdica nobilis, fortè recitabat partem fabulæ, quam recens fecerat. Cumq́; iam tertio actu, quod genus in comœdia fieri amat, iucundiores affectus moueret; imber repentinò coortus, ita vt mihi ad vos venit vsus nuperrimè, differri auditorij cœtum & auditionis cœptum coegit. Reliquum autem variis postulantibus, sine intermißione deincipiti die perlecturum. Postridie igitur maximo studio ingens hominum frequentia conuenere. sese quisque exaduersum quàm proximè collocat. Serus aduenicns amicus, annuit locum sessui: impertiunt. extimus quisque excuneati queruntur. farto toto theatro, ingens stipatio. occipiunt inter se queri. Qui non affuerant, percontari antè dicta: qui affuerant, recordari audita: cunctisq́; iam prioribus gnaris, sequentia expectare. Interim dies ire, neque Philemon ad condictum venire. Quidam tarditatem poetæ murmurari, plures defendere. Sed vbi diutius æquo sedetur, nec Philemon vspiam comparet; mißi ex promptioribus qui accirent. atque eum in suo sibi lectulo mortuum offendunt. Commodùm ille anima edita obriguerat: iacebatq́; incumbens toro, similis cogitanti. Adhuc manus volumini implexa, adhuc os recto libro impressum. sed enim iam animæ vacuus, libri oblitus, & auditorij securus. Stetere paulisper qui introierant, perculsi tam inopinatæ rei, tam formosæ mortis miraculo. Deinde regreßi ad populum, renuntiauere, Philemonem poetam, qui expectaretur, qui in theatro fictum argumentum finiret, iam domi veram fabulam consummasse. Enimuerò iam dixisse rebus humanis, VALERE ET PLAVDERE: *suis verò familiaribus, dolere & plangere. Hesternum illi imbrem lacrymas auspicasse: comœdiam eius prius ad funebrem facem quàm ad nuptialem venisse. Proin quoniam poeta optimus personam vitæ deposuerit; rectà de auditorio eius exequias eündum: legenda eius esse nunc ossa, mox carmina:*

mina. Hæc ego ita facta, vt commemoraui, olim didiceram. Sed audies me, meo periculo recordatus. Nam vt meministis, profectò cùm impedita esset imbri recitatio, in propinquum diem, vobis volentibus, protuli: & quidem Philemonis exemplo. panissimæ quippe eodem die in palæstra adeò vehementer talum inuerti, ut minimum abfuerim, quin articulum etiam à crure defringerem. tamen articulus loco concessit, exq́; eo luxu adhuc fluxus est: & iamdum eum ingenti plaga reconcilio. iamiam, sudore affatim corpore, diutilè obrigui. Inde acerbus dolor intestinorum coortus, modicoantè sedatus est, quàm me denique violentus exanimaret: &, Philemonis ritu, compelleret ante letum abire, quàm lectum; potius implere Fata quàm fanda; consummare potius animam quàm historiam. Cùm primùm igitur apud Persianas aquas, leni temperie, nec minus vtili quàm blando fomento gressum reciperaui; nondum quidem ad innitendum idoneè, sed quantum ad vos festinanti satis videbatur, veniebam redditum quod pepigeram: cùm interim vos mihi beneficio vestro non tantum claudìtatem dempsistis, verùm etiam pernicitatem addidistis. An non properandum mihi erat, vt pro eo honore vobis multas gratias dicerem, pro quo nullas preces dixeram? Non quin magnitudo Carthaginis mereatur etiam precem à Philosopho pro honore; sed vt integrum & intemeratum vestrum esset beneficium, si nihil ex gratia eius petitio mea defregisset: id est, vt vsquequaq. esset gratuitum. Neque enim aut leui mercede emit qui precatur, aut paruum pretium accipit qui rogatur. adeò vt omnia vtensilia emere velis, quàm rogare. Id ego arbitror præcipuè in honore obseruandum. quem qui laboriosè exorauerit, sibi debet vnam gratiam quòd impetrarit. qui verò sine molestia ambitus adeptus est, duplam gratiam præbentibus debet: & quòd non petierit, & quòd acceperit. Duplam ergo gratiam vobis debeo: immò enimuerò

uerò multiiugam. quam vbique equidem & semper prædicabo. Sed nunc impræsentiarum libro isto ad hunc honorem mihi conscripto, ita vt soleo, publicè protestabor. Certa est enim ratio, qua debeat Philosopho, ob decretam sibi publicè statuam, gratias agere. à qua paululum demutauit liber, quem Strabonis Aemiliani excellentißimus honor flagitat. quem librum sperabo me commodè posse conscribere. scitis eum hodie nobiscum probare. Est enim in studiis tantus, vt prænobilior sit proprio ingenio, quàm patricio consulatu. Quibusnam verbis tibi Aemiliane Strabo, vir omnium qui vmquam Numantiæ fuerunt, aut sunt, aut etiam erunt, inter optimos clarißime, & inter clarißimos optime, inter vtrosque doctißime? quibus tandem verbis, pro hoc tuo erga me animo, gratias habiturus es, commemoratu meo? Qua digna ratione tam honorificã benignitatem tuam celebrem, qua remuneratione dicendi gloriam tui facti æquiperem, nondum herclè reperio. Sed quæram sedulò, & connitar,

Dum memor ipse mei; dum spiritus hos reget artus.

Nam nunc impræsentiarum, neque enim diffitebor, lætitia facundiæ obstrepit: & cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione, mauult impræsentiarum gaudere quàm prædicare. Quid faciam? Cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. Nemo me, nemo ex illis tristioribus velit in isto vituperare, quòd honorem meum non minus mereor, quàm intellego: quod clarißimi & eruditißimi viri tanto honore exulto. quippe testimonium mihi perhibuit in curia Carthaginiensium, non minus splendidißima quàm benignißima, vir consularis: cui etiam notum esse tantummodo, summus honor est. Is etiam laudator mihi apud principes Africæ viros quodammodo adstitit. Nam, vt comperior, nudiustertius libello misso, per quem postulabat locum celebrem statuæ meæ, cumprimis cõmemorauit inter nos iura amicitiæ, a commilitio studio-

rum,

rum, eisdem magistris inchoata honestè: tunc postea vota omnia mea secundum dignitatis suæ gradus recognouit. Iam illud primum beneficium, quòd condiscipulum se meminit. Ecce & hoc alterum beneficium, quòd tantus diligi se ex pari prædicat. Quin etiam commemorauit, & alibi gentium & ciuitatum honores mihi statuarum & alios decretos. Quid addi potest ad hoc præconium viri consularis? Immò etiam docuit argumento suscepti sacerdotij, summum mihi honorem Carthaginis adesse. Iam hoc præcipuum beneficium, ac longè ante ceteros excellens, quòd me vobis, locupletissimus testis, suo etiam suffragio commendat. Ad summa pollicitus est, se mihi Carthagini de suo statuam positurum: vir, cui omnes prouinciæ quadriiuges & seiuges currus vbique gentium ponere gratulantur. Quid ergo superest ad honoris mei tribunal & culmen, ad laudis meæ cumulum? Immò enimuerò quid superest? Aemilianus Strabo vir consularis, breui votis omnium futurus proconsul, sententiam de honoribus meis in curia Carthaginiensium dixit. omnes eius auctoritatem secuti sunt. Nonne videtur hoc vobis senatusconsultum esse? Quid? quod & Carthaginienses omnes, qui in illa sanctissima curia aderant, tam libenter decreuerunt omnes locum statuæ: vt illo scires icirco alteram statuam, quantum spero, in sequentem curiam protulisse; vt salua veneratione, salua reuerentia consularis sui, viderentur factum eius non æmulati, sed secuti: id est, vt integro die beneficium ad me publicum perueniret. Ceterùm meminerant optimi magistratus & beniuolentissimi principes, mandatum sibi à vobis quod volebant. Id ego nescirem? haud prædicarem? ingratus essem. Quin etiam vniuerso ordini vestro amplissimis erga me meritis, quantas maximas possum, gratias ago atque habeo: qui me in illa curia honestissimis acclamationibus decorauêre. in qua curia vel nominari tantummodò, summus honor est.

est. Igitur quod difficile factu erat, quodq; reuera arduum nobis existimabatur, gratum esse populo, placere ordini, probari magistratibus & principibus: id, præfiscine dixerim, iam quodammodo mihi obtigit. Quid igitur superest ad statuæ meæ honorem, nisi æris pretium, artificis ministerium? quæ mihi ne in mediocribus quidem ciuitatibus vmquam defuêre: ne vt Carthagini desint, vbi splendidissimus ordo etiam de rebus maioribus iudicare potius solet, quàm computare. Sed de hoc tum ego perfectius, cùm vos effectius. Quin etiam tibi nobilitas senatorum, claritudo ciuium, dignitas amicorum, mox ad dedicationem statuæ meæ, libro etiam conscripto, plenius gratias, canaciusque libro mandabo, vti per omneis prouincias eat: totoq; abhinc orbe, totoq; abhinc tempore, laudes benefacti tui vbique gentium semper annorum repræsentet. Viderint, quibus mos est oggerere se & otiosis præsidibus; vt impatientia linguæ commendationem ingenij quærant, & affectata amicitiæ vestræ specie glorientur. Vtrumque enim à me, Scipio Orfite, longè abest. Nam & quantulumcunque ingenium meum, iampridem pro captu suo hominibus notius est, quàm vt indigeat nouæ commendationis. Et gratiam tuam, tuorumq; similium malo, quàm iacto: magisq; sum tantæ amicitiæ cupitor, quàm gloriator. quoniam cupere nemo, nisi verè putet, potest: potest autem quiuis falsò gloriari. Adhoc ita semper ab ineunte æuo bonas artes sedulò colui: eamq; existimationem morum ac studiorum cùm in prouincia vestra tum etiam Romæ penes amicos tuos quæsisse me, tute ipse locupletissimus testis es. vt non minus vobis amicitia mea capessenda sit, quàm mihi vestra concupiscenda. Quippe non promptè veniam impertire, rarenter adeundi assiduitatem eius, requirentis est: summumq; argumentum amoris, frequentibus delectari, cessantibus obirasci, perseuerantem celebrare, desinentem desiderare. quoniam necesse est eiusdem

esse,

esse, cuius angat absentia. Ceterùm vox cohibita silentio perpeti, non magis vsu iuerit, quam nares grauedine oppletæ, aures spiritu obseratæ, oculi albugine obducti. Quid si manus manicis restringantur? quid si pedes pedicis coartentur? iam rector nostri animus aut somno soluatur, aut vino mergatur, aut morbo sepeliatur? profectò vt gladius vsu splendescit, situ rubiginat: ita vox in vagina silentij condita diutino torpore hebetatur. Desuetudo omnibus pigritiam, pigritia veternum parit. Tragœdi adeò ni cotidie proclament, claritudo arteriæ obsolescit. Igitur idemtidem boando purgant rauim. Ceterùm ipsius vocis hominis exercendi casus labor superuacaneo studio plurifariam superatur. Siquidem voce hominis & tuba rudore toruior, & lyra concentu variatior, & tibia questu delectabilior, & fistula susurru iucundior, & buccina significatu longinquior. Mitto dicere multorum animalium immeditatos sonores, distinctis proprietatibus admirandos: vt est taurorum grauis mugitus, luporum acutus vlulatus, elephantorum tristis barritus, equorum hilaris hinnitus: nec non auium instigati angores, nec non leonum indignati fremores: ceteræq; id genus voces animalium truces ac liquidæ, quas infesta rabies vel propitia voluptas ciant. Pro quibus homini vox diuinitus data, angustior quidem; sed maiorem habet vtilitatem mentibus, quàm auribus delectationem. Quo magis celebrari debet frequentius vsurpata, & quidem non nisi auditorio tanto viro præsidente, in hac excellenti celebritate multorum eruditorum, multorum benignorum. Equidem etsi fidibus apprimè callerem, non nisi confertos homines consectarer. In solitudine cantillauit,

Orpheus in siluis, inter delphinas Arion.

Quippe, si fides fabulis, Orpheus exilio desolatus, Arion nauigio præcipitatus. Ille immanium bestiarum delinitor; hic misericordium beluarum oblectator. ambo miserrimi cantores;

tores; quia non ſponte ad laudem, ſed neceſſariò ad ſalutem nitebantur. Eos ego impenſius admirarer, ſi hominibus potius quàm beſtiis placuiſſent. Auibus hæc ſecretaria, vt inquam, magis congruerint merulis, & luſciniis, & oloribus. Et merulæ in remotis teſquis fringultiunt; luſciniæ in ſolitudine Africana canticum adoleſcentiæ garriunt; olores apud auios fluuios carmen ſenectæ meditantur. Enimuerò qui pueris, adoleſcentibus & ſenibus vtile carmen prompturus eſt, is in mediis milibus hominum canat. ita vt hoc meum de virtutibus Orſiti carmen eſt, ſerum quidem fortaſſe, ſed ſerium: nec minus gratum quàm vtile Carthaginienſium pueris, iuuenibus & ſenibus. quos indulgentia ſua præcipuus omnium proconſul ſubleuauit. temperatoq́; deſiderio & moderato remedio dedit pueris ſaturitatem, iuuenibus hilaritatem, ſenibus ſecuritatem. Metuo quidem Scipio, quoniam laudes tuas attigi, ne me impræſentiarum refrenes, vel tua generoſa modeſtia, vel mea ingenua verecundia. Sed nequeo, quin ex plurimis quæ in te meritiſſimò admiramur, ex his plurimis quin vel pauciſſima attingam. Vos ea mecum ciues, ab eo ſeruati, recognoſcite.

L. APVLEII
FLORIDORVM
LIBER QVARTVS.

TANTA *multitudo ad audiendum conueniſtis; vt potius gratulari Carthagini debeam, quòd tam multos eruditionis amicos habet: quàm excuſare, quòd Philoſophus nō recuſauerim diſſertare. Nam & pro amplitudine ciuitatis frequentia collecta, & pro magnitudine frequentiæ locus delectus eſt.*

Prate-

Præterea in auditorio hoc genus spectari debet; non pauimenti marmoratio, nec proscenij contabulatio, nec scenæ columnatio: sed nec culminum eminentia, nec lacunarium refulgentia, nec sedilium circumferentia: nec quod hic aliàs mimus hallucinatur; comœdus sermocinatur; tragœdus vociferatur; funerepus periclitatur; præstigiator furatur; histrio gesticulatur: ceteriq; omnes ludiones ostentant populo quod cuiusque artis est. sed istis omnibus supersessis, nihil amplius spectari debet, quàm conuenientium ratio, & dicentis oratio. Quapropter, vt poetæ solent, hic ibidem varias ciuitates substituere; vt ille tragicus, qui in theatro dici facit:

Liber, qui augusta hæc loca Cythæronis colis:

item ille comicus, qui

Perparuam partem postulat Plautus loci
De vestris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quo sine architectis conferat:

non secus & mihi liceat nullam longinquam & transmarinam ciuitatem hîc, sed enim ipsius Carthaginis vel curiam vel bibliothecam substituere. Igitur proinde habetote, si curia digna protulero; vt si in ipsa curia me auditatis: si erudita fuerint; vt si in bibliotheca legantur. Quo vtinam mihi, pro amplitudine auditorij, prolixa oratio suppeteret: ac non hic maximè clauderet, vbi me facundissimum cuperem! Sed verum verbum est profectò, quod aiunt: Nihil quidquam homini tam prosperum diuinitus datum, quin ei tamen admixtum sit aliquid difficultatis; vt etiam in amplissima quaque lætitia subsit quæpiam vel parua querimonia, coniugatione quadam mellis & fellis. Vbi vber, ibi tuber. Id ego cum etiam aliàs, tum etiam impræsentiarum vsu experior. Nam quanto videor plura apud vos habere ad commendationem suffragia; tanto sum ad dicendum nimia reuerentia vestri contatior. Et qui penes extrarios sæpenumero

mero promptissimè disceptaui, idem nunc penes meos hæsito: ac, mirum dictu, ipsis illecebris deterreor, & stimulis refrenor, & incitamentis cohibeor. An non multa mihi apud vos adhortamina suppetunt: quòd sum vobis nec Lare alienus, nec pueritia inuisitatus, nec magistris peregrinus, nec secta incognitus, nec voce inauditus, nec libris illectus, improbatúsue? Ita mihi & patria in concilio Africæ: enimuero & pueritia apud vos, & magistri vos. Et secta, licet Athenis Atticis confirmata, tamen hic inchoata est: & vox mea vtraque lingua iam vestris auribus ante proximum sexennium probè cognita. Quin & libri mei nō alia vbique laude carius censentur, quàm quòd iudicio vestro comprobantur. Hæc tanta ac totiuga inuitamenta communia non minus vos ad audiendum prolectant, quàm me ad dicendum retardant. Faciliusq́ laudes vestras alibi gentium, quàm apud vos prædicarim: ita apud vos cuique modestia obnoxia est; apud extrarios autem veritas libera semper adeò. Et vbique vos quippe vt parentes ac primos magistros meos celebro, mercedemq́ vobis rependo: non illam quam Protagoras sophista pepigit, nec accepit; sed quam Thales sapiens nec pepigit, & accepit. Video quid postuletis. vtramque narrabo. Protagoras quidem sophista fuit longè multiscius, & cum primis Rhetoricæ repertoribus perfacundus: Democriti physici ciuis, æquæuus. inde ei suppeditata doctrina est. Eum Protagoram aiunt, cum suo sibi discipulo Euathlo mercedem nimis vberem, conditione temeraria pepigisse: vt sibi tum demum id argenti daret, si primo tirocinio agendi penes iudices vicisset. Igitur Euathlus, postquam cuncta illa exorabula iudicantiū, & decipula aduersantium, & artificia dicentium, versutus alioquin & ingeniatus ad astutiam, facilè perdidicit; contentus scire quod concupierat, cœpit nolle quod pepigerat: sed callidè nectendis moris frustrari magistrum, diutileq́ nec asserere velle,

nec

nec reddere; vsque dum Protagoras eum ad iudices prouocauit. Expositaq; conditione, quam in docendum receperat, anceps argumentum ambifariam proposuit. Nam, Siue ego vicero, inquit, soluere mercedem debebis, vt condemnatus: seu tu viceris, nihilominus reddere debebis, vt pactus. quippe qui hanc primam causam penes iudices viceris. Ita si vincis, in conditionem incidisti: si vinceris, in damnationem. Quid quæris? Ratio conclusa iudicibus acriter & inuincibiliter videbatur. Enimuerò Euathlus, vtpote tanti veteratoris perfectissimus discipulus, biceps illud argumentum retorsit. Nam, si ita est, inquit; neutro modo, quod petis, debeo. Aut enim vinco, & iudicio dimittor: aut vincor, & pacto absoluor. ex quo non debeo mercedem, si hanc primam causam fuero penes iudices victus. Ita me omni modo liberat, si vinco, conditio: si vincor, sententia. Nónne vobis videntur hæc sophismatum argumenta, obuersa inuicem, vice spinarum, quas ventus conuoluerit, inter se terere, paribus vtrimq. aculeis, simili penetratione, mutuo vulnere? Atque ideo merces Protagoræ tam aspera, tam senticosa, versutis & auaris relinquenda est. cui scilicet multo tanto præstat illa altera merces, quam Thalem memorant suasisse. Thales Milesius ex septem illis sapientia memoratis viris facilè præcipuus fuit. enim geometricæ penes Graios primus repertor, & naturæ rerum certissimus explorator, & astrorum peritissimus contemplator, maximas res paruis lineis reperit: temporum ambitus, ventorum flatus, stellarum meatus, tonitruum sonora miracula, siderum obliqua curricula, Solis annua reuerticula: idem Lunæ vel nascentis incrementa, vel senescentis dispendia, vel delinquentis obstacula. Idem sanè iam procliui senectute diuinam rationem de Sole commentus est. quam equidem non didici modo, verùm etiam experiundo comprobaui: quotiens Sol magnitudine sua circulum, quem permeat, metiatur. Id à se recens inuentum

Thales memoratur edocuisse Mandraytum Prienensem. qui noua & inopinata cognitione impendiò delectatus, optare iußit, quantam vellet mercedem sibi pro tanto documento rependi. Satis, inquit, mihi fuerit mercedis, Thales sapiens, si id quod à me didicisti, cùm proferre ad quospiam cœperis, tibi non adsciueris; sed eius inuenti me potius quàm alium repertorem prædicaueris. Pulchra merces prorsum, ac tali viro digna, & perpetua. Nam & in hodiernum, ac dehinc semper, Thali ea merces persoluetur ab omnibus nobis, qui eius cælestia studia verè cognouimus. Hanc ego vobis mercedem Carthaginienses vbique gentium dependo, pro disciplinis, quas in pueritia sum apud vos adeptus. Vbique enim me vestræ ciuitatis alumnum fero; vbique vos omnimodis laudibus celebro; vestras disciplinas studiosius percolo; vestras opeis gloriosius prædico; vestros etiam Deos religiosius veneror. Nunc quoque igitur principium mihi apud vestras aureis auspicatißimum ab Aesculapio deo capiam, qui arcem vestræ Carthaginis indubitabili numine propitius respicit. Eius Dei hymnum Græco & Latino carmine vobis sic canam, iam illi à me dedicatum. Sum enim non ignotus illius agricola, nec recens cultor, nec ingratus antistes: ac iam & prorsa & vorsa facundia veneratus sum; ita vt etiamnunc hymnum eius vtraque lingua canam. cui dialogum similiter Græcum & Latinum prætexui: in quo sermocinabuntur Sauidius Seuerus & Iulius Persius: viri & inter se mutuò, & vobis, & vtilitatibus publicis meritò amicißimi, doctrina & eloquentia & beniuolentia paribus: incertum modestia quietiores, an industria promptiores, an honoribus clariores. Quibus cum sit summa concordia, tamen hac sola æmulatio, & in hoc vnum certamen est, vter eorum magis Carthaginem diligat. atque summis medullitus viribus contendunt ambo: vincitur neuter. Eorum ego sermonem ratus & vobis auditu gratißimum, & mihi compositè congruentem:

gruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio, quemdam ex his qui mihi Athenis condidicere percontari à Persio Græcè, quæ ego pridie in templo Aesculapij disseruerim: paulatimq; illis Seuerum adiungo. cui interim Romanæ linguæ parteis dedi. Nam & Persius, quamuis & ipse optimè Latinè poßit, tamen hodie nobis ac vobis Atticissabit. Asclepiades ille, inter præcipuos medicorũ, si vnum Hippocratem excipias, ceteris princeps, primus etiam vino opitulari ægris repperit: sed dando scilicet in tempore: cuius rei obseruationem probè callebat: vt qui diligentißimè animaduerteret venarum pulsus inconditos, vel præclaros. Is igitur cum fortè in ciuitatem sese reciperet, & rure suo suburbano rediret; aspexit in pomeriis ciuitatis funus ingens locatum plurimos homines ingenti multitudine, qui exequias venerant, circumstare, omnis tristißimos & obsoletißimos vestitu. Propius acceßit, vt etiam cognosceret, more ingenij humani, quisnam esset? quoniam percontanti nemo responderat: at verò vt ipse aliquid in illo ex arte reprehenderet. Certè quidem iacenti homini, ac propè deposito Fatum attulit. Iam miseri illius membra omnia aromatis perspersa; iam os ipsius vnguine odoro delibutum, iam eum pollinctum, iam cænæ paratum, contemplatus enim diligentißimè quibusdam signis animaduertit. Etiam atque etiam pertractauit corpus hominis: & inuenit in illo vitam latentem. Confestim exclamauit, viuere hominem. procul ergo faces abigerent; procul ignes amolirentur; rogum demolirentur; cænam feralem à tumulo ad mensam referrent. Murmur interea exortum. partim medico credendum dicere; partim etiam irridere medicinam. Postremò propinquis etiam hominibus inuitis, quod ne iam ipsi hereditatem habebant, an quòd adhuc illi fidem non habebant: ægrè tamen ac difficulter Asclepiades impetrauit breuem mortuo dilationem. Atque ita vispillonum manibus extortum, velut ab Inferis,

postliminio domum retulit, confestimq́ spiritum recreauit: confestimque animam in corporis latibulis delitescentem, quibusdam medicamentis prouocauit. Sapientis viri super mensam celebre dictum est: Prima, inquit, cratera ad sitim pertinet, secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad insaniam. Verumenimuero Musarum cratera, versa vice, quanto crebrior, quantoq́ meracior, tanto propior ad animi sanitatem. Prima cratera Litteratoris ruditatem eximit: secunda Grammatici doctrina instruit: tertia Rhetoris eloquentia armat. Hactenus à plerisque potatur. Ego & alias crateras Athenis bibi: Poëticæ commentam, Geometricæ limpidã, Musicæ dulcem, Dialecticæ austerulam: enim vero vniuersas Philosophiæ, inexplebilẽ scilicet, nectareã. Canit enim Empedocles carmina, Plato dialogos, Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon historias, Xenocrates satyras: Apuleius vester hæc omnia. nouemq́ Musas pari studio colit, maiore scilicet voluntate quàm facultate. Eoq́ propensius fortaßis laudandus est; quòd omnibus bonis in rebus, conatus in laude, effectus in casu est. ita vt contrà in maleficiis, etiam cogitata scelera, non perfecta adhuc, vindicantur: cruenta mente, pura manu. Ergo sicut ad pœnam sufficit, meditari punienda; sic & ad laudem satis est, conari prædicanda. Quæ autem maior laus, aut certior, quàm Carthagini bene dicere, vbi tota ciuitas eruditißimi estis: penes quos omnem disciplinã pueri discunt, iuuenes ostentant, senes docent? Carthago prouinciæ nostræ magistra venerabilis: Carthago Africæ Musa cælestis: Carthago Camœna togatorum. Habet interdum & necessaria festinatio honestas moras, sæpe vti malis interpellatam voluntatem. Quippe & illis, quibus curriculò confecta via opus est; adeò vt præoptent pendere equo, quàm carpento sedere, propter molestias sarcinarum, & pondera vehiculorum, & moras orbium, & salebras orbitarum, adde & lapidum globos,

globos, & caudicum toros, & camporum riuos, & collium cliuos. Hisce igitur moramentis omnibus qui volunt deuitari, aduectorem sibimet equum deligunt, diutinæ fortitudinis, viuacis pernicitatis: idem & ferre validum, & ire rapidum:

Qui campos collesque gradu perlabitur vno,

vt ait Lucilius. tum cùm eo equo per viam concito peruolant. si quem interea conspicantur ex principalibus viris nobilem hominem, bene consultum, bene cognitum; quamquàm oppidò festinant, tamen honoris eius gratia cohibent cursum, releuant gradum, retardant equum: & illico in pedes desiliunt. fruticem, quem verberando equo gestant, eam virgam in læuam manum transferunt. Itaque expedita dextra adeunt, ac salutant: &, si diutulè ille quippiam percontetur; ambulant diutulè, & fabulantur. Denique quantumuis moræ in officio libenter insumunt. Crates ille, Diogenis sectator, qui vt Lar familiaris apud homines ætatis suæ Athenis cultus est, nulla domus ei vmquam clausa erat: nec erat patrisfamilias tam absconditum secretum, quin eò tempestiuè Crates interueniret, litium omnium & iurgiorũ inter propinquos disceptator atque arbiter. Quod Herculem olim poetæ memorant, monstra illa immania hominum ac ferarum virtute subegisse, orbemq; terræ purgasse: similiter aduersum Iracundiam & Inuidiam, atque Auaritiã, atque Libidinem, ceteraq; animi humani monstra & flagitia, Philosophus iste Hercules fuit. Eas omneis pestes mentibus exegit; familias purgauit; Malitiam perdomuit: seminudus & ipse, & claua insignis: etiam Thebis oriundus, vnde Herculem fuisse memoria extat. Igitur priusquam planè Crates factus, inter proceres Thebanos numeratus est: lectum genus, frequens famulitium, domus amplo ornata vestibulo: ipse bene vestitus, bene prædiatus. Post, vbi intellexit nullum sibi in re familiari præsidium legatum,

L. APVLEII DE DOGMATE PLATONIS.

LIBER VNVS.

PLATONI *habitudo corporis cognomentum dedit. namque Aristocles prius nominatus. Aristo ei fuisse pater dictus est. ceterùm Perictione Glauci filia mater fuit. Et de vtroque nobilitas satis clara. Nam Aristo pater per Codrum, ab ipso Neptuno originem duxit: ab Solone sapientissimo, qui legum Atticarum fundator fuit, maternus deriuatus est sanguis. Sunt qui Platonem augustiore conceptu prosatum dicunt: cùm quidem Apollinis figuratio Perictionæ se miscuisset. Mense etiam qui apud Atticos Thargelion dicitur, natus est: die, qua apud Delon Latona fertur Apollinem Dianamq; peperisse. Pridie Socratem genitum accepimus. Somnium etiam Socratis circumferunt. nam vidisse sibi visum esse cygni pullum ex altari, quod in academia Cupidinis consecratum est, volasse, & in eius gremio resedisse: & postea olorem illum pennis cælum petisse, canore musico auditus hominum Deorumq; mulcentem. Cum hoc ergo Socrates in conuentum hominum referret; Aristo, Platonem puerum oblaturus Socrati magistro, commodùm prosequebatur. Quem vbi aspexit ille, ingeniumq; intimum de exteriori conspicatus est facie: Hic ille erat amici, inquit, de Academia Cupidinis cygnus. Talis igitur, ac de talibus Plato, non solum heroum virtutibus præstitit, verùmetiam æquiperauit Diuûm potestatibus. Nam Speusippus, domesticis instructus documentis, pueri eius acre in percipiendo ingenium, & admirandæ verecundiæ indolem laudat: & pubescentis primitias labore atque amore studendi imbutas*

refert: & in viro harum incrementa virtutum & ceterarum conuenisse testatur. Ex iisdem genitoribus Glauco & Adimantus ei fratres fuerunt. Doctorem habuit in prima literatura Dionysiũ: at in palæstra Aristonem, Argis oriundum. Tantosq́; progressus exercitatio contulit ei; vt Pythia & Isthmia de lucta certauerit. Pictura non aspernatus artem. Tragœdis & dithyrambis se vtilem finxit. Iamq́; carminum confidentia elatus, certatorem se profiteri cupiebat; nisi Socrates humilitatem cupidinis ex eius mentibus expulisset: & veræ laudis gloriam in eius animum inserere curasset. Et antea quidem Heracliti secta fuerat imbutus. Verùm cùm se Socrati dedisset; non solum ingenio atque doctrina ceteros Socraticos vicit, verùmetiam labore & elegantia illustrauit. Sapientiam ab eo sibi traditam labore quoque asserere nisus est: & elegantia, per quam venustate & maiestate verborum plurimum adhibuit dignitatis. Sed posteaquam Socrates homines reliquit; quæsiuit vnde proficeret, & ad Pythagoræ disciplinam se contulit. Quam, etsi ratione diligenti & magnifica instructam videbat; rerum tamen continentiam & castitatem magis cupiebat imitari. Et, quòd Pythagoreorum ingenium adiutum aliis disciplinis sentiebat, ad Theodorum Cyrenas, vt Geometriam disceret, est profectus: & astrologiam adusque Ægyptum iuit petitum; vt inde Prophetarum etiam ritus addisceret. Et ad Italiam iterum venit, & Pythagoreos, Eurytum Tarentinum, & seniorem Archytam sectatus. atque ad Indos & Magos intendisset animum, nisi eum bella tunc vetuissent Asiatica. Quapropter inuenta Parmenidis ac Zenonis studiosius executus, ita omnibus quæ admirationi sunt singula suos libros expleuit; vt primus tripartitam Philosophiam copularit: sibiq́; inuicem necessarias partes, neque pugnare inter se tantummodo, sed etiam mutuis adiuuare auxiliis ostenderit. Nam quamuis de diuersis officinis hæc

ci essent

ei essent Philosophiæ membra suscepta, Naturalis ab Heracliticis, Intellectualis à Pythagoræis, Rationalis atque Moralis ab ipso Socratis fonte; vnum tamen ex omnibus, & quasi proprij partus corpus effecit. Et cùm principes harum familiarum impolitas sententias, & incomptas auditoribus tradidissent; eas hic, cùm oratione limando, tum ad orationis augustæ honestissimam speciem deducendo, perfectas atque etiam admirabiles fecit. Multi auditorum eius vtriusque sexus in Philosophia floruerunt. Patrimonium in hortulo, qui Academiæ iunctus fuit, & in duobus ministris, & in patera qua diis supplicabat, reliquit. Auri tantum, quantum puer nobilitatis insigne in auricula gestauit. Ceterùm tres eius ad Siciliam aduentus, mali quidam carpunt, diuersis opinionibus differentes. Sed ille primò historiæ gratia, vt naturam Aetnæ, & incendia concaui montis intelligeret: secundò, petitu Dionysij, vt Syracusanis assisteret, profectus est, & vt municipaleis leges eius prouinciæ disceret. tertius eius aduentus fugientem Dionem, impetrata à Dionysio venia, patriæ suæ reddidit. Quæ autem consulta, quæ dogmata Græcè licet dici, ad vtilitatem hominum, viuendiq́; & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur. Nam quoniam treis partes Philosophiæ congruere inter se primus obtinuit; nos quoque seperatim dicemus de singulis, à naturali Philosophia facientes exordium. Initia rerum esse tria arbitratur Plato, Deum, & Materiam, rerumq́; Formas. quas Ideas idem vocat: inabsolutas, informes, nulla specie vel qualitatis significatione distinctas. Sed hæc de Deo sentit. Quòd sit incorporeus. is vnus, ait, aperimetros, genitor, rerumq́; omnium extortor, beatus & beatificus, optimus, nihil indigens, ipse conferens cuncta. Quem quidem cælestem pronuntiant, indictum, innominabilem: &, vt ait ipse ἄῤῥητον, ἀκατονόμαστον. cuius naturam inuenire difficile est: si inuenta sit, in multos eam enuntiari

non

nõ poſſe. Platonis hæc verba ſunt: θεὸν εὑρεῖν μὲν οὐ ῥᾴδιον, νοῆσαι δὲ ἀδύνατον. *id eſt:* Deũ quidẽ inueniſſe haud facile eſt,intellexiſſe autẽ impoſſibile. *Materiam verò improcreabilem, incorruptamq́; cõmemorat. nõ Ignem,neque Aquam, nec aliud de principiis abſolutis elementis eſſe: ſed ex omnibus primam figurarum capacem, factioniq́; ſubiectam, adhuc rudem, & figurationis qualitate viduatam. Deus artifex conformat vniuerſam. Infinitam verò iccirco, quòd ei ſit interminata magnitudo. Nam quod infinitum eſt, indiſtinctum magnitudinis habet finem. atque ideo, cum viduata ſit fine, infinibilis rectè videri poteſt. Sed neque corpoream, neque ſanè incorpoream eſſe concedit. Ideo autem non putat corpus, quòd omne corpus ſpecie qualicunque non careat. Sine corpore verò eſſe non poteſt dicere, quia nihil incorporale corpus exhibeat: ſed vi & ratione ſibi eam videri corpoream. Atque ideo nec actu ſolo, neque tamen ſola opinione cognitionis intelligi. Namque corporea, propter inſignem euidentiam ſui, ſimili iudicio cognoſci. Sed quæ ſubſtantiam non habent corpoream, cogitationibus ea videri. vnde adulterata opinione, ambiguam Materiæ huius intelligi qualitatem. Ideas verò, id eſt formas omnium ſimplices, & æternas eſſe, nec corporales tamen. eſſe autem ex iis quæ Deus ſumpſerit, exempla rerum quæ ſunt, eruntue: nec poſſe amplius quàm ſingularum ſpecierum ſingulas imagines in exemplaribus inueniri: gignentiumq́; omnium ad inſtar ceræ, formas & ſignificationes ex illa exemplorum figuratione ſignari.* Τὰς οὐσίας, *quas Eſſentias dicimus, duas eſſe ait: per quas cuncta gignantur, Mundusq́; ipſe. quarum vna, cogitatione ſola concipitur: altera, ſenſibus ſubiici poteſt. Sed illa quæ mentis oculis comprehenditur; ſemper & eodem modo & ſui par, & ſui ſimilis inuenitur, vt quæ verè ſit. Etenim altera opinione ſenſibili & irrationabili æſtimanda eſt, quam naſci & interire ait. Et, ſicut ſuperior*

verè

verè esse memoratur; hanc verè non esse possumus dicere. Et primæ quidem Substantiæ vel Essentiæ primùm Deum esse, & Mentem Formasq́ rerum, & Animam: secundæ Sustantiæ, omnia quæ informantur, quæq́ gignuntur, & quæ ab Substantiæ superioris exemplo originem ducunt. quæ mutari & conuerti possunt, labentia, &, ad instar fluminum, profuga adhuc illa, quam dixi, intelligendi substantia: quoniam constanti nititur robore: & quæ de ea disputantur, ratione stabili & fide plena sunt. At huius, quæ veluti vmbra & imago est superioris, rationes quoque & verba, quæ de ea disputantur, in constanti sunt disciplina. Initium omnium corporum Materiam esse memorauit. hanc & signari impreßione Formarum. Hinc prima elementa esse progenita, Ignem & Aquam, Terram & Aera. Quæ si elementa sunt, simplicia esse debent, neque, ad instar syllabarum, nexu mutuo copulari. Quæ istis euenit, quarum substantia multimoda potestate, commixtione conficitur. Quæ cum ordinata, permixtaq́ essent, ab illo ædificatore mundi Deo ad ordinem, numeris & mensuris in ambitum deducta sunt. Hæc è plurimis elementis ad vnum redacta esse. & Ignem quidem & Aera & Aquam habere principium ex trigono, quæ sit anguli recti, non paribus angulis. Et prioris quidem formæ tres species existere: pyramidem, & octangulum, & vigesiesangulam sphæram, non paribus. Terram verò, directis quidem angulis, trigonis, & vestigiis paribus esse. Et prioris quidem formæ tres species existere, pyramidem, octangulam, & vigintiangulam. Sphæram & pyramidem figuram Ignis in se habere, octangulam verò Aeris, angulatam vicies sphæram Aquæ dicatam esse: æquipedum verò trigonum efficere ex sese quadratum: quadratum verò cubum, quæ Terræ sit propria. Quapropter mobilem pyramidis formam Igni dedit, quòd eius celeritas agitationi videatur esse consimilis. Secundæ velocitatis octangula sphæra est.

est. hanc Aeri detulit, qui leuitate & pernicitate post Ignem secundus esset. Vigesimalis sphæra est loco tertio. huius forma fluida & volubilis, & Aquæ similior est visa. Restat tesserarum figura: quæ cùm sit immobilis, Terræ constantiam non absurdè sortita est. Et alia initia inueniri forsitan posse, aut quæ Deo nota sunt, vel ei qui sit Diis amicus. Sic de primis elementis Igni & Aqua, ceterisq́;. & illa cōstare particulatim animalium & inanimantiū corpora. Mundumq́; omnem ex omni Aqua, totoq́; Igni & Aeris vniuersitate, cunctaq́; Terra esse factum: & non solum nullam horum partem extra orbem relinqui, sed nihil quidem eius & extrinsecus inueniri. Hæc autem inuicem ex se apta & connexa esse. Iccircoq́; in Igne atque in Terra, & Aqua & Aere esse situs. Et, sicut Ignis Aeris cognatione coniungitur, ita humor affinitati terrenæ iungatur. Hinc vnū esse Mundum & in eo omnia: nec relictum esse locum, neque elementa superesse, ex quibus alterius Mundi corpus poßit esse. Ad hæc attributa est ei perpetua iuuentus, & inuiolata valetudo. Eoq́; nihil præterea extrinsecus est relictum, quod corrumpere posset eius ingenium. etsi superesset, non cum læderet; cùm ita apud se ex omni parte compositus atque ordinatus foret, vt aduersantia & contraria naturæ, disciplinæq́; eius officere non possent. Iccirco autem perfectißimo & pulcerrimo Mundo instar pulcræ & perfectæ sphæræ à fabricatore Deo quæsitum est, vt sit nihil indigens: sed operiens omnia, coercensq́; contineat: pulcer & admirabilis, suiq́; similis, sibiq́; respondens. Hinc illi & septem motus locorum habeantur: progressus & retrocessus, dexterioris ac sinistri, sursum & deorsum nitentium, & quæ in gyrum circuitumq́; torquentur. Hæc vna Mundo relicta est sapientia & prudentia propria, vt rationabiliter volueretur. Et hunc quidem Mundum nunc sine initio esse dicit: aliàs originem habere, natumq́; esse. Nullum autem eius exordium atque

initium

initium esse, ideo quòd semper fuerit: natiuum verò videri, quòd ex his totius natura & substantia constet, quæ nascendi sortitæ sunt qualitatem. Hinc & tangitur & videtur, sensibusq; corporis est obuius. Sed quod ei nascendi causam Deus præstitit, ideo immortalis est semper futurus. Animam verò animantium omnium non corpoream esse, nec sanè perituram cum corpore fuerit absoluta, omniúq; gignentium esse seniorem: atque ideo & imperare & regere ea quorum curam fuerit diligentiámque secuta: ipsámq; semper & per se moueri, agitatricem aliorum, quæ natura sui immota sunt atque pigra. Sed illam cælestem Animam, fontem animarum omnium optimam & sapientißimam, virtutem esse genitricem, subseruire fabricatori Deo, & præstò esse ad omnia inuenta eius annuntiat. Verùm substantiam mentis eius numeris & modis confici congeminatis ac multiplicatis argumentis, incrementisq; per se & extrinsecus partis: & hinc fieri, vt Musica Mundus, & canore moueatur. Naturasq; rerum binas esse: & earum alteram esse quæ veniat in mentem, quam quidem δοξαστόν, id est opinabilem appellat ille, & quæ videri oculis & attingi manu poßit: alteram cogitabilem, & intelligibilem. detur enim venia nouitati verborum, rerum obscuritatibus seruienti. Et superiorem quidem partem mutabilem esse, ac facilem contuenti: hanc autem, quæ mentis acie videtur, & penetrabili cogitatione percipitur atque conspicitur, incorruptam, immutabilem, cōstantem, eamdemq;, & semper esse. Hinc & duplicem rationem, interpretationemq; dicit. Namq; illa visibilis, fortuita & muta, perseueranti suspicione colligitur: at hæc intelligibilis, vera, perenni & constanti ratione probatur esse. Tempus verò æui esse imaginem. siquidem tempus mouetur, & perennitas fixa & immota est natura: & ire in eam Tempus, & in eius magnitudinem finiri ac dissolui posse; si quando hoc decreuerit fabricator mundi Deus.

Deus. Eiusdem temporis spatiis mensuras mundanæ conuersationis intelligi. Solis quippe & Lunæ globum hoc facere, ceterasq́; stellas, quas rectè Erroneas & Vagas dicimus. nostra enim super earum cursibus opiniones, disputationesq́; possunt in errorem intellectum inducere. Ceterùm ille rerum ordinator ita reuersiones earum, ortus obitus, recessus, moras, progressusq́; constituit; vt ne modico quidem errori locus esset. Dies quippe cum noctibus mensium spatia complere, menses vicißim annorum orbes inuoluunt: nec prius, quàm signa hæc in lucem ardere cœperunt, iniri potuerunt temporum numeri. Perituram esse obseruationem computationis huius, si hic olim chorus antiquus steterit. namque, vt mensuræ & reuersiones temporum noscerentur, circuitusq́; Mundi videretur, Solis intensa sunt lumina: vicißim vt quies desiderata proueniret animantibus, opacitas est inuenta noctis. Mensesque effici, cum Luna circuli sui completo curriculo, ad eumdem locum à quo discesserit reuertatur: Anni verò spatia concludi, cum Sol quadrinas temporum contigerit vices, & ad idem signum fuerit inuectus. Horum enumeratio in se reuertentium, & à se proficiscentium, intellectu cogitationis inuenit. Esse autem stellarum nihilominus certos ambitus, legitimis curriculis perpetuò seruatis, quos vix hominum solertia comprehendit. Vnde sit vt & Magnus ille vocitatus annus, facile noscatur: cuius tempus implebitur, cum vagantium stellarum comitatus ad eumdem peruenerit finem, nouumq́; sibi exordium & itinera per vias Mundi reperauerit. Globorum verò cælestium inter se nexorum per vices mutuas, omnium supremum esse eum, qui inerrabili meatu censetur: eius amplexu ceteros coerceri. Et esse ἀπλανῆ primum ordinem, secundum Saturno datum, Ioui tertium, Martem quartum tenere, quintum Mercurio dari, sextum Veneris esse, septimum Solis itineribus incedi, octauum metiri Lunam. Exinde elementis

omnia

omnia ac principiis occupari. Ignem autem aliis superiorem esse, mox Aeris locum: hinc Aquæ proximum: & tunc globum Terræ in medio situm æqualem loco, ac figura immobilem stare. Hos astrorum ignes sphæris affixos, perpetuis atque indefessis cursibus labi: & hos animales Deos dicit esse: Sphærarum verò ingenium ex igne coalitum & fabricatum. Iam ipsa animantium genera in treis species diuiduntur: quarum vna est ex natura ignis eiusmodi, qualem Solem & Lunam videmus, ceterasque siderum stellas: alterum ex aëria qualitate, hanc esse Dæmonum dicit: tertium ex aqua terraque coalescere, & mortale genus corporum ex eo diuidi Terrenum atque Terrestre. sic enim χοϊκὰ censuit nominanda. Terrenumque esse arborum, ceterarumque frugum, quæ humi fixæ vitam trahunt: Terrestria verò, quæ alit ac sustinet tellus. Deorum trinas nuncupat species. quorum est vnus summus, primus & solus ille, vltramundanus, incorporeus: quem patrem & architectum huius diui Orbis superius ostendimus. Aliud genus est, quale astra habent, ceteraque numina, quos Cælicolas vocamus. Tertium habent, quos Medioxumos Romani veteres appellant: quod ex sui ratione & loco & potestate Diis summis sunt minores, hominum natura profectò maiores. Sed omnia quæ naturaliter, & propterea rectè feruntur, Prouidentia custodia gubernantur. nec vllius mali causa Deo poterit adscribi. Quare hæc omnia ad Fati sortem arbitrantur esse ferenda. Ita enim definit: Prouidentiam esse diuinam sententiam, conseruatricem prosperitatis eius, cuius causa tale suscipit officium: diuinam legem esse Fatum, per quod ineuitabileis cogitationes Dei, atque incepta complentur. Vnde si quid Prouidentia agitur, id agitur etiam Fato: & quod Fato terminatur, Prouidentia debet susceptum videri. Et primam quidem Prouidentiam esse summi exuperantissimique Deorum omnium: qui non solum deos Cælicolas ordinauit,

quos ad tutelam & decus per omnia Mundi membra dispersit; sed natura etiam mortaleis Deos, qui præstarent sapientia ceteris terrenis animantibus, ad æuitatem temporis edidit: fundatisq; legibus reliquarum dispositionum, ad tutelam rerum quas quotidie fieri necesse est, Diis ceteris tradidit. Vnde susceptam Prouidentiam Dij secundæ Prouidentiæ ita grauiter retinent; vt omnia etiam quæ à cælestibus mortalibus exhibentur, immutabilem ordinationis paternæ statum teneant. Dæmones verò, quos Genios & Lareis possumus nuncupare, ministros Deorum arbitrantur, custodesq; hominum & interpretes, si quid à Diis velint. Nec sanè omnia referenda ad vim Fati putat: sed esse aliquid in nobis, & in Fortuna nonnihil. & Fortunæ improuidos casus ignorari à nobis fatetur. Instabile enim quiddam, & incurrens intercedere ea solere, quæ consilio fuerunt & meditatione suscepta, quæ non patiatur meditata ad finem venire. Et tunc quidem cum impedimentum illud vtiliter prouenit, res illa Felicitas nominatur: at vbi repugnationes istæ nociuæ erunt, Infelicitas dicitur. Omnium verò terrenorum, nihil homine præstantius Prouidentia dedit. Quare ijdem homines bene pronuntiarunt, esse Animam corporis dominam. At enim cùm tres partes animi dicat esse: Rationabilem, id est mentis optimam portionem, hanc ait capitis arcem tenere: Irascentiam verò procul à ratione, ad domicilium cordis deductam esse, obsequi eam & respondere in loco sapientiæ: Cupidinem atque Appetitus postremam portionem, infernas abdominis sedes obtinere; vt popinas quasdam & latrinarum latebras, diuersoria nequitiæ atque luxuriæ. Relegatam verò iccirco longius à Sapientia hanc partem videri; ne importuna vicinitas, & rationem constitutam desuper cunctorum saluti, in ipsa cognationum vicinitate perturbaret. Totum verò hominem in capite vultuq; esse. Namque Prudentiam, sensusq; omneis, non aliàs

quàm

quàm illa parte corporis contineri. Cetera enim membra ancillari & obseruire, cibos & alia subministrare, vectare vt in sublime poßit, vt dominum atque rectorem, prudentiaq; eius à periculis vindicare. Sed machinamenta quibus ad sentiendas diiudicandasq; qualitates sensus instructi sunt, ibidem erga regiam capitis constituta esse, in conspectu Rationis; vt intelligendi atque persentiendi veritas adiuuetur. Sensus verò ipsi ad ea quæ sunt sensibilia, aptè composita, naturæ intelligentiam cognatam tenent. Et primò oculorum acies gemellas perlucidas esse, eas quadam luce visionis illustres, noscẽdi literas officium tenere: Auditionem verò aëreæ naturæ participem, aëriis nuntiis percipere sonores. Iam Gustatus solutiores esse sensus, ideoq; humilioribus potius & aquosis commendatos: Tactum etiam terrenum atque corporeum, solidiora quæcunque contingi offendiq; possunt, sentire. Eorum etiam quæ corrupta mutantur, seperandæ vis intelligenda est. In media namq; regione oris nares natura constituit, quarum symphonia odor cum spiritu commeat. Conuersiones autem mutationesq; odoratus causas dare, easq; de corruptis vel adustis, vel madescentibus, vel madefactis sentire. cùm quidem ea quæruntur, vapore & fumo exhalantur: odor in his iudicium, sensusq; succedunt. Nam si restent integrè, & aer purius, numquam eiusmodi auras inficiunt. Et sensus quidem ipsi nobis communes sunt cum ceteris animantibus. At enim hominis solertia eiusdem modi beneficio diuino instructior aptiorq;, quòd auditus ille est visusq; præstantior. Oculis namque metitus est cælum, siderum circuitus, & astrorum obitus atque ortus cum significantibus spatia comprehendit. ex quo pulcerrimus & vberrimus fons ille Philosophiæ profluxit. Auditu verò quid homini magnificentius potuit euenire? per quem Prudentiam sapientiamq; disceret, numerosq; orationis metiretur, ac modos faceret: fieretq; totus ipse modulatus ac musicus?

Lingua & dentium vallum, & ipsius osculi venustas accessit. quod quidem aliis animantibus ad explendam victus necessitatem, inferendasq́ ventri copias comparatum est: sed hominis promptuarium potius rectæ Rationis & suauissimæ Orationis hoc datum est; vt quæ Prudentia corde conceperit, ea sensa promat Oratio. Sed totius corporis habitus & figura membrorum alia conditione sunt optima, alia longè peiora. Inferiora reguntur optimatium præstantia, & ipsa ministerium suggerunt victuale. Pedes denique humótenus Capiti obediunt, ac Superciliorum sepes præmuniunt Oculos; ne desuper proruat, quod teneras visiones, molleisq́ perturbet. Pulmones loco, ac sui genere, Cordi plurimum consulunt. Cùm exardescit Ira, trepidánsque celerioribus motibus vertex Cordis ipsius madens sanguine, Pulmonis excipitur mollitia, firi, frigore. Splenem verò Iecori non frustra esse finitimum; vt eius redundantia participatis haustibus releuet, abstergatq́ ea quæ sordium fuerint, purúmque ac sincerum præstet. quod maximè Fibris est commodum. Ventrem gyris intestinorum circumplexum, & nexibus impeditum esse, ne esculenta & poculenta sese penetrarent; sed vt retenta paulisper vtilitatem sui, & sensum animantibus exhiberent: neque exhaustis & labentibus iis quæ inferuntur, momentis omnibus appetendi cibi necessitas immineret, & ad hoc vnum occupari nobis dies noctesq́ necesse esset. Visceribus Ossa sunt tecta. eadem reuincta sunt Neruis. Et, tamen ea quæ sunt internuntia sentiendi, sic sunt operta visceribus, ne crassitudine Sensus hebetentur. Illa etiam quæ in iuncturis & copulis nexa sunt, ad celeritatem facilius semouendam, haud multis impedita sunt visceribus. Denique ipsius Capitis verticem specta: contectum tenui Cute, Capillisq́ hirsutum videbis, aduersum vim frigoris & caloris. At enim illæ optimæ sunt partes,

quas

quas labor subigit: vt Femina, ipsáque sessitandi regio est. Quid de cibatu ipso loquar? quem itinera ex vtero manentia, fibris Iecoris adiuncta, dispertiunt in Cruoris similitudinem versum, vt eum ex eo loco per omneis artus Natura solers deriuari faciat. Sed e regione Cordis Venarum meatus oriuntur, per pulmonis spiracula viuacitatem transferentes, quam de corde susceperunt: & rursus ex illo loco diuisæ per membra in totum hominem, iuuant spiritum. Hinc illæ anhelandi vices haustæ, redditaq́ alterno modo, ne mutuis impediantur occursibus. Venarum diuersæ sunt qualitates, quas ad procurandum e regione seruitium, per medullas Renum commeare, & suscipi Inguinum loco certum est: & rursum Venarum Genitale seminium humanitatis exire. At cùm totius corporis dicat esse substantias; primam vult videri ex Igne & Aqua & ceteris elementis: aliam ex consimilibus partibus, Viscerum, Ossiculorum, Cruoris, & ceterorum: tertiam de discrepantibus diuersisq́ membris, id est Capite, Vtero, & Articulis disparibus. Vnde Substantia, quæ de simplicibus constat elementis, si id quod ex necessitate victus extrinsecus arrogatur, quomodo congruit generi singulorum, qualitatem corporis temperiemq́ custodit: at illis quæ de consimilibus robur, his quæ inter se disparia suprà diximus, pulcritudinem nutrit: & simul æqualitas ista sicci, humidi, feruentis ac frigidi, Sanitatem, Vireis, Speciémque largitur: sicut illa intemperans atque immoderata permixtio, singulis vniuersisq́ vitiatis, Anima celeri exitio corripitur. Tripartitam Animam esse dicit. primam eius Rationabilem esse partem: aliam Excandescentiam, vel irritabilem: tertiam Appetitum, eamdemq́ Cupiditatem possumus dicere. Sed tunc animanti Sanitatem adesse, Vireis & pulcritudinem, cùm Ratio totum regit, parentq́ inferiores duæ partes, concordesq́ inter se Iracundia & Voluptas,

ptas, nihil appetunt, nihil commouent, quod inutile esse dixerit Ratio. Eiusmodi ad æqualitatem partibus Animæ temperatis, Corpus nulla conturbatione frangitur. Alioquin inuehit ægritudinem, inualentiamq́ & fœditatem; cùm incomposita & inæquales inter se erunt: cùm Irascentiam & Consilium subegerit, sibiq́ subiecerit Cupiditas: aut cùm dominam illam reginámque Rationem, licet obsequente & placata Cupidine, Ira flagrãtior vicerit. Sed Ægritudinem mentis stultitiam dicit esse, eamq́ in parteis duas diuidit: quarum vnam Imperitiam nominat, alteram Insaniam vocat. & Imperitiæ morbum ex gloriosa iactatione contingere, cùm eorum quorum ignarus est aliquis, scientiam mentitur: Furorem verò, pessima consuetudine & libidinosa vita solere euenire. hancq́ Insaniam nominari, quam vitiosa qualitas corporis prodidit, cùm ea quæ sunt Rationi parata in ipso vertice, importunis auxiliis coartantur. At enim tunc hominem esse perfectũ, cùm Anima & Corpus æqualiter copulantur, & inter se conueniunt, sibiq́ respondent: vt firmitas Mentis præualentibus Corporis viribus non sit inferior. Corpus verò tunc natiuis incrementis augetur, cùm Valetudinis portio procurata salubriter modum necessarij victus nescit excedere: nec Valetudo obteritur magnitudine externorum Laborum, nec pabuli sarcina immoderatius inuecti, vel non vt oportet digesti distributíque per corpus. Tunc enim artus ac membra vigoris debiti modum & vireis retinent; cùm id quod infertur ad totius Corporis conseruationem, veluti singillatim exæquatum cunctis partibus diuiditur. Verùm enimuero cùm id minimè fit, tunc sequitur exitium Corporis.

L. APV-

L. APVLEII
DE PHILOSOPHIA
LIBER VNVS.

MORALIS *philoſophiæ caput eſt, Fauſtine fili, vt ſcias, quibus ad Beatam vitam perueniri rationibus poſſit. Verùm ad Beatitudinem ante alia Bonorum fine contingenti, vt oſtendam, quæ de hoc Plato ſenſerit. Bonorum igitur alia eximia ac prima per ſe dicebat eſſe: per perceptionem ceterá fieri Bona exiſtimabat. Prima Bona eſſe Deum ſummum, Mentémque illam quam* τὸν νοῦν *idem vocat: ſecundum ea, illas, quæ ex priorum fonte profluerent, eſſe animi virtutes, Prudentiam, Iuſtitiam, Pudicitiam, Fortitudinem. Sed his omnibus præſtare Prudentiam. ſecundam numero ac poteſtate Continentiam poſuit. has Iuſtitiam ſequi. Fortitudinem quartam eſſe. Differentiam hanc bonorum eſſe conſtituit. Partim diuina per ſe, & prima, ſimplicia dici Bona, alia hominum: nec eadem omnium exiſtimari. Diuina quippe eſſe, atque ſimplicia, virtutes animi. Minora autem Bona, eaq́ quorumdam eſſe quæ cum corporis commodis congruunt: vt illa quæ nominamus Externa. ſapientibus, & cum ratione ac modo viuentibus, ſunt ſanè Bona: ſtolidis, & eorum vſum ignorantibus oportet eſſe Mala. Bonorum primum eſt verum, & diuinum, illud optimum, & amabile, & concupiſcendum, cuius pulcritudinem rationabiles appetunt mentes, Natura duce, inſtinctæ eâdem ad eius ardorem: ſed quæ non omnes adipiſci queunt. Qui neque primi Boni adipiſcendi facultatem poſſunt habere, ad id feruntur quod hominum eſt. Secundum, nec commune multis, nec quidem omnibus ſimiliter Bonum. Namque*

Appetitus, & agendi aliquid Cupido, aut vero Bono incitatur, aut eo quod videatur Bonum. vnde natura duce, cognatio quædam est cum Bonis, ei Animæ portioni, quæ Rationi consentit. Accidens autem bonum esse putatur, quod corpori, rebusq; venientibus extrinsecus copulatur: & illum quidem qui natura imbutus est, ad sequendum Bonum, non modò sibimet intimatum putat, sed omnib. etiam hominibus: nec pari aut simili modo, verùm etiam vnumquemq; acceptum esse, dehinc proximis, & mox ceteris qui familiari vsu vel notitia iungũtur. Hominem ab stirpe ipsa, neq. absolutè bonum, nec malũ nasci; sed ad vtrumq; procliue ingenium esse. habere quidem semina quædam vtrarumque rerum cum nascendi origine copulata, quæ Educationis disciplina in partem alteram debeant emicare. Doctoresq; puerorum nihil antiquius curare oportet, quàm vt amatores virtutum vel inter se moribus & institutis eos ad id prorsus imbibere, vt regere & regi discant magistra Iustitia. Quare præter cetera induci ad hoc ceteros oportere, vt sciant quæ sequenda fugiendaq; sint, Honesta esse, ac Turpia: illa Voluptatis, hac Laudis. Hactenus dedecoris ac turpitudinis, Honesta eademq; quæ sunt Bona, confidenter optare nos oportere. Tria genera Ingeniorum ab eo sunt comprehensa. quorum præstans, egregium appellat vnum: alterum, deterrimũ pessimumq;: tertiumq; ex vtroque medio temperatum, medium nuncupauit. Mediocritatis huius vult esse participem puerum docilem, & virum progredientem ad modestiam, eumdemq; commodũ ac venustum. Eiusmodi enim Medietates inter Virtutes & Vitia intercedere dicebat, tertium quiddam: ex quo alia laudanda, alia culpanda essent. Inter Scientiã validam, alteram falsam, peruicaci vanitate iactatã: inter Pudicitiam, Libidinosamq; vitam, & abstinentiã, Intemperantiamq; posuit. Fortitudini ac Timori medios Pudorem & Ignauiam fecit. Horũ quoq. quos mediocres

diocres vult videri, neque sinceras esse Virtutes: nec Vitia tamen mera & intemperata, sed hinc atque inde permixta esse. Malitiam verò deterrimi & omnibus vitiis imbuti hominis dicebat esse. quod accidere dicebat, cùm optima & rationabilis proportio, & quæ etiam imperare ceteris debet, seruit aliis. Illæ verò vitiorum ducatrices Iracundia & Libido, Ratione sub iugo missa dominantur. Eamdem Malitiam de diuersis constare: Abundantia, Inopiaq;. Nec solum ea in qualitatis vitio claudicare arbitratur, sed etiam incumbere dissimilitudinem. Neque enim posset cum Bonitate congruere, quæ à semetipsa tot modis discrepet: & non solùm disparilitatem, sed etiam concinnitatem præ se gerat. Quapropter tres partes Animæ, tribus dicit vitiis vrgeri. Prudentiam Indocilitas impugnat, quæ non abolitionem infert Scientiæ, sed contraria est Disciplinæ discendæ. Huius duas ab eo species accepimus, Imperitiam & Fatuitatem: quarum Imperitia Sapientiæ, & Fatuitas Prudentiæ inueniuntur inimicæ. Iracundiam, Audacia. Eius comitatum sequuntur Indignatio & Incõmobilitas, dicta Græcè ἀναλγησία. ita enim dixerim, quæ non extinguit incitamenta Irarũ, sed ea stupore deficit immobili. Cupiditatibus Luxuriam applicat, id est appetitus voluptatem: & Desiderium, ad fruendum potiendumq; haustus inexplebiles. Ex hac manat Auaritia, atque Lasciuia: quarum altera Liberalitatem coerceat, altera immoderatius fundendo patrimonij prodigat facultates. Sed Virtutes Plato habitum esse dicit mentis, optimè & nobiliter figuratæ: quæ concordem sibi quietem, constantem etiam eum faciunt cui fuerint fideliter intimatæ, non tantummodo verbis, sed factis, & etiam secum & cum ceteris. Hoc verò procliuius, si Ratio in regni sui solio constituta sit, Appetitus & Iracundias semper domitas & in frenis habet: ipsæque ita obediunt, ut tranquillo ministerio fungantur. Vnimodam verò esse Virtutem, quod

Bonum suapte natura adminiculo non indiget. perfectum autem cùm sit, solitudine debet esse contentum. Nec solùm qualitas, verùm etiam similitudo cum Virtutis ingenio coniungitur. Ita enim secum ex omni parte congruit, vt ex se apta sit, sibiq; respondeat. Hinc etiam Medietates, easdemq; Virtutes, ac Summitates vocat: nec solum quòd careant redundantia & egestate, sed quòd in meditullio quodam vitiorum sita sunt. Fortitudo quippe circumsistitur hinc Audacia, inde Timiditate. Audacia quidem confidentiæ fit abundantia; Metus verò vitium deficientis Audaciæ. Virtutum perfectæ quædam sunt, imperfectæ aliæ. Et imperfectæ sunt, quæ in omnibus beneficio solo Naturæ proueniunt, vel quæ solis Disciplinis traduntur, & magis Ratione discuntur. Eas igitur quæ ex omnibus his constant, dicimus esse perfectas. Imperfectas virtutes semet comitari negat. Eas verò quæ perfectæ sunt, indiuiduas sibi, & inter se connexas esse, ideo maximè arbitratur: quòd ei cui sit egregium ingenium, si accedat Industria, Vsus & Disciplina, quam dux rerum Ratio fundauerit; nihil relinquetur quod non Virtus administret. Omnes Virtutes cum Animæ partibus diuisit: & illam virtutem quæ Ratione sit nexa; & est spectatrix omnium rerum, Prudentiam dixit, atque Sapientiam. quarum Sapientiam, disciplinam vult videri diuinarum humanarumq; rerum: Prudentiam verò, scientiam esse intelligendorum Bonorum & Malorum, eorum etiam Media quæ dicuntur. In ea verò parte quæ iracundior habeatur, Fortitudinis sedem esse, vireis Animæ, neruosq; ad ea implenda, quæ nobis seuerius agenda Legum imponuntur imperio. Tertia pars Mentis est Cupidinum & Desideriorum, cui necessariò Abstinentia comes est: quam vult esse seruatricem conuenientiæ eorum, quæ natura recta prauaq; sunt. In homine ad Placentiam ac Mediocritatem Libido reflectitur, actusq; voluptarios ratione huius

dicit

dicit ac modestia coerceri. Per has treis Animæ parteis Iustitiam æqualiter diuidentes, quas causam esse dicit, vt vnaquæque potiorem ratione ac modo ad fungendum munus obediat. Hanc ille heros Iustitiam modò nominat; nunc vniuersæ virtutis nuncupatione cõplectitur. & item Fidelitatis vocabulo nuncupatur. sed cùm ei à quo possidetur est vtilis, Beniuolentia est: at cùm foras spectat, & est fida speculatrix vtilitatis alienæ, Iustitia nominatur. Est & illa Iustitia, quæ quartum vulgata diuisione virtutum locum possidet, quæ cum Religiositate, id est ὁσιότητι copulatur. quarum Religiositas Deûm honori ac suppliciis diuinæ rei mancipata est; illa verò hominum societatis & concordiæ remedium atque medicina est. Duabus autem æqualibus de causis vtilitatem hominum Iustitia regit. quarum est prima, minorum obseruantia, & diuisionum æqualitas, & eorum quæ pacta sunt symbolæ, ad hæc ponderum, mensurarumq; custos, & communicatio opum publicarum: secunda finalis est, & veniens ex æquitate partitio, vt singulis in agros dominatus congruens deferatur, ac seruetur bonis potior, minor non bonis. Ad hæc, bonus quisque Natura & Industria in honoribus & officiis præferatur: pessimi ciues luce careant dignitatis. Sed ille iustus in deferendo honore, ac seruando, modus est ei qui est suffragator Bonorum, & Malorum subiugator: vt semper in ciuitate emineant quæ sunt omnibus profutura, iaceant & subiecta sint cum suis actoribus vitia. Quod facilius obtinebitur, si duobus exemplis instruamur: vnius, diuini & tranquilli & beati: alterius, inreligiosi & inhumani, ac meritò intestabilis; vt pessimo quidem alienus, & auersus à recta viuendi ratione, facultates suas diuino illi melior esse velit. Hinc Rhetoricæ duæ sunt apud eum partes. quarum vna est Disciplina contemplatrix bonorum, iusti tenax, apta & conueniens cum secta eius qui Politicus vult videri: alia verò

Adulan-

Adulandi ſcientia eſt, captatrix veriſimilium, vſus nulla ratione collectus. Sic enim ἄλογον τριβὴν elocuti ſumus, quæ perſuaſum velit, quod dicere non valeat. Hanc ἀνάξιον λημύθου diffiniuit Plato: quam ciuilis articuli vmbram, id eſt imaginem nominauit. Ciuilitatem, quam Politicen vocat, ita vult à nobis intelligi, vt eam eſſe ex virtutum numero ſentiamus: nec ſolum agentem, atque in ipſis adminiſtrationibus, verùm ſpectari ab ea vniuerſa, atque diſcerni. Nec ſolum Prouidentiam prodeſſe ciuilibus rebus, ſed omnem ſenſum eius, atq; propoſitum, fortunatum & beatum ſtatum facere Ciuitatis. Hæc eadem vtilitatem Animæ procurat duobus modis. Altera nanq. legalis eſt, iuridicialis altera. Sed prior conſimilis eſt exercitationi, per quam pulcritudo Animæ & robur acquiritur: ſicut exercitatione valetudo corporis, gratiaq́; continetur. Iuridicialis illa Medicinæ pars eſt. nam morbis Animæ medetur, ſicut illa corporis. Has Diſciplinas vocat, plurimumq́; earũ curationem commoditatis afferre profitetur. Harum imitatrices eſſe Coquinariam & Vnguentariam. Sed artem Sophiſticam, profeſſionemq́; Iuris blandam, & aſſentationum illecebris turpes profitentibus, inutiles cunctis. quarũ Sophiſticam Coquinæ coniungit. Nam vt illa Medicinæ profeſſione interdum opinionem imprudentium captat, quaſi ea quæ agit cum morborum medela conueniant: ſic Sophiſtice imitata iuridicialem ſtatum, dat opinionem ſtultis, quaſi Iuſtitiæ ſtudeat. quam iniquitati fauere conſtat. Vnguentariam verò profeſſores iuris imitantur: nam ſicut illa remedio vult eſſe, per quod ſpecies corporibus ac valitudo ſeruentur, non modò vtilitatem corporum minuit, ſed robur etiam viresq́; frangit, & iterum colorem ad deſidiam ſanguinis mutat: ſic hæc in ſcientiam mutata Iuris, ſimulat quidem virtutem ſe animis augere, eneruato quod in illis natiuæ fuerit Induſtriæ. Virtutes eas doceri & ſtuderi poſſe arbitratur; quæ ad rationabilem

Animam

Animam pertinent, id est Sapientiam & Prudentiam. & illas quæ vitiosis partibus pro remedio resistunt, id est, Fortitudinem & Continentiam rationabiles quidem esse; superiores virtutes pro disciplinis haberi. Ceteras, si perfectæ sunt, Virtutes appellat: si semiperfectæ sunt, non illas Disciplinas vocandas esse censet; sed non in totum existimat Disciplinis alienas. Iustitia verò, quòd trinis animæ regionibus sparsa sit, artem viuendi ac disciplinam putat: & nunc docilem esse, nunc vsu & experientia prouenire. Bonorum autem quædam sui gratia asserit appetenda, vt Beatitudinem, vt bonum Gaudium: alia non sui gratia, vt Medicinam: alia sui & alterius, vt Prouidentiam, ceterasq; Virtutes, quas & sui causa expetimus, vt præstantes per se, & honestas; & alterius, id est Beatitudinis, quæ est Virtutum exoptatissimus fructus. Hoc pacto etiam Mala quædam sui causa fugienda sunt, alia ceterorum, pleraque & sui & aliorum: vt stultitia, & huiusmodi vitia quæ & sui causa vitanda sunt, & eorum quæ accidere ex his possunt: id est Miseriæ atq. Infelicitates. Eorum quæ appetenda sunt, quædam absolutè Bona dicimus, quæ semper atq. omnibus cum assunt, inuehunt cōmoda; vt Virtutes, quarū Beatitas fructus est: alia quibusdam, nec cunctis, vel perpetuò Bona; vt Vires, Valitudo, Diuitiæ, & quæcunq. Corporis ac Fortunæ sunt. Pari pacto, & eorum quæ declinanda sunt, quædam omnibus ac semper videri Mala, quoniā nocent atq. obsunt; vt sunt Vitia, & Infortunia: quædā aliis, nec ea semper nocere; vt Aegritudinem, Egestatē, & similia. Sed Virtutem liberam, & in nobis sitam, & nobis voluntate appetenda: Peccata verò esse nō minus libera, & in nobis sita, nō tamen ea suscipi voluntate. Namq. ille virtutis spectator, cùm eam penitus intellexit bonā esse, & benignitate præstare, eam affectabit profectò, & eam sectandā existimabit sui causa. Ac item ille qui senserit Vitia nō solū turpitudinē existimationi inuehere,

inuehere, sed nocere alio pacto, fraudiq; esse; qui potest sponte ad earum consortium se ingerere? Sed si ad huiusmodi Mala pergit, ac sibi vsum eorum vtilem credit; deceptus errore, & imagine Boni sollicitatus quidem, sciens verò ad Mala præcipitatur. Discrepes quidem à communi sententia, si non quidem ignores, quid inter pauperiem ac diuitias intersit: & cùm hæc in procliui sita sint, nec pauperies honestatem, vel turpitudinem diuitiæ allaturæ sint, si egestatem rerum victui necessariarũ copiis præferas, ineptire videaris. & adhuc illud absurdius, si quis sanitatem corporis spernat, eligens morbos. Sed illud postremæ dementiæ est, cùm quis pulcritudinem Virtutis oculis Animæ viderit, vtilitatemq; vsu & ratione perspexerit, non ignarus quantum dedecoris atque incommodi adipiscatur ex participatione vitiorum; tamen addictum se velit vitiis. Corporum sanitatem, Vireis, Indolentiam, ceteraq; eiusmodi Bona extraria, item Diuitias, & cetera quæ Fortunæ commoda dicimus, ea non simpliciter Bona nuncupanda esse. Nam si quis ea possidens, vsu se abdicet, ea sibi inutilia erunt: si quis autem eorum vsum conuerterit ad malas arteis, ea illi etiam noxia videbuntur. Vnde colligitur, Bona hæc simpliciter dici non oportere: nec etiam ea quæ sunt morbosa, vt Pauperiem, ceteraq; existimari Mala oportet. Nam qui tenuis est, si modificetur, nullam noxam ex eo sentiet. Etiam qui rectè paupertie sua vtitur, non solùm nihil capiet incommodi, verùm ad toleranda cetera melior atque præstantior erit. Si igitur nec habere pauperiem, neque eam ratione regere contrarium est; Paupertas malum non est. Voluptatem verò neque Bonum esse absolutè, neque simpliciter Malum: sed eam quæ sit honesta, nec pudendis rebus, sed gloriosis actibus veniat, non esse fugiendam: illam verò, quam aspernatur Natura ipsa, turpi delectatione quæsitam, vitari oportere censebat. Solitudinem & Laborem, si naturales essent, & ab ipsa virtute

tute descenderent, & essent pro aliqua præclara administratione suscepta, appetibiles dicebat esse: sed si aduersum Naturam turpissimarum rerum causa gignerentur, malas detestabilesq́; esse. Non sola initia voluntate accidere animis, conuenire corporibus, sed esse medium quemdam statum: qualis est, cùm abest Tristitia, nec tamen Lætitiam adesse sentimus. Ex his quæ in nobis sunt, primum Bonum atque laudabile est Virtus, Bonum studenti. Ideo Honestum appellari oportet. solum quippe quod Honestum est, Bonum dicimus: & Malum, Turpe. & meritò. quod turpe est, bonum non potest dici. Amicitiam ait sociam, eamq́; consensu consistere: reciprocamq́; esse, ac dilectionis vicem reddere, quando reclamat æqualiter. Hoc Amicitiæ commodo prouenit, cùm amicus eum quem diligit, pariter ac se cupit prosperis rebus potiri. Aequalitas ista non aliter prouenit, nisi similitudo in vtroque parilitate caritateq́; conueniat. Pares enim paribus irresolubili nexu iunguntur: ita discrepantes, & inter se disiuncti sunt, nec aliorum amici. Inimicitiarum autem vitia gignuntur ex Maliuolentia per morum dissimilitudinem, & distantiam vitæ, & sectas, atque ingenia contraria. Alia etiam Amicitiæ genera dicit esse: quarum pars Voluptatis gignitur causa, pars Necessitatis. Necessitudinis & Liberorum amor Naturæ congruus est: alius abhorrens ab humanitatis clementia, qui vulgo Amor dicitur: & est Appetitus ardens, cuius instinctu per Libidinem capti amatores corporum, in eo quod viderint, totum hominem putant. Eiusmodi calamitates animarum, Amicitias idem appellari vetat. quæ nec mutuæ sunt, nec reciprocari queant, vt ament, quæ redamantur; nec constantia illis assit, & diuturnitas desit: Amoresq́; eiusmodi societate ac pœnitentia terminentur. Plato tres Amores hoc genere dinumerat. quòd sit vnus diuinus, cum incorrupta Mente & Virtutis ratione conueniens, non pœnitendus: alter degeneris animi,

animi, & corruptissimæ voluptatis: tertius ex vtroque permixtus, mediocris ingenij, & cupidinis modicæ. Animas verò fusciores impelli cupidine corporum. vnum quod illis propositum est, vt eorum vsura potiantur, atque eiusmodi voluptate & delectatione ardorem suum mulceant. Illæ verò facetæ & vrbanæ sunt. Animas bonorum deamare, & factum velle vti qui potiantur plurimum bonis artibus, & meliores præstantioresq́ reddantur. Medias ex vtroq. constare: nec delectationibus corporis prorsus carere, & lepidis animarum ingeniis capi posse. Vt igitur ille Amor deterrimus ac inhumanissimus atque turpis, non ex rerum natura, sed ægritudine corporali, morboq́ colligitur: sic ille diuinus, Deorum munere beneficioq́ concessus, aspirante cælesti Cupidine in animos hominum credatur venire. Est Amoris tertia species, quam diximus mediam, diuini atque terreni proximitate collectus, nexuq́ & consortio parili copulatus: &, vt Rationi propinquus est diuinus ille; ita & terrenus ille turpitudini iunctus est Voluptatis. Culpabilium autem virorum quatuor formæ sunt: quarum prima Honoripetarum est, sequens Abstemiorum, tertia Popularis, Tyrannicæ dominationis vltima. Quapropter euenit primum illud Mentibus vitium, cùm vigor Rationis elanguerit, superiorq́ robustior fuerit Animæ portio in qua Ira dominatur. Oligarchia dicitur. Ea sic nascitur, cùm propter pessimum pastum eius partis Animæ quæ ex Cupiditatibus constat, non solum rationabilis & Irascentiæ loca possidentur, sed etiam eius quæ nō necessarias Cupidines acuunt. Hunc talem Plato Lucricupidinem, atque Accipitrem pecuniæ nominauit: qualis popularis existit, cùm Indulgentia Cupidines laboratæ, non solùm iustis desideriis exardescunt; sed his æquè obuiæ atque occursantes, & illam consiliariam, & illam alteram rationabilem Animam conditionibus suis presserunt. Tyrannidis est luxuriosa & plena libidinis vita: quæ ex di-

ex diuersis & illicitis Voluptatibus conflata, Mente tota dominatur. Quis itaque non pessimum eum, non solum turpem, & damnosum, & contemptorem Deorum, & immoderatam, & inhumanam, atque insociabilem vitam ait viuere? Sed nec cum proximis secúmue congruere, atque ideo non modò à ceteris, verùm etiam à se discrepare; nec aliis tantum, sed sibi inimicum esse. & iccirco hunc talem neque bonis, nec omnino cuiquam, nec sibi quidem amicum esse: sed illum pessimum videri, quòd nulla malignitatis superlatio possit excedere. Hunc talem numquam in agendis rebus expedire se posse, non solùm propter Inscitiam; sed quòd ipse etiam sibimet sit ignotus, & quòd perfecta Malitia seditionem Mentibus pariat: impediens incœpta eius, atque meditata consilia, nec permittens quidquam eorum quæ volet. Quapropter pessimo deterrimoq; , non ea tantum vitia quæ secundum naturam sunt, pariunt execrabilitatem, vt est Inuidentia, vt est de alienis incommodis gaudium! sed etiam quæ Natura non respuit. Voluptatem dico, atque Aegritudinem, Desiderium, Amorem, Misericordiam, Metum, Pudorem, Iracundiam. Iccirco autem hoc euenit, quòd immoderatum ingenium, in quacunque proruerit, modum non habet. atque ideo semper ei aut deest aliquid, aut redundat. Hinc eiusmodi hominis Amor omni tenore corruptus, quod non solum effrenatis Cupiditatibus & inexplicabili siti haurire auet omnia genera Voluptatis, sed etiam quòd formæ iudicio, irrationabili errore distrahitur: ignorans veram Pulcritudinem, & corporis effœtam & eneruem & fluxam cutem deamans. nec saltem coloratos Sole, aut exercitatione solidatos, & opacos vmbra, vel molles desidia, sed cura nimia modulatos artus magni facit. Non sponte grassari Malitiam multis modis constat. Namque Iniuriam inordinatam passionem, & ægritudinem Mentis esse ait. vnde liquidò arbitratur, homines nō sponte ferri.

Quis enim tantum mali voluntate ſuſciperet, vt in optima mentis ſuæ parte ſcelus & flagitium ſciens veheret? Cùm ergo poſſeſſio Mali ab imprudentibus capitur; vſum eius & actiones oportet ab ignorantibus ſuſtineri. Iccircoq; id peius eſt, quàm noceri. Etenim in his rebus nocetur quæ ſunt viliores, Corporis ſcilicet. quæ vel imminui poſſunt, vel fraudibus interire: illæſis potioribus, quæ ad ipſam attinent Animam. Sed eis nocere longè peius eſſe. Ex quo intelligi poteſt, quòd animis bonis eo vitio pernicies infertur: pluſq; illi nocet qui alium cupit perditum, quàm illi nocet aduerſum quem talia machinatur. & cùm noceri alteri Malorum omnium noxium ſit; multo grauius eſt, ſi qui nocet, habeat impunè. grauiuſq; & acerbius èſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas differatur, nec hominum interim animaduerſione plectatur. Sed grauius, quàm acerbiſſimorum morborum carere medicina, medentes fallere: nec vri, nec ſecari eas partes, quarum dolore incolumitati reſiduarum partium conſulatur. Quare vt optimi medici conclamatis deſperatiſq; corporibus non adhibent medenteis manus, ne nihil profutura ratio doloribus ſpatia promulget: ita eos quorum Animæ vitiis imbutæ ſunt, nec curari queunt, medicina Sapientiæ emori præſtat. Nam cui nec ex Natura nec ex Induſtria, rectè viuendi ſtudium conciliari poteſt, vita exiſtimat Plato eſſe pellendum: vel ſi cupido vitæ eum teneat, oportere Sapientibus tradi, quorum arte quadam ad rectiora flectatur. Et eſt ſanè melius talem regi, nec ipſum in alios habere poteſtatem, nec dominari: ſed ſeruire; ipſum aliorum adiici poteſtati, parendi potius quàm iubendi officia ſortitum. Virum peſſimum non ſolum deteriorem eſſe dicebat, quòd diſtrahatur ſemper additione vitiorum, etſi deſiderium æſtibus differtur: qui quanto plurium cupidior ſit, tanto ſibimet egentior, & propterea aliis videri poteſt. Sperata quippe, atque exoptata vix pauca, & cum maxima

ærumna proueniunt. Hucq; flagrantiores cupidines floresq; succedunt. nec futuris tantummodo angitur Malis, verùm etiam præteritis transactisq; torquetur. Quos omneis morte sola ab eiuscemodi Malis deduci posse manifestum est. Sed adprimè bonos, etiam sine mediocritate deterrimos, paucos admodum, rarioresq; etiam, vt ipse ait, numerabiles esse: eos autem qui nec planè optimi, nec oppidò deterrimi sint, sed quasi mediè morati, plures esse. Sed neque superiores obtinere recta omnia, neque inferiores in omnibus labi. Horum vitia nec grauata, nec intempestiua sunt, aut minimum criminosa. quorum substantia est ex Redundantia vel Defectu. quibus & adprobationis integritas & modus est. & qui inter Laudem Vituperationemq; mediam viam vadant, vsque capessendarum eiusmodi studia excitantur: vt nunc Boni atque Honesti eos ratione inuitent; nunc inhonesta Lucra & turpes illiciant Voluptates. Talibus viris nec Amicitiarum fides perseueret, & Amores non semper improbi, nec honesti tamen, eorum animos incurrunt. Perfectè Sapientem esse non posse dicit Plato, nisi ceteris ingenio præstet, artibus & Prudentiæ partibus absolutus, atque à puero iam imbutus, factis congruentibus & dictis assuetus: purgata & effœta Animi Voluptate, eiectis ex animo hinc Abstinentia atque Patientia, atque doctrinis ex rerum Scientia Eloquentiaq; venientibus. Eum qui per hæc profectus fidenti & securo gradu Virtutis via graderetur, adeptum solidam viuendi rationem, repentè fieri perfectum: hoc est, repentè præteriti futuriq; æui vltimas partes attingere, & esse quodammodo intemporalem. Tum post hæc vt his exclusis, insertisq; & immissis omnibus quæ ad Beatam vitam fuerunt, non ex aliis pendêre, nec ab aliis deferri sibi posse, sed in sua manu esse, Sapiens rectè putat. Quare nec in secundis rebus effertur, nec contrahitur in aduersis: cùm se ornamentis suis ita instructum sciat, vt

ab iis nulla vi segregetur. Hunc talem non solum inferre, sed ne referre quidem oportet Iniuriam. Non enim eam Contumeliam putat, quam improbus faciat: sed eam non putat, quam Patientia firmiter toleret. Qua quidem Naturæ lege in animo eius sculptum sit, quod nihil horum possit nocere Sapienti, quæ opinantur ceteri Mala esse. Equidem Sapientem illum, conscientia sua fretum, securum & confidentem in omni vita diu futurum; quod & omnia accidentia reputet, & ad meliores rationes trahat: & quod nihil morose vel difficulter excipiat, sibiq; persuaserit pertinere res suas ad immortaleis Deos. Idem ille diem morti suæ propitius nec inuitus exspectat; quòd de Animæ immortalitate confidat. Nam vinculis liberata corporeis, Sapientis Anima remigrat ad Deos: & pro merito vitæ purius castiusúe transactæ, hoc ipso Deorum se conditioni conciliat. Eumdem Sapientem optimum nominat, ac bonum, ac prudentem rectè arbitratur: cuius sanè consilia cum factu rectissimis congruunt, & cui Principia profecta sunt à Iusti ratione. Ad hoc Sapientem & fortissimum dicit esse, eum qui vigore mentis ad omnia perpetienda sit paratus. Inde est quòd Fortitudinem neruos Animi, ipsasq; ceruices ait: vt Ignauiam animi Animæ ait imbecillitati esse finitimam. Diuitem hunc solum quidem rectè putat: quippe cùm thesauris omnibus pretiosiores solus videatur possidere virtutes. quia etiam solus Sapiens opes potest in vsibus necessariis regere, videri ditissimus debet. Nam ceteri, quamuis sint opibus affluentes, tamen quòd vel vsum earum nesciant, vel deducant eas ad pessimas partes, inopes videntur. Egestatem namque non abstinentia pecuniæ, sed præsentia immoderatarum Cupidinum gignit. Philosophum oportet, si nihil indigens erit, & omni Fortunæ contumax, & superior iis quæ homines acerba toleratu arbitramur; nihil sic agere, quam vt semper studeat Animam Corporis consortio separare.

rare: & ideo existimandum Philosophiam esse mortis affectum, consuetudinemq; moriendi. Bonos omneis inter se oportet amicos esse, etsi sunt minus noti: & potestate ipsa, qua mores eorum, sectaq; conueniunt, amici sunt habendi. Paria quippe à similibus non abhorrent. Vnde inter solos Bonos fidem Amicitiæ esse constat. Sapientia Boni amatorem adulescentem facit, sed eum qui probitate ingenij sit ad Artes bonas promptior. Nec deformitas corporis talem poterit abigere appetitum. Nam cùm ipsa Anima complacita est, hômo totus adamatur: sed cùm corpus expetitur, pars eius deterior est cordi. Iure igitur putandum est, eum qui sit ignarus Bonorum, cupitorem quoque eiusmodi rebus esse. His enim solus bonus desideriis accenditur, qui Bonum illud oculis Animi videt: hoc est, esse Sapientem. Illud quoque quoniam qui est ignarus, osor quoque, nec amicus Virtutum sit necesse est. Nec frustra hic talis amator est turpium Voluptatum. Sapiens non modò meræ Voluptatis quidem alicuius gratia veniet ad agendùm; nisi præsto fuerint honesta emolumenta Virtutis. Hunc eumdem cum huiusmodi Voluptate oportet vitam viuere honestam, & admirabilem, plenamq; Laudis & Gloriæ: neque harum modo rerum causa ceteris omnibus præferri, verùm etiam iucunditate & securitate solum & semper frui. Nec angetur carissimis orbatus affectibus: vel quòd ex se omnia sunt apta quæ ad Beatitudinem pergunt; vel quòd decreto & lege rectæ Rationis interdicitur eiusmodi afflictatio. Et quid si de tali se causa discruciet, illam ægritudinem vel propter eum qui est emortuus suscipiat, quasi in peiore sit parte: aut sua gratia, quòd tali necessitudine doleat se priuatum esse? Sed neque obiti causa lamentationes suscipi oportet, si sciamus illum neque aliquid mali passum: ac si fuerit bonæ voluntatis, etiam melioribus aggregatur. Neque enim alieni gratia, vt qui in se reponit omnia; nec cuiusquam absen-

tia Virtutis esse indigens potest, cuius perpetuam possessionem sibi vindicat. Igitur sapiens non erit tristis. Sapientiæ finis est, vt Dei meritis sapiens prouehatur: hancq; futuram eius operam, vt æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat. Verùm hoc ei poterit prouenire, si virum perfectè iustum, pium, prudentem se præbeat. Vnde non solum in prospectandi cogitatione, verùm etiam agendi opera sequi eum conuenit, quæ Diis atque hominibus sunt probata. Quippe cùm summus Deorum cuncta hæc non solum cogitationum ratione consideret, sed prima, media & vltima obeat, compertaq; intimæ Prouidentiæ ordinationis vniuersitate & Constantia regat. Verùm enimuero illud omnibus Beatum videri, cui & Bona suppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Vna quidem Beatitudo est, cùm ingenij nostri præsentia tutamur, quæ perficimus: alia cùm ad perfectionem vitæ nihil deest, atque ipsa sumus contemplatione contenti. Vtrarumque autem Felicitatum origo & ex Virtute manat, & ad ornamentum quidem genialis loci est virtutis. Nullis extrinsecus eorum quæ Bona dicimus, adminiculis indigemus. Ad vsum autem Vitæ communis, Corporis cura, & eorum quæ extrinsecus veniunt, præsidiis opus est: ita tamen, vt hæc eadem fiant Virtute meliora, eiusq; suffragio Beatitudinis commodis copulentur, sine qua hæc in bonis minimè sunt habenda. Nec frustra est, quòd sola Virtus fortunatissimos potest facere; cùm absque hac ex aliis prosperis non posit felicitas inueniri. Sapientem quippe pedissequum & imitatorem Dei dicimus, & sequi arbitramur Deum, id est τὸν θεόν. Non solùm autem oportet, dum vitam colit, digna discere, nec ea agere quæ eorum maiestati displiceant, verùm & tunc cùm corpus relinquit, quod nō faciet inuito Deo. Nam etsi in eius manu est Mortis facultas, quamuis sciat se terrenis relictis consecuturum esse meliora; nisi perpetiendum istud lex diuina decreuerit,

accersire

accersire tamen eum Mortem non debere. etsi antè acta vitæ ornamenta cohonestant; honestiorem tamen esse, secundi rumoris oportet, cùm securus de posteritatis sua vita, ad immortalitatem Animam ire permittit: eoq; quod piè vixerit, percipit fortunatorum habitaturam locum in Deorum choreis Semideûmq; permistam. De ciuitatum verò constitutione, de obseruatione regendarum Rerumpublicarum, ita iubet Plato. nam principiò ciuitatis definit formam ad hunc modum: Ciuitatem esse coniunctionem hominum plurimorum, in quibus sunt regentes, alij citeriores coniuncti inter se concordia, & inuicem sibi opem atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia sua temperantes, vnamq; ciuitatem, iisdem mœnibus illam futuram, & eadem velle & nolle incolarum mentem assueuerunt. Quare suadendum fundatoribus Rerumpublicarum, vt vsq; ad id locorum, plebes suas ab eodem eidem rectori noti esse possint, nec sibimet incogniti. sic enim fiet, vt omnes vna mente sint, æquumq; sibi factum velint. Magnam sanè Ciuitatem non habitantium multitudine, eorumq; magnis viribus vti oportet. Vires enim non Corporis, neq; Pecuniæ, collectas dominatione multorum, æstimandas putat, cum Vecordia Impotentiaq;: sed cum decreto communi Virtutibus omnibus ornati viri, incolæ, & omnes fundati Legibus obsequuntur. Ceteras verò, quæ non ad hunc modum forent constitutæ, non arbitrabatur sanas Ciuitates. Eas demum fundatas ratione dicebat esse, quæ ordinatæ ad instar animarum forent: vt pars optima, quæ Sapientia Prudentiaq; præcellit, imperitet multitudini: &, vt illa totius habet curam corporis, ita Prudentia delectus tueatur vniuersa commoda Ciuitatis. Fortitudo etiam, pars virtutis secunda, vt vi sua adpetentiam castigat, & reprimit; ita in Ciuitate vigilet, excubitorum loco quidem, militet iuuentus pro vtilitate cunctorum. Sed inquietos & indomitos, ac pro-

pterea pessimos ciues refrenet, contineat, ac si necesse sit, frangat potioris cum cõsilij disciplina. Illam verò Desideriorum tertiam partem plebi & agricolis parem dicit, quam existimat moderatis vtilitatibus sustinẽdam. Atenim Rempublicam negat posse consistere, nisi is qui imperitet habeat Sapientiæ studium; aut is ad imperandum eligatur, quem esse inter omnes sapientissimum constet. Et huiuscemodi moribus cunctos ciues imbuendos esse dicit, vt iis in quorum tutelam atque fidem Respublica vlla credatur, auri atque argenti habendi cupido nulla sit. Nec specie communi priuatas opes adpetant, nec huiusmodi hospitia succedant, vt ceteris ianua non reclusa. cibos victumq́; ita sibi curent; vt acceptam mercedem ab his quos protegunt, cõmunibus epulis insumant. Matrimoniaq́; non priuatim maritanda esse, sed fieri communia, despondentibus eiusmodi nuptias publicæ ciuitatis sapientibus & magistratibus, & sorte quadam ei negotio præditis: idq́; præcipuè curantibus, ne dispares sui, vel inter se dissimiles copulentur. His aduertitur vtilis necessariaq́; confusio, vt permixta nutrimenta puerorum, ignotorum adhuc, agnitionis parentibus afferat difficultatem: vt, dum suos liberos nesciunt, omnes quos viderint eius ætatis, suos credant; & veluti communium liberorum omnes omnium sint parentes. Hæc ipsorum connubiorum quæritur tempestiua coniunctio. cuius futuram stabilem fidem credit, si cum harmonia Musicæ dierum consonent numeri: & qui de talibus nuptiis erunt orti, studiis congruentibus imbuentur, & optimis disciplinis communi præceptorum magisterio docebuntur, non virile tantummodo, verùm etiam feminarum. quas vult Plato omnibus partibus, quæ propriè virorum putantur, coniungendas esse, bellicis etiam. quippe cùm vtrisque Natura vna sit, eandem esse Virtutem. Eiusdem Ciuitatẽ nullis extrinsecus latis Legibus indigere. regia quippe prudentia & eiusmodi institutis ac

moribus,

moribus, quibus dictum est, fundata, ceteras Leges non requirat. Et hanc quidem, vt figmentum aliquod veritatis, exempli causa per se compositam vult esse Rempublicam. Sed & alia optima quidem, & satis iusta, & ipsa quidem specie, & dicis causa Ciuitas fabricata, non vt superior sine euidenti. sed iam cum aliqua substantia in hac non suo nomine, & de statu & de cōmodo ciuitatis requirens originis eius principia & fundamenta disponit: sed eò tendit, quemadmodum ciuilis gubernator eiusmodi locum, conuentusq́ multitudinum nactus, iuxta naturam præsentium rerum & conuenarum, debeat facere Ciuitatem plenam bonarum Legum & Morum bonorum. In hac equidem easdem puerorum nutricationes, easdem vult esse artium disciplinas. Sed in connubiis & partubus ac domibus desciscit à prioribus, obseruatione Reipublicæ matrimonia priuata & singularia faciens pro quoque ipsorum. Et si in contrahendo matrimonio consulere voluntatem suam debeant; vniuersæ tamen Ciuitatis principibus, vt communis cōmodi causam decernit, spectandam esse. Quare & dites inferiores nuptias non recusent, & locupletium consortiū inopes consequantur: & si vires opum congruunt, ingenia tamē diuersa miscenda esse: vt iracundo tranquilla iungatur, & sedato homini incitatior mulier applicetur. vt talibus obseruationum remediis, soboles natura discrepante confecta, mox prouentu meliore coalescat: & ita compositarum domorum opibus Ciuitas augeatur, puerperiaq́ ipsa morum dissimili seminio concepta, cum vtriusq. instar similitudinis traxerint; neque illis vigorem in rebus gerendis, neque tamen spectandis consiliū defuturum. Instituendos verò esse eos, vbicunque Ciuitatis parentes censuerint. Domos verò & possessiones habeant priuatas, vt queūt singuli. quæ quidē nec immensum augeri per Auaritiā, nec prodigi per Luxuriā, aut deseri per Negligentiā sinant. Legesq́ Ciuitati huic promulgari iubet,

 & Legum

& Legum moderatorem, cùm aliquid tale concipiet, ad contemplandas Virtutes hortatur. Imperitandi autem modum eum esse vtilem censet, qui ex tribus fuerit temperatus. Nec enim vel Optimatium, vel etiam Popularis imperij solos & meros status vtiles arbitratur; nec impunitas rectorum culpas relinquit: sed magis censet his debere constare rationem, qui sint potiores potestate. Et alij Publicarum rerum status definiti ab eo. In actuosa verò Ciuitate describit, quemadmodum simul omnis hominum multitudo Bonitate & Iustitia conducta habeantur. Hi tales complectentur proximos, Honores custodient, Intemperantiam arcebunt, Iniuriam refrenabunt: Prudentiæ ornamentis, ceterisq́ue honores maximos deferentes. Nec temerè multitudo conuolet ad eiusmodi Rerumpublicarum status, nisi qui optimis legibus & egregiis institutis fuerint educati, moderati erga ceteros, inter se congruentes. Quatuor culpabilium ciuium genera sunt. vnum eorum qui sunt honore præcipui: alterum paucorum, penès quos rerum est potestas: tertium omnium: vltimum dominationis tyrannicæ. Et primum quidem fit, cùm prudentiores viri per magistratus seditiosos ciuitate pelluntur, deferturq́ue potestas ad illos, qui sunt manu tantùmodo strenui: nec ij qui blandiore consilio agere res possint, adipiscuntur iamiam imperij facultatem, sed qui turbidi, violentiq́ue sunt. Paucorum verò status obtinetur; cùm inopes, criminosi, multi simul paucorum diuitum potentiæ subiacentes, dederint se, atque permiserint: omnemq́ue regendi potestatem nec mores boni, sed opulentia fuerit consecuta. Popularis autem factio roboratur, cùm inops multitudo obtinuerit aduersus diuitum facultates: Lexq́ue iussu populi fuerit promulgata, vt ex æquo liceat omnibus honores capessere. Ad hæc, Tyrannis illa, singulare dominationis caput, tunc oritur, cùm ciuis, qui Leges contumacia sua ruperit, simili Legum coniuratione

adopta-

adoptatus Imperium inuaserit: constituens deinceps, vt omnis ciuium multitudo desideriis eius & cupiditatibus parens, obsequium suum tali fine moderetur.

L. APVLEII

DE DEO SOCRATIS.

LIBER VNVS.

QVI me voluistis dicere ex tempore, accipite rudimentum, post experimentum. Quippe, prout mea opinio est, bono periculo periculum faciam, postquam reprobata meditata sum dicturus incognita. Nec enim metuo, ne in friuolis displiceam, qui in grauioribus placui. Sed me omnifariam noueritis: & in isto, vt ait Lucilius, schedico & incondito experimini, an idem sim repentinus, qui præparatus; si qui tamẽ tum vestrûm nondum subitaria ista nostra cognoscitis. quæ scilicet audietis, pari labore quo scribimus, venia propensiore qua legimus. Sic enim fermè assolet apud prudẽtes viros esse in operibus iudicatio resecatior, in rebus subitariis venia prolixior. Scripta enim pensiculatis & examinatis: repentina autem noscitis simul & ignoscitis. nec iniuria. Illa enim quæ scripta legimus, & tacentibus nobis talia erunt, qualia illata sunt: hæc verò impræsentiarũ, & quasi nobiscum patienda sunt, talia erunt, qualia vos illa fauendo feceritis. Quanto enim exinde orationi modificabor, tanto à vobis in maius tolletur. Vos enim aduerto libẽter audire. Proinde in manu vestra sitũ est, vela nostra sinuare, & iam immittere; ne pendula & flaccida, neue restricta & caperata sint. At ego, quod Aristippus dixit, experiar: Aristippus ille Cyrenaicæ sectæ repertor, quodq́; malebat ipse, Socratis

discipu-

discipulus. Eum quidam tyrannus rogauit, Quid illi Philosophiæ studium tam impensum, támque diutinum profuisset? Aristippus respondit: Vt cum omnibus, inquit, hominibus securè & intrepidè fabularer. Verbo subito sumpta sententia est, quia de repentino oborta est. quam, velut in materia lapides temerario interiectu, poni necesse est: neq. interiecto intrinsecus pondere, neque collineato pro fronte situ, neque cohibentibus ad regulam lineis. Quippe qui structum orationis huius egomet, non è mõte modò lapidem directò cæsum afferam, probè omnifariam complanatum leniter ad extremas oras, ad vnguem coæquatum; sed quæ operi accõmodem, vel inæqualitate aspera, vel læuitate lubrica, vel angulis eminula, vel rotundo volubilia: sine regulæ correctione, & mensuræ parilitate, & perpendiculi solertia. Nulla enim res potest esse eadem, festinata simul & examinata: nec esse quidquã omniũ, quod habeat & laudem diligentiæ suæ simul, & gratiã celeritatis. Præbui me quorumdam voluntati, qui oppidò voluerunt, quæ à me desiderabantur, vt dicerẽ ex tempore. Et est herculè formido, ne id mihi euenerit, quod coruo suo euenisse Æsopus fabulatur. Id erit, ne, dum laudem hanc nouã captare apparo, illam quam antè peperi, cogar amittere. Sed de Apologo quæritis. non pigebit aliquid fabulari. Coruus & vulpes vnam offulam simul viderant, eamq́; raptum festinabant pari studio, impari celeritate: vulpes cursu, coruus volatu. Igitur ales bestiã præuenit, & secundo flatu, passis alis, vtrumque prælabitur. & iam anticipat. atque ita præda simul & victoria lætus, in sublime euectus, in quadam proxima quercu, in summo eius cacuminè tutus sedit. Eóque tum vulpes, quò alipedem nequibat consequi, dolum iecit. namque eamdem arborem successit: & subsistens, cùm supernè victorem præda ouantem videret, laudare astu adorta est: Næ ego inscita, quæ cum alite Apollinis frustra certauerim! quippe

** cum*

* cum pridem tam concinnũ est, neq. oppidò paruum, neque nimus grande sit, sed quantũ satis ad vsum, decoremq;: pluma mollis, caput argutũ, rostrũ validum. Iam ipse oculis perspicax, vnguibus tenax. nam de colore quid dicã? Enimuerò cùm duo colores præstabiles forent, piceus & niueus, quibus inter se nox cum die differunt; vtrumque colorem Apollo suis alitibus condonauit: candidũ olori, nigrũ coruo. Quod vtinam sicuti cygno cantũ indulsit, ita huic quoque vocem tribuisset! ne tam pulcra ales, quæ ex omni auitio longè præcellit, viduata deliciæ facundi Dei, muta viueret, & elinguis. Id verò vt coruus audit, hoc solum sibi præ ceteris deesse, dum vult clarissimè clangere, vt ne ad hoc saltem olori concederet; oblitus offulæ, quã mordicus retinebat, toto rictu hiauit. atque ita quod volatu pepererat, cantu amisit. enimuerò vulpes quod cursu amiserat, astu reciperauit. Eamdem istam fabulam in pauca cogamus, quantũ potest fieri, cohibiliter. Coruus vt se vocalem præberet, quod solum deesse tantæ eius formæ vulpes simulauerat, crocitare adortus, præda, quam ore gestabat, seductricem compotiuit. Iamdudum scio, quod hæc significari flagitetis vobis Latinè; vt neutra pars vestrûm, nec qui Græcè nec qui Latinè petebatis, dictionis huius expertes abiretis. Quapropter si ita videretur, satis oratio nostra atticissauerit. Tempus est, in Latium demigrare de Græcia. Nam & quæstionis huius fermè media tenemus: &, quantum mea opinio est, pars ista posterior per illa Græca quæ anteuertit, nec argumentis sit effœtior nec sententiis rarior, nec exemplis pauperior, nec oratione defectior. Plato omnem Naturam rerum, quæ ad animalia iure pertineat, trifariam diuisit: censuítque summos Deos, summum, medium, & infimum. Fac intelligas non modò loci disclusione, verùmetiam Naturæ dignitate: quæ & ipsa neque vno, neque gemino modo, sed pluribus cernitur. Ordiri tum manifestius fuit à loci dispositione.

Nam,

Nam, perinde vt maiestas postulabat, Diis immortalibus cælum dicauit. quos quidē Deos cælites partim visu vsurpamus, alios intellectu vestigamus. Ac visu quidem cernimus,

———Vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum.

Nec modò ista præcipua: Solem diei opificem, Lunamq́; Solis æmulam, noctis decus: seu corniculata, seu diuidua, seu pertumida, seu plena sit: varia ignium face, quanto longius facessat à Sole, tanto longius collustrata: pari incremento itineris & luminis, mensem suis actibus ac paribus dispendiis extimans: seu illa proprio, seu perpeti candore, vt Chaldæi arbitrantur, parte luminis compos, parte altera cassa fulgoris, pro circumuersione oris discoloris, multiuaga, pollens, speciem sui variat: seu tota proprij candoris expers, alienæ lucis indiga, denso corpore, seu leui, ceu quodam speculo radiis Solis obsistit, & aduersi vsurpat, vt verbis vtar Lucretij,

Notam iactat de corpore lucem.

Vtraque harum vera sententia est. Nec hac postea video, cur neque de Sole, neque de Luna quisquam Græcus aut Barbarus facilè coniectauerit Deos esse; nec modò istos, vt dixi, verùm etiam Stellas, quæ vulgò ab imperitis nuncupantur: quæ tamen indeflexo & certo & stato cursu meatus longè ordinatissimos diuinis vicibus æternos efficiunt. Varia quippe curriculi vicissitudine assimulant pro situ & flexu, & obstituto circulorum. quos probè callet qui signorum ortus & obitus comperit in eorum visibilium Deorum numero. Cetera quoque sidera, qui cum Platone sentis, locato: Arcturum, Geminos, Leonem, aliosq́; itidem radianteis Deos, quibus cæli chorum comptum & coronatum suda tempestate visimus, pictis noctibus, seuera gratia, toruo decore: suspicientes in hoc perfectissimo mundi, vt ait Ennius, clypeo, miris fulgoribus variata cælamina. Est aliud genus

Deorum,

Deorum, quod natura visibus nostris denegauit. nec non tamen intellectu eos mirabundi contemplamur, acie mentis acrius contemplantes. Quorum in numero sunt illi duodecim numero, situ nominum in duos versus ab Ennio coartati:

Iuno, Vesta, Minerua, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iouis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

ceterique id genus, quorum nomina quidem sunt nostris auribus iam diu cognita: possumus verò animis coniectare, per varias vtilitates in vita agenda animaduersas in iis rebus, quibus eorum singuli curant. Ceterùm profanæ Philosophiæ turba imperitorum, vana sanctitudinis, priua veræ rationis, inops religionis, impos veritatis scrupulosissimo cultu, insolentissimo spiritu, Deos negligit: pars in superstitionem, pars in contemptum tumida. Hos namq; cunctos Deos, in sublimi ætheris vertice locatos, ab humana contagione procul discretos plurimi, sed non ritè venerantur: omnes, sed insciè, metuunt: pauci, sed impiè, diffitentur. Quos Deos Plato existimat veros, incorporaleis, animaleis, sine vllo neque fine neque exordio, sed prorsus ac retro æuiternos, corporis contagione sua quidem natura remotos, ingenio ad summam beatitudinem porrecto, nullius extrarij boni participatione, sed ex bono & ad omnia competentia prono nutu, facili, simplici, libero & absoluto. quorum parentem, qui omnium rerum dominator atque auctor est, solum ab omnibus nexibus patiendi aliquid, gerendíue, nulla vice ad alicuius rei mutua obstrictum. Cur ego nunc dicere exordiar? cùm Plato cælesti facundia præditus, æquiperabilia Diis immortalibus disserens, frequentissimè prædicet, hunc solum maiestatis incredibili quadam nimietate, & ineffabili, non posse penuria sermonis humani, quauis oratione vel modicè comprehendi vix sapientibus viris, cùm se vigore animi quantum licuit, à corpore semouerint, intelle-

ctum huius

ctum huius Dei: & id quoque interdum velut in altissimis tenebris, rapacissimo coruscamine lumen candidum intermicare. Missum igitur hunc locum faciam, in quo non mihi tantum, sed ne Platoni quidem meo valuerunt vlla verba, pro amplitudine rei, suppetere. Quid igitur faciam in rebus mediocritatem meam, & quidem longè superantibus? receptui canam, tandemq́; orationem de cælo in terram deuocabo. in qua præcipuum animal homines sumus. quamquam plerique se, incuria disciplinæ, ita omnibus erroribus deprauarunt, ac piacularibus sceleribus præbuerunt, &, propè exesa mansuetudine generis sui, immanè efferarunt; vt possit videri nullum animal in terris Homine postremius. Sed nunc non de errorum disputatione, sed de Naturæ distributione disseramus. Igitur homines ratione cluentes, oratione pollentes, immortalibus animis, moribundis membris, leuibus & anxiis mentibus, brutis & obnoxiis corporibus, dissimillimis moribus, similibus erroribus, peruicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, Fortuna caduca, singulatim mortales, cunctim tamen vniuerso genere perpetui, vicissim sufficienda prole mutabiles, volucri tempore, tarda sapientia, cita morte, querula vita terras incolunt. Habetis interim bina animalia: Deos ab hominibus plurimùm differentes, loci sublimitate, vitæ perpetuitate, naturæ perfectione, nullo inter se propinquo cõmunicatu; cùm & habitacula summa ab infimis tanta intercapedine fastigij dispescant, & viuacitas illic æterna & indefecta sit, hic caduca & subsiciua: ingenia illa ad beatitudinem sublimata sint, hæc ad miserias infimata. Quid igitur? nulló ne connexu hæc Natura seiunxit, sed in diuinam & humanam partem seiugatam esse & interruptam, & veluti debilem passa est? Nam, vt idem Plato ait, nullus Deus miscetur hominibus. sed hoc præcipuũ eorum sublimitatis specimen est, quòd nulla contrectatione nostra contaminatur. Pars eorum tamen obtutu

hebeti

hebeti visuntur, vt Sidera: de quorum adhuc & magnitudine, & coloribus, homines ambigunt: cælo autem soli intellecta, neque prompto noscuntur. Quod quidem mirari super his immortalibus nequaquam congruit; cùm alioquin & inter homines qui Fortunæ munere opulentia elatus, & vsque ad regni mutabilem suggestum & pendulum tribunal euectus est, rarò aditus, & longè remotis arbitris in quibusdam dignitatis suæ penetralibus degens. Parit enim conuersatio contemptum, raritas conciliat ipsa rebus admirationem. Quid igitur, orator obiecerit aliquis, primò istam cælestem quidem, sed pæne inhumanã tuam sententiam missam faciam? si omnino homines à Diis immortalibus procul repelluntur, atque ita in hac terræ Tartara relegantur, vt omnis sit illis aduersus cælestes Deos communio denegata; ne quisquam eos è cælitum numero, velut pastor, vel equisio, vel bubsequa, seu balantum, vel hinnientium, vel mugientium greges, interuisat, qui ferocibus moderetur, morbidis medeatur, egenis opituletur? Nullus, inquit, Deus humanis rebus interuenit. Cui igitur preces allegabo? cui vota nuncupabo? cui victimam cædam? quem miseris auxiliatorem; quem fautorem bonis, quem aduersatorem malis cum vita ciebo? Quem denique, quod frequentissimum est, iureiurando vti potero inter Troianos stirpe cognatos, & fortasse inter genteis prœlio cognitas? At enim inter nuculos recens cognitos, si nemo huic capiti crediderit, quis pro te Deus fidem dicet? An, vt ferocissimo Mezentio,

dextra & telum quod missile libro?

Apagesis tam cruentos Deos: dexteram cædibus fessam, telumq; sanguine rubiginosum. vtrumque idoneum non est, per quod adiures: vtne per ista iurent; cùm sit summi Deorum hic honor proprius. Nam & iusiurandum dicitur, vt ait Ennius. Quid igitur iurabo? per Iouem lapidem, Romano vetustissimo ritu? Atqui, si Platonis vera sententia est,

numquam se Deum cum homine communicare; facilius me audierit lapis quàm Iupiter. non. Respondebit enim Plato pro sua sententia, mea voce : Non vsque adeò seiunctos & alienatos à nobis Deos prædico, vt ne vota quidem vestra arbitrer peruenire. Neque enim illos sacris rerum humanarum, sed à contrectatione sola remoui. Ceterùm sunt quædam diuinæ mediæ potestates, inter summum æthera & infimas terras, in isto intersitæ aeris spatio, per quas & desideria nostra, & merita ad Deos commeant. hos Græco nomine δαίμονας *nuncupant : inter mortaleis Cælicolasq; vectores, hinc precum, inde donorum. qui vltro citroq; portant, hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam vtrimque interpretes & salutigeri. Per hos eosdem, vt Plato in Symposio autumat, cuncta denuntiata, & Magorum varia miracula, omnesq; præsagiorum species reguntur. Eorũ quippe de numero præditi curant singuli eorum prouidè, vt est cuique tributa prouincia: vel somniis confirmandis, vel extis fissiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel oscinibus erudiendis, vel vatibus inspirandis, vel fulminibus iaculandis, vel nubibus coruscandis, ceterísque adeò per quæ futura dinoscimus. Quæ cuncta cælestium voluntate, & numine, & auctoritate, sed Dæmonum obsequio & opera atque cura: vt Annibali somnia orbitatem oculi commoneant; Flaminio auspicia periculum cladis prædicent; Accio Nauio miraculum cotis adiiciant: atque vt nonnulla regni futuri signa præcurrant. vt Tarquinius Priscus aquila obumbretur ab apice; Seruius Tullius flamma colluminetur à capite. Postremò cuncta ariolûm præsagia, fulgurum bidentalia, carmina Sibyllarum. quæ omnia vt dixi, mediæ quæpiam potestates inter homines ac Deos obeunt. Neque enim pro maiestate Deûm cælestium fuerit, vt eorum quisquam vel Annibali somnium pingat, vel Flaminio hostiam corrodat, vel Accio Nauio cotificet, vel Sibyllæ fatiloquia versificet : vel Tarquinio*

*quinio velit apicem reddere; Seruio verò inflammare verticem, nec exurere. Non est operæ Diis superis ad hæc descendere. Mediorum ista sortitio est. qui in aëris plagis terræ conterminus, nec minus confinibus cælo, perinde versantur; vt in quacunque parte naturæ propria sint animalia, & in æthere volantia, & in terra gradientia. Nam cum quatuor sint elementa notißima, veluti quadrifariam natura magnis partibus distermina, sintq; propria animalia terrarum & flammarum; siquidem & Aristoteles auctor est, in fornacibus flagrantibus quædã propria animalia pinnulis apta volitare, totumq; æuum suum in igni deuersari, cum eo exoriri, cumq; eo extingui: præterea cum tot vaga sidera, vt prius dictum est, sursum in æthere, hoc est in ipso liquidißimo ignis ardore compareãt; cur hoc solum ex quatuor, elementum Aeris, quòd tanto spatio intersitum est, cassum ab omnibus, desertumq; à cultoribus suis, Natura pateretur? quin in eo quoq. aere animalia gignerentur, vt in igni flammida, in vnda fluxa, in terra glebulenta? Nam quòd quidam aues aeri attribuat, falsum sentire meritißimò dixeris. quippe quum auis nulla earum vltra Olympi verticem sublimatur. qui cum excellentißimus omnium perhibeatur, tamẽ altitudinem perpendiculo si metiare, vt Geometræ autumant, stadia * * altitudo fastigij nõ æquiperat; cum sit aëris augmentum immensum vsq; ad citimam Lunæ falcem, quæ porrò ætheris sursum versus exordium est. Quid igitur tanta vis aeris, quæ ab humilibus Lunæ anfractibus, vsque ad summum Olympi verticem interiacet? quid tum? vacabitne animalibus suis, atque erit ista Naturæ pars mortua ac debilis? Imò enim si sedulò aduertas, ipsæ quoque aues semper terrestre animal, non aerium, rectius perhibeantur: semper enim illis victus omnis in terra. ibidem pabulum, ibidem cubile. tantumq; aera proximum terræ volando transuerberant. Ceterùm cum illis fessa sunt remigia pennarum, terra*

ceu portus est. Quod si manifestum flagitat ratio, debere propria etiam animalia in aere intelligi; superest vt quæ tandem & cuiusmodi ea sint, disseramus. Igitur terrena nequaquam, deuergunt enim pondere: sed nec flammea, ne sursum versus calore rapiantur. Temperanda ergo nobis pro loci medietate media natura; vt ex regionis ingenio sit, & in cultoribus eius ingenium. Cedò igitur mente formemus, & gignamus omnino id genus corpus, tertia quadam animalia, quæ neque sint tam bruta quàm terrea, neque tam leuia quàm ætherea, sed quodammodo vtrimque seiugata. velut enim vtrimque commixta sint, siue amolita, seu modificata vtriusq; rei participatione. Sed facilius ex vtroque, quàm ex neutro intelligentur. Habeant igitur hæc Dæmonum corpora modicum ponderis, ne ad superna incędant: aliquid leuitatis, ne ad inferna præcipitentur. Quod, ne vobis videar poëtico ritu incredibilia confingere, dabo primum exemplum huius libratæ medietatis. Neque enim procul ab hac corporis subtilitate nubes concretas videmus: quæ si vsque adeò leues forent, vt ea quæ omnino carent pondere, numquã infra iuga, vt sæpenumero animaduertimus, grauatè caput editi mõtis, ceu quibusdam curuis torquibus coronarent. Porrò si suapte natura tam spissæ ac graues forent, vt nulla illas vetustioris leuitatis admixtio subleuaret; profectò non secus quàm plumbi globus, vel lapis, suapte vi caducæ terris illiderentur. Nunc enimuero pendulæ & mobiles, huc & illuc, vice nauium, in aeris pelago ventis gubernantur: paulùlum immutantes proximitate & longinquitate. Quippe si aliquo humore fœcundæ sunt, veluti ad fletum edendum deorsum degrassantur. Atque omnino humectiores humilius meant, Aquilonis agmine, tractu segniores: sudis verò sublimior cursus, & cum lanarum velleribus similes aguntur, cauo agmine, volatu perniciore. Nonne audis, quid super tonitrum Lucretius facundißimè disserat?

Princi-

Principiò tonitru quatiuntur cærula cæli
Propterea quia concurrunt ſublime volantes
Aetheriæ nubes, contrà pugnantibus ventis.
Nec fit enim ſonitus cæli de parte ſerena;
Verùm, vbicunque magis denſo ſunt agmine nubes,
Tam magis hinc magno fremitus fit murmure ſæpe.

Quod ſi nubes ſublimè volitant, omniśq; & exortus & terminus & retro defluxus earū in terras eſt; quid tandem futura cenſes Dæmonum corpora, quæ ſunt concreta multo minus, & tanto ſubtiliora? Non enim ſunt ex hac fæculenta nubecula, tumida caligine conglobata, ſicuti nubium tenus eſt; ſed ex illo puriſſimo aeris liquido & ſereno elemento coalita: eaq; nemini hominum temerè viſibilia; niſi diuinitus ſpeciem ſui offerant. quòd nulla in illis terrena ſoliditas locum luminis occupauerit, qui noſtris oculis poſſit obſiſtere, qua ſoliditate noſtra offenſa acies immoretur; ſed fila corporum poſſident rara & ſplendida, & tenuia vſq. adeò, vt radios omnis noſtri tuoris & raritate tranſmittant, & ſplendore reuerberent, & ſubtilitate fruſtrentur. Hinc illa Homerica Minerua, quæ mediis cœtibus Graiûm cohibendo Achilli interuenit. verſum Græcū, ſi pauliſper opperiamini, Latinè enuntiabo. atq. adeò hic ſit impræſentiarum. Minerua igitur, vt dixi, Achilli moderando iuſſu Iunonis aduenit,

Soli perſpicua, aſt aliorum nemo tuetur.

Hinc & illa Virgiliana matrona, quæ in mediis milibus auxiliabunda fratri conuerſatur,

——Miſcetque viris, nec cernitur vlli.

Protinusq; Plautinus miles ſuper clypeo ſuo gloriatur, Præſtringens oculorum aciem hoſtibus. *Ac ne cunctos longius perſequar, ex hoc fermè Dæmonum numero poetæ ſolent, haud procul à veritate, oſores & amatores quorumdam hominum deos fingere: hos proſperare & euehere; illos contrà aduerſari & affligere. Igitur & miſereri, & indi-*

gnari, & angi, & lætari, omnemq́ humani animi faciem pati: ac simili motu cordis & salo mentis, ad omneis cogitationum æstus fluctuare. Quæ omnes turbellæ, tempestatesq́ procul à Deorum cælestium tranquillitate exulant. Cuncti enim cælites, semper eodem statu mentis, æterna æquabilitate potiuntur. quæ numquam illis nec ad dolorem, nec ad voluptatem finibus suis pellitur. Nec enim mens illa à sua perpetua secta ad quempiam subitum habitum dimouetur, nec alterius vi; nam nihil est Deo potentius, nihil Deo perfectius: nec suapte sponte. Porro autem quid potest videri imperfectius fuisse, quàm is qui à priore statu ad alium rectiorem statum migrarit? cum præsertim nemo sponte capessat noua, nisi quem pœnituit priorum. Nō enim potest subsequi illa mutatio, sine præcedentium infirmatione. Quapropter debet Deus nullam perpeti vel operis, vel amoris, temporalem perfunctionem: & iccirco nec indignatione, nec ira contingi, nullo angore contrahi, nulla alacritate gestire; sed ab omnibus passionibus animi liber, nec dolere vmquam, nec aliquando lætari, nec aliquid repentinum velle vel nolle. Sed & hæc cuncta, vt hoc genus cetera, Dæmonum mediocritati congruunt. Sunt enim inter homines ac Deos, vt loco regionis, ita ingenio mentis intersiti: habentes communem cum Superis immortalitatem, cum Inferis passionem. Nam, perinde vt nos, pati possunt omnia animorum placamenta vel incitamenta: vt in ira incitentur, & in misericordia flectantur, & donis inuitentur, & precibus leniantur, & contumeliis exasperentur, & honoribus mulceantur, aliisq́ omnibus, ad similem nobis modum, varientur. Quippe, vt finem comprehendā, Dæmones sunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo passiua, corpore aëria, tempore æterna. Ex his quinque quæ commemoraui, tria à principio eadem nobiscum, quartum proprium, postremum commune cum Diis immortalibus habent: sed

differunt

differunt ab his passione. Quæ propterea passiua non absurdè, vt arbitror, nominaui, quia sunt iisdem quibus nos perturbationibus obnoxij. Vnde & religionum diuersis obseruationibus, & sacrorum variis suppliciis fides impertienda est. Etsi nonnulli sunt ex hoc diuorum numero, qui nocturnis vel diurnis, promptis & occultis, lætioribus vel tristioribus hostiis, vel cerimoniis vel ritibus gaudent: vti Ægyptia Minerua fermè plangoribus, Græca plerumque choreis, Barbara autem strepitu cymbalistarum & tympanistarum & choraularum. Itidem pro regionibus in sacris differunt longè, varietate pomparum agmina, ministrorum silentia, sacerdotum officia, sacrificantium obsequia: item Deorum effigies, vt eximiæ templorum regiones, hostiarum cruores & colores. Quæ omnia pro cuiusque more solemnia & rata sunt, vt plerumque somniis & vaticinationibus & oraculis comperimus sæpenumero indignata numina, si quid in sacris socordia vel superbia negligatur. cuius generis mihi exempla affatim suppetunt. sed adeò frequentata & celebrata sunt, vt nemo ea commemorare adortus sit, quin multo plura omiserit quàm recensuerit. Iccirco residebo impræsentiarum in his rebus orationem occupare. Quod si non apud omnes certam fidem, at certè penes cunctos notitiam promiscuam possidet; hæc potius præstiterit Latinè differtare: varias species diuinorum numinum à Philosophis perhiberi, quo liquidius & plenius de præsagio Socratis, déque eius numine cognoscatis. Nam quodam significatu & animus humanus, etiam nunc in corpore situs, Dæmon nuncupatur.

——Diíne hunc ardorem mentibus addunt,
Euryale? an sua cuique deus fit dira Cupido?

Igitur & bona Cupido animi, Deus bonus est. Vnde nonnulli arbitrantur, vt iam prius dictũ est, εὐδαίμονας dici beatos, quorum dæmon bonus, id est, animus virtute perfectus est. quem nostra lingua, vt ego interpretor, haud sciam an

bono, certè quidem meo periculo, poteris Genium vocare: quoniam is Deus, qui est animus sui cuiusque, quamquam sit immortalis, tamen quodammodo cum homine genitur: vt eæ preces, quibus Genium precamur ad coniunctionem nostram. Nec desunt qui videantur mihi obtestari, corpus atque animum duobus nominibus comprehendentes, quorum communio & copulatio sumus: vt secundo signatu species Dæmonum sit, animus humanus exutus & liber stipendiis vitæ corpore suo abiuratis. hunc vetere Latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce ergo Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. qui verò propter aduersa vitæ merita, nullis bonis sedibus in terra vagatione, ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterùm noxium malis, hunc plerique Laruam perhibent. Cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio euenerit, vtrum Lar sit an Larua; nomine Manium deum nuncupant. & honoris gratia Dei vocabulum additum est. Quippe cùm eos Deos appellent, qui ex eorum numero iustè ac prudenter vitæ curriculo gubernato, pro numine postea ab hominibus præditi, fanis & cerimoniis vulgò admittuntur: vt in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopsus, in Ægypto Osiris: alius alibi gentium, Aesculapius vbique. Verùm hæc omnis distributio eorum Dæmonum fuit, qui quondam in corporis numero fuere. Sunt autem non posteriores, præstantiore longè dignitate. Genus aliud augustius aio Dæmonum, qui semper à corporis compedibus & nexibus liberi, procurantur certis precatibus. Quorum è numero Somnus atq. Amor, diuersam inter se vim possident: Amor vigilandi, Somnus soporandi. Ex hac ergo sublimiore Dæmonum copia, Plato autumat singulis hominibus in vita agenda testes & custodes singulos additos: qui nemini conspicui, semper adsint, omnium non modò actorum testes, verùm-

verùmetiam cogitatorum. Ac vbi vita edita remeandum est; eumdem illum qui nobis præditus fuit, raptare ilico & trahere veluti custodiam suam ad iudicium, atque illic in causa dicenda assistere: si qua commentiatur, redarguere: si qua vera dicat, asseuerare. prorsus illius testimonio ferri sententiam. Proinde vos omnes qui hanc Platonis diuinam sententiam me interprete auscultatis, ita animos vestros ad quæcunque vel agenda vel meditanda formate; vt sciatis, nihil omnino præ istis custodibus, nec intra animum, nec foris esse secreti: quando omnia curiosè ille participet, omnia visat, omnia intelligat, & in illis penitissimis mentibus vice conscientiæ diuersetur. Hic, quem dico, prorsus custos, singularis præfectus, domesticus speculator, indiuiduus arbiter, inseperabilis testis, malorũ improbator, bonorum probator, si ritè animaduertatur, sedulò cognoscatur, religiosè colatur, ita vt à Socrate iustitia & innocentia cultus est; in rebus incertis prospectator, dubiis præmonitor, periculosis vitator, egenis opitulator. qui tibi queat tum somniis, tum signis, tum etiam fortasse coram, cùm vsus postulat, mala auerruncare, bona prosperare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, sidera aduersa corrigere. Igitur nimirum si Socrates, vir apprimè perfectus, & Apollinis quoque testimonio sapiens, hunc Deum suum cognouit & coluit; ac propterea eius custos propè dicam par contubernio, & præmonenda præmonuit: sicubi tamẽ interfectis Sapientiæ officiis, non consilio, sed præsagio indigebat; vt vbi dubitatione claudicaret, ibi diuinatione consisteret. Multa sunt enim, de quibus etiam sapientes viri ad ariolos & oracula cursitent. An non apud Homerum, vt in quadam ingenti specula, clarius cernis, hæc duo distributa, seorsus Diuinationis, seorsus Sapientiæ officia? Nam cùm duo columina totius exercitus dissident, Agamemnon regno pollens, & Achilles bello potens, desideraturq́; vir facundia laudatus,

*& peritia vitæ moratus, qui Atridæ superbiam, Pelidæ ferociam compescat, exemplis moneat, oratione permulceat; quis igitur tali in tempore est ad dicendum exhortatus? Nempe Pylius orator, eloquio comis, experimentis cautus, senecta venerabilis, cui omnes sciebant corpus annis hebere, animum prudentia vigere, verba dulcedine affluere. Itidem, cum rebus creperis & adflictis spectatores diligendi sunt, qui nocte intempesta castra hostium penetrent; nónne Vlixes cum Diomede deliguntur? veluti consilium & auxilium, mens & manus, animus & gladius. Enimuerò in Aulide desidentibus obsessis; ac retrò ventis abnuentibus, difficultas belli, & facultas itineris, & tranquillitas maris, & clementia ventorum, per fibrarum notas, & alitum vias, & serpentum escas explorata sunt. Tacent nempe muta duo illa sapientiæ Græciæ summa cacumina, Ithacensis & Pylius: Calchas autem longè præstabilis ariolus, simul alites & altaria & arborem contemplatus est. actutùm sua diuinatione & tempestates flexit, & classem deduxit, & decennium prædixit. Non secus etiam in Troiano exercitu, cum diuinatione res indigent; tacet ille sapiens senatus, nec audet aliquid pronuntiare vel Hector, vel Iambo, vel Bicias: sed omnes silentio auscultant aut ingrata auguria Helenæ, aut non credita vaticinia Cassandræ. Ad eumdem modum Socrates quoque, sicubi locorum alienæ sapientiæ consultatio ingruerat, ibi sui Dæmonis præsagio regebatur. verùm eius monitis sedulò obediebat, eóque erat de suo longè acceptior, qui ante incepta Socrati * Dæmon ille fermè prohibitum ibat, numquam quod ad monendum ratio prædicta est. Enimuerò Socrates, vtpote vir apprimè perfectus, ex sese ad omnia congruentia sibi officia promptus, nullo adhortatore vmquam indigebat: at verò prohibitore nonnunquam, si quibus fortè conatibus eius periculum suberat, vt monitus præcaueret, ac omitteret cœpta impræsen-*

tiarum;

tiarum, quæ tutius vel postea capesseret, vel alia via adoriretur. In huiuscemodi rebus dumtaxat vocem quampiam diuinitus exortam dicebat audire. ita enim est apud Platonem. ne quisquam arbitretur omnia eum vulgò loquentium captasse. Quippe etiam semotis arbitris, vnà cum Phædro extra pomerium, sub quodam arboris opaco vmbraculo, signum illud adnuntium sensit, ne prius transcenderet illius amnis modicum fluentum, quàm increpitum inclinatum amore retinendum placasset: cum præterea si omnia obseruitaret, aliquando eorũ nonnulla etiam opinamenta haberet; vt videmus plerosque, qui non suopte corde, sed alterius verbò reguntur: qui ex angiportu reptantes, consilia ex alienis vocibus colligunt, &, vt ita dixerim, non animo, sed auribus cogitant. Verùm enimuerò vt ista sunt, certè qui omnium ariolorum voces audiunt, sæpenumero auribus suis vsurpant vocem de qua nihil contentur: quam sciunt ex ore humano profectam. At enim Socrates non vocem sibi, sed vocem dixit quampiam diuinitus oblatam. quo additamento profectò intelligas, non vsitatam vocem, nec humanam significari. Quæ si foret frustra quæpiam, cur nõ potius aut vox, aut certè cuiuspiam vox diceretur? vt ait illa Terentiana meretrix:

Audire vocem visa sum modò militis.

Quid verò vocem quampiã dicat audiuisse? aut nescit vnde exorta sit, aut in ipsa aliquid addubitat, aut eam quiddam insolitũ demõstrat habuisse. Ita & Socrates eam quidem sibi, ac diuinitus editã, tempestiuè accedebat. Quod equidem arbitror nõ modò auribus, verùm etiã oculis signũ Dæmonis sui vsurpasse. Nam frequentius nõ vocem, sed signum diuinum sibi oblatũ præ se ferebat. Id signum poterat ipsius species habuisse, quã solus Socrates cerneret, ita vt Homericus Achilles Mineruam. Credo plerosq. vestrûm hoc quod modò dixi, contatius credere, & impendiò mirari formã Dæmonis

Socrati visitatam. At enim Pythagoricos mirari oppidò solitos, si quis se denegaret vmquam vidisse Dæmonem, vt reor, idoneus auctor est Aristoteles. Quod si cuiuis potest euenire facultas contemplandi diuinam effigiem; cur non apprimè potuerit Socrati, quem cuiuis amplissimo numini Sapientiæ dignitas coæquarat? Nihil est enim Deo similius & gratius, quàm vir animo perfectè bonus: qui tam hominibus ceteris antecellit, quàm ipse à diis immortalibus distat. Quin potius nos quoque Socratis exemplo & commemoratione erigimur? ac nos secundum ipsum, studio Philosophiæ pari, similium numinum canentes promittimus. de quo quidem nescio qua ratione distrapimur. Et nihil æquè miror, quàm, cùm omnes & cupiant optimè viuere, & sciant non alia re viui quàm animo, nec fieri posse quin, vt optimè viuas, animus colendus sit; tamen homines animum suûm non colant. At, si quis velit acriter cernere; oculi curandi sunt, quibus cernitur: si velis perniciter currere; pedes curandi sunt, quibus curritur: itidem si pugillare validè velis; brachia vegetanda sunt, quibus pugillatur. Similiter in omnibus membris ceteris, cuique sua cura pro studio est. Quod cùm omnes facilè perspiciant; nequeo satis mecū reputare, & perinde vt res est, admirari, cur non etiam animum suum ratione excolant. Quæ quidem ratio viuendi omnibus æquè necessaria est, non ratio pingendi, nec ratio psallendi. quas quiuis bonus sine vlla animi vituperatione, sine turpitudine, sine labe contempserit. Nescio vt Hismenias tibiis canere; sed non pudet me tibicinem non esse: nescio vt Apelles pingere, vt Lysippus fingere; sed non pudet me non esse significem. & idem vt ceteris artibus, ne omnes prosequar, licet tibi nescire, nec pudet. Enimuero dic sodes, nescio bene viuere vt Socrates, vt Plato, vt Pythagoras vixerunt; nec pudet me nescire bene viuere. numquam hoc dicere audebis: Sed cum primis mirandum est,

quòd

quòd ea quæ minimè videri volunt nescire, discere tamen negligunt, & eiusdem artis disciplinam simul & ignorantiam detrectant. Igitur quotidiana eorum æra dispungas; inuenies rationibus multa prodigè profusa, & in semet nihil: in sui dico Dæmonis cultum: qui cultus nō aliud quàm Philosophiæ sacramentum est. Planè quidem villas opiparè extruunt, & domos ditissimè exornant, & familias numerosissimè comparant. Sed in istis omnibus, in tanta affluentia rerum, nihil est indignum, præterquam ipse dominus ædium. nec iniuria. cumulata enim habent, quæ sedulò percolūt: ipsi autem horridi, indocti, incultiq; circumeunt. Igitur illas ædificiorum species, in quas patrimonia sua profuderunt, amœnissimas & extructissimas deprehendas: aulas æmulas vrbium conditas, domos vice templorum exornatas, familias numerosissimas & calamistratas, opiparam supellectilem, omnia affluentia, omnia opulentia, omnia ornata, præter ipsum dominum: qui solus, Tantali vice, in suis diuitiis inops, egens, pauper, non quidem fluentum vllum fugitiuum captat, & fallacis vndæ sitim; sed veræ beatitudinis & sinceræ vitæ & prudentiæ fortunatissimæ esurit & sitit. Quippe non intelligit, homines æquè spectari solere, vt equos mercamur. Neque enim in emendis equis phaleras consideramus, & baltei polimina inspicimus, & ornatissimæ ceruicis diuitias contemplamur; si ex argento & auro & gemmis monilia variæ gazæ dependent; si plena artis ornamenta capiti & collo circumiacent; si frena calata, si ephippia fucata, cingula aurata sint: sed istis omnibus exuuiis amolitis & amotis, equum ipsum nudum, & solum corpus eius & animum cōtuemur; vt si ad speciem honestus, ad cursuram vegetus, ad vecturam validus. iam primùm in corpore si sit

Argutum caput, breuis aluus, obesáque terga,
Luxurietque thoris animosum pectus honestis.

Præte-

Praterea si duplex agitur per lumbos spina.

Volo enim non modò perniciter, verùm etiam permolliter peruehat. Similiter igitur & in hominibus contemplandis noli illa aliena æstimare, sed ipsum hominem penitus considera: ipsum, vt meum Socratem pauperem, specta. Aliena autem voco, quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita est. quorum nihil laudibus Socratis mei admisceo: nullam generositatem, nullam prosapiam, nullos lõgos nataleis, nullas inuidiosas diuitias. Hæc enim cũcta, vt dixi, aliena sunt. Sat è Protomo gloria est. qui talis fuit, vt eius nepotem non puderet. Igitur omnia similiter aliena numeres licebit. Generosus est? parentes laudas. Diues est? non credo Fortunæ. Magis ista dinumero. Validus est? ægritudine fatigabitur. Pernix est? abibit in senectutem. Formosus est? expecta paullisper; & non erit. At enim bonis artibus doctus, & apprimè est eruditus, &, quantum licet homini sapiens, & boni consultus. tandem aliquando ipsum virum laudas. Hoc enim nec à patre hereditarium est, nec casu pendulum, nec à suffragio adminiculum, nec à corpore caducum, nec ab ætate mutabile. Hæc omnia meus Socrates habuit, & ideo cetera habere contempsit. Quin ergo & tu, qui te ad studium Sapientiæ ingeris, aliquando caues, vt nihil alienum in laudibus tuis audias: sed vt, qui te volet nobilitare, æquè laudet vt Attius Vlixem laudauit in Philocteta suo, primo eiusdem Tragœdiæ principio:

Inclute, parua prædite forma,
Nomine celebri, claroque potens
Pectore Achiuis classibus ductor,
Grauis Dardaniis gentibus vltor,
Laërtiade.

Nouissimè patrem memorat. Ceterùm omnes laudes eius viri audistis. Nihil inde nec Laërtes, nec Anticlea, nec Acrisius vindicat. Hæc enim tota, vt vides, laudis huius propria

Vlixi

Vlixi possessio est. Nec aliud te in eodem Vlixe Homerus docet. qui semper ei comitem voluit esse Prudentiam: quam poëtico ritu Mineruam nuncupauit. Igitur, hac eadem comitante, omnia horrenda subiit, omnia aduersa superauit. Quippe ea adiutrice Cyclopis specus introiit; sed egressus est: Solis boues vidit; sed abstinuit: ad Inferos demeauit; sed ascendit. eadem Sapientia comitante, Scyllam præternauigauit; nec abreptus est: Charybdi conspectus est; nec retentus est: Circes poculum bibit; nec mutatus est: ad Lotophagos accessit; nec remansit: Sirenes audiuit; nec accessit.

L. APVLEII
APOLOGIA
PRIMA.

CERTVS *equidem eram, próque verò obtinebā, Maxime Claudi, quiq; in consilio estis, Sicinium Æmilianum, senem notissimæ temeritatis, accusationem mei prius apud te cœptam, quàm apud se cogitatam, penuria criminum, solis conuiciis impleturum. Quippe insimulari quiuis innocens potest: reuinci, nisi nocens, nō potest. Quo ego vno præcipuè confisus, gratulor medius fidius, quod mihi copia & facultas, te iudice, obtigit purgandæ apud imperitos Philosophiæ, & probandi mei. Quamquam istæ calumniæ, vt prima specie graues, ita ad difficultatē defensionis repentinæ fuêre. Nam, vt meministi, dies abhinc quintus an sextus est, cū me causam pro vxore mea Pudētilla aduersus Granios agere aggressum, decompositò, nec opinātem, patroni eius incessere maledictis, & insimulare Magicorū maleficiorū, ac deniq; necis Pontiani priuigni mei capêre. Quæ ego cum intelligerem,*

non

non tam crimina indicio, quàm obiectamenta iurgio prolata; vltrò eos ad accusandum crebris flagitationibus prouocaui. Ibi verò Aemilianus, cùm te quoque acrius motum, & ex verbis rem factam videret: quaerere occepit ex diffidentia latibulum aliquod temeritati. Igitur Pontianum fratris sui filium, quem paulò prius occisum à me clamitarat, postquam ad subscribendum compellitur, ilico oblitus est de morte cognati adolescentis, subitò tacens tanti criminis descriptionem. Tamen ne omnino desistere videretur, calumniam Magiae, quae facilius infamatur quàm probatur, eam solùm sibi delegit ad accusandum. Ac ne id quidem de professo audet. verùm postera die dat libellum, nomine priuigni mei Sicinij Pudentis admodum pueri: & ascribit, se ei assistere, nouo more per alium lacessendi scilicet; vt obtentu eius aetatulae, ipse insimulationis falsae non plecteretur. Quod cùm tu solertissimè animaduertisses, & icicrco eum denuò iussisses proprio nomine accusationem delatam sustinere; pollicitus ita facturum, ne sic quidem quietus est. vbi vt cominus ageret propellis; etiam aduersum te contumaciter eminus calumniis velitatur. Ita toties ab accusandi periculo profugus, in assistendi venia perseuerauit. Igitur & priusquam causa ageretur, facile intellectu cuiuis fuit, qualis nam accusatio futura esset, cuius qui fuerat professor & machinator, idem fieri auctor timeret: ac praesertim Sicinius Aemilianus. qui si quippiam veri in me explorasset; numquã profectò tam contanter hominem extraneum, tot tantorumq; criminum postulasset: qui auunculi sui testamentum, quod verum sciebat, pro falso infamaret; tanta quidem pertinacia, vt cùm Lollius Vrbicus V. C. VERVM VIDERI, ET RATVM ESSE DEBERE, DE CONSILIO CONSVLARIVM VIRORVM *pronuntiasset; contra clarissimam vocem iurauerit vecordissimus iste tamen, illud testamentum fictum esse, adeò vt aegrè Lollius*

Vrbicus

Vrbicus ab eius pernicie temperarit. Quam quidem vocem, & tua æquitate & mea innocētia fretus, spero in hoc quoque iudicio erupturam. Quippe qui sciens innocentem criminatur, eo sanè facilius, quòd iam vt dixi, mentiens apud præfectum vrbis in amplissima causa conuictus est. Namque peccatum semel, vt bonus quisque postea sollicitius cauet: ita qui ingenio malo est, confidentius integrat; ac iam de cetero, quo sæpius, eo apertius delinquit. Pudor enim, veluti vestis, quanto obsoletior est, tanto incuriosius habetur. Et ideo necessarium arbitror pro integritate pudoris mei, priusquam ad rem aggrediar, maledicta omnia refutare. Sustineo enim non modò meam, verùm etiam Philosophiæ defensionem. cuius magnitudo vel minimam reprehensionem proximam crimini aspernatur. Propter quod paulò prius patroni Aemiliani multa in me propriè conficta, & alia communiter in Philosophos ficta ab imperitis, mercenaria loquacitate effutierunt. Quæ etsi possunt ab his futiliter blatterata, ob mercedem & auctoramenta impudentiæ, deprehensa haberi, iam concesso quodam more rabulis id genus, quo ferinæ solent linguæ suæ virus alieno dolori locare; attamen vel mea causa paucis refellenda sunt: ne is, qui sedulò laboro vt ne quid maculæ aut inhonestamenti in me admittam, videar cuipiam, si quid ex friuolis prætereo, id agnouisse potius quàm contempsisse. Est enim pudentis animi & verecundi, vt mea opinio fert, vel falsa vituperatione grauari; cum etiam hi qui sibi delicti alicuius conscij sunt, tamen cum malè audiunt, impendiò commouentur, & obirascantur. quamquam exinde, vt malefacere cœperunt, consueuerint malè audire. Quod si à ceteris silentium est; tamen ipsi sibimet conscij sunt, posse se meritò increpari. Enimuerò bonus & innoxius quisque rudes & imperitas aureis ad malè audiendum habens, & laudis assuetudine quanto contumeliæ insolens, multo tanto ex animo labo-

mo laborat, ea sibi immeritò dici, quæ ipse possit aliis verè obiectare. Quod si fortè inepta videbor, & oppidò friuola velle defendere; illis debet ea res vitio verti, quibus turpe est etiam hæc obiectasse: non mihi culpæ dari, cui honestum erit etiam hæc diluisse. Audisti ergo paulò prius, in principio accusationis ita dici: Accusamus apud te Philosophum formosum, & tam Græcè quàm Latinè, *pro nefas!* disertissimum. *Nisi fallor enim, his ipsis verbis accusationem mei ingressus est Tannonius Pudens, homo verè ille quidem disertissimus. Quòd vtinam tam grauia formæ & facundiæ crimina verè mihi opprobrasset! non difficile ei respondissem, quod Homericus Alexander Hectori:*

οὔ τι ἀπόβλητ' ἐστὶ θεῶν ἐρικυδέα δῶρα,

ὅσσα κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' οὐκ ἄν τις ἕλοιτο. *Id est:*

Munera deûm gloriosissima nequaquam aspernanda: quæ tamen ab ipsis tribui sueta, multis volentibus non obtingunt. *Hæc ego de forma respondissem. prætereà, licere etiam Philosophos esse vultu liberali. Pythagoram, qui primùm sese Philosophũ nuncuparit, eum sui sæculi excellentissima forma fuisse: item Zenonem illum antiquum Veliæ oriundum, qui primus omnium dictionem solertissimo artificio ambifariam dissolueret, eum quoque Zenonem longè decorissimũ fuisse, vt Plato autumat. Itemq; multos Philosophos ab ore honestissimos memoriæ prodi, qui gratiam corporis morum honestamentis ornauerunt. Sed hæc defensio, vt dixi, aliquammultum à me remota est: cui, præter formæ mediocritatem, continuatio etiam litterati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, succum exorbet, colorem oblitterat, vigorem debilitat. Capillus ipse, quem isti aperto mendacio ad lenocinium decoris promissum dixêre, vides quàm non sit amœnus ac delicatus, horrore implexus atque impeditus, stuppeo tormento assimilis, & inæqualiter hirtus, & globosus, &*

sus, & congestus: prorsus inenodabilis diutina incuria, non modò comendi, sed saltem expediendi & discriminandi. Satis, vt puto, crinium crimen, quod illi quasi vt capitale intenderunt, refutatum est. De Eloquentia verò, si qua mihi fuisset, neque mirum, neque inuidiosum deberet videri; si ab ineunte æuo vnis studiis litterarum ex summis viribus deditus, omnibus aliis spretis voluptatibus, ad hoc æui, haud sciam anne super omneis homines impenso labore, diúque noctúq;, cum despectu & dispendio bonæ valitudinis, eam quæsissem. Sed nihil ab eloquentia metuant, quam ego, si quid omnino promoui, potius spero quàm præsto. Sanè quidem si verum est, quod Statium Cæcilium in suis Poëmatibus scripsisse dicunt, Innocentiam eloquentiam esse; *ego verò profiteor ista ratione, ac præ me fero, nemini omnium de eloquentia concessurum. Quis enim me hoc quidem pacto eloquentior viuat? quippe qui nihil vmquam cogitaui, quod eloqui nō auderem. Eumdem me aio facundissimum. nam omne peccatum semper nefas habui. Eumdem disertissimum. quòd nullum meum factum vel dictum extet, de quo disserere publicè non possim. ita vt iam de versibus dissertabo, quos à me factos quasi pudendos protulerunt; cum quidem me animaduertisti cum risu illis succensentem, quòd eos absonè & indoctè pronuntiarent. Primò igitur legerunt è ludicris meis epistolium de dentifricio, versibus scriptum ad quemdam Calphurnianum. qui cum aduersum me eas litteras promeret; non vidit profectò, cupiditate lædendi, si quid mihi ex illis fieret criminosum, id mihi secum esse commune. Nam petisse eum à me aliquid tersui dentium, versus testantur:*

Calphurniane salue properis versibus.

Nisi fortè in eo reprehendendus sum, quòd Calphurniano puluisculum ex Arabicis frugibus miserim: quem multo æquius erat, spurcissimo ritu Hiberorum, vt ait Catullus,

 sua sibi

——sua sibi vrina
Dentem atque russam pumicare gingiuam.
Misi, vt petisti, mundicias dentium,
Nitelas oris ex Arabicis frugibus,
Tenuem, candificum, nobilem puluisculum,
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ;
Nequa visatur tetra labes sordium,
Restrictis fortè si labellis riseris.

Quæso quid habent isti versus re aut verbo pudendum? quid omnino, quod Philosophus suum nolit videri? Vidi ego dudum vix risum quosdam tenenteis, cum mundicias oris videlicet, orator ille asperè accusaret, & dentifricium tanta indignatione pronuntiaret, quanta nemo quisquam venenum. Quid ni? crimen haud contemnendum Philosopho, nihil in se sordium sinere, nihil vspiam corporis apertum, immundũ pati ac fœtulentum; præsertim os, cuius in propatulo & conspicuo vsus homini creberrimus: siue ille cuipiam osculum ferat, seu cum quiquam sermocinetur, siue in auditorio dissertet, siue in templo preces alleget. omnem quippe hominis actum sermo præit: qui, vt ait Poeta præcipuus, è dentium muro proficiscitur. Dares nunc aliquem similiter grandiloquum: diceret suo more cumprimis, cui vlla fandi cura sit, impensius cetero corpore os colendum; quòd esset animi vestibulum, & orationis ianua, & cogitationum comitium. Ego certè pro meo captu dixerim, nihil minus quàm oris illuuiem libero & liberali viro competere. Est enim ea pars hominis loco celsa, visu prompta, vsu fœcunda. Nam quidem feris & pecudibus os humile, & deorsum ad pedes deiectum, vestigio & pabulo proximum, numquam fermè nisi mortuis, aut ad morsum exasperatis, conspicitur: hominis verò nihil prius tacentis, nihil sæpius loquentis, contemplere. Velim igitur censor meus Aemilia-

Aemilianus respondeat, vnquam ne ipse soleat pedes lauare? vel si id non negat, contendat maiorem curam munditiarum pedibus, quam dentibus impertiendam. Planè quidem, si quis ita vt tu Aemiliane, numquam fermè os suum nisi maledictis & calumniis aperiat; censeo, ne vlla cura os percolat, neque ille exotico puluere denteis emaculet, quos iustius carbone de rogo obtriuerit: neque saltem communi aqua perluat, quin ei nocens lingua, mendaciorũ & amaritudinum præministra, semper in fætutinis & olenticetis suis iaceat. Nam quæ malùm ratio est, linguam mundam & lotam, vocem contrà spurcam & tetram possidere? viperæ ritu, niueo denticulo atrum venenum inspirare? Ceterùm qui sese sciat rationem prompturum neque inutilem neque iniucundam; eius meritò os, vt bono potui poculum, prælauitur. Et quid ego de homine nato diutius? Belua immanis Crocodilus ille qui in Nilo gignitur, ea quoque, vti comperior, purgãdos sibi denteis innoxio hiatu præbet. Nam quòd est ore amplo, sed elingui, & plerumque in aqua recluso, multæ arundines dentibus implectuntur. eas illi, cùm egressus in præripia fluminis hiauit, vna ex auibus fluuialibus amica auis, iniecto rostro sine noxæ periculo exsculpit. Mitto hæc. venio ad ceteros versus, vt illi vocant, amatorios: quos tamẽ tam durè & rusticè legere, vt odium mouerent. Sed quid ad Magica maleficia, quod ego pueros Scribonij Læti, amici mei, carmine laudaui? An ideo Magus quia poeta? Quis vnquam fando audiuit tam similem suspicionem? tam aptam coniecturam? tam proximum argumentum? Fecit versus Apuleius: si malos; crimen est, nec tamen id Philosophi, sed Poetæ: sin bonos, quid accusas? At enim ludicros & amatorios fecit. Num ergo hæc sunt crimina mea? & nomine erratis, qui me Magiæ detulistis? Fecere tamen & alij talia: & si vos ignoratis, apud Græcos Teius quidam, & Lacedæmonius, & Ceus, cum aliis innumeris;

meris; & mulier Lesbia, lasciuè illa quidem, tantáq; gratia, vt nobis insolentiam linguæ suæ, dulcedine carminum commendet: apud nos verò, Aedituus, & Portius, & Catullus. isti quoque cum aliis innumeris. At Philosophi non fuere. Num igitur etiam Solonem fuisse serium virum, atque Philosophum negabis? cuius ille lasciuißimus versus est:

Μείρων εἶ μείρων καὶ γλυκερῦ σόματος.

Et quid tam petulans habent omnes versus mei, si cum isto vno contendantur? vt taceam scripta Diogenis Cynici, & Zenonis Stoicæ sectæ conditoris. Id genus plurima recitem denuò, vt sciant me eorum non pigere.

Et Critias mea deliciæ sit salua Charine,
  Pax in amore meo vita tibi remanet.
Ne metuas. nam me ignis & ignis torreat vt vult:
  Hasce duas flammas, dum potior, patiar.
Hoc modò sim vobis, vnus sibi quisq. quod ipse est:
  Hoc mihi vos eritis, quod duo sunt oculi.

Recitem nunc & alios, quos illi, quasi intemperatißimos, postremùm legêre:

Florea serta, meum mel, & hæc tibi carmina dono.
  Carmina dono tibi, serta tuo genio:
Carmina, vti Critia lux hæc optata canatur,
  Quæ bis septeno vere tibi remeat;
Serta autem, vt læto tibi tempore tempora vernent:
  Ætatis florem floribus vt decores.
Tu mihi da contrà pro verno flore tuum ver,
  Vt nostra exuperes munera muneribus.
Pro implexis sertis, complexum corpore redde:
  Proque rosis, oris sauia purpurei.
Quod si animũ inspires; dona & iam carmina nostra
  Cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Habes crimen meum, Maxime, quasi improbi commissatoris, de sertis & canticis compositum. Hic illud etiam reprehendi

bendi animaduertisti, quòd cum aliis nominibus pueri vocentur, ego eos Charinum & Critiam appellitarim. Eadem igitur opera accusent C. Catullum, quòd Lesbiam pro Clodia nominarit: & Ticidam similiter, quòd quæ Metella erat, Perillam scripserit: & Propertium, qui Cynthiam dicat, Hostiam dissimulet: & Tibullum, quòd ei sit Plania in animo, Delia in versu: & quidem C. Lucullum, quamquam sit Iambicus, tamen improbarim, quòd Gentilem & Macedonem pueros directis nominibus carmine suo prostituerit. Quanto modestius tandem Mantuanus poeta, qui itidem vt ego, puerum amici sui Pollionis Bucolico ludicro laudans, & abstinens nominum, sese quidem Corydonem, puerum verò Alexin vocat? Sed Aemilianus, vir vltra Virgilianos opiliones & bubsequas rusticanus, agrestis quidem semper & barbarus, verùm longè austerior, vt putat, Serranis & Curiis & Fabriciis, negat id genus versus Platonico Philosopho competere. Etiámne Aemiliane, si Platonis ipsius exemplo doceo factos: cuius nulla carmina extant, nisi amoris elegia. nam cetera omnia, credo quòd tam lepida non erant, igni deussit. Disce igitur versus Platonis Philosophi in puerum Astera; si tamen tantus natu potes litteras discere.

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς. ἀστὴρ ἐμὸς εἴθε γενοίμην
Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω.

Astra vides. vtinam fiam, mi sidus, Olympus,
Vt multis sic te luminibus videam.

Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος,
Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις ἕσπερος ἐν φθιμένοις.

Lucifer ante meus rutilans mortalibus Aster:
Hesperus à fato manibus ecce nites.

Item eiusdem Platonis, in Alexin Phædrumque pueros, in coniuncto carmine:

Νῦν ὅτε μηδὲν Ἀλεξις ὅσον μόνον εἶφ᾽ ὅτι καλὸς

ὤπται, καὶ πάντη πᾶς τις ἐπιστρέφεται.
Θυμὲ, τί μηνύεις κυσὶν ὀστέον; εἶτ᾽ ἀνιήσεις
Ὕστερον· οὐχ οὕτω Φαῖδρον ἀπωλέσαμεν;

Dixerit hic tantum cum nil nisi pulcer Alexis
Extitit, & vertunt quilibet in te oculos.
Cur anime os canibus monstras, aficisque dolore
Postmodo? non Phædrum sic prius amisimus!

Et, ne plures commemorem, nouissimum versum eius de Dione Syracusano si dixero, finem faciam.

Κεῖσαι δ᾽ εὐρυχόρῳ ἐν πατρίδι, τίμιος ἀστοῖς,
ὦ ἐμὸν ἐκμήνας θυμὸν ἔρωτι Δίων.

Ciuibus ingenti in patria laudate iaces nunc,
Qui insanum me animi reddis amore Dion.

Sed sumne ego ineptus, qui hæc etiam in iudicio? an vos potius calumniosi, qui etiam hæc in accusatione? quasi vllum specimen morum sit, versibus ludere. Catullum ita respondentem maliuolis non legistis?

Nam castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Diuus Hadrianus, cum Voconij amici sui poetæ tumulum versibus veneraretur, ita scripsit:

Lasciuus versu, mente pudicus eras.

Quod numquam ita dixisset, si forent lepidiora carmina, argumentum impudicitiæ habenda. Ipsius etiam diui Hadriani multa id genus legere me memini. Audesis igitur Aemiliane dicere, malè id fieri, quod Imperator, & Diuus, & Censor Hadrianus fecit, & factum memoriæ reliquit. Ceterùm Maximum quidquam putas culpaturum, quòd sciat Platonis exemplo à me factum? Cuius versus, quos nunc percensui, tanto sanctiores sunt, quanto apertiores: tanto pudicitius compositi, quanto simplicius professi. Namque & id genus omnia dissimulare & occultare, peccantis: profiteri & promulgare, ludentis est. Quippe natura, vox innocen-

innocentiæ, ſilentiũ maleficio diſtributa. Mitto enim dicere alta illa & diuina Platonica, rariſſimo cuiq; piorum gnara, ceterũ omnibus profanis incognita: geminam eſſe Venerem deam, proprio quamque amore & diuerſis amatoribus pollentis. Earum alteram vulgariam, quæ ſit percita populari amore, non modò humanis animis, verùm etiam pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare, vt in modico trucíque perculſorum animalium ſerua corpora complexu vincientem: alteram verò cælitem Venerem, prædita quæ ſit optimati amore, ſolis hominibus, & eorum paucis curare, nullis ad turpitudinem ſtimulis vel illecebris ſectatores ſuos percellentem. Quippe eius amore non amœnum & laſciuum, ſed contrà incomptum & ſerium pulcritudine honeſtatis virtutis amatoribus ſuis conciliare: & ſi quando decora corpora commendet, à contumelia eorum procul abſterrere. Neque enim quidquam aliud in corporum forma diligendum, quàm quòd admoneat diuinos animos eius pulcritudinis, quàm prius veram & ſinceram inter Deos videre. Quapropter, vt ſemper, eleganter Afranius hoc ſcriptum reliquit,

Amabit ſapiens, cupient ceteri.

Attamen ſi audire verum velis Aemiliane, vel ſi hæc intelligere vmquam potes; non tam amat ſapiens, quàm recordatur. Da igitur veniam Platoni Philoſopho verſuum eius de amore; ne ego neceſſe habeam, contra ſententiam Neoptolemi Enniani, pluribus philoſophari. vel ſi tu id non facis; ego me facile patiar in huiuſmodi verſibus culpari cum Platone. Tibi autem Maxime habeo gratiam propenſam, cum has quoque appendices defenſionis meæ, iccirco neceſſarias, quia accuſationi rependuntur, tam attentè audis: & ideo hoc etiam peto, quod mihi ante ipſa crimina ſupereſt, audias, vt adhuc feciſti libenter & diligẽter. Sequitur enim de Speculo, longa illa & cenſoria oratio, de quo pro rei

atrocitate panè diruptus est Pudens, clamitans: Habet speculum Philosophus, Possidet speculum Philosophus. Vt igitur habere concedam, ne aliquid obiecisse te credas, si negaro; non tamen ex eo accipi me necesse est exornari quoque ad speculum solere. Quid enim si choragium Thymelicum poßiderem; num ex eo argumentarêre etiam, vti me consuesse Tragœdi syrmate histrionis: crotalóue ad Trieterica Orgia; mimi centunculo? Non opinor. Nam & contrà plurimis rebus possessu careo, vsu fruor. Quod si neque habere vtendi argumentum est, neque non vtendi non habere: & speculi non tam possesio culpatur, quàm inspectio; illud etiam doceas necesse est, quando, & quibus præsentibus, in speculum inspexerim. quoniam, vt res est, maius piaculum decernis, speculum Philosopho, quàm Cereris mundum profano videre. Cedo nunc, etsi inspexisse me fateor, quod tamē crimen est imaginem suam nosse? eamq́; non vno loco conditam, sed quoquò velis paruo speculo promptam gestare? An tu ignoras, nihil esse aspectabilius homini nato, quàm formam suam? Equidem scio & filiorum cariores esse, qui similes videntur: & publicitus simulacrum suum cuique, quod videat, pro meritis præmio tribui. Aut quid sibi statuæ & imagines variis artibus effigiatæ volunt? nisi fortè quod artificio elaboratum laudabile habetur, hoc natura oblatum culpabile iudicandum est; cum sit in ea vel magis miranda & felicitas & similitudo? Quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diutinò sumitur, neque tamen similitudo æquè ac in speculis comparet. Deest enim & luto vigor, & saxo color, & picturæ rigor: & motus omnibus, qui præcipua fide similitudinem repræsentat. Cum in eo visitur imago mirè relata, vt similis, ita mobilis, & ad omnem nutum hominis sui morigera: eadem semper contemplantibus æquæua est, ab ineunte pueritia, ad obeuntem senectam. tot ætatis vices

induit,

induit, tam varias habitudines corporis participat: tot vultus eiusdem latantis vel dolentis imitatur. Enimuerò quòd luto fictum, vel ære infusum, vel lapide incisum, vel cera inustum, vel pigmento illitum, vel alio quopiam humano artificio adsimilatum est, non multa intercapedine temporis dissimile redditur: &, ritu cadaueris, vnum vultũ & immobilem possidet. tantum præstat imaginis artibus ad similitudinem referendum, læuitas illa speculi fabra, & splendor opifex. Aut igitur vnius Agesilai Lacedæmonij sententia nobis sequenda est, qui se neque pingi neque fingi vmquam, diffidens formæ suæ, passus est: aut si mos omnium ceterorum hominum retinendus videtur, in statuis & imaginibus non repudiandis; cur existimes imaginem suam cuique visendam potius in lapide, quàm in argento? magis in tabula, quàm in speculo? An turpe arbitraris, formam suam spectaculo assiduo explorare? An non Socrates Philosophus vltrò etiam suasisse fertur discipulis suis, crebrò vt semet in speculo contemplarentur? vbi qui eorum foret pulcritudine sibi complacitus, impendiò procuraret, ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret: qui verò minus se commendabilem forma putaret, sedulò operam daret, vt virtutis laude turpitudinem tegeret. Adeò vir omnium sapientissimus speculo etiam ad disciplinam morum vtebatur. Demosthenem verò, primarium dicendi artificem, quis est qui non sciat, semper ante speculũ, quasi ante magistrum, causas meditatum? ita ille summus orator, cum à Platone Philosopho facundiam hausisset, ab Eubulide dialectico argumentationes edidicisset, nouissimam pronuntiandi congruentiam ab speculo petiuit. Vtrum igitur putas maiorem curam decoris in adseueranda oratione suscipiendam Rhetori iurganti, an Philosopho obiurganti? apud indices sorte ductos paulisper disceptanti, an apud omnes homines semper differenti? de finibus agrorum litiganti, an de finibus

bonorum

bonorum & malorum docenti? Quid? quòd nec ob hæc debet tantummodo Philosophus speculum inuisere. Nam sæpe oportet non modò similitudinem suam, verùm etiam similitudinis ipsius rationem considerare: Num, vt ait Epicurus, profectæ à nobis imagines, velut quædam exuuiæ, iugi fluore à corporibus manantes, cum leue aliquid & solidum offenderunt, illisæ reflectantur, & retro expressæ controuersim respondeant: an vti alij Philosophi disputant, radij nostri, seu mediis oculis proliquati, & lumini extrario mixti, atque muniti, vti Plato arbitratur; seu tantum oculis profecti, sine vllo foris adminiculo, vt Architas putat; seu intentu aeris fracti vt Stoici rentur, cum alicui corpori incidêre spisso & splendido & læui, paribus angulis, quibus inciderant, resultent ad facies suas reduces: atque ita quod extrà tangunt ac visant, id intra speculum imaginentur. Videntúrne vobis debere Philosophi hæc omnia vestigare & inquirere, & cuncta specula vel vda vel suda soli videre? Quibus præter ista quæ dixi, etiam illa ratiocinatio necessaria est, cur in planis quidem speculis fermè pares obtutus & imagines videantur; in tumidis verò & globosis omnia defectiora; at contrà in cauis auctiora: vbi, & cur læua cum dexteris permutentur: quando se imago eodem speculo tum recondat penitus, tum foras exerat: cur caua specula, si exaduersum Soli retineantur, appositum fomitem accendunt? qui fiat, vti arquus in nubibus, variè duo Soles æmula similitudine visantur? Alia præterea eiusdemmodi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracusanus, vir in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili subtilitate: sed haud sciam, an propter hæc vel maximè memorandus; quòd inspexerat speculum sæpe ac diligenter. Quem tu librum Aemiliane, si nosses; non modò campo & glebis, verùmetiam abaco & puluisculo te dedisses. Mihi istud crede; quanquam teterrimum os tuum minimum à

Thyestâ

Thyesta tragico demutet, tamen profectò, discendi cupidine, speculum inuiseres: & aliquando, relicto aratro, mirarère tot in facie tua sulcos rugarum. At ego non mirer, si boni consulis me de isto distortissimo vultu tuo dicere, de moribus tuis multo truculentioribus reticere? Ea res est. praterquàm quòd non sum iurgiosus, etiam libenter te, nuper vsque, albus an ater esses ignoraui. adhuc hercle non satis noui. Id adeò factum, quòd & tu rusticando obscurus es, & ego discendo occupatus. ita & tibi vmbra ignobilitatis approbatore obstitit: & ego numquam studui malefacta cuiusquam cognoscere; sed semper potius duxi mea peccata tegere, quàm aliena indagare. Igitur hoc mihi aduersum te vsuuenit, quod qui fortè constitit in loco lumine conlustrato, atque eum alter è tenebris prospectat. Nam ad eumdem modum tu quidem quid ego in propatulo & celebri agam, facilè è tenebris tuis arbitraris; cum ipse humilitate abdita & lucifuga, non sis mihi mutuò conspicuus. Ego adeò seruor. tu an abeas ad agrum colendum, an ipse mutuarias operas cum vicinis tuis cambias, neq. scio, neque laboro. At tu me scis eadem die treis Oeeæ manumisisse. idq; mihi patronus tuus inter cetera à te sibi edita obiecit. quamquam modico prius dixerat, me vno seruo comite Oeeam venisse. Quod quidem velim mihi respondeas, qui potuerim ex vno treis manumittere, nisi & hoc Magicum est? Tantámne esse mentiendi cæcitatem dicam, an consuetudinem? Venit Apuleius Oeeam cum vno seruo. dein, pauculis verbis intergarritis: Apuleius Oeeæ vna die treis manumisit. Ne illud quidem credibile fuisset, cum tribus venisse, omnes liberasse. quod tamen si ita fecissem, cur potius treis seruos inopiæ signum putares, quàm treis libertos opulentiæ? Nescis profectò, nescis Aemiliane, Philosophum accusare, qui familitij paucitatem obprobraris: quam ego gloriæ causa ementiri debuissem. quippe qui scirem, non modò Philosophos, quo-

phos, quorum me sectatorem fero, verùm etiam Imperatores populi Romani paucitate seruorum gloriatos. Itáne tãdem, ne hæc quidem legêre patroni tui? M. Antonium consularem, solos octo seruos domi habuisse? Carbonem verò illum, qui rebus potitus est, vno minus? At enim Manio Curio, tot adoreis longè incluto, quippe qui ter triumphum vna porta egerit: ei igitur Manio Curio, duos solos in castris calones fuisse? Ita ille vir de Sabinis, deq; Samnitibus, deq; Pyrrho triumphator, pauciores seruos habuit, quàm triumphos. M. autem Cato nihil oppertus vt alij de se prædicarent, ipse in Oratione scriptum reliquit, cum in Hispaniam consul proficisceretur, treis seruos solos ex vrbe duxisse, quoniam ad villam publicam venerat. parum visum qui vteretur. iussisse duos pueros in foro de mensa emi. eos quinque in Hispaniam duxisse. Hæc Pudens si legisset, vt mea opinio est; aut omnino huic maledicto supersedisset: aut in tribus seruis multitudinem comitum Philosophi, quàm paucitatem reprehendepre maluisset. Idem mihi etiam paupertatem obprobrauit, acceptum Philosopho crimen, & vltro profitendum. Enimuero paupertas olim Philosophiæ vernacula est: frugi, sobria, paruo potens, æmula laudis, aduersum diuitias possessa, habitu secura, cultu simplex, consilio benesuada. neminem vmquam superbia inflauit, neminem impotentia deprauauit, neminem tyrannide efferauit. delicias ventris & inguinum neq; vult vllas, neque potest. Quippe hæc & alia flagitia, diuitiarum alumni sunt. Maxima quæq; scelera si ex omni memoria hominum percenseas, nullum in illis pauperem reperies: vbi contra hanc temerè inter illustres viros diuites comparent. sed quemcunque in aliqua laude miramur, eum paupertas ab incunabulis nutricata est. Paupertas inquam, prisca apud secula omnium ciuitatum conditrix, omniũ artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis

laudibus

laudibus apud omneis nationes perfuncta. Eadem enim est paupertas apud Gręcos in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eadem paupertas etiam populo Rom. imperium à primordio fundauit. proq; eo in hodiernum Diis immortalibus simpulo & catino fictili sacrificat. Quod si modò iudices de causa ista sederent C. *Fabricius*, Cn. *Scipio*, *Manius Curius*, *quorum filię, ob paupertatem, de publico dotibus donatę ad maritos ierunt, portantes gloriam domesticam, pecuniam publicam: si Publicola regum exactor, & Agrippa populi reconciliator, quorum funus, ob tenueis opes, à populo Romano collatis sextantibus adornatum est: si Attilius Regulus, cuius agellus ob similem penuriam publica pecunia cultus est: si deniq; omnes illę veteres prosapię Consulares & Censorię & triumphales, breui vsura lucis ad iudicium istud remissę audirent; auderés ne paupertatem Philosopho exprobrare, apud tot Consules pauperes? An tibi Claudius Maximus idoneus auditor videtur ad irridendam paupertatem, quòd ipse vberem & prolixam rem familiarem sortitus est? Erras Aemiliane: & longè huius animi frustra es, si eum èx Fortunę indulgentia, non ex Philosophię censura metiris: si virum tam austerę sectę, tamq; diutinę militię non putàs amicitiorem esse coërcitę mediocritati, quàm delicatę opulentię: Fortunam, velut tunicam, magis concinnam quàm longam probare. quippe etiam ea si non gestetur, & trahatur, nihilo minus quàm lacinia prępendens impedit, & pręcipitat. Etenim omnibus ad vitę munia vtendis, quidquid aptam moderationem supergreditur, oneri potius quàm vsui exuberat. Igitur & immodicę diuitię, velut ingētia & enormia gubernacula, facilius mergunt quàm regunt: quòd habent irritam copiam, noxiam nimietatem. Quin ex ipsis opulentioribus eos potissimum video laudari, qui nullo strepitu, modico cultu, dissimulatis*

facultatibus agunt: & diuitias magnas administrant sine ostentatione, sine superbia, specie mediocritatis pauperum similes. Quòd si etiam ditibus ad argumentum modestiæ quæritur imago quæpiam & color paupertatis; cur eius pudeat tenuiores, quòd ea non simulata, sed verè fungimur? Possum quidem tibi & ipsius nominis controuersiam facere: neminem nostrûm pauperem esse, qui superuacanea nolit, poscit necessaria. quæ natura oppidò pauca sunt. Namque is plurimum habebit, qui minimum desiderabit. Habebit enim quantũ volet, qui volet minimum. Et iccirco diuitiæ nõ melius in fundis & in fœnore, quàm in ipso hominis æstimantur animo. qui si est auaritia egenus, & ad omne lucrum inexplebilis; nec montibus auri satiabitur, sed semper aliquid, antè parta vti augeat, mendicabit. Quæ quidem vera confeßio est paupertatis. Omnis enim cupido acquirendi ex opinione inopiæ venit. Nec refert quàm magnum sit quod tibi minus est. Non habuit tantam rem familia Philus, quantam Lælius: nec Lælius, quantam Scipio: nec Scipio, quantam Crassus diues: atenim nec Crassus diues, quantum volebat. Ita cum omneis superaret, à suamet auaritia superatus est: omnibusq́; potius diues visus est, quàm sibi. At contrà hi Philosophi quos commemoraui, non vltrà volentes quàm poterant, sed congruentibus desideriis & facultatibus, iurè meritoq́; dites & beati fuerunt. Pauper enim fis appetendi egestate, diues non egendi satietate. quippe qui inopia, desiderio, opulentia, fastidio cernuntur. Igitur Æmiliane, si pauperem me habere vis, prius auarum esse doceas necesse est. Quòd si nihil in animo deest; de rebus extraneis quantum desit non laboro: quarum neque laus in copia, neque culpa in penuria consistit. Sed finge hæc aliter esse: ac me ideo pauperẽ, quia mihi Fortuna diuitias inuidit; easq́;, vt fermè euenit, aut tutor imminuit, aut inimicus eripuit, aut pater non reliquit; hoccine homini obprobrari, paupe-

riem,

riem, quod nulli ex animalibus vitio datur? non aquilæ, non tauro, non leoni. Equus si virtutibus suis polleat vt sit æquabilis vector, & cursor pernix; nemo ei penuriam pabuli exprobrat: tu mihi vitio dabis, non facti vel dicti alicuius prauitatem; sed quòd viuo gracili Lare, quòd pauciores habeo, parcius pasco, leuius vestio, minus obsono? Atqui ego contrà, quantulacunque tibi hæc videntur, multa etiam, & nimia arbitror, & cupio me ad pauciora coercere: tanto beatior futurus, quanto collectior. Namque animi, ita vt corporis, sanitas expedita; imbecillitas laciniosa est: certumq́; signum est infirmitatis, pluribus indigere. Prorsus ad viuendum, velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Sunt enim similiter etiam in ista vita humana tempestates: leuia sustentatui, grauia demersui. Equidem didici, ea re præcedere maximè Deos hominibus, quòd nulla re ad vsum sui indigeant. Igitur ex nobis, cui quam minimis opus sit, eum esse Deo similiorem. Proinde gratum habitum, ad contumeliam diceretis, rem familiarem mihi peram & baculum fuisse. quod vtinam tantus animi forem, vt præter eam supellectilem nihil quidquam requirerem; sed eumdem ornatum dignè gestarem, quem Crates vltrò diuitiis abiectis appetiuit! Crates inquam, si quid credis Aemiliane, vir domi inter Thebanos proceres diues, & nobilis, amore huius habitus quem mihi obiectas, rem familiarem largam & vberem populo donauit. multis seruis à sese remotis solitatem delegit: arbores plurimas & frugiferas præ vno baculo spreuit: villas ornatissimas vna perula mutauit. quam postea, comperta vtilitate, etiam carmine laudauit, flexis ad hoc Homericis versibus, quibus ille Cretam insulam nobilitat. Principium dicam; ne me has ad defensionem putes confinxisse:

Κρήτη τις γαῖ' ἐςὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
Καλὴ καὶ πεῖρα περίῤῥυτος.

Iam cetera tam mirifica. quæ si tu legisses, magis mihi peram, quàm nuptias Pudentillæ inuidisses. Peram & baculum tu Philosophis exprobrares? igitur & equitibus faleras, & peditibus clypeos, & signiferis vexilla, & denique triumphantibus quadrigas albas & togam palmatam. Non sunt quidem ista Platonicæ sectæ gestamina, sed Cynicæ insignia familiæ. Verumtamen hæc Diogeni & Antistheni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum, quod lituum Auguribus. Diogenes quidem Cynicus, cum Alexandro Magno de veritate regni certabundus, baculo sceptri vice gloriabatur. Ipse denique Hercules inuictus; quoniam hæc tibi vt quædã mendicabula animi sordent, ipse inquam Hercules lustrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor; is tamen Deus cùm terras peragraret, paulo prius quàm in cælum ob virtutes ascitus est, neque vna pelle vestitior fuit, neque vno baculo comitatior. Quòd si hæc exempla nihili putas, ac me non ad causam agendam, verùm ad censum disserundum vocasti; ne quid tu rerum mearum nescias, si tamen nescis, profiteor mihi ac fratri meo relictum à patre H S. vicies, paulo secus: idq; à me longa peregrinatione, & diutinis studiis, & crebris liberalitatibus modicè imminutum. Nam & amicorum plerisque opem tuli, & magistris plurimis gratiam retuli, quorumdam etiam filias dote auxi. neque enim dubitassem equidem vel vniuersum patrimonium impendere, vt adquirerem mihi, quod maius est contemptu patrimonij. Tu verò Aemiliane, & id genus homines, vti tu es, inculti & agrestes, tanti reuera estis, quantum habetis: vt arbor infecunda & infelix, quæ nullũ fructum ex sese gignit, tanti est in pretio, quanti lignum eius in trunco. Attamen parce postea, Aemiliane, paupertatem cuipiam obiectare, qui nuper vsque agellum Zarathensem, quem tibi vnicum pater tuus reliquerat, solus vno asello ad tempe-

tempestiuum imbrem, triduò exarabas. Neque enim diu est, cùm te crebræ mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulserunt. Vnde tibi potius, quàm ob istam teterrimam faciem, Charon nomē est? De patria mea verò, quòd eam sitam Numidiæ & Gætuliæ in ipso confinio, meis scriptis ostendi: scis quibus memet professus sum, cùm Lolliano Auito C.V. *præsente publicè dissererem, Seminumidam & Semigætulum. Non video, quid mihi sit in ea re pudendum: haud minus quàm Cyro maiori, quòd genere mixto fuit Semimedus ac Semipersa. Non enim vbi prognatus, sed vt moratus quisque sit, spectandum: nec qua regione, sed qua ratione vitam viuere inierit, considerandum est. Olitori & cauponi meritò est concessum, olus & vinum ex nobilitate soli commendare: vinum Thasium, olus Phliasium. Quippe illa terra alumna multum ad meliorem saporem iuuerit, & regio fœcunda, & cælum pluuium, & ventus clemens, & Sol apricus, & solum succidum. Enimuerò animo hominis extrinsecus in hospitium corporis immigranti, quid ex istis addi vel minui ad virtutem vel malitiam potest? Quando non in omnibus gentibus varia ingenia prouenere? quamquā videantur quædam stultitia vel solertia insigniores. Apud socordissimos Scythas, Anacharsis sapiens natus est: apud Athenienses catos, Miletides fatuus. Neque hoc eò dixi, quò me patriæ meæ pæniteret; etsi adhuc Syphacis oppidum essemus. quo tamen victo, ad Masinissam regem concessimus, munere populi: ac deinceps, veteranorum militum nouo conditu, splendidissima colonia sumus. in qua colonia patrem habui loco principe Duumuiralem, cunctis honoribus perfunctum. Cuius ego locum in ea repub. exinde vt participare curiam cœpi, nequaquam degener, pari spero honore & existimatione tueor. Cur ergo illa protuli? vt mihi tu, Aemiliane, minus posthac succenseas: potiusq́, vt veniam impertias, si per negligentiam fortè non elegi il-*

lud tuum Atticum Zarat, vt in eo naſcerer. Nónne vos puditum eſt, hæc crimina, tali viro audiente, tam aſſeueranter obiectare? friuola & inter ſe repugnantia ſimul promere? & vtraque tamen reprehendere? At non contraria accuſatis? peram & baculum, ob auctoritatem: carmina & ſpeculum, ob hilaritatem: vnum ſeruum, vt deparci: treis libertos, vt profuſi? præterea eloquentiã Græcam, patriam barbaram? Quin igitur tandem expergiſcimini, ac vos cogitatis apud Claudium Maximum dicere, apud virum ſeuerum, & totius prouinciæ negotiis occupatũ? Quin inquam vana hæc conuicia aufertis? quin oſtenditis, quod inſimulauiſtis, ſcelera immunia, & inconceſſa maleficia, & arteis nefandas? Cur veſtra oratio rebus flaccet, ſtrepitu viget? Aggredior enim iam ad ipſum crimen Magiæ, quæ ingenti tumultu, ad inuidiam mei, accenſum, fruſtrata expectatione omnium, per neſcio quas anileis fabulas deflagrauit. Ecquandóne vidiſti Maxime, flammam ſtipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento? ſed enim materia leui, caduco incendio, nullis reliquiis? Hem tibi illa accuſatio iurgiis inita, verbis aucta, argumẽtis defecta, nullis poſt ſententiam tuam reliquiis calumniæ permanſura. quæ quidem omnis Aemiliano fuit in iſto vno deſtinata, me Magum eſſe. & ideo mihi libet quærere, ab eruditiſſimis ei aduocatis, quid ſit Magus. Nam ſi, quod ego apud plurimos lego, Perſarum lingua Magus eſt, qui noſtra ſacerdos; quod tandem eſt crimen, ſacerdotem eſſe? & ritè noſſe, atq. ſcire, atq; callere, leges cerimoniarũ, fas ſacrorũ, ius religionum? Si quidem Magia id eſt, quod Plato interpretatur θεῶν θεραπείαν; cùm commemorat, quibusnam diſciplinis puerum regium adoleſcentem Perſæ imbuant. Verba ipſa diuini viri memini, quæ tu mecum Maxime recognoſce, dicentia: δὶς ἑπτὰ δὲ γινομένων ἐτῶν τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσιν. εἰσὶ δὲ ἐξειλεγμένοι

λεγόμενοι περσῶν οἱ ἄριστοι δόξαντες ἐν ἡλικίᾳ τέτταρες. ὅ, τε σοφώτατος, καὶ ὁ δικαιότατος, καὶ ὁ σωφρονέστατος, καὶ ὁ ἀνδρειότατος. ὧν ὁ μὲν μαγείαν τε διδάσκει τὴν Ζωροάστρου, τοῦ Ὡρομάζου, ἐστὶ δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία. διδάσκει δὲ καὶ τὰ βασιλικά. *Auditisne Magiam, qui eam temerè accusatis, artem esse Diis immortalibus acceptam, colendi eos ac venerandi pergnaram, piam scilicet, & diuiniscientem, iam inde à Zoroastre & Oromazo auctoribus suis nobilem, cælitum antistitam? quippe inter prima regalia docetur. nec vlli temerè inter Persas concessum est Magum esse, haud magis quàm regnare. Idem Plato in alia sermocinatione, de Zamolxi quodam Thraci generis, sed eiusdem artis viro, ita scriptum reliquit:*

* * * * * * *

Quod si ita est, cur mihi nosse non liceat vel Zamolxi bona verba, vel Zoroastri sacerdotia? Sin verò, more vulgari, eum isti propriè Magum existimant, qui communione loquendi cum Diis immortalibus, ad omnia quæ velit incredibilia quadam vi cantaminum polleat; oppidò miror, cur accusare non timuerint, quem posse tantum fatentur. Neque enim tam occulta & diuina potentia caueri potest, itidem vt cetera. Sicarium qui in iudicium vocat, comitatus venit: qui venenarium accusat, scrupulosius cibatur. qui furem arguit, sua custodit. Enimuerò qui Magum, qualem isti dicunt, in discrimen capitis deducit, quibus comitibus, quibus scrupulis, quibus custodibus perniciem cæcam & ineuitabilem prohibeat? nullis scilicet. & ideo id genus crimen non est eius accusare, qui credit. Verùm hæc fermè communi quodam errore imperitorum Philosophis obiectantur: vt partim eorum qui corporum causas meras & simpliceis rimantur, irreligiosos putent, eóque aiant Deos abnuere; vt Anaxagoram, & Leucippum, & Democritum, & Epicurum, ceterosq; rerum naturæ patronos: partim autem, qui

Prouidentiā mundi curiosius vestigant, & impensius Deos celebrant, eos verò vulgò Magos nominent: quasi facere etiam sciant, quæ sciant fieri: vt olim fuere Epimenides, & Orpheus, & Pythagoras, & Ostanes. Ac dein similiter suspecta est Eocli Cathorino, Socrati Dæmonion Platonis, τὸ ἀγαθόν. Gratulor igitur mihi: cùm & ego tot & tantis viris adnumeror. Ceterùm quæ ab illis ad ostendendum crimen obiecta sunt vana & inepta & simplicia, vereor ne ideo tantum crimina putes, quòd obiecta sunt. Cur, inquit, piscium quædam genera quæsisti? *Quasi id cognitionis gratia Philosopho facere non liceat, quod luxurioso gulæ causa liceret?* Cur mulier libera tibi nupsit post annos tredecim viduitatis? *Quasi non magis mirandum sit, quòd tot annis non nupserit.* Cur prius quàm tibi nuberet, scripsit nescio quid in epistola, quod sibi videbatur? *Quasi quisquam debeat causas alienæ sententiæ reddere.* Atenim maior natu non est iuuenem asperna-ta. *Igitur hoc ipsum argumentum est, nihil opus Magia fuisse, vt nubere vellet mulier viro, vidua cœlibi, maior iuniori. Iam & illa similia:* Habet quiddam Apuleius domi, quod sanctè colit. *Quasi non id potius crimen sit, quod colas non habere.* Cecidit præsente Apuleio puer. *Quid enim si iuuenis, quid si etiam senex adsistente me corruisset? vel morbo corporis impeditus, vel lubrico soli prolapsus? Hiscine argumentis Magiam probatis? casu puerili, & matrimonio mulieris, & obsonio piscium? Possem equidem bono periculo, vel his dictis contentus, perorare. Quoniam tamen mihi pro accusationis longitudine largiter aquæ superest; cedò, si videtur, singula consideremus. Atq. ego omnia obiecta, seu vera, seu falsa sint, non negabo: sed perinde atque si facta sint fatebor; vt omnis ista multitudo, quæ plurima vndique ad audiendum conuênit, apertè intelligat, nihil in Philosophos nō modò verè dici, sed ne falsò quidem*

posse

posse confingi: quod non ex innocentiæ fiducia, quamuis liceat negare, tamen habeant potius defendere. Primùm igitur argumenta eorum conuincam, ac refutabo; nihil ea ad Magiam pertinere: deinde, etsi maximè Magus forem; tamen ostendam, neque causam vllam, neque occasionem fuisse, vt me in aliquo maleficio experirentur. Ibi etiam de falsòinuidia, deq; epistolis mulieris perperam lectis, & nequius interpretatis, deq; matrimonio meo ac Pudentillæ disputabo. idque à me susceptum officij gratia, quàm lucri causa, docebo. Quod quidem matrimonium nostrum Aemiliano huic, immanè quanto angori, quantæq; inuidiæ fuit. inde omnis huiusce accusationis obeundæ ira & rabies, & deniq; insania exorta est. Quæ si omnia palàm & dilucidè ostendero; tunc denique te, Claudi Maxime, & omneis qui adsunt contestabor, puerum illum Sicinium Pudentem priuignum meum, cuius obtentu & voluntate à patruo eius accusor, nuperrimè cura meæ ereptum, postquàm frater eius Pontianus & natu maior, & moribus melior, diem suum obiit: atque ita in me ac matrem suam nefariè efferatum, non mea culpa, desertis liberalibus studiis, ac repudiata omni disciplina, scelestis accusationis huius rudimentis, patruo Aemiliano potius quàm fratri Pontiano similem futurum. Nunc, vt institui, proficiscar ad omnia Aemiliani huiusce deliramenta, orsus ab eo, quod ad suspicionem Magiæ, quasi validissimũ in principio dici animaduertisti, nonnulla me piscium genera per quosdam piscatores pretio quæsisse. Vtrum igitur horum ad suspectandam Magiam valet? quod ne piscatores mihi piscem quæsierunt? scilicet ergo phrygionibus aut fabris negotium istud dandum fuisse: atque ita opera cuiusque artis permutanda, si vellem calumnias vestras vitare; vt faber mihi piscem, vt piscator mutuò lignum dedolaret? An ex eo intellexistis maleficio quæri pisciculos, quod pretio quærebantur? Credo si con-

uiuio vellem, gratis quæsissem. Quin igitur etiam ex aliis plerisq; me arguitis? Nam sæpenumero & vinum, & olus, & pomum, & panem pretio mutaui. Eo pacto cupediariis omnibus famem decernis. Quis enim ab illis obsonare audebit? siquidem statuitur, omnia edulia, quæ dependo parantur, non cenæ, sed Magiæ desiderari. Quod si nihil remanet suspicionis, neque in piscatoribus mercede inuitatis, ad quod solent; ad piscem capiundum, quos tamen nullos ad testimonium produxere, quippe qui nulli fuerunt; neque in ipso pretio rei venalis, cuius tamen quantitatem nullam taxauere; ne, si mediocre pretium dixissent, contemneretur: si plurimum, non crederetur: si in his, vt dico, nulla suspicio est; respondeat mihi Æmilianus, quo proximo signo ad accusationem Magiæ sit inductus. Pisces, *inquit*, quæris. *Nolo negare. Sed oro te, qui pisces quærit, Magus est? Equidem non magis arbitror, quàm si lepores quærerem, vel apros, vel altilia. An soli pisces habent aliquid occultum aliis, seu Magis cognitum? Hoc si scis quid sit, Magus es profectò: sin nescis, confitearis necesse est, id te accusare, quod nescis. Tam rudes vos esse omnium litterarum, omnium denique vulgi fabularum, vt ne fingere quidem possitis ista verisimiliter? Quid enim competit ad amoris ardorem accendendum, piscis brutus & frigidus, aut omnino res pelago quæsita? Nisi fortè hoc vos ad mendacium induxerit, quòd Venus dicitur pelago exorta. Audi sis Tantoni Pudens, quàm multa nescieris, qui de piscibus argumentum Magiæ recepisti. At si Virgilium legisses; profectò scisses, alia quæri ad hanc rem solere. Ille enim, quantū scio, enumerat vittas molleis, & verbenas pingueis, & thura mascula, & licia discolora: præterea laurum fragilem, limum durabilem, ceram liquabilē: nec minus, quæ iam in opere serio scripsit,*

Falcibus & messe ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.

Quæri-

Quæritur & naſcentis equi de fronte reuulſus,
Et matri præreptus amor.

At tu piſcium inſimulator, longè diuerſa inſtrumenta Magis attribuis: non frontibus teneris detergenda, ſed dorſis ſquallentibus excindenda: nec fundo reuellenda, ſed profundo extrahenda: nec falcibus metenda, ſed hamis inuncanda. Poſtremò, in maleficio ille venenum nominat, tu pulmentum: ille herbas & ſurculos, tu ſquamas & oſſa: ille pratum decerpit, tu fluctum ſcrutaris. Memoraſſem tibi etiam Theocriti paria, & alia Homeri, & Orphei plurima, & ex comœdiis & tragœdiis Græcis & ex hiſtoriis multa repetiſſem; ni te dudum animaduertiſſem Græcam Pudentillæ epiſtolam legere nequiuiſſe. Igitur vnum etiam poetam Latinum attingam. verſus ipſos, quos agnoſcent qui Lælium legére.

Philtra omnia vndique eruunt.
Antipathes illud quæritur,
Trochiſcili, vngues, teniæ,
Radiculæ, herbæ, ſurculi,
Aureæ ilices, bichordilæ,
Hinnientum dulcedines.

Hæc & alia quæſiſſe me potius, quàm piſces, lõgè veriſimilius confinxiſſes. His etenim fortaſſe per famam peruulgatam fides fuiſſet, ſi tibi vlla eruditio adfuiſſet. Enimuerò piſcis ad quam rem faciat captus, niſi ad epulas coctus? ceterùm ad Magiam nihil. Quamquam videatur nihil adiutare, dicam vnde id coniectem. Pythagoram plerique Zoroaſtri ſectatorem, ſimiliterq; Magiæ peritum arbitrati, eum memoria prodiderunt, cùm animaduertiſſet proximè Metapontum, in littore Italiæ ſuæ, quam ſubſiciuam Græciam fecerat, à quibuſdam piſcatoribus euerriculum trahi; fortunam iactus eius emiſſe: & pretio dato, iuſsiſſe illico piſces eos qui capti tenebantur, ſolui retibus, & reddi profundo.

Quos scilicet eum de manibus amissurum non fuisse, si quid in his vtile ad Magiam comperisset. Sedenim vir egregiè doctus, & veterum æmulator, meminerat Homerum poetam multiscium, vel potius cunctarum rerum adprimè peritum, vim omnem medicaminum non mari, sed terræ scripsisse: cùm de quadam saga ad hunc modum memorauit:

* * * * *

Itemq; alibi carminum similiter:

* * * * *

Cùm tamen numquam apud eum marino aliquo & pisculento medicauit: nec Protheus faciem, nec Vlysses scrobem, nec Aeolus follem, nec Helena crateram, nec Circe poculum, nec Venus cingulum. At vos soli reperti estis ex omni memoria, qui vim herbarum, & radicum, & surculorum, & lapillorum, quasi quadã colluuione naturæ, de summis montibus in mare transferatis, & penitus piscium ventribus insuatis. Igitur vt solebat ad Magorum cerimonias aduocari Mercurius carminum vector, & illex animi Venus, & Luna noctium conscia, & manium potens Triuia: vobis auctoribus, posthac Neptunus cum Salacia, & Portunus cum omni choro Nereidum, ab æstibus fretorum ad æstus amorum transferentur. Dixi cur non arbitrer quidquam negotij esse Magis & piscibus. Nunc, si videtur, credamus Aemiliano, solere pisces etiam ad Magicas potestates adiuuare. num ergo propterea, quicunque piscem quærit, & ipse Magus est? Eo quidem pacto, & qui myoparones quæsierit, pirata erit: & qui vectem, perfossor: & qui gladium, sicarius. Nihil in rebus omnibus tam innoxium dices, quin id possit aliquid aliquà obesse: nec tam lætum, quin possit ad tristitudinem intelligi. Nec tamen iccirco omnia ad nequiorem suspicionem trahuntur. etsi thus & casiam & myrrham, ceterosq; id genus odores funeri tantum emptos arbitreris; cùm & medicamento parentur, & sacrificio. Ceterùm eodem piscium ar-

cium argumento, etiam Menelai socios putabis Magos fuisse, quos ait Poeta præcipuus, flexis hamulis apud Pharum insulam famem propulsasse. etiam mergos, & delphinos, & scyllas, tu eòdem referes: etiam gulones omneis, qui impenso pisces pretio à piscatoribus mercantur: etiam ipsos piscatores, qui omnium generum pisceis arte anquirunt. Cur ergo & tu quæris? Nolo equidem, nec necessarium habeo tibi dicere: sed per te, si potes, ad hoc quæsisse me argue, vt si helleborum, vel cicutam, vel succum papaueris emissem, item alia eiusdem modi, quorum moderatus vsus salutaris, sed commixtio vel quantitas noxia est: quis æquo animo pateretur, si me per hoc veneficij arcesseres, quòd ex illis potest homo occidi? Videamus tamen quæ fuerint piscium genera, tam necessaria ad habendum, tamq; rara ad reperiendum, vt meritò statuto præmio quærerentur. Tria omnino nominauerant: vnum falsi, duo mentiti. Falsi, quòd leporem marinum fuisse dixerunt, qui alius omnino piscis fuit, quem mihi Themison seruus noster, medicinæ nō ignarus, vt ex ipso audisti, vltro attulit ad inspiciundum. nam quidem Leporem nondum etiam inuenit. Sed profiteor me quærere & cetera, non piscatoribus modò, verùm etiam amicis meis negotio dato, quicunque minus cogniti generis piscis inciderit, vt eius mihi aut formam commemorent, aut ipsum viuum: si id nequierint, vel mortuū ostendant. Quamobrem id faciam, mox docebo. Mentiti autem sunt callidissimi accusatores mei, vt sibi videntur, cùm me ad finem calumniæ confinxerunt, duas res marinas, impudicis vocabulis quæsisse. quas Tannonius ille, cùm vtriusque sexus genitalia intelligi vellet, sed eloqui propter infantiam caussidicus summus nequiret; multum ac diu hæsitato, tandem virile marinum, *nescio qua circumlocutione malè ac sordidè nominauit. Sedenim feminal nullo pacto reperiens munditer dicere, ad mea scripta confugit, quia & è quodam meo libro legit:*

legit: Interfeminium tegat, & femoris obiectu, & palmæ velamento. *Hic etiam, pro sua grauitate, vitio mihi vortebat, quòd me nec sordidiora dicere honestè pigeret. At ego illi contrà iustius exprobrauerim, quòd qui eloquentiæ patrocinium vulgò profiteatur, etiam honesta dictu sordidè blatteret, ac sæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultiat, vel omnino obmutescat. Cedo enim, si ego de Veneris statua nihil dixissem, neque interfeminium nominassem; quibus tandem verbis accusasses crimen illud, tam stultitiæ quàm linguæ tuæ congruens? An quidquam stultius, quàm ex nominum propinquitate vim similem rerum coniectari? Et fortassean præacutè reperisse vobis videbamini? At quæsisse me fingeretis ad illecebras Magicas duo hæc marina, Veretillam, & Virginal. disce enim nomina rerum Latina. quæ propterea variè nominaui, vt denuò instructus accuses. Memento tamen tam ridiculum argumentum fore, desiderata ad res Venereas marina obscœna, quàm si dicas marinum pectinem comendo capillo quæsitum, vel aucupandis volantibus piscem accipitrem, aut venandis apris piscem apriculum, aut eliciendis mortuis marina caluaria. Respondeo igitur ad hunc vestrum locum, non minus insulsè quàm absurdè commentum, me hasce nugas marinas, & quisquilias littoraleis neque pretio neque gratis quæsisse. Illud etiam præterea respondeo, nescisse vos, quid à me quæsitum fingeretis. Hæc enim friuola, quæ nominastis, pleraque in litoribus omnibus congestim & aceruatim iacent, & sine vllius opera, quamlibet leuiter motis flucticulis, vltro foras euoluuntur. Quin ergo dicitis me eadem opera pretio impenso per plurimos piscatores quæsisse de litore, conchulam striatam, testam hebetem, calculum teretem: præterea cancrorum furcas, echinorum calyculos, lolliginum ligulas: postremò assulas, festucas, resticulas, & ostrea Pergami vermiculata: denique muscum, & algam, & cetera maris eiectamen-*

eiectamenta. quæ vbique litorum ventis expelluntur, salo expuuntur, tempestate reciprocantur, tanquillo deseruntur. Neque enim minus istis, quæ commemoraui, accommodari possunt, similiter ex vocabulo suspiciones. Posse dicitis ad res Venereas sumpta de mari spuria & fascina, propter nominum similitudinem. quî minus poßit ex eodem littore calculus ad vesicam, testa ad testamentum, cancer ad vlcera, alga ad querquerum? Ne tu Claudi Maxime nimis patiens vir es, & oppidò proxima humanitate, qui hasce eorum argumentationes diu herclè perpessus sis. Equidem cùm hæc ab illis quasi grauia & inuincibilia dicerentur, illorum stultitiam ridebam, tuam patientiam mirabar. Ceterùm, quamobrē plurimos iam piscis cognouerim, quorumdum adhuc nescius esse nolui, discat Æmilianus; quoniam vsque adeò rebus meis curat. quamquam est iam præcipiti æuo, & occidua senectute; tamen si videtur, suscipiat doctrinam, seram planè, & postumam. Legat veterum Philosophorum monumenta, tandem vt intelligat, non me primùm hæc requisisse, sed iampridem maiores meos, Aristotelem dico, & Theophrastum, & Eudemum, & Lyconem, ceterosq; Platonis minores: qui plurimos libros de genitu animalium, déque victu, deq; particulis, déque omni differentiâ reliquerunt. Bene, quòd apud te Maxime, caussa agitur, qui pro tua eruditione legisti profectò Aristotelis περὶ ζώων γενέσεως, περὶ ζώων ἀνατομῆς, περὶ ζώων ἱστορίας *multiiuga volumina: præterea Problemata innumera eiusdem: tum ex eadem secta ceterorum, in quibus id genus varia tractantur. Quæ tanta cura conquisita, si honestum & gloriosum fuit illis scribere, cur turpe sit nobis experiri? præsertim cùm ordinatius & cohibilius, eadem Græcè & Latinè adnitar conscribere, & in omnibus aut omissa anquirere aut defecta supplere? Permittite, si opera est, quædam legi de Magicis meis; vt sciat me Æmilianus, plura,*

quàm

quàm putat, quærere, & sedulò explorare. Prome tu librum ex Græcis meis, quos fortè hic amici habuere, seduliq́ Naturalium Quæstionum: atque eum maximè, in quo plura de piscium genere tractata sunt. Interea, dum hic quærit, ego exemplum rei competens dixero. Sophocles poëta Euripidi æmulus & superstes, vixit enim ad extremam senectam: cùm igitur accusaretur à filio suomet dementiæ, quasi iam per ætatem desiperet; protulisse dicitur Coloneum suam, peregregiam tragœdiarum, quam fortè tum in eo tempore conscribebat: eámque iudicibus legisse, nec quidquam amplius pro defensione sua addidisse, nisi vt audacter dementiæ condemnarent, si carmina senis displicerent. Ibi ego comperior, omnes iudices tanto poetæ adsurrexisse, miris laudibus eum tulisse, ob argumenti solertiam, & cothurnum facundiæ: nec ita multum omnis absuisse, quin accusatorem potius dementiæ condemnarent. Inuenisti tu librum? Beasti. Cedò. enim experiamur, an & mihi possint in iudicio litteræ meæ prodesse. Lege pauca in principio, deinde quædam de piscibus. At tu, interea dum legit aquam sustine. Audisti Maxime, quorum pleraque scilicet legeras apud antiquos Philosophorum. & memento, de solis piscibus hæc volumina à me conscripta: qui eorum coitu progignantur; qui ex limo coalescant; quoties & quid anni cuiusque eorum generis feminæ subent, mares suriant; quibus membris & causis discreuerit natura viuiparos eorum & ouiparos. ita enim appello, quæ Græci ζωοτόκα ϗ ὠοτόκα. Et, ne operosè animalium genita pergam, deinde de differentia & victu, & membris, & ætatibus, ceterisq́ plurimis, scitu quidem necessariis, sed in iudicio alienis. Pauca etiam de Latinis scriptis meis, ad eamdem peritiam pertinentibus, legi iubebo. in quibus animaduertes, cum in eis cognitu rara, tum nomina etiam Romanis inusitata, & in hodiernum, quod sciam, infecta: ea tamen nomina labore meo &

meo &

meo & ſtudio ita de Græcis prouenire, vt tamẽ Latina moneta percuſſa ſint. Vel dicant nobis, Aemiliane, patroni tui, vbi legerint Latinè hæc pronuntiata vocabula. de ſolis aquatilibus dicam, nec cetera animalia niſi in communibus differentes attingam. Auſculta igitur quæ dicam. Iam me clamabis magica nomina Aegyptio vel Babylonico ritu percenſere. Poſſum etiam pergere. ſed non eſt operæ in iſtis diem terere, vt ſit mihi tempus aggredi ad cetera. hæc interim, quæ dixi, pauca recita, Latinè à me enuntiata.

* * * * * *

Vtrum igitur putas Philoſopho, non ſecundum Cynicam temeritatem rudi & indocto, ſed qui ſe Platonicæ ſcholæ meminerit, vtrum ei putas turpe, ſcire iſta an neſcire? neglegere, an curare? noſſe quanta ſit etiam in iſtis prouidentiæ ratio, an de Diis immortalibus matri & patri credere? Q. Ennius ædes Phagitica, quæ verſibus ſcripſit, innumerabilia piſcium genera enumerat, quæ ſcilicet curioſè cognouerat. Paucos verſus memini. eos dicam:

Omnibus vt clypea præſtat, muſtela marina.
Mures ſunt Æni, aſpera & oſtrea & plurima Abydi,
Mus Mitylenæ eſt pecten, caradrum quæ apud Vmbraciæ fineis.
Brũduſij ſargus bonus eſt. hũc, magnus ſi erit, ſume.
Apriculum piſcem ſcito primum eſſe Tarenti.
Surrenti ellopa fac emas, glaucũ apud Cumas. quid?
Scarum præterij, cerebrum Iouis pænè ſupremi.
Nectoris ad patriã hic capitur magnuſque bonuſq;.
Melanurũ, turdũ, merulamq;, vmbramq; marinam.
Polypus Corcyræ, caluaria pinguia Carnæ,
Purpura, matriculi, mures, dulces quoque echini.

Alios etiam multis verſibus decorauit, & vbi gentium quiſque eorum inueniatur oſtendit: qualiter aſſus aut iuſſulentus optimè ſapiat. nec tamen ab eruditis reprehenditur.

Ne ego

Ne ego reprehendar, qui res paucißimis cognitas Græcè, Latinè propriis & elegantibus vocabulis conscribo? Cum hoc satis dixi, tum aliud accipe. Quid enim tandem, si medicinæ neque instudiosus, neque imperitus, quæpiam remedia ex piscibus quæro, vt sanè sunt plurima, cum in aliis omnibus rebus eodem naturæ munere interspersa atque interseminata, tum etiam nonnulla in piscibus; an remedia nosse, & ea conquirere, Magi potius esse, quàm Medici, quàm denique Philosophi putas? qui illis non ad quæstum, sed ad suppetias vsurus est. Veteres quidem medici etiam carmina remedia vulnerum norant, vt omnis vetustatis certißimus auctor Homerus docet: qui facit Vlixi de vulnere sanguinem profluentem sisti cantamine. Nihil enim quod salutis ferendæ gratia fit, criminosum est. At enim, inquit, piscem cui rei nisi malæ proscidisti, quem tibi Themison seruus attulit? Quasi verò non paulò prius dixerim, me de particulis omnium animalium, de situ earum, déque numero, deq́; causa conscribere: ac libros ἀνατομῶν Aristoteli & explorare studio, & augere. Atqui adeò miror, quòd vnum à me pisciculum inspectum sciatis, cùm iam plurimos qui vbicunque locorum oblati sunt, æquè inspexerim. præsertim quòd ego nihil clanculo, sed omnia in propatulo ago. at quiuis vel extrarius arbiter aßistat, more hoc & instituto magistrorum meorum, qui aiunt, hominem liberum & magnificum debere, si queat, in primori fronte animum gestare. Hunc adeò pisciculum, quem vos leporẽ marinum nominatis, plurimis qui aderant ostendi. necdum etiam decerno quid vocent, nisi quæram sanè accuratius, quòd nec apud veteres Philosophos proprietatem eius piscis reperio. quamquam sit omnium rarißima, & herculè memoranda. Quippe solus ille, quantum sciam, cùm sit cetera exoßis, duodecim numero ossa, ad similitudinem talorũ suillorum, in ventre eius connexa & catenata sunt. Quod Aristoteles

si scisset,

si sciisset; numquam profectò omisisset scripto prodere: qui aselli piscis solius omnium in mediâ aluo corculum situm pro maximo memorauit. Piscem, inquit, proscidisti. Hoc quis ferat Philosopho crimen esse, quòd lanio vel coco non fuisset? Piscem proscidisti. quid? crudum? id accusas? si cocto ventrem rusparer, hepetia suffoderem, ita vt apud te puerulus ille Sicinius Pudens suomet obsonio dixit, eam rem non putares accusandam? Atqui maius crimen est Philosopho comesse pisceis, quàm inspicere. An hariolis licet iocinera rimari, Philosopho contemplari non licebit? qui se sciat omnium animalium aruspicem, omnium Deûm sacerdotem? Hoc in me accusas, quod ego & Maximus in Aristotele miramur. cuius nisi libros bibliothecis exegeris, & studiosorum manibus extorseris, accusare me non potes. Sed de hoc penè plura quàm debui. Nunc præterea vide, quàm ipsi sese reuincant. Aiunt, mulierem magicis artibus, marinis illecebris à me petitam eo in tempore, quo me non negabunt in Gætuliæ mediterraneis montibus fuisse: vbi pisces per Deucalionis diluuia reperiantur. quod ego gratulor nescire istos, Legisse me Theophrasti quoque περὶ * & Nicandri θηριακὰ * * * * * *

Ceterùm me etiam beneficiis postularent, vt qui hoc negotium ex lectione & æmulatione Aristotelis nactus sum, nonnihil & Platone me adhortante, qui ait, eum qui ista vestiget, * * * * * *

Nunc quoniam pisces horum satis patuerunt; accipe aliud, pari quidem stultitia, sed multo tanto vanius & nequius excogitatum. Scierunt & ipsi, argumentum piscarium futile, & nihil futurum: præterea nouitatem eius ridiculam. Quis enim fando audiuit, ad maleficia Magica disquammari & exdorsari pisceis solere? Potius aliquid de rebus peruulgatioribus, & iam creditis fingendum esset. Igitur ad præscriptum opinionis & famæ, confinxere puerum quempiam car-

Y

piam carmine cantatum, remotis arbitris, secreto loco, arula, & lucerna, & paucis conscijs testibus, vbi incantatus sit, corruisse: postea nescientem sui, excitatum. Nec vltra isti quidem progredi mendacio ausi. Etenim fabula vt impleretur, addendū etiam illud fuit, puerum eumdem multa præsagio prædixisse. quippe hoc emolumentum canticis accipimus, Præsagium, & Diuinationem. Nec modò vulgi opinione, verùm etiam doctorum virorum auctoritate, hoc miraculum de pueris confirmatur. Memini apud Varronem Philosophum, virum accuratissimè doctum atque eruditum, cùm alia huiusmodi, tum hoc etiam legere: Trallibus de euentu Mithridatici belli Magica percontatione consulentibus, puerum in aqua simulacrum Mercurij contemplantem, quæ futura erant centum sexaginta versibus cecinisse. Itemq; Fabium, cum quingentos denarios perdidisset, ad Nigidium consultum venisse: ab eo pueros carmine instinctos indicasse, vbi locorum defossa esset crumena, cum parte eorum, ceteri vt forent distributi: vnum etiam denarium ex eo numero habere M. Catonem Philosophum. quem se à pedissequo in stipe Apollinis accepisse Cato confessus est. Hæc & alia apud plerosque de Magicis pueris lego equidem: sed dubius sententiæ sum, dicámne fieri posse, an negem. Quamquam Platoni credam, inter Deos atque homines, natura & loco medias quasdam diuorum potestates intersitas, easq; Diuinationes cunctas & Magorum miracula gubernare. Quin & illud mecum reputo, posse animum humanum, & puerilem præsertim, simplicemq;, seu carminum auocamento, siue odorum delinimento soporari, & ad obliuionem præsentium externari: & paulisper remota corporis memoria, redigi ac redire ad naturam suam, quæ est immortalis scilicet, & diuina; atq; ita, veluti quodam sopore, futura rerum præsagire. Verùm enimuerò, vt ista sese habent, si qua fides hisce rebus impertienda est, debet ille

bet ille nescio qui puer, prouidus, quantum ego audio & corpore decorus atque integer deligi, & animo solers, & ore facundus: vt in eo aut diuina potestas, quasi bonis aedibus, d uersetur, si dignè tamen ea pueri corpore includitur: aut ipse animus expergitus, citò ad diuinationem suam redigatur: quae ei promptè insita, & nulla obliuione saucia & hebes, facilè resumatur. Non enim ex omni ligno, vt Pythagoras dicebat, debet Mercurius exsculpi. Quod si ita est; nominate quis ille fuerit puer, sanus, incolumis, ingeniosus, decorus, quem ego carmine dignatus sim initiare. Ceterùm Thallus, quem nominastis, medico potius quàm Mago indiget. est enim miser morbo Comitiali ita infectus; vt ter aut quater die saepenumero, sine vllis cantaminibus, corruat, omniaq; membra conflictationibus debilitet: facie vlcerosus, fronte & occipitio conquassatus, oculis hebes, naribus hiulcus, pedibus caducus. Maximus omnium Magus est, quo praesente Thallus diu steterit. ita plerumq; morbo ceu somno vergens inclinatur. Eum tamen vos carminibus meis subuersum dixistis, quòd fortè me coram semel decidit. Conserui eius plerique adsunt, quos exhiberi denuntiastis. Possunt dicere omnes, quid in Thallo dispiciant: cur nemo audeat cum eo ex eodem catino canare, eodem poculo bibere. Et quid ego de seruis? vos ipsi videtis. Negate Thallum, multò prius quàm ego Oeam venirem, corruere eo morbo solitum, medicis saepenumero ostensum. Negant hoc conserui eius, qui sunt in ministerio vestro? Omnium rerum conuictum me fatebor; nisi rus de omnium consensu diu ablegatus est, in longinquos agros, ne familiam contaminaret. Quod ita factum, nec ab illis negari potest. eò nec potuit hodie à nobis exhiberi. Nam, vt omnis ista accusatio temeraria & repentina fuit; nudiustertius nobis Aemilianus denuntiauit, vt seruos numero quindecim apud te exhiberemus. Adsunt quatuordecim, qui in oppido erant. Thallus

ſolus rus ablegatus, vt dixi, fermè ad centeſimum lapidem, longè ex oculis. Thallus ſolus abeſt, ſed miſimus qui eum curriculo aduehat. Interroga Maxime, quatuordecim ſeruos, quos exhibemus, Thallus puer vbi ſit, & quàm ſaluè agat: interroga ſeruos accuſatorum meorum. non negabunt, turpiſsimum puerum corpore putri & morbido caducum, barbarum, ruſticanum. Bellum verò puerum elegiſtis, quem quis ſacrificio adhibeat, cuius caput contingat, quem pulcro pallio amiciat, à quo reſponſum ſperet. Vellem herculè adeſſet. tibi eum Aemiliane permiſiſſem, vt teneres ipſe, vt interrogares. Iam in media quæſtione, hic ibidem pro tribunali oculos truces in te inuertiſſet, faciem tuam ſpumabundus conſpuiſſet, manus contraxiſſet, caput ſuccuſsiſſet, poſtremò in ſinu tuo corruiſſet. Quatuordecim ſeruos quos poſtulaſti, exhibeo: cur illis ad quæſtionem nihil vteris? Vnum puerum, atque eum caducum, requiris, quem olim abeſſe pariter mecum ſcis? Quæ alia eſt euidentior calumnia? Quatuordecim ſerui petitu tuo adſunt, eos diſsimulas: vnus puerulus abeſt, eum inſimulas. Poſtremò quid vis? puta Thallum adeſſe. Vis probare, eum præſente me concidiſſe? Vltrò confiteor. Carmine id factum dicis? hoc puer neſcit: ego, non factum, reuinco. Nunc, caducum eſſe puerum, nec tu audebis negare. Cur ergo carmini potius, quàm morbo attribuatur eius ruina? An euenire non potuit, vt fortè præſente me idem pateretur, quod ſæpe aliâs multis præſentibus? Quod ſi magnum putarem, caducum deiicere, quid opus carmine fuit? cum incenſus Gagates lapis, vt apud Phyſicos lego, pulcrè & facile hunc morbum exploret: cuius odore etiam in venalitiis vulgò ſanitatem aut morbum venalium experiantur. Etiam orbis à figulo circumactus, nō difficile eiuſdem valitudinis hominem vertigine ſui corripit. ita ſpectaculum rotationis, eius animi in ſaucium debilitat. ac multò plus ad caducos conſternendos

figulus

figulus valet, quàm Magus. Tu frustra postulasti vt seruos exhiberem: ego non de nihilo postulo, vt nomines, quinam testes huic piaculari sacro adfuerint, cum ego ruentem Thallum impellerem. Vnum omnino nominas puerulum illum Sicinium Pudentem, cuius me nomine accusas: is enim affuisse se dicit. cuius pueritia etsi nihil ad religionem suffragaretur, tamen accusatiò fidem derogaret. Facilius fuit Aemiliane, ac multo grauius, tete vt ipsum diceres interfuisse, & ex eo sacro cœpisse dementire potius, quàm totum negotium, quasi ludicrum, pueris donares. Puer cecidit, puer vidit. num etiam puer aliquis incantauit? Hic satis veteratoriè Tannonius Pudens, cum hoc quoque mendacium frigere, ac propè iam omnium vultu & murmure explosum videret; vt vel suspiciones quorumdam spe moraretur, ait pueros alios producturum, qui sint aquè à me incantati. atque ita ad aliam speciem argumenti transgressus est. Quod quamquam dissimulare potui, tamen vt omnia, ita hoc quoque vltrò prouoco. Cupio enim produci eos pueros, quos spe libertatis audio confirmatos ad mentiendum. Sed nihil amplius dico, quàm vt producant. Postulo igitur & flagito Tannoni Pudens, vt expleas quod es pollicitus. Cedò pueros istos quibus cõfiditis. produc, nomina qui sint. mea aqua licet ad hoc vtare. Dic inquam Tannoni. quid taces? quid cunctaris? quid expectas? Quod si hic nescit quid dixerit, aut nomina oblitus est; at tu Aemiliane cede huc. dic quid aduocato tuo mandaueris. exhibe pueros. Quid expalluisti? quid taces? hoccine accusare est? hoccine tantum crimen deferre? an Claudium Maximum, tantum virum, ludibrio habere, me calumnia insectari? Quod si fortè patronus tuus verbo prolapsus est, & nullos pueros habes quos producas; saltem quatuordecim seruis, quos exhibui, ad aliquid vtere: aut cur sisti postulabas tantam familiam, Magiæ accusans? De quindecim seruis denuntiasti:

 quòd si

quòd si de vi accusares, quot tandem seruos postulares? Sciunt ergo aliquid quindecim serui, & occultum est? an occultum non est, & Magicum est? Alterum horum fatearis necesse est: aut illicitum non fuisse, in quo tot conscios non timuerim: aut si illicitum fuit, scire tot conscios non debuisse. Magia ista, quantum ego audio, res est legibus delegata, iam inde antiquitùs duodecim Tabulis propter incredundas frugum illecebras interdicta. Igitur & occulta non minus, quàm tetra & horribilis, plerumque noctibus vigilata, & tenebris abstrusa, & arbitris solitaria, & carminibus murmurata. cui non modò seruorum, verùm etiam liberorum pauci adhibentur. Et tu quindecim seruos vis interfuisse. Nuptiæ'ne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an conuiuiũ tempestiuum? Quindecim serui sacrum Magicum participant, quasi Quindecimuiri sacris faciundis creati. Cui tamen rei tot numero adhibuissem, si conscientiæ nimis multi sunt? Quindecim liberi homines, populus est: totidem serui, familia: totidem vincti, ergastulum. An auditorio multitudo eorum necessaria fuit, qui diutinè hostias lustraleis tenerent? At nullas hostias nisi gallinas nominastis. An vt grana thuris numerarent? an vt Thallum prosternerent? Mulierem etiã liberam perductam ad me domum dixistis, eiusdem Thalli valitudinis: quam ego pollicitus sim curaturum. eam quoque incantatam à me corruisse. Vt video, vos palæstritam, non Magum accusatum venistis: ita omnis qui me accesserint, dicitis cecidisse. Negauit tamen quærente te Maxime, Themison medicus, à quo mulier ad inspiciendum perducta est, quidquam vltra passam: nisi quæsisse me, Ecquid illi aures obtinnirent, & vtra earum magis. vbi responderit, dextram sibi aurem nimis inquietam, confestim decessisse. Hic ego Maxime, quamquam sedulò impræsentiarium à laudibus tuis tempere, ne vbi tibi ob causam istam videar blanditus; tamen so-

lertiam

lertiam tuam in percōtando nequeo quin laudem. Dudum enim cum agitarentur hæc, & illi incantatam mulierem dicerent, medicus qui adfuerat abnueret; quæsisti tu nimis quàm prudenter, quod mihi emolumentum fuerit incantandi? responderunt, vt mulier rueret. Quid deinde? mortua est? inquis: negarunt. Quid ergo dicitis? quod Apuleij commodum, si ruisset? ita enim pulcrè ac perseueranter tertiò quæsiuisti; vt qui scires omnium factorum rationes diligentius examinandas, ac sæpius causas quæri, facta concedi: eoq; etiam patronos litigatorum causidicos nominari, quòd cur quæque facta sint, expediant. Ceterùm negare factum, facilis res est, & nullo patrono indiget: rectè factum vel perperam, docere, id verò multo arduum & difficile est. Frustra igitur, an factum sit, quæritur, quòd nullam malam causam habuit vt fieret. Ita facti reus, apud bonum iudicem scrupulo quæstionis liberatur, si nulla fuit ei ratio peccandi. Nunc, quoniam neque incantatam, neque prostratam mulierem probauerunt, & ego non nego petitu medici à me inspectam; dicam tibi Maxime, cur illud de aurium tinnitu quæsierim, non tam purgandi mei gratia in ea re quam tu iam præiudicasti neque culpæ neque crimini confinem, quàm vt ne quid auribus tuis & doctrinæ tuæ congruens reticuerim. Dicam igitur quàm breuissimè potero. etenim admonendus es mihi, non docendus. Plato philosophus in illo præclarissimo Timæo cælesti quadam facundia vniuersum Mundum molitus, postquam de nostri quoque animi trinis potestatibus solertissimè disseruit, & cur quæque membra nobis diuina prouidentia fabricata sint, aptissimè demonstrauit; causam morborum omnium trifariam percenset. Primam causam primordiis corporis attribuit: si ipsæ elementorum qualitates, humida & frigida, & his duæ aduersæ non congruant. id adeò euenit, cum quæpiam earum modo excessit, aut loco demigrauit. Se-

quens causa morborum inest in eorum vitio, quæ iam concreta ex simplicibus elementis, vna tamẽ specie coaluerunt: vt est sanguinis species, & visceris, & ossis, & medullæ, porrò illa quæ ex hisce singularibus mixta sunt. Tertiò, in corpore concrementa varij fellis, & turbidi spiritus, & pinguis humoris, nouissima ægritudinum incitamenta sunt. Quorum è numero præcipua sit materia morbi comitialis, de quo dicere exorsus sum; cum caro in humorẽ crassum & spumidũ inimico igni cõliquescit, & spiritum indidem parto ex candore compressi aeris albida & tumida tabes fluit. Ea namq; tabes, si foras corporis prospirauit, maiore dedecore quàm noxa diffunditur. Pectoris enim primorem cutim vitiligine insignit, & omnimodis maculationibus conuariat. sed cui hoc vsu venerit, numquam postea comitiali morbo attentatur. Ita ægritudinem animi grauissimam, leui turpitudine corporis compensat. Enimuerò si perniciosa illa dulcedo intus cohibita, & bili atræ sociata, venis omnibus furens peruasit: deinde ad summum caput viam molita, dirum fluxum cerebro immiscuit; illico regalem partem animi debilitat, quæ ratione pollens, verticem hominis velut arcem & regiam insedit. Eius quippe diuinas vias & sapientes meatus obruit & obturbat. quod facit minore pernicie per soporem; cum potu & cibo plenos Comitialis morbi prænuntia strangulatione modicè angit. Sed si vsqueadeò aucta est, vt etiam vigilantium capiti offundatur; tum verò repentino mentis nubilo obtorpescunt, & moribundo corpore cessante animo cadunt. Eum nostri non modò Maiorem & Comitialem, verùm etiam Diuinum morbum, ita vt Græci ἱερὰν νόσον, verè nuncuparunt. videlicet quòd animi partem rationalem, quæ longè sanctissima est, eam violet. Agnoscis Maxime rationem Platonis, quantum potui pro tempore, perspicuè explicatam. cui ego fidem arbitratus, causam Diuini morbi esse, cum illa pestis in caput redunda-

redundauit: haudquaquam videor de nihilo percontatus, an esset mulieri illi caput graue, ceruix torpens, tempora pulsata, auris sonora. Et ceterum, quòd dextræ auris crebriores tinnitus fatebatur, signum erat morbi penitus adacti. Nam dextera corporis validiora sunt. eoq; minus spei ad sanitatem relinquunt, cum & ipsa ægritudini succumbunt. Aristoteles adeò in Problematis scriptũ reliquit, quibus æquè caducis à dextero morbus occipiat, eorum esse difficiliorem medelam. Longum est, si velim Theophrasti quoque sententiam de eodem morbo recensere. est enim etiam eius egregius liber de Caducis. Quibus tamen in alio libro, quem De non videntibus animalibus conscripsit, remedio esse ait exuuias stellionum, quas velut senium, more ceterorum serpentium, temporibus statutis exuant. Sed nisi confestim eripias, malignóne præsagio, an naturali adpetentia, illico conuertuntur, & deuorant. Hæc iccirco commemoraui, nobilium Philosophorum disputata simul & libros sedulò nominaui, nec vllum ex medicis aut poëtis volui attingere; vt isti desinant mirari, si Philosophi suapte doctrina causas morborum & remedia nouerunt. Igitur cum ad inspiciendum mulier ægra, curationis gratia, ad me perducta sit, atque hoc, & medici confeßione qui adduxit, ad meam ratiocinationem rectè factum esse conueniat; aut constituant, Magi & malefici hominis esse, morbis mederi: aut si hoc dicere non audent, fateantur se in puero & muliere caducis vanas & prorsus caducas calumnias intendisse. Imò enim, si audire verùm velis Aemiliane; tu potius caducus, qui iam tot calumniis cecidisti. Neque enim grauius est corpore quàm corde collabi: pede potius quàm mente corruere; in cubiculo despui, quàm in isto splendidißimo cœtu detestari. At tu fortasse te putas sanum, quòd non domi contineris, sed insaniam tuam, quoquò te duxerit, sequeris. Atqui si contendere vis furorem tuum cum Thalli furore; inue-

mes non permultum interesse: nisi quòd Thallus sibi, tu etiam aliis furis. Ceterùm Thallus oculos torquet, tu veritatem: Thallus manus contrahit, tu patronos: Thallus pauimentis illiditur, tu tribunalibus. Postremò, ille quidquid agit, in ægritudine facit, ignorans peccat: at tu miser, prudens & sciens delinquis. Tanta vis morbi te instigat. falsum pro vero insimulas, infectũ pro facto criminaris. quem innocentem liquidò scis, tamen accusas vt nocentem. Quin etiam, quod præterij, sunt quæ fatearis nescire: & eadem rursus, quasi scias, criminaris. Ais enim, me habuisse quædam sudariola inuoluta apud Lareis Pontiani. Ea inuoluta quæ & cuiusmodi fuerint, nescisse te confiteris: neque præterea quemquam esse qui viderit. tamen illa contendis instrumenta Magiæ fuisse. Nemo tibi blandiatur Æmiliane. Non est in accusando versutia, ac ne impudentia quidem, ne tu arbitreris. Quid igitur? furor infelix acerbi animi, & misera insania crudæ senectutis. His enim penè verbis cum tam graui & perspicaci iudice egisti: Habuit Apuleius quæpiam linteolo inuoluta apud Lareis Põtiani. hæc quoniam ignoro quæ fuerint, iccirco Magica fuisse contendo. crede igitur mihi quod dico, quia id dico quod nescio. *O pulcra argumenta, & apertè crimen reuincentia!* Hoc fuit, quoniam quid fuerit ignoro. *Sòlus repertus es Aemiliane, qui scias etiam illa quæ nescis. Tantum super omneis stultitia vectus es. quippe qui solertissimi & acerrimi Philosophorum fuerunt, ne iis quidem confidendum esse aiunt, quæ videmus. At tu de illis quoque affirmas, quæ neque conspexisti vmquam, neque audisti. Pontianus si viueret, atque eum interrogares quæ fuerint in illo inuolucro; nescire se responderet. Libertus etiam ille qui claues eius loci in hodiernum habet, & à vobis stat, numquam se ait inspexisse: quamquam ipse aperiret, vtpote promus librorum qui illic erant conditi, penè quotidie: &*

claudere

clauderet sæpe nobiscum, multo sæpius solus intraret, linteum in mensa positum cerneret, sine vllo sigillo, sine vinculo. Quid ni enim? Magicæ res in eo occultabantur, eò negligentius adseruabam. Sed enim liberè scrutandum & inspiciendum, si liberet, etiam auferendum, temerè exponebam, alienæ custodiæ commendabam, alieno arbitrio permittebam. Quid igitur impræsentiarum vis tibi credi, quod ne Pontianus quidem sciret, qui indiuiduo contubernio mecum vixit, id te scire, quem numquam viderim nisi pro tribunali? An quòd libertus assiduus, cui omnis facultas inspiciendi fuit, quòd is libertus non viderit, te, qui numquam eò accesseris, vidisse? denique vt quod non vidisti, id tale fuerit, quale dicis? Atqui stulte, si hodie illud sudariolum tu intercepisses, quidquid ex eo promeres, ego Magicum negarem. Tibi adeò permitto. finge quiduis, reminiscere, excogita, quod possit Magicum videri; tamen de eo tecum decertarem. aut ego subiectũ dicerem, aut remedio acceptum, aut sacro traditum, aut somnio imperatum. Mille alia sunt, quibus possem more communi & vulgatissima obseruationum consuetudine verè refutare. Nunc id postulas, vt quod deprehensum & detentum, tamen nihil me apud bonum iudicem læderet, id inani suspicione incertum & incognitum condemnet. Haud sciam, an rursus vt soles, dicas: Quid ergo illud fuit, quod linteo tectum, apud Lareis potissimum deposuisti? *Itane est Aemiliane? sic accusas, vt omnia à reo percontere, nihil ipse adferas cognitum.* Quamobrem pisceis quæris? Cur ægram mulierem inspexisti? quid in sudario habuisti insutum? *Accusatum, an interrogatum venisti? Si accusatum; tu te argue quæ dicis: si interrogatum; noli præiudicare quid fuerit. quod ideo te necesse est interrogare, quia nescis. Ceterùm hoc quidem pacto omneis homines rei constituentur; si ei qui nomen cuiuspiam detulerit, nulla necessitas sit probandi,*

bandi, omnis contrà facultas percontandi. Quippe omnibus ficut fortè negotium Magiæ facessitur, quidquid omnino egerint, obiicietur. Votũ in alicuius statuæ femore aßignasti; igitur Magus es: aut cur signasti? Tacitas preces in templo Deu allegasti; igitur Magus es: aut quid optasti? Contrà, nihil in templo precatus es; igitur Magus es: aut cur Deos non rogasti? Similiter si posueris donum aliquod, si sacrificaueris, si verbenam sumpseris. Dies me deficiet, si omnia velim persequi, quorum rationem similiter calumniator flagitabit. præsertim quod conditum cunque, quod obsignatum, quod inclusum domi adseruatur, id omne eodem argumento Magicum dicetur: aut è cella promptuaria in forum atque in iudicium proferetur. Hæc quanta sint, & cuiusmodi, Maxime, quantusq; campus calumniis hoc Aemiliani tramite aperiatur: quantíque sudores innocentibus hoc vno sudariolo adferantur, possum equidem pluribus disputare. sed faciam quod institui. etiam quod non necesse est confitebor: & interrogatus ab Aemiliano respondebo. Interrogas Aemiliane quid in sudario habuerim. at ego, quamquam omnino positum vllum sudarium meum in bibliotheca Pontiani poßim negare; tamen Maxime fuisse concedam: cum habeam dicere, nihil in eo inuolutum fuisse. quæ si dicam; neque testimonio aliquo, neque argumento reuincar. Nemo enim qui attigerit est: Vnus libertus, vt ais, qui viderit. tamẽ inquam, per me licet fuerit repertißimum. sic enim, si vis, arbitrare: vt olim Vlixis socij thesaurum reperisse arbitrati sunt, cum vtrem ventosißimum manticularentur. Vin dicam, cuiusmodi illas res in sudario obuolutas, Laribus Pontiani commendarim? Mos tibi geretur. Sacrorum pleraque initia in Græcia participaui. Eorum quædam signa & monumenta tradita mihi à sacerdotibus sedulò conseruo. Nihil insolitum, nihil incognitum dico. vel vnius Liberi patris symmistæ, qui adestis,

scitis,

ſcitis, quid domi conditum celetis, & abſque omnibus profanis tacitè veneremini. At ego, vt dixi, multiiuga ſacra, & plurimos ritus, varias cerimonias, ſtudio veri & officio erga Deos didici. Nec hoc ad tempus compono: ſed abhinc fermè triennium eſt, cum primis diebus quibus Oeam veneram, publicè diſſerens de Aeſculapij maieſtate, eadem iſta præ me tuli, & quòd ſacra noſſem percenſui. Ea diſputatio celebratiſſima eſt. vulgò legitur. in omnium manibus verſatur, non tam facundia mea, quàm mentione Aeſculapij religioſis Oeenſibus, commendata. Dicite aliqui, ſi quis fortè meminit, huius loci principium. Audís ne Maxime multos ſuggerentes? immò ecce etiam liber offertur. recitari ipſa hæc iubebo: quoniam oſtendis humaniſſimo vultu, auditione te iſta non grauari. Etiámne cuiquam mirum videri poteſt, cui ſit vlla memoria religionis, hominem tot myſteriis Deûm conſcium, quædam ſacrorum crepundia domi adſeruare? atque ea lineo texto inuoluere, quod puriſſimum eſt rebus diuinis velamentum? Quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, iam inde Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt. Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exorta, non modò indutui & amictui ſanctiſſimis Aegyptiorum ſacerdotibus, ſed opertui quoque inde rebus ſacris vſurpatur. Atque ego ſcio nonnullos, & cum primis Aemilianũ iſtum, facetiæ ſibi habere, res diuinas deridere. Nam, vt audio, percenſentibus iis qui iſtum nouere, nulli Deo ad hoc æui ſupplicauit; nullum templum frequentauit. ſi fanum aliquod prætereat, nefas habet, adorandi gratia manum labris admouere. Iſte verò nec Diis rurationis, qui eum paſcunt ac veſtiunt, ſegetes vllas, aut vitis aut gregis primitias impartit. nullam in villa eius delubrum ſitum, nullus locus aut lucus conſecratus. Et quid ego de luco & delubro loquor? Negant vidiſſe ſe, qui fuêre, vnum ſaltem in finibus eius

aut la-

aut lapidem vnctum, aut ramum coronatum. Igitur agnomenta ei duo indita: Charon, vt iam dixi, ob oris & animi diritatem: sed alterũ quod libentius audit, ob Deorum contemptum, Mezentius. Quapropter facile intelligo, hasce ei tot initiorum enumerationes nugas videri. & forsan, ne ob hanc diuini contumaciam non inducat in animum, verum esse quod dixi, me sanctissimè tot sacrorum signa & memoracula custodire. Sed ego quid de me Mezentius sentiat, manum non vorterim. Ceteris autem clarissima voce profiteor, si qui fortè adest eorumdem solemnium mihi particeps; signũ dato, & audiat licet quæ ego adseruem. Nam equidem nullo vmquam periculo compellar, quæ reticenda accepi, hæc ad profanos annuntiare. Vt puto, Maxime, satis videor cuiuis vel iniquissimo animo explesse, & quod ad sudarium pertineat, omnem criminis maculam detersisse: ac bono iam periculo ad testimonium illud Crassi, quod post ista quasi grauissimum legerunt, à suspicionibus Aemiliani transcensurus. Testimonium ex libello legi audisti gumiæ cuiusdam, & desperati lurconis, Iunij Crassi, me in eius domo nocturna sacra cum Appio Quintiano amico meo factitasse, qui ibi mercede deuersabatur. Idq; se ait Crassus, quamquam meo tempore vel Alexandriæ fuerit, tamen à cæde & fumo & auium plumis comperisse scilicet eum, cum Alexandriæ symposia obiret. Est enim Crassus iste, qui non inuitus de die in ganeas correpat. In illo cauponis nidore pinnas de Penatibus suis aduectas, aucupatum fumum domus suæ agnouisse, patrio culmine longè exortum. Quem si oculis vidit; vltra Vlixi vota & desideria hic quidem est oculatus. Vlixis fumum terra sua mergentem compluribus annis è littore prospectans, frustra captauit: Crassus in paucis quibus abfuit mensibus, eumdem fumum, sine labore, in taberna vinaria sedens, conspexit. Sin verò naribus nidorem domesticum præsensit; vincit idem sagacitate odoran-

odorandi canes & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio, Alexandrini cæli quidquam abusque Oeensium finibus oboleat? Est quidem Crassus iste summus helluo, & omnis fumi non imperitus. sed profectò pro studio bibendi, quo solo censetur, facilius ad eum Alexandria vini aura quàm fumi perueniret. Intellexit hoc & ipse incredibile futurum. Nam dicitur ante horam diei secundam, ieiunus adhuc & abstemius, testimonium istud vendidisse. Igitur scripsit, hæc se ad hunc modum comperisse. Postquam Alexandria reuenerit, domum suam rectà contendisse, ex qua iam Quintianus migrarat. ibi in vestibulo multas auium pinnas offendisse, præterea parietes fuligine deformatos. quæsisse causas ex seruo suo quem Oeæ reliquerit, eúmque sibi de meis & Quintiani nocturnis sacris indicasse. Quàm verò sublimiter compositum, & verisimiliter commentum: me, si quid eius facere vellem, nō domi meæ potius facturum? Quintianum istum qui mihi assistit, quem ego pro amicitia, quæ mihi cum eo artissima est, proq; eius egregia eruditione, & perfectissima eloquētia, honoris & laudis gratia nomino: hunc igitur Quintianum, si quas auis in cæna habuisset, aut, quod aiunt, Magiæ causa interemisset; puerum nullum habuisse qui pinnas conuerreret, & foras abiiceret? præterea fumi tantam vim fuisse, vt parietes atros redderet: eamq; deformitatem, quoad habitauit, passum in cubiculo suo Quintianum? Nihil dicis Aemiliane. non est verisimile. nisi fortè Crassus non in cubiculum reuersus perrexit, sed suo more rectà ad focum. Vnde autem seruus Crassi suspicatus est, noctu potissimùm parietes fumigatos? an ex fumi colore? videlicet fumus nocturnus nigrior est, eoq; diurno fumo differt? Cur autem suspicax seruus, ac tam diligens, passus est Quintianum migrare prius, quàm mundam domum redderet? Cur illæ plumæ, quasi plumbeæ, tam diu, vsque ad aduentū Crassi manserunt? Non insimulet Crassus ser-

sus seruum suum? sed ipse hæc potius de fuligine & pinnis mentitus est, dum non potest nec in testimonio dando discedere longius à culina. Cur autem testimonium ex libello legistis? Crassus ipse vbi gentium est? An Alexandriam tædio domus remeauit? an parietes suos detergit? an, quod verius est, ex crapula helluo attentatur? Nam equidem hæc fabra tecum hesterna die animaduerti satis notabiliter in medio foro tibi Aemiliane obructantem. Quære à nomenclatoribus tuis Maxime, quamquam est ille cauponibus quàm nomenclatoribus notior: tamen inquam interroga, an hic Iunium Crassum Oeensem viderint? non negabunt. Exhibeat nobis Aemilianus iuuenem honestissimum, cuius testimonio nititur. Quid sit diei vides. Dico Crassum iamdudum ebrium stertere, aut secundo lauacro, ad repotia cænæ obeunda, vinolentum sudorem in balneo desudare. Iste cum maximè præsens per libellum loquitur, non quin adeò sit alienatus omni pudore, vt etiam sub oculis tuis si foret, sine rubore vllo mentiretur: sed fortasse nec tantulum potuit ebrius sibi temperare, vt hanc horam sobriè expectaret. aut potius Aemilianus de consilio fecit, ne cum sub tam seueris oculis tuis constitueret, ne tu belluam illam vulsis maxillis, fœdo aspectu, de specie improbares: cum animaduertisses caput iuuenis barba & capillo populatum, madentes oculos, cilia turgentia, rictum, saliuosa labia, vocem absonam, manuum tremorem, ructus. Nam patrimonium omne iampridem abligurrinit. nec quidquam ei de bonis paternis superest, nisi vna domus ad calumniam venditandam. quam tamen numquam carius quàm in hoc testimonio locauit. Nam temulentum istud mendacium tribus milibus nummis Aemiliano huic vendidit, idq; Oeeæ nemini ignoratur. Omnes hoc, antequam fieret, cognouimus. & potui denuntiatione impedire; nisi scirem mendacium tam stultum potius Aemiliano, qui frustra redimebat, quàm

mihi,

mihi, qui meritò contemnebã, obfuturum. Volui & Aemilianum damno affici, & crassum testimonij sui dedecore prostitui. Ceterùm nudiustertius haudquaquam occulta res acta est in Rufini cuiusdam domo, de quo mox dicam, intercessoribus & deprecatoribus ipso Rufino & Calphurniano. Quod eo libentius Rufinus perfecit, quòd erat certus, ad vxorem suam, cuius stupra sciens dissimulat, non minimam partem pręmij eius Crassum relaturum. Vidi te quoque Maxime, coitionem aduersum me, & coniurationem eorum pro tua sapientia suspicatum, simul libellus ille prolatus est, totam rem vultu aspernantem. Denique quamquam sunt solita audacia & importuna impudentia prędití; tamen testimonio Crassi, cuius oboluisse facem videbant, nec ipsi ausi sunt perlegere, nec quidquam eo niti. Verùm ego ista propterea commemoraui, non quòd pinnarum formidines, & fuliginis maculam, te prasertim iudice, timerem: sed vt ne impunitum Crasso foret, quod Aemiliano homini rustico fumum vendidit. Vnde etiam crimen ab illis, cum Pudentillæ litteras legerent, de cuiusdam sigilli fabricatione prolatum est. quod me aiunt ad Magica maleficia occulta fabrica, ligno exquisitissimo comparasse: & cum sit celeri forma turpe & horribile; tamen impendio colere, & Græco vocabulo nuncupare βασιλέα. Nisi fallor, ordine eorum vestigia persequor, &, singillatim apprehendens, omnem calumniæ textum retexo. Occulta fuisse fabricatio sigilli, quod dicitis, qui potest? cuius vos adeò artificem non ignorastis, vt ei, vti prastò esset, denuntiaueritis? En, adest Cornelius Saturninus artifex, vir inter suos & arte laudatus, & moribus comprobatus, qui tibi Maxime paulo antè diligenter sciscitanti, omnem ordinem gestæ rei summa cum fide & veritate percensuit: me, cum apud eum multas geometricas formas è buxo vidissem subtiliter & adfabrè factas; inuitatum eius artificio, quædam mechanica, vt

mihi elaboraſſet, petiſſe: ſimul & aliquod ſimulacrum cuiuſcunque vellet Dei, cui ex more meo ſupplicaſſem, quacunque materia, dummodò lignea, exſculperet. igitur primò buxeam tentaſſe. interim dum ego ruri ago, Sicinium Pontianum priuignum meum, qui mihi factum volebat, impetratos hebeni loculos à muliere honeſtiſſima Capitolina ad ſe attuliſſe: ex illa potius materie rariore & durabiliore, vti faceret, adhortatum. Id munus cum primis gratum mihi fore. ſed ea ſe feciſſe, perinde vt loculi ſuppetebant. Item minutatim ex tabellis compacta craßitudine Mercuriolum expediri potuiſſe. Hæc, vt dico, omnia audiſti. Præterea à filio Capitolinæ probißimo adoleſcente, qui præſens eſt, ſciſcitante te, eadem dicta ſunt: Pontianum loculos petiſſe, Pontianũ Saturnino artifici detuliſſe. Etiam illud non negatur, Pontianum à Saturnino perfectum ſigillum recepiſſe, & poſtea dono mihi dediſſe. His omnibus palàm atque apertè probatis, quid omnino ſupereſt, in quo ſuſpicio aliqua Magiæ deliteſcat? immo quid omnino eſt, quod vos manifeſti mendacij non reuincat? Occultè fabricatum eſſe ſigillum dixiſtis, quod Pontianus ſplendidißimus eques fieri curauit: quod Saturninus, vir grauis, & probè inter ſuos cognitus, in tabernula ſua ſedens, propalàm exſculpſit: quod ornatiſſima matrona munere ſuo adiuuit: quod & futurum, & factum multi cùm ſeruorum, tum amicorũ, qui ad me ventitabant, ſcierunt. Lignũ à me toto oppido, & quidem oppidò quæſitum, non piguit vos commentiri: quem quidem abfuiſſe eo tempore ſcitis. quem iuſſiſſe fieri qualicunque materia probatum eſt. Tertium mendacium veſtrum fuit, macilentam, vel omnino euiſceratam formam diri cadaueris fabricatam; prorſus horribilem & larualem. Quòd ſi compertum habebatis antè euidens ſignum Magiæ; cur mihi vt exhiberem non denuntiaſtis? An vt poſſetis in rem abſentem liberè mentiri? Cuius

tamen

tamen falsi facultas, opportunitate quadam meæ consuetudinis vobis adempta est. Nam morem mihi habeo, quoquò eam, simulacrum alicuius Dei inter libellos conditum gestare: eiq; diebus festis, thure & mero, & aliquando victimis supplicare. Dudum ergo cum audirem scelestum, perquam impudenti mendacio dictitari; iussi curriculò iret aliquis, & ex hospitio meo Mercuriolum afferret, quem mihi Saturninus iste Oeea fabricatus est. Cedò tu. eum videant, teneant, considerent. En vobis, quem scelestus ille scelestum nominabat. Auditís ne reclamationem omniũ qui adsunt? Auditís ne mendaciĳ vestri damnationem? Non vos tot calumniarum tandem dispudet? Hiccine est scelestus? haccine est larua? hoccine est quod appellitabatis Dæmonium? Magicum ne istud, an solemne & commune simulacrum est? Accipe quæso Maxime, & contemplare bene: tam puris & tam piis manibus tuis traditur res consecrata. En, vide quàm facies eius decora & succi plena sit, quàm hilaris Dei vultus: vt decenter vtrimque lanugo malis deserpat; vt in capite crispatus capillus sub imo pilei vmbraculo appareat; quàm lepidè super tempora pares pinnulæ emineant; quam autem festiuè circa humeros vestis substricta sit. Hunc qui scelestum audet dicere, profectò ille simulacra Deorum nulla videt, aut omnia negligit. Hunc deniq; qui Laruam putat, ipse est laruatus. At tibi Æmiliane, pro isto mendacio, aut Deus iste, Superûm & Inferûm commeator, vtrorúmque Deorum malam gratiam, semperq; obuias species mortuorum, quidquid Vmbrarum est vsquam, quidquid Lemurum, quidquid Manium, quidquid Laruarum oculis tuis oggerat: omnia noctium occursacula, omnia bustorum formidamina, omnia sepulcrorum terriculamenta. à quibus tamen æuo & merito haud longè abes. Ceterùm Platonica familia nihil nouimus nisi festum & lætum, & solemne & superum & cæleste. Quin altitu-

dinis studio secta ista etiam cælo ipso sublimiora quæpiã vestigauit, & in extimo mundi tergo degit. Scit me vera dicere Maximus, qui τὸ ὑπὲρ οὐράνιον τόπον ἐπὶ τῷ τοῦ οὐρανοῦ νώτῳ *legit in Phædro diligenter. Idem Maximus optimè intelligit, vt de nomine etiam vobis respondeam, quisnam sit ille non à me primo, sed à Platone nuncupatus* βασιλεὺς, *totius rerum naturæ causa, & ratio & origo initialis, summus animi genitor, æternus animantum sospitator, assiduus mundi sui opifex. Sed enim sine opera opifex, sine cura sospitator, sine propagatione genitor: neque loco, neque tempore, nec vlla vice comprehensus, eoq́ paucis cogitabilis, nemini effabilis. En, vltro augeo Magiæ suspicionem: non respondeo tibi Æmiliane quem colam* βασιλέα. *Quin si ipse proconsul interroget, quid sit Deus meus; tacebo de nomine, vt impræsentiarum satis dixi. Quod superest, nec ipse sum nescius, quosdam circumstantium cupere audire, cur non argento vel auro, sed potissimum ex ligno simulacrum fieri voluerim. idq́ eos arbitror tam ignoscendi quàm cognoscendi causa desiderare: vt hoc etiam scrupulo liberentur, cum viderint omnem suspicionem criminis abundè confutatam. Audi igitur, cui cura cognoscere est: sed animo quantum potes erecto & attento, quasi verba ipsa Platonis iam senis, de nouissimo Legum libro auditurus:* θεοῖσι δὲ ἀναθήματα χρεὼν ἔμμετρα τὸν μέτριον ἄνδρα ἀνατιθέντα δωρεῖσθαι. γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως, ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν. μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. *Hoc eò prohibet, vt delubra nemo audeat priuatim constituere. Censet etenim satis esse ciuibus, ad immolandas victimas, templa publica. Deinde subnectit:* χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε, καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα. ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος, οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα. σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς, πολέμων ὄργανα. ξύλου δὲ μονόξυλον ὅ, τι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέ-

τω, καὶ

τω, καὶ ἄλλα ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά. Vt omnium assensus declarauit, maximeq; qui in consilio estis, competentissimè videor vsus Platone, vt vitæ magistro, ita causæ patrono. cuius legibus obedientem me videtis.

L. APVLEII APOLOGIA
SECVNDA.

NVNC tempus est ad epistolas Pudentillæ prauerti, uel adeò totius rei ordinem paulò altius petere; vt omnibus manifestissimè pateat, me, quem lucri cupiditate inuasisse Pudentillæ domum dictitant, si vllum lucrum cogitarem, fugere semper à domo ista debuisse: quin & in ceteris causis minimè prosperum matrimonium; &, nisi ipsa mulier tot incommoda virtutibus suis repensaret, inimicum. Neque enim vlla alia causa præter cassam inuidiam, reperiri potest, quæ iudicium istud mihi, & multa antea pericula vitæ conflauerit. Ceterùm cur Aemilianus commoueretur, etsi verè me Magum comperisset; qui non modò vllo facto, sed ne tantulo quidem dicto meo læsus est, vt videretur se meritò vltum ire. Neq; autem gloriæ causâ me accusat, vt M. Antonius Cn. Carbonem, C. Mutius A. Albutium, P. Sulpitius Cn. Norbanum, C. Furius M. Aquiliũ, C. Curio Q. Metellum. Quippe homines eruditissimi, iuuenes laudis gratia primùm hoc rudimentum forensis operæ subibant; vt aliquo insigni iudicio ciuibus suis noscerentur. Qui mos incipientibus adulescentulis, ad illustrandum ingenij florem, apud antiquos concessus, diu exoleuit. quod si nunc quoque frequens esset, tamen ab hoc procul abfuisset. Nam neque facundiæ ostentatio rudi & indocto, neque gloriæ cupido rustico & barba-

ro, neque inceptio patrociniorum capulari seni congruisset. nisi fortè Aemilianus, pro sua seueritate, exemplum dedit, & ipsis maleficiis infensus, accusationẽ istam, pro morum integritate, suscepit. Ad hoc ego Aemiliano, non huic Afro, sed illi Africano, & Numantino, & praetereà Censorio vix credidissem; ne huic frutici credam non modò odium peccatorum, sed saltem intellectum inesse. Quid igitur est? Cuiuis clarè dilucet, aliam rem Inuidia nullam esse: quæ hunc, & Herennium Rufinũ, impulsorem huius, de quo mox dicam, ceterosq́ inimicos meos, ad nectendas Magiæ calumnias prouocarit. Quinque igitur res sunt, quas me oportet disputare. Nam si probè memini, quod ad Pudentillam attinet, hæc obiecere. Vna res est, quòd numquam eam voluisse nubere post priorem maritum, sed meis carminibus coactam dixere: altera res est de epistolis eius, quam cõfessionem Magiæ putant: deinde sexagesimo anno ætatis ad libidinem nupsisse: & quòd in villa, ac non in oppido, tabulæ nuptiales sint consignatæ, tertio & quarto loco obiecere. Nouissima, & eadem inuidiosissima criminatio de dote fuit. ibi omne virus totis viribus adnixi effudere. ibi maximè angebantur. Atque ita dixere: me grandem dotem mox in principio coniunctionis nostræ, mulieri amanti, remotis arbitris, in villa extorsisse. Quæ omnia tam falsa, tam nihili, tam inania ostendam, adeoq́ facile & sine vlla controuersia refutabo; vt medius fidus verear Maxime, quiq́ in consilio estis, ne demissum & subornatum à me accusatorem putetis, vt inuidiam meam reperta occasione palàm restinguerem. Mihi credite, quod reapse intelligetur. oppidò quàm mihi laborandum est, ne tam friuolam accusationem me potius callidè excogitasse, quàm illos stultè suscepisse existimetis. Nunc dum ordinem rei breuiter persequor, & efficio vt ipse Aemilianus recognoscat falsò se ad inuidiam meam inductum, & longè à vero aberrasse necesse habeat confiteri;

quæso

quæso, vti adhuc feceritis, vel si quo magis etiam potestis, ipsum fontem & fundamentum mendacij huiusce diligentissimè cognoscatis. Aemilia Pudentilla, quæ nunc mihi vxor est, ex quodam Sicinio Amico, quicum antea nupta fuerat, Pontianum & Pudentem filios genuit: eosq; pupillos in potestate aui paterni relictos, nam superstite patre Amicus decesserat, per annos fermè quatuordecim memorabili pietate sedulò aluit. Non tamen libenter in ipso ætatis suæ flore tam diu vidua. sed puerorum auus, inuitam eam conciliare studebat alteri filio suo Sicinio Claro. eoq; ceteros procos absterrebat. & præterea minabatur, si extrario nupsisset; nihil se filiis eius ex paternis eorum bonis testamento relicturum. Quam conditionem cum obstinatè propositam videret mulier sapiens, & egregiè pia; ne quid filiis suis eo nomine incommodaret, facit quidem tabulas nuptiales, cum quo iubebatur, cum Sicinio Claro: verùm enimuerò vanis frustrationibus nuptias eludit, eo ad, dum puerorum auus fato concessit, relictis filiis eius heredibus. ita vt Pontianus, qui maior natu erat, fratri suo tutor esset. Eo scrupulo liberata, cum à principibus viris in matrimonium peteretur; decreuit, sibi diutius in viduitate non permanendum. Quippe vt solitudinis tædium perpeti posset; tamen ægritudinem corporis ferre non poterat. Mulier sanctè pudica, tot annis viduitatis sine culpa, sine fabula, assuetudine coniugis torpens, & diutino situ viscerum saucia, vitiatis intimis vteri, sæpe ad extremum vitæ discrimen doloribus obortis exanimabatur. Medici cum obstetricibus consentiebant, penuria matrimonij morbum quæsitum. malum indies augeri, ægritudinē ingrauescere: dum ætatis aliquid supersit, nuptiis valitudinem medicandum. Consilium istud cum alij approbarent, tum maximè Aemilianus iste, qui paulo prius confidentissimo mendacio adseuerabat, numquam de nuptiis Pudentillam cogitasse, priusquàm foret

Magicis maleficiis à me coacta, me solum repertum, qui viduitatem eius, velut quamdam virginitatem, carminibus & venenis violarem. Sæpe audiui non de nihilo dici, Mendacem memorem esse oportere. At tibi Aemiliane non venit in mentem, priusquam ego Oeeam venirem, te litteras etiam, vti nuberet, scripsisse ad filium eius Pontianum, qui tum adultus Romæ agebat? Cedò tu epistolam, vel potius da ipsi: legat. sua sibi voce, suisq; verbis sese reuincat. Estne hæc tua epistola? quid palluisti? nam erubescere tu quidem non potes, est ne tua ista subscriptio? Recita quæso clarius, vt omnes intelligant, quantum lingua eius manu discrepet, quantumq; minor illi sit mecum quàm secum dissensio. Scripsisti ne hæc Aemiliane, quæ lecta sunt? Nubere illam velle, & debere scio: sed quem eligat, nescio. *Rectè tu quidem, nesciebas. Pudentilla enim tibi, cuius infestam malignitatem probè norat, de ipsa re tantum, ceterùm de petitore nihil fatebatur. At tu dum eam putas etiamnũc Claro fratri tuo denupturam; falsa spe inductus, filio quoque eius Pontiano auctor assentiendi fuisti. Igitur si Claro nupsisset, homini rustico & decrepito seni; sponte eam diceres, sine vlla Magia, iam olim nupturisse. Quoniam iuuenem talem, qualem dicitis, elegit, coactam fecisse ais: ceterum semper nuptias aspernatam. Nescisti improbe, epistolam tuam de ista re teneri: nescisti te tuomet testimonio conuictum iri. Quam tamen epistolam Pudentilla, testem & indicem tuæ voluntatis, vt quæ te leuem & mutabilem, nec minus mendacem & impudentem sciret, maluit retinere, quàm mittere. Ceterum ipsa de ea re Pontiano filio suo Romam scripsit, etiam causas consilij sui plenè allegauit. Dixit illa omnia de valitudine. nihil præterea esse, cur amplius deberet obdurare. hereditatem auitam longa viduitate, cum despectu salutis, suæ quæsisse. eamdem summa industria auxisse. Iam Deûm voluntate, ipsum*

vxori,

vxori, fratrem eius virili togæ idoneos esse. Tandem aliquando se quoque paterentur solitudini suæ, & ægritudini subuenire. Ceterùm de pietate sua & supremo iudicio nihil metuerent: qualis vidua eis fuerit, talem nuptam futuram. Recitari iubebo exemplum epistolæ huius, ad filium missæ. Satis puto ex istis cuiuis liquere posse, Pudentillam non meis carminibus ab obstinata viduitate compulsam; sed olim sua sponte à nubendo non alienam, me fortasse præ ceteris maluisse. Quæ electio tam grauis feminæ, cur mihi crimini potius quàm honori danda sit, non reperio. Nonnihil tamen miror, quòd Aemilianus & Rufinus id iudicium mulieris ægrè ferant: cum ij qui Pudentillam in matrimonium petiuerunt, æquo animo patiantur me sibi prælatum. Quod quidem illa vt faceret, filio suo potius quàm animo obsecuta est. Ita factum, nec Aemilianus poterit negare. Nam Pontianus acceptis litteris matris, confestim Romam aduolàuit: metuens ne si quem auarum virum nacta esset, omnia, vt sæpe fit, in mariti domum conferret. Ea sollicitudo non mediocriter animũ angebat. Omnes illi, fratriq; diuitiarum spes in facultatibus matris sitæ erant. Auus modicum reliquerat, mater HS quadragies poßidebat. Ex quo sanè aliquantam pecuniam, nullis tabulis, sed vt æquum erat, mera fide acceptam filiis debebat. Hunc ille timorem mußitabat. aduersari propalàm non audebat, ne videretur diffidere. Cum in hoc statu res esset, inter precationem matris, & metum filij; forte ne an fato ego aduenio, pergens Alexandriam. Dixissem herculè, Quod vtinam numquam euenisset; ni me vxoris meæ respectus prohiberet. Hyems anni erat. Ego ex fatigatione itineris aduectus, apud Appios veteres amicos meos, quos honoris & amoris gratia nomino, aliquàmmultis diebus decumbo. Eò venit ad me Pontianus. nam fuerat mihi non ita pridem ante multos annos Athenis, per quosdam communeis amicos conciliatus, &

arto postea contubernio intimè iunctus. facit omnia circa honorem meum obseruanter, circa salutem sollicitè, circa amorem callidè. Quippe etenim videbatur sibi peridoneum maritum matri reperisse, cui bono periculo totam domus fortunam concrederet. Ac primò quidẽ voluntatem meam verbis inuersis periclitabundus, quoniam me viæ cupidum & conuersum ab vxoria re videbat, orat saltem paulisper manerem. velle se mecum proficisci: hyemem alteram propter Syrtis æstus & bestias opperiendam, quòd illam mihi infirmitas exemisset. Multis etiam precibus me ab amicis meis Appiis aufert, vt ad sese in domum matris suæ transferat, salubriorem mihi habitationem futuram. Præterea prospectu matris, qui mihi gratissimus est, liberius me ex ea fruiturum. Hæc omnia, adnixus impenso studio, persuadet: & matrem suam, suumq; fratrem puerum istum mihi commendat. nonnihil à me in communibus studiis adiuuantur. Augetur oppidò familiaritas. interibi reualesco. Dissero aliquid, postulantibus amicis, publicè. omnes qui aderant, ingenti celebritate basilicam, qui locus auditorij erat, complentes, inter alia pleraque congruentissima voce insigniter acclamant, petentes vt remanerem, fieremq; ciuis Oeensium. Mox auditorio misso, Pontianus eo principio me adortus, consensum publicæ vocis pro diuino auspicio interpretatur: aperitq;, consilium sibi esse, si ego non nolim, matrem suam, cui plurimi inhient, mecum coniungere: quoniam mihi soli, ait, rerum omnium confidere sese, & credere, vt id onus recipiam: quoniam non formosa pupilla, sed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur. Si hæc reputans, formæ aut diuitiarũ gratia me ad aliam conditionem reseruarem; neque pro amico, neque pro Philosopho facturum. Nimis multa oratio est, si velim memorare, quæ ego contrà responderim, quàm diu & quoties inter nos verbigeratum sit, quot & qualibus

precibus

precibus me adgressus, haud prius omiserit, quàm denique impetrarit. non, quin ego Pudentillam iam anno perpetim aßiduo conuictu probè spectassem, & virtutum eius dotes explorassem: sed vtpote peregrinationis cupiens, impedimentum matrimonij aliquantisper recusaueram. mox tamen talem feminam nihilo segnius volui, quàm si vltrò appetissem. Persuaserat idem Pontianus matri suæ, vt me aliis omnibus mallet: & quamprimum hæc perficere incredibili studio auebat. Vix ab eo tantulam moram impetramus, dum prius ipse vxorem duceret: frater eius virilis togæ vsum auspicaretur: tunc deinde vt nos coniungeremur. Vtinam hercule possem, quæ deinde dicenda sunt, sine maximo causæ dispendio transgredi! ne Pontiano, cui errorem suum deprecanti simpliciter ignoui, videar nunc leuitatem exprobrare. Confiteor enim, quod mihi obiectum est, eum, postquam vxorem duxerit, à conspecta fide desciuisse, ac derepentè animi mutatum: quod antea nimio studio festinarat, pari pertinacia prohibitum esse: denique matrimonium nostrum ne coalesceret, quiduis pati, quiduis facere paratum fuisse. Quamuis omnis illa tum animi fœda mutatio, & suscepta contra matrem simultas, non ipsi vitio vortenda sit, sed socero eius eccilli Herennio Rufino: qui vnum neminem in terris viliorem se, aut improbiorem, aut inquinatiorem reliquit. Perpaucis hominem, quàm modestißimè potero, necessariò demonstrabo. nisi omnino de eo reticuero, operam perdiderit, quòd negotium istud mihi ex summis viribus conflauit. Hic enim est pueruli huius instigator, hic accusationis auctor, hic aduocatorum conductor, hic testium coëmptor, hic totius calumniæ fornacula, hic Aemiliani huius fax & flagellum. Idq́; apud omneis intemperantissimè gloriatur, me suo machinatu reum postulatum. Et sane habet in istis quod sibi plaudat. est enim omnium litium depector, omnium falsorum commentator,

omnium

omnium ſimulationum architectus, omnium malorum ſeminarium: nec non idem libidinum ganearumq́; locus, luſtrum, lupanar: iam inde ab ineunte æuo cunctis probris palàm notus: olim in pueritia, priuſquàm iſto caluitio deformaretur, emaſculatoribus ſuis ad omnia infanda morigerus; mox in iuuentute ſaltandis fabulis exoſſus planè & eneruis, ſed, vt audio, indocta & rudi mollitia. Negatur enim quidquam hiſtrionis habuiſſe, præter impudicitiam. In hac etiam ætate, qua nunc eſt, qui iſtum deperduint multi ſunt. Honos auribus præfandus eſt. domus eius tota lenonia, tota familia contaminata: ipſe propudioſus, vxor lupa, filij ſimiles prorſus: diebus ac noctibus ludibrio iuuentutis, ianua calcibus propulſata, feneſtræ canticis circumſtrepitæ, triclinium commiſſatoribus inquietum, cubiculum adulteris peruium. neque enim vlli ad introeundum metus eſt, niſi qui pretium marito non attulit. Ita ei lecti ſui contumelia vectigalis eſt. Olim ſolers ſuo, nunc coniugis corpore vulgò meret. Cum ipſo plerique, nec mentior, cum ipſo inquam de vxoris noctibus paciſcuntur. Iam illa inter virum & vxorem nota colluſio. qui amplam ſtipem mulieri detulerunt, nemo eos obſeruat. ſuo arbitratu aſcendunt. Qui inaniores venere, ſigno dato pro adulteris deprehenduntur: &, quaſi ad diſcendum venerint, nō prius abeunt quàm aliquid ſcripſerint. Quid enim faciat homo miſer, ampliuſcula Fortuna deuolutus, quam tamen fraude patris ex inopinato inuenerat? Pater eius plurimis creditoribus defœneratus, maluit retinere pecuniam quàm pudorem. nam cum vndiqueuerſum tabulis flagitaretur, & quaſi inſanus ab omnibus obuiis teneretur; Lex, inquit, negat poſſe diſſoluere. annulos aureos & omnia inſignia dignitatis abijcit. cum creditoribus depeciſcitur. Pleraque tamen rei familiaris in nomen vxoris callidiſſima fraude confert: ipſe egens, nudus, & ignominia ſua tectus reliquit Rufino

huic,

*huic, non mentior, HS triginta deuorandum. Tantū enim ad eum de bonis matris liberum venit, præter quod ei vxor sua quotidianis dotibus quæsiuit. Quæ tamen omnia in paucis annis ita hic degulator studiosè in ventrem condidit, & omnimodis collurcinationibus dilapidauit; vt crederes metuere, ne quid habere ex fraude paterna diceretur. homo iustus, & morum * dedit operam, quod malè partum erat, vt malè periret. Nec quidquam ei relictum est ex largiore Fortuna, præter ambitionem miseram, & profundam gulam. Ceterùm vxor iam propemodum vetula & effœta, totam domum contumeliis abnuit. Filia autem per adulescentulos ditiores, inuitamento matris suæ nequidquam circumlata, quibusdam etiam procis ad experiundū permissa, nisi in facilitatem Pontiani incidisset, fortassean adhuc vidua antè, quàm nupta, domi sedisset. Pontianus ei, multum quidem dehortantibus nobis, nuptiarū titulum falsum & imaginariū donauit: non nescius eam paulo antè quàm duceret, à quodam honestissimo iuuene, cui prius pacta fuerat, post satietatem, derelictam. Venit igitur ad eum noua nupta, secura & intrepida, pudore dispoliato, flore exoleto, flammeo obsoleto, virgo rursum post recēs repudiū, nomen potius asserēs puellæ quàm integritatē. Vectabatur octophoro. Vidistis profectò, qui affuistis, quàm improba iuuenū circumspectatrix, quàm immodica sui ostentatrix. Quis non disciplinam matris agnouit; cum in puella videret immedicatū os, & purpurissatas genas, & illices oculos? Dos erat à creditore omnis ad teruncium pridie sumpta, & quidem grādior quàm domus exhausta, & plena liberis postulabat. Sedenim iste, vt est rei modicus, spei immodicus, pari auaritia & egestate, totū Pudentillæ quadragies præsumptione cassa deuorarat. eoq́; me amoliendū ratus, quo facilius Pontiani facilitatē, Pudentillæ solitudinem circumueniret; infit generū suū obiurgare, quòd matrem suā mihi desponderat.*

suadet,

suadet, quamprimùm ex tanto periculo, dum licet, pedem referat. res matris ipse potius habeat, quàm homini extrario sciens transmittat. ni ita faciat; iniicit scrupulũ amanti adulescentulo. veterator minatur se filiam abducturum. Quid multis? iuuenem simplicem, praeterea nouae nuptae illecebris obfrenatum, suo arbitratu de via deflectit. It ille ad matrem, verborum Rufini gerulus. sed nequidquam tentata eius grauitate, vltro ipse leuitatis & inconstantiae increpitus, reportat ad socerum haud mollia. Matri suae, praeter ingenium placidissimum, & immobile, iram quoque sua expostulatione accessisse, nõ mediocre pertinaciae adiumentum. Respondisse eam denique, non clàm se esse, Rufini ex oratione secum expostulari. eò vel magis sibi auxilium mariti aduersum eius desperatam auaritiam comparandum. Hisce auditis exacerbatus aquariolus iste vxoris suae, ita ira extumuit, ita exarsit furore; vt in feminam sanctissimam & pudicissimam, praesente filio eius, digna cubiculo suo diceret: amatricem eam, me Magum & veneficum clamitaret, multis audientibus: quos, si voles, nominabo. se mihi sua manu mortem allaturum. Vix hercule possum irae moderari. Ingens indignatio animo oboritur. Tu'ne effeminatissime, tua manu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelae? an Medeae? an Clytemnestrae? quas tamen consultas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri est; sine cludine saltas. Sed ne longius ab ordine digrediar, Pudentilla, postquam filium videt praeter opinionem, contra suam esse sententiam deprauatum; rus profecta, scripsit ad eum obiurgandi gratia illas famosissimas litteras, quibus, vt isti aiebant, confessa est, sese mea Magia in amorem inductam dementire. Quas tamen litteras tabulario Pontiani praesente, & contra scribente Aemiliano, nudiustertius tuo iussu Maxime testatò descripsimus. in quibus omnia contra praedicationem istorum pro me reperiuntur.

Quam-

Quamquam etsi districtius Magum me dixisset; posset videri excusabunda, se filio vim meã, quàm voluntatem suam causari maluisse. An sola Phaedra falsum epistoliũ de amore commenta est? An non omnibus mulieribus haec ars vsitata est: vt cum aliquid eiusmodi velle cœperunt, malint coacta videri? Quod si animo etiam ita putauit me Magum esse; iccirco ne Magus habear, quia hoc scripsit Pudentilla? Vos tot argumentis, tot testibus, tanta oratione, Magum me non probatis: illa vno verbo probaret? Et quanto tandem grauius habendum est, quod in iudicio subscribitur, quàm quod in epistola scribitur? Quin tu me meismet factis, non alienis verbis reuincis? Ceterùm eadem via multi rei cuiusuis maleficij postulabuntur; si ratum futurum est, quòd quisq; in epistola sua vel amore vel odio cuiuspiam scripserit. Magum te scripsit Pudentilla; igitur magus es. Quid si consulem me scripsisset; consul essem? Quid enim si pictorem, si medicum? quid deniq. si innocentem? num aliquid horum putares, iccirco quòd illa dixisset? Nihil scilicet. Atqui periniurium est, ei fidem in peioribus habere, cui in melioribus non haberes: posse litteras eius ad perniciem, non posse ad salutem. Sed inquieti animi fuit. efflictim te amabat. *Concedo interim. Num tamen omnes qui amantur, Magi sunt, si hoc fortè qui amat scripserit? Cedo nunc, quòd Pudentilla me in eo tempore nõ amabat, siquidem id foris scripsit, quod palàm erat mihi obfuturum. Postremò quid vis, sanam an insanam fuisse, dum scriberet? Sanam, dices? nihil ergo erat Magicis artibus passa. Insanam respondebis? nesciũt ergo quid scripserit. eoq; ei fides non habenda est. immo etiam si fuisset insana, insanam se esse nescisset. Nam vt absurde facit, qui tacere se dicit, quod ibidem dicendo tacere sese, non tacet, & ipsa professione quod profitetur infirmat: ita vel magis hoc repugnat. Ego insanio, quòd verum non est, nisi sciens dicit. Porrò*

sanus

sanus est, qui scit quid sit insania. Quippe insania scire se non potest, non magis quàm cæcitas se videre. Igitur Pudentilla compos mentis fuit, si compotem mentis se nō putabat. Possum, si velim, pluribus. sed mitto Dialectica. Ipsas litteras longè aliud clamanteis, & quasi deditâ operâ ad iudicium istud præparatas & accommodatas recitabo. Accipe tu, & lege, vsque dum ego interloquar. Substine paulisper quæ sequuntur. nam ad diuerticulum rei ventum est. Adhuc enim Maxime, quantum equidem animaduerti, nusquam mulier Magiam nominauit: sed ordinem repetiuit eumdem, quem ego paulo prius de longa viduitate, de remedio valetudinis, de voluntate nubendi, de meis laudibus, quas ex Pontiano cognouerat, de suasu ipsius, vt mihi potissimū nuberet. Hæc vsque adhuc lecta sunt. Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, in memetipsum vertit cornua, ad expellendum à me crimen Magiæ, sedulò omissa, memorabili laude Rufini vice mutauit: & vltro contrariam mihi opinionem quorumdam Oeensium, quasi Mago quæsiuit. Multa fando Maxime audisti, & plura legendo didicisti, non pauca experiendo comperisti: sedenim versutiam tam insidiosam, tam admirabili scelere conflatam, negabis te vnquam cognouisse. Quis Palamedes, quis Sisyphus, quis deniq. Eurybates aut Phrynondas talem excogitasset? Omnes isti, quos nominaui, & si qui præterea fuerunt dolo memorandi, si cum hac vna Rufini fallacia contendantur, macci prorsus & buccones videbuntur. O mirum commentum! ô subtilitas digna carcere & robore! Quis credat effici potuisse, vt quæ defensio fuerat, eadem, manentibus iisdem litteris, in accusationem transuerteretur? Est hercule incredibile. Sed hoc incredibile quî sit factum probabo. Obiurgatio erat matris ad filium, quòd me talem virum, qualem sibi prædicasset, nunc de Rufini sententia Magum dictitaret. Verba ipsa ad hunc

modum

modũ se habebant: Ἀπολέϊος μάγος, καὶ ἐγὼ ὑπ' αὐτοῦ μεμάγευμαι, καὶ ἔρως ἐλθέτω νῦν πρὸς ἐμέ, ἔτι σωφρονῶ. *Hæc ipsa verba Rufinus, quæ Græcè interposuit, sola excerpta, & ab ordine suo seiugata, quasi confessionem mulieris circumferens, & Pontianum per forum ductans, vulgò ostendebat. Ipsas mulieris litteras illatenus, qua dixi, legendas præbebat: cetera suprà & infrà scripta occultabat. Turpiora esse, quàm vt ostenderentur, dictitabat. Satis esse, confessionem mulieris de Magia cognosci. Quid quæris? verisimile omnibus visum. Quæ purgandi mei gratia scripta erant, eadem mihi immanem inuidiã apud imperitos conciuere. Turbabat impurus hic, in medio foro bacchabundus. epistolam sæpe aperiens proquiritabat:* Apuleius Magus. dicit ipsa quæ sentit & patitur. quid vultis amplius? *Nemo erat qui pro me ferret, ac sic responderet: Totam sodes epistolam cedò. sine omnia inspiciam, principio ad finem perlegam. Multa sunt, quæ sola prolata calumniæ possint videri obnoxia. Cuiuis oratio insimulari potest; si ea quæ ex prioribus nexa sunt, principio sui defraudentur: si quædam ex ordine scriptorum ad libidinem supprimantur: si quæ simulationis causa dicta sunt, adseuerantis pronuntiatione quàm exprobrantis legantur. Hæc, & id genus ea, quàm meritò tunc dici potuerint, ipse ordo epistolæ ostendat. At tu Aemiliane recognosce, an & hæc mecum testatò descripseris:* βουλομένην γάρ με δι' ἃς εἶπον αἰτίας γαμηθῆναι, αὐτὸς τοῦτον ἔπεισας ἀντὶ πάντων αἱρεῖσθαι, θαυμάζων τὸν ἄνδρα, καὶ σπουδάζων αὐτὸν οἰκεῖον ἡμῖν δι' ἐμοῦ ποιῆσαι: νῦν δὲ ὡς μοχθηροὶ ἡμῶν, κακοηθεῖς τε ἀναπείθουσιν αἰφνίδιον ἐγένετο ἀπολέϊος μάγος, καὶ ἐγὼ μεμάγευμαι ὑπ' αὐτοῦ. καὶ ἔρως ἐλθέτω νῦν πρὸς ἐμέ, ἕως ἔτι σωφρονῶ. *Oro te Maxime, si litteræ ita vt partim vocales dicuntur, etiam propriam vocem vsurparent: si verba, ita vt poetæ aiunt, pinnis apta vulgò volarent; nónne cum pri-*

nium epistolam istam Rufinus mala fide excerperet, pauca legeret, multa & meliora sciens reticeret; nónne tunc cetera litteræ scelestè se detineri proclamassent? verba suppressa de Rufini manibus foras euolassent? totum forũ tumultu complessent? se quoque à Pudentilla missas, sibi etiam quæ dicerent mandata? improbo ac nefario homini per alienas litteras falsum facere tentanti ne auscultarent, sibi potius audirent: Apuleium Magiæ non accusatum à Pudentilla, sed accusante Rufino absolutum? Quæ omnia etsi tum dicta non sunt; tamen nunc cùm magis prosunt, luce illustrius apparent. Patent artes tuæ Rufine. fraudes hiant, detectum mendacium est. Veritas olim interuersa, nunc se effert, & velut alto Barathro, calumnias emergit. Ad litteras Pudentillæ prouocastis: literis vinco. quarum si vultis extremam quoque clausulam audire, non inuidebo. Dic tu, quibus verbis epistolam finierit mulier obcantata, vecors, amens, amans. ἐγὼ οὔτ' ἐμεμάγευμαι, οὔτε πρὸ τὴν εἱμαρμένην ἔφη. *Etiám ne amplius? Reclamat vobis Pudentilla, & sanitatem suam à vestris calumniis quodam præconio vindicat. Nubendi autem seu rationem, seu necessitatẽ Fato adscribit, à quo multùm Magia remota est, vel potius omnino sublata. Quæ enim relinquitur vis cantaminibus & veneficiis, si Fatum rei cuiusque, veluti violentissimus torrens, neque retineri potest, neque impelli? Igitur hac sententia sua Pudentilla non modò me Magum, sed omnino esse Magiam negauit. Bene, quòd integras epistolas matris Pontianus ex more adseruauit: bene, quòd vos festinatio iudicij anteuortit, ne quid in istis litteris ex otio nouaretis. Tuum hoc Maxime, tuaq; prouidentiæ beneficium est, quòd à principio intellectas calumnias, ne corroborarentur tempore, præcipitasti, & nulla impertita mora subneruasti. Finge nunc, aliquid matrem filio secretis literis de amore, vti assolet, confessam. hoccine verum fuit Ru-*

fine, hoc

sine, hoc non dico pium, sed saltem humanum, promulgari eas litteras, & potissimum filij præconio publicari? Sed sum ego inscius, qui postulo vt alienum pudorem conserues, qui tuum perdideris? Cur autem præterita conqueror, cùm nō sint minus acerba præsentia? Hucusque à vobis miserum istum puerum deprauatum, vt matris suæ epistolas, quas putat amatorias, pro tribunali Proconsuli recitet, apud virum sanctissimum Claudium Maximum; ante has Imperatoris Pij statuas, filius matris suæ pudenda exprobret stupra, & amores obiectet? Quis tam est mitis, quin exacerbescat? Túne vltro parentis tuæ animum in istis scrutaris? oculos obseruas? suspiritus numeras? affectiones exploras? tabulas intercipis? amorem reuincis? Túne quod in cubiculo agat, perquiris? ne mater tua non dico amatrix, sed ne omnino femina est? ne tu in ea cogitas, nisi vnam parentis religionem? O infelix vterum tuum Pudentilla! ô sterilitas liberis potior! ô infausti decem menses! ô ingrati quatuordecim anni viduitatis! Vipera, vt audio, exeso matris vtero in lucem proserpit, atque ita parricidio gignitur. At enim tibi à filio iam adulto, acerbiores morsus viuenti & videnti offeruntur. Silentium tuum laniatur, pudor tuus carpitur, pectus tuum foditur, viscera intima protrahuntur. Hascine gratias bonus filius matri rependis, ob datam vitam? ob adquisitam hereditatem? ob quatuordecim annorum longas alimonias? Hiscine te patruus disciplinis erudiuit, vt si compertum habeas, filios tibi similes futuros, non audeas ducere vxorem? Est ille Poeta versus non ignotus:

Odi puerulos præcoci sapientia.

Sed enim malitia præcoci puerum quis non auersetur, atque oderit? cùm videat velut monstrum quoddam, prius robustum scelere quàm tempore, antè nocentem quàm potentem, viridi pueritia, cana malitia? vel potius hoc magis

noxium, quòd cum venia perniciosus est: & nondum pœna, iam iniuria sufficit. Iniuria dico: immò enim sceleri aduersum parentem nefando, immani, impetibili. Athenienses quidem, propter commune ius humanitatis, ex captiuis epistolis Philippi Macedonis hostis sui, vnam epistolam, cùm singulæ publicè legerentur, recitari prohibuerunt, quæ erat ad vxorem Olympiadem conscripta. hosti potius pepercerunt, ne maritale secretum diuulgarent: præferendum rati fas commune, propriæ vltioni. Tales hostes, aduersus hostem: tu qualis filius aduersus matrem? Vides quàm similia contendam? Tu tamen filius matris epistolas, de amore, vt ais, scriptas, in isto cœtu legis. in quo si aliquem poetam lasciuiorem iubereris legere; profectò non auderes, pudore tamen aliquo impedirêre: immò enim numquam matris tuæ litteras attigisses, si vllas alias litteras attigisses, ad quam ausus es tuam ipsius epistolam legendam dare. quam nimis irreuerenter, nimis contumeliose & turpiter de matre tua scriptam, cùm adhuc in eius sinu alerêre, miseras clanculò ad Pontianum; scilicet ne semel peccasses, ac tam bonum tuum factum obtuto capesseret. Miser non intelligis, iccirco patruum tuum hoc fieri passum, quo se omnibus purgaret; si ex literis tuis nosceretur, te etiam prius quàm ad eum commigrasses, etiam cum matri blandirere, tamen iam tum vulpionem & impium fuisse. Ceterùm nequeo in animum inducere, tam stultum Aemilianum esse, vt arbitretur mihi litteras pueri, & eiusdem accusatoris mei obfuturas. Fuit & illa commenticia epistola, neq; mea manu scripta, neque verisimiliter conficta, qua videri volebant bläditiis à me mulierem sollicitatam. Cur ergo blandirer, si Magiæ confidebam? Qua autem via ad istos peruenit epistola, ad Pudentillam scilicet per aliquem fidelem missa, vt in re tali actitari solet? Cur præterea tam vitiosis verbis,

verbis, tam barbaro sermone ego conscriberem, quem iidem dicunt nequaquam Græcæ linguæ imperitum? Cur autem tam absurdis támque tabernariis blanditiis subagitarem, quem iidem aiunt versibus amatoriis satis scitè lasciuire? Sic est profectò. cuiuis palàm est. hic qui epistolam Pudentillæ Græcatiorem legere non poterat, hanc vt suam facilius legit, & aptius commendauit. Sed iam de epistolis satis dictum habebo; si hoc vnum addidero: Pudentillam, quæ scripserat, dissimulamenti causa & deridiculi, ἐλθέτω ἕως ἔτι σωφρονῶ, *post hasce literas euocasse ad se filios, & nurum: cum his fermè duobus mensibus conuersatam. Dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam, propter insaniam, viderit. Neget eam rationibus villicorum, & opilionum, & equisionum solertissimè subscripsisse. neget fratrem suum Pontianum grauiter ab ea monitum, vt sibi ab insidiis Rufini caueret. neget verè obiurgatum, quòd litteras, quas ad eum miserat, vulgò circumtulisset, nec tamen bona fide legisset. neget post ista quæ dixi, matrem suam mihi apud villam iampridem condicto loco nupsisse. Quippe ita placuerat, in suburbana villa potius vt coniungeremur, ne ciues denuò ad sportulas conuolarent: cùm haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta milia nummûm in populum expunxisset ea die, qua Pontianus vxorem duxit, & hic puerulus toga est inuolutus. Præterea vt conuiuiis multis ac molestiis supersederemus, quæ fermè ex more nouis maritis obeunda sunt. Habes Aemiliane causam totam, cur tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in oppido sint; sed in villa suburbana consignatæ. ne quinquaginta milia nummûm denuò profundenda essent, nec tecum aut apud te cœnandum. Est'ne causa idonea? Miror tamen, quòd tu à villa tantopere abhorreas, qui plerumque ruri versêre. Lex quidem Iulia de maritandis ordinibus, numquam scilicet ad hunc modum*

interdicit: VXOREM IN VILLA NE DVCITO. *Immò si verum velis, vxor ad prolem multo auspicatius in villa quàm in oppido ducitur: in solo vberi, quàm in loco sterili: in agri cespite, quàm in fori silice: mater futura in ipso materno, si nubat in segete, adulta super fœcundam glebam. vel enim sub vlmo marita cubet in ipso gremio terræ, matres inter soboles herbarum & propagines vitium & arborum germina. Ibi & ille celeberrimus in Comœdiis versus de proximo congruit,*

* * * * * * *

Romanorum etiam maioribus, Quintiis & Serranis, & multis aliis similibus, non modò vxores, verùm etiam consulatus & dictaturæ in agris offerebantur. Cohibebo me in tam prolixo loco, ne tibi gratum faciam, si villam laudauero. De ætate verò Pudentillæ, de qua post ista satis confidenter mentitus es, vt etiam sexaginta annos natam diceres nupsisse, de ea paucis tibi respondebo. nam in re tam perspicua non est necesse pluribus disputare. Pater eius natam sibi filiam, more ceterorum professus est. tabulæ eius partim tabulario publico, partim domo adseruantur. quæ tibi ob os obiiciuntur. Porrige Aemiliano tabulas istas. lignum consideret, signa quæ impressa sunt recognoscat, Consules legat, annos computet. quos sexaginta mulieri aßignabat, probet quinque & quinquaginta. Lustro mentitus est. parum hoc est. liberalius agam. nam & ipse Pudentillæ multos annos largitus est. redonabo igitur vicißim. Decem annos Mezentius cum Vlixe errauit: quinquaginta saltem annorum mulierem ostendat. Quid multis? vt cum quadruplatore agam; bis duplum quinquennium faciam, viginti annos semel detraham. Iube Maxime consules computari. nisi fallor, inuenies nunc Pudentillæ haud multo amplius quadragesimum annum ætatis ire. O falsum, audax & nimium, ò mendacium viginti annorum exilio puniendum!

niendum! dimidio tanta Aemiliane mentiri falsa audes sesqualtera? Si triginta annos pro decem dixisses; posses videri pro computationis gestu errasse: quos circulare debueris digitos aperuisse. Cum verò quadraginta, quæ facilius ceteris porrecta palma significantur, ea quadraginta tu dimidio auges; non potes digitorum gestu errasse. nisi fortè triginta annorum Pudentillam ratus, binos cuiusque anni Consules numerasti. Missa hæc facio. venio nunc ad ipsam stirpem accusationis, ad ipsam causam maleficij. Respondeat Aemilianus, & Rufinus, ob quod emolumentum, etsi maximè Magus forem, Pudentillam carminibus & venenis ad matrimonium pellexissem. Atque ego scio plerosq; reos alicuius facinoris postulatos, si fuisse quæpiam causæ probarentur; hoc vno se tamen abundè defendisse, vitam suam procul ab huiusmodi sceleribus abhorrere: nec id sibi obesse debere, quòd videantur quædam fuisse ad maleficium perpetrandum inuitamenta. Non enim omnia quæ fieri potuerint, pro factis habenda. Rerum vices varias euenire. certum indicem cuiusque animum esse: qui semper eodem ingenio ad virtutem vel ad malitiam moratus, firmum argumentum est accipiendi criminis, aut respuendi. Hæc ego quamquam possum meritò dicere, tamen vobis condono. Nec satis mihi duco, si me omnium quæ insimulastis abundè purgaui, si nusquam passus sum vel exiguam suspicionem Magiæ consistere. Reputate vobiscum, quanta fiducia innocentiæ meæ, quantoq; despectu vestri agam; si vna causa vel minima fuerit inuenta, cur ego debuerim Pudentillæ nuptias ob aliquod meum commodum appetere. Si quamlibet modicum emolumentũ probaueritis; ego ille sim Carinondas, vel Damigeron, vel Hismoses, vel Ioannes, vel Apollonius, vel ipse Dardanus, vel quicunque alius post Zoroastrem & Hostanem inter Magos celebratus est. Vide quæso Maxime quem tumultum suscitarint, quoniam ego

paucos Magorum nominatim percensui. Quid faciam tam rudibus, tam barbaris? Doceam Rufinum, hæc & multo plura alia nomina in bibliothecis publicis apud clarißimos scriptores me legisse? an disputem, longè aliud esse notitiam nominum, aliud artis eiusdem habere communionem: nec debere doctrinæ instrumentum & eruditionis memoriam pro confeßione criminis haberi? An quod multo præstabilius est, tua doctrina Claudi Maxime, tuaq́ perfecta eruditione fretus, contemnam stultis & impolitis ad hæc respondere? Ita potius faciam. quid illi existiment nauci non putabo. Quod institui, pergam disputare: nullam mihi causam fuisse, Pudentillam veneficiis ad nuptias prolectandi. Formam mulieris & ætatem ipsi vltro improbauerunt, idq́ mihi vitio dederunt, talem vxorem causa auaritiæ concupisse: atque adeò primò dotem in congressu grandem & vberem rapuisse. Ad hæc, Maxime, longa oratione fatigare te non est consilium. Nihil verbis opus est, cùm multo disertius ipsæ tabulæ loquantur: in quibus omnia contrà quàm isti ex sua rapacitate de me quoque coniectauerunt, facta impræsentiarum, & prouisa in posterum deprehendes. Iam primum mulieris locupletißimæ modicam dotem, neque eam datam, sed tantummodo promissam. Præter hæc, ea conditione factam coniectionem, si nullis ex me susceptis liberis vita demigrasset; vt dos omnis apud filios eius Pontianum & Pudentem maneret: sin verò vno vnáue superstite diem suum obisset; vti tum diuidua pars dotis posteriori filio, reliqua prioribus cederet. Hæc, vt dico, tabulis ipsis docebo. Fors fuerit, vt ne sic quidē credat Aemilianus, sola trecenta millia nummûm scripta, eorumq́ repetitionem filiis Pudentillæ pacto datam. Capiens ipse tu manibus tuis tabulas istas, da impulsori tuo Rufino. legat. Pudeat illum tumidi animi sui, & ambitiosæ mendicitatis. quippe ipse egens, nudus, trecentis milibus nummûm à creditore

ditore

ditore acceptis filiam dotauit. Pudentilla locuples femina trecentis millibus dotis fuit contenta: & maritum habet, & multis sæpe & ingentibus dotibus spretis, inani nomine tantulæ dotis contentum: ceterùm præter vxorem suam nihil computantem, omnem supellectilem cunctasq; diuitias in concordia coniugis & mutuo amore ponentem. Quamquam quis omnium vel exiguè rerum peritus culpare auderet; si mulier vidua & mediocri forma, at non ætate mediocri, nubere volens, longa dote & molli conditione inuitasset iuuenem, neque corpore, neque animo, neq. fortuna pænitendum? Virgo formosa, etsi sit oppidò pauper, tamen abundè dotata est. Affert quippe ad maritũ nouum animi indolem, pulcritudinis gratiam, floris rudimentum. Ipsa virginitatis commendatio, iure meritoq; omnibus maritis acceptissima est. Nam quodcunque aliud in dotem acceperis, potes, cùm libuit, ne sis beneficio obstrictus, omne, vt acceperas, retribuere: pecuniam renumerare, mancipia restituere, domo demigrare, prædiis cedere. Sola virginitas, cùm semel accepta est, reddi nequitur: sola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Vidua autem qualis nuptiis venit, talis diuortio digreditur. nihil affert irreposcibile. sed venit iam ab alio præflorata: certè tibi, ad quæ velis, minimè docilis: non minus suspectans nouam domum, quàm ipsa iam ob vnum diuortium suspectanda: siue illa morte amisit maritum, vt scæui ominis mulier, & infausti coniugij, minimè appetenda; seu repudio digressa est, vtramuis habebat culpam mulier: quæ aut tam intolerabilis fuit vt repudiaretur, aut tam insolens vt repudiaret. Ob hæc & alia viduæ dote aucta procos solicitant. Quod Pudentilla quoque in alio marito fecisset, si Philosophum spernentem dotis non reperisset. Age verò, si auaritiæ causa mulierem concupissem; quid mihi vtilius ad possidendam domum eius fuit, quàm simultatem inter matrem & filios serere? alienare ab

nare ab eius animo liberorum caritatem, quo liberius & artius desolatam mulierem solus possiderem? Fuit'ne hoc prædonis, quod esse vos fingitis? Ego verò quietis & concordiæ & pietatis autor, conciliator, fauissor, non modò noua odia non serui, sed vetera quoque funditus extirpaui. Suasi vxori meæ, cuius, vt isti aiunt, iam vniuersas opeis transuoraram: suasi inquam, ac denique persuasi, vt filiis pecuniam suam reposcentibus, de quo suprà dixeram, vt eam pecuniam sine mora redderet in prædiis vili æstimatis, & quanto ipsi volebant: Præterea ex re familiari sua fructuosissimos agros, & grandem domum, opulentè ornatam, magnámque vim tritici & ordei, & vini & olei, ceterorumq; fructuum: seruos quoque haud minus quadringentos, pecora amplius neque pauca neque abiecti pretij donaret; vt eos & ex ea quam tribuisset parte securos haberet, & ad cetera hereditatis bona spe inuitaret. Hæc ego ab inuita Pudentilla, patietur enim me, vti res fuit, ita dicere, ægrè exauditus, ingentibus precibus inuita & irata extorsi: matrem filiis recōciliaui: priuignos meos, primo hoc vitrici beneficio, grandi pecunia auxi. Cognitum hoc est tota ciuitate. Rufinum omnes execrati, me laudibus tulere. Venerat ad nos, priusquam istam donationem mater perficeret, cum dissimili isto fratre suo Pontianus. ante pedes nostros aduolutus, veniam & obliuionem præteritorum omnium postulat: flens & manus nostras osculabundus, ac dicens pænitere, quòd Rufino & similibus auscultarit. Petit postea suppliciter, vti se Lolliano quoque Auito C.V. purgem, cui haud pridem tirocinio profectionis suæ fuerat à me commendatus. quippe compererat, ante paucos dies omnia me, vt acta erant, ad eum perscripsisse. Id quoque à me impetrat. Itaque acceptis literis Carthaginem pergit: vbi iam propè exacto Consulatus sui munere, Lollianus Auitus te Maxime opperiebatur. His epistolis meis lectis, pro sua

eximia humanitate gratulatus Pontiano, quòd citò errorem ſuum correxiſſet, reſcripſit mihi per eum, quas litteras, Dij boni! qua doctrina! quo lepôre! qua verborum amœnitate ſimul & iucunditate! prorſus, vt vir bonus dicendi peritus. Scio te, Maxime, libenter eius litteras auditurum. Et quidem ſi perlegam, mea voce pronuntiabo. Cedò tu Auiti epiſtolas: vt quæ ſemper ornamento mihi fuerunt, ſint nunc etiam ſaluti. At tu, licebit aquam ſinas fluere. Namque optimi viri literas ter & quater ab eo quantouis temporis diſpendio lectitarem. Non ſum neſcius, debuiſſe me poſt iſtas Auiti litteras perorare. Quem enim laudatorem locupletiorem, quem teſtem vitæ meæ ſanctiorem producam, quem denique aduocatum facundiorem? Multos in vita mea Romani nominis diſertos viros ſedulò cognoui, ſed ſum æquè neminem admiratus. Nemo eſt hodie, quantum mea opinio fert, alicuius in eloquentia laudis ac ſpei, quin Auitus eſſe longè malit; ſi cum eo ſe, remota inuidia, velit conferre. Quippe omnes fandi virtutes panè diuerſæ in illo viro congruunt. Quamcunque orationem ſtruxerit Auitus, ita illa erit vndique ſui perfectè abſoluta; vt in illa neque Cato grauitatem requirat, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetum, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Caluus argutias, nec parſimoniam Salluſtius, nec opulentiam Cicero: prorſus in qua, ne omnis perſequar, ſi Auitum audias, neque additum quidquam velis, neque detractum, neque autem aliquid commutatum. Video, Maxime, quàm benignè audias, quæ in amico tuo Auito recognoſcis. Tua me comitas, vt vel pauca dicerem de eo, inuitauit. At non vſque adeò tua beniuolentiæ indulgebo, vt mihi permittam, iam propemodum feſſo, in cauſa prorſus ad finem inclinata, de egregiis virtutibus eius nunc demum incipere: quin potius eas integris viribus & tempori libero ſeruem. Nunc enim mihi, quod ægrè fero,

à comme-

a commemoratione tanti viri, ad pesteis istas oratio reuoluenda est. Audésne te ergo Aemiliane cum Auito conferre? Quem ne ille bonum virum ait, cuius animi disputationem tam plenè suis litteris collaudat, eum tu Magiæ, maleficij, criminis insectabere? An inuasisse me domum Pudentillæ, & compilare bona eius, tu magis dolere debes, quàm doluisset Pontianus, qui mihi ob paucorum dierum, vestro scilicet instinctu, ortas simultates, etiam absenti, apud Auitum satisfecit? qui mihi apud tantum virum gratias egit? Puta me acta apud Auitum, nō litteras ipsius legisse. Quid posses, vel quas quis in isto negotio accusare? Pontianus ipse, quod à matre donatū acceperat, meo muneri acceptum ferebat: Pontianus me vitricum sibi contigisse intimis affectionibus lætabatur. Quòd vtinam incolumis Carthagine reuertisset! vel, quoniam sic ei fuerat Fato decretum, vtinam tu Rufine supremum eius iudicium non impedisses! quas mihi aut coràm, aut denique in testamento gratias egisset? Litteras tamen quas ad me Carthagine, vel iam adueniens ex itinere præmisit, quas adhuc validus, quas iam æger, plenas honoris, plenas amoris, quæso Maxime paulisper recitari sinas; vt sciat frater eius, accusator meus, quàm in omnibus Mineruæ curriculum cum fratre optimæ memoriæ viro currat. Audistíne vocabula, quæ mihi Pontianus frater tuus tribuerat, me parentem suum, me dominum, me magistrum, cùm sæpe aliàs, tum in extremo tempore vitæ vocans? Possem tuas quoque pares epistolas promere; si vel exiguam moram tanti putarem. potius testamentum illud recens tui fratris, quamquam imperfectum, tamen proferri cuperem, in quo mei officiosissimè & honestissimè meminit. Quod tamen testamentum Rufinus neque comperari, neque perfici passus est, pudore perditæ hereditatis: quam paucorum mensium, quibus socer Pontiani fuit, magno quidem pretio noctiū computarat. Præterea

terea nescio quos Chaldæos consuluerat, quo lucro filiam collocaret. Qui, vt audio, vtinam illud non verè respondissent, primùm eius maritum in paucis mensibus moriturum. Cetera enim de hereditate, vt assolent, ad consulentis votum confinxerunt. Verùm, vt Dij voluere, quasi cæca bestia, incassum hiauit. Pontianus enim filiam Rufini malè compertam, non modò heredem non reliquit, sed ne honesto quidem legato impertiuit: quippe qui ei ad ignominiam lintea adscribi ducentorum ferè denariorum iussit: vt intelligeretur iratus potius externasse eam, quàm oblitus præterisse. Scripsit autem heredes tam hoc testamẽto quàm priore, quod lectum est, matrem cum fratre. cui, vt vides, admodum puero, tandem illam filiæ suæ machinam Rufino admouet, ac mulierem alioqui multò natu maiorem, nuperrimè vxorem fratris, misero puero obiicit, & obsternit. At ille puellæ meretricis blandimentis, & lenonis patris illectamentis captus & possessus, exinde vt frater eius animam edidit, relicta matre, ad patruum commigrauit, quo facilius remotis nobis cœpta perficerentur. Fauet enim Rufino Aemilianus, & prouentum cupit. Ehem! rectè vos admonetis. etiam suam spem bonus patruus temperat in isto, ac fouet: qui sciat intestati pueri legitimum magis quàm iustum heredem futurum. Nollem hercule hoc à me profectum. Non fuit meæ moderationis, tacitas omnium suspiciones palàm abrumpere. malè vos qui suggessistis. Planè quidem si puerum velis; multi mirantur Aemiliane tam repentinam circa puerum istum pietatem tuam, postquam frater eius Pontianus est mortuus: cùm antea tam ignotus illi fueris, vt sæpe ne occursu quidem filium fratris de facie agnosceres. At nunc adeò patientem te ei prebes, itaq; eum indulgentia corrumpis, adeò ei nulla re aduersaris; vt per hæc suspicionibus fidem facias. Inuestem à nobis accepisti, vesticipem illico reddidisti. Cùm à nobis regeretur, ad ma-

gistros

gistros ibat: at ab iis nunc magna fugela in ganeum fugit; amicos serios aspernatur; cum adulescentulis postremissimis inter scorta & pocula puer hoc aui in conuiuio agitat. Ipse domi tuæ rector, ipse familiæ dominus, ipse magister in conuiuio. in ludo quoque gladiatorio frequens visitor, nomina gladiatorum & pugnas & vulnera planè quidem, vt puer, honestè ab ipso lanista docetur. loquitur numquam nisi Punicè, & si quid adhuc à matre Græcissat. Latinè enim neque vult, neque potest. Audisti Maxime paulo antè, prò nefas! priuignum meum, fratrem Pontiani, diserti iuuenis, vix singulas syllabas fringultientem; cùm ab eo quæreres, donasset ne illis mater, quæ ego dicebam me adiuuante donata. Testor igitur te, Claudi Maxime, vosq́ qui in consilio estis, vosq́ etiam qui tribunal mecum adsistitis, hæc damna & dedecora morum eius patruo huic, & candidato illi socero adsignanda: méque posthac boni consulturum, quod talis priuignus curæ meæ iugum ceruice excusserit: neque postea pro eo matri eius supplicaturum. Nam, quod penissimè oblitus sum, nuperrimè cùm testamentum Pudentilla post mortem Pontiani filij sui, in mala valetudine scripserit; diu sum aduersus illam renisus, ne hunc ob tot insigneis contumelias, ob tot iniurias exheredaret. elogium grauissimum iam totum mediusfidius perscriptum, vt aboleret, impensis precibus oraui. Postremò ni impetrarem, diuersurum me ab ea comminatus sum. mihi hanc veniam tribueret: malũ filium beneficio vinceret; me inuidia omni liberaret. Nec prius destiti, quàm ita fecit. Doleo me huncce scrupulum Aemiliano dempsisse, tam inopinatam semitam indicasse. Specta quæso Maxime, vt hisce auditis, subitò obstupuerit, vt oculos ad terras demiserit. Longè enim secius ratus fuerat. nec immeritò. mulierem filij contumeliis infectam, meis officiis deuinctam sciebat. De me quoque fuit quod timeret. Quis enim, vel æquè vt ego sper-

nens

nens hereditatis, tamẽ vindicari de tam inofficioso priuigno recusasset? Hæc præcipuè sollicitudo eos ad accusationem mei stimulauit. hereditatem omnem mihi relictam falsò ex sua auaritia coniectauere. Soluo vos in præteritum isto metu. Namque animum meum neque hereditatis, neque vltionis occasio potuit loco dimouere. Pugnaui cum irata matre, pro priuigno malo vitricus, veluti pater pro optimo filio aduersus nouercam. nec satis fuit; ni bonæ vxoris prolixam liberalitatem circa me nimio plus æquo coercerem. Cedò tu testamentum, iam inimico filio à matre factum: me, quem isti prædonem dicunt, verba singula cum precibus præeunte. Rumpi tabulas istas iube Maxime. inuenies filium heredem: mihi verò tenue nescio quid honoris gratia legatum; ne, si quid ei humanitùs attigisset, nomen maritus in vxoris tabulis non haberem. Cape ista, vt matris tuæ testamentum, verè hoc quidem inofficiosum. Quid ni? in quo obsequentissimum maritum exheredauit, inimicissimum filium scripsit heredem: immò enimuerò non filiũ, sed Aemiliani spes, & Rufini nuptias; sed temulentum illud collegium, parasitos tuos. Accipe inquam filiorum optime, & positis paulisper epistolis amatoriis matris, lege potius testamentum. si quid quasi insana scripsit, hic reperies, & quidem mox à principio : SICINIVS PVDENS FILIVS MEVS MIHI HERES ESTO. *Fateor. qui hoc legerit, insanum putabit. Hiccine filius heres, qui te in ipso fratris sui funere, aduocata perditissimorum iuuenum manu, voluit excludere è domo, quam ipsa donaueras? qui te sibi à fratre coheredem relictum, grauiter & acerbè tulit? qui confestim te, cum tuo luctu & mærore deseruit. & ad Rufinum & Aemilianum de sinu tuo aufugit? Qui ibi plurimas postea contumelias dixit coràm, & adiuuante patruo, fecit? Qui nomen tuum pro tribunalibus ventilauit? qui pudorem tuum tuismet literis conatus est publicè dedeco-*

dedecorare? qui maritum tuum, quem elegeras, quem, vt ipse obiiciebat, efflictim amabas, capitis accusauit? Aperi quæso bone puer, aperi testamentū: facilius insaniam matris sic probabis. Quid abnuis? quid recusas, postquam solicitudinem de hereditate materna repulisti? At ego hasce tabulas Maxime, hic ibidem pro pedibus tuis adiicio: testorq; me deinceps incuriosius habiturum, quid Pudentilla testamento suo scribat. Ipse iam, vt libet, matrem suam de cetero exoret. mihi, vt vltra pro eo deprecer, locum non reliquit. Ipse iam vt sui potens ac vir, acerbissimas litteras matri dictet, iram eius deliniat. qui potuit perorare, potuit exorare. Mihi iamdudum satis est, si non modò crimina obiecta plenissimè dilui, verùm etiam radicem huius iudicij, id est hereditatis quæsitæ inuidiam, funditus sustuli. Illud etiam, ne quid omnium præteream, priusquam peroro, falsò obiectum reuincam. Dixistis, me Magia de pecunia mulieris pulcerrimum prædium meo nomine emisse. Dico, exiguum herediolum sexaginta milibus nummûm: id quoque non me, sed Pudentillam suo nomine emisse: Pudentillæ nomen in tabulis esse: Pudentillæ nomine pro eo agello tributum dependi. Præsens est quæstor publicus, cui depensum est, Coruinus Celer, vir ornatus. adest etiam tutor, auctor mulieris, vir grauissimus & sanctissimus, omni cum honore mihi nominandus, Cassius Longinus. Quære Maxime, cuius emptionis auctor fuerit, quantulo pretio mulier locuples agellum suum præstinarit. Testimonium Cassij Longini tutoris, & Coruini Clementis, quod recitatum est. Est ne ita vt dixi? vspiam in hac emptione nomen meum adscriptum est? Num ipsum herediolí pretium inuidiosum est? Num vel hoc saltem in me collatum? Quid etiam est Aemiliane, quod non te iudice refutauerim? quod pretium Magiæ meæ reperisti? Cur ego Pudentillæ animum veneficiis flecterem? quod ex ea commodum caperem? vti dotem mihi modicam

potius

potius quàm amplam diceret? O praclara carmina! an vt eam dotem filiis suis magis restipularetur, quam penes me sineret? Quid addi ad hanc Magiam potest? an vti rem familiarem suam meo adhortatu pleramque filiis cõdonasset, qua nihil illis ante me maritum fuerat largita, mihi quidquam impartiret? O graue veneficium, dicam, an ingratum beneficium? an vt testamento, quod irato filio scribebat, filium potius, cui offensa erat, quàm me, cui deuincta, heredem relinqueret? Hoc quidem multis carminibus difficile impetraui. Putate vos causam non apud Claudium Maximum agere, virum aequum, & Iustitia pertinacem; sed alium aliquem prauum & saeuum iudicem substituite, accusationum fautorem, cupidum condemnandi. date ei quod sequatur. ministrate vel tantulam verisimilem occasionem secundum vos pronuntiandi. Saltem fingite aliquid, reminiscimini, quod responderatis, qui vos ita rogarit. Et, quoniam omnem conatum necesse est quapiam causa pracedat; respondete, qui Apuleium dicitis animum Pudentilla Magicis illectamentis adortum, quid ex ea petierit? cur fecerit? Formam eius voluerat? negatis. Diuitias saltem concupierat? negant tabula dotis, negant tabula donationis, negant tabula testamenti. in quibus non modò non cupidè appetisse, verùm etiam durè repulisse liberalitatem sua vxoris ostenditur. Qua igitur alia causa est? Quid obmutuistis? quid tacetis? Vbi illud libelli vestri atrox principium, nomine priuigni mei formatum? Hunc ego, domine Maxime, reum apud te facere institui. *Quin igitur addis, reum magistrum, reum vitricum, reum deprecatorem? Sed quid deinde?* plurimorum maleficiorum & manifestissimorum. *Cedò vnum de plurimis: cedo dubium, vel saltem obscurum de manifestissimis. Ceterùm ad hac qua obiecistis innumera, binis verbis respondeam. Dentes splendidos: Ignosce mundiciis. Specula inspicis: Debet*

Philosophus. Versus facis: Licet fieri. Pisces exploras: Aristoteles docet. Lignum consecras: Plato suadet. Vxorem ducis: Leges iubent. Prior natu is est: Solet fieri. Lucrum sectatus es dotis: Dotalem accipe, donationem recordare, testamentum lege. Quæ si omnia affatim retudi, si calumnias omnes refutaui: si in omnibus non modò criminibus, verumetiam maledictis, procul à culpa Philosophiæ tutus sum, si Philosophiæ honorem qui mihi salute mea antiquior est, nusquam minui: immò contra vbique, si cum septem pœnis eum tenui: si hæc vt dico ita sunt; possum securius tuam existimationem revereri, quàm potestatem vereri: quod minus graue & verendum mihi arbitror, à proconsulibus damnari, quàm si à tam bono, tamq́ emendato viro improber.

L. APV-

L. APVLEII DE MVNDO LIBER.

CONSIDERANTI *mihi, & diligentius intuenti, & sæpe aliàs Faustine mihi virtutis indagatrix, expultrixq́ vitiorum, diuinarum particeps rerum Philosophia videbatur: & nunc maximè, cùm naturæ interpretationem, & remotarum ab oculis rerum inuestigationem sibi vindicet. Nam cùm ceteri magnitudine rei territi, eiusmodi laborem arduum & profundum existimarent; sola Philosophia suum non despexit ingenium: nec indignam se existimauit, cui diuinarum & humanarum rerum disceptatio deferatur. sed condiscere ac docere tam bonas res, & eiusmodi opera cum ingenuitate professionis suæ credidit, & congruere istiusmodi curam talibus studiis & moribus. Nam cùm homines Mundum eiusq́ penetralia adire non possent, vt è terreno domicilio illas regiones inspicerent; Philosophiā ducem nacti, eiusq́ imbuti inuentis, animo peregrinari ausi sunt per cæli plagas, his itineribus, quæ exploratione acuminis sui, peruia Sapientiæ, solis cogitationibus viderant: vt, cum ipsius interualli conditione à mundi vicinia Natura nos secretos esse voluisset, immensitati tamen eius volucriq́ curriculo cogitationum nostrarum nos pernicitas intimaret. facillimeq́ ea, de quibus origo eius est, anima diuinis oculis suis aspexit & agnouit, aliis etiam eius scientiam tradidit. veluti prophetæ quidam, qui dum Deorum maiestate completi sunt, effantur ceteris, quæ diuino beneficio soli vident. Quare & eos qui nobis vnius loci ingenia qualitatesq́ describunt, aut mœnia vrbiũ, aut alicuius amnis fluenta, aut amœnitates & magnitudines montium, alia multa descri-*

pta ab aliis plerique studiosè legunt. Nysæ iuga, & penetralia Coryci, & Olympi sacra, & Ossæ ardua, & alia huiuscemodi sola dumtaxat & singula extollunt. Quorũ miseret me, cùm tantopere nec magnis, & oppidò paucis inexplebili admiratione capiuntur. Hæc illis euenire adeò non est admirabile; cùm nihil maius suspexerint, neque ad aliquid intenderint, quod maiore diligentia contemplandum esset. Ceterùm si terrarũ orbem, omnemq; Mundum contemplari pariter aliquando potuissent; minus exiguas eius & singulas parteis dignas laudibus credidissent, quibus esset vniuersitas comprehensa. Quare nos Aristotelem prudentissimum & doctissimum Philosophorum, & Theophrastum auctorem secuti, quantum possumus cogitatione contingere, dicemus de omni hac cælesti ratione: naturas & officia complexi, & cur & quemadmodum moueantur, explicabimus. Mundus omnis societate Cæli & Terræ constat, & eorum naturis quæ vtriusque sunt. Vel sic: Mundus est ornata ordinatio, Dei munere, Deorum recta custodia: cuius cardinem, sic enim dixerim Centrum, robustum & immobilem, genitrix atq; altrix animantium omnium habet Tellus: supernis omnibus, vt videri potest, Aeris liquiditate, ad modum tegminis, septis & opertis. Vltra Deorum domus est, quod vocamus Cælum: quod quidem diuinis corporibus onustũ videmus, ignibus pulcerrimis & perlucidis Solis & Lunæ, & reliquorum Siderum, cum quibus fertur per orbem, dierum noctiumq; curriculis, agens stellarum choros intermino lapsu, finem nulla æui defectione factura. Sed cùm omne Cælum ita reuoluatur vt sphæra; ipsum tamen radicibus oportet teneri, quas diurna machinatio verticibus affixit: vt in tornando artifex solet forcipe materiam comprehensam reciproco volumine rotundare. eos Polos dicimus: à quibus velut à cardinibus directio quædam profecta, Axis est dictus, diuisor & discriminator

Mundi,

Mundi, Orbem terræ in medietate cõstituens. Verùm hi vertices, quos immobiles diximus, ita sunt; vt supra caput alter appareat ex parte Boreæ, qui Septemtrionalis vocatur: alter autem Antarcticus humo tegitur, humidis & Austrinis vaporibus mollis. Sed cælum ipsum, stellæq; caligeræ, omnisq; siderea compago, Aether vocatur: non, vt quidam putant, quòd igneus sit & incensus; sed quòd cursibus rapidis semper rotetur: Elementum verò non vnum ex quatuor quæ nota sunt cunctis, sed longè aliud, numero quintum, ordine primum, genere diuinum & inuiolabile. Iam Astrorum innumerabilis multitudo, partim labitur cum orbis inerranti regione, quam circulorum ambit Signifer, obliqua complexione circumdatus, & signis duodecim illuminatus: partim errantibus stellis, quæ neque priorum motus habent, nec sanè inter se similem & æqualem; sed affixæ diuersis globis, inordinatum, vt sic dixerim, ordinem seruant: aliæq; vltrà sunt, aliæ citrà stellæ, quæ propter naturam eiusmodi nullis creduntur erroribus vagæ, & infinitos numero greges ducunt, & simplex Aetheris dorsum alma & sacrata amœnitate lucis coronant. Septem verò Deorum illustres, totidem orbibus affixæ sunt, & gradatim sibimet superlatæ, vt superior inferiore sit maior, ac vicissim mutuis adhæsionibus nexæ, complexu illius Orbis, qui Inerrabilis dicitur, continentur. hic Phænonis globus, quem appellamus Saturnum post quem Phaëton secundus est, quem Iouem dicimus: & loco tertio Pyroeis quem multi Herculis, plures Martis stellam vocant. Hanc sequitur Stilbon, cui quidam Apollinis, ceteri Mercurij nomen dederunt. Quintus Phosphorus, Iunonia, imò Veneris stella censetur. Deinde Solis est orbis: & vltima omnium Luna, altitudinis ætheręæ principia discriminans: quæ diuinas & immortales viuacitates ignium pascens, ordinatis ac semper æqualibus inuectionibus soluitur atque reparatur. Post

eam verò pars est, quæ sancti Aetheris finibus coercetur, cuius mensu appensuq; distincta est natura immutabilis regio, & mortalis, ac iam penè terrena: cuius primæ sunt partes tenuiores & vaporatæ. quippe cum finitimis Aetheris attingantur ardoribus, quantum maximis parua, & quantum rapidis possunt pigriora contingi. Sed ex ea parte, qua curriculis finitimi inuritur Solis, eiaculari atque emicare flammæ quædam, ostendere se oculis nostris videntur, quas Græci Cometas, & Docidas, & Bothynos appellant, quasq; labi & fluere frequenter videmus, lucere, faciliusq; restingui. Exinde inferioris aeris qualitas turbidior infunditur, cui permixtus est glacialis rigor. sed superioris vicinia claritatis & propinqui caloris afflatu nitescit, ac sinceriore interdum luce vestitur. Huius sæpe mutabilis conuertitur species: cùm sit natura variabilis. in nubes cogitur, & reciprocis flabris aperitur, & imbribus vehementibus rumpitur, niuibus etiam & glacie inhorrescit, & præcipiti grandine desuper verberatur. turbine, flatibus, typhonisq; conflictu fit procellosa: sed telis fulminum, & missilium cælestium iaculis ignescit. Aeri Terra coniungitur; eaq; in se suscipit maria, & frequentatur animantibus. Hæc siluarum viriditate vestitur, & fontium perennitate recreatur. hæc fluminum frigidos lapsus, nunc erroribus terrenis vehit, modò profundo in mari confundit. eadem infinitis coloribus floret: altitudine montium, camporumq; æqualitate, nemorum opacitate variatur: sinuosis inflexa litteribus, distincta insulis, villulis vrbibusq; collucens, quas sapiens genus homo communibus vsibus fabricauit. Nec sum nescius, plerosque huius operis auctores terrarum orbem ita diuisisse: partem eius Insulas esse, partem verò continentem vocari: nescij omnes, hanc terrenam immensitatem Atlantici maris ambitu coerceri, insulámque hanc vnam esse cum insulis suis omnibus. Nam similes huic alias

& alias

& alias minores circumfundit Oceanus, quæ tamen meritò videntur ignota: cùm ne hanc quidem, cuius cultores sumus, omnes peragrare poßimus. Nam sicut hæ insulæ interfluuntur, quæ sunt in nostro mari: ita illæ vniuerso salo fretis latioribus ambiuntur. Elementorum inter se mutui nexus artis aßiduitatibus implicantur, & quinque coniuges copulæ his ordinatæ vicibus attinentur, vt adhæreant etiam grauioribus leuiora. Aquam in se habet Tellus: & Aqua, vt alij putant, vehit Terram: Aer ex Aqua gignitur, Ignis ex aeria densitate conflatur: Aether vicißim, Ignesq; illi immortalis Dei viuacitate flammantur. Huius diuini Ignis origine incensi, per totius Mundi conuexa illustribus facibus ignescunt superna. Quapropter Dij superas sedes habent, infima ceterorum animantium terrena poßident: & erumpunt, scatent flumina, fontes & maria, quæ meatus & lacunas & origines habent in gremio terrarum. Ipsarum verò insularum quæ sunt in nostro mari dignæ memoratu, Trinacria est, Eubœa, Cyprus atque Sardinia, Creta, Peloponnessos, Lesbos. minores autem aliæ, vt nebulæ quidem, per apertas Ponti sunt sparsæ regiones: aliæ Cyclades dictæ, quæ frequentioribus maribus alluũtur. Maria maiora sunt, Oceanus & Atlanticum, quibus Orbis nostri terminantur amfractus. Sed Occiduarum partium mare per angustias oris artatum, in artißimos sinus funditur: & rursus à columnis Herculis refusum, in immensam latitudinem panditur, sæpiusq; coeuntibus terris, veluti quibusdam fretorum ceruicibus procedentibus, & idem rursus cedentibus terris, est immensum. Primùm igitur columnis nauigantibus dextros latus duob. finibus maximis cingitur. quorum primus duas Syrtes habet; alter imparibus quidem sinuatur figuris, sed in maxima diuisus est maria: quorũ vnum Gallicum dicitur, alterum Africum, quod quidem Aristoteles Sardiniense maluit dicere: tertium, Adriaticum pelagus.

His iungitur Siculum, & pòst Creticum: & indiscretis finibus Pamphylium, Syrium, Aegyptium. Sed ante Aegæa Myrtoa sunt maria. His sanè vicinus est Pontus, sinus amplissimus maris nostri: cuius extremus recessus in Mæotin senescit, & ex Hellespõti fontibus concipitur, vestibulumq; eius Propontis vocatur. Ab ortu Solis Oceanus est, Indicum & Persicum mare conferens. hinc patescunt finitima Rubri maris: quæ per angustas longinquasq; fauces in Hyrcanium & Caspium flectuntur: simul vtraque profundæ vastitatis esse maria creduntur. Deinde paulatim Scythicum & Hybernum fretum, & rursum mare per quod Gallicum atque Gaditanas columnas circumuectus Oceanus, Orbis nostri metas includit. Sed in altera parte Orbis iacent insularum aggeres maximarum: Britanniæ duæ, Albion & Ierna, quas suprà diximus esse Maiores. Verùm hæ in Celtarũ finibus sitæ sunt. Minores verò vltra Indos, Taprobana, & Phebol. multæq; aliæ vrbes admodum sparsæ hanc nostram insulam, id est, hunc Terrarum orbem, quam maximam diximus, ornamentis suis pingunt, & continuatione, vt quibusdam sertis, coronant. At enim huius Terræ quam nos colimus latitudo quadraginta, prolixitas septuaginta millia stadiorum tenet. Sed in diuisione terrarum Orbis, Asiam & Europam, & cum his, sicut plures, Africam accipimus. Europa ab Herculis columnis, vsque Ponticum & Hyrcanium mare, ac flumen Tanain fines habet: Asia ab iisdem angustiis Pontici maris, vsque ad alias angustias quæ inter Arabicum sinum & interioris ambitum pelagi iacet, constringiturq; Oceani cingulo societate nostri maris. sed alij alio modo; vt quidam ab exordio Tanais vsque ad ora Nili Asiæ terminos metiantur. Africam verò ab Isthmo Rubri maris, vel ab ipsis fontibus Nili oriri putant, eiusq; in Gaditanis locis fines esse. Sed ipsam Aegyptum pleriq; Asiæ, plures Africæ adiungunt, vt insularum situs.

Sunt qui

Sunt qui eam finitimis locis comprehendunt: & sunt qui in alia diuisione eas habendas putant. De mari satis dictum. Terrenæ verò ita se habent exhalationes. quas duas Physici esse dicunt, tenues & frequentes, vixq; visibiles ad superiora minari, & gremio Telluris nebularum agmina halitu amnium fontiumq; constare, matutinis temporibus crassiora. Harum altera arida est, atque consimilis quæ terrenis reluctationibus surgit: altera humida, & egelida. hanc effluentis superioris vaporis natura ad se trahit. Et ex hac quidem Nebulæ, Rores, Pruinæ, Nubila, Imbres, Nix atque Grando generātur: de illa superiore, quam diximus siccam, Venti, Aquæ, Flammæ, Fulmina, atque aliæ ignitorum telorum gignuntur plurimæ species. Nebula constat aut ex ortu nubeculæ, aut ex eius reliquiis. est autē exhalatio vaporata, humore viduata, aere crassior, nube subtilior, cui Serenitas abolitionem infert. Nec aliud est Serenitas, quàm aer purgatus caligine, & perspicuè sincerus. Ros verò nocturnus humor est, quem Serenitas tenuiter spargit. Glaciem dicimus humorem, sereno frigore concretum. Huic est Pruina consimilis, si mollities Roris matutinis frigoribus incanuit. Ergo si aer actus in Nubem, nubilum denset, & ea crassitudo aquarum fœtu grauidatur; Imber exprimitur: cùm inter se vrgentur nubium densitates, totq; diuersitatibus pluuiæ cadunt, quotmodis aer nubium conditionibus cogitur. raritas enim nubium stillicidia dispergit: quæ concretæ vehementius, effundunt agmina largiora, & eas aquas quas Imbres vocamus. à quibus hoc differunt Nimbi, quòd Pluuia iugis est: Nimbus autem quanto repentinior est, tanto vehementior: & quanto improuisior & præcipitatior est, tanto breuiore casu restringitur. Niues autem colligi iactatione densarum nubiū constat. nam priusquàm in aquam defluant, fractæ ac discissæ spumas agitationibus suis faciunt: & mox gelatus humor rigore

frigoris inhorrescit. hæc victis nubibus crebrior ad terram venit. eam tempestatem nos Nigrorem vocamus. Grandinare verò tunc dicis, cùm aqua nubem lapidoso pondere, & festinante perrumpit: eademq́ vi & ad pernicitatem incitat, & cedente aeris molli cura, præcipitatam indignatione vehementi humana verberat. Hæc satis erunt de iis, quæ vdis elementis, aquosisq́ contingunt. Verùm aliæ sunt passiones, qui cum impulsu frigidioris aeris Venti generantur. Nec enim aliud est, nisi multum & vehemens in vnum coacti aeris flumẽ. hunc Spiritum dicimus: licet Spiritus ille nominetur, qui animalia omnia extrinsecus vitalia tractus sui vitali & fœcunda ope vegetat. Siccos etiam superiores mundi flatus Ventos nominamus: Auras verò, humidos spiritus. Sed ventorum binæ sunt species. Qui facti è Telluris habitu constant, Terrigenæ nuncupantur: at illi qui excutiuntur è finibus, Encolpiæ, de recessu nominati. Consimiles his haberi oportet eos, qui de fluminibus, lacubus, & stagnis. Qui ruptis nubibus per operta cæli manare adsolent, rursumq́ in crassam nubium speciem conglobantur, vel cùm imber effusus conciet flabra, quæ Exhydriæ Attica cum lingua vocitantur. Nunc nomina exequemur, regionesq́ ventorum. Euros Oriens, Boreas Septemtrio, Occidens Zephyros, Austros Medius dies mittit. Hos quatuor ventos alij plures interfluunt. nam quamuis Eurus sit ventus Orientis, idem tamen Aparctias incipit nominari, cùm eum Oriens æstibus emittit. Apeliotes autem vocatur, cùm meridianis ex montibus procreatur: Eurus est, quando hyemalis Ortus portis emittitur. Zephyrus verò, quem Romana lingua Fauonium nominat, cùm de æstiuis occiduis partibus surgit, Iapygis nomine efferri solet. At ille qui prior est æquinoctiali plagæ Notus, & Aquilo, qui septem stellarum regione generatur, & huic vicinus est Aparctias. Huic propiores ad idem Diem medium Thrascias & Argestes sunt,

ſunt, indidem flantes in omnibus. Auſtrorum illa eſt obſeruanda diuerſitas. namque cùm de abſcondito polo flatus aduenıunt, Notus eſt: Euronotus, ille qui inter Notum atque Eurum medius effringit. ex altero latere Libonotus ex duobus vnum facit. Excurſores venti habentur, qui directo ſpiritu pro flabris reciprocis Cæcias putatur eſſe. Equidem hiemales habentur, vt Noti: Eteſiæ frequentiores ſunt æſtate anni: Septemtriones ac Zephyri tempeſtate veris: Ornithiæ verni appellantur Aquilonum genus ex aere prolati minori niſu, nec iugi perſeuerantia ſpiritus perferentes. Atenim procelloſus flatus Catægis dicitur, quem præfractum, poſſumus dicere. Ventus, qui de ſuperiore cæli parte ſummiſſus, inferiora repentinis impulſibus quatiat, Turbo dicitur, qui repentinis flabris proſilit, atque vniuerſa perturbat. Vortex ille eſt, vel, vti dicitur, Pinea, cùm torquetur humus arida, & ab infimo erigitur ad ſummum. Anaphyſemata Græci vocant eos ſpiritus, qui de fundo vel hiatibus terræ exploſi, ad ſuperna maris ſolent deuenire. Hi cùm maiore vi torti ſunt; fit procella, & à Græcis Preſter nomen accepit. Sed cùm tormentum illud ire pergit, denſasq; & tumidas nubes preſſe agit, coactasq; collidit; fit ſonitus, & intonat cælum: non ſecus ac ſi commotum ventis mare cum ingenti fragore vndas littoribus illidat. Fauorinus, non ignobilis Sapiens, hæc de Ventis refert. Quatuor Mundi plagas imparem numerũ habere Ventorum; eo quòd Ortus & Occaſus mutentur terna vice cum Solis acceſſu, Meridies & Arctos iiſdem ſemper regionibus ſunt notatæ. Ortus quippe accepimus, Aequinoctialẽ, Solſtitialem, Brumalem: quibus Occaſus redduntur eadem interuallorum ratione conuerſi. Eurus igitur æquinoctialis Orientis eſt, nec inuenuſtè nominis eius fictus eſt, quaſi ἀπὸ τῆς ἠῶος ῥῶν. Idem ἀφηλιώτης à Græcis, Subſolanus à noſtris ſolet dici. Sed qui ab æſtiua & Solſtitialis orientis meta venit, βορέας Græcè,

Gracè, Latinè Aquilo nominatur. hinc αἰθρηγενέτην, quòd ſit aliàs ſerenus, Homerus ait: Boream verò ἀπὸ τῆς βοῆς, quòd non ſine clamore ſoleat intonare. Tertium ventum, qui ab Oriente hiberno venit, Graci εὐρόνοτον vocant. Item occidui ſunt, Caurus qui Gracè ἀργέστης vocatur, is eſt aduerſus Aquiloni: item Fauonius, Gracè ζέφυρος, Euro contrarius. Tertius Africus, id eſt λὶψ, Vulturno reflat. Meridies verò quoniam eadem ſemper regione ſignatur, vno Auſtro, id eſt νότῳ flatur: Septemtrio item vno, & is Septemtrionis habet cognomentum: qui tamen Graca lingua ἀπαρκτίας dictus eſt. Horum nomina plerique commutant de loco vel ſimilitudine aliqua: vt Galli Circium, à turbine eius, & vertice: Apuli Iapygem, ex Iapyge ſinu, id eſt ex ipſo Gargano venientem. Hunc Caurum eſſe, manifeſtum eſt. nam & ex occiduo venit, & Virgilius eius ſic meminit:

Illum inter cædes pallentem morte futura,
Fecerat ignipotens vndis & Iapyge ferri.

Eſt etiam Cacias ventus, quem Ariſtoteles ad ſe trahere nubes ait. & eſt adagium de eo tale:

Κακ' ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφος.

Sunt Eteſia, & Prodromi ſpirantes ex omni parte, eo tempore aſtatis quo Canis oritur. Cato autem in Originibus non Circiũ, ſed Cerciũ dicit. Is ventus Cercius, cùm loquare, buccam implet: armatũ hominem, plauſtrum oneratum percellit. Nunc de nubium praſtigiis referam. Quando illa perfracta nubecula patefecerit calũ, igneſcunt penetrabiles ſpiritus, emicatq́; lux clara; hoc dicitur Coruſcare: & ordine quidẽ prius Tonare oportet, poſtea Coruſcare. Quippe vbi nubes adflictu ignem, vt ferro ſaxa attrita, inter ſe dant; obtutus velocius illuſtriora contingit: auditus dum ad aureis venit, ſeriore ſenſu concipitur. ita & prius Coruſcare calum creditur, & mox Tonare. tum quia ignes pernicitate ſui coruſcantes dicto citius noſtra viſioni occurrunt; ſonus

verò verberati aeris ſerius indicio ſentitur. Flamma verò illa, quam nubium adflictus excuſſit, ſi robuſtiore fuerit incendio; impetu deuehitur in terras, & Fulminis habet nomen, atque formidinem. Preſteras verò nominamus, cùm flammarum in illis minus fuerit. Sed ſi ignitum non fuerit fulmen, Typhon vocatur. Sceptos generale omnibus quæ de nubibus cadunt, nomen eſt. Atque vt breuiter comprehendam cuncta generis eiuſdem; eorum quæ eiuſmodi præſtigias noſtris inferunt oculis, alia ſunt quæ ſpeciem tantum ſpectaculi pariunt, alia quæ nihil ab eo quod oſtenderunt mentiuntur. Fallunt imaginem Iris & Arcus, & talia: verè videntur Cometæ, Fulgores, & ſimilia pleraque. Irin vulgo arcum eſſe aiunt, quando imago Solis vel Lunæ humidam & cauam nubem denſamq; ad inſtar ſpeculi colorat, & medietatem orbis eius ſecat. Rhabdos autem generis eiuſdem, ad virgæ rigorem, per longum colorata nubecula dicitur. Halyſis eſt catena quædam luminis clarioris, per Solis ambitum in ſe reuertens. Inter hanc, & Irida illud intereſt; quòd Iris multicolor eſt, & ſemicirculo figurata, procul à Sole atque Luna: Catena clarior eſt, aſtrúmque ambit orbe incolumi, corona non diſcolore. Selas autem Græci vocant, incenſi aeris lucem. Horum pleraque iaculari credas, alia labi, ſtare alia. Iaculatio igitur tunc fieri putatur, cùm meatu aeris impulſi generatus ignis, celeritatem ſui curſumq; rapidæ feſtinationis oſtendit. Statiua lux eſt, quam Sterigmon illi vocant, ſine curſu iugi, ſed prolixa lux, ſtellæq; fluor, ignitusq; liquor. quicunque latius panditur, Cometes vocatur. Sed plerumque luces iſtæ repentinò ortæ, ſtatim occidunt: & item vt ſe oſtenderint, aliquãtiſper manent. Genera, quas Græci Faces, & Docidas, & Pithos, & Bothynos, ad eorum ſimilitudinem vnde dicta ſunt nominant, raro de Septemtrione vel Meridie videas: nihil horum quippe *** Sed non aquarum modò

Tellus

Tellus in se fontes habet, verùm spiritu & igni fœcunda est. Nam quidam sub terra occulti sunt spiritus, & flantes incendia indidem suspirant: vt Lipara, vt Aetna, vt Vesuuius etiam noster solet. Illi etiam ignes qui terræ secretariis continentur, prætereuntes aquas vaporant, & producunt. lõginquitate enim flammæ tepidiores aquas reddunt, vicinia feruentiores. opposito incendio aquæ vruntur: vt Phlegethontis amnis, quem poetæ sciunt in fabulis Inferorum. At enim illos quis non admirandos spiritus arbitretur, cùm ex his animaduertat accidere, vt eorum religione lymphantes, alij sine cibo potuq; sint, pars verò præsagiis effantes futura? quod in oraculis Delphicis, ceterisq; est. Vidi & ipse apud Hieropolin Phrygiæ, non adeò ardui montis vicinum latus hiatu reseratum, & tenuis neque editæ marginis ambitu circumdatum: seu illa, vt poetæ volunt, Ditis spiracula dicenda sunt, seu mortiferos anhelitus eos credi prior ratio est. Proxima quæque animalis, & in aluum prona atque proiecta venenati spiritus contagione corripiunt, & vertice circumacta interimunt. Antistites denique ipsos semiuiuos esse, qui audeant propius accedere, ad supernasem per sua ora tollentes, adeò illis cognita vis mali & inferiora aeris noxia crassitate densa est: inferiores quoque adire & percellere. Atque sæpe accidit, vt statim spiritus per terræ concauas partes errantes, continerent solida terrarum; sæpius, vt spiritus, crescente violentia, & insinuante se Telluris angustiis, nec inuenientes exitum, terram mouerent. Horum motuum tam varia nomina, quàm diuersi. Namque qui lateribus proxima quæque iactantes, & acutis angulis mobiles, Epiclintæ Græcè appellantur. Sed qui subsiliunt, excutientes onera, & recuperantes, Brastæ vocantur. Illi qui abstrudere videntur, quorum impulsu dissilit tellus, Rhectæ nominari. His passionibus contingit, vt quædam terræ expirent halitus, aliæ vomant

mant saxa, nonnullæ cauum. sunt quæ fontes pariunt insolentibus locis, peregrinorum fluminum sulcantes vias. Isti sunt motus, quibus solum quatitur. Palmatiæ verò appellantur, quorum pauitatione illa quæ trepidant, sine inclinationis periculo nutant, cum directi tamen rigoris statum retineant. Micetias vocatur tetri odoris inquietudo terrena. audiuntur mugitus, interioribus gemitibus expreßis, cùm spiritus inualidus ad terram mouendam per aperta Telluris inuentis itineribus progreditur. His talibus marina sunt paria, cum fluctuum concurrentium mole, nunc progreßibus litora, nunc recursibus sinus cæli quatiuntur. Sentitur etiam cæli marisq; cognatio, cùm menstruis cursibus Lunæ decrementa, & acceßus fretorum atque æstuum deprehenduntur. Verùm enimuero, vt quatenus poßum de vniuersitate quod sentio, breuiter absoluam: Elementorum inter se tanta discordia est, id est Aëris, Maris atque Terræ; vt admirari minus deceat, si illis eadem incommoda soleant, atque secunda contingere, particulatim quidem rebus ortus atque obitus afferentes, vniuersitatem verò fine atque initio vindicantes. Et quibusdam mirum videri solet, quòd, cum ex diuersis atque inter se pugnantibus elementis Mundi natura conflata sit, aridis atque fluxis, glacialibus & ignitis; tanto rerum diuortio nondum sit eius mortalitas dissoluta. Quibus illud simile satisfaciet, cum in vrbe ex diuersis & contrariis corporata rerum inæqualium multitudo concordat. Sunt enim pariter diuites & egentes, adulescentum ætas permixta senioribus, ignaui cum fortioribus, peßimi cum optimis congregati. Aut profectò quod res est fateantur, hanc esse ciuilis rationis admirandam temperantiam, cum quidem de plurimis vna sit facta, & similis sui tota, cum dißimilia membra sint, receptrixq; sit naturarum ad diuersa tendentium, & Fortunarum per varios fines exitusq; pergentium; &, vt res est, contrariorum per

rum per

rum per ſe natura flectitur, & ex diſſonis fit vnus idemq́ conſenſus. Sic mas & femina ſecum iunguntur, ac diuerſus vtriuſque ſexus ex diſsimilibus ſimile animal facit: Arteſq́ ipſæ naturam imitantes, ex imparibus paria faciunt. Pictura ex diſcordibus pigmentorum coloribus, atris, albis, luteis & puniceis, confuſione modica temperatis, imagines his quæ imitatur ſimiles facit. Ipſaq́ Muſica, quæ de longis & breuibus, acutis & grauioribus ſonis conſtat, tam diuerſis & diſſonis vocibus harmoniam conſonam reddit. Grammaticorum artes vnde quæſo? cum ex diuerſis collecta ſint literis, ex quibus aliæ ſint inſonæ, ſemiſonantes aliæ, pars ſonantes; tamen mutuis ſe auxiliis adiuuantes, ſyllabas pariunt, & de ſyllabis voces. Hoc Heraclitus ſententiarum nobilis auctor ad hunc modum eſt proſecutus: Συνάψειας ὅλα, καὶ οὐχὶ ὅλα συμφερόμενον, καὶ διαφερόμενον συνᾶδον καὶ διᾶδον. καὶ ἐκ πάντων ἓν, καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα. *Sic totius Mundi ſua inſtantia; initiorũ inter ſe impares conuentus, pari, non diſcordante conſenſu, Natura veluti Muſicam, temperauit. Namque liquidis arida, & glacialibus flammida, velocibus pigra, directis obliqua confudit; vnumq́ ex omnibus, & ex vno omnia, iuxta Heraclitum, conſtituit: terramq́ mare atque cælum Solis orbe, & Lunæ globo, ceteriſq́ orientium & conditorum ſiderum facibus ornauit; vna illa parte mixta, quam quidem cunctis conſtat implicatam, dum confuſa, dum libera elementorum ſubſtantia, ignis, aquæ, aeris, terræ. ex quibus huius ſphæræ conuexa, & diſparibus qualitatibus naturæ cõflata adacta eſt fateri concordia, & ex ea ſalutem operi machinata. Principiorum igitur conſenſus ſibi concordiam peperit: perſeuerantiam verò amicitiæ inter ſe elementis dedit ſpecierum ipſarum æqua partitio, dum in nullo alia ab alia vincitur, modo vel poteſtate æqualis. quippe omnium diuerſitas, grauiſsimorum, leuiſsimorum, feruentium, frigidorum, do-*

cente

cente ratione Naturæ, diuersis licet rebus, æqualitatem deferre, concordiã, omnia parentis Mundi amœnitatem æternitatemq; reperisse. Quid enim Mundo præstantius? Lauda quam putes speciem; portio à te laudabitur Mundi: admirare quam voles temperantiam, ordinationem, figuram; hic & per hunc illud quodcunque est, inuenietur esse laudandum. Nam quid, oro te, ornatum atque ordinatum videri potest, quod non ab ipsius exemplo imitatura sit ratio? vnde κόσμος Græcè nomen accepit. Euntibus Sole atque Luna, ceteraq; luce sidera per easdem vias, custoditis temporum vicibus, nec vllius erroris interiectione confusis, digeruntur tempora, & rursus incipiunt. At quàm pulcrè & fœcundè Hora procreatur, nunc æstiuos vapores reuoluentes, nunc pruinas hyemis circumferentes: dierum etiam noctiumq; curriculis ordiuntur menses, texunt annos; anni seriem cõficiunt seculorum. Et quidem hic Mundus magnitudine immensus, cursibus rapidus, splendore perlucidus, valenti habitudine, pubertate iuuenili. Hic animalium natantium atque terrestrium, pennigerorum, cunctorumq; distinxit genera: in species seperauit, fixitq; leges viuendi atque moriendi. Ex hoc animantia vitalis spiritus dicunt. illis statutis cursibus temporum euentus, qui admirationi esse solent, cum vel inter se ventorum prælia cientur, vel disiectis nubibus fulmina, cælum & tempestates inter se serena, hibernaq; confligunt, micant ignes, inde rumpuntur: & rursus, placatis omnibus, amœna lætitia mundi reseratur. Videas & viridantibus comis cæsariatam esse terram, & scatebris fontiũ manantem, & aquarum agmina concipientem, parientem atque educantem, nec occasibus fatigari, nec seculis debilitari excussam, erumpentibus semper tam pigris quàm mouentibus fœtibus, aquarum sæpe alluuionibus mersam, flammarum per partes voracitate consumptam. quæ tamen illi cum regionaliter

videantur esse pestifera; ad omnem salutaria sunt, & ad redintegrationem eius valent. & cum mouetur., profectò spirat illos spiritus: quibus clausis, & effugia quærentibus, mouebatur. Imbribus etiam madefacta, non solum ad educandos fœtus suos opinatur, verùm etiam pestifera contagione proluitur. Flabris autem spirantium aurarum grauiores, & minus puri aeris spiritus differuntur, atque purgantur. Tepores frigus glaciale mitificant, & brumalis austeritas terrestrium viscerum venas remittit: & pars gignentium, alia adulescentium, cętera occidentium vices sustinent: & sors nascentium, obitorum loco pullulat; & occidentium numerus, nascentibus locum pandit. Restat, quod caput est sermonis huius, vt super Mundi rectore verba faciamus. Indigens quippe videbitur oratio de Mundo disputantibus: vt etsi minus curiose, at quomodo possumus, differamus. De rectore quippe omnium non, vt ait ille, silere melius est: sed vel parum dicere. Vetus opinio est, atque in cogitationes omnium hominum penitus incidit, Deum esse: originis non habere auctorem: Deumq; esse salutem & perseuerantiam earum, quas effecerit, rerum. Neque vlla res est tam præstantibus viribus, quæ viduata Dei auxilio, sui natura contenta sit. Hanc opinionem vates secuti, profiteri ausi sunt, omnia Ioue plena: cui us præsentiam non iam cogitatio sola, sed oculi, & aures, & sensibilis substantia comprehendit. ad hæc composita est potestati Dei conueniens oratio. Sospitator quidem ille genitor est omnium, qui ad complendum Mundum nati, factiq; sunt: non tamen, vt corporei laboris officio orbem istum manibus suis instruxerit; sed qui quadam infatigabili prouidentia, & procul posita, cuncta contingat, & maximis interuallis disiuncta complectatur. nec ambigitur, eum præstantem atque sublimem sedem tenere, & poetarũ laudibus nomen eius consulum ac regum nuncupationibus prædicari; & in

arduis

*arduis arcibus solium consecratum. Deniq; propiores quosque de potestate eius amplius trahere. corpora cælestia illa quanto finitima sunt ei, tanto amplius de Deo capere: multoq; minus quæ ab illis sunt secunda, & ad hæc vsque terrena, pro interuallorum modo, indulgentiam Dei ad nos vsque beneficiaq; peruenire. Sed cùm credamus Deum per omnia permeare, & ad nos, & vltra potestatem sui nominis tendere; quantum abest, vel imminet, tantum existimandum est eum amplius minus'ue rebus vtilitatis dare. Quam rem rectius est atque honestius sic arbitrari summam illam potestatem, sacratam cæli penetralibus, & illis qui longissimè seperantur, * est proximis * vna & eadem ratione per se & per alios opem salutis afferre; neque penetrantem atque adeuntem specialiter singula, nec indecorè attrectantem cominus cuncta. Talis quippe humilitas deiecti est, & minus sublimis officij, nec cum homine quidem conuenit, qui sit paululũ conscientiæ celsioris. Militiæ principes & curiæ proceres, & vrbium ac domorum rectores, dico numquam commissuros esse, vt id suis manibus factum velint, quod sit curæ leuioris. Nihil enim possint æquius facere dominorum imperia, ministeria seruulorum. Exemplũ quale sit istud, intellige. Cambyses, & Xerxes, & Darius, potentissimi reges fuerunt. horum præpotentia, quam ex opibus collegerant, lenocinium vitæ effecerat celsioris: cùm eorum alter apud Susam & Ecbatanas, vt in fano quodam sacratus, nulli temerè notitiam oris sui panderet: sed circumseptus admirabili regia. cuius tecta fulgerent, eboris niue, argenti luce, flammis ex auro vel electri claritate. limina verò alia præ aliis erant. Interiores fores, exteriores ianuæ imminebant, portæq; ferratæ, & muri adamantina firmitate. Ante fores viri fortes, stipatoresq; regalium laterum, tutela peruigili, custodiam per vices fortium sustinebant. Erant inter eos diuisa officia: in comitatu regio*

armigeri quidam, at extrinsecus singuli custodes locorum erant, & ianitores, & atrienses. Sed inter eos Aures regiæ, & Imperatoris oculi quidam homines vocabantur. Per quæ officiorum genera rex ille ab hominibus Deus esse credebatur: cum omnia quæcunque ibi gererentur, ille Otacustarũ delatione discebat. Dispensatores pecuniæ, quæstores vectigalium, tribunos ærarios habebat. Alios & alios præfecerat ceteris vrbibus. alij venatibus agendis prouinciam nacti; pars domibus & muneribus præfecti putabantur: & ceteri perpetuis magnisq; curis, obseruatione singularum rerum appositi erant. Sed omne Atticum regnum ab occidente Hellespontus terminabat, ab ortu gens incohabat Indorum. Duces ac satrapæ vbique dispositi, & permixta locis omnibus mancipia regalia. Ex eo numero erant & cursores diurni, atque nocturni exploratores, & nuntij specularum incensores assidui. Tum horum per vices incensæ faces ex omnibus regni sublimibus locis in vno die Imperatori significabant, quod erat scito opus. Igitur regnum illud ita componi oportet cum Mundi aula, vt inter se comparentur summus atque exuperantissimus Diuûm, & homo ignauus & pessimus. Quod si cui viro, vel cuilibet regi indecorum est per semetipsum procurare omnia, & perficere; multo magis Deo inconueniens erit. Quare sic putandum est, eum maximè maiestatem retinere, si ipse in alto resideat loco: eas autem potestates per omnes Mundi partes Orbisq; dispenset, quæ sint penes Solem ac Lunam, cunctumq; cælum. Horum enim cura salutem terrenorum omnium gubernat. Nec multis ei opus est, nec particeps hominum conseruatione: quibus, propter ignauiam, appositum est pluribus indigere. An non eiusmodi compendio machinatores fabricarum, astutia vnius conuersionis multa & varia pariter administrant, etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris gestus mouent? quando filum membri

quod agitari solet traxerint: torquebitur ceruix; nutabit caput; oculi vibrabunt; manus ad ministeriũ prastò erunt: nec inuenustè totus videbitur viuere. Haud secus etiam cælestis potestas, cum initium scientiæ & salutiferæ opera mouerit; ab vno ad secundum, & deinceps ad tertium, & vsque ad supremum, attactu continuo vim suæ maiestatis insinuat: aliud alio commouetur, motusq; vnus alteri mouendi se originem tradit. Mundo equidem consentiunt, non vna, sed diuersa via, & plerumq. cõtraria. Sed prima remissiore admodum data, simplicíque inchoato principio, impulsibus mutuis, vt suprà dictum est, mouentur quidem omnia: sed ita, vt si quis sphæram aut quadratum, & cylindrum, & alias figuras in procliue simul iaciat, deferentur quidem omnia, sed non eodem genere mouebuntur. Nec illud dissimile exemplum videri oportet, si quis pariter patefacto gremio, animalium multitudinem simul abire patiatur, volucrum, natatilium, atque terrestrium. enimuero ad suum locum quæque, duce Natura, properabunt: pars aquam repetentes; illa inter agros legibus & institutis suis naturali lege aggregabuntur; ibunt per aeris vias præpetes quibus hac Natura largita est, atque vno sinu abeundi facultas concessa omnibus fuerit. sic natura Mundi est constituta. Nam cum omne cælum simplici circumactu voluatur, nocte diéque distinctum, diuersis mensurarum æqualitatibus seperatum, quamuis vna sphæra omnia concluserit; incrementis tamen globi sui, decisioneq; luminis menstrua tempora Luna significat, & cæli spatium Sol annua reuersione collustrat, eiusq; comites amœnus Lucifer, & communis Cyllenius stella. etenim prioribus Mauortium sidus circuli sui in biennio conficit spatia: Iouis clarum fulgensq;, sexies eadem multiplicatis cursibus suis tempora, quæ Saturnus sublimior triginta spatiis annorum circumerrat. Verùm inter hac vna Mundi conuersio, vnusq; re-

uersionis est orbis, & vnus concentus, atque vnus stellarum chorus: ex diuersis occasibus ortibusq; hoc ornamento, & vt monile rectissimè κόσμος Græca lingua significat. At enim vt in choreis, cùm dux carminis hymno præcinit, concinentium vulgus virorum & feminarum mixtis grauibus & acutis clamoribus vnam harmoniam resonant: sic diuina mens mundanas varietates, ad instar vnius concentionis, reuelat. Nam cùm cælum confixum vaporatis & radiantibus stellis, inerranti cursu feratur, & reciprocis itineribus astra consurgant: Sol quidem contuens ortu suo diem pandit, occasu noctem reducit: conditusq; vel relatus per plagas mundi, quatuor temporum vices mutat. hinc tempestiui imbres & spiritus, aut infœcundi. hinc alimenta nobis suppetunt earũ rerum, quas accidere Deus his Mundi partibus voluit. His oppositi sunt torrentium cursus, & humores vndarum, emicationesq; syluarum, frugalis maturitas, fœtus animalium, educationes atque obitus singulorum. Cùm igitur Rex omnium & pater, quem tantummodo mentis oculis nostræ cogitationes vident, machinam omnem iugiter per circuitum suis legibus terminatam, claram sideribus & relucentem, speciesq; innumeras modò propalàm sæpe confectas ab vno, vt suprà dixi, principio, agitari iubet; simile istud esse bellicis rebus hinc liceat arbitrari. nam cùm tuba bellicum cecinit; milites clangore incensi, alius accingitur gladio; alius clypeum capit; ille lorica se induit; hic galea caput, ille crura ocreis inuoluit: ille equum temperat frenis, & loris iugales ad concordiam copulat. & protinus vnusquisq; competens capessit officium. velites executione adornant ordines, principes curant, equites ordinibus præsunt. ceteri negotia quæ nacti sunt agitant: cum interea vnius ducis imperio cunctus exercitus paret, quem rex præfecerit: penes quem est summa rerum. Non aliter diuinarum & humanarum rerum status

regitur,

regitur, quando vno moderamine contenta omnia, pensum sui operis agnoscunt; curáque omnibus occulta, vt nullis oculis obuia, nisi quibus mens sua lucis aciem intendit. Nec tamen hoc vel illi ad moliendum, vel nobis ad intelligendum obest. De inferiore licet imagine capiamus exempla. Anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes necesse est, huius opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, prouenire: neq. Animæ ipsius qualitatē ac figurā oculis occurrere, sed momentis ab ea gestorum intelligi qualis & quanta sit. Omne quippe humanæ vitæ præsidium ingenio eius est paratum: cultus agrorum, vsusq; frugum, artificum solertia, prouentus artium, commoditas vitæ humanæ. Quid de legibus dicam? quæ ad mansuefaciendos homines inuentæ sunt? quid de ciuilibus institutis ac moribus, qui nūnc populorum non otiosis conuentibus frequentantur, asperitate bellorum & pacata mitigantur quiete? Nisi fortè iniustus rerum æstimator potest esse, qui hæc eadem de Deo neget, quem videat esse viribus exuperantissimum, augustissima specie, immortalis æui genitorem, virtutum ipsam virtutem. Vnde nihil mirum est, si mortales oculi non capiunt aspectum eius, quando diuinorum operum vestigiis sit perspicuus atque manifestus. Ceterùm ea quæ vel cælo accidere oculis aduertimus, vt Aerem fieri ex Aqua, Dei etiam illa credenda sunt, cuius tutela Mundi huius & cura est. de quo Empedocles prudenter his verbis sensit:

Πάνθ᾽ ὅσατ᾽ ἦν, ὅσατ᾽ ἐςὶν, ἰδ᾽ ὅσσα τὲ ἔςαι ὀπίσσω.
Δένδρεατ᾽ ἐβλάςησε κὴ ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες
Θῆρέςτ᾽ οἰωνοίτε κὴ ὑδατοτρέμμονες ἰχθῦς.

Phidiam illum, quoniam fictorem probum fuisse tradit memoria, vidi ipse in clypeo Mineruæ, quæ arcibus Atheniensibus præsidet, oris similitudinem colligasse, ita; vt si quis olim artificum voluisset exinde imaginem seperare, soluta compage,

page, simulac totius incolumitas interiret. Ad hoc instar Mundi salutem tuetur Deus, apta & reuincta sui numinis potestate. Huius locum quærimus, qui neque infimus est, & terræ contagionibus, neque tamen medius in aere turbido, verum in mundano fastigio, quem græci τόν γ' οὐρανὸν, id est cælum rectè vocant; vt qui sit altitudinis finis. & ijdem ea ratione eum nominant, quem ab omni fuscitate ac perturbatione vident liberum. Neque enim caliginem nubium recipit, vel pruinas & niues sustinet: nec pulsatur ventis, nec imbribus ceditur. Hæc enim de Olympo, qui est celsitudinis summa, poëta his verbis cecinit:

Ουλυμπόν δ' ὅθι φασὶ θεῶν ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Εμμεναι, οὔτε ἀνέμοισι τινάσσεται, οὔτε ποτ' ὄμβρῳ
Δεύεται, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ' αἴθρη
Πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἀναδέδρομεν αἴγλη.

Hanc opinionem communis mos, & hominum obseruationes secutæ, affirmant superiora esse Deo tradita. Namque habitus orantium sic est, vt manibus extensis in cælum precemur. Romanus etiam poeta sic sensit:

Aſpice hoc sublimen candens, quem inuocant
omnes Iouem.

Vndè illa quæ videntur, suntq; omnibus præstantiora, easdem sublimitates regionū tenent, Astra cælestia, & Mundi lumina. ac meritò licet illis ordine perpetuo frui, nec diuersis ea in spatiis temporibus'ue obseruantissimam legem suorum aliquando itinerum metiuntur. Terrena omnia, mutationes & conuersiones, postremò interitus habent. Namq; immodicis tremoribus terrarum dissiluisse humum, & interceptas vrbes cum populis, sæpe cognouimus. Audiuimus etiam abruptis imbribus prolutas esse totas regiones. illas enim, quæ prius fuerint continentes, hospitibus atque aduenis fluctibus insulatas: alias desidia maris, pedestri accessu peruias factas. Quid? qui ventis & procellis ciuitates

euersas esse meminerunt? quid? cum incendia de nubibus emicarunt, cum Orientis regiones Phaëthontis ruina, vt quidam putant, conflagratæ perierunt? In Occidentis plagis scaturigines quædam ac proluuiones easdem strages dederunt. Sic ex Aetnæ verticibus quondā effusis crateribus, per decliuia, incendio diuino, torrentis vice, flammarum flumina cucurrerunt. in quo periculi vertice egregium pietatis meritum fuisse cognouimus. Namque eos qui principio fragoris territi, sensum tamen clementiæ misericordiæq; retinebant, & grandæuos parentes ereptos volucri clade suis ceruicibus sustinebant: illa flammarum fluenta diuino seperata dißidio, quasi duo flumina ex vno fonte manantia, locum illum ambire maluerunt obsidione innocenti. Inerant boni baiuli, religiosis sarcinis occupati. Postremò quod est in triremi gubernator, in curru rector, præcentor in choris, dux in vrbe, dux in exercitu; hoc est in Mundo Deus: nisi quòd ceteris ærumnosum, & multiplex, & curarum innumerabilium videtur esse hoc ipsum, alicuius officij principem fieri. Deo verò nec tristis, nec onerosa est imperij sui cura. Namq; nobis circumfert & regit cunctas formas naturæ, quas diuersis regionibus commouens: vt est lex ciuitatis semel promulgata, perpetuis obseruationum rationibus fixa, ipsa quidem immutabilis, ac eius arbitrio parentum mentes agitantur, nutuq; eius & dominatione flectuntur: & scitis eius magistratus tribunalia, principia milites frequentabunt, recuperatores iudiciis præsidebunt: decuriones, & quibus est ius dicendæ sententiæ, ad consensum publicum commeabunt: & alius ad Minutiam frumentatum venit: & aliis in iudiciis dies dicitur. reus ita purgandi se neceßitate, vt sectandi studio accusatur. Venit ille moriturus, ad supplicij locum ducitur: hic ad conuiuij repotia & verspertinus comissator aduentat. Sunt & publicarum epularum apparatus, & lectisternia Deorum, & dies festi,

ludi scenici, ludiq́; Circenses. Diis sacrificatur, Geniis ministratur: alius libatione profunditur, aliusq́; alio fungitur munere: parentq́; omnes iussu legum & communis imperij. Videasq́; illam ciuitatem pariter spirantem Panchais odoribus, & gratè olentibus canis, & resonantem hymnis, & carminibus & canticis: eamdem etiam lamentis & ploratibus eiulantem. Et ad hunc modum res agi in Mundo æstimemus. Lex illa, vel gens, ad æquitatis tenorem reducenda sit, nulla indigens correctione mutabili. Quippe sicut Mundi vniuersitas regitur, dum speculatur ad omnia rector eius, atque immutabiliter incumbit, spargiturq́; vis illa seminibus inclusa per naturas omnium, speciesq́; & genera digesta: sic faciles vitium lapsus, & palmarum ardua, persicorum robur, leuitas mali gignitur: sic & quæ Infelicia *propter infœcunditatem vocamus, tamen vtilia sunt alio pacto: Platani, vt ait poeta, vmbras potantibus ministrantes, acuta pinus, rasiles buxi, odora laurus, cupressorum odoratius lignum. Tandem omnium animalium agrestium & sicurum, pinnatarum & pedestrium, aquatilium natura gignitur, nutritur, absumitur, parens cælestibus institutis.* πᾶν γὰρ ἑρπετὸν τὴν γῆν νέμεται, *vt Heraclitus ait. Et cum sit vnus, pluribus nominibus cietur, propter specierũ multitudinem, quarum diuersitate fit multiformis. & à iuuandis suis Iupiter dicitur: quem* Ζῆνα *Græci, quòd vitæ nostræ auctor sit, rectissimè appellant: Fulgurator, & Tonitrualis, & Fulminator, & iam Imbricitor, & item dicitur Serenator. & plures eum Frugiferum vocant, multi Vrbis custodem, alij Hospitalem, Amicalemq́;: & omnium officiorum nominibus appellantes. & multo plura eiusmodi apud aruspices & Romanos veteres inuenies. Orpheus verò hanc effari potestatem volens, his de eo verbis canit:*

Ζεὺς πρῶτος γένετο, Ζεὺς ὕστατος ἀρχικέραυνος.

Ζεὺς

Ζεὺς κεφαλὴ, ζεὺς μέσσα, διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται.
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Ζεὺς ἄρσην γένετο, ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.
Ζεὺς πνοιὴ πάντων. ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὁρμή.
Ζεὺς πόντου ῥίζα. ζεὺς ἥλιος, ἠδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεύς. ζεὺς ἀρχὸς ἁπάντων, ἀρχικέραυνος.
Πάντας γὰρ κρύψας αὖθις φάος ἐς πολυγηθὲς,
Ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.
Iuppiter omnipotens eſt primus, & vltimus idem.
Iuppiter eſt caput, & medium. Iouis omnia munus.
Iuppiter eſt fundamen humi, ac ſtellantis Olympi.
Iuppiter & mas eſt, & neſcia femina mortis.
Spiritus eſt cunctis, validi vis Iupiter ignis.
Et pelagi radix, Sol Luna eſt Iuppiter ipſe.
Omnipotens rex eſt, rei omnis Iuppiter ortus.
Nam ſimul occuluit, rurſum extulit omnia leto,
Corde ſuo è ſacro, conſultor lumine, rebus.

Fatum autem, quod Græci εἱμαρμένην, tractu quodam inuicem cauſarum ſe continentium, volunt dici decretum. idem πεπρωμένην dicunt, quòd omnia in hoc ſtatu rerum definita ſint, nec ſit in hoc Mundo aliquid interminatum. idem Fatum μοῖραν vocant, quòd ex partibus conſtet. hinc νέμεσιν, quòd vnicuiq. attributio ſua ſit adſcripta, ac pacti eadem rerum ineffugibilis neceſſitas vltionis. Sed tria Fata ſunt, numerus cum ratione temporis faciens, ſi poteſtatem earum ad eiuſdem ſimilitudinem temporis referas. Nam quod in fuſo perfectum eſt, præteriti temporis habet ſpeciem: et quod torquetur in digitis, momenti præſentis indicat ſpatia: & quod nondum colo tractū eſt, ſubactumq́ cura digitorum, id futuri & conſequentis ſeculi poſteriora videtur oſtendere. Hæc illis conditio ex nominum eorumdem proprietate contingit. vt ſit Atropos præteriti temporis

poris fatum : Lachesis à fine cognominata, quod etiam illis quæ futura sunt, finem suum Deus dederit : Clotho præsentis temporis habet curam, vt ipsis actionibus suadeat, ne cura solers rebus omnibus desit. Deum verò ire per omnes terras, non frustra arbitrabitur ; qui audiet Platonis hæc verba: Deus namque, inquit., sicut & vera continet ratio, principia, fines, & media rerum omnium penetrat, atq. illustrando cursu volucri superfertur. Eumdem Deum Vltrix necessitas semper & vbique comitatur, eorum qui à sacra lege discesserint, Vindex futura. quam faciet ille mitificam, qui statim à tenero & ipsis incunabulis intellexit, & extimuit, eíque se totum dedit atque permisit.

L. APV-

L. APVLEII ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ SIVE DE SYLLOGISMO CATEGORICO LIBER.

STVDIVM *Sapientiæ, quod Philosophiam vocamus, plerisque videtur tres species seu partes habere: Naturalem, Moralem, & de qua nunc dicere proposui, Rationalem, qua continetur ars disserendi. Sed cum disseramus Oratione, cuius variæ species sunt, vt Imperandi, vel Narrandi, Mandandi, Succensendi, Optandi, Fouendi, Irascendi, Odiendi, Inuidendi, Fauendi, Miserandi, Admirandi, Contemnendi, Obiurgandi, Pœnitendi, Deplorandi; tum Voluptatem afferendi, tum Metum incutiendi: in quibus oratoris excellentis est, lata angustè, angusta latè, vulgata decenter, noua vsitatè, vsitata nouè* * * *extenuare magna, maxima minimis posse efficere, aliaq; id genus plurima: est vna inter has ad propositum potissima, quæ Pronuntiabilis appellatur, absolutam sententiam comprehendens, sola ex omnibus veritati aut falsitati obnoxia. quam vocat Sergius Effatum, Varro Proloquium, Cicero Enuntiatum; Græci Protasin, tum Axioma. Ego verbum è verbo, tum Protentionem, tum Rogamentum. familiarius tamen dicetur Propositio. Propositionum igitur, perinde vt ipsarum Conclusionum, duæ species sunt. altera Prædicatiua, quæ etiam simplex est; vt si dicamus,* Qui regnat, beatus est: *altera Substitutiua vel Conditionalis, quæ etiam composita est;* vt, Aiax, qui regnat, si sapit, beatus est. *Substitutiuis enim*

tuis enim Conditionem, qua, nisi sapiens est, non sit beatus. Nos nunc de Prædicatiua dicemus, quæ natura prior est, ac velut elementum Substitutiuæ. Sunt & aliæ differentiæ, Quantitatis & Qualitatis. Qualitatis quidem, quòd aliæ Vniuersales sunt; vt, Omne spirans viuit: *aliæ Particulares; vt,* Quædam animalia non spirant: *aliæ Indefinitæ; vt,* Animal spirat. *non enim definit vtrum omne, an aliquod. sed tamen pro Particulari semper valet: quia tutius est id ex incerto accipere quod minus est. Qualitatis autem, quòd aliæ Dedicatiuæ sunt, quòd dedicant aliquid de quopiam: vt,* Virtus bonum est. *dedicat enim virtuti inesse bonitatem. aliæ Abdicatiuæ, quæ abdicant aliquid de quopiam: vt,* Volùptas non est bonum. *abdicat enim voluptati inesse bonitatem. At Stoici hanc quoque Dedicatiuam putant, cum inquiunt,* Euenit cuidam voluptati bonum non esse. *ergo dicit quid euenerit ei; id est, quid sit. Idcirco Dedicatiua, inquiunt, est, quia & in quo negauit esse, dedicat id quod non videt esse. Solum autem Abdicatiuum vocant, cui negatiua particula præponitur. Verùm hi quidem cùm in aliis, tum in hac re vincuntur; si qui ita rogauerit:* Quod nullam substantiam habet, non est. *cogentur enim secundum quod dicunt, confiteri esse quod non est, quòd nullam substantiam habet. Ceterùm est Propositio, vt ait in Theæteto Plato, duabus paucissimis orationis partibus constans, Nomine & Verbo: vt,* Apuleius disserit. *quod aut verum aut falsum est: & ideo Propositio est. Vnde quidam rati sunt has duas solas Orationis partes esse, quòd ex iis solis fieri possit perfecta Oratio: id est, quòd abunde sententiam comprehendant. Aduerbia autem, & Pronomina, & Participia, & Coniunctio, & id genus cetera quæ Grammatici numerant, non magis partes Orationes esse, quàm nauium Aplustria, &*

hominum

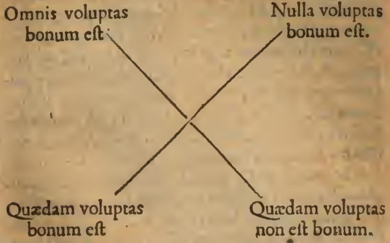
hominum Pilos, aut certe in vniuersa compage Orationis vice clauorum, & picu, & glutinis deputanda. Porrò ex duabus prædictis partibus altera Subiectiua nominatur, velut subdita; vt, Apuleius: *altera Declaratiua; vt,* Disserit, *vel,* Non disserit. *declarat enim quid faciat Apuleius. Licet autem, eadem vi manente, vtramuis partem in plura verba protendere. vt, si pro* Apuleio *dicas,* Philosophum Platonicum Madaurensem: *item pro* Differendo, *dicas eum,* Vti oratione. *Plerumque autem subiectiua minor est, Declaratiua maior: & non hanc modò, sed alias quoque Subiectiuas comprehendens. Non enim solus Apuleius disserit, sed etiam alij plurimi, qui sub eadem Declaratione possunt contineri. nisi fortè Proprium cuiuspiam de eo declararetur: vt si dicas,* Qui equus, hinnibile est. *at Proprium est equi, Hinnire. Et idcirco in his Propriis par est Declaratiua, par Subdita; ac non, vt in ceteris, maior: quippe cùm eadem possit, mutata vice, Subdita fieri: & quam prius habuerit Subditam, nunc habere sui Declaratiuam. vt si verso ordine ita dicas,* Quod hinnibile est, equus est. *At non itidem vbi impares partes sunt, conuertere vices possis. Non enim quia verum est,* Omnem hominem animal esse; *idcirco si conuertas verum erit,* Omne animal hominem esse. *Neque enim vt Proprium est equi, hinnibile, ita proprium est homini, animal esse; cùm sint animalia alia innumera. Agnoscitur hinc de pluribus Declaratiua, licet conuerso ordine Rogamentum proponatur: primò, quòd plura comprehendere potest Declaratiua quàm Subdita: dehinc, quòd numquam vocabulo sed semper verbo terminatur. quo præcipuè etiam in illis proprietatibus à pari Subiectiua discernitur. Id etiam pro similitudine tenendum est, quia vt sunt Propositiones Definitæ & Indefinitæ: ita etiam constat Particulas tam*

Subiecti-

Subiectiuas quàm Declaratiuas partim definitas esse vt, homo, animal; *partim Indefinitas, vt,* non homo, non animal. *Non enim definiunt quid sit, cum hoc non sit, sed tantùm ostendunt aliud præter hoc esse. Nunc dicendum est quemadmodum quattuor illæ Propositiones inter se affectæ sint: quas non ab re est in quadrata formula spectare. Sunt igitur in superiore linea, vt infrà scriptum est, vniuersalis Dedicatiua & Abdicatiua: vt,* Omnis voluptas bonum est, Nulla voluptas est bonum. *dicanturque hæ inter se Incongruæ. Item in inferiori linea sub vtraque particulares subnotentur:* Quædam voluptas bonum est, Quædam non est bonum: *dicanturque hæ inter se Subpares. Deinde ducantur obliquæ lineæ angulares: altera pertinens ab vniuersali Dedicatiua ad particularem Abdicatiuam; altera à particulari Dedicatiua ad vniuersalem Abdicatiuam: quæ inter se & Quantitate & Qualitate contrariæ, Alterutræ nominentur; quòd iam necesse est alterutram veram esse. quæ dicitur perfecta pugna & integra. At inter Subpares & Incongruas pugna diuidua est; quòd Incongruæ numquam quidem fiant simul vera, interdum tamen simul mentiuntur: Subpares autem, mutata vice numquam quidem simul mentiuntur, interdum tamen fiunt simul veræ. & ideo vtriusuis harum reuictio confirmat alteram. non tamen & vtriusuis confirmatio reuincit alteram. De Incongruis qui vtramuis posuit, vtique alteram tollit: non tamen, mutata vice, qui vtramuis tollit, vtique alteram ponit. Enimuero de Alterutris qui vtramuis comprobat, numquam alteram refutat: & qui alteram refutat, vtique alteram comprobat. Ceterùm vniuersalis vtrauis particularem suam comprobata vtique confirmat, reuicta non vtique infirmat. Particularis autem, versa vice vniuersalem suam reuicta vtique infirmat; probata*

bata

bata non vtique firmat. Hæc omnia ita esse vt dicimus, ex ipsis Propositionibus facilè ostendunt infrà scripta.

Certum est enim, quòd concedat qui aliquid proposuerit. Destruitur autem vtrauis Vniuersalis trifariam: dum aut Particularis eius falsa ostenditur, aut vtrauis ex duabus ceteris vera, siue Incongrua siue Subiectiua. Instruitur autem vno modo, si Alterutra eius falsa ostenditur. Contrà Particularis vno quidem modo destruetur, si Alterutra Vera ostenditur. Instruitur autem trifariam: si aut Vniuersalis eius vera est; aut vtrauis ex duabus ceteris falsa, siue Suppar eius siue Subiectiua. Eadem seruabimus etiam in æquipollentibus Propositionibus. Æquipollentes autem dicuntur, quæ alia enuntiatione tantundē possunt, & simul veræ fiunt, aut simul falsæ: altera ob alteram scilicet, sicut Indefinita & Particularis. Item omnis Propositio si assumat in principio negatiuam particulā, fit Alterutra eius Aequipollens. vt cùm sit Vniuersalis Dedicatiua, Omnis voluptas bonum: *si ei negatio præponatur, fiet,* Non omnis Voluptas bonum, *tantumdem valens quantum valebat Alterutra eius,* Quædam voluptas non est bonum.

Hoc in ceteris tribus propositionibus intellegendum est. Deinde de conuersione. Conuersibiles propositiones dicuntur, vniuersalis Abdicatiua & Alterutra eius, id est particularis Dedicatiua: eò quòd particulæ earum Subiectiua & Declaratiua possunt semper seruare inter se vices, permanente cõditione veritatis aut falsitatis. Nam vt vera est hæc propositio, Nullus prudens est impius: *ita, si conuertis partium vices, verũ erit,* Nullus impius prudens. *Item vt falsum est,* Nullus homo est animal: *ita si conuertas falsa erit,* Nullum animal homo. *Pari ratione & particularis Dedicatiua conuertitur,* Quidam Grammaticus, homo est; & Quidam homo, Grammaticus est. *Quod duæ ceteræ propositiones semper facere non possunt, quamquam interdum cõuertantur. nec tamẽ idcirco Conuersibiles dicuntur. nam quod alicubi fallit, pro certo repudiatur. Ergo vnaquæque propositio per omnes significationes reperienda est, an etiam conuersa congruat. Nec innumera sunt ista, sed quinque sola. aut enim Proprietas declaratur alicuius, aut Genus, aut Differentia, aut Finis, aut Accidens: Nec præter hæc vmquã inueniri potest vlla propositio. vt si* Hominem *substituas; quidquid de eo dixeris, aut Proprium eius significaueris, vt* cachinnabile; *aut genus, vt* animal; *aut Differentiam, vt* rationale: *aut Definitionẽ, vt* animal rationale mortale: *aut Accidens, vt* orator. *Quippe omne Declaratiuum alicuius, aut potest eius vicissim fieri Subiectiuum, aut non potest. Sed si potest; aut significat quid sit, & est Definitio: aut non significat, & est Proprium. Sin autem non potest; aut id est quod in Definitione poni debeat, vt est Genus vel Differentia: aut quod non debeat, vt est Accidens. Igitur per hæc agnoscitur particularis Abdicatiua non esse conuersibilis. Vniuersalis autem Dedicatiua & ipsa quidem non est conuersibilis, sed particulariter tamen potest conuerti. vt, cùm sit,* Om-

ſit, Omnis homo animal; *non poteſt ita conuerti, vt ſit* Omne animal homo: *ſed Particulariter poteſt*, Quoddam animal homo. *Verum hoc in ſimplici Conuerſione, quæ in concluſionum illationibus Reflexio nominatur. Eſt enim & altera Propoſitionum conuerſio, quæ non tantùm ordinem, ſed etiam ipſas particulas in cōtrarium perducit; vt quæ Definita eſt, Indefinita fiat: & contrà, quæ Indefinita eſt, Definita. Hanc conuerſionem viciſſim reliquæ duæ admittunt, vniuerſalis Dedicatiua, & particularis Abdicatiua: vt*, Omnis homo, animal; Omne non animal, non homo. *item*, Quoddam animal non eſt rationale; Quoddam non rationale, animal. *Id ita eſſe perpetuò vt dicimus, per illas quinque prædictas ſpecies explorabis. Coniugatio autem Propoſitionum, dicitur ipſa cōnexio earum per aliam communem Particulam quæ inter ſe copulantur. ita enim poſſunt ad vnam Concluſionem conſentire. quæ Particula communis neceſſe eſt aut in vtraque propoſitione Subiecta ſit, aut in vtraque Declarans: aut in altera Subiecta, in altera Declarans. Tres igitur formulæ fiunt. quarum prima dicatur, cùm illa communis particula in altera Subiecta, in altera Declarans eſt. qui ordo non tantùm enumeratione, ſed Concluſionū dignitate contentus eſt. Quippe vltima eſt formula tertia, quia nihil in ea niſi Particulare concluditur. Hac ſuperior eſt ſecunda, quæ habet Concluſiones vniuerſales, ſed tamē Abdicatiuas tantùm. Et ideo ſic prima pollet, quia in omne genus Illationum concluditur. Dico autem Illationem vel illatiuum Rogamentū, quod Acceptionibus colligitur & infertur. Porrò Acceptio eſt propoſitio quæ conceditur à reſpondente. vt ſi quis ita proponat*, Eſtne omne honeſtum, bonum? *Propoſitio eſt. & ſi aſſentire ſe dicet; fit Acceptio, remota interrogatione: quæ & ipſa tamen communiter appellatur Propoſitio*: Omne honeſtum, bonum eſt. *Huic iunge*

alteram Acceptionem similiter propositam & concessam, Omne bonum, vtile est. *Ex hac coniugatione, vt mox ostendemus, primi modi fit Illatiuum; si directim, Vniuersale,* Omne igitur honestum, vtile est: *si reflexim, Particulare;* Quoddam igitur vtile, est honestum: *quia particulariter tantùm in Reflexionibus conuerti potest vniuersalis Dedicatiua. Directim autem dico inferri, cùm eadem Particula Subiecta est tam in coniugatione quàm in ipsa Illatione: itemq́; Declarans se eadem, cùm est vtrobique. reflexim verò, cùm hoc fit versa vice. Ceterùm tota ratiocinatio ista quæ Acceptionibus & Illatione constat, & Collectio vel Conclusio nominatur, secundũ Aristotelem commodißimè potest ita definiri:* Oratio, in qua concessis aliquibus aliud quiddam præter illa quæ concessa sunt, necessariò euenit, sed per illa ipsa concessa. *In qua definitione & Orationis species non alia quàm Pronuntiabilis intellegenda est, quæ, vt suprà diximus, sola aut vera est aut falsa. Et,* concessis aliquibus, *pluraliter ideo dictum est, quia ex vna Acceptione non fit Collectio: licet Antipatro Stoico contra omnium sententiam videatur plena Conclusio esse,* Vides, viuis igitur: *cùm sit vllo modo plena,* Si vides, viuis: atqui vides, viuis igitur. *Item quia concludere volumus non quod concessum est nobis, sed quod negatum: iccirco in Definitione*, aliud quiddam præter illa quæ concessa sunt, necessariò euenire. *Quapropter superuacanei sunt Moduli Stoicorum, non idem differenter peragentes: vt,* Dies est, aut nox: atqui dies est. *Item idem geminantes,* Si dies est, dies est: dies igitur est. *Frustra enim colligunt quod sine controuersia vltrò conceditur. Illud potius veri simile est, cùm dico,* Si dies est, lucet: atqui dies est: igitur & lucet: *non malè colligere præter quod accepi. Nam quod est in Conclusione* lucet, *fuerat & in Propositione. hoc tamen ita re-*

futabimus, aliter dici in Cōclusione Igitur lucet, vt ostendatur nunc lucere: aliter in Propositione acceptum, in qua non est dictum nunc lucere; sed tantùm consequens esse vt si dies sit, vtique & luceat. Multum autem refert num affirmes aliquid esse, an tantùm solere esse, cùm aliud quiddam præcesserit. Ita illud quod in eadem Definitione ** necessitates comprehensum est, factum est vt Inclusionis visa similitudine Inductionis distingueretur. Nam & in distinctione quadam conceduntur: vt puta, Homo inferiorem molam mouet, equus inferioreē mouet: item bos & canis. in istis Acceptionibus in Conclusione aliud quid infertur, Ergo & omne animal inferiorem molam mouet. quod cùm sit in Crocodilo falsum; potes, superioribus concessis, Illationem ipsam non recipere, quam tibi in Conclusione non licuisset recusare: quippe cuius illatio in ipsis acceptionibus continetur, & ideò in ea additum est, necessariò euenire. Ne vltima quidem * Definitionis vacat, sed ostendit quod ipsa concesserit, euenire debere, Illationem ceterùm ratam non fore. Ac de his quidem satis dictum. Nunc tradendum est quibus Modis & Coniugationibus fiant intra certum numerum Prædicatiui generis veræ Conclusiones. quippe in prima Formula nouem soli Moduli, sex autem Coniugationes reperiuntur: in secunda quattuor Moduli, tres Coniugationes: in tertia sex Moduli, * Coniugationes. De quibus hîc iam suo ordine demonstrabo: præfatus, neque ex Particularibus solis, neque Abdicatiuis solis ratam fieri Conclusionem; quia sæpe possunt & falsa conducere. Item ex Dedicatiuis si vtrauis iungatur, Dedicatiuam nō esse, non Abdicatiuam fieri Illationem. tantum vel vna mixta ceteris præualet. Similis etiam Particularibus particularium vis est. Vtrauis enim mixta Vniuersalibus, particularem facit Illationem. Igitur in prima Formula Modus primus est, qui conducit ex vniuersalibus De-

bus Dedicatiuis Dedicatiuum vniuerſale directim:vt, Omne iuſtum, honeſtum:omne honeſtum,bonum: omne igitur iuſtum, bonum eſt. *at ſi reflexim inferas,* quoddam igitur bonum, iuſtum. *fit autem ex eadem coniugatione quintus Modus. nam ſic tantùm reflecti poſſe vniuerſalem Dedicatiuam, ſuprà docui. Secundus Modus eſt, qui cõducit ex vniuerſalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vniuerſale directim:vt,* Omne iuſtum,honeſtum: nullum honeſtum, turpe: nullum igitur iuſtum, turpe. *At ſi reflexim inferas,*nullum igitur turpe, iuſtum; *ſextum Modum effeceris. nam,vt dictum eſt, reflectitur in ſe vniuerſalis Abdicatiua.Tantùm meminiſſe debemus, Subiectiuum ex Dedicatiua trahendum ad Illationem ex ſecundo Modo. atque ideo eam priorem æſtimandam, licet antè Abdicatiua enuntietur. Similiter & in ceteris* prior eſt poteſtate prior intellegatur. In ſexto autem modo trahitur Subiunctiuus ex Abdicatiua. hæc ſola differentia eorum. Item tertius Modus, qui conducit ex Dedicatiuis particulari & vniuerſali Dedicatiuum particulare directim: vt,*Quoddam iuſtum, honeſtum: omne honeſtum, vtile: quoddam igitur iuſtum, vtile. *Sed ſi reflexim inferas*, quoddam igitur vtile, iuſtum; *ſeptimum modum effeceris. nam, vt dictum eſt, reflectitur in ſe particularis Dedicatiua. Quartus Modus eſt, qui conducit ex particulari Dedicatiua & vniuerſali Abdicatiua Abdicatiuũ particulare directim: vt,* Quoddam iuſtum, honeſtum eſt: nullum honeſtum, turpe: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. *Ex hoc modo contraria vices inueniuntur octauus & nonus. quippe ſeruatur eius illationem: non vt illi priores reflexam Coniugationem ipſam tantùm reflectunt Propoſitionibus æquipollentibus, mutatóque ordine, vt prior fiat Abdicatiua. atque ideo conducere dicitur ambo per Coniugationis conuerſionem. Nam & ſi*

Abdica-

*Abdicatiuam vniuersalem quarti * conuertas, & ſubicias ei vniuerſalem Dedicatiuam; quæ conuerterat, particularis eius Dedicatiua fiet. Octauus Modus eſt, qui conducit ex vniuerſalibus Abdicatiua & Dedicatiua particulare Abdicatiuum reflexim: velut*, Nullum turpe, honeſtum: omne honeſtum, iuſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. *Nonus quoque Modus per ſimilem Conuerſionem ex vniuerſali Abdicatiua & particulari Dedicatiua Abdicatiuum particulare conducit reflexim:* Nullum turpe, honeſtum: quoddam honeſtū, iuſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. *Cur autem ſolus quartus Modus duos genuerit, ceteri ſingulos, illa ratio eſt; quia primi Modi ſi vtramque Propoſitionem conuertamus, fiet Coniugatio irrita duarum Particularium: ſin alteram tantùm, fiet aut ſecunda Formula aut tertia. Ita ſecundi Modi ſi vtramque conuertas, fiet Coniugatio noni, quam iam oſtendimus ex quarto gigni, quia vniuerſalis Dedicatiua ſecundi modi non niſi particulariter conuerti poteſt: ſin alteram tantùm; fiet ſecunda Formula aut quarta. Ex hiſce igitur in prima Formula modis nouem, primi quattuor Indemonſtrabiles nominantur: non quòd demonſtrari nequeant, vt vniuerſis maris eſt quod non demonſtrabile non ſit, & vt circuli quadratura: ſed quòd tam ſimplices tamq; manifeſti ſunt, vt demonſtratione non egeant; adeò vt ipſi ceteros gignant, fidemq; illis ex ſe impertiant. Nunc Formulæ modos trademus ſecundæ. Primus Modus in ſecunda Formula eſt, qui conducit ex vniuerſalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum vniuerſale directim: velut*, Omne iuſtum, honeſtum: nullum turpe, honeſtum: nullum igitur iuſtum, turpe. *Hæc redigitur in ſecundum Indemonſtrabilem, conuerſa eius ſecunda Propoſitione. Secundus Modus eſt, qui conducit ex vniuerſalibus Abdicatiua & Dedicatiua Abdicatiuum vniuerſale directim: velut*,

Nullum turpe, honeſtum: omne iuſtum, honeſtum: nullum igitur turpe, iuſtum. *Hic Coniugatione nõ differt à priore, niſi quòd Subiectiuam particulam Abdicatiua trahit ad Illationem: quoniam ita variatus eſt Enuntiationis ordo. quod in prima Formula fieri non poteſt. Tertius Modus eſt, qui conducit ex particulari Dedicatiua & vniuerſali Abdicatiua Abdicatiuum particulare directim: vel vt,* Quoddam iuſtum, honeſtum: nullum turpe honeſtum: quoddam igitur iuſtum non eſt turpe. *Huius ſi conuertamus vniuerſalem Abdicatiuam, fit Indemonſtrabilis quartus, ex quo hic naſcitur. Quartus Modus eſt, qui conducit ex particulari Abdicatiua & vniuerſali Dedicatiua Abdicatiuum particulare directim: vt,* Quoddam iuſtum non eſt turpe: omne malum turpe: quoddam iuſtum non eſt malum. *hic ſolus Modus tantùm per Impoſſibile approbatur. de qua Propoſitione dicemus, expoſitis modis formulæ. In tertia Formula primus Modus eſt, qui conducit ex Dedicatiuis vniuerſalibus Dedicatiuum particulare tam directim quàm reflexim: vt,* Omne iuſtum, honeſtum: omne iuſtum, bonum: quoddam igitur honeſtum, bonum. *vel ſic,* quoddam igitur bonum, honeſtum. *Quippe non intereſt quam ex vtraque Propoſitione facias particulam Subiectiuam: quoniam non intereſt vtram prius enunties. Ideo non rectè arbitratus eſt Theophraſtus, propter hoc nõ vnum Modum hunc ſed duos eſſe. Secundus Modus eſt qui conducit ex Dedicatiuis particulari & vniuerſali Dedicatiuum particulare directim: vt,* Quoddam iuſtum, honeſtum: omne iuſtũ, bonum: quoddam igitur honeſtum, bonum. *Tertius Modus eſt, qui conducit ex Dedicatiuis vniuerſali & particulari Dedicatiuum particulare directim: vt,* Omne iuſtum, honeſtum: quoddam iuſtum, bonum: quoddam igitur bonum, honeſtum. *Quartus Modus eſt, qui conducit*

ducit ex vniuersalibus Dedicatiua & Abdicatiua Abdicatiuum particulare directim: vt, Omne iustum, honestum: nullum iustum, malum: quoddam igitur honestum non est malum. *Quintus Modus est, qui conducit ex Dedicatiua particulari & Abdicatiua vniuersali Abdicatiuum particulare directim: vt,* Quoddam iustum, honestum: nullum iustum, malum: quoddam igitur honestum non est malum. *Sextus Modus est, qui conducit ex Dedicatiua vniuersali & Abdicatiua particulari Abdicatiuū particulare directim. vt,* Omne iustum, honestum: quoddam iustum nō est malum: quoddam honestū non est malum. *Ex his sex Modis primi tres rediguntur ad tertiū Indemonstrabilem, cōuersa priore Propositione primi & secundi. tertius enim secundo eamdem Coniugationem habet: hoc vno differens, quòd ex vniuersali trahit particulam Subiectiuam. propter quod non tantùm Propositionis, verùm etiam Illationis conuersione redigitur in tertium. Item quartus & quintus nascuntur ex Indemonstrabili quarto, conuersis prioribus Propositionibus eorum. Sextus autem Modus nec vtraque nec altera redigi conuersa ad Indemonstrabilem aliquem potest, sed per Impossibile tantùm approbatur: sicuti quartus in secunda Formula. & ideo vterq. nouissimi numerantur. Ceterorū autem in omnibus Formulis ordinatio facta est pro differentia Coniugationū & Illationū. Nam quia prius sit dicere quàm negare, potentiusq́; est Vniuersale quàm Particulare: priores sunt vniuersales particularibus, & in vtrisque Dedicatio & Illatio similes sunt. His praeponitur modus qui celerius ad Indemonstrabilem redigitur. Iisdem est vna Conuersio, neque vna probatio est certos eos ad cludendum Modos esse. Est altera Probatio communis omnium, etiam Indemonstrabilium, quae dicitur Per impossibile, appellaturq́; ab Stoicis prima Constitutio vel primum Expositum.*

quod sic definiunt: Si ex duobus tertium quid colligitur, alterum eorum cum contrario Illationes colligit, contrariū relinquit. *Veteres autem sic definierunt:* Omnes Conclusiones si sublata sit Illatio assumta, alterutra Propositione tolli reliquam. *quæ res inuenta est aduersus eos, qui concessis Acceptionibus, id quod ex illis colligitur, impudenter recusant: & per hoc compelluntur ad Impossibilia; dum ex eo quod negant, contrarium aliquid inuenitur ei quod antecesserat. Porrò Cōtraria simul esse vera, Impossibile est. Ergo per Impossibile compelluntur ad Conclusionem. Nec frustra constituerunt Dialectici eum verum modum esse, cuius aduersum Illationis cum altera Acceptione tollit reliquam. At Stoici quidem tantùm Negatiua particula præposita putant Illationem recusari, vel ex Propositionibus alteram tolli; vtpote*, Omnis, non omnis: *veteres verò & per Alterutram. Igitur bifariam; vtpote*, Omnis, non omnis: quidam, non quidam. *Fiunt igitur aduersus vnamquamque Conclusionem contrariæ, quæ opponantur, octo; quoniam vtraque acceptio bifaria tollitur: fiuntq́; Conclusiones bis quaternæ, modò Negatiua particula præposita Illationi, modò Alterutra Illationis accepta. Exemplo sit primus Indemonstrabilis*, Omne iustum, honestum: omne honestum, bonum: omne igitur iustum, bonum. *Qui hanc Illationem cōcessis Propositionibus negat, necesse est dicat*, quoddam iustum non est bonum. *Huic si proponas priorem ex duobus concessis*, Omne iustum, honestum, *fit Illatio secundum sextum Modum in tertia Formula*, quoddam igitur honestum non est bonum. *quod repugnat secundæ Propositioni, quæ concesserat*, Omne honestum, bonum. *Hæc omnia opposita Conclusio est, si iisdem manentibus æquipollentem eius inferat his*, Nō igitur omne honestum bonum. *Similiter & altera fiant duæ Conclusiones;*

ſiones, ſicut nunc propoſuimus priorem Propoſitionem, ſic aſſumamus poſteriorem, quoddam iuſtum non eſt bonum, omne honeſtum bonum; *ſit Illatio quarti Modi ſecundæ formulæ duplex*, non igitur omne iuſtum, honeſtum: *vel*, quoddam igitur iuſtum, honeſtum non eſt. *quarum vtraque æquè priori Propoſitioni repugnat quæ conceſſerat*, omne iuſtum honeſtum. *His Concluſionibus manentibus, tantùm Propoſitio mutata eſt, pro eo quod eſt* Quoddam iuſtum non eſt bonum, *facias*, non omne iuſtum, bonum, *bifaria ſit ſublata Illatio: erunt tertiæ quattuor Concluſiones iiſdem mutationibus. Item ſi pro eodem facias*, nullum iuſtum, bonum, *vt bifaria ſit ſublata Illatio; erunt tertiæ quattuor Concluſiones dumtaxat in his quæ habebunt vniuerſalem Illationem. Ea enim poteſt ſola trifariam tolli. at in ceteris ſolæ octo. quas ſi quis velit ſingillatim ſub vnoquoque per omnes formulas potuit ſuggerere ad exemplum quod propoſuimus. vt etiam Hypotheticorum more, per litteras ordine Propoſitionum & partium commutatio. ſed vi manente ſit primus Demonſtrabilis: ſecundus talis*, A de omni B, & abde, omnis igitur de, *omnis incipiunt A declaratæ. atque ideo & à ſecunda propoſitione hic ad ea mod. ſecundum has prætexas retro talis eſt*, Omne F B: omne B A: omne igitur FB. *Stoici porrò pro litteris numeros vſurpant : vt*, Si primum, ſecundum: atqui primum : ſecundum igitur. *Verùm Ariſtoteles in prima Formula quattuor ſolos Indemonſtrabiles prodit: Theophraſtus & ceteri quinque enumerant. Nam Propoſitionem iungentes & infinitam colligentes, quam Illationem indefinitam ſuperuacaneum eſt tradere, cum Indefinita pro Particulari, & eiuſdem futura ſit Modi cuius Particularis iam oſtendimus in prima formula. Quòd ſi quis velit geminari, Indefinitam pro Particulari accipiens, Indefinitámque ſubiiciens Illationem; erunt*

omnes

omnes nouem & viginti. Aristo autem Alexandrinus, & nonnulli Peripatetici iuniores quinque alios Modos præterea suggerunt, vniuersales Illationes: in prima Formula tres, in secunda duos, pro quibus illi Particulares inferunt. quod perquam ineptum est, cui plus concessum sit minus concludere. Omnes autem Modos in tribus eorum Formulis certos non nisi vnum & viginti esse, quos suprà ostendimus, comprobatur. sed quattuor sunt Propositiones: duæ particulares, duæ vniuersales. Harum vnaquæque, vt ait Aristoteles, vt sit subiecta aliis tribus, quaterna scilicet coniungitur. atque ita senæ, denæ Coniugationes in singulis Formulis erunt. Harum sex æqualiter in omnibus non valent. duæ quidem, cùm ex Abdicatiuo vtrauis alteram præcedit: quattuor autem, cùm ex Particularibus vtrauis à semet præcedit. Nihil enim concludi potest vbicunque aut duæ Particulares sunt, aut duæ Abdicatiuæ. Igitur remanent singulis Formulis denæ Coniugationes. Porrò ex his tam in prima quàm in secunda Formula duæ non valent, cùm vniuersalis Dedicatiua particulari præponitur. Similiter & in prima & tertia Formula duæ repudiantur, quibus particularis Abdicatiua vtramuis Dedicatiuam antecedit. Quo fit vt remaneant primæ Formulæ sex Coniugationes. Iam in nouem Formulis adhuc octonæ. ex quibus vna in neutra probatur, cùm vniuersalis Abdicatiua præcedit particularem Dedicatiuam. ex his septenis quæ supersunt, iam propriæ sunt, in secunda Formula quattuor falsæ: cùm vniuersalis Dedicatiua vel sibimet ipsa vel Particulari suæ vtrouis loco iungitur: vel cum præcedit altera. Item propriæ in tertia Formula duæ non valent, cùm, vtrauis Abdicatiua vniuersalis Dedicatiuæ præponitur. reliquas certas esse tres: in secunda quinque. Tertiæ Formulæ suprà ostendimus cum eas ad sex Coniugationes primæ Formulæ redigeremus. Igitur ex

quadra-

quadragintaocto coniugationibus, quatuordecim solæ probantur. Ceteræ trigintaquatuor, quas enumeraui, meritò repudiantur, quia possunt ex veris falsa concludere. quod facile est experiri per illas quinque supradictas significationes Generis proprietatis. At ex illis quatuordecim quas probauimus, non plures quàm prædictum est Modos fieri, docent causæ Illationes; vt cum directim sumitur, tum reflexim, quousque ipsa veritas passa est. propterea rerum non potest numerus augeri.

L. APVLEII
ΑΝΕΧΟΜΕΝΟΣ
EX MENANDRO.

Amare liceat, si potiri non licet.
Fruantur alij: non moror, non sum inuidus.
Nam sese excruciat qui beatis inuidet.
Quos Venus amauit fecit amoris compotes:
Nobis Cupido velle dat, posse abnegat.
Olli, purpurea delibantes oscula,
Clemente morsu rosea labella vellicent.
Malas odorent ore, & ingenuas genas,
Et pupularum nitidas geminas gemmulas.
Quin & cum tenera membra molli lectulo,
Cum pectora * adhærent Veneris glutino,
Libido cum lasciuia instincto suscitet.
Sinuare at Veneri cursum femina, feminæ
Inter gannitus, & subantis voculas.
Carpant papillas, atque amplexus intiment,
Hærentque sulcos molles aruo Venereo,
Thyrsumque pangant horto in Cupidinis;
Dum crebros ictus conhibente lumine,
Crepidante cursu, Venere & anima fessula,
Eiaculent tepidum rorem niueis laticibus.
Hæc illi faciant queis Venus non inuidet.
At nobis cassò saltem delectamine
Amare liceat, si potiri non licet.

L. APVLEII

FRAGMENTA ET TITVLI LIBRORVM

QVI NON EXSTANT.

D. Ausonius ad Paullinũ Eid. XVIII.

ESSE Apuleium in vita Philoſophum, in EPIGRAMMATIS amatorem; in præceptis omnibus exſtare ſeueritatem, in EPISTOLIS AD CERELLIAM ſubeſſe petulantiam.

Soſip. Chariſius lib. II.

Mut facere nõ audet. vt apud Apuleium Platonicum DE PROVERBIIS ſcriptum eſt libro ſecundo.

Seruius in lib. II. Georgicor. Virg.

Apud Medos naſcitur quædã arbor ferens mala, quæ Medica vocatur: quam per periphraſim oſtendit, eius ſupprimens nomen. Hanc plerique Citrum vocant. quod negat Apuleius in libris quos DE ARBORIBVS ſcripſit: & docet longè aliud genus arboris eſſe.

Apud Nonũ in *Abſtemius.*

In LIB. LVDICRORVM: *Abſtemius eſt, immò ſcit quo rete leporem tenebat, lupum non tenere.*

Sidon. Apollinar. lib. II. Epiſt. IX.

Quamquam ſic eſſet ad verbum ſententiámq; tranſlatus; vt nec Apuleius PHAEDONEM ſic Platonis, neq. Tullius Cteſiphontem ſic Demoſthenis in vſum regulamque Romani ſermonis exſcripſerint.

Apud Priſcianũ lib. X.

Ex eod. *De Anima ſic auditurum, ſic diſciturum, qui melius ſcit hæc omnia & ſingula ſic agere & pati, vt patiuntur atque agunt.*

Ibid.

Item: *Et cauſſam gignendi oſtenſurum, & immortalitatem Animæ reperturum.*

Apud Fulgentium de priſco ſerm.

HERMAGORA: *Pollinctor eius funeri dum vnctionem parat.*

Apud Priſc. lib. III.

Ex eod. I. *Viſus eſt ei adoleſcẽs honeſta forma, quaſi ad nuptias*

ad nuptias exornatus, trahere ſe in penitiorem partem domus.

Item: *Verum infirma ſcamillorum obice fultæ fores.* Ibid.

Item: Scio, ſcius. ſic Apuleius I. Hermagoræ. Idem lib. IV.

Item ex eod. *Aſpera hiems erat: omnia ningue canebant.* Apud eumd. lib. VI.

Item: *Et cibatum, quem iucundum eſſe nobis animaduerterant, eum appoſiuerunt.* Apud eumd. lib. X.

LIB. DE REPVBLICA: *Qui celocem regere nequit, onerariam petit.* Apud Fulgent. de priſco ſerm.

MEDICINALIBVS: *Cepæ ſoccum melle mixtum.* Apud Priſc. lib. VI.

EPITOMA: *Sed tum ſeſtertius dupondium ſemiſſem, quinarius, quinqueſsis, denarius, decuſsis valebat.* Ibid.

In te fuiſti quondam Athenis parcus atq. abſtemius. Apud No. *Abſtemius.*

NVMERI diſciplinam apud Græcos primum Pythagoram autumant ſcripſiſſe, ac deinde a Nicomacho diffuſius eſſe compoſitam: quàm apud Latinos primus Apuleius, deinde Boetius tranſtulerunt. Iſidorus Origin. lib. III.

Certè ſi ſaluberrimis auocamẽtis, vt qui adhuc iuuenis, tepidiùs inflecteris; a Platonico Madaurenſi ſaltem formulas mutuare CONVIVALIVM QVAESTIONVM. Sido. Apol. lib. IX. Epiſt. XIII.

Apuleius autem ait, eos κατ' ἀντίφρασιν dici Manes, hoc eſt, mites ac modeſtos; cùm ſint terribiles & immanes: vt Parcas, vt Eumenidas. Iſidor. Origin. lib. VIII.

FINIS.

PETRI COLVII
IN
L. APVLEII
OPERA OMNIA
NOTÆ VBERIORES.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciſcum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. LXXXVIII.

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM I. NOTÆ.

L APVLEII. Ita ſcriptum in veteri libro & excuſis omnibus: in Faſtis & lapidibus priſcis ſemper, APPVLEIVS. teſtis Aldus Manutius in Orthographia.

METAMORPHOSEON, SIVE DE ASINO AVREO. Duplici titulo hoc opus inſcripſimus, vt etiam, ni fallor, auctor ipſe. certè vtroque à veteribus citatur. METAMORPHOSEON dumtaxat in M. S, vbique, & apud Fulgentium, Expoſitione antiquor. ſermon. DE ASINO AVREO verò alibi etiam apud eumdem, & B. Auguſtinum de Ciuitate Dei lib. XVIII. cap. XVIII. & Commentatorem veterem Horatij Epod. XV. qui alibi à nobis laudantur. Addunt docti viri tertium, MILESIARVM ſcilicet. Et certè nihil obſtat, quò minus lepidiſſimum hoc ſcriptum etiam iſto titulo inſignitum fuerit. quod ex Iul. Capitolini Albino veriſimile fit, vbi Seuerus ad Senatum: *Cum ille naniis quibuſdam anilibus occupatus, inter Mileſias punicas Apuleij ſui & ludicra litteraria conſeneſceret.* Ante noſtrum ſcripſit etiam Mileſiarum libros L. Siſenna, qui à Fl. Soſipatro aliiſque veteribus Grammaticis paſſim laudantur.

Pag. I. ver. 8. *At ego tibi.* Baſileenſis prima editio, *Vt ego tibi.* Non bene illi, qui proloquium hoc verſibus ab Apuleio ſcriptum arbitrati ſunt, & in numeros repo-

nere conati. Nam ferè tota huius scriptoris sic fluit oratio, & in Milesio hoc lusu præcipuè, vt sæpius comicum genus scribēdi, & Plauti numeros innumeros agnoscas.

9 *Fabulas* Scripta lectio, & omnis excusa olim. concinnatores isti versuum reposuerant, *fabellas*.

Auresq; tuas. Colonæi & Bas. I. *atque aures tuas.*

10 *Ægyptiam tu argutia Nilotici calami.* M S. *Ægyptia argutia illotici cal.*

11 *Inspicere.* Et hoc isti qui versus esse volebant sustulerant: vt etiam quod paulò post est, *Fortunasq;*: quod scilicet numeri integri aliter sibi non viderentur.

15 *Hic exordior.* Basil. I. & Col. *Hoc exordior.* M s. Veneta, Rom. & Beroaldi editio neq; hoc neq; illud agnoscunt.

17 *Libris felicioribus condita.* Excusi omnes, *edita*. Scriptam lectionem prætulimus; etsi illam alteram non spreuerimus.

18 *Inquam in Attide.* Scriptus codex, *linguam Attidem*.

19 *Indigenum sermonem.* Vulg. *indigenam serm.*

20 *Ærumnabili labore.* Ante lectum vbique, *ærumnali*. Sed scriptæ lectioni adstipulatur locus infrà lib. VIII: *Et ærumnabili vitæ sese subtrahere tacita decernit.* & lib. IX. Lucretius lib. VI.

Illud in his rebus miserandum, & magnopere vnum
AErumnabile erat.

21 *Excolui.* M S. *exolui.*

22 *Hæc quidem.* Idem liber, *hæc equidem.*

24 *Accessimus.* Venetiis cusum, *accersimus.*

Ibid. *Fabulam Græcanicam.* Scriptus, *Fab. Græcam.* Nihil mutare volui.

25 *Originis maternæ.* Idem, *orig. materie.*

26 *Plutarcho illo.* Idem, *Plut. ipso.*

28 *Postquam ardua.* Idem, *post ardua.*

33 *Equi sudorem fronte curiosè exfrico.* Non parum placuit mihi hæc huiusce loci scriptura, quæ eidem libro optimo debetur. Antea vbique lectum, *Equi sudorem & frontem curiosè extrico.*

Pag. 2. vers. 3. *Prataq; præterit.* In eodem libro, *Prataq; præteriit.*

4 *Pronus allectat.* Ibidem, *pronus adiecto.* ex quo quid extricem iam non habeo. enim locus neutiquam mihi ſanus videtur.

Ibid. *Duobus conitibus.* Vulg. *duob. comitum.*

5 *Et dum.* M s. *At dum.*

6 *Exerto cachinno.* Aldina, Ven. Ro. Ber. & Baſileenſis poſterior, *exorto cach.* Baſil. 1. *extorto.* Nihil rectius ſcripta, quam poſuimus, lectione. Nec pluribus id habet probari.

8 *Sititor aliqui nouitatis.* Baſil. 1. *ſitior al. nou.* Cenſuerim emendandum, ſi fors tanti, Martianum Capellam lib. 1. *Ac vorax hominum, ſititorq; etiam ſanguinis gradiebatur.* vulgò, *ac vorax omnium, ſitiorq;.* De Plutone loquitur.

9 *Impartite ſermone.* M s. *ſermones.* 1. Rom. *ſermonem.*

Ibid. *Curioſum.* Legit Beroaldus, *curio ſum.* At ſæpius curioſitatis ſuæ meminit Apuleius. quod paſſim in hoc opere videre eſt. M s. *curioſus.* non melius.

11 *Aſperitudinem.* Vetus, *aſpritudinem.*

18 *Pertexere.* Ald. Ven. *prætexere.*

20 *Perhibeantur.* M s. *prohibeantur.*

24 *Veſperna.* Cuſi omnes & M s. *veſpera.* Secutus hic ſum fidem Bapt. Pij, qui ita eſſe in ſcriptis libris à ſe inſpectis teſtatur. Feſtus: *Veſperna apud Plautum cæna intelligitur.* Vide & Donatum in Eunuchum Terentij. Ergo *Veſperna*, id eſt, in cæna.

25 *Polentæ caſeatæ.* An, *placentæ?* Ælianus Var. hiſt. lib. III. ὁ δὲ ἀπιδὼν εἰς τὸν πλακοῦντα, ἤρετο τί βούλοιτο; τὸ τέμμα ἐκεῖνο εἶναι. ὁ δὲ κομίζων ἀπεκρίνατο, ὅτι ἐκ μέλιτος καὶ τυροῦ, καὶ ἄλλων τινῶν κατεσκεύασται. Et hodie placentæ fiunt ex caſeo. plura in hanc rem hic Beroaldus. In vulgatis codicibus ſubiungitur, *mordico ſecurius*, vel, vt quidam, *modico ſecurius*: quod in M s. non eſt, & nos induximus. Si retinendum putes; legeris potius, *mordicus ſecuri in conuiuas æmulos contruncare geſtio.*

26 *Ima gula.* M s. *mea gula.*

28 *Et ante Pœcilen*) Non contemnenda I. Gulielmij amici amiciſſimi mei coniectura, *exante.*

33 *Inguinem ſubit.* Col. Ald. *inguen.* Venet. *inguimen.*

Pag. 3. verſ. 6. *Qui cœperas*. M s. *Qui acceperas*. Scribe, *Qui occeperas*: vt & doctiſſimo amiciſſimoq́ue Theodor. Cantero viſum.

7 *Ingreſſu*. Idem, *ingreſſum*.

Ibid. *Solus hic*. M s. *ſolus hac*. Ald. *ſolus hac*.

8 *Participabo*. M s. *participato*. & quod ſequitur ſic, *Hic tibi merces expoſita eſt*. Ald. vero, *Hac tibi m.* &c.

12 *Nec vos vlterius dubitabitis*. Vulg. *Ne & vos vlterius dubitetis*.

14 *Sed vt prius noritis qui ſim*, &c. Hæc & pauca quæ ſequuntur mutila & mendoſa in ſcripto exemplari, ad hunc modum: *Sed vt prius noritis cuiatis ſim, qui ſim AEgienſis audite, & quo queſtus teneam melle*, &c. Sed ſingula conſideremus.

15 *Quo quæſtu teneam*. Ita repoſui veteris libri veſtigia ſecutus, cuius ſcripturam iam dedi. Vulgati, *quo queſtum nunc eam*. Locutione eadem vſus Plautus Pſeudulo:

Nec boni ingenij quicquam in his ineſt, niſi vt im-
Probis ſe artibus teneant.

Sic lib. IX. *Fabriles operas præbendo, paruis illis mercedibus vitam tenebat*: id eſt tuebatur, ſuſtinebat.

15 *AEgienſis*. Magis probo quod in quibuſdam libris eſt, *AEginenſis*. Ægina enim emporio celebris. Hinc æs Ægineticum apud Plinium, vt hic bene notatum à Beroaldo. Diphilus Negotiatore:

Οὗτος ἀποκρίνετ' ἂν ἐρωτήσῃς, πόσου
Ὁ λάβραξ; δέκ' ὀβολῶν. οὐχὶ προσθεὶς σοι ποδαπῶν;
Ἐπειτα γ' ἂν τ' ἀργύριον αὐτῷ καταβάλῃς,
Ἔπραξα Αἰγιναῖον.

Locus eſt apud Athenæum, Dipnoſophiſt. lib. VI. Lucianus de Luctu: Καὶ εἰ δέωνται παρ' ἐκείνοις Ἀττικὸς ἢ Μακεδονικὸς ἢ Αἰγιναῖος ὀβολός. Vnde, negotiatoribus frequentatam & habitatam hanc inſulam, veriſimiliter quis coniectauerit.

18 *Vltro citro*. M s. *vltro citroque*.

Ibid. *Comperto itaque, Hypata*, &c. Male vbique habitus hic locus. M s. *Comperto itaque Hyp. ciuitatis cuncta Theſſ. antepollere caſeum rec*. Ald. *Comp. itaque q. H. quæ ciuitas c. Th. antep.*

antep. esset caseum, recentem. Ex quo lectio, quæ à nobis excudi iussa. Reliqui vulgares, *Quod Hyp. q. c. c.* T. *a. esset caseus recens.* Quod tolerari poterat. sed illud maluimus. Papinianus: *Coperto matrem suam intestatò decessisse.* Paulus: *Non dissimulato se libertum esse.* L. X. D. De in ius voc. Sallustius lib. VI. Historiar. *Comperto lege Gabinia Bithyniam & Pontum consuli datam.* Sed quid aliunde petimus, quæ domi habemus? Infra lib. VII. *Cognitoq; quosdam, immo verò fortissimum quemq; variis quidem, sed impigris casibus adoppetisse.* Et lib. VIII. vt nunc primum emendauimus: *Canes venationis indagini generosæ mandato, cubili residentes inuadere bestias, immittuntur.*

20 *Commodo pretio.* Sic Ms. & Ald. Reliqui, *commodius precio.*

Ibid. *Adcucurri.* Ms. Ald. Col. Bas. I. *adcurri,*

Ibid. *Id omne.* in manuscript. *ad omne.*

23 *Negotiator magnarius. Negotiatores magnarios* putem esse, quos nos Grossiers vocamus. Inscriptio vetus Romæ.

MAGNO. ET. INVICTO.
IMP. CAES. C. VAL. AVREL.
CONSTANTINO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.
TRIB. POTEST. COS. III. P. P. PROC.
D. N. CORPVS. CORIARIORVM.
MAGNARIORVM. SALIARIORVM.
DEVOTI. NVMINI. MAIESTATIQ.
EIVS.

Ibid. *Ergo igitur.* Bas. I. & Col. *Ego igitur.*

27 *Paene alius lurore ac misera macie deformatus.* In manuscript. *Pone aliùs lyrore ad miseram maciem defor.* Doctissimus Lipsius doctor & ductor meus, legendum censebat, *pœnali lurore ac m. m. d.*

28 *Fortunæ deterrima.* Idem princeps Criticus, *Fortunæ decermina*, emendabat. Festus: *Decermina dicuntur, quæ decerpuntur purgandi caussa.* Quid hac coniectura elegantius? Ego olim legebam, *Fortunæ detrimenta:* & sic posse rectè vocari hominum illa mendicabula arbitrabar. Sed iam Lipsianum illud magis arridet.

29 *Agnitum.* in manuſcripto, *cognitum.*

31 *Domi tuæ.* Idem, *domui tuæ.*

33 *Mœrore diutino.* Col. & Baſil. 1. *mær. diuturno.*

Pag. 4. verſ. 3. *At tu hic.* manuſcr. *At tu hoc.*

7 *Sutili centunculo.* Idem, *Futili cent.*

8 *Cetera enudares.* Vulg. *cetera corporis renudarets.*

10 *Enitor.* manuſcrip. *innitor.*

11 *Sine ſine.* Sic ſcripſimus ex ſcripto cod. Ald. & Ven. Sine ſine, geminatio nõ inelegans: vt apud Plautum ſæpius, Age age, Apage apage, Perſa, Epid. Moſtel. & alibi. Cæcilius Vmbris: *Age age puere: duce me ad patrios fines decoratum opiparè.* Turpilius Thraſyleone: *Age age egredere.* Lucillius lib. XXXVIII. *Agite agite fures.* Hæc pluribus, vt rectè emendatum à nobis videri Varronem apud Marcellum oſtendamus. Locus habet:

Adeſte, id eſt, à me quæ feram ignoſcite.

Reſcribo, *Adeſte, adeſte: à me quæ feram agnoſcite.*

Et ideo verſus iſtos veteris Poëtæ apud Ciceronem lib. 1. de Diuination. non bene aliter explicaſſe maximus Turnebus videri poteſt:

Adeſt adeſt fax obuoluta ſanguine atque incendio.

Multos annos latuit. vos ciues ferte opem, & reſtinguite.

12 *Fruatur diutius tropæo Fortuna, quod fixit ipſa. Effeci ſequatur.* Variè hæc interpuncta & ſcripta. manuſcrip. *Fruatur d. tr. F. quod f. illa efferi ſequatur.* Ber. Ro. Col. *quod fixit ipſa, effici ſequatur.* Baſil. 1. *effice ſequatur.* Venet. & Baſil. 2. *Quod fixit ipſa, effeci ſequatur.* Etſi inquit, Socrates etiamnum humi iacere vellet, & hoc modo ſe excuſaret, quod non ſurgeret; tamen effeci vt me ſequeretur. Hanc putem huius loci mentem, &, quam poſui, veram ſcripturam.

14 *An contego?* Vulg. *anne contego.*

Ibid. *Quòd terſui opus ipſe.* Ms. *quòd terſui opus eſt.* Vulg. *quòd terſui ipſe præminiſtro.* quòd certè iſti ſcripto nõ poſtpoſuerim.

15 *Eluuiem effrico.* Vulg. *eluuiem operosè effrico.*

16 *Probè curatum.* Iidem, *probè curato.*

Ibid. *Laſſus.* manuſcrip. *lapſus.*

18 *Iam ad lubentia proclinus eſt ſermonis.* Vulg. *Iam ad lubentias proclinis eſt ſerm.* Lubentia ſermonis, id eſt, lubentes, læti ſermones

fermones: vt, Ardua montium, ardui montes, & alia passim obuia. Procliuus, vt Hilarus, Imbecillus, Inanimus, Humilus, & sexcenta ad eum modum.

Plautus Milite: *Fecisti modo mihi ex proclino palam rem.*

19 *Scitum est.* manuscrip. *scitum &c.*

Ibid. *Dicacitas tinnula.* Idem, *dicacitas timida.*

20 *Cruciabilem suspiritum.* Vulg. *cruciabile suspirium.* Sic legendum lib. V. *Deque nimio pallore corporis & assiduò suspiritu.* vt & edidimus. item lib. VI. *Votisq; crebros intermiscet suspiritus.* & lib. X. *Et suspiritus cruciatus tarditate vehementior.* Corrigendus & Plautus Cistellaria: *—Vt petiuit Suspiritum altè. & pallidula es.*

Sic enim ibi in veteribus libris: quod magis implet aures, quam, *Suspirium*, ad istum affectum præsertim exprimendum. Etiam apud Ciceronem lib. I. Epist. ad Atticum. *Consul est impositus nobis, quem nemo præter nos Philosophos adspicere sine suspiritu possit*, rectè in quibusdam veteribus legitur, non *suspirio* vel *suspiratu*: quòd doctissimus acutissimusque Bosius mauult.

Ibid. *Dextra sæuiente.* Malè vulgati omnes, *dextra seruiente.* Sic. lib. VIII. *palmulis sæuientibus.*

24 *Macedoniam profectus.* Iidem, *Macedonia prof.* At Macedoniam profectus, id est, in Macedoniam profectus: quod vulgò dicunt. Plautina locutio hæc. Curculione: *Rogat quid veniam Cariam.* Persa: *Eretriam misit.* id est, in Cariam, in Eretriam. Lib. II. *Te Thessaliæ consistere.*

27 *Lacunosa conualli.* Vulg. *Laciniosa conualle.* Quod non improbandum. Laciniæ sunt flexus, meatus, ambages rei cuiuslibet. De fontibus libro VI: *Qui statim proni foraminis laciniis editi, pérque procline delapsi & angusti canalis exerto contecti tramite, proximam conuallem latenter incidebant.* Ex quo clarum, quid laciniosa conuallis. Hinc sermo laciniosus, pro flexo & ambitioso, longo. Tertullianus de Virginibus velandis: *Naturaliter compendium sermonis & gratum & necessarium est: quoniam sermo laciniosus & onerosus, & vanus est.* Eadem tralatione noster Apologia I. *Namque ita vt corporis sanitas expedita est; imbecillitas laciniosa.* Sed etiam conualles lacunosæ infra lib. IV:

28 *Vtpote.* Dispesce, *ut pote.*

31 *Peregrinationis diuturnæ.* Ro *pereg. diuinæ.* Lege, si quid mutas, *diutinæ.*

Ibid. *Eiq; caussas,* &c. Amplior hic locus in vulg. *Eiq; caussas & peregrinationis diuturnæ, & domuitionis anxiæ, & spoliationis diurnæ aperio. Et dum, misere refero,* &c. Scripta lectio concinnior aptiorque nobis visa.

32 *Me satis quàm humane.* Vulg. *quæ memini, illa me quam hum.*

33 *Vrgine percita.* Ms. & Basil. 1. *virgine perc.* Alibi vsus hac dictione noster: quæ in Ald. Rom. Ven. Col. integra mansit, & explicata hic à Beroaldo.

Pag. 5. vers. 1. *Vulcó congressu.* Scriptus codex, *unico connexu.* Infrà lib. 11. *Et à nexu quidem Venereo hospitis tuæ tempera.* Nihil tamen mutare volui.

4 *Sagariam.* Ita malui quam quod alij, *Saccariam.* Negotiatio Sagaria apud Vlpianum L. 11. D. Pro socio. Lapis in insula Transtiberina:

I. O. M.
VOLVVIO. TERTVLLO.
NEGOTIATORI. SAGARIO.
EX: APVLIA.

5 *Quo me.* Bas. 1. *quoad me.* Ms. cum reliquis, *quod me.* Id quod hic cusum vides ex Bas. posteriori editione est.

7 *Dignus inquam.* Abest τὸ *inquam,* à manuscripto.

13 *Intemperante.* Ms. *intemperate.* Sic veteres olim. In pandectis Florentinis semper Prægnatis, & similia.

Ibid. *Ain tandem.* Idem, *An tandem.*

15 *Saga, inquit, & diuinipotens cælum deponere.* Non bene hæc cohærent: scripserim potius, *Saga, inquit, & diuina: potens cæl. dep:* &c.

16 *Deos infimare.* Minus rectè Bas. 1. & Ven. *Deos infirmare.*

17 *Oro te inquam.* Addit copulam, Ms. & Bas. 1. *Et oro te inquam.* Ber. & Col. geminant hæc, *Et oro te inquam, oro te inquam.*

18 *Dimoueto.* Ms. *admoueto.* & in margine adscriptum, al. *dimoueto.* Num *amoueto?* Cicum non interduim.

22 *Antichtones.* Idem, *Anthyothones.*

Ibid.

Ibid. *Folia sunt artis.* Lipsius, *Folia sunt farfari.* cuius super hoc adi Epistolicas Quæstiones.

24 *Vi aliam temerasset.* Vulgar. *in aliam temerasset.* quod Cantero nostro magis placet.

25 *Captiuari metuens, ab insequentib.* &c. Iidem, *Captiuitati met. ab inseq repræcisione genitalium se liberat.* Captiuari probum verbum. Glossæ veteres H. Stephani: Αἰχμαλωτίζομαι, *Captiuor.* Frequens in Theologis veteribus Tertulliano, Ambrosio, Hieronymo, aliis.

30 *Officiosis ronchis.* Manuscr. hæc duo desunt.

31 *De foro quidem.* Nec magis *τὸ quidem* idem agnoscit.

Pag. 6. vers. I. *In sarcinam prægnationis obsepto vtero.* M s. *in sarcin. præg. obsceno vtero*: Ro. *obseto*: Ven *obsecto.* Fortè, *obdito.* Sed nihil vulgatæ scripturæ antetulerim. Sic inf. hoc ipso libro: *Foribus obseptis.* & lib. III. *Horreum validis claustris obseptum.* Quod facit vt paulo aliter quàm edidi censuerim legendum, *etiam sarcina prægnationis obsepto vtero.*

2 *Repigrato fœtu.* M s. *repigro.* ex quo feliciter Lipsius, *repigrato.* & nos iamdudum censueramus sic legendum videri: postea ab Aldo ita impressum repperimus. Reliqui vulg. *repugnato.* Sic lib. VIII: *Cum & ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus.* Et Pigrare veteres dixerant. Attius Erigonis:

—— Fateor. sed cur propter te pigrem
Hæc, aut huiusce dubitem parcere capiti?

Lucretius lib. I.

Quòd nisi pigraris, paullùmue recesseris ab re.

3 *Numerant.* In manuscripto, *sciunt numerantia.* Quod quid sibi velit, nescio.

4 *Quæ cum.* Manuscr. al. *quàm cum.*

6 *Saxorum iaculationibus.* Frequens supplicium apud veteres Græcos. Ælianus Var. histor. lib. VII: Ἐζίμων τῶν ὄντων Ἀθηναίων βάλλειν αὐτὸν λίθοις. Parthenius de Amatoriis affectionibus, cap. XXI: —— οἱ μὲν ἔπιφρον
Πανσυδίῃ θαμινῇσιν ἀράσσοντες λιθάδεσσιν.

7 *A Creonte.* Manuscrip. *Acreonem.*

10 *Densserat.* Idem liber, *denserat.*

Ibid. *Deuotionibus sepulcralibus.* Legendum reor apud Tertul-

Tertullianum lib. de Spectaculis, cap. 11. *Vis homicidium ferro, veneno, Magicis deuotionibus perfici.* malè enim vulgò, *Magicis deuinctionibus.*

11 *In scrobem procuratis.* Lucianus Necyomantia: Βόθρον τε ὠρυξάμεθα, καὶ τὰ μῆλα ἐσφάξαμεν καὶ τὸ αἷμα περὶ τὸν βόθρον ἐσπείσαμεν. ὁ δὲ μάγος ἐν τοσούτῳ &c.

13 *Non fores euelli.* Ex manuscr. Ven. Ald. addidimus; *euelli.* aliis deerat.

16 *Si qui aliud cogitauit.* Vulg. *si qui aliud cogitarent.* Si qui, vulgò si quis. Lib. VI. *Si qui cœtu cælestium defuisset.* Paulus lib. II. Sentent. *Si qui debitum quocunque modo confessus docetur.* Sic Aliqui Tertul. de Anima: *Aliqui Chrisippi adsentator illudit eâ.*

24 *Ante portam proiecta domo discessit.* Ms. *An port. p d d.* Ro. Ald. Col. *Ante portam pr. d. discedit:* Ven. *discedit:* Bas. 1. *disedit.* Ego ante scriptum exemplar visum, putabam scribendum, *antè portam proiecta domus desedit.* Sed iam in veteri scriptura acquiesco. Postquam domum illam ante portam ciuitatis proiecisset, abiit.

30 *Anteluciò.* Vulg. *antè lucem.* Infra: *Anteluciò volo ire.* Lib. IX. *Nam & anteluciò, recubans adhuc, subiungi machinæ nouitium clamabat asinum.* De hoc etiam monuit Lipsius posterioribus Electis. Est & pro eodem in nostro repperire; *Antelucnlò.*

Ibid. *Quam pote.* Vulg. *quam putas.* In manuscr. *quam puta.* Censui olim emendandum, *quàm potest:* vt ibidem Lipsius etiam rescribit. cuius fretus auctoritate non dubitaui reponere, *quam pote.* Glossæ veteres: ὡς δυνατόν; *Quàm potest.* Plautus Menæchmis:

Concede huc mea nata ab istoc quàm potest longißimè.

& Sticho:

Libros inspexi. tam confido quàm potest.

Milite: *Quam potest, tum verba confer maximè in compendium.* & alibi. Non aliter etiam hunc locum correxit in Quæst. Plaut. elegantissimus Gulielmius meus: cuius vt vita mihi iucundissima semper, sic mors acerbissima accidit.

31 *Vinolentia.* In manuscr. *violentia.*

Ibid. *Diurna fatigatione.* Ms. Ald. Ven. Bas. 1. *Diuturnâ fatig.*

fatig. Intelligo de die fatigatum Socratem, de nocte ſomno ſe reficientem.

Pag. 7. verſ. 1. *Pone cardines.* plerique libri, *cardinem.* in manuſcr. *cardine.* Aldum ſecuti ſumus.

5 *Grabatulus.* Vulg. *Grabatus.*

8 *Et excuſſum.* In manuſc. *atque excuſſum.*

11 *Sæpiculè.* Margarita poëtica, in qua etiam ex hoc ſcriptore quædam laudantur, legit, *ſæpiuſculè.* Opus eſt ita inſcriptum, è lectiſſimis probatorum auctorum locis collectum. aliquoties in hiſce Notis citabimus. Et Sæpiculè & Sæpiuſculè alibi in Apuleio legas. Itaque nihil hic mutandum.

13 *In infimum deiectus.* Plures impreſſi præpoſitionem *In* ignorant. Lipſius malebat, *in ſinum deiectus.* Tamen Seneca Epiſtola XCII: *Non video enim quomodo non in infimum agatur è faſtigio ſuo deiecta virtus.*

18 *Carus Endymion.* Margo Baſ. 1. Col. Ven. *Endoſmion.* Ms. *Enoſmion.* Ald. *Endromion.* Beroaldus variè. vide ipſum. Iuuenalis Satyra X.

Sed tuus Endymion dilectæ fiet adulter Matronæ.

19 *Subterhabitis.* Repone, *inſuperhabitis.* ſic enim in veteribus libris eſſe teſtis Muretus Var. lect. & de coniectura emendauit Veriſimil. Gulielmius meus. Hoc verbum primus eruit doctor noſter I. Cuiacius litteratiſſimis Obſeruationibus ſuis: vbi illi ex noſtro hoc iuriſque noſtri auctoribus, aliiſque collecta exempla.

Ibid. *Hic qui meis.* In manuſcr. *Hic eſt qui meis.*

20 *Verùm fugam inſtruit.* manuſcr. & excuſi quidam, *verumetiam fug. inſtr.*

21 *Calypſonis.* Vulg. *ſum & Calypſonis.* non æquè bene. Multa huiuſce locutionis paſſim in hoc ſcriptore obuia exempla. Dixiſſet etiam, *vicem Calyſonis deſerta.* promiſcè. ne quis putet vbiq; hoc vel illud dumtaxat reponẽdum.

25 *Et hæc omnia conſpicit.* Vulgarij omnes, *Et hæc omnia conſpexit.*

27 *Eum ſero.* In manuſcr. *cum ſero.*

30 *Vt grabatulus etiam ſucceſſus & inquietus.* Vulg. *adeò vt grabatulus etiam inquietus.*

33 *Membris*

33 *Membris eius destinatis.* Glossarium: *Destinat*, περιαρτᾷ. An destinatis membris, id est, vinctis colligatisque? Hoc certè Apuleio Destinare. Lib. IV. *Arrepto loro me ad ansulam quamdam destinatum rursum cædendo confecissent.* &: *Nobis ante fores loco valido destinatus.* Lib. VI. *Lorum quo fueram destinatus, abrumpo.* Apollinaris Sidonius lib. I. Epistolarum: *Captus destinatusque peruenit Romam.* qui huius scriptoris diligens imitator. Sed illud περιαρτᾶν huic loco videtur conuenire magis.

Pag. 8. vers. 1. *Tunc fabulis.* Vulg. *quam fabulis.*

5 *Demergit.* Manuscrip. *demersit.*

Ibid. *Vterculo.* Idem, *vtriculo.*

7 *Ne quid demutaret credo à victimæ religione.* Venustissimè tangit ritum vetustum & sacrum in extis extrahendis victimarum. Lucianus de Sacrificiis: Καὶ ὥσπερ ὁ Κύκλωψ ἐκεῖνος, ἀνατέμνων, καὶ τὰ ἔγκατα ἐξαίρων, καὶ καρδιουλκῶν, καὶ τὸ τοῦ βωμοῦ περιχέων. Petronius Arbiter Satyrico: *Recluso pectore extraxit fortissimum iecur, & inde mihi futura prædixit.*

9 *Penitus.* In manuscr. *protinus.* Num *protinus*? Sed vulgarem lectionem non sollicitauerim.

Ibid. *Contubernalis mei.* Idem non habet *mei.*

Ibid. *Cum ille.* Idem, *cumque ille.*

12 *Quàm maxime patebat.* Sic Basil. I. Reliqui omnes, *qua maximè patebat.* Quod rectum. Lib. IV: *Qua clauis immittendæ foramen patebat, sensim immissa manu.* & alibi. Fuit tempus cum alteram lectionem magis probarem.

13 *Offulciens.* Ex Ms. & Ro. Alij omnes, *effulciens.* Lib. IV. *Multis laciniis offulto vulnere, ne stillæ sanguinis vestigium proderent.* Princeps Iurisconsultorum legit, *effingens*, Obseruat. lib. XIII.

14 *Per fluuium.* Vulg. *per flumen ne.*

Ibid. *His editis, ab imo.* Iidem, *His editis ab vna.*

15 *Varicus.* Manuscr. *variciis.*

18 *Cardines ad foramina*, &c. Idem, *cardines & for. resident; postes & repag.*

20 *Nunc etiam.* Ro. Ven. *etiamnunc.* alij, *etiamnum*, quod se reposuisse testatur Beroaldus ipse. Maluissem saltem, *etiamnunc.* Lib. IV: *In vallem proximam etiamnunc spirantem præcipitant.*

cipiant. Nihil hoc passim in Apuleio frequentius, & Plauto. Epidico:

Patrem videre senem non vult etiamnunc.

Restituerim lubens Menæchmis:

ME. *Dic, quid est id, quod negem quod fecerim?*
ER. *Pallam te hodie mihi dedisse vxoris.* ME. *Etiamnunc nego.*

Editum vbique, *Sed iamnunc nego.*

Ibid. *Inanis.* Iusseram excudi, *inanimus.* Male illud legitur in Basileensibus libris. Ald. *inanimis*

21 *Lotio perlitus.* Legendum fortean videatur, *lotio perlutus.* ante enim: *Quoad me vrinæ spurcissimæ madore perluerent.* & De Mundo: *Imbribus perlutas esse totas regiones.* Sed alterum illud etiam habet quo nitatur. Lib. 11: *Anhelans & sudore perlitus.* vbi tamen quoque *perlutus* in antiquis libris legitur. Paulus noster Sententiarum lib. V: *Si quis fimo correpto aliquem perfuderit, cæno, luto oblinuerit.*

23 *Destinatæ iam cruci candidatus.* In manuscr. *Damnatæ iam cr. c.* Plautus Milite: *Contubernalis cruci.*

24 *Quid, inquam, me fiet.* Vulg. *Quid inquam de me fiet.* Comica locutio, & Plautina præsertim; tamen restituenda Pœnulo:

Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat.

perperam enim etiam vulgarunt, *si quid de me fuat.* Exempla alia non congero, quæ cuique in mundo.

Ibid. *Paruerit.* In manuscr. *patuerit.*

25 *Cui videbor verisimilia dicere, proferens vera.* Bas. 1. *Cui vid. veris. differentiæ proferens.* & in marg. *differens.* Alij, *Cui vid. ver. dicere perf. v.* manuscrip. *perferens.* Ex quo scripsi, *proferens.* Plautus Amphitruone:

——quæ neque fieri
Possunt neque fando vmquam accepit quisquam, profers carnifex.

26 *Suppetiatum.* Manuscrip. *suppetiarum.*

27 *Iugulatur.* Ven. *iugulatus.*

29 *Arbitro pepercit.* manuscr. *arbitro non pep.*

31 *Optimum itaque factum visum.* Vulg. *Optimum itaque factu visum est.* Nos scriptam probamque lectionem expressimus. Plautus Aulularia:

Nunc

Nunc hoc mihi factum est optimum, vt ted auferam
Aula in Fidei fanum.

Modestinus I C. *Optimum factum est, curatorem ei potius adiungi,* L. IX. D. de Suspect. tutor.

Non bene aliter legit Lambinus Pseudolo:

Nunc adeo hoc factum est optimum, vt nomine quamq; appellem suo

vel Camerarius Pœnulo:

Bonum hercle factum, pro se quisque vt meminerit.

Legerim etiam in Gellio lib. I. cap. III: *Quod mihi optimum factum duxerim, diuersum eius aliis suasisse.* Vbi in Parisiensi postrema etiam editione, *optimum factu.* Sic *æquum factum* reposuerim Truculento:

Si eget, necesse est nos patiatur ali. ita æquum factum est.

Tertullianus de Pudicitia: O *edictum cui adscribi non poterit,* BONVM FACTVM! Plautus alibi:

BONVM FACTVM, *edicta vt seruetis mea.*

Ex qua formula suspicari est hunc loquendi modum manasse.

Pag. 9. vers. 1. *Et subdita claui.* Copula non est in vulg.

2 *Deserata.* In manuscripto, *reserata.*

7 *Qui hoc noctis iter incipis.* Plerique vulg. *quid hoc noctis.* Plautus Amphitruone: ——*Qui hoc noctis solus ambulem.*

Ibid. *Hem? etsi.* manuscrip. *Nemetsi.*

8 *Nos cucurbitæ caput non habemus vt pro te moriamur.* Prouerbialis locutio. Sic Menander:

Εμε Νικομάχου πρὸς τὴν στρατιώτην τάξατε.
Αν μὴ ποιήσω πέπονα μαστίγων ὅλον,
Αν μὴ ποιήσω σικύας μαλακώτερον.

Quò etiam spectare putem Theopompum: Μαλακωτέρος πέπονος καὶ σικύου μοι γέγονε. Subtilius indagat originem huius dicti Beroaldus; aliter quàm doctissimus Iunius noster Prouerb. Cent. II. Nos quod nobis videbatur, dubij adhuc, prompsimus. Non enim certa, sed arbitraria hæc, esse volumus.

12 *Despoliari.* in manuscr. *spoliari.* Vulgati ferè omnes, *te spoliari.* Ald. secuti sumus.

17 *Esurientem mei* manuscr. *exurientem me.*

19 *Reseruasse.* Vulg. *seruasse.* Illud melius & sæpius Apu-

leio vſurpatum. Sed tædet hæc talia pluribus perſequi. Simili ſententia Epigrammatarius Græcus lib. 1. Anth.

> Εἰ μὴν μοῦ σε μεθῆκα θανεῖν, θανατὸν μὲν ἄλυπον
> Νῦν ἔφυγες, σαυρῷ δ' ἐστὶ φυλαττόμενος.

23 *Exantlaſti*. Manuſcr. al. *exandiſti*. Fortè, *exhauſiſti*, & gloſſema fuerit.

25 *Reſtim, qua erat intextus*. Putaui aliquando ſcribendum, *reſtim, qua erat is tentus*. Obſeruaram enim olim reſtibus, funibus lectos vinctos & tentos: & ſic ſcriptum memineram à Lucillio Satyrarum lib. VI.

> *Tres à Deucalione grabati reſtibus tenti.*

Eumdem corrigere iam nitor lib. XXX: *Vnus cùm ſternitur lectus reſtibus aptus*. Apud Nonium eſt, *Vnus conſternit nouis vetus reſtibus aptus*. Thucydides: Διέφθειρον σφᾶς αὐτοὺς οἱ μὲν, ἀπὸ κλινῶν σπάρτοις. οἱ δὲ ἐκ τῶν ἱματίων παραρτήματα ποιοῦντες. apud Suidam.

27 *Feneſtræ*. Vulg. *Feneſtra*.

Ibid. *Altrinſecus*. Manuſcr. *alt'aſecus*.

30 *Et miſſo capite*. Malim, *demiſſo cap.* vel, *immiſſo*.

32 *Ad gulam*. Vulg. *ad ingluuiem*. Certè gloſſæ antiquæ: *Ingluuies*, τράχηλος, λαιμὸς, Ἀποδερματισμὸς.

33 *Putris*. Manuſcr. *putrix*. ſic etiam Locuplex alibi.

Pag. 10. verſ. 1. *Decidens*. Vulg. *recidens*.

2 *In terram*. Manuſcr. *in textam*.

4 *Stertis inuolutus*. Vulg. *Stratis inuolutus*.

6 *Merito*. Baſ. 1. & Ber. *immeritò*.

7 *Irrumpit*. Manuſcr. *irrupit*.

8 *Marcidum*. Male vulg. *marcidus*. De Socrate enim intellexerim.

10 *Ecce, inquam*. Abeſt, *inquam* à manuſ. & Baſ. 1.

16 *Olore*. Manuſc. Ald. Baſ. 1. *odore*. Arnobius aduerſus Gentes lib. II. *Amara ſunt enim elementa, vel dulcia: odoris ſunt alicuius, vel oloris; vt ex eorum concretione credamus partitas eſſe in naſcentibus qualitates, quibus aut ſuauitas naſcitur, aut ſenſibus offenſio comparatur*. Hinc eſt odorari quid Odor, quid Olor.

Ibid. *At ego miſer*. Vulg. *At ego mirè*. Ingenioſe I. Guilielmius, *mî è re*. Sed ſcripta lectio certò vera.

19 *Diriuo: &*. Baſ. 1. *diruo*. Copula deeſt vulgò.

27 *Spongia.* Deest in scripto libro.
28 *Na merito.* Manusc. & Col. *Ne immerito.* vt & Beroal. Basil. 1. *Non immerito.* Nos Basil. 2. sequimur. Sed fortassis, *Ne immeritò*, id est, non immerito.
Ibid. *Medici fidi.* Lips. *medicifices.* vt *Significes* & similia.
29 *Sana & grauia.* Manuscrip. *senia & gra.* Fortè, *scana & grauia.* quomodo sese scriptum repperisse Louanij in quodam veteri libro Defloratorum, in quo ex nostro etiam excerpta quædam, indicauit amicissimus Theod. Canterus noster. Sed de hoc post latiùs.
32 *Aspersum.* Idem, *asperum.*
Pag. 11. vers. 1. *Visus sum mihi. Nam.* Manusc. Ber. Ro. Ven. *visus sum, nihil nam.* Col. *nihil non.*
3 *Deficior.* Manusc. Bas. 1. *deficio.*
4 *Spiritu.* Vulg. *spiritui.* Non sic veteres. vide Gell. lib. IV. cap. XVI. & reliquum Grammaticorum gregem.
5 *Ientaculum.* Manus. *iantaculum.* & sic non semel.
7 *Resideamus.* Vulg. *residamus.*
9 *Eumq; auidè esitantem aspiciēs aliquanto intentiore acie, atque pallore buxeo deficientem video.* Vulg. *Eumq. auidè esit. aspiciens aliq. interiore macie atq. p. b. d. v.* Scripta lectione nihil visum elegantius. Ego, inquit, cùm Socratem intentius aspicerem comedentem, statim eum iam pallidum deficere vidi. Atque, id est, statim, mox. Ennius:

Atque atque ascendit muros Troiana iuuentus.

Similiter, vt noster, Plautus Bacchidibus:

Dum circumspecto, atque ego tum lembum conspicor.

Mercatore:

Postquam illic quod volui transegi, atque ego conspicor
Nauem ex Rhodo.

Sic accipio Amphitruone:

Malum quod tibi Dij dabunt, atque ego hodie dabo.

12 *Sumseram.* Manuscrip. *sumpserat.*
20 *Ignauus.* Vulg. *ignauius.* Lib. IV: *In modum stipati maris vel ignaui fluminis, cuncta cohibebat.* Sic enim ibi ex eiusdem libri auctoritate scripsimus.
22 *Lacteo.* Manuscr. *laqueo*, al. *laceto.*
26 *Repente de eo.* Idem, *de eo repente.* Quid si, *derepentè?* Sic

derepentino

Derepentinò lib. III, Floridor. & de Deo Socrat.

28 *In flumen pæne cernuat.* Vulg. *Cornuerat.* Glossæ veteres: *Cernuat, κυβιστᾷ* Seneca Epistola VIII: *Non euertit fortuna, sed cernuat & allidit.*

Prudentius contra Symmachum lib. I.

Cernuat ora senex barbatus, & oscula figit.

vt in veteribus libris ibi rectè scriptum. Sic Sidonius Panegyrico Auiti: —*Curuato cernua collo*

Ora gerens.

30 *Arenosa.* Vulg. *arenosa.*

Pag. 12. vers. 8. *Decreuerunt.* Iidem, *decreuerint.*

9 *Prouenire.* Beroald. *euenire.* Manuscr. *venire.*

12 *Auocauit.* manuscr. *aduocauit.*

14 *Quo beneficio.* Vulg. *quod beneficium.*

18 *Lauorsum.* Ald. *seorsum.*

19 *Ingressu.* Manuscript. *ingressus.* Sic alibi supra.

21 *Primoribus.* Vulg. *prioribus.* Ferè semper & vbique corrupta hæc dictio, & huic auctori non semel à nobis restituta.

23 *Extra vrbem totam, & pomerium colit.* Vulg. *qui extra pomerium & vrbem totam colit.* quam certè nunc præferendam censeo. Is est, inquit, Milo, qui quamuis extra pomerium habitet; tam amplis ædibus deuersatur, vt vrbem possidere videatur. Et hæc ἀλληγορικῶς.

30 *Cùm vxorem etiam calamitatis suæ comitem hab.* Vulg. *cum vxore et. cal. s. comite habitat.*

33 *Habitu mendico.* Vulg. *mendicantis.* Ennius Thelepho:

Regnum reliqui septus mendici stola.

Pag. 13. vers. 1. *Risu.* Manuscript. *risum.*

2 *Peregrinantem cum tali.* Vulg. *peregrinaturum tali.*

4 *Modico secus.* Manuscr. non agnoscit τὸ *modicò.*

7 *Tam fortiter.* Vulg. *tam firmiter.*

10 *Meliora inquam. Inquam* abest à manuscripto.

Ibid. *Et post responde. Dic oro.* Vulg. *Et potius responde an intra ædes,* &c.

12 *Corinthio Demea.* Ms. *Corinthio Demea viro.*

14 *Opperitor.* Sic Ber. & saniores alij libri: Ms. *operi minimo*: Ven. *operiminor.*

15 *Introcapeßit.* Manuscript. *introcapeſſum.*

Ibid. *Modicò.* Idem, *modicum.*

Ibid. *AEdibus.* Idem, *foribus.* Plautus Amphitruone:

Herus ſalutator oppeſſulatas ante fores graditur.

16 *Intuli me.* Sic de cõiectura bene Gulielmius meus. cui adſtipulantur ſcriptus codex, Col. & Ald. Alij, *inutili me.*

18 *Aßidebat pedes uxor.* Ritu Romano. Valerius Max. lib. II. cap. I: *Feminæ cum viris cubantibus ſedentes cænitabant.* Iſidorus Originum lib. XX. cap. II: *Apud veteres Romanos vſus non erat accumbendi: vnde & conſidere dicuntur. poſtea, vt Varro ait de vita populi Romani, viri diſcumbere cœperunt, mulieres ſedere. quia turpis viſus eſt in muliere accubitus.* Scribendum cenſet Beroaldus, *Aßidebat penes uxor.* quod contra moré, qui etiam obſeruandus. Sedebant vxores in gremiis maritorum, ergo ad pedes. Iuuenalis:

Signatæ tabulæ. dictum feliciter. ingens

Cœna: ſed & gremio iacuit noua nupta mariti.

Noſter lib. VI: *Accumbebat ſummum thorum maritus Pſychem gremio ſuo complexus.* Mollitiem femineam Sulpicij Galli inſectans P. Scipio Africanus: *Qui in conuiuiis adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica inferior accubuerit.* Eſt apud Gel. lib. VII. cap. XII. Et is qui ad pedes, dicebatur Inferior accumbere. De quo cum cura Lipſius, ornamentum noſtrum, ad Annal. Taciti lib. XI.

20 *Properiter.* Ms. *pſperiter.*

22 *Aßideam.* Idem, *aßidam.*

23 *Etiamnunc.* Ms, *eamnunc.* Ber. & Ven. *etiamnum.* Iam diximus.

25 *Nulla eſt fibula.* Hoc videtur velle: ne vel fibulam ex ſupellectile ſibi ſupereſſe. Ceterùm variæ hic lectiones. Ms. *Nulla eſcibula*: Ald. *Nulla eſt ſeſula*: Beroald, *ſellula*, vel, *ſeßibula.*

Ibid. *Anne ſufficientem ſupellectilem parare nobis licet?* Procul abeſt vt inſtructum plenum ſupellectilis comparare poſſimus, qui ne fibulam quidem reliquam habemus. Hæc mens videtur. Poſſet fortè etiam legi abſque interrogatione. *Ac ne ſuffic. ſ. p. n. l.* vel, *Nam ne ſuff.* &c. eadem manente ſententia.

26 Feci

26 *Feci.* Adsedi, vt iusserat Milo.

Ibid. *Et sic.* Ven. *Ecci & sic.* In vet. cod. nihil horum.

27 *Deq; hac.* Ms. *de qua hac.*

28 *Coniicerem.* Idem, *uicerim.* Fortè, *conuincerem.* quò etiam inclinat Ven. *conuiicerem.*

33 *Si contentus.* Plerique vulg. *sis contentus*, excepto Ald.

Pag. 14. ver. 2. *Hecales.* Bas. 1. & Ven. *Ales.* Sed emendauit ante annos centum politissimus Politianus.

3 *Ancillula.* Ms. *ancilla.*

5 *Lintea tersui.* Petronius: *Iam Trimalcio unguento perfusus tergebatur non linteis, sed palliis ex mollissima lana factis.* Item: *Video Gitona cum linteis & strigilibus.* Nec de aliis sentit Martialis lib. x.

Lintea ferret Apro vacuus cum vernula nuper,
Et supra togulam lusca sederet anus.

vel Seneca Epistol. XCV. *Veremus lintea & strigiles Ioui ferre, & speculum tenere Iunoni.*

Ibid. *Huc eidem usui.* Ber. Ro. Ald. Ven. *hac eidem vsui.* Libens legerim, *huic eidem usui.* Simile mendum tollere aliquando conati sumus Plauti Menæchmis:

Sic huic decet dari facetè verba custodi catæ.

cum quidam libri haberent, *Sic hic d.* alij, *Sic hunc dec.* Hoc fortè præter rem videatur. Sed qui studium nostrum in hoc scriptore non improbat, idem etiam nos in Plauto quandoque esse æquo animo feret: quem sibi noster exemplar proposuit, ad quod sæpissimè lepidissimam suam orationem formaret & effingeret.

6 *Profer.* Ms. *proferas.*

8 *His ego.* Idem, *His ergo.*

10 *Rerum istarum, quæ vbique itineris nos comitantur.* Veteres igitur peregrinantes balnei vtensilia ad suum sibi vsum secum habebant. Ab hoc more capiet lucem Plauti locus Mercatore: —— CH. *Tollo ampullam, atque hinc eo.* Loquitur adolescens profectionem adornans. Et Ampulla inter balnearia. quod alibi notamus ad hunc ipsum.

16 *Cupedinis.* Ms. *Cupidinis.*

19 *Pythias.* Idem, *Phyuias.*

20 *Aliquantum multum.* Vulg. *aliquantulum multum.* Scripta

lectio, quam posui. Fortè scribendum, *aliquammultum*. Lib. III. Floridorum: *Cur à conspectu auditorij aliquammultos dies abfuerim.* Apologia I. *Sed hæc defensio, vt dixi aliquammultum à me remota est.* Et Apologia II: item alibi. Vsus & hoc Cicero Verrinis.

23 *Internisimus.* Ms. *intermisimus.*

24 *Cum à magistro.* Vulg. è *vastio.* Nihil certius scriptura veteri, nihil clarius. Itaque alia non quærenda.

27 *Annonam curamus, ait, & ædilem gerimus.* Papinianus: *Ideo condemnatus quòd artiorem annonam ædilitatis tempore præbuit.* L. XVII. D. de Compensat. Facere non possum, quin hic coniecturam meam proponam de Plauti loco Pseudulo, qui sic vulgò legitur:

Principio Hedylium tecum ago, quæ amica es frumentariis.
Quibus cunctis montes maximi acerui sunt frumenti domi:
Fac sis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quòd sat is
Mihi, etiam familiæ omni sit mea, atq; adeo vt frumẽto affluam.

Notant viri docti alias legi, *Principiò edillum.* Ego diuinabam scribendum: *Principio, Ædilis sum. tecum ago,* &c. Ego, inquit, varia hic imperabo: ac primum, vt ædilis, edicam quæ ad rem annonariam. Sic iòculariter de parasito Captiuis:

Euge, edictiones ædilitias hic habet quidem.

Nec minus & Sticho: —*sine suffragio*
Populi, tamen ædilitatem hic quidem gerit.

29 *Affatim piscatum.* Ms. *affatim piscatus.* Nihil mutaui tamen. Sic lib. VII: *Ac ne vinum quidem potatui affatim habemus.* Sic, Parum fidem, dixit Plautus Bacch.

Postremò, si pergis parum mihi fidem arbitrarier.

Caius noster: *Satis tempus ad quæstum faciundum, vnde ali possit habeat,* L. XIX. D. de oper. libert.

31 *Quanti parasti.* Ms. Ven. *quantum par.*

Pag. 15. vers. 3. *In angulo sedentem.* Vulg. *qui in angulo sedebat.* Lib. II. *Omniumq; ora & obtutus in vnum quempiam angulo secubantem conferuntur.*

4 *Pro ædilitatis imperio.* Quod valebat plurimum in improbis mercibus, & iniquis preciis coarguendis, coërcendis. D. Hieronymus: *Ab ædilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant.*

pellant vendentium coërcebatur rabies. Plautus Rudente:

Noui. Neptunus ita solet. quamuis fastidiosus
AEdilis est. si quæ improba sunt merces, iactat omnes.

Qui locus hinc lucem capiet. Iactat ædilis improbas merces, vt hic pisciculos pluris, quàm par est, venditos. De mensuris etiam cognoscebant, quæ æquæ: iniquas frangebant. Persius Satyra I:

Sese aliquem credens, Italo quod honore supinus
Fregerit heminas Areti ædilis iniquas. Iuuen. Sat. X.
Huius qui trahitur prætextam sumere mauis:
An Fidenarum, Gabiorumq; esse potestas,
Et de mensura ius dicere, vasa minora
Frangere pannosus vacuis ædilis Vlubris?

Vlpianus: *Si quis mensuras conduxerit, easq; magistratus frangi iusserit, siquidem iniquæ fuerint; Sabinus distinguit: vtrum scit conductor, an non. si scit; esse ex locato actionem: si minus; non. Quod si æquæ sunt; ita demum eum teneri; si culpa eius id fecit ædilis.* L. XIII. D. Locati. Et hæc quidem de ædilium in his rebus potestate & officio. Ad quæ addi potest Callistrati locus in L. XII. D. de Decurion. 7 *Venditatis.* Vulg. *indicatis.*

8 *Thessaliæ regionis.* Ms. *Thessalicæ reg.* Thessalia regio, vt suprà: *Si Thessaliam proximam ciuitatem perueneritis.* Sic Varro *γέρων διδάσκαλος, Libya citrus:* Plautus Trinummo, *Arabia terra:* Cato *Italia:* Sallustius lib. IV. Historiarum, *Galliæ mulieres:* alij alia. Nec vnquam aliter Gellius.

Ibid. *Deducitis.* Ms. *ducitis.* Præ vulgata, scripturam nullam aliam malo. Arnobius lib. I: *Neque vlla irrumperit nouitas, quæ tenorem perpetuum rerum dissociata continuatione deduxerit.*

9 *Meo magisterio.* Ms. *nostro magist.*

17 *Cubiculo.* Vulg. *cubiculum.*

22 *Dum contor, dum modestè cunctor.* Ms. *dum contor & dum m.* r. Basil. I. *contortum mod. ren.*

27 *Vernaculi.* Ms. & Venet. *venaculi.* B. Ambrosius lib. VII. Epistolarum: *Minus enim vile putatur seruire libero: geminatur autem seruitus, vbi seruitur vernaculis.*

31 *Sentit.* Ms. *sensit.* 32 *Sonnolentum.* Idem, *sonolentium.*

Pag. 16. vers. I. *Concedere.* Vulg. *concederem.*

4 *Optata me quieti.* Col. Bas. I. & II. Ro. *exoptatæ me quieti.*

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM II.

NOTÆ.

PAGINA 16. verſ. 19. *Celebrentur.* Vulgati, *celebrantur.*
22 *Cuncta conſiderabam.* Iidem, *ſingula conſid.*
30 *Id genus pecua dictura.* M s. *id genus,* ignorat. Ceterùm in eodem etiam, *dicturas.*
33 *Initio vel omnino veſtigio.* Lipſius, *indicio vel om. veſt.*
Pag. 17. verſ. 1. *Dum luxu temulento ſimilis.* Scripta hæc lectio: Vulgaria, *Dum in luxu nepotali ſimul.* Sic lib. VIII. *Indignanti ſimilis:* Floridis, *Canenti ſimilis.* Gellius: *Oſcitans & alluciuianti ſimilis.*
5 *Inflexunt.* Mauult Lipſius, *implexunt.*
10 *Obgamiit.* Scriptus liber, *obgannit.*
Ibid. *Ipſi parentem.* Vulg. *vel ipſam parentem.*
12 *Rubore ſuffuſus.* Aldinus codex, *in rubore ſuff.* Nam vt ſuprà, *Senex grauis in annis.* & lib. VIII. *In hebeti pigritia ferox?*
Ibid. *Reiecto capite.* Putaui legendum, *deiecto capite:* Vt lib. III. *Capite in terram, immò ad ipſos Inferos iam deiecto.* &: *Deiecto itaque & quaſſanti capite, ac demuſſata temporali contumelia.*
14 *Inexplicabiliter.* Sic membranaceus liber: in cuius margine notatum aliâs legi, *inexecrabiliter.* Debebat eſſe, *exæquabiliter:* quod paſſim vulgò legitur. Ro. Baſ. I. *æqualiter.* Lib. XI: *Inexplicabili voluptate diuini ſimulacri perfruebar.*
15 *Adſingunt.* Vulg. *affigunt.*
Ibid. *Sunt congruentia.* Abeſt *ſunt* à M s.
17 *Caſii quidem.* M s. *caci ſiquidem.*
18 *In aſpectus micantes prorſus aquilinos, quoquo verſum floridi.* M s. *in aſpectu micantes pr. aquilini, quoqu. florid.* Vulgati, *in aſpectus m: p. aquilinos, floridus ſpecioſus & immediatus inceſſus.* Et quibus ego etiam ſcribi poſſe putabam, *in aſpectu micantes: prorſus aquilini, quoquouerſum floridi.*

19 Quo-

19 *Quoquouersum floridi.* Hoc magis appositum oculis. Vulg. *quoq. floridus,* tamquam de incessu.

Ibid. *Immeditatus.* Ven. Basil. 1. & 2. *immediatus.*

20 *Quidni?* M s. *quid tu.*

22 *Socia fui.* τὸ *fui* ex scripto libro à nobis additum.

Ibid. *Nam ex familia.* Vulg. *Nam & fam.*

25 *Clarissimas.* Num proconsuli nupta? num præsidi? num senatori? Hi passim, & præcipuè in iuris nostri libris, Clarissimi vocati.

Ibid. *Fecimus.* Vulg. *Fecerimus.*

27 *Educatores.* Non solùm ergo mulieres, verumetiam viri educandis pueris olim adhibiti. Noster lib. x: *Ad quemdam comperta grauitatis educatorem senem protinus refert.* Imperator Institut. lib. I. Tit. Qui & ex quib. cau. man. non po. *Veluti si quis patrem aut matrem, filium filiámue, aut fratres sororésue naturales, aut pædagogum, aut nutricem, aut educatorem, alumnum alumnámue, aut collactaneum manumittat.*

33 *Sermonem altercamur.* Putaui aliquando scribendum, *serm. alternamus.* Sed iam nihil muto. Altercare seu Altercari nihil aliud Apuleio, quàm fabulari, verbigerare: & quandoque idem quod Alternare.

Pag. 18. vers. 3. *Attollebant.* M s. *attolerabant.* & in margine, al. *ac tolerabant.*

4 *Quaqua pinnis.* Vulg. *quaq; pinnis.* Ven. *primis.*

Ibid. *Volubilis.* Malè quidam, *volubiles.* Pila volubilis, non facies statuarum.

5 *Plantis roscidis decitantes.* Non capio illud, *decitantes:* nec satis integrum mihi visum. Malebam, *delibantes.* Vestigium plantis delibare videbantur ipsæ statuæ Palmaris deæ: hoc est, summatim dumtaxat contingere terram in lapide videbantur.

6 *Ecce lapis.* Vulg. *Econtra lapis.*

13 *Et, in quo.* Copula deest M s.

14 *Signifex.* M s. Bas. Col. *signifer.* Arnobius lib. VI: *Inter significes ille memoratus Phidias.* Sidonius: *Quem Gratia sua cementariis, pictoribus, significibusq; illustris, sacrauit templis, formauit statuis.* Sic *AEdifex.* Tertullianus de Idololatria.

Ibid. *Sublatis canibus in pectus ardus.* Vulgati, *subiatis canibus*

impetus arduus. Nihil rectius ſcripta lectione. Aliquando tamen, illam emendare nitens legebam, *ſubl. canib. in pectus rabidis*.

16 *Muſcis*. Scriptus, *muſtis*.

24 *Vite pendentes racemos*. Manuſcriptus codex, *rure pend. rac.* Ven. & Baſ 1. *rure pe. ra.*

26 *In dorſum proiectus*. M s. *inde iam proie.*

30 *Inquit*. Idem, *ait*.

Pag. 19. verſ. 2. *Pamphiles*. Idem, *Pamphile*. An *Pamphila*?

5 *Friuolis*. Idem, al. *fribolis*. Friuuſculum & Fribuſculum apud Iſidorum & Iuriſconſultos noſtros.

6 *Sideralis*. Idem, *ſiderealis*.

Ibid. *Mergit*. Vulgati, *ſubmergere nouit*.

7 *Cum quemquam*. Iidem, *ſimul quemq.*

11 *Faſtidiens*. Scriptum, *faſtidio*.

20 *Manu eius*. M s. *& manu eius*.

22 *Accelero veſtigium*. Vulg. *celero veſtigium*.

24 *Fabulis miſeris*. M s. *fab. miſis*. Locus mihi parum ſanus videtur. Medeborne legens, *fab. miſcellis*? Et adhuc aliud huic loco quæro aptum magis: nec placet hic Beroaldi diuinatio.

28 *Enimuero*. Idem, *enim puerò*.

Ibid. *Annixè*. Idem, *enixè*. Æquè bene.

31 *Te duxit*. Plerique, *te deduxit*.

Pag. 20. verſ. 1. QVOD BONVM FELIX, ET FAVSTVM. Locus hic antea miſerè deprauatus. Plerique vulgò, *Quod bonum felix & fau. ſit itaquè, licet inſalutare non erit*. Baſileenſis 1. τὸ *licet* non habet. Scripturam veteris libri expreſſimus. Poſſet etiam diſtingui, *Quod bonum fel. & fau. ſit itaque, licet mihi ſalutare non erit: Photis illa, &c.* Et ſic lib. XI: QVOD FELIX ITAQVE AC FAVSTVM SALVTAREQVE TIBI SIT: *animo gaudiali rurſum ſacris initiare, diis Magnis auctoribus*.

4 *Milonem*. M s. al. *Milonei*.

5 *Suis dominis*. Idem non agnoſcit τὸ *dominis*, & cum eo aliquot impreſſi.

6 *Viſcum fartim conciſum*. Vulg. *iuſcum fartim circumciſum*. Iſidorus Originum lib. XI. *Pulpa eſt caro ſine pinguedine, dicta quod*

quod palpitet, resilit enim sæpe. Hanc pleriq; & viscum vocant. Arnobius lib. VII: *Et quoniam tauris pinguibusq; se dapibus, atque opimis infercinnt escis: ne quod stomachi tramite malè transuoratum substiterit viscus.* Nec puté aliud esse *Viscus aprugnum*, apud Lucillium, quod ponitur à Carisio lib. I: vbi docet, Viscus & secundo & tertio inclinatu veteribus vsurpatum fuisse.

Ibid. *Et pulpam frustratim collectam ad pascua virulenta.* Hæc scripta lectio. Bas. I. & Ven. *& pulpam fr. confectam. Abacum pascuè hirulentam.* Beroaldus scribit, *Abacum pascuè vinulentam.* Hieronymus Grossotius Lisłæus litteras has bene doctus, amicusque meus legebat, *Et pulp. frust. confectam in cacabum ad pascua iurulenta.* Sed omibus istis quæ posui Lipsianam lectionem antetulerim; *Et pulpam frust. confectam in abacum ad pas. iurulenta.* Iurulenta, quæ alibi iussulenta. Varro lib. I. de Lingua Latina: *Vasa in mensa escaria vbi pultem, aut iurulenti quid ponebant.* Sidonius: *Conuiuium per edulia nunc assa, nunc iurulenta variatum.* Locus hic non parum nobis negotij exhibuit. Quem puto vix aliter, quàm vt Lipsius voluit, ab ipso Apuleio olim scriptum.

9 *Russea fasciola.* Ms. & Ro. *rursus sea.* ex quo rectè olim Beroaldus, *russea.* Non contemnendum planè tamen quod in postrema editióne est, *rubea. Russeus* & *Rubeus* idem. Glossarium vetus: *Πυῤῥὸς, Russeus, Rubeus, Rufus.* Varro de Re rustica lib. II: *Colore potissimus nigro, dein rubeo, tertiò heluo, quartò albo.* Petronius: *Videmus senem caluum tunica vestitum russea.*

13 *Vndabat.* Vulgati omnes, *inundabat.* Quidam legunt, *nudabat.* Beroaldus.

Ibid. *Adspectu.* Ald. Ven. *adspecto.*

20 *Dicacula?* Ms. *didacula.*

21 *A me foculo.* Vulg. *à me, à foculo.* Ms. *à meo foc.* postremam editionem hîc non mutauimus.

23 *Nec vllus.* Vulg. *Nullus.*

26 *Sed quid ego.* Iidem, *Vel quid ego.*

28 *Perfrui.* Ms. *perstrui.*

Ibid. *Sicq; indicij huius apud me certa & statuta ratione.* Vulgati quidam, *Sicq; ind. hu. ap. m. c. & st. ratio.* Col. *Sicq; indicij huius,* &c. Lib. V. *Et quamuis statuto consilio & obstinato animo iam*

tum

tum facinerosas manus admonens. Nec aliter lib. VII. & alibi.
31 *Quòd in ceteris membris.* Ms. *quod ceteris membris.* Ven. Ald. *quidem cet. mem.*

Ibid. *Floridæ vestis.* Quæ mulieribus plerumque gestata. Noster lib. VII: *Sumpta veste muliebri Florida in sinus floccidos abundante.* D. Basilius ad Gregorium Theologum: Μήτε δὲ ἐν χρώματι τὸ ἀνθηρὸν διωκέσθω, μήτε ἐν τῇ κατασκευῇ τὸ λεπτὸν καὶ μαλακόν. τὸ γὰρ τὰς ἐν ἐσθῆτι διχρόιας περισκοπεῖν ἴσον ἐστὶ γυναικείῳ καλλωπισμῷ, ὃν ἐκεῖναι ἐπιτηδεύουσιν, ἀλλοτρίῳ ἄνθει παρειὰς καὶ τρίχας ἑαυτῶν καταβάπτουσαι. Martianus Capella lib I. De Nupt. Philo. & Merc. *Eius coniux grandæua corpulentaq; mater, quamuis fœcunda circumfusaq; partubus, tamen floridam discoloramq; vestem herbida palla contexuerat.* Notat Suidas: Νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἄνθινα φορεῖν Denique hominum delicatiorum erat florida veste vti. Lucianus Nigrino: Τὴν δὲ ἐσθῆτα τὴν ποικίλην καὶ τὰς πορφυρίδας ἐκείνας ἀπέδυσαν αὐτὸν, ἀστείως πάνυ τὸ ἀνθηρὸν ἐπισκώπτοντες τῶν χρωμάτων, ἔαρ ἤδη λέγουσιν, ἐπόθεν ὁ ταὼς οὗτος.

Pag. 21. vers. 4. *Neque sit huius rei vllum tam dirum exemplum.* Vulgati, *Ne quod sit vllum huius rei tam durum exemplum.* infrà Lib. X. *Et in pace placida tam dirum sæculo proderetur exemplum.*
5 *Eximiæ.* Ald. Ve. *eximiaq;.* Ibid. *Exspoliaueris.* Vul. *spoliaueris.*
12 *Et contra Solis.* Bas. I. Venet. *ecce Solis.* Ceterùm hæc male vbique antè interpuncta.
13 *Ac in contrariam.* Vulg. *At in contr.*
14 *Nunc vt aurum coruscans in leuem deprimitur vmbram.* Veteris libri hæc scriptura: vulgata, *nunc aurum coruscans in lenem mellis depr. vmb.* Et certè τὸ *mellis* iam non putem tollendum.
15 *Cærulos columbarum colli flosculos.* Ex eodẽ libro: in cuius margine adscriptum alias legi, *cæruleus* pro *cærulos.* porrò vulgati libri, *cærulus columbarum collis flosc.*
16 *Vel nunc.* Excusi omnes, *vel cum.*
17 *Discriminatus, & ponè versum.* Iidem, *discriminatur.* *Et pone vers.* malè scribunt, malè interpungunt. Nec pluribus hæc huiusmodi persequi instituimus.
Ibid. *Coarctus.* Iidem, *coactus.*
19 *Cùm frequente sobole spissus cumulat verticem.* Ms. *cum fr. sob. spissus c. v.* Bas. I. & Venet. *spiritus.* Rom. & posterior Bas.

spirisus

ſpiriſus. *Spiſſus* primus repoſuit Beroaldus, quod certè etiam in ſcripto libro ita eſſe videtur. Sed etiam non male poſſe ſcribi exiſtimabam, *ſparſus*. B. Ambroſius lib. III. de Virginibus: *An quidquam eſt tam pronum ad libidinem, quàm inconditis moribus ea quæ vel natura abſcōdit vel diſciplina nudauit, membrorum operta nudare? ludere oculis, rotare ceruicem, comam ſpargere?* Et facit huc Lucianus: ἡ κόμη δὲ εἰς τοὐπίσω ὁ πλόκαμος συνεσπαρμένος οὐκ ἐλευθέριον φησὶν αὐτὸν εἶναι. *Coma & cincinnus retro ſparſus haud ingenuæ conditionis eſſe hominem loquitur.* Quod ſpectat etiam ad illud quod ſtatim, *Vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat.* Vide & Pollucem lib. II. cap. XV. Suboles in arboribus ſunt, αἱ παραφυάδες: quod ad Virgil. doctè notat Scaliger. Hinc arbitrari poſſumus quid etiam Suboles, in capillis. Varro Παπιαπάππαι, περὶ ἐγκωμίων: *Ante aures modo ex ſubolibus paruuli intorti dimittebantur, ſed cincinni oculis ſuppætulis, nigellis pupillis.*

23 *Capillum diſtinxerit.* Præpono lectionem Ald. Ven. & poſterioris editionis, *capillum diſtrinxerit.* Lib. XI. *Variis floribus ſublimem diſtrinxerat verticem.* Tamen Tertullianus: *Cedo acum crinibus diſtinguendis.* & Claudianus de Nuptiis Mar. & Honor. *Ipſa caput diſtinguit acu, ſubſtringit amictus.*

Ibid. *Ornata non poſſit abire.* Ms. *adire.* ex quo ſubſtitui quod vides. Lipſius legebat, eamdem lectionem ſecutus, *audire.* In vulgatis omnibus eſt, *videri.* Sed vt nos, ipſe etiam de Deo Socratis: *Vt neutra pars veſtrum, nec qui Græcè nec qui Latinè petebatis, dictionis huius expertes abiretis.* Et rectè emendatum ab eodem Lipſio Plauti Pſeudolo:

Profectò ædepol ego nunc probè abeo madulſa.

Promam & ego ſententiam meam de alio eiuſdem Plauti loco, in quo hoc dicendi genus reſtituendū etiam putarim. Legitur in Camerarij editione, Mercatore:

Qui bono ſunt genere nati, ſi ſunt ingenio malo,
Suapte culpa genere capiunt, genus ingenuum improbant.

nec melius apud Lambinum. In veteri editione Pariſienſi, quam quidam Simo Carpentarius procurauit, poſteriorem verſum ſic ſcriptum repperi:

Suapte culpa de genere capiunt, genus ingenium improbant.

Vnde diuinatio mea, corrigendum videri,

Suapte

Suapte culpa degeneres abeunt: genus ingenio improbant.
Opposita hæc inter se, Genus bonum, malum ingenium. hoc qui præditi, illud improbant & corrumpunt. Non dissimile Truculento:

——Verùm qui improbus est, aquam si bibit
Sine adeo caret temeto; tamen ab ingenio est improbus.

32 *Morsicantibus.* Ms. *morsitantibus.*

Pag. 22. vers. 1. *Amaritudinem contrahas.* Vulg. *amar. trahas.* Suprà lib. 1: *Annosam & pestilentem contraho.*

5 *Congermanescenti.* CL. Quadrigarius Annalibus: *Facite exemplo eorum, vt vos cum illis congermanescere sciatur.* Corrigendus Varro rerum Humanarum lib. III. *Postea cum his vnà rempublicam coniuncti & congermaniti tenuere.* Vbi excusum, *congerminati*: &, propius ad veram scripturam, in scripto libro, *congermani.* A Congermanesco congermanitus, vt à Coalesco, coalitus.

12 *Cubiculum tuum adiero.* Ita correxi, veteris libri vestigia secutus. Vulg. *in cubic. tu. adero.*

12 *Præpara.* Vulg. *compara.*

16 *Porcum opimum.* Iidem, *porc. optimum.*

22 *Diem ceterum.* Margo scripti codicis, al. *demum ceterum.*

23 *Concinnaticiam mensulam.* Idem codex, *concinnaticam mens.*

26 *Formidans.* Idem, *reformidans.*

28 *Recreabar animo.* Æquè placet vulgata lectio, *recr. animi.*

32 *Lucernæ Sibyllam pascimus.* Manuscriptus, *lucernam Sibillam dicamus*: Vulgati veteres, *L. Sib. parcimus.*

33 *Candelabri.* Candelabrum idē cum lucerna esse vult Beroaldus. separat tamen ab ea Paulus L. III. D. de Supel. leg.

Pag. 23. vers. 2. *Huiusce.* Vulg. *huiuscemodi.*

3 *Istum igniculum.* Ms. *istud ignic.* Sic eodem genere Vnctulum, Gustulum, & similia.

4 *Memorem tamen.* Bas. 1. & 2. *memorem tum.*

8 *Turbulentat.* Ms. Ven. Bas. 1. *turbulenta.* Lib. IX. *Adeo me strepitu turbulentat.*

10 *Copulam nuptialem.* Ms. *copulas nuptiales.*

18 *Suffusculus.* Ms. *suffulculus.*

20 *Merces optimas.* Adsentior Beroaldo scribenti, *m. opimas.*

21 *Fortunam*

21 *Fortunam scæuam, an scæuam.* Vulg. *Fortu. seucram an sæuam.* Ms. *scenam.*

24 *Eum.* Ignorat hoc Ms.

25 *Quem cum.* Idem, *eum cum electum destinasset ille.*

27 *Quos mercedem diuinationis auferret.* Ms. *quos in merc. diu. afferret:* Ro. *mihi cede diu. au.* Bas. 2. editionem expressimus.

29 *Conuersum amplexus.* Vulg. *conuersus amplexusque.* Ita vt in veteri libro scriptū, diuinauit antè legendum Beroaldus.

Ibid. *Osculatur.* Vulg. *exosculatur.*

30 *Assideret.* Ms. *assideat.* al. *assidat.*

32 *Quam olim.* Idem, *Qn.* al. *q. Qn.* Puto, *quando.*

Pa. 24. v. 5. *Hostes & omnes inimici nostri.* Mos deprecandi scæua & infelicia, solemnis veteribus. Plautus Asinaria:

AR. *Hem aspecta. video.* DE. *Vtinam malè qui mihi volunt sic videant.* Et Mercatore:

AC. *Periimus.* CH. *Principium inimicis dato.* AC. *At tibi sortitò id obtigit.*

Lucianus Alexandro: Ἡ ψυχὴ μὲν, καὶ ἡ γνώμη, ἀλεξίκακε Ἡράκλεις, ὦ Ζεῦ ἀποτρόπαιε, ὦ Διόσκουροι σωτῆρες, πολεμίοις καὶ ἐχθροῖς ἐντυχεῖν γένοιτο, ἢ συγγενέσθαι τοιούτῳ τινί.

7 *Turbinibus.* Ms. *tribulationibus.*

9 *Præceps demersa est.* Vulgarij, *præcipitio dem. e.*

11 *Extraximus.* Scriptus, *traximus.* quod videtur esse, *contraximus.*

13 *Cui nomen est Arisuatus.* Vulg. *nomine Arisuat.* Scriptus etiam, *Arysuotus.*

15 *Correptis.* Ms. *reptis.* An, *raptis?*

17 *Impudentiæ.* Col. *imprudentiæ.* Bas. 1. & Ven. *impuditiæ.*

18 *Nos omnes circumsecus.* Vulg. *Nos o. circ. adstantes.* Expunxi postremum illud, iubente ita libro scripto. Sic legendum arbitror lib. III. *Inter tot millia populi circumsecus.* Græcismus est: πάντες οἱ πέριξ.

20 *Iter dexterum porrigas.* Ita Ms Beroaldus olim reposuit, *it d. pergas.* quam lectionem pleræque præ se ferunt editiones. Frustra. Lib. VI: *Iter retrorsum porrigens.*

22 *Vltrò.* Ms. *vltra.*

23 *Importunarum.* Vulgatum, *inopportunarum.*

Ibid. *Vesperæ eiúsque.* Ms. *vespera eius.*

26 *Rursum.* Idem, al. *tursum.*

30 *Nam & pueris extra limen,* &c. Bapt. Pius in Sidonium testatur veteribus libris legi, *Nam & pueri ipsius ad limina, credo vt arb. noct. gann. ableg. humi quam procul distractum fuerat grabatulum.* Sensus tamen, quem ex hac lectione elicit, idoneus non videtur. Sed magis est vt adsentiar Beroaldo, cuius sententiam hic secutus sum. quam vide apud ipsum.

33 *Aßistit mensula.* M s. *adstitit mensulæ.*

Pag. 25. vers. 1. *Calices boni.* Bene Lipsius, *cal. bini.* Bini, frigidæ & calidæ scilicet. Lucianus enim: τράπεζα δὲ τῇ κλινῇ παρειστήκει, ποτήρια ἔχουσα. καὶ οἶνος αὐτοῦ παρέκειτο, καὶ ὕδωρ ἕτοιμον ἐ ψυχρὸν καὶ θερμόν.

2 *Iuxta.* M s. *vrē.* Nescio quid sibi velit.

Ibid. *Orificio sensim dehiscente.* Ita hunc locum correxit olim Beroaldus. M s. Ro. *officio cessi in deascento:* Bas. 1. *orificio cessui de ascento.* Verùm putarim, *cessim dehiscente.* Cessim, id est retro. Alfenus I C: *Interim superius plostrum cessim ire cœpit.* L. LII. D. Ad L. Aquil. Martianus Capella lib. VIII:

Cessimq; formidantes
Abeunt pedes tremore.

4 *Antecœnia.* Isidorus Originum lib. XX. cap. II. *Merenda est cibus, qui declinante die sumitur, quasi post meridiem edenda, & proxima cœna. vnde & Antecœnia à quibusdam vocatur.* Portunianus, vetus scriptor apud Io. Salisberiensem Polycratici lib. VII. *Nam & ipse famosam, immo infamem fecit cœnam, & antecœniam.* Macrobius: *Ex indice Metelli pontificis cœna hæc fuit. Antecœnam, echinos, ostreas crudas quantum vellent. In cœna sumina, sinciput aprugnum,* &c.

5 *Iacta proximat rosa serta.* Omnes editiones, excepta Bas. 1 *iacta pr. rosæ ser.*

10 *Paullulatim.* M s. *pillulatim,* al. *pullulatim.* Arbitror scriptum fuisse antiquitus, *pollulatim.* Titinnius: *Pollum addito ad laudem præfiscini.*

Ibid. *Sorbillat.* M s. *sorbilla.* Editio vetus, *sorbilat.* Lib. III. *Sorbillantibus saniis.* Glossæ veteres: Ῥοφῶ, *Sorbillo, Voro.*

13 *Ad libidinem inquietus.* Sic emendat Beroaldus: & ei adstipulatur scriptus codex. Col. *inquies:* Bas. 1. Ven. & Rom.

Rom. *inquiens*. Faciebam, *inciens*. Notat alibi Festus de scropha Inciente, id est, cuius vterus, ni fallor, iam incipit incitari. Nec latiùs explicare me ætatis meæ verecundia finit. Postea etiam legi, *inhians*. Vt lib. VII: *Et humi prostratus illis inhians, illicitas atque incognitas tentat libidines*. item alibi similiter.

14 *Inguinum fine*. Ms. Bas. 1. & Beroaldus ipse, *inguinum sanè*. quem secuti alij. Venet. *ing sine*. Denique optimè posteriores, *ing. fine*. Legebat ex corrupta illa lectione etiam Lipsius, *inguinum sanie*.

17 *Sine feriali officio*. Ita ex scripti libri auctoritate correximus: vt & quosdam suo tempore legisse, testis Beroaldus. Vulgati, *sine finali officio*. Prouerbialis hic sermo. Arnobius lib. I. *Hoc enim primum efficiendum est ei qui nos arguit, perpetuas & inges calamitates fuisse has: numquam omnino respirasse mortalia, & sine vllis, vt dicitur, feriis, multiplicium formas sustinuisse discriminum*. Prælium, quod sine feriali officio indixeras: id est, sine induciis. Varro lib. rerum Humanarum: *Induciæ sunt belli feriæ*.

20 *Vigor attendit*. Vulgati, *vigore tetendi*.

22 *Capillo fluenter vndante*. Vulg. *cap. fluente vndanter*.

23 *Cum cibariis vasculis*. Iidem, *cùm omnibus illis cib. vas*.

24 *Laciniis cunctis suis*. *Suis* deest in Ms.

26 *Subit*. Rom. *subitat*.

27 *Glabellum feminal*. Sic hunc locum eleganter elegantissimus Lipsius restituit: & nos illum sequi non dubitauimus. Poterat nos eò etiam fere ducere veteris libri scriptura, *glabellum*, al. *glauellum, feminea*. vulgatorum quorundam, *glabella femina, vel rosea*, &c. Vsus hoc noster etiam Apologia prima. Sed adi Lipsium Elector. lib. II.

28* *Quam tegens verecundia*. Beroaldus primus reposuit, *qu. teg. verecunda*. Sed eum corrupta lectio in prioribus decepit. Putauit enim ad illud, *glabella, femina*, referendum: & genitalia muliebria denotari non animaduertit. Mecum hîc sentit & doctrinâ & genere maximus vir I. Dousa à Noortwyck, qui idem antea sibi notatum indicauit.

29 *Cominus in aspectum*. Videri possit *cominus*, sufficere, &

illud *in aspectum* vt glossema remouendum.

30 *Dirige.* Bas. 11. & Ber. *dirigere.*

Ibid. *Grassare.* Scriptus liber, *crassare* ὑπερχαλκῶς. Ex hoc multisq. aliis similibus, è vetustissimo codice descriptum nostrum hoc exemplar videmus. ipsum ex vetustissimis non est.

33 *Crebro subsiliens.* Bas. 1. & Beroald. *crebra sub.* al. *crebrè subs.*

Pag. 26. vers. 8. *Canulæ interessem.* M s. *ca. eius inter.*

12 *Vngue latius.* M s. *vngue lautius.* Infrà lib. x. *Vngue latius à se discedere passa est.* & lib. xi: *Nec tamen sinebat me animus vngue latius indidem digredi.* Ex Plauto hic loquendi modus. Aulularia: *——Si hercle tu ex istoc loco*

Digitum transuersum, aut vnguem latum excesseris,

Bene in hoc correxit Trinummum & Mostellariam, me iudice, decus nostrum Lipsius Antiq. Lect. lib. 1.

14 *Vesana factio nobilissimorum iuuenum pacem publicam infecit.* E membranis hæc lectio: quomodo etiam ferè emendat Beroaldus. Bas. 1. & Rom. *pace publica infecta*: Col. *pace pub. infesta.* Etiam in prioribus exigua variatio, *Vesana factione nob. iuu.* Ald. & Basileensis editio postrema. Ceterùm ad grassationem nocturnam olim adolescentium luxu perditorum hunc locum referendum putem: quæ timebatur de nocte obambulantibus. Quo etiam spectare rear Plautum Amphitruone:

Qui me alter est audacior homo, aut qui me confidentior,
Iuuentutis mores qui sciam, qui hoc noctis solus ambulem?

Nec hinc alienum quod Socrati accidisse narrat Ælianus Var. histor. lib. IX: Νεανίσκοι γοῦν ἀκόλαστοι συμμαθόντες ἐνελόχησαν ἑσπέριον δᾷδας ἔχοντες ἡμμένας καὶ ἐβέλιναν πρόσωπα. ἔθος δὲ ἦν αὐτοῖς καὶ ἄλλοις περισπαίζειν διὰ τὴν χολὴν τὴν ἐπὶ τὰ χείρω. Ad hanc insolentiam Atheniensium iuuenum etiam pertinere putabã alium Plauti locum Sticho:

GE. *Ibisne ad cænam foras?* PA. *Apud fratrem cæno in proximo.*
GE. *Certúnine est?* P. *Certum.* GE. *Ædepol te hodie lampade*
percussum velim.
PA. *Non metuo. per hortum transibo. non prodibo in publicum.*

Vbi de coniectura scripsi, *Lampade percussum*; cum vulgò esset, *lapide perc.* quod ex loco Æliani genuinum fortean videatur.

videatur, Sed hoc valdè arbitrarium. Adolescens perditus Trinummo:

Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.

17 *Tibi verò fortunæ splendor*, &c. Iacet hic sermo. Fortè ita subleuandus & interpungendus, *Tibi verò Fortunæ splendor insidias, contemptus etiam peregri natio poterit adferre.* Natio peregri, id est, natio peregrina & extrana: tu natus peregri, tu peregrinus. Peregri in loco, Peregrè ad locum est, vt scribit Carisius ex Plauti Persa. Præclara emendatio C. V. Iac. Cuiacij Institut. Iustin. lib. 11. Tit. De hered. instit. § vlt. *Ii, quos numquam testator vidit, heredes institui possunt: velut si fratris filios peregri natos, ignorans qui essent, heredes instituerit.*

23 *Sicque paratus.* Vulg. *Sic paratus.*

24 *Epulonum.* Vulg. *epulorum.*

25 *Et opipares cibi.* Iidem, *opipares citro.*

26 *Ebore nitentes lecti.* Ex quo fiebant tam cubiculares, quam tricliniares. Plautus Sticho:

DI. *Lectos eboratos.* GE. *Accubabo regiè.*

Varro Quinquatribus: *Cum in eborato lecto ac purpureioperis thoro cubare videas ægrotum.* Propertius:

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno.

Basilius Magnus Oratione ad Diuites: Ἐλεφάντιναι στιβάδες ἐ ἐλεφάντιναι δίφροι. Plato Poëta apud Athenæum lib. 11. Κᾆτ' ἐν κλίναις ἐλεφαντόποσι καὶ στρώμασι πορφυροβάπτοις, κᾆν φοινικίσι σαρδιανικαῖσι κοσμησάμενος κατάκειν). Apud Catullum Epithalamio Iuliæ & Manlij:

O cubile, quod o nimis
Candido pede lectuli.

Candido pede lectuli, τῆς κλίνης ἐλεφαντόποδος ad verbum interpretari non absurdè fortassean possimus. Quamuis aliter explicare virum maximum sciam. Vel etiam ad argenteum lectum referri potest. Lectorum argenteorum mentio apud Papinianum L. 1 x. de Supel. leg.

27 *Fabrè sigillatum.* Vulg. *affabrè sigill.* Plautus: *Hoc lepidum est, hoc factum est fabrè.* & noster alibi. Antidamas Moralibus: *Fabrè compactum animal hominem quis ferat sic esse pecuatum? quis auerruncassit arietinas hominum mentes.* quem locum, vt

 emendarem

emendarem, hîc protuli. Est autem apud Fulgentium Placiadem.

Ibid. *Crystallum impunctum.* Vulgati, *crystallum impictum.* Scripta lectio elegantissima. Glossarius liber: Ἐγκεντῶ *Impungo.*

29 *Cauatum in lapides.* Vulgati plerique, *cauatum, & lapides*: Ald. Venet. *lapidem.* Succinum cauatum in lapides, hoc est in modum lapidum. Sic lib. IV. emendaui: *Iacensque in mortuum*; cùm antea legeretur, *in modum mortui.* Lib. VI. *Iupiter mugiuit in bouem.* Lib. X: *In deæ Iunonis speciem similis.* Sed & hoc libro ipso supra: *Lapis parius in Dianam factus.*

31 *Diribitores.* Seruorum erat in conuiuiis scindere & diuidere partes epulorum in conuiuas, quos Diribitores noster vocat. Lucianus Epistolis Saturnalitiis: Καὶ μὴ τὸν μὲν ἐμφορεῖσθαι τῶν ὄψων, καὶ τὸν οἰκέτην περιμένειν ἑστῶτα, ἕως ἂν ἀπαγορεύσῃ ἐσθίων. ἐφ' ἡμᾶς δὲ ἐλθόντα, ἔτι παρασκευαζομένων ὡς ἐπιβάλοιμεν τὴν χεῖρα, παραμείβεσθαι, δείξαντα μόνον τὴν λοπάδα, ἢ ὅσον ἐστὶ τοῦ πλακοῦντος τὸ λοιπόν· μηδὲ ἐσκομισθέντος συὸς, διανέμοντα τῷ μὲν δεσπότῃ παρατεθεῖναι τὸ ἡμίτομον ὅλον σὺν τῇ κεφαλῇ, τοῖς δὲ ἄλλοις ὀστᾶ φέρειν ἐγκεκαλυμμένα. Graphicè Seneca Epistola quadragesima septima: *Cùm ad cœnandum discumbimus; alius sputa deterget, alius reliquias temulentorum subditus colligit: alius pretiosas aues scindit, pectus & clunes certis ductibus, circumferens manum eruditam, in frusta excutit. Infelix qui huic rei vni viuit, vt altilia decenter secet! nisi quod miserior est qui hoc voluptatis caussa docet, quàm qui necessitatis discit.* Et hæc ad ea addi possunt, quæ super his latiùs Lipsius noster in literatissimis Saturnalibus suis.

Ibid. *Fercula copiosa. puellæ scitulè ministrantes.* Vulgati, *fercula copiosa scitulè subministrata.* Non solùm pueri, sed & puellæ veteribus in conuiuiis ministrabant. Seneca Epist. CX: *Hinc puerorum perspicuos, cultu atque forma greges, hinc feminarum.* Themistius Epitaphio: Κατακλίνεις δ' ἐπὶ στιβάδος ἐστρωμένης τάπησι καὶ πορφύρᾳ, καὶ τράπεζαν παραθέμενος σικελικήν, πίνειν τε ἄδδην (ὠνοχεῖ) κόρης αὐτῷ τινος Κορινθίας ἢ παιδὸς Ἰωνικοῦ διακονουμένων. Archestratus:

Χέρνιβα δ' αἶψα θύραζε φέρειν, στεφανώματα δ' εἶτα,
Εὐειδὴς ῥαδινῆς χερσὶ λάκαινα κόρη.

Et suprà

Et supra noster: *Sed assiduè respiciens praeministrantem Fotidem; inibi recreabar animi.*

32 *Pueri calamistrati.* Seneca Epistola XLVII. *Alius vini minister in muliebrem modum ornatus cum ætate luctatur. Effugit pueritia: sed retrahitur. Iamq; militaris habitus glaber destrictis pilis, aut penitus evulsis tota nocte pervigilat: quam inter ebrietatem domini ac libidinem dividit.* Iuuenalis Satyra x:

Idem habitus cunctis tonsi, rectiq; capilli,
Atque hodie tantum propter conuiuia pexi.

Lucianus: Παῖδας δὲ αὐτῶν τοὺς ὡραίους καὶ κομήτας, οὓς ὑακίνθους ἢ Ἀχιλλέας ἢ ναρκίσσους ὀνομάζουσι μεταξὺ ὀρέγοντας σφίσι τὸ ἔκπωμα, φαλακροὺς γίγνεσθαι, ἐπιρρυείσης τῆς κόμης. D. Ambrosius de Cain & Abel: *Saltatrices tonsæ, & crispantes pueri comam, epulantium cruditas.* Idem Epist. lib. IV. ad Irenæum: *Quid de aliis dicimus qui hoc ad luxuriam derivandum putant, ut calamistratos & torquatos habeant in ministerio: ipsi promissa barba; illos remissa coma.* Hæc de pueris comatis & calamistratis, ministrantibus in conuiuio. Multa possent addi, quemadmodum veteres ornare & colere soliti famulos suos: sed scripsit, ni fallor, in hanc rem multa Lipsius doctissimis suis Commentariis ad Tacitum.

33 *Offerentes.* Scriptum erat in veteri libro, *efferentes*: Vulgatis, *offerre.*

Pag. 27. vers. 2. *Risus adfluens.* Ms. *risus defluens.*
5 *Utensilibus.* Vulgò, *utensilium.*
6 *Certè libertas otiosa, & negotiosa,* &c. Non aliter hunc locum olim correxit Beroaldus, quam nunc eum ex scripto codice restituimus. Vulgò vbique lectum, *Certa libertas, otiosa & negotiosa quidem, adveniente Romana frequentia.*
8 *Secessus.* Scriptus liber, *successus.*
9 *Ad hæc ego.* Scribe, *Ad hæc ego subiiciens.* sic enim est in Ms. & Beroaldi editione.
13 *Præsegmina.* Idem Ms. *presegnia.*
10 *Per conuiuium totum illicentiosus cachinnus effunditur.* Vulgati, *conuiuium tot. in licentiosis cachinnis eff.*
21 *Conferuntur.* Veteres editiones, *conferunt.*
22 *Murmurabundus.* Ms. *mirabundus.*
23 *Telephron.* Idem, *Thelyron.* Num, *Thelyphron?* à Θηλύφρων.

26 *In officio manes.* Vulgati omnes, *in off. mones.* Infrà Lib. V: *Vos quidē carissimæ sorores, vt par est, in officio vestræ pietatis permanetis.*
28 *Instantia Byrrhenæ.* Iidem, *instanti Byrrhenæ.* Noto infrà ad lib. VII.
31 *Suberectusq; in thorum.* Ven. Ald. *suberectisque.* Sed Beroaldi editio, vt nostra: Margo Bas. I. *subiectisq;*: Colon. *subrectisque.*
32 *Instar oratorum.* Fulgentius Placiades de continentia Virgiliana: *Itaque compositus in dicendi modum, erectis in iotam duobus digitis, tertium pollicem comprimens ita verba exorsus est.* Hunc librum memini exstare apud amicum meum Paulum Mismetium Gulielmium Batauum, iuuenem eruditum.
Pag. 28. Vers. 6. *Conspicor.* Bas. I. *conspicio.*
7 SI QVI MORTVVM SERVARE. De hac custodia mortuorum etiam putem sensisse Vlpianum: *Impensa peregrè mortui quæ facta est, vt corpus perferretur; licet nondum homo funeretur. Idemq; & si quid ad custodiendum vel etiam commendandum factum sit.* L. XIV. D. de Religios. & sumptib. funer. Petronius Arbiter: *Non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus, aut nudatum pectus in conspectu frequentiæ plangere, in conditorium etiam prosecuta est: positum in hypogæo Græcó more corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusq; cœpit.*
8 *Liceretur.* Ms. *liceret.*
11 *Satis peregrinus.* Idem, *sanis peregr.* Fortè, *sanè peregr.*
16 *Inconniuis oculis.* Præclarè hic locus emendatus ex scripto libro. Vulgati, *inconuersis.* Idem hic auctor noster lib. VII: *Et longa colla porrecti sæui dracones, inconniuæ vigiliæ luminibus addictis, & in perpetuam lucem pupillis excubantibus.* Gellius lib. II, cap. I. Noct. Atticar. *Stare solitus Socrates dicitur pertinaci statu, perdius atque pernox à summo lucis ortu ad Solem alterum orientem, inconniuens, immobilis.* Vbi fortè etiam scribendum, *inconniuus, immob.*
21 *Et vrsum.* Vulgati omnes, *& rursum.*
22 *Nec quisquam definire.* Ms. *Nec quisquam satis def.* quod reponendum.
26 *E hem.* Ald. *Hem.*
32 *Vt primatis ciuitatis.* Vulgati, *principium ciuitatis.* quod non reiiciendum. Sic *principes* A. V. id est, Augustæ

vrbis

vrbis, Floridis. Vbi vide quæ notamus.

Pag. 29. verſ. 3. *Lynceos.* Ms. *Lynce vel Argo, vel ocul.*

5 *Quamdam.* Ms. al. *q̃dam.*

7 *Vmbroſam demonſtrat matronam flebilem.* Vulgati, *vmbroſum demonſtrat cubiculum, matronam flebilem.* Neutra lectio adhuc mihi ſatis concinna videtur.

8 *Quam propter.* Ms, al. *quapp.*

10 *Dimotis.* Idem liber, *demotis.*

11 *Luculentam.* Idem, *luctulentam.*

12 *Quàm expergitè.* Idem, *expergitè,* omiſſo *quàm.*

14 *Ocyter ſurrexit, & ad aliud.* Vulg. *ocyter ſurrexit, & ad illud.*

16 *Viſu præfleto.* Ms. *viſu præfleta.* Baſ. *viſu perfleto.* Lib. V. *Ibique deflebant oculos, & plangebant vbera.*

18 *Membra contecta* Sic Ms. Vulgò, *verba concepta.* Malebat Lipſius, *membra contacta.* Tangebat illa ſingula membra, dicens: *Ecce naſus integer,* &c.

20 VOS IN HANC REM. Apud Vlpianum Fragm. tit. XX: HÆC VTI HIS TABVLIS CERISVE SCRIPTA SVNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR, ITAQVE VOS QVIRITES TESTIMONIVM PERHIBETOTE.

23 *Vſui.* Ms. *viſui*

25 *Calida cum œnophoris.* Vulgò paſſim, *aqua cum œnoph.* Calida, id eſt, calida aqua. Noſter lib. IV: *Et ex more calida tumultuario veſtro lauacro præparata.* Seneca Epiſt. LXXVII. *Et calida ſubinde ſuffuſa paulatim defecit.* Vide alia & plura apud Lipſium Elect. II. Ad quæ addiderim Vlpianum L. Quæſitum, de Inſtruc. vel inſtru. leg. *Vas aneum in quo ſapa coqueretur, & defrutum, & aqua ad bibendum lauandamq; familiam paratur.*

30 *Sumis.* Ms. *ſimus.* al. *ſamus.*

32 *Trade confeſtim &.* Vulgò, *trad. confeſtim & incl. cuſt. cub. pr. faceſſe.*

33 *Perfrictis.* Manuſcriptum exemplar, *perſtrictis.*

Pag. 30. verſ. 1. *Et obarmatis.* Idem, *ſed obarmatis.*

6 *Tantillulum animalis.* Ms. *tantillula animalis.*

8 *Teq; ad tui ſimiles.* Idem, *teq; ac tui ſim.*

9 *Præſentariam.* Idem, *præſentem.* al. *præſentium.*

16 *Gallorum.* Aberat ab omnibus impressis.

19 *Conuenerant.* Col. *conuenerunt*: Bas. 1. *euenerunt*.

22 *Actorem.* Vulgatum vbique, *auctorem.* Actoris serui multa in libris nostris mentio. L. Quæsitum §. Papinianus, L. xx. & xx. §. Prædia, D. de instrum. vel instr. legat. L. VIII. in principio D. Famil. ercisc. & sæpius. Saluianus de Prouidentia diuina: *Pauent quippe actores, pauent silentiarios, pauent procuratores: propè vt inter istos omnes nullorum minus serui sint, quàm dominorum suorum.*

22 *Et ei.* Vulgati, *eique.*

24 *Summas.* plerique, *sumas*, excepto Bas. 2.

Ibid. *Vix effatum.* Vulg. *vix hæc effatum.*

31 *Omnes nefarium execrati, raptim.* Iidem libri, *omnifariam exertis raptim.*

33 *Palmis infestis.* Basileenses, *pal. iniectis.* Alibi: *Tundebat faciem manibus infestis.*

Pag. 31. vers. 2. *Adoni.* Scribo, *Adonei.* Plautus:

Vbi Aquila catamiium raperet, aut Venus Adoneum.

Sic Simonideus. Ausonius.

Concedat Cei Musa Simonidei.

Ibid. *Musteluatis pipletis laceratus atque discerptus.* Hæc scripta lectio; hæc in Romana, hæc in Veneta & Basileensi antiqua editione. Beroaldus emendat, *mustelatis peplis.* qui etiam in scripto codice legi testatur, *Musa vatis Pimpleidos.* quod & Pius Annota. priorib. notat. Lipsius, *Musæi vatis:* Gulielmius noster Verisimilibus scribit, *misellì Acis piplis.* Ego quod meum hic promam non habeo. Certè hic locus sæpius me torsit: & necdum satis sanum eum habemus.

Ibid. *Dignum me.* Vulg. *dignumque me.*

9 *Ad latus.* Iidem, *adauxius.*

10 *Reuellens.* Ms. & Bas. 1. *inuelleras.* Fortean, *vellicans.*

14 *Feminam.* Vulg. *mulierem.*

18 *Singulis instrepebat.* I. Gulielmius de coniectura, *singultiens strepebat.*

Ibid. *Facti.* Scriptus, *fcm.*

19 *Credulitatem.* Idem, *crudelitatem.*

23 *Ergo igitur senex ille.* Legerim, *Ergo inquit sen. ille.*

24 Zachlas

24 *Zachlas.* Ms. *Cathlas.*

25 *Qui mecum iamdudum grandi præmio pepigit, reducere ab Inferis spiritum.* Lucianus Necyomantia: Ἄριστον οὖν ἡγούμην εἶναι παρά τινος τούτων διαπραξάμενοι τὴν κατάβασιν.

28 *Iniectum.* Bas. 1. *illectum.* Num, *iniectum?* Sic infrà.

33 *Adepta Coptica.* Hæc absunt à Ms. Ro. *adepta coæptitica.* Ven. *conceptitica.* Scribo ego, *aggesta Coptica.* Aggesta, pro nidis accipio. Congerere enim nidificare. Virgilius:

——*aëriæ quò congessere palumbes.*

Ceterùm de re vide Beroaldum.

Pag. 32. vers. 4. *Ob os.* Ms. al. *ad os.*

5 *Orientem obuersus.* Lucianus Menippo: Ἕωθεν πρὸς ἀνατέλλοντα τὸν ἥλιον, ῥῆσίν τινα μακρὰν ἐπιλέγων, ἧς σφόδρα κατήκουον.

6 *Venerabilis scenæ facie.* Vulgati, *venerabili scena facies, & studia,* &c. Non reponendum hîc iam arbitror, *ven. scenæ;* etsi id alibi faciamus.

12 *Quid oro.* Plerique vulgares, *Quod oro.*

13 *Momentariæ vitæ.* Non est in scripto, *vitæ.*

16 *Aliquanto.* Quidam impressi, *aliquando.*

17 *Illuminas.* Ms. *illumīa.*

19 *Diras.* Idem, *dira.*

21 *Addictus noxio poculo.* Ms. *pernoxio poc.* Quidam cusi, *adductus nox. poc.*

24 *Populus.* Ms. *populos.*

29 *Intemerata.* Idem, *intemeritate*

33 *Exuuiis meis.* Idem, *excubiis meis.*

Pag. 33. vers. 2. *postremò.* Vulgati, *postremum.*

5 *Nituntur.* Iidem, *nitantur.*

7 *Exsurgit.* Iidem, *resurgit.*

10 *Suscitauit.* Colonæi editio, *susceptauit.*

12 *Applicant.* Ms. al. *complicuit.*

15 *Tentare Fortunam aggredior.* Basileenses, & Ber. *Tentans aggredi.* Alij, *tentare aggredior. Fortunam,* ex Ms. additum. An scribendum, *tentare fortè iam aggredior?*

20 *Hinc inde.* Ms. & cum eo aliquot impressi, *hic inde.*

24 *Dum bibere solitarium postulant.* Ms. *solutarias postul.* Beroaldus, *solitariam:* Bas. 1. *solidalium.* Legebat Lipsius, *solita risui post.*

27 *Risum.* Ms. *risu.*

30 *Magis pleniusq́.* Editiones, *magna plen.*

31 *Vt iubes.* Ms. *vt vides.*

32 *Affluenter.* Omnes excusi, *effluenter.* Infrà lib. IV. *Vinum calicibus efficatis affluenter immissum.*

Pag. 34. vers. 1. *Appellata.* Manuscriptus liber, *appellante.*

5 *Digitis pedum detunsis ob lapides.* Ideo serui ditioribus, à quibus monerentur per vias de lapidibus, ad quos offendere possent. Lucianus Nigrino: *προσίοντας γὰρ εἶναι τῶν οἰκέτων δεῖ βοᾶν, καὶ παραγγέλλειν προορᾶσθαι τοῖν ποδοῖν, ἢν ὑψηλὸν ἢ ἢ κοῖλον μέλλωσιν ὑπερβαίνειν, καὶ ὑπομιμνήσκειν αὐτοὺς τὸ καινότατον, ὅτι βαδίζουσι.*

7 *Et summis viribus.* Scribe, *ex summis viribus.* Plautus Milite: *Ex summis opibus.* & Mercatore: *Ex summis opibus viribusq́.* Noster Apologia I. *Vnis studiis litterarum ex summis viribus deditus.* & II: *Quod negotium istud mihi ex summis viribus conflauit.* Rescribendum etiam lib VII: *Ex summo studio fugiens immanem vrsam.* & VIII: *Ex summo studio bestiam insequentes.*

13 *Arripio.* Vulgati, *arripui.*

14 *Latrones inuolo.* Iidem, *latr. inuado.* Infrà Lib. VI: *His editis, inuolat eam.* & lib. IX: *Philebum ceterosq́ comites eius inuolant auidi.*

14 *Singulis.* Ms. *singulos.*

17 *Sicq́ præliatus.* Vulgati. *Sic præl.*

18 *Sudore perlitus.* Quidam, *perlutus.* Notaui suprà. lib. I.

19 *Pugnautium.* Ms. *pugnarium.* Vnde Lipsius, *pugnacium.*

Ibid. *Geryoneæ cædis.* Ms. *gersoneæ cæd.* Fortè scripsit, *Geryonaceæ.* Plautus Aulularia: *Ex genere Geryonaceo.*

PETRI

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRUM III.

NOTÆ.

PAG. 35. verſ. 15. *Inter alternas*. Excuſi antè, *in alternas*.
19 *Obtinget*. Manuſcriptus codex, *abtinget*.
Ibid. *Ternæ cædis*. Baſileenſes, *tetræ cæd.*

24 *Quati fores interdum*. Vulgati, *Qu. for. interim*. Sic ſuprà lib. II. *Sanire vulgus interdum, & facti veriſimilitudine ad criminis credulitatem impelli*. Non benè Beroaldus aliter ſcribit lib. IX. *Interdum Phileſitærus, cognito ſtrepitu, raptim tunica iniectus, ſed planè, præ turbatione, pedibus intectis, procurrit cubiculo* Et poſt: *Interdum acerrimo graui odore ſulphuris iuuenis ineſcatus*. Coniecerim legendum etiam lib. V: *Interdum Pſyche quæſitioni Cupidinis intenta, populos circuibat*. In quibus omnibus Interdum, pro interim noſter ponere amat.

26 *Turba miſcellaneæ*. Manu exaratus liber, *tuba miſcelaneæ*: Vulgati, *turbæ miſcellanæ*. Vt nos edidimus, ſic etiam in veteribus libris eſſe teſtatur Beroaldus.

27 *Completa*. Scriptus liber, *complecta*.

28 *Trahere me ſanè non renitentem*. Idem, *trahere me ſanè non reticentem occipiunt*.

33 *Populi circumſedentis*. Immò, *circumſtantis*, vel, *circumſequentis*. necdum enim ſedebat. Sed iam ſcripſi me legendum arbitrari, *populi circumſecus*, ſuprà ad lib. II.

Pag. 36. verſ. 2. *Qui luſtralibus*. Vetus, *qb' luſtr.*
5 *Sublimi*. Vulgati, *ſublimo*. Et ſic amat noſter.
9 *Cum paſſim*. Ms. *compaſſim*.
13 *Viſendi*. Idem, *viſendi pericula negligebant*, miſſo illo *ſalutis*. Rectius, etiam ex ſententia noſtri Canteri.

15 *Publica miniſteria*. Quidã, *publici miniſtri*. Repoſui etiam lib. IX: *Immiſſis itaque lictoribus, ceteriſque publicis miniſteriis*. Itèm lib. X. Quintilianus Declamat. CCLXXVII: *Qui per miniſteria*

nisteria publica & carnificum manus occiduntur. Sic Ministeria municipalia apud Vlpianum L. x. D. Ex quib. cauſ. maio. Et aliud eſt Miniſterium publicum apud Martianum L. I. D. ad L. Iul. repetund.

18 *Vaſculo quodam.* Ms. *baculo quodam.* Eſt autem graphica deſcriptio clepſydræ iudiciariæ, ad cuius curſum dicebant aduocati. De qua fortè poſt.

24 *Tot cædium.* Beroaldum ſequimur. Scripta lectio, & vulgata vetus, *totam ædium.* Ex quo fuit cùm legerem, *tot iam cædium.*

29 *Proferam.* Veteres excuſi, *perferam.* Par huic lib. I.

30 *Scrupuloſa diligentia.* Quidam ex iiſdem, *lapſa dilig.*

32 *Crudeliſſimum.* Scripta lectio, *creduliſſimum.*

Pag. 37. verſ. 7. *Præſtolatus.* Eadem, *poſtulatus.*

12 *Quod etiam.* Venetus, *qui etiam.*

13 *Repreſſit.* Aldinus, *preſſit.*

21 *Perſuadere. Sed.* Manuſcriptus, *perſuaderes ea.*

22 *Humanitas.* Repone, *humanitas veſtra.* ex Baſileenſibus.

Ibid. *Me diſcrimen.* Vetus, *ne diſcrimen.*

30 *Quæ accuratiſſimè adfixa fuerant.* In membranis, *q̃ acc. adf. f.* Quod ſcripſerim, *quàm accuratiſſ. adf. f.* Vt lib. I X: *Et, quàm diligentiſſimè fuerat oppeſſulata, malum peiuſq́ aliquid opinantes, niſu valido reducto vel diffracto cardine, patefaciunt aditũ.* Sic Prop.

Hoc quodcunque vides, hoſpes, quàm maxima Roma eſt,
Ante Phrygem Æneam collis & herba fuit.

33 *Vaſtior.* Scriptus, *vſtior.*

Ibid. *Affatibus ceteros.* Idem, *affatibus & cet.*

Ibid. *Heus pueri, inquit.* Vulgati, *Heus pueri quàm.*

Pag. 38. verſ. 3. *Qui ſopitus iacebit.* Hæc non ſunt in ſcripto codice.

7 *Simul eximiè.* In eodem, *ſimul & eximiè.*

9 *Armatus, fugare.* Repone ex eodem, *armatus & fugare.*

11 *Viderent.* Idem, *viderint.*

12 *Præliaris.* Idem, *p̃lialis.*

13 *Viribus aggreſſus.* τὸ *viribus* deerat vulgatis.

14 *Retroflexum.* Impreſſi omnes, *retro reflexum.*

15 *Certa manu.* Venetus & Baſil. I. *certa manu.*

18 *Sic pace.* Scriptus, *Sic pote.*

22 Apud

22 *Apud meos, insuper.* Vulgarij, *apud meos semper.*
23 *Istius ultionis.* Iidem, *iustæ ult.*
24 *Latrones deterrimos.* Quidam vulgati, *teterrimos.*
25 *Priuatas.* Alias impressum est, *proprias.* Fortè scriptum fuit, *priuas:* & hinc *proprias*, vt glossema.
28 *Hæc profatus.* Vulgarij plerique, *Hic profatus.* An, *Sic prof.* Sed frequens in hoc scriptore τὸ *hic* positum, vbi *hæc* vel aliud quid reponendum censeas. Quod quilibet diligens lector obseruabit sæpius. nos semel monere voluimus.

Pag. 39. vers. 2. *Prorsus* Ms. al. *rursus.*

Ibid. *Totum populum risu cach.* &c. Concinnius ita puto, *totum populum risu cachinnabili diffluentem.* lib. 1. reposui, *Demonstro seniculum in angulo sedentem.* cum ante esset, *in angulo sedebat.*
5 *At tunc.* Ms. & Ald. *Ac tunc.*
11 *Decurrit.* Scripta lectio, *decussit.*
12 *Oleagineos.* Vulgati, *oleaginos.*
21 *Ad populum talia.* Quidam, *ad pop. talia infit.*
22 *Vindicandum.* Ms. *vindicandum est.*
23 *Subcisiua.* Idem, *sufficina.* Subcisiua sollicitudo, id est, superflua ac reliqua. Ita accipe Lib. VIII. *Ac me relictum solùm ac subcisiuum cum fastidio plerique præteribant.* Et lib. XI. *Quid subcisiuum, quamuis iteratæ iam, traditioni remansisset.* Et sic alibi.
25 *Euitasse.* Sic Ms. & veteres editiones. Quidam ex aliis, *enecasse:* quidam, *necasse.*
27 *Qui comitabatur eum puer.* τὸ *puer* excusis omnibus deerat. res ipsa postulabat addi.
30 *Tum omne flagrorum genus.* Ms. *& omne flagitiorum genus.* Rectè cusum, *flagrorum.* Quinctilianus Declam. CCLXII. *Quæ non dolore vincatur, non ignibus cedat, non verberibus ingemiscat.* Ergo Flagra & Verbera inter genera tormentorum numerabimus: vt & Ignem. de quo hic Beroaldus haud spernenda. Addo Tertullianum ad Martyres: *Iam & ad ignes quidam sese auctorauerunt, vt certum spatium in tunica ardente conficerent.*
32 *Mihi mori.* Vulgati dumtaxat, *mori.*
33 *Suis fletibus.* Iidem non agnoscunt *suis.*

Pag

Pag. 40. verſ. 2. *Cruci affigatis.* Iidem paſſim, *cruciandum affigatis.* Plautus Perſa:

Tu me defigas, te cruci ipſum propediem adfigent alij.

Paulus lib. v. Sentent: *Aut cruci ſuffiguntur, aut beſtiis ſubiiciuntur.* Et noſter lib. III: *Patibulo ſuffigi iuberet.* Originem huiuſce locutionis aperiemus paulo poſt, hoc ipſo libro.]

3 *Formæ ſimilis.* Vulgati, *formæ ſimul.*

5 *Pro modò facinoris.* Ms. *pmo facinore.*

7 *Renuentem.* Vulgati, *renitentem.*

12 *Ingratis licet.* Hæc ſciptura vetus. Sed ferè eſt vt vulgatam prætulerim, *ingratus licet.* Vtrumque quidem à Piaᴜto, & in illô vbique obuium. Sed iocus occultior Perſa: ——S o. *Sin te amo.*

P Æ. *Male operam locas.* S o. *Qui?* P Æ. *Quia enim nihil amas, cum ingratum amas.*

Ingratus vulgò tritum pro eo qui immemor beneficij accepti, & mutuò amori non reſpondet. ſed & inuitum ſignificat. Nihil agis, inquit puer, cum me non volentem & inuitum amas. Quod alter accipere poterat tamquam dixiſſet, ingratum & non dignum amore.

14 *Enim iam.* Manu exaratus codex, *enim,* omiſſo *iam.*

21 *Tunc ille.* Exculi, *Tunc illis.*

Ibid. *Pauliſper.* Abeſt hoc à ſcripto libro.

27 *Milo meus hoſpes.* Ms. *Milon hoſpes.*

28 *Renitentem.* Idem, *reticentem.*

32 *Solatur.* Quidam, *ſolabatur.*

33 *Indignationem.* Scriptura in membranis, *indignatione.*

Pag. 41. verſ. 7. *Ingemiſcis.* Eadem, *ingemiſtis.*

Ibid. *Omnem igitur.* Eadem, *Omnem itaque.*

12 *Comitabitur.* Eadem, al. *comitatur.* & ſic quidam Vul.

13 *Lætabit.* Eadem, al. *lætabitur.* Lætare, vt Altercare, Adulare, Contẽplare, Fabulare, & ſexcẽta ad eũ modum.

14 *At tibi.* Eadem, *Ac tibi.* quòd repoſuerim.

15 *Patronũ ſcripſit.* Eadẽ, *patr. ſcribit.* Lapis vetus Gennadij.

M. VLPIO. PVPIENO. SILVANO.

V. C. CIVI. ORATORI.

ORDO. ET. POPVLVS. SVRRENTINORVM.

PATRONO. PRÆSTANTISSIMO.

Et alius

Et alius in via Appia Formis:

L. VARRONI L. F.
.PAL. CAPITONI
SCRIBAE. AEDILIC
ACCENSO. VELATO.
II. VIRO. QVINQVENN
CVRATORI. VIARVM
PATRONO. COLONIAE
QVORVM, HONORE
CONTENTVS. SVA. PECVN.
POSVIT
L. D. D. D.

Erant populo Romano, erant & prouinciis sui Patroni. De quibus Cicero Diuinatione in Verrem, & ibi Asconius.

18 *Honorum.* Vulgati codices, *bonorum.*

19 *Meisq; maioribus.* Membranæ, *meiq; maiorib.* Vnde coniiciebam legendum, *méque maioribus.* Sed nihil discedendum à vulgata lectione. Sic lib. 1. Floridorum: *Maior meus Socrates.* item Apol. 1.

20 *Hilaro.* Eædem. *Hilari.*

21 *Quamcumque.* Impressum vbique, *quantumcunque.*

23 *Ait.* Vulgares, *inquit.*

26 *Inquam.* Ms. al. *ipsam.*

29 *Pigneraret.* Idem, *pigneraret.*

32 *Iussis balnearibus adsequi.* Idem, *ipsis baln. ads.* Instrumenta balneatoria secum quisque, quoties ad lauacrum ibat, domo adportabat, vel adportari iubebat: nec à balneatore ea suppeditabantur. Iuuenalis Satyra:

Balnea nocte subit. conchas, & castra moueri
Nocte iubet. magno gaudet sudare tumultu.

Vbi vetus interpres: *Castra moueri. Instrumenta balneatoria.* Ex quo, obiter notem hoc, non aliter scribendum putem in L. XVII. D De instruct. vel instr. leg. apud Martianũ. Martialis: *Lintea si sumas, nive candidiora loquetur,*
Sint licet infantis sordidiora sinu.

De linteis balnearibus loquitur. Tertullianus de Virginibus velandis: *Iam & consilium formæ à speculo petunt, & faciem*

ciem morosiorem lauacro macerant, forsitan & aliquo eam medicamine interpolant: pallium extrinsecus iactant: calceum stipant multiformem. plus instrumenti ad balneas deferunt.

Pag. 42. vers. 2. *Qui terserim.* Ms. *nec qui terserim.*

5 *Denotatus.* Ald. Ven. *deuoratus*: Bas. 1. *deuotatus.*

6 *Causatusque.* Basileensis postrema, *curatusque.*

8 *Abiectus.* Ms. *abiectis.*

10 *Non ex læta facie.* Idem liber, *Non ens læta fac.* Fortè omissa syllaba, & scribendum, *non nitens læta fac.* vel, *splendens*, aut simile.

13 *Confiteor.* Idem, *profiteor.*

15 *De perfida* Idem, *in perfida.*

18 *Vt mei.* Idem, al. *non mei.*

21 *Facere iussa sum.* Vulgatum antè, *facere missa sum.* Similiter Plautus Casina: *Ego huc missa sum ludere.* Scriptam tamen lectionem exprimi curauimus.

21 *Mala quædam mea sors in meam recidit iniuriam.* Vulgati plerique & Ms. *mala quad. mea sorte in t. r. i.* Nos Basileenses editiones & Beroaldinam secuti sumus. Recidit hoc loco accipiendum, recidere fecit. Sic apud Plautum Casina: *——Vti te bonus*

Mercurius perdat myropola, quia hæc mihi decidisti.

Hæc mihi decidisti, hæc vnguenta in me stillare, cadere fecisti: in me coniecisti. Sic exaudio apud nostrum infrà lib. VIII: *Et si pectori tuo iam permanet nostri memoria, nec acerbæ mortis meæ casus, fœdus caritatis intercidit.* Intercidit, intercidere fecit.

27 *Memora.* Ms. *mea oro.* Erat scriptum, *meã oro*, id est, *memora oro.* & sic fortè legendum.

28 *Scæuitas.* Sic integrè scriptum in Romana editione. Ms. cum reliquis mendosè, *sæuitas.* Non semel in hoc nostro loco suo pulsa hæc dictio: quam etiam aliis aliquot scriptoribus iamdudũ restituerunt viri docti. Proponemus & nos aliquot locos ab illis prætermissos. Ad dictionis notionem pertinet quod scribit Donatus in Adelphos: *Qui malam rem nuntiat, obnuntiat. nam propriè obnuntiare dicuntur augures, qui aliquid mali ominis scæuumque viderint.* Scribo in Isidoro lib. X: *Scæuus, sinister atque peruersus. Est enim*

eiuis peßimi & crudelis ominis. vulgo, *animi.* Lego etiam in Seneca lib. II. de Beneficiis: *Exorari in perniciem rogantium, scæua bonitas est.* Arnob. lib. I: *Quod tam scæua prodigia genituris spirantibus addiderunt.* Tertull. de Anima: *Quod credibile videatur eas potißimum animas ad vim & iniuriam facere, quas per vim & iniuriam scæuus & immaturus finis extorsit.* D. Ambrosius lib. III. de Fide ad Gratianum: *Quod solent Arriani scæua interpretatione componere.* & lib. IV. *Scæua impietas.* lib. V. *Scæuæ refusionis interpretes.* De Fide Orth. contr. Arrianos: *Quomodo illud ad aliam intelligentiam scæuo sensu peruerterent.* Sidonius lib. II Epistol. de Origene: *Cur à quibusdam protomystarum tamquam scæuus cauendúsque tractator improbaretur.* Quam sæpe in hoc noster nobis correctus fuerit, inter legendum cuique patebit. nec exempla ex eo congero. Nam nunc etiam nimia notasse videor.

Pag. 43. vers. 2. *Admißis & sorbillantibus sauiis.* Ms. *adnixis & sorb.* Scribo, *admixtis & sorb. sauiis.* Sic *μῖξαι τὰ χείλεα* Græci. Epigrammat. lib. VII. Paulus Silentiarius:

Οὐ γὰρ ἰδὼν σεῖο κάλλος ἀπείργω χείλεα μῖξαι.

Macedonius:

Παίζει μούνη τὸ φίλημα. μάτην κέπτυζε σεαυτῇ
Χείλεσι γυμνοτάτοις οὐκ ἔτι μιξομένοις.

Sauia enim pro labiis. vt Plauto, Milite:

Itaque hic meretrices labiis dum ductant eum,
Maiorem partem videas valgis sauiis.

Priapeiorum auctor: *Olúsque lambis sauiis.* Sic Oscula etiam. Infrà hoc libro: *Et hiantibus osculis & fragrantibus papillis.* & lib. V. *Osculis hiantibus filium diu ac pressulè sauiata.*

7 *Implexa.* Idem scriptus liber, *amplexa.*

8 *Diminuta.* Vulgati, *minuta.*

Ibid. *Formido solidè domus.* Ita liber scriptus, cum excusis aliquot. Quidam, *For. solidæ dom.* Arbitrabatur Lipsius etiam posse scribi, *olidæ domus.* Magæ domus olida, ob vnguenta & aromatum varios odores.

9 *Reuelare.* Vetus, *releuare.*

Ibid. *Obaudiunt.* Sic Basil. Ms. cum reliquis. *obediunt.*

20 *Vmquam.* Vetus, *vsquam.*

25 *Totiusque artis manus.* Vulgati, *totaſq́; art. m.* Scriptus etiam, addita copula, paulo poſt legit, *& machinas.*

26 *Ni celerius.* Ms. *non celerius.*

29 *Cum è Balneis rediret.* Ibant ad balnea veteres antequam ad tonſorem. Seruus in tonſtrina reſidens, apud Plautum Aſinaria:

*Ille in balneas iturus*t*, inde huc veniet poſtea.*

31 *Humi.* Vetus, *humidi.*

32 *Præcepit.* Idem & Baſ. 1. *præcipitauit.*

Ibid. *Furtimque.* Vulgati. *ac furtim.*

Pag. 44. verſ. 1. *Arreptam.* Ms. *abreptam.*

2 *Tunc vltima.* Flagitium mulieris, poſtremiſſima mortalium. Sic infrà lib. IX: *Ad hæc vltima piſtoris illa vxor ſubiiciens.* Vltima piſtoris illa vxor, non, adhæc vltima.

4 *Incontanter.* Ms. *conſtanter*, vt & in ſuis eſſe etiam ſcribit Beroaldus. Ald. Venet. Rom. *contanter.* *Conſtanter* verius putem.

7 *Huius rei repulſa ſatis.* Vulgati plerique, *huiuſmodi repulſis ſatis.* Venet. & Baſ. 1. *huiuſmodi repulſatis.*

10 *Diſcederem.* Baſileenſes, *deſcenderem.*

12 *Attondentem.* Vulgares, *tondentem.*

17 *Tectum ſcindulare.* Vulgati paſſim, *tectum ſcandulare.* Ego doctiſſimi Turnebi auctoritate niti malui, qui ita legendum verè docet in Cæſare, Plinio, Palladio, Vitruuio, ex Iſidoro, Aduerſ. lib. XXII. cap. XVIII.

18 *Patore perflatili.* Vulgo, *patore perflabili.* Infrà lib. IV: *Patulum ac perflatilem locum.*

20 *Commodum.* Ibidem, *commodatum.*

22 *Ignorabiliter laminis litteratis.* Rom. *ign. iam minis litteratis.* Ms. al. *damnis litt.*

23 *Infelicium nauium durantibus clauis deſletorum.* Scriptam lectioné, etſi non bene ſanam, exprimi iuſſimus: quæ etiam in veteribus impreſſis eſt. Sed non poſſum non probare coniecturam doctiſſimi Lipſij, *infelicium manium durantibus caluis.* Qui ad hos deuotionum ritus pertinere Taciti locum etiam rectè iudicauit, Lib. 11. Annal. *Et reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ. carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti*

cineres

cineres ac tabe obliti, aliáque maleficia quis creditur animas numinibus inferuis ſacrari. Io. Salisberienſis de Iuliano Mago Nugar. Curialium lib. VIII. cap. XX: *In Antiochia quoque arcas in palatio plurimas humanis capitibus plenas inuenerunt, & demerſa puteis innumera corpora mortuorum.*

23 *Sepultorum.* Ms. *ſepulcrorum.*

25 *Claui pendentium.* De hic accuratiſſimè Lipſius etiam Electorum I. Meminit & B. Ambroſius *clauos crucifixorum,* Exhortat. ad Virg. Alluſit puto Plautus Trinummo:

Ea miſera etiam ad parietes ſunt fixa clauis ferreis,
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.

Hinc Adfigere, ſuffigere cruci, patibulo. De quo iam abundè.

Pag. 47. verſ. 4. *Et obſcura noctis.* Ms. *& ecce improuida noctis.* Impreſſi plerique, *& improuida noct.*

5 *Audacter.* Ms. *audaciter.*

6 *Pecoribus.* Idem, *pectoribus.*

9 *Ac ſic lepido.* Vulg. *At ego ſic lep.*

12 *Adoream.* Vetus, *adorſam.*

15 *Volens.* Idem, *voles.*

16 *Remittam.* Idem, *remittes.*

18 *Certè eam reformatam videam.* Vulgati, *certè cum reformatis videam.* Scriptæ lectioni reſpondet Lucianus: Καὶ φημὶ πρὸς αὐτὴν, ὦ φιλτάτη δεῖξόν μοι μαγγανεύουσαν ἢ μεταμορφουμένην τὴν δέσποιναν.

21 *Vel expers.* Ms. *& expers.*

30 *Secum huiuſmodi.* Vulgati, *huiuſmodi ſecreta.*

Ibid. *Tuum poſtulatum.* *Tuum* non eſt in ſcripto libro.

33 *Gannientibus.* Vulgò lectum, *garrientibus.*

Pag. 46. verſ. 13. *Inſono veſtigio me perducit. Ipſa per rimam.* Ms. *inſono v. me perd. Ipſa pérque rimam.* Vulg. *Ipſáque per rimam.*

14 *Spectare.* Quidam cuſi, *arbitrari.*

15 *Recluſa, pyxides.* Scripta lectio, *recluſas pyxides.*

18 *Affricata.* Vulgati, *affricta.* Infrà lib. IV: *Vinum probè calicibus efficatis affluenter immiſſum.*

Ibid. *Ab imis vnguibus ſeſe totam ad vſque ſummos capillos.* Speciem adagionis habet hæc locutio, & à Plauto eſt. Epid.

—— *Contempla Epidice.*

 Vſque

Vsque ab vnguiculo ad capillum summum est festinißima. Plutarchus de Virtute Alexandri: Ἀλεξάνδρου ᾗ εἰ μηδὲν ἄλλο, τὸ σῶμα ἰδοῦ κατατετρωμένον ἐξ ἄκρας κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν διακέκοπται. Petronius: *Hoc ergo remedio mutemus colores à capillo vsque ad vngues.* B. Ambrosius Officiorum lib. II. *A vestigio pedis vsque ad verticem.*

19 *Perlinit.* Ms. *perlita.* quod reponendum censeo. Perlinor, Comperior, Punior: id est, perlino, comperio, punio, in hoc nostro aliisq. spectatis auctoribus promiscuè vsurpata. Lib. VIII. *Punita sum funestum meanum nuptiarum prædonem.* Sic apud Ouidium Censa est, pro censuit Eleg. III. lib. I:

Hanc probat, & primis dilectam semper ab annis
Est inter comites Martia censa suos.

Suetonius Augusto: *Neque aut crebrius aut perfidiosius rebellantes grauiore vmquam multatus est pœna.* Sed vide Nonium, capite in hoc instituto.

20 *Collocuta.* Ms. *collocutura.*

27 *Quiduis aliud.* Idem, *quiduis alius.* An, *quiuis alius?*

28 *Exterminatus animi.* Legit mecum olim amicus meus, *externatus animi.* Quod vix est vt iam probem. enim lib. V. *Extra terminum mentis suæ posita.* Sed alibi: *Consternatus animi, ac prorsus obstupidus.* Pacatus Panegyrico: *Animos enim nostros, subitis affectibus impares perinde lætitia ac dolor deprehendat, externat.*

29 *Vigilans somniabam.* Ms. *vig. somniabar.*

30 *Pupillis.* Idem vetus liber, *popullis.* Vulgarij, *pupulis.*

31 *Arrepta.* Ms. *abrepta.*

Pag. 47. vers. 3. *Veneris.* Lege ex veteri libro, *Veneri.*

4 *Pinnatus.* Ven. Ald. *pigneratus.*

Ibid. *An, inquit.* Ex scripto Romanoque codice. Reliqui, *Ain' inquit.* An tu me captas amasio mî, & vulpino more deludis?

5 *Meque sponte asciam cruribus meis illidere compellis.* Prouerbialis hic etiam sermo, similis Plautino, Milite:

Verum enim tu istam, si te Dij ament, temerè hanc dedolas tabulam
Tuis nunc cruribus: capitique fraudem capitalem hinc creas.

6 *Siccine me vix à lupis conseruo Thessalis?* Multum me vexauit hic locus. quem tandē ita, scriptæ lectionis ductu,

aliquo

aliquo cum sensu legendum putani. ea erat, *Siciner me vix à lupis conseruo Thessalis*: quæ etiam est in Romana editione. Venet. *Sginer meum ipsa iupulis cons. Th.* Bas. 1. *Saginer meum ipsa lupulis cons. Th.* & in marg. *Siginer. Saginer meum* de coniectura etiam scribit Beroaldus. Non absurdè Colonæi editio, *Siccine meum ipsa Lucium pullis conseruo Thessalis?* Cum tu; inquit, ales factus, volabis quò lubebit, & vix à Thessalis meretricibus te seruare potero. Quo quid sibi velit, pluribus haud opus explicare.

7 *Videbo quando*. Ms. *qnq; videbo.*

11 *Pinnarum*. Quidam cusi, *pugnarum*.

Ibid. *Dulcem istum*. Vetus lectio, *ducem istum*.

13 *Nullam aliam mea Fotidi malle*. Postrema editio, *Null. al. mea Fotide malle*. Bene quidem. Ad eum modum Horat.

Néue putes alium sapiente bonóque beatum!

Noster: *Aliam rem inuidia nullam esse*. Etiam altera lectio habet, quo se rectam probet.

18 *Foribus videmus adfigi*. Columella:

Hinc, Amathaonius docuit quem plurima Chiron,
Nocturnas crucibus volucres suspendit: & altis
Culminibus vetuit feralia crimina flere.

Palladius: *Tũ omne horti spatiũ alba vite præcingitur, vel noctua pẽnis patentibus extẽditur*. Hic mos etiamnũ hodie apud nostrates.

19 *Exitium*. Bas. 1. *exitum*. Fortè vt Gustum, Vnctum.

20 *Luant*. Ms. *luat*.

26 *Medela salubri possem subsistere*. Vulgati, *medelam salubrem poss. subs.* Subsistere nostro passim est, auxiliari, succurrere. Lib. IV. *Durissimo casui meo, pietatis humanæ memor, subsiste paululum*. Sic infrà lib. V. VIII. & XI.

27 *Quámque futilibus tanta res procuretur herbulis*. Ms. *quàmq; subtilibus*, al. *furtilibus, tanta res proc. herculis*. Emẽdauit Beroaldus, *quàmq; futil. t. v. procuretur. Hercules*, &c. Nos nihil certius esse putamus Lipsiana correctione: quã, ita vt edidimus, ex priscæ scripturæ vestigiis scribendũ censuit.

31 *Ac deosculatus*. Ms. *& deosculatus*.

Pag. 48. vers. 3. *Pili mei crassantur in setas, & cutis*. Idem *poli mei crossantur in setas: sed cutis*, &c.

8 *Horripilant*. Ὀρθοτριχῶσι. Glossarium antiquum: *Horripilatur*,

latur, Ὀρθοτριχεῖ. item: Ὀρθοτριχέω, *Horripilo*. Eumdem etiam dicebant φριξότριχα. Suidas: φριξότριχα, ὀρθοῦντα τὰς τρίχας. Clemens Alexandrinus Oratione ad Gentes: Ἱερώνυμος ὁ φιλόσοφος καὶ τὴν χῖσιν αὐτοῦ ὑφηγεῖται τοῦ σώματος, μικρὸν, φριξότριχα, ῥινόν. Horripilare igitur Græcis, φριξοτριχεῖν vel ὀρθοτριχεῖν.

9 *Reformationis.* Vulgati, *formationis*. Illud melius, & ex re.

14 *Humidis tamen.* Iidem, *humidis cum*.

17 *Clamabit.* Iidem, *clamabat*.

23 *Vel noctu.* Manu exaratum exemplar, *nec noctu*.

28 *Mordicus adpetens.* Legendum putaui, *mordicibus adpetens*, quod Apuleio iam asino facto conuenientius videbatur. Enim Plautus Aulularia:

Asini me mordicibus scindant, boues incursent cornibus.

Et valdè verisimiliter putauit hoc ipsum restituendum infrà lib. VI. Guilielmius meus. Postea comperi etiam hunc locum ita emendare God. Stewechium nostrum, eruditum virum, qui hoc anno Quæstionibus suis nō malè meritus de hoc nostro scriptore fuit; cuiusque studium non nisi laudandum videatur. Aliquotiens in eadem concurrimus. Ecqui aliter fieri potuit. Parce tamen vindicare voluimus, quæ ille antè primus vulgauit.

33 *Probissimum, in stabulis.* Hæc absunt à scripto exēplari.

Pag. 49. vers. 5. *Loca lautia.* Perperam impressi antè, *loca lauta*. Correxit hunc locum etiam Guilielmius noster Verisimilibus. Legimus quoque lib. IX. *Sed mihi, ne rudimentum seruitij perhorrescerem, nouus dominus loca lautia prolixè præbuit.* Et corrigimus Sidonium Apollinarē Epist. lib. VIII. *Senatorem nostrum, hospitem meum conflictui huic facies exortem. cuius si conuiuio tectoq; succedas; dapes Cleopatricas & loca lautia putes.* Vbi in impressis omnibus & scriptis, quos aliquot inspexi, *loca Latia*.

8 *Vt me.* Vulgati, *vix me.*

13 *Meorum.* Ms. *mearum.*

15 *De nouo.* Omnes vulgati, *denuò.*

Ibid. *Equi perfidia.* Ms. *equi perfidi.*

16 *Quæ stabuli.* Idem, *quæ stabuli.*

17 *Epona.* Vulgares, *Hippona*. Vt in veteri libro nostro scriptum,

scriptum, ita semper scribēdum arbitratur princeps litteratorum Turnebus Aduersar. lib. XXIV. Nemo notat hunc locum Tertulliani de Spectaculis: *Ceterùm & plateæ & forum & balneæ & stabula, & ipsæ domus nostræ sine idolis non sunt.*

Ibid. *Residens*. Scribit elegantissimus Dousa, *præsidens*. Apud Ouidium: —— *Præsideo foribus cæli.*

Ibid. *Ædiculæ*. Anima Antiquitatis, & Suadæ medulla I. Lipsius legere malebat, *sediculæ*. Sic Arnobius lib. IV: *Quod si haberent in sedibus suos proprios præsides*. De diis ei sermo.

23 *Equi cura*. Ms. *equinum*. Vnde legendum videatur *equilium*. Sed placeret magis, *equinum*.

28 *Quærens inuenire*. Vulgati, *quæritans eruere*. Quidam, *quæritans emere*.

32 *Conclamantis latrones*. Ms. *conclamantis latronibus*. An; *conclamatis latronibus*? Sed nihil mutandum. Petronius Arbiter: *Magnaq; vociferatione latrones tenere clamauit.*

Pag. 50. vers. 3. *Occursus*. Vulgati, *discursus*.

Ibid. *Ac facibus*. Iidem, *& facibus*.

Ibid. *Instructi noctem illuminant*. Ignorat hæc vetus codex.

4. *Ortiui Solis*. Iidem, *ortus Solis*. Sic Ortiuum cardinem dixit Manilius lib. III.

A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
Signorum: ortiuo totidem de cardine duces.

6 *Constitutum gazis*. Ms. *constitutum è gazis*. Scribo, *constitutum, & gazis*.

8 *Diffindunt*. Idem, *diffundunt*.

10 *Gerulorum*. Idem Ms. *gerulonum*.

11 *Extremas incitas*. Idem, *extremas metas*.

12 *Possunt*. Idem, *poterant*.

18 *Serò quidem sedulò tamen*. Iam vulgatam lectionē æquè bene ferendam censeo, *serò quidem, seriò tamen*. Eadem paronomasia lib. V: *Tamen memineris meæ seriæ monitionis, cum cœperis serò pœnitere.*

22 *Turbellas*. Vulgò, *turbulas*. De Deo Socratis: *Quæ omnes turbellæ tempestatesq; procul à Deorum cælestium tranquillitate exulant.* Plautus Pseudulo:

Quo pacto, & quantas soleam turbellas dare. Notat Festus.
23 *Nomen Augustum.* Malè quidam, *nomen Augusti.* Augusta maiestas Impp. Dioclet. & Maximian. L. 1 v. C. De iure Fisci.
27 *Cribris.* Ms. *crebris.*
32 *Rore florebant.* Magis est vt probem Basileensem scripturam, *rore fluebant.*

PETRI COLVI
IN
METAMORPHOSEON
LIBRVM IV.
NOTÆ.

PAG. 5. vers. 17. *Caleret.* Scripta lectio, *calerent.*
20 *Quamuis asino.* Eadem, al. *q; vt asino.*
22 *Partæ.* Eadem, *parti.*
24 *Læuigatos.* Vulgata scriptura, *leuatos.* Supra lib. 1. *Simul iugi quod insurgimus asperitudinem fabularum lepida iocunditas læuigabit.*
26 *Compascuus cœtus.* Quidam è vulgatis, *compascuus locus.* Coniiciebam, *compascuus cibus.* Siquidem Lucianus: Καὶ τοῖς κτήνεσιν ἡμῖν παρέβαλον κριθίδια. καὶ οἱ μὲν ἤσθιον, ἐγὼ δὲ ἐπείνων μὲν κακῶς. ἀλλ' ἐπειδὴ οὔποτε κριθὰς ὠμὰς ἠριστήκειν.
31 *In locis.* Scriptus liber, *in hortulis.*
Pag. 52. vers. 1. *Erectus in hominem.* Bas. 1. Beroaldi & Rom. *resectus in hominem.*
5 *Nineus color renitebat.* Vulgares, *mineus*, seu, *minius color renitebat.* Scriptam lectionem veram facit, quod præcessit: *Sicubi fortè conterminis in locis candens reperirem rosarium.*
12 *Fortunæ meæ sæuitatem.* Ms. *seueritatem.* Emendabam, *scæuitatem.*
Ibid. *Anteire.* Idem liber cum Ald. *anterire.*
14 *Diuini roris & nectaris.* Vulgò, *diuinis guttis roris & nectaris.*
15 *Vsqueiam.* Scriptū in veteri libro, *vsq;.* Lego, *vsquam.*
16 Ha

16 *Hæ arbores*. Venetus, *Hæc arbores*. Archaiſmus, Hæc pro pro hæ. ſic ſemper Plautus. Curculione:

Nam illacce catapultæ ad me crebro commeant.

Moſtellaria: *Madent in corde parietes. periere hac oppidò ædes.*

Perſa: ——*Quid iſtæc narrant.* To. *Percunctare ex ipſis.*

Repone ex veteribus editionibus Menæchmis:

Ita iſtæc ſolent, quæ viro ſubſeruire
Sibi poſtulant, dote fretæ feroces. & Rudente:
Sed hæc pauperes ſunt, inopeſq; puellæ.

Notat hoc idem alibi ad Terentium Donatus.

17 *Inodori*. Ms. odori.

19 *Fragrantis*. In eodem, *fraglantis.*

30 *Fatis*. Idem, *factis.*

33 *Eiulabili*. Vulgati, *ululabili.*

Pag. 53. verſ. 3. *Vtque ad me laniandum rabie perciti ferrent impetum.* Ms. *atque ad me lan. r. p. ferre impetum*. Scribo, *atque ad me lan. r. percitos ferre imp. paſſim cohortantur.*

6 *Ad compugnandũ*. Idem liber ſolummodo, *compugnandũ.*

7 *E re nata*. Idem, *è re tanta*. E re nata, Apuleij genuinam locutionem quis, me tacente, non animaduertat?

9 *Deuerteramus*. Vulgati, *deuerteram.*

13 *Lubrico*. Ms. al. *lubrio.*

16 *Et præcipuè*. Idem, *ac præcipuè.*

24 *Egrediendum*. Pleriq. cuſi, *ingrediendum*. Ms. *ingradiundum.*

27 *Mereri cauſſariam miſſionem*. Retinui hic Beroaldinam lectionem, quamuis vetus liber haberet, *morti ſuccumbere*: vt etiam in antiquo Bononienſi exemplari ſcripto eſſe teſtatur ſuis in Annotat. B. Pius.

30 *Vulturiis*. Vulg. *vulturibus*. Etiam lib. VI. *Protinus eum, vulturiis gratiſſimum pabulum, præcipitabo.* & lib. X. *Velut monſtrum oſtentúmque, me obtruncatam vulturiis opimum pabulum redderent.* Liuius lib. XXVII. *Vulturium frequenti foro in tabernam deuolaſſe*, reſtituente doctiſſimo Lipſio.

33 *Ementita*. Ms. *mentita*: Ald. Ven. Rom. *ſementita.*

Ibid. *Effunditur*. Ms. cum aliquot aliis, *offunditur*. quod repone.

Pag. 54. v. 1. *Iacenſq; in mortuum*. Vulg *iacenſq; in modũ mortui*. Loquendi hoc genus notaui & enodaui ſuprà ad li. 11.

2 *Quidem*. Abeſt à M s.

6 *Toros*. Scriptus liber & Venetus, *totas*.

9 *Commilitonis mei*. τὸ *mei* non eſt in vulgatis.

12 *In proximo*: Ms. *in proximum*. Dictumne, vt, In mentem fuit Plauto: In poteſtatem Iuriſconſultis noſtris, & aliis alia ſimiliter? Sed adi Gellium.

15 *Diſſolutus*. Vulgares, *exolutis*.

16 *Vice lauacri, pulueris volutatibus digerebam*. Alij laſſitudinem ex itinere contractam lauacro leuabant: ego me pulueri inuoluendo. Hæc mens vera, hæc ſcriptura vera. Vulgati quidam, *pul. voluptatibus*. τὸ *lauacri* abeſt à Ms. Tertullianus de Pallio: *Lutea vnctio, & puluerea volutatio, & arida ſaginatio*.

20 *Etiam*. Non eſt in Ms.

27 *Pérque prona*. Col. *qui per prona*: Rom. *quique prona*.

31 *Deſinunt*. Vulgo, *deſint*. Ego quemadmodum in veteri libro exaratum legi, ita emendandum ante conieceram. quo nihil facilius fuit.

Ibid. *Turris arduò caule firma*. Plerique vulgati; *turris ardua, caula firma*. Caule, id eſt colle: quemadmodum ſcriptum antiquitus in lib. 11. Georgicorum notat Seruius. Sic Aula, olla: Aurichalcum, orichalcum: Caudex, codex Plauſtrum, ploſtrum. Vulgata lectio non eſt vnius aſſis.

Pag. 55. verſ. 1. *Certè meo periculo*. M s. *certo modo periculo*.

5 *Direpſiſſent*. Quidam è vulgatis, *irrepſiſſent*.

9 *Vita dedecus primum*. Malim, *vitæ dedecus prinum*. quod poſcere videtur id quod ſequitur: *Et Orci faſtidium ſolum*. Oblitus eram notare lib. 11. legendum etiam videri: *Sunt, aio, prina huiuſcemodi diuinationis experimenta*.

11 *Luſitabis*. M s. al. *inſicabil'*. Ex quo qui reconditius quid eruet; is magnã à me inibit gratiam. Nam ideo hæc huiuſmodi diligentius hic ex ſcripto libro annotamus.

14 *Tribues*. Vulg. *tribuas*.

16 *Soſpitatores*. Ibidem, *hoſpitatores*.

21 *Calidáque perfuſi & oleo perun&ti*. Prius igitur lauabant, poſteà vngebantur. Plautus Pœnulo:

——Vbi tu laueris,
Ibi vt balneator faciat vnguentariam.

Deinde

Deinde fricabantur. Pſeudulo:

Vncti hi ſunt ſenes. fricari ſeſe ex antiquo volunt.

Sed latius ad Florida.

22 *Commodum cubuerant.* Hæc ſcripta lectio, quæ etiam eſt in Colon. editione. Ven. Rom. *combuerant*: Ber. *coquerant*: Baſ. I. *coquierant*: II. *conſederant*. Illud *combuerant* fortè deprauatum ex *concubuerant*.

27 *Foros*. Ms. & Col. *choros*, Legit Lipſius, *toros*.

28 *Nunc ſorte*. Ms. & editiones pleræque, *tunc ſorte*.

Ibid. *Eſtur ac potatur*. Vulgati addunt dictionem, *Eſtur ac potatur inconditè*.

31 *Lapithis*. Ms. *Laphytis*.

Ibid. *Thebanis*. Baſ. I. margo, *Thelamibus*. Beroald. legit, *Telamonibus*. Vide ipſum.

33 *Anteibat*. Repone veterem lectionem, *ceteris antiſtabat*. Infra: *Sed animi robore ceteris antiſtaret*. Item lib. VII. lib. XI.

Ibid. *Hypatini*. Scriptum, *Ypati*.

Pag. 56. verſ. I. *Tantæ Fortunæ*. Vulg. *tantam fortunæ*.

3 *Si quid ad rem*. Minus eleganter quidā, *ſi quid ad rem facit*.

10 *Enim vos*. Vulgati, *Enimuero vos*. Ex eodem libro veteri reſcripſimus Floridorum lib. II. *Enim non pigebit me commemorare, quod illum non puditum eſt oſtentare*. & Flor. lib. IV. & Apologia II. & alibi. Plautus Perſa:

Enim metuò, vt poſſim in bubilem reiicere, ne vagentur

Milite: *Enim cognoui nunc. feciſti modò mihi ex proclino palam rem.* Paulus L. XXVIII. D. de Probat. *Et hoc id eſt, quod Græci dicere ſolent ἐν πλάτει. enim poteſt hoc memoria teneri.* Qui locus valdè in vulgatis libris noſtris ab interpūctione laborat.

11 *Reptantes*. Scriptura vetus, *tentantes*.

26 *Aureos folles*. Gloſſæ veteres: *Follis*, *θύλακος καμίνου*, *Ἀσκός*. Item: *Ἀσκος*, *Vter*, *Vtris*, *Follis*. &: *Πήρα*, *Mantica*, *Follis*: Calliſtratus: *Non vtique ſi ille in folle reliqua obtulerit, liber erit.* L. Cum ſeruus LXXXII. De Condit. & Demonſtr. Hinc iocus Plauti Epidico:

——Nihil moror vetera & vulgata verba.
Peratim ductitate, at ego follitim ductitabo.
Nam leno omne argentum abſtulit pro fidicina, ego reſolui.

Vbi follitim ductitare, nihil aliud, quàm argento circumducere

cumducere, quod id ſcilicet in folle ſeruaretur. Nec bene aliter explicat Lambinus. Suidas: Φόλλις ἢ ἀρσενικῶς, φόλλεως, ὁ ὀβολὸς. πληθυντικῶς τοὺς φόλλεις. vt etiam accipiendi Folles apud B. Auguſt. de Ciuitat. Dei lib. XXII. cap. VIII. *Quaſi à martyribus quinquagenos folles, vnde veſtimentum emeret, petiiſſet.* Aliquotiens hæc dictio eodem ſignificatu in Cod. Theodoſ. Alia Beroaldus ad hunc locum.

28 *Contempta.* Correxit Beroaldus, *concepta.* quem omnes editiones ſecutæ. Nos ſcriptam lectionem loco mouere noluimus.

30 *Præſtolamur.* Ms. *poſtulatis.*

Ibid. *Nec ſublenare.* Vulgati, *neque ſublenare.*

Pag. 57. verſ. 1. *Claui immittendæ.* Iidem, *clauis immitt.*

13 *Decurrunt.* Vulgati, *decurrere.*

14 *Medium.* Repoſuit Beroaldus, *remedium.*

15 *Comminiſcimus.* Vetus edita lectio, *commiſſimus.* Vnde ſcripſit Beroaldus, eumq. alij ſecuti; *comminiſcimur.* Comminiſcere, vt Argumentare, Fabulare, Demolire: Quorum poſtremum Alfenus Vlpianuſque non ſolùm iuris noſtri, ſed & Latinitatis probatiſſimæ idonei auctores non ſemel dumtaxat vſi; ſiquidem Florentinam lectionem ſequimur: hic L. I. D. ad L. Aquil. & L. XXXVII. de Dam. inf. ille L. XXX. Locati. & L. XII. de Vſufr. leg. Vide Diomed. & Priſcianum lib. VIII. lib. XI.

17 *Temperato.* Ms. Ald. Baſ. 1. *temerato.* temerè. Suprà lib. III. *Per ſcapulas ictu temperato.*

Ibid. *Abſcidimus.* Ms. Baſ. 1. *abſcindimus.* Illud malui. Sic infrà legimus lib. V. *Niſi quàm valido noxij ſerpentis nodum ceruicis & capitis abſcide.* Sic Excidere, non excindere Apol. I. *Sed dorſis ſquallentibus excidenda.* Et ita plerumque Plautus.

20 *Regionis.* Vetus liber cum editionibus aliis, *religionis.*

Ibid. *Tumultu.* Venetus, *tumulto.*

22 *Vel remanere tuto poteſt vir ſublimis animi.* Hîc in veteri ſcripto noſtro exemplari ſequentia omnia hoc libro. lib. V. lib. VI. vſque ad finem ferè ſeptimi libri, deſiderantur. Siniſtræ manus, quæ tantum bonum nobis inuiderunt!

24 *Precibus quæſens.* Ita non dubitaui reſcribere, politiſſimo

ſimo Lipſio ſuadente, immo iubente. Vulgati omnes, *precibus quærens*. Simile mendum libens ſuſtulerim è Plauti Menæchmis:

I Decio. quære meum patrem tecum ſimul
Vt veniat ad me.

Vbi ſcribam, *quæſe meum p.* Par enim loco Mercatore:

Syra, i. rogato meum patrem verbis meis
Vt veniat ad me iam ſimul tecum huc.

& Aſinaria:

Leonida curre obſecro. patrem huc orato huc veniat.

Manſit hoc verbum Bacchidibus:

Mirum eſt me vt redeam te opere tanto quæſere.

30 *Deoſculatus*. Malim, *deôſculâtum*.

32 *Tranſadigit*. Quædam editiones, *tranſadiit*. Infrà Lib. IX. *Iniecta lancea duorum alterum per medium pectus tranſadegit.* & VIII: *Nec non tamen ipſam beſtiam facili manu tranſadigit*. Virgilius: *Tranſadigit coſtas.*

Pag. 58. verſ. 3. *Sanum Fortunæ nutum*. Etiam hoc loco legebam, *ſcæuum F. nut.*

4 *Abducere*. Venetus, *adducere*. Nec hoc, nec illud rectum. Num, *aufugere*? an, *abdicare*?

6 *Obliſis faucibus interſtinguere*. Suffaucare, ſeu ſuffocare. Interſtinguere, planè & penitus exſtinguere: vt Internecare, & Intertrahere Plauti Amphitruone, id eſt, delere ad internecionem; omnino & totum extrahere: apud Terentium Andria, Interturbare. Vbi vide Donatum. etiam Interbibere Aulularia, omnino ebibere.

8 *Stilis rapienda*. Non benè meo animo. Correxerim, *pilis rapienda*. Haſtas erigebamus. in has Alcimus veſtimenta & id genus alia ex alto coniiciebat, nobis ſic rapienda.

13 *Reculas*. Venet. & Baſ. I. *reſculas*. quod agnoſcit ſecundum analogiam ſuper XII. verſ. Æneid. lib. III. Priſcianus.

21 *Et ſatis improuidè*. Concinnius, *ſed ſatis improuidè*.

26 *Diffiſſáque*. Rectè ita Beroaldus. At impreſſi omnes, *diffuſáque*.

31 *Conſcendimus*. Fortè, *concedimus*: vel potius, *contendimus*.

Pag. 59

Pag. 59. vers. 2. *Tantus ingenij*. Bas. 1. marg. *tanti ingenij*.

7 *Confixilis machina*. Pegma intelligit. quod Glossæ veteres *Confixum* interpretantur. Quæ etiam: *Συμπηγὸς*, *Confixum*. Distingue hunc locum: *Confixilis machina sublica. turres*, &c. Vitruuius lib. III. cap. III. *Et palis alneis, aut oleagineis, aut robusteis vstulatis configatur: sublicaq; machinis adigantur*. Sed primus hunc locum bene explicauit Belgicæ nostræ lumen Lipsius De Amphitheat. cap. XII.

20 *Pigra etiam sessione languida*. Quidam, *pigra etiam*. Scripserim, *pigræ, & iam sessione languida*.

24 *Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies*, &c. Vt etiam, erant qui de feris in arena confectis epulabantur. Tertullianus Apologet. cap. IX. *Vbi sunt item isti qui de arena ferinis obsoniis cœnant: qui de apro, qui de ceruo petunt*, &c.

26 *Babulus*. Quid si legas, *Bardulus*, inquit Beroaldus. Et quid si *Bubalus*? quod in Martiale est Epigram. lib. I.

33 *Examurcatur*. Veteres editiones, *examurgatur*.

Pag. 60. v. 10. *Vultu sereno*. Rebar legendum, *vultu ferino*.

11 *Sarcimine*. Quidam, *acumine*.

13 *Qua ceruix*. Malè alij, *quàm ceruix*. Vide ad lib. I.

19 *Genere Thracio*. An potius, *genere Thraco*? vt Apologia I: *De Zamolxi quodam Thraci generis*. Dicebant indifferenter Thrax, Thracus: Cappadox, Cappadocus: Arabs, Arabus: Æthiops, Æthiopus. Nostrum emendauimus lib. VIII: *At ille Cappadocum me & satis forticulum denunciat*. Postremum quod posuimus notauit Seruius ad VII. Æneidos, & Priscianus lib. VI. *Lucillius in quarto Æthiopus dixit, pro AEthiops*.

Rhinocerus velut AEthiopus.

Emendandus hinc Sidonius etiã Apollinaris, licet libris omnibus reclamantibus, Epithalamio Ruricij & Iberiæ:

Hic lapis est de quinque locis dans quinque colores,
AEthiopus, Phrygius, Parius, Pœnus, Lacedæmon.

Vulgant, *AEthiopis*.

21 *Litteras affingimus*. Venet. Ald. Ber. *affigimus*.

27 *Vt ipse habebat*. Si non habuisset, iussissetne numerari? Sed puto potius scribendum, *Vt ipse aiebat*. Cusum in Veneta editione, *vt ipse hẽbat*.

29 *Pellere.* Reponendum censet Beroaldus, *pellicere.* Sed illud *pellere* loco non pellendum.

Pag. 62. vers. 8. *Proterrendos.* Sic rectè scriptum. Bas. 1. *proterendos.* Et lib. VIII. scribendum puto: *Quid miseros homines, & laboriosos viatores tã crudelibus animis inuaditis, ac proterretis?*

12 *Cella.* Abest à Ven. & Ald.

13 *Scæuus Euentus.* Vulgò passim, *sæuus Euentus.* Contrarius huic bonus Euentus, suprà.

15 *Diuinitus.* Tamquam Deus quis sic voluisset.

17 *Premens obnixum silentium.* Quidam, *obnoxium silentium.* Suprà: *Lenem gradum & obnixum silentium tolerans.*

33 *Schemis ac motibus.* Sic reposui; cum vulgò malè legi putarem, *scenis ac motibus.* Nonius Marcellus: *Petauristæ à veteribus dicebantur, qui saltibus vel schemis leuioribus mouerentur.* Item: *Sanniones dicuntur à sannis, qui sunt in dictis fatui & in motibus & in schemis.* Vt feliciter Lipsius duobus istis locis rescribit. quē secutus, etiam hunc sic emendare non dubitaui. Sunt qui semper in scriptore nostro vbi *scena* positum est, *scema* legendum censeant. vt lib. II. suprà: *Venerabilis scenæ facie.* & hîc paulò antè: *Scenam denique quam sponte sumpserat.* & post aliquotiens. Iidem etiam legi in Seneca non ferant Epistola XCIX. *Vidi ego in funere suorum verendos: in quorum ore amor eminebat, remota omni lugentium scena. Nihil erat nisi quod veris dabatur affectibus.* Nec in Tertulliano de Anima: *Cùm ipsam corporis scenam tempus aboleuerit.* Aut in Sidonio: *Scenæ mœnium publicorum.* Eodem enim modo vbique Scena positum, quo sæpius apud nostrum.

Pag. 63. vers. 5. *Spectatum.* Beroaldus rescribit, *spectaculum.* Spectatum, vt Postulatum, Denuntiatum, Depensum, & id genus alia.

9 *Celatum auxilium bono ferre commilitoni.* Emendat Lipsius, *celatim auxilium b. f. c.* Quod mihi verisimile fit. Sisenna enim lib. VI. Historiarum: *Quàm maximè celatim poterat, in insidiis suos disponit.*

22 *Reseruauit.* Rom. Venet. *reserauit.*

27 *Paulò.* Basileenses, *Paulo*, tamquam propriũ nomen.

Pag. 64. vers. 5. *Vino mero libant.* Postrema omnium editio, *vino mero libantes.* Alludit ad morem, quo ad sepulchra defun-

defunctorum libabant veteres. vt lib. VIII. *Ad ego sepulchrum mei Lepolemi tuo luminum cruore libabo* Lucian. de Luctu: Η' τὶ ὑμῖν δοκεῖ τὸν ἄκρατον ἐπιχεῖν, ἢ νομίζετε καταστάζειν αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς, &c. Virgilius Æneidos III:

Ante vrbem in luco falsi Simoentis ad vndam
Libabat cineri Andromache, manesq́ue vocabat.

10 *Diutina resectione virulentum.* Sic reposui maximi Lipsij secutus sententiam. Quidam, *refectione*: alij *cogitatione*: denique Beroaldus, *agitatione*. Diutina resectione, quia vetus & diu à stipulis resectum, recisum.

19 *Ventri tam profundo seruiens.* Caper Grammaticus: *In profundum vel in arcam nummi conduntur.* In profundum, hoc est, in ventrem. Ilocalariter apud Plautum parasitus, Captiuis:

Profundum vendis tu quidem, haud fundum mihi.

Infrà lib. VII: *Insatiabilem profundumq́ue ventrem semper esitando distendit.*

21 *Huic me operi attentum.* Vulgati omnes, *Huic me operi attonitum.* malè. Rectè lib. VII. *Mihi verò per diem laboriosæ machinæ attento furfures apponebat.* Et IX: *Nam, licet forensi negotio officinator noster attentus ferias nobis fecerit.* Sed iam etiam primùm restitui lib. X: *Tota familia partim ministerio venationis occupata, partim voluptario spectaculo attenta.*

23 *Lenio.* Veteres editi, *lenitio.* Emendat Beroaldus, *leno*, vel, *lenio*.

27 *Filo liberali.* Bas. I. & Ven. *Filo liberalem.* Dicam quod huc facit commodius lib. de Deo Socrat.

Pag. 65. vers. 3. *Sine mora parabunt scilicet.* Scribo, *sine mora parabunt ilicet.* Et sic legendum infrà lib. X. *Et alterum, ob incestum parricidiúmque, capitis ilicet damnatum iri certò sciebat.*

11 *Ac sic.* Vulgati passim, *at sic.*

15 *Incerta salutis.* Amplector Beroaldi correctionem, *incerto salutis.* Infrà: *Vicariæ venerationis incertum sustinebo.* Sic passim iuris nostri libris, Incertum conditionis, cautionis, successionis. Minutius Octauio, *Incertum sortis.* Sæpissimè ita veteres Theologi.

20 *Iam commodum conniuerat.* plerique libri alij, *Iam cōmodum conquierat.* Beroaldū sequimur. Suprà lib. I. *Cōmodū conniuerā.*

29 Quid

29 *Quid malum fleret.* Vulgati, *quod malum.* Est ne hac locutione quid in Plauto frequentius?

31 *Refricaret.* Repeteret, reminisceretur. Sic Paulus noster Sententiar. lib. I. *De his criminibus quibus quis absolutus est, ab eo qui accusauit refricari accusatio non potest.* Arnobius lib. VII. *Si Atydis conspexerit priscam refricari ab histrionibus fabulam.* Vnde liquet, nihil hic mutandum videri.

Pag. 66. vers. 7. *Principalis.* Basileens II. Venet. Ald. *principales.*

15 *Templis & ædibus publicis victimas immolabat.* Vlpianus Titulo IX: *Farre conuenitur in manum, certis verbis & testibus decem præsentibus, & solemni sacrificio facto · in quo panis quoque farreus adhibetur.* Seruius in III. Æneidos: *Apud veteres neque vxor duci, neque ager arari sine sacrificiis peractis poterat.* Tacitus lib. XI. Annal. *Atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud Deos, discubitum inter conuiuas, oscula, complexus, noctem deuique actam licentia coniugali.* Megadorus, iam iam ducturus vxorem, Aulularia:

Ego, nisi quid me vis, eo lauatum vt sacrificem.

& Euclio, qui filiam suam nuptum collocabat:

Nunc lauabo, vt rem diuinam faciam, ne affinem morer.
Quin, vbi arcessat me, meam extemplo filiam ducat domum.

16 *Domus tota lauris obsita, tædis lucida.* B. Ambrosius de Virginibus lib. II. *Sic etiam virgo nostra debuit prius amore pio ludere, aurea tori cælestis fulcra mirari: in ipso vestibulo nuptiarum & postes frondium sertis cernere coronatos, & chori strepentis intentius haurire delicias.* Lucanus lib. II. de Nuptiis Martiæ & Catonis:

Festa coronato non pendent limine serta,
Infulaq; in geminos discurrit candida postes.

Denique in cuiuslibet lætitia diei festi ianuas ædium ornabant lauris & lucernis. De quo Lipsius accuratè, Elect. I. & quædam hic Beroaldus. Ad quæ addi possunt illis non notati loci. Tertulliani de Corona Militis: *At enim Christianus nec ianuam suam laureis infamabit.* Et de Idololatria: *At ne luceant tabernæ & ianuæ nostræ: plures iam inuenies Ethnicorum sine lucernis & laureis, quàm Christianorum. Ergo, inquis honor Dei est, lucerna pro foribus & laurus in postibus?* Item: *Quod ianuam eius subitò, annuntiatis gaudiis publicis, serui coronassent.* Et alibi: *Accendant*

cendant igitur lucernas quibus lux nulla eſt; adfigant poſtibus lauros poſtmodo arſuras. D. Ambroſius Sermone x c. *Reuerſa igitur ad palatium facit gaudium & patri ſuo Augusto, & fratribus ſuis imperatoribus. Coronatur ciuitas tota. fit lætitia militantibus atque priuatis.*

21 *Incertis.* Beroaldus, *inſertis.* Malim ego, *exertis.*

26 *Atracis.* Ven. *Artidis*, Baſ. 1. *Athracis*, al. *Athidis.* Lipſius, *Aiacis.* Ego iam aliud quàm Beroaldus ad hunc locum dicere non poſſum.

27 *Deſpectæ diſturbatæq;.* Idem Lipſius, *diſiectæ diſt.* Gulielmius, *diſpectæ diſturb.*

28 *Sauiſſimum.* Emendarim, *ſcæuiſſimum.* De hoc dixi ſemel ſimul ad multos in hoc auctore locos. Ecquouſq. per eamdem lineam hanc ſerram reciprocabimus?

33 *Coronis floridum.* Tertullianus de Corona militis: *Coronant & nuptiæ ſponſos. & ideo non nubimus Ethnicis, ne nos ad idololatriã vſq; diducant. à qua apud illos nuptiæ incipiunt.* Plautus Caſin.

Sed eccum progreditur cum corona & lampade
Meus ſocerus, compar, commarius villicus.

Sidonius Epiſtolarum lib. 1: *Iam corona ſponſus, iam palmata conſularis, iam cyclade pronuba, iam toga ſenator honoratur.* Sponſa etiam coronata. Feſtus: *Corollam noua nupta de floribus, verbenis, herbiſq; à ſe lectis ſub amiculo ferebat.* D. Ambroſius de Virginibus lib. 1: *Non intorto crine caput compta, ſed Chriſto: non floſculis caput redimita, ſed moribus.* Hinc intelligimus quid ſibi velit Harmenopulus, dum ſcribit lib. IV. Tit. IV. de Nuptiis, ne quis clam coronetur: Μηδεὶς μυστικῶς στεφανούσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων, &c.

Pag. 67. v. 8. *Mea herilis.* Sic Colon. & Ald. Baſ. 1. *mi hercules*, al. *me hercules.* quod & in aliis eſt.

14 *Dulciolis.* Veteres, *dulcioli.* Vide quæ notabo infrà ad lib. X.

15 *Triſtitie.* Ita repoſui, cùm vulgò paſſim eſſet, *triſtitiæ.* Sic etiam reſcripſi lib. X. *Senili triſtitie ſtriatam gerens frontem.* Sed vide quæ ſcribemus ad lib. V.

Ibid. *Languore.* Sic audacter reſcripſi. Vulgo, *languori.* quod irrepſit, quia putatum dandi etiam caſu legi, *triſtitiæ.*

16 *Anxiatum.* A Beroaldo eſt. Exprimi debebat vetus

lectio

lectio, *vel exatum.* Vnde Lipsius, *delassatum.* Sicquidem Plautus Asinaria:

Ibi labore delassatum noctem totam stertere.

An *laceratum?* Minutius Felix: *Cum febribus vreris, cum dolore laceraris.* Reponit Beroaldus, *vexatum.* Ego aliquando etiam scripsi, *dinexatum.* Persa:

Itaque me Toxilus perfabricauit, itaque meam rem dinexauit.

26 *Admonentes oribus suis dexteram.* Lucianus de Saltatione: Καὶ Ἰνδοὶ ἐπειδὰν ἕωθεν ἀναστάντες προσεύχωνται τὸν ἥλιον, οὐχ' ὥσπερ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες ἡγούμεθα ἐντελῆ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχήν, &c. Plura de hoc ritu ante nos alij.

27 *Primore digito.* Vulgò passim, *priore dig.* Plautus Pœnulo:

Vix quidem hercle, ita pauxillula est, digitulis primoribus.

Noster, correctus itidem, lib. x. *Saltare sublatis primoribus digitis perdocuit.* Turpilius Demetrio:

Sandalio innixa digitis primoribus.

Varro Armorum iudicio: *Vt in littore cancri digitis primoribus stare.* Et hæc adducta à nobis non tam genuinæ scripturæ ostendẽdæ, quàm notionis etiam veræ indicandæ. Nam sunt qui per Primorem digitum, secũdum à Pollice, hoc est Indicem intelligunt: cùm de quolibet alio dictum etiam videri possit. id quod exempla illa conuincunt.

Pag. 68. vers. 2. *Immensum procedit indies opinio.* Quidam *in immensum.* Sed infrà, de Philosophia: *Nec immensum augeri per auaritiam, nec prodigi per luxuriam, aut deseri per negligentiam sinant.*

7 *Ac ne ipsa.* Venet. Aldin. *at ne ipsa.*

8 *Deferuntur.* Lege ex Aldino, *deseruntur.* Reliqui, *proferuntur.* quod ineptè hic bis repeteretur. Fortè non malè etiam, *differuntur.*

9 *Incoronata simulachra.* Quintilianus Declamatione CCCXXI: *Venenum inter Lares suos, inter sacra mensæ, coronatis pariter quos colebamus, Diis immortalibus, venenum aliquis hilaris hilari dedit.* Noster lib. III. suprà: *Eponæ deæ simulachrum residens ædiculæ, quod accuratè corollis roseis equidem recentibus fuerat ornatum.* Plautus Aulularia:

Nunc tusculum emi & hasce coronas floreas,
Hæc imponentur in foco nostro Lari.

13 *Veneris absentis numen.* Vulgatum antè, *Veneris absentis nomen.* quod fortaſſis haud reiiciendum.

16 *Vehementer.* Ex poſtrema Baſil. editione. Antè vbique, *vehementer.*

27 *Vſurpabit.* Sic Aldina editio. Reliquæ, *vſurpauit.*

28 *Illicita formoſitatis.* Quid ſi legas, *illicia?* Certè etiam ſic placebat Lipſio.

Pag. 69. verſ. 15. *Plantiſq; roſeis vibrantium fluctuum ſummum rorem calcauit.* Eodem modo Epigram. Græcorum lib. VI. vetus Poëta Mures:

> Νύμφαι ἀμαδρυάδες, ποταμοῦ κόραι, αἳ τάδε βένθη
> Ἀμβρόσιαι ῥοδίοις στείβετε ποσσὶν ἀεί.

19 *Cærulis barbis.* Alij, *caruleis barbis.*

21 *Maria perſultantes.* Legit Beroaldus, *perſulcantes.* & eum ſecuti qui poſtremæ editioni Baſileenſi præfuerunt. Malum factum. Seneca de Diuina Prouidentia: *Imbrem culmo aut fronde defendunt: ſuper durata glacie ſtagna perſultant: in alimentum feras captant.* Et ita ferè Sidonius Panegyrico Maioriani: *——cum ſtagna ſuperbo*

> *Irrupit temerata gradu: turmæq; frequentes*
> *Helleſpontiaco perſultauere profundo.*

23 *Serico tegmine flagrantia Solis obſiſtit inimici.* Latinus pacatus Panegyrico: *Illos teneró perlucentes amictu, & vix leue carbaſum vitandi Solis tolerantes.* Nam ſic ibi legimus, vel, *vitando Soli.* nec poteſt ferri quod vulgatum eſt, *vitando Sole.* Etiam legendum in Panegyrico innominati auctoris Conſtantino Imp. dicto: *Quales amœna Græcia & deliciæ Orientis educunt, vix leuè palliũ & ſericos ſinus vitandi Solis tolerantes.*

29 *Accedit.* Venetus, *accidit.*

Pag. 70. verſ. 1. *Deſertam ſuam ſolitudinem.* Potius legerim, *deſerta ſuam ſolitudinem.* vt ſuprà lib. 1. *At ego, ſcilicet Vlixi aſtu deſerta, vice Calypſonis æternam ſolitudinem flebo.*

18 *Affatu.* Legendúmne, *effatu*? Effari, effatus, effatum propriè de eo qui ex oraculo loquitur. D. Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. Dei: *Quem quidem ille verſum vel breuitate vel veritate tamquam ex oraculo quodam mihi effatus videtur.* Noſter lib. de Mundo: *Pars verò præſagiis effantes futura.* Locus etiam alibi apud Varronem in hanc rem de Lingua Latina,

tina, qui iam mihi non ad manum.

19 *Piger tristisq̃;.* Placebat Lipsio, *pigens tristisque.*

24 *Tibia Zygia.* Bas. 1. *tib. gigia.* Vnde fortassis verum esse videri posset, *gingrina.* vt & quosdam suo æuo legisse, innuit Beroaldus.

Pag. 71. vers. 22. *Deiectis capitibus domuitionem parant.* Fulgentius Placiades de Prisco Sermone: *Choragium virginale funus vocatur. Apuleius Metamorphos. Choragio itaque perfecto domuitionem parant.* Qui certè locus nondum adhuc mihi in hoc opere repertus. & hic debet poni, aut nusquam. Vnde coniicere licet, vel scriptorem nostrum non hic integrum, vel ex fide priscæ scripturæ non satis emendatum: aut ipsum Fulgentium errore memoriæ lapsum, & voluisse notare locum illum hoc ipso libro: *Iam feralium nuptiarum miserrimæ virgini choragium struitur.* Sed præter coniecturas hic nihil habemus. nam scripti exemplaris hic nobis nulla copia.

25 *In ipso scopuli vertice deflentem.* Non arridet hæc nobis scriptura. Commodius putabam, *in ip. sc. v. degentem*: vel, *in ip. sc. v. flentem.*

PETRI COLVI
IN
METAMORPHOSEON
LIBRVM V.
NOTÆ.

PAG. 72. vers. 13. *Placidiore resurgit animo.* Colon. *placido resurgit animo.* Bas. 1. *Placidè res. an.*

15 *Placidum.* Bas. 1. in marg. *perlucidum.* vt & 111. Col. Alij, *placidum. Perlucidum*, iam magis placet. itaque reposuerim.

24 *Tantum efferauit.* Sic Rom. Basileenses. Beroaldus emendauit, *effigiauit.* At eleganter *efferauit*, id est, in feras formauit.

Ibid. *Argentum.* Optimè Lipsius, *argumentum.* Virgilius Æneidos VII:

> *Argumentum ingens, & custos virginis Argus,*
> *Calataq; amnem fundens pater Inachus vrna.*

Seruius: *Argumentum ingens. Aut fabula, vt Cicero: Argumenta erant in valuis.* Propertius lib. III.

> *Argumenta magis sunt Nestoris addita forma.*

Pag. 73. vers. 3. *Intra limen sese facit.* Legebam, *intra limen sese agit.* Comica locutio, *Quò te agis?*

Ibid. *Perlectāte.* Malim, *prolectāte.* Infrà hoc ipso libro: *Et illa sedatæ lacrymæ postliminio redeunt, prolectāte gaudio.* Et lib. XI: *Vt canora etiam auiculæ, prolectāte verno vapore, concentus suaues adsonarent.*

13 *Lauacrum pete.* Veteres ante cænam plerumque balneas petebant. quod ex hoc nostro non vno in loco est obseruare. vt suprà lib. II. lib. III. lib. IV. & infra lib. VIII. lib. IX. Apolog. I. Ex hoc more Plautus Persa:

> *Iam pol ille hic aderit credo congerro meus.*
> SA. *Me dicit, euge.* TO. *Lautum credo à balneis*
> *Iam hic adfuturum.*

de parasito vocato ad cænam. Persius, Persicū inuitans:

> *——Iamnunc in balnea salua*
> *Fronte licet vadas: quamquam solida hora supersit Ad sextam.*

15 *Corporis curatæ.* Sic rectè priores editiones. Infrà: *Nouam nuptam interfectæ virginitatis curant.* Similis ratio loquendi in Plauto: *Nec sermonis fallebar tamen.* Et iam sic Florentiæ rectè scriptum apud Vlpianum: *Puto & de eo sensum casu, quo curæ & tutelæ liberetur.* L. L. D. De legat. III. & Marcianum: *Eiusdem legis pœnæ adficitur.* Quadrigarius apud Gellium: *Manu significare cœpit vtrique, vt quiescerent pugnæ.* Lipsius quoque rectissimè reposuit in Liuio, Lib. XXI. *Leuarunt animum religionis.*

31 *Aures eius accidit.* Vulgati libri omnes, *aures eius accedit.* quod fortassis ferri posset: & me volente quidem retinebitur. Illud tamen Latinius putabam. Attius Meleagro:

> *——Timide eliminor*
> *Clamore; simul ac agnita vox ad aures eius accidit.*

Plaut. Sticho:

> *Certò enim mihi paternæ vocis sonitus aures accidit.*

Auctor ad Herennium: *Quod, vbi ad aures accidit.* Priscianus:

nus: *Vocem definiunt Philosophi, ictum auribus accidentem.*

Pag. 74. vers. 25. *Ne sororibus.* Aldinus, *nec sororibus.*

26 *Ac ne videre.* Plerique alij, *at ne videre.*

Pag. 75. vers. 4. *Ora conferat.* Quidam, *ora conferat.*

10 *Nec suum* Rectius puto, *ne suum.*

16 *Huc mihi.* Colon. *hic mihi.*

18 *Hic etiã blanditiis.* Bas. *hinc etiam bl.* Scribo, *his etiã blanditiis.*

23 *Festinantes.* Venetus, *festinantur.* Verè Romanus, *festinanter.* Infrà: *Sauiis festinanter ingestis.* Lib. VI. *Et protinus arreptam completamq; festinanter.*

Pag. 76. v. 6. *Locumq;, seruientiũ populosam,* &c. Non est integer satis hic locus. Beroaldus tentat restaurare legens, *locumq. ostendit, seruient,* &c. Ego aliud quod dicã non habeo.

10 *Præcordiis penitus.* Scribere malim, *præcordiis penitis.* Noto ad lib. VIII. infrà.

18 *Sermonis præcedentis.* Correctius puto, *serm. procedentis.* Suprà lib. VII: *Nam procedente sermone, paulò iam clarius.*

26 *Mariuis aduenis ancillæ dedita.* Sic apud Virgilium Andromacha: —— *Qui deinde secutus*

Ledæam Hermionem, Lacedæmoniosq. Hymenæos,
Me famulo, famulámque Heleno transmisit habendam.

27 *Extorres & Lare.* Libet hîc notare locum Tertulliani, &, si potest, si debet, emendare. De Præscriptione aduers. Hæret. *Plerique nec ecclesias habent, sine matre, sine Deo, orba fide: extorres quasi latè vagantur.* vbi legerim, *extorres quasi Lare, vagantur.* Sed fortassis, *latè vagantur,* etiam de Lata fuga intelligendum. de qua Marcianus L. v. D. Interd. & releg. Sed hæc alterius loci.

28 *Fœtu satiante.* Satis sanus hic locus fortassis. sed ego putaui aliquando reponendum, *fœtu sarcinante.* Nam sic lib. X: *Sarcina prægnationis oneratam.* Fuit etiam cùm legerem, *fœtu saburrante.* Lena de sui ordinis mulieribus, apud Plautum Cistellaria: ——*Quæ vbi saburratæ sumus.*

Largiloquæ extemplo sumus.

Paullo aliter Arnobius lib. V. *Sanguinem saburratum* dixit. Sed hæc coniectura dumtaxat. Sæpius enim arbitrarias correctiones hîc ponere cogimur, quia certæ è scripto libro non suppetunt.

32 *Splendicant.* Quidam, *splenditant.* Infra lib. VII. *Quippe cum mihi etiam tunc depiles genæ leui pueritia splendicarent.*

Pag. 77. vers. 8. *Cucurbita glabriorem.* Lucianus Iudicio vocalium: Ἀκούετε τοῦ ἠθῷα κρούοντος. ἢ τῆς κεφαλῆς τὰς τρίχας τίλλοντος ἐπὶ τῷ τῆς κολοκύνθης ἐστερῆσθαι. Vbi allusio ad hoc prouerbium manifesta.

14 *Pannis sordidis & fœtidis cataplasmatis.* Imitatus hunc locum Sidonius Epistolarum lib. III: *Taceo chiragricas manus unctis cataplasmatum pannis, tamquam cestibus, inuolutas.*

15 *Medicæ.* Veteres impressi, *modicè*, vel, *medico.* Ald. *Medici.*

18 *Fortunam collapsam indignè.* Malebat Lipsius legere, *Fortunam collatam indignè.*

33 *Sed sorores.* Quidam, *sciet sorores.*

Pag. 78. vers. 3. *Ad superbiam.* Bas. I. *adque superbiam.*

8 *Deterrentes.* Ven. Ald. Rom. Ber. *deterentes.* Genuinum puto, *deferentes.* Series fabulæ id probat.

23 *Si texeris nostra secreta silentio.* Potius distinguendum, *Si texeris nostra secreta, diuinum: si profanaueris, mortalem nuntio. Psyche læta*, &c.

Pag. 79. vers. 7. *Internecinum.* Veteres excusi, *internocinum.* Beroaldus primus emendauit, *interneciuum.* Interneciuum odium, *ut* Interneciuum testamentum. de quo Festus, & Isidorus Origin. lib. V.

19 *Sic in hoc saltem.* Bas. I. *Sic in hoc faciem.* Vnde fortean legi posse videatur, *Sic in hoc face paruulo cognoscam*, &c.

27 *Nec parentibus.* Plerique, *ne parentibus.*

32 *Incontatæ.* Fortè rectius, *incontanter.* Suprà lib. III. *Magistratibus te incontanter obiiciam.* Lib. etiam IX: *Tunc vnus è tribus fratribus incontanter, & paulo liberius respondit.*

Pag. 80. vers. I. *Thesaurumque penitus abditæ fraudis.* Plautus sic alibi: *Thesaurum stupri.*

3 *Geris in ista perula.* Bas. I. *paris in ista paruula.* Vnde coniectura doctissimi Lipsij, *geris in ista parmula*, vel, *arcula.*

5 *Infantis aurei.* Veteres editi, *in tantis aureis.* Infans aureus, id est pulcer. χρυσῆ ἀφροδίτη apud Mimnermum, & alios.

6 *Prorsus.* Colon. Bas. I. *protinus.*

17 *Natalium sectacula.* Insolens locutio. Rom. Ber. Ven.

Noctalium

Noctalium spectacula. Bas.*noctalium spectacula.* Caligo hic mihi, quam discutere tento, legens, *natalium notacula prouenirent.* Notacula natalium, id est signa & indicia, quibus natales probentur. Minutius Octauio: *Sic nos denique non notaculo corporis, vt putatis; sed innocentiæ ac modestiæ signo facilè dignoscimus.*
24 *Altercantes.* Veteres editi, *altricantes.* de quo notatum quid forsitan infrà lib. x.

Pag. 81. vers. 5. *Perditæ.* Scribendum fortè, *percitæ.* & ita quoque Lipsio visum.
13 *Colubrum.* Venet. Rom. Ald. *colubram.* Notatur à Grammaticis.
33 *Tertiata verba.* Notat Seruius Catonem dicere, *Tertiatò & quartatò verba dicere, præ metu.* Quod num in Seruio vulgari, an in loco ex Schedis eruditissimi Danielis aliis laudato habeam, non memini.

Pag. 82. vers. 7. *Maritum consentio.* Secutus hic sum correctionem Beroaldi. Vulgati, *marito cons.* Vnde etiam legi posse arbitrabar, *meritò consentio.*
9 *Præminatur.* Bas. 1. *præmiat.*
23 *Aulea.* Emendatio hæc Beroaldi. Impressi veteres, *aulula.*
25 *Conscenderit.* Ven. Bas. 1. *concederit.*
28 *Paululatim.* Venet. *pullulatim.* ex veteri scriptura, *pollulatim.* Obseruaui etiam lib. 11. suprà.
32 *Abscide.* Plerique alij, *abscinde.*

Pag. 83. vers. 1: *Cunctisq́; ocyus tecum relatis.* Vulgati omnes libri, *cunctisq. sociis tec. relat.* Simul hæc omnia monilia ex auro argentoque, & id genus alia pretiosa tecum asportaris.
5 *Flatus alitis.* Venetus, *flatis al.* Scribo *flautis alitis.* Sed flatis fortè, vt Prægnatis, Intemperatis, suprà alibi.
16 *Altum soporem.* Lego, *altum in soporem.*
24 *Et acuminis sacrilegi nouacula pænitebat.* Elegantissimè Lipsius, *& acum sacr. nouaculam pænitebat.* Pænitebat nouaculam ipsam quod fuisset tam acuta vt Cupidinem, tam pulchellum puellum, læderet.
26 *Decedit in imos poplites.* Idem elegantissimus Criticorum, *desedit in im. po.* Ego, *decidit in im. popl.* Sic apud Oui-

dium lib. x. Metamorphoſeon:

Poplite deciduo genua intremuere: fugitq́;
Et color & ſanguis, animuſq́; reliquit euntem.

29 *Iamq́; laſſa, ſalute defecta.* Emendat idem magnus vir, *iamq́; laſſa, ac luce def.* Ego coniecceram, *iamq́; caſſa ſalute defecta.* Caſſa ſalute, vt apud Panegyriſtem legendum reor, *ſpe iam caſſa*: vbi vulgò etiam eſt, *ſpe iam laſſa.* Sed locum promam. Nazarij eſt: *Ideinq́; Ruricius magna ſuorum clade reiectus in mœnia, ſpe iam caſſa, & adhuc mente veſana, cùm ſe Veronam proripuiſſet,* &c. Sic *caſſa ſpecula* noſtro infrà lib. VI: *Quin igitur maſculum ſumis animum, & caſſæ ſpeculæ renuntias fortiter.* Arnob. lib. III: *Quare nihil eſt quod nos fallat, nihil quod nobis polliceatur ſpes caſſas.* Sic Caſſus tumultus, labor: Caſſa Inuidia, præſumptio apud hunc noſtrum: Caſſa iudicia L. 1. C. de Sacroſ. eccleſ.

Pag. 84. verſ. 16. *Patulis ac petulantibus ſauiis.* Baſ. 1. *petulis ac patulantibus ſau.* Vnde lego, *petilis ac petul. ſau.* Paronomaſia non inelegans, *petilis ac petulantibus.* Petilum veteribus, idem quod exile & tenue. Lucilius lib. XII.

Inſignis varis eſt cruribus, atque petilis.

Plautus Plociona: *Nam coloratam frontem habet, petilis labris.* Petilis labris, vt hic, petilis ſauiis: id eſt, delicatis, mollibus, teneris. Sed, etiam non inelegans quod Lipſio viſum, *patulis ac petulantib.*

20 *Et ipſa.* Paulò rectius legas, *etiam ipſa.*

Pag. 85. verſ. 4. *Præclarus ille.* Sic Plautus Perſa:

Videſis. ego ille doctus leno pænè in foueam decidi.

30 *Suſpiritu.* Plerique, *ſuſpiratu.* Vide quæ ſuper hoc ſuprà ad lib. I.

Pag. 86. verſ. 5. *Laboranti veſtigio.* Diuinabam potuiſſe ſcribi, *labaſcenti veſtigio.* Corruptè Arnobius lib. III. aduerſus Gentes: *Si nouenarius numerus cognomen Nouenſilium ducit; Cornificius balare conuincitur, qui nouitati præſidentibus diuis alienæ potentiæ vim donat.* Vbi reſcribo, *Cornificius labare conuincitur.* Infrà enim ſub finem libri eiuſdem: *Cum ex vno & altero manifeſtum fiat & pateat labare, nec quidquam vos certi de his rebus quas aſſeritis dicere.* Et hanc noſtram in Arnobio coniecturam certiorem puto iſta altera, quæ hoc loco Apuleij.

8 Nun-

8 *Nuntiari præsentiam suam.* Ex ritu antiquo Romanorum: quem explicat dilucidè in Quæstionib. Roman. Plutarchus. Tibullus:

Tunc veniam subito. nec quisquam nuntiet antè;
Sed videar cælo missus adesse tibi.

D. Ambrosius de Obitu Valentiniani: *Atque vtinam aduentum ipsius nullus prævenisset nuntius!*

10 *Sic incipit.* Potius scribam, *sic infit*, vt sæpe aliâs.

14 *Vt æquè placuerat.* Lego, *vtique placuerat.*

22 *Ob istud.* Sic non dubitaui reponere, cùm vbiq; vulgaretur, *vbi istud.* Et ita etiam Lipsius ad 1. Annal. Taciti.

Pag. 87. vers. 7. *Pari modo.* Fortè, *pari domo.*

8 *Fallaciæ.* Vulgati omnes, *fallaciæ.* Sic *Sanitiem*, infrà lib. VI. *Minutiem* lib. IX. Vbi etiam restituo: *Talis sermonis blanditie cauillatum.* Sic, *Critias mea delicies*, Apol. I. Emendaui etiam suprà lib. IV. *Tristitie*, & lib. X. Sic Varro dixit Rerum Diuinarum lib. XI. *Proficiem extorum vel in mensam porricere.* Sic Amicities alibi apud Lucretium: Notities in Glossario veteri. Sed iam ohe.

10 *Interim dum Psyche.* Non dubito scriptum fuisse, *Interdum Psyche.* Sed iam suprà alibi dixi.

25 *Filium lacerans existimationem.* Scribendum erat, *filij lac. exist.* nusquam tamen ante nos emendatum fuit.

33 *Efflictè.* Verius, *efflictim.*

Pag. 88. v. 4. *Queritans.* Verisimiliter Beroal. *quiritans.* Non semel hæc dictio è nostro hoc auctore excidit.

8 *Vt primum quidem.* Contextus orationis non satis concinnus videri possit: & deesse, *non solùm*, vel simile quid.

21 *Instructus es.* Hæc Bas. I. lectio. Ceteri, *inductus es.* Num *imbutus es?*

24 *Denudas.* Arrideret magis, *defrudas.*

Pag. 89. vers. 14. *Perpetrare venitis.* Minus venustè maxima pars antè-cusorum, *perpetraturæ venitis.* Infrà lib. VI. *Maritum, qui vulnere tuo periclitatur, interuisere venisti.* Plautus:

Ad Veneris fanum venio visere.

Et Propertius: *Ibat & hirsutas ille videre feras.*

Sed & Lipsius legebat, *violentiam scilicet perpetrare venitis.*

31 *Gratioso.* Veteres editiones, *glorioso.*

PETRI

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM VI.

NOTÆ.

PAG. 90. verf. 18. *Puluinaribus fefe proximam.* Verius fcribi putabam, *puluinaribus fefe proximis.*

21 *Et operæ mefforiæ modus omnis.* Non malè emendaffe videri poteft Guilielmius olim meus, *& op. meff. mundus omnis.* Nam nofter Apol. I. *Quoniam, vt res eft, maius piaculum decernis fpeculum Philofopho, quàm Cereris mundum profano videre.*

Pag. 91. verf. 20. *Inter fubfita conuallis fublucidum lucum.* Multum luci olim Diis Deabufque facri erant. Plautus Aulularia:

Vide fides etiam atque etiam, nunc faluam vt aulam abs te auferam.
Tuæ fidei concredidi aurum. in tuo luco & fano modo eft fitum.

Seneca Epiftola XLI: *Si tibi occurrat vetuftis arboribus, & folitam altitudinem egreßis frequens lucus, & confpectum cæli denfitate ramorum aliorum alios protegentium fubmonens; illa proceritas filuæ & fecretum loci, & admiratio vmbræ in aperto tam denfæ atque continuæ fidem tibi numinis facit.* Plinius Laudatione Traiani: *Atque inter hæc pia mente adire lucos & occurfare numinibus.* Dixi multum: quia non omnes facri, fed illi dumtaxat qui non cædebantur. Ad quod difcrimen Feftus: *Conlucare dicebant, cùm profanæ filuæ rami deciderentur officientes lumini.* Quod & Seneca indicat, cum ait, *Vetuftis arboribus frequens,* &c. Ouidius lib. VIII. Metamorphof.

Ille etiam Cereale nemus violaffe fecuri
Dicitur, & lucos ferro temeraffe vetuftos.

24 *Lacinias auro litteratas, ramis arborum poftibufq; fuffixas: quæ cum gratia facti,* &c. Infcribebatur donariis vtenfilibufque facris nomen Dei Deæve, cui ea data, dicata. Ad quem ritum refpexit Plautus Rudente:

Vt comprehendar cum facra vrna Venerea.
Nempe optimo me iure in vinclis enicet.

Magiftratus

Magiſtratus; ſi quis me hanc habere viderit.
Nam hæc litterata eſt, ab ſe cantat cuia ſit.

Sed poſtremum verſum malim legere,

Nam hæc litterata eſt. eapſe cantat cuia ſit.

26 *Genu nixa, manibus aram tepentem amplexa.* Plautus Rudente: *—Venus alma ambæ ted obſecramus,*
Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ.

B. Ambroſius ad Marcellinum: *Nec altaria tenebo, vitam obſecrans.*

Pag. 92. verſ. 1. *Quam cunctus Oriens Zygiam veneratur.* Verius putat Lipſius, *Syriam ven.* Certè Iunonem nomine deæ Syriæ in Oriente cultam ſatis teſtatur Lucianus: qui templum ipſius Hierapoli, Syriæ ciuitate, luculentum deſcribit. Adſentitur Appianus Parthicis: Καὶ τὰ χρήματα τὰ ἐν ἱερᾷ πόλει τῆς θεοῦ σταθμοῖς καὶ τρυτάναις μεταχειριζόμενος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐπιγράφων δὲ καὶ δήμοις καὶ δυνάσταις στρατιωτῶν καταλόγους, εἶτα ἀνιεὶς ἀργύριον διδόντας, ἔδοξεν καὶ καταφρονεῖσθαι. γίνεται δὲ πρῶτον αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τῆς θεοῦ ταύτης ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσιν. Meminit etiam huius Diuæ poëta vetus Epigrammatum Græcorum lib. VI.

Δαίμονι τῇ Συρίῃ μάτην τριβὲν Ἡλιόδωρος
Δίκτυον ἐν νηοῦ τοῦδ' ἔθετο προθύροις.

Rete illi dicat, vt cui etiam piſcibus ſacrificatum Lucianus, & apud Athenæum Mnaſeas, ſcribunt. Locum Appiani nobis idem ſuppeditauit flos Belgicæ noſtræ Lipſius, ad firmandã ſuam ſuper hoc loco coniecturam.

3 *Iuno Soſpita.* Emendandus Capella lib. I: *Iunonis verò Soſpitæ genius accitus ex nona.* Malè vulgo, *Iunonis verò hoſpitæ.*

Ibid. *In tantis exantlatis laboribus defeſſam.* Sic hoc dictum, vt ſuprà lib. II. *Senex grauis in annis.* &: *Vinum in ætatate pretioſum.* & lib. III, *Tantulo triennio maior in ætate.* Emendauimus etiam lib. VIII. infrà, *In hebeti pigritia ferocem.* Itaque hunc locum ne ſollicitemus.

10 *Legibus.* Vt Fabia de Plagiariis. L. v. D. Ad L. Fab. de Plagiar. & iniuriarum etiam. L. XXV. D. de Iniuriis.

17 *Quò rurſum.* Doctiſſimus iuuenis Ioſias Mercerus, mihiq́ue amiciſſimus mauult legere, *quorſum.*

39 *Limæ tenuantis detrimento.* Vulgarij libri omnes, *Lunæ tenuantis detr.* Quod Beroaldus non absurdè certè explicare videtur. Audaculus hic fui: & coniecturam maximi hominis Lipsij nostri, in ipsum contextum, vt vocant, admisi. Si cui vetus lectio magis arridet; per me licet illam reponat.

Pag. 93. vers. 3. *Canticant.* Scribendúmne, *cantillant?* Floridorum I: *Quid? quod & doctißimè & gratißimè cantillat.* & IV: *In solitudine cantillauit Orpheus,*

15 *Tuo præconio præmium inuestigationis publicitus edicere.* Plautus Mercatore:

Certum est præconum iubere iam quantum est conducier.
Qui illam inuestigent, inueniant.

Vlpianus: *Si tibi indicium dedero, vt fugitiuum meum indices, vel furem rerum mearum; non poterit repeti quod datum est.* L. IV. De cond. ob turp. cau. Petronius: *Puer in balneo paullo ante aberrauit annorum circiter sedecim, mollis, formosus, nomine Gyton. Si quis eum reddere aut commonstrare voluerit; accipiet nummos mille.* Curius Fortunatianus I C. Rhetoricæ lib. I: *Cuius seruus fugerat, libello proposito, vel per præconem nuntians, dixit daturum se denarios mille ei, qui ad se seruum perduxisset.* Sed de hoc plura apud Iurisconsultorum maximum Cuiacium Obseruation. lib. XI.

25 *Conueniat retro metas Murtias.* Propertius lib. IV.

Quæ si quis mihi rettulerit, donabitur auro.
Quis pro diuitiis ligna retenta velit?
I puer, & citus hæc aliqua propone columna:
Et dominum Esquiliis scribe habitare tuum.

De metis Murtiis ad hunc locum Tertulliani alium de Spectaculis, cap. VIII. etiam notaueramus: quem repperies apud principem virum Ios. Scaligerum Castigat. in Fest.

27 *Ab ipsa Venere septem suauia sauia.* Sic apud Moschum Amore fugitiuo,

Α Κύπρις τὸν Ἔρωτα τὸν υἱέα μακρὸν ἐβώστρει,
Εἴ τις ἐνὶ τριόδοισι πλανώμενον εἶδεν ἔρωτα.
Δραπετίδας ἐμός ἐστιν· ὁ μανύτας γέρας ἕξει.
Μισθός τοι τὸ φίλαμα τὸ Κύπριδος.

Voce Venus natum ingenti clamore vocabat,
Si quis oberrantem in triuiis vidisset Amorem.
Hic fugiens meus est. feret index præmia. merces
Sauiolum tibi erit Veneris.

Pag. 94. verſ. 9. *Latiſſimum cachinnum.* Editi paſſim, *latiſſ. cachinnum.* Similiter lib. x. infrà: *Ac dein riſu ipſe quoque latiſſimo aduſque inteſtinorum dolorem redactus.* Sed ita Stewechius etiam repoſuit.

Pag. 95. verſ. 4. *Opus expeditum approbato mihi.* Sic hic locus interpungendus fuit. Plautus Milite:

—— Satin eſt, ſi tibi
Meum opus ita dabo expolitum, vt improbare non queas?

8 *Ruricola.* Pleræque editiones aliæ, *ruricula.*

29 *Fluuio præterluenti.* Scribo, *præterfluenti.* Infrà lib. VIII: *Hic cruorem præterfluentis aquæ rore diluere.*

Pag. 96. verſ. 8. *Efferri.* Num potius, *efferari?*

19 *Furatrina.* Scribendum in Nonio, *Molettrina à molendo, quod piſtrinum dicimus: vt Furatrina.* Mendosè enim legitur, *feratrina.* Reperire etiam eſt hanc dictionem in lapidibus priſcis, qui apud Aldum.

28 *Pauca Cocyti fluenta.* Lipſius, *rauca Coc. fl.*

33 *Montis extremum petit cumulum.* Quid ſi, *tumulum?* Sic infrà lib. VIII. *Iamq; apud frondoſum tumulum ramorumq; denſis tegminibus vmbroſum,* &c.

Pag. 97. verſ. 10. *Pupillis.* Sic Venetus. Ber. *pupulis.* alij *popülis.*

22 *Diales vias.* Quidam ineptè, *ſidereales vias.* Sed operam mihi non videor luſurus, ſi hîc Arnobij locum, qui non alienus ab hoc loco, corruptum proponam, poſt emendem. Lib. I: *Alicuine mortalium Iupiter ille Capitolinus huiuſmodi poteſtatem dedit? Curionem, aut pontificem maximum, quin immò Dialem (quod eius eſt) iſto iure donauit?* Sermo ei de poteſtate ſanitatis priſtinæ reſtituendæ hominibus verbo dumtaxat: quam Chriſtus habuit, quam ab illo apoſtoli accipiebant. Lego, *quin immo Dialem, quò Dius eſt, iſto iure donauit.* Cùm Ioui attribui audis flaminem Dialem; Diũ etiam eum eſſe intelligis: hoc eſt, eum à quo vita dari credebatur generi humano. Feſtus: *Dialis autem appellatur à Dio, à quo vita*

vita dari putabatur hominibus. Debebat igitur flamen Dialis præcipuè poteſtatem ſanitati homines reſtituendi habere; quandoquidem Deus cuius ille ſacerdos, à quo illi nomen, talis audiebat.

23 *Sperâſne.* Vulgò, *ſperâſque.*

27 *Deos per Stygis maieſtatem.* Minutius: *Et ideo apud eos ipſe rex Iuppiter per torrentes ripas, & atram voraginem iurat religiosè.*

6 *Magna quædam mihi & alta prorſus malefica.* Quidam, *maga quæd. mihi & al. pr. m.* Fortè ſcribendum, *maga quædam mihi & cana prorſus*, vel, *atra prorſus*: vel ſimile quid. Illud *alta* enim non videtur rectum.

19 *Pergit quampiam turrim.* Veteres editiones ſecutus ſum. Recentiores, *pergit ad quamp. turr.* Pergere turrim, vt Pergere iter, ciuitatem, alibi.

Pag. 99. verſ. 1. *In ipſo ore duas ferre ſtipes.* Ritus ſuperſtitioſus apud veteres nummum mortuo in os imponere, Charonti portorium & naulum. Lucianus de Luctu: Πρῶτα μὲν φέροντες ὀβολὸν ἐς τὸ στόμα κατέθηκαν αὐτῷ, μισθὸν τῷ πορθμεῖ τῆς ναυτιλίας γενησόμενον. Iuuenalis Satyr. III:

——at ille
Iam ſedet in ripa, tetrumq; nouitius horret
Porthmea: nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

4 *Decidenti ſarcinæ fuſticulos aliquot porrigas ei.* Lego, *decidente ſarcina funiculos aliq. porr. ei.* Rogabit te, inquit, ſenex, iam ſarcina ſua lignorum décidente & ſoluta, aliquot funiculos ei porrigas, quibus iterum ea ligetur & componatur. Sic infrà lib. VII. *Stuppæ ſarcina me ſatis onuſtum, propereq; funiculis conſtrictum producit in viam.* Gellius Noct. Attic. lib V: *Is de proximo rure in Abderam oppidum caudices ligni plurimos funiculo breui circumdatos portabat.* Loquitur de Protagora, baiulo ante ſtudium Sapientiæ.

9 *Ditis pater.* Vulgatum vbique, *Ditis & pater.* Beroaldus etiam, vt nos, ita emendandum bene cenſet. Gloſſæ: *Ditis pater*, Ο Πλȣ́των. Petronius:

Has inter ſedes Ditis pater extulit ora.

Arnobius lib. II. IV. & V. Iſidorus Origin. lib. VIII.

10 *Moriens viaticum debet quærere.* Plautus Pœnulo:

Facit

Facit illum heredem fratrem patruelem suum :
Ipse abiit ad Acherontem sine viatico.

12 *Seni.* Baſ. 1. *ſemini.* Vnde faciendum arbitratur Lipſius, *ſemoni*, vel, *ſenici*. Poſterius ego mallem, & correctionem eius amplectar, Plauti Milite,

O lepidum ſenicem, ſi quas memorat virtutes habet!

in ſcriptis enim libris eſſe notatur à viris doctis,

O lepidum ſeminem.

21 *Committas.* Emendarim, *omittas.*

25 *Conantibus oblatrans faucibus.* Beroaldus reſcribit, *comantibus obl. fauc.* Lipſius, *tonantibus.* Ego legebam, *ſonantibus*, vel, *inhiantibus*, ſeu *biantibus*. Suprà enim lib. IV. *Iam faucibus ipſis hiantis Cerberi reluctabat.* Virgil. Georgic. IV.

——*Tenuitq; inhians tria Cerberus ora.*

32 *Panem ſordidum petitu.* Baſ. 1. & Col. *panem ſord. petito.* Sic reſcripſimus ex Romani codicis ſcriptura Apolog. 1: *Accipe aliud, pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius & nequius excogitatu.*

Pag. 100. verſ. 3. *Cæleſtium ſiderum redies chorum.* Sic de Mundo: *Atque vnus ſtellarum chorus ex diuerſis occaſibus ortibuſque.* Varro :

Cum pictus aër feruidis latè ignibus
Cæli choreas aſtricas oſtenderet.

Manilius Aſtronomic. lib. 1.

Et quinque aduerſo luctantia ſidera mundo
Exercent varias naturæ lege choreas.

C. Pedo Albinouanus :

Quæſiuere chori iuuenem ſic Heſperon illum,
Quem nexum medio ſoluit in igne Venus.

7 *Vel propitia.* Fortè, *velut propitia.*

Pag. 101. verſ. 9. *Ad armile redit.* Infrà lib. IX. *Tamen altius commota atque exaſperata, ad armillum reuertit : & ad familiares fœminarum artes acceditur.* Prouerbium hoc etiam apud Lucilium eſt lib. XXVIII : *Hinc ad me, hinc licet anus rurſum ad armillum.* Nota vini cupiditas anuum.

13 *Conceſſu Deûm.* Fortè potius, *conſeſſu Deûm.*

Pag. 102. verſ. 5. *Collocata facie.* Malim, *collata facie.*

12 *Nec mora, cum.* Sic plerique. Baſ. 1. *Nec mora tum.*

19 *Quoque canora personabant.* Ingeniosè Gulielmius, *voce canora person.*

29 *Immò promptiores.* Sripſerim potius, *animo promptiores.* Sic infrà lib. VIII. *Sed vnus, præ ceteris & animo fortior, & ætate iuuenior & corpore validior.*

Pag. 103. verſ. 23. *Quid ſtas Luci.* Correctio hæc Beroaldi. Editiones veteres, *Quid iſtas Luci?* Ex quo feci aliquando, *Quid inſtas Luci?* quod iam non placet.

27 *Qua decideris.* Scribo, *quà quà decideris.*

Pag. 104. v. 13. *Procurrente:* Baſ. 1. *procurante.* Vnde Gulielmius, *procurſante.*

14 *Tractu ſui.* Idem amicus meus, *tractus vi.*

18 *Vocis exitu.* Repone ex correctione Beroaldi, *vocis excitu.*

22 *Placitis gannitibus.* Legerim; *placidis gannitibus.*

28 *Obliquata ceruice.* Sic pleræque ex editionibus. Baſ. 1. *obligata.*

29 *Sollicito nutu.* Num, *vultu?*

Pag. 105. verſ. 6. *Compta diligentia.* Malim cùm Beroaldo, *cuncta dilig.*

22 *Facies deorum.* Facies gignendi caſu, vt apud CL. Quadrigarium Annal. lib. 1. Notatur Gellio Noct. Attic. lib. IX. cap. XIV.

24 *Suſpiratus.* Poteſt hoc ferri; etſi aliter aliquando ſcripſerim. Ouidius lib. XIV. Metamorphoſ.

Reſpicit huc vates: & ſuſpiratibus altis
Nec Dea ſum dixit.

Pag. 106. verſ. 2. *Riſu magno.* Quidam, *viſu maligno.*

10 *Ingratis.* Baſ. 1. *Ingratus.* Iam notaui ad lib. III. ſuprà.

20 *Diſtenta vinculis.* Scripſi olim, *deſtinata vinculis.* De verbo Deſtinandi ſuprà ad lib. 1.

22 *Auida ferocitate.* Adſentior Beroaldo, *auida voracitate.*

26 *Tormentis excarnificari.* Tertullianus Apolog. *Ciuilis non tyrannica dominatio veſtra eſt. Apud tyrannos enim etiam pro pœnis tormenta adhibentur: apud vos ſoli quæſtioni temperantur.*

33 *Accerſere.* Reſcribendum ex Baſ. 1. & Ven. *arceſſere.* de quo Priſcianus.

PETRI

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM VII.

NOTÆ.

PAG. 108. verſ. 16. *Milonis Hypatini, quam.* Baſ. 2. *Mil. Hyp. quem.*

30 *Irrepens.* Fortè ſcriptum, *irretiens.*

Pag. 109. verſ. 10. *Multos numero.* Sic hoc accipiendum, vt ſuprà lib. IV: *Canes modo magnos, & numero multos.* & infrà X. *Multas numero partes in cellulam ſuam mei ſolebant reportare domini.*

22 *Noxiorum ore.* Scribi debet, *noxiorum more.*

23 *Sauiſſimus. Scæuiſſimus.*

32 *Tantum.* Fortè, *tandem.*

33 *Differere.* Scripſerim potius, *ediſſerere.* Non aliter legendum Plauti Aſinaria:

Quin rem actutum ediſſeris? Nam Captiuis:
Iam animum aduorte, ac mihi quæ dicam ediſſere.

& Ciſtellaria: ——*Periiſti, ni hercle hoc ediſſeris.*

Pag. 110. verſ. 4. *Net iſtud.* Immò potius, *vel iſtud.*

10 *Notoriam.* Gloſſæ veteres: Ex notoria. Ἐκ τῆς ἀναφορίας. Item: Μήνυσις, *Indicatio, Notoria, Indicium.* Vbi etiam vulgatum, *Notaria.* Sed, Notoria & notaria indifferenter. Adi Cuiac. Obſeruat. lib. I. & lib. III.

13 *Communi conferebat arca.* Papinianus: *Iure ſocietatis per ſocium ære alieno ſocius non obligatur; niſi in communem arcam pecuniæ verſæ ſint.* L. LXXXII. Pro ſocio.

16 *Pacatu itineribus.* Fortè, *pauſatis itineribus.* Pauſa iam itineribus aliquandiu facta.

Pag. 111. verſ. 19. *Procuratorem principis ducenaria perfunctum.* De procuratoribus Ducenariis ſcribit cùm cura ad X. Cod. columen iuris & humanioris doctrinæ omnis, I. Cuiacius, & vir item maximus B. Briſſonius in ſuo de Verborum ſignificatione commentario. Sed is ex hoc

loco fortean arguatur non bene L. I. C. Theod. De offic. magistr. offic. censere, legi oportere *ducenam*, pro *ducenariam*. Verùm & de his notata quædam Ios. Scaligero lib. II. Manilij.

30 *Auro monetali zonis refertis incincta*. Olim peregrinantes pecuniam in zonis secum habebant. Adolescens iam iam profecturus, Plauti Mercatore: *Zonam sustulit*. Vnde lux etiam alij loco Persæ: *—— cape*

Tunicam atque Zonam & chlamydem afferto & causiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. *Heu probè*.
TO. *Quasi sit peregrinus*. & Truculento:
ST. *Vbi est quod tu das? soluę zonas?* &c.

Sic Zona accipienda apud Vlpian. L. VI. De bonis damnat.

Ibid. *Custodientium militum*. Milites custodiendis reis adhibitos sæpius legas apud nostros. vt L. IV. §. I. D. Si quis caution. L. X. Ex quib. caus. maior. & non semel, Tit. de Custodia reor. Alia, ni fallor, & plura decus illustre patriæ meæ Iac. Ræuardus Coniectaneis suis necdum editis: quæ breui lucem operâ nostrâ videbunt, si nos adhuc eam. Sed & Lipsius iamdudum etiam cum cura ad III. Annal. Taciti.

Pag. 112. vers. 12. *Quem sibi*. Legendum, postulante id sententia, *qui sibi*, vel, *quum sibi*.

19 *Tota denique factione militarium vexillationum indagatu confecta atque concisa*. Latrones in prouinciis per milites stationarios, mandato principis, à præsidibus proconsulibúsve conquirebantur & vestigabantur. Tertullianus Apologetico: *Latronibus vestigandis per vniuersas prouincias militaris statio sortitur*. Huc non semel Iurisconsulti nostri spectant. Paulus L. III. D. de Offic. præsid. *Nam & in mandatis principum est, vt curet is qui prouinciæ præest, malis hominibus prouinciam purgare*. Marcianus L. IV. Ad leg. Iul. peculat. *Mandatis autem cauetur de sacrilegiis, vt præsides sacrilegos, latrones conquirant*. Respiciunt fortè etiam Impp. Arcad. & Honor. L. X. C. de Episcop. & Constantius L. I. C. de Custod. reor.

23 *Calceis femininis*. At Ælianus Var. histor. lib. VII.

Γαμαίς

Ῥωμαίων δ' αἱ πολλαὶ γυναῖκες, καὶ τὰ ὑποδήματα αὐτὰ φορεῖν τοῖς ἀνδράσιν, εἰθισμέναι εἰσίν. Addit noster, *albis illis & tenuibus.* Notemus ergo hoc loco genus calceamenti feminei, diuersi à virili: vt & apud Manilium lib. V.

Feminea vestes, nexæ sine tegmine plantæ

Et species, fictiq; placent ad mollia gressus.

Cicero lib. I. de Oratore: *Vt si mihi calceos Sicyonios attulisses, non vterer, quamuis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles.* Hesychius: Σικυώνια, γυναικεῖα ὑποδήματα. Parum cautè igitur videatur Ælianus scripsisse, Romæ feminarum virorumque fuisse calceamenta eadem. Apuleius noster hic quidem Romæ non est; omnia ei tamen vbique ad mores eius vrbis in Græcanica hac fabella facta & ficta. Quod quiuis in illa non hospes facilè perspiciat: & nos non semel ostendimus. Et en tibi iterum in eo quod sequitur.

Albis. Flau. Vopiscus Aureliano: *Calceos mulleos, & cereos, & albos, & ederaceos viris omnibus tulit, mulieribus reliquit.* Pollux lib. VII. cap. XXII. Ἴδιαδὲ γυναικῶν ὑποδήματα περσικά. λευκὸν ὑπόδημα, μᾶλλον ἑταιρικόν.

33 *Istam sportulam, immò verò dotem vestro collegio.* Moris olim pro introitu alicuius collegij curiæ, corporis, prioribus gratuitum quid præstari. Scæuola L. CII. de Legat. lib. III. *Quæsitum est, si Sempronius eam militiam sibi comparauerit. sed & id quod pro introitu erogari solet, ex caussa fideicommissi ab heredibus consequi posset.* Suetonius Claudio: *Postremò etiam HS octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere.*

Pag. 113. vers. 6. *Sumeret abiecto centunculo diuite. Sic reformatus.* Emendandum puto locum. Fortè sic, *sumeret. Ac tectus centunculo diuite, sic reform.*

118 *Quiqui eorum.* Sic reposui. Vulgò, *quique eorum.* Plautus Pœnulo: —*Quiqui tamen*

Et bene & benignè facitis.

Casina: *Quiqui vti veniant.* Persa: *Si eueniunt, quæ quæ expeto fatis.* Rescribendum Milite,

Quemquem à milite hoc videritis hominem in nostris tegulis.

Etiam Mercatore: —*quem quem attigit,*

Magno atque solido multat infortunio.

Rectè apud Ciceronem Gulielmius meus lib. II. de Finib. *Omnes quiqui sine dolore sint*.

32 *Fisci aduocatus*. Huius meminit Marcellus L. III. De his quæ in testam. Vlpianus L. VII. de Iure fisci:

Pag. 114. vers. 5. *Risu lætissimo*. Rescripserim cum Beroaldo, *risu latissimo*. Supra notamus lib. VI.

19 *Comminantes*. Minare idem quòd agere. Paulus Festi epitomator: *Agasones equos agentes, id est minantes*. Et paulo post: *Agere modò significat ante se pellere, id est minare*. Supra lib. III. *Nos duos asinos minantes, baculis exigunt*. Sic Prominare infrà lib. IX. Vtitur hac dictione Anianus ad Pauli libros Sentent. & inferioris æui alij auctores.

26 *Apponit satullè*. Vetus scriptura omnis, *app. satule*. Vnde faciendum Beroaldus censuit, *scitule*. Ego *satulle* bene mecum Gulielmio meo reposuisse arbitratus sum. Glossæ Græcolatinæ: *Satullus sum*, Κεκόρεσμαι. Varro lib. II. de Re rustica: *Hoc item faciunt manè antequam matres in pabulum exeant, vt agni satulli fiant lacte*. Idem περὶ ἀγροικίας: *Quibus satullem corpora ac famem ventris*.

Pag. 115. vers. 4. *Si quomodo*. Scribo, *quoquomodo* Suprà lib. IV. *Quod post tantam cladem ferarum nouo prouentu Fortunæ quoquomodo resisteret*. & VI. item hoc ipso infrà: *Quam vt me quoquomodo perditum iret*. Plautus Menæchmis:

—— *Quid feci ego tibi*
Aut adeo isti, quæ mihi molesta est quoquomodo?

7 *Ludis de alieno corio*. Q. Tertullianus de Pallio: *Hoc soli Chamæleonti datum, quod vulgò dictum est, De corio suo ludere*. Non fidus ad hunc locum interpres Beroaldus.

12 *Contemta mea præsentia*. Veteres quædam editiones hic addunt, *quinere mortui*.

14 *Instantia validiore*. Sic bene. Lib. VIII. infrà: *Et instantia perticaci partim per semetipsum, partim per ceteros familiares ac necessarios, ipsos denique parentes puellæ extorquet*. Tertullianus de Patientia: *Quoties pænituit defensionem, quoties instantia eius deterior facta est*. Sic rescripsimus suprà lib. II. *Sed instantia Byrrhena*, &c.

18 *Cuncti denique*. Colon. *cùm denique*.

Ibid. *Sed prorsus omnes vino sepulti iacebant omnes*. Iudicare habebunt

habebunt doctiores rectène corrigam, *sed prorsus omnes vinô sepulti iacebant latrones, partim parati morti.* Scriptum, *latões*, vel corruptè, *õnes.* Hinc *omnes* insulsè repetitum.

Pag. 116. vers. 3. *Erutisque.* Sic ferè omnes. Malè Bas. 1. *eruditisque.* quod & eruditissimus Gulielmius malè legi viderat.

10 *Prolixè quæritabat.* Ro. *quicuritabat*, Bas. 1. *currutabat*, & editiones quædam aliæ. Vnde Beroald. coniecit legendū videri, *quaritabat*, vel, *quiritabat.* Venetus, *curritabat.* Sed verum puto, *prolixè quàm curabat*: id est, quam benignè & opiparè excipiebat. Donatus in illud Terentij Adelphi *Age prolixè Mitio. Id est, age benignè.* Sic Prolixius, Eunucho:

Accipit hominem nemo melius prorsus, neque prolixius.

Curandi verbum hic, vt apud Horatium, *Bene curata cute.* Plautus Pseudulo:

Qui se suamq; ætatem bene cūrant, edunt, bibunt.

21 *Ordeo lectò.* Num, *ordeo sectò?* Sic certè lib. IV. *Ordeum tunsum minutatim.* Infrà hoc libro: *Namque ordeum meum frictum, & sub eadem mola meis quassatum ambagibus, colonis proximis venditabat.*

Pag. 117. vers. 16. *Serius auscultator.* Sic aliàs legi testatur Beroaldus. Vulgatum ante vbique, *serus auscult.*

28 *Remissis auribus.* E Romana editione hæc lectio. Vulgati alij, *remulsis aurib.* Prior magis ad genuinam nobis accedere visa. quam putamus, *demissis auribus.* Sic suprà enim lib. III. *Deiectis auribus iam furentes, infestis calcibus insequuntur.*

30 *Thraciò.* Magis arrideret, *Thraco.* Vide ad lib. IV. suprà.

Pag. 118 vers. 5. *Omnium ille.* Bas. 1. *omnibus ille.* I. Gulielmius, *omnimodis.* Floridorum lib. 1. *Omnimodis peritus modificator.* Tamen à vulgata lectione non recesserim.

31 *Cadens.* Quidam libri, *cadit.*

32 *Talem.* Scribo, *& alium.* Suadet Lucianus: Καὶ μὴν ἕ ἄλλο κάνθον εἰς ἐμὲ ἀφόρητον ἐπέζευξε.

Pag. 119. vers. 1. *Deliganit.* Vulgò, *delegauit.* Emendatio nostra eodem Luciano auctore nititur: Συνενεγκὼν ἀκανθῶν ὀξυτάτων φορτίον, καὶ τοῦτο δεσμῷ περισφίγξας, ἀπεκρέμα ἐπιδεῖ ἐκ τῆς οὐρᾶς.

9 *Idq; iurans & nonnumquam.* Conieci ſcribendum, *Deos iurans etiam nonnu.* Sed iam vix eſt vt probem.

21 *Sanis.* Hic etiam legerim, *ſcauis.*

Pag. 120. verſ. 21. *Compauita.* Sic correctum è Romana Venetaque editione. in aliis, *compauida.* Pauire idem quod ferire, cædere, tundere, verberare. Seruius Georg. II. Iſidorus Origin. lib. X. lib. XV. lib. XVII. & lib. XIX. Legerim libens in Feſto: *Oppauiat, verberet. à pauiendo, id eſt feriendo.* Item: *Depauire, cædere. Lucilius: Palmiſq; miſellam Depauit me: id eſt verberauit me. quod ipſum ex Græco eſt* παίειν. Emendem etiam Varronem apud Nonium, Eumenidibus: *Nunc corius vlnium tuus depauit. pergis hera?* Terra pauita apud eumdem de Re ruſtica lib. I. Sic, veteres codices ſecuti, rectè legimus, reclamante licet Nonio, Lucretij lib. II. *——qua mollibus vndis*

Littoris incurui bibulam pauit æquor arenam.

Cicero lib. II. de Diuinatione. *Sed quia cum paſcuntur neceſſe eſt aliquid ex ore cadere, & terram pauire; Terripauium primò, poſt Tripudium dictum eſt.* Sed & apud Gellium Noct. Atticar. lib. I. cap. VIII. *Tali petulantiæ mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus expauiduſq; Demoſthenes,* repoſuerim, *expauituſque.*

Pag. 121. verſ. 18. *Diſſitis femoribus.* Scribo, *diſſectis femoribus.* Sic ſuprà lib. I. *Et membris eius deſtinatis, virilia diſſecamus.* Adſtipulatur Lucianus: Καὶ σοι τοῦτον σωφρονιστὴν προβάτῳ παρέξω τῇ ζωῇ.

19 *Veruece.* Hinc Plautus Mercatore in ſenem exoletũ:

——Itane verò veruex intrò eas?

Et Caſina: *——ne qua ignauiſſimis*

Liberi loci poteſtas ſit vetulis veruecibus.

Similiter Arnobius lib. V. *Quàm cum verneceus Iupiter bene validam, floridam, & ſucci eſſe conſpiceret plenioris.* Non aliter legendum Pœnulo, quàm, *Ain verò veruecenm caput?* ex ſententia politiſſimi Lipſij.

Ibid. *Tali ſententia mediis,* &c. Hic iterum occipimus ſcripto libro iuuari, ex eoque emendare.

20 *Extractus.* Scriptus liber, *retractus.*

Ibid. *Extremæ pœnæ.* Vulgati omnes, *ex tunc pœnæ.* Infrà lib. X. *Nec mirum deſperatiſſimum latronem, certũ extremæ pœnæ.* &c.

Extrema

Extrema pœna, mors eſt. quæ etiam Vltima vocata à Plinio Epiſtolis, & Suetonio in Iulio: & Vltimum ſupplicium à noſtris, non ſemel D. Tit. de Pœnis. Sic Græcus interpres Nou. XIV. Nouiſſima ſupplicia, ἐσχάτας ποινὰς reddidit. Et Summum ſupplicium etiam mortem interpretari debemus apud Calliſtratum L. Capitalium, de Pœnis. & Paulum Sentent. lib. V. Tit. XVII. Ad quæ pertinet locus Tertulliani ad Martyres: *Timebit forſitan caro gladium grauem, & crucem excelſam, & rabiem grauem, & ſummam ignium pœnam, & omne carnificis ingenium in tormentis.* Et ideo ait Arnobius lib. I. *Crucem mereatur extremam quiſquis vobis dominis ſupplicarit.*

26 *Contra montis.* Vul. *circa montis.* Sic ſuprà lib. IV. *Atque iacente contra procliue montis attigui.*

33 *Méque, protinus pernici fuga concitato.* Vulg. *méque prot. pernici fugæ committo.*

Pag. 122. verſ. 3. *Summo ſtudio.* Sic Ms. Vulgati, *& ſummo ſtudio.* Repoſuerim, *ex ſummo ſtudio.* Scripſi iam ſuprà ad lib. II.

10 *Ex fortuna.* Vbique impreſſum antè, *ex forma.*

14 *Cognito capiſtro.* Ibidem, *cognitum capiſtro.*

15 *Sed audacia.* Ms. *Et audacia.*

17 *Raptatis violenter.* Vulgati nulli, *violenter*, agnoſcunt.

Ibid. *Inuaditis.* Ms. *inuadatis.* Fortè, *inuolatis.* Sed nihil neceſſe mutare hic quidquam.

20 *Occultaris.* Idem, *occultatis.*

21 *Contuſus.* Idem, *concurſus* al. *contruſus.* Num, *conciſus?*

22 *Concinnatum.* Idem, *concinatum.*

23 *Indicinæ.* Idem, *indici viæ.*

25 *Vocem quiret humanam dare.* Quidam mihi intimus amicus, *voce quiret humana fari.*

27 *Huius omnis.* *Omnis* è Ms. nunc primum additum.

29 *Contra montis.* Vulg. *circa montis.* Iam iam notaui.

30 *Reperitur.* Ms. *operitur.*

Pag. 123. v. 2. *Seræ vindictæ.* Idem, *feræ vind.* Nec malè.

4 *Ægréque.* Idem, *ægérque.*

8 *Magiſtratum.* Vulg. *magiſtratus.*

9 *Quærebant.* Iidem, *quærebantur.*

15 *Ministerium deerit. Hoc sic effectum est.* Iidem, *ministerium deerit istorum. Sic effectum est.*

18 *Quietiue.* Iidem, *quietique.*

25 *Esitando.* Liber manu exaratus, *exertando.*

26 *Miseretur.* Reposuit Beroaldus, *miseret.*

27 *Senectam infirmitatem.* Vulgarij, *senectam infirmitatémque.* Senecta infirmitas: vt Senecta ætas, apud Plautum Aul. & Mercat. Senecta membra, Lucretium lib. III. Senectum corpus, Sallustium lib. IV. Historiarum.

28 *Ac despicit.* Ms. *atque despicit.*

30 *Contra noxiam conscientiam.* Ita legi posse ait Beroaldus; & certè non aliter liber scriptus. Vulg. *circa nox. consc.*

33 *Atrocitatem istam.* Liber vetus, *atrocitate istâ.*

Pag. 124. vers. 1. *Carere.* Vulg. *vacare.*

5 *Deiectóque.* Iidem, *derelictóque.* cui scriptam lectionem iam ferè non anteposuerim.

11 *Subsertis manibus.* Sic Ms. & in margine notatum alias legi, *susceptis.* Vulgo est, *assertis.* Nulla harum omnium lectio satis nobis sana videtur. Tentabam, *substrictis.* sed aliud nunc quæro.

12 *Alligans.* Vulg. *inligans.*

18 *Ardentémque titionem.* Infrà lib. x. *Atque cuncta fingentem, titione candenti inter media femora detruso crudelissimè necauit.*

20 *Nisus.* Vulg. *innixus.*

21 *Ceterum.* Quidam ex iisdem, *Certum.*

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM VIII.

NOTÆ.

PAG. 125. vers. 11. *Ex famulis*. Editi omnes, *de famulis*.

12 *Exitio*. Recentiores quidam, *exilio*.

15 *Equisiones, opilionésque & bubsequa, fuit*, &c. Ms. *Equis. opil omnésq. psuit*. Sed in margine ita alias legi notatum, quemadmodum expressimus. *Fuit*, Plautinum. Sic Captiuis:

Nunc illud est cum me fuisse, quàm esse nimio mauelim.

Truculento: *Ita pæne tibi fuit Phronesium*.

Tibullus: *Seu nos Fata fuisse velint*.

17 *Et quidem casu grauißimo*. Ms. *proh quidem gradu grau*. Num legendum, *pro Fidem! casu grau*.

19 *Possent*. Vulg. *poßint*.

20 *Historiæ specimen*. Vulgò lectum, *in historiæ speciem*. Nostri libri lectio optima. Specimen historiæ, id est, argumentum historiæ. Sic Specimen veri, apud Lucretium lib. III.

Hoc etiam imprimis specimen veri esse videtur.

nec ibi æquè bene aliàs scribitur, immo passim vulgatur, *specimen verum*. Idem enim lib. V.

At specimen sationis, & insitionis origo,
Ipsa fuit rerum primùm Natura creatrix.

Glossæ Græcolatinæ: *Specimen*, Δεῖγμα. Hinc ergo manifesta elegantia huius locutionis.

21 *Chartis*. Ms. *charitis*. è Vulgatis alij, *charitas*, alij, *caritis*.

22 *Equo clarus*. Quidam codices, teste Beroaldo, *loco clarus*. Sed nostri codicis aliorumque vulgatorum recta scriptura. Equo publico donatum intelligit, ni fallor. Vlpianus Fragmentis: *Hoc amplius principalibus constitutionibus concessum est mulieri, in hoc donare viro suo, vt is ab Imperatore lato clauo, vel equo publico, simili ne honore honoretur*.

23 *Simul satis locuples.* Vulgati dumtaxat, *satis locuples.* Ceterùm in Ms. *locuplex.*

Ibid. *Diurnis.* Ms. *diuinis.*

26 *Et fama.* Idem, *atque fama.*

29 *Is genere.* Vulgati, *id genus,* Minùs rectè.

30 *Parentes imitaret, indicio morum,* &c. Hæc vulgo non æque benescripta vel interpuncta, *parentum imitaret indicium, morum,* &c.

31 *Ac dum.* Vulg. *At dum.*

Pag. 126. vers. 1. *Permiscent.* Emendauit olim Beroaldus, vt putauit, *reminiscens.* Ms. *permissioēs.* Nos Romanam, Venetam, Aldinamq́ue secuti sumus.

6 *Salutique præsentia.* Videtur legendum, *salutarique præsentia.* Beroaldus. Lipsius scribit, *salutiq; præsenti, ac futura sob.* Quod propius vero est.

12 *Profundam Romam Cupidinis.* Sic noster manuscriptus, & Rom. & Bas. 1. in cuius margine adscriptum, *fortè, totam Cupid.* Beroaldus reposuit, *prof. foueam Cupidinis.* Alij aliter. Ego Lipsij nostri coniecturam præ omnibus aliis libens amplectar, *ærumnam Cupidinis.* Plautus Mercatore:

Sed amori accedunt hæc, quæ dixi minus:
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga.

15 *Immodicis ardoribus totos adurat.* Vulg. *immodici ardoris totos comburat.*

16 *Cum nec.* Membranaceus codex, *vel.*

25 *Effectu. Spectate denique.* Ineptissimè vulgo, *effectu, spe, ætate denique.*

26 *Prorupit.* Vulg. *proruperint.*

27 *Lepolemus.* Scriptus liber semper, *Thepolemus.* Fortè, *Theopolemus.*

31 *Ramorumq; densis.* Vulg. *ramosúmq. densis teg. vmbroso prospectu,* &c. Sed pro *prospectu* etiam in scripto est, *profectu.*

32 *Canes venationis indagini generosæ,* &c. Distingue, *Canes, venationis indagini generosæ mandato, cubili residentes inuadere bestias, immittuntur.* Sine vllo sensu hæc vbique vulgata.

33 *Inuadere bestias.* Vulg. *inuaderent bestias.* Notaui hunc locum suprà lib. 1.

Pag. 127. vers. 1. *Patitæ.* Sic rectè noster codex. Vulgati omnes

gati omnes, *partiti*. Canes feminæ plurimum à veteribus, vbi de venatione agitur, ponuntur. Ennius Annal. x.

Veluti si quando vinclis venatica velox
Apta solet; si fortè feram ex nare sagaci Sensit.

Lucretius lib. 1:

Namque canes vt montiuagæ persæpe ferai
Naribus inueniunt intectas frunde quietes.

Varius poëta, apud Macrobium:

Ceu canis vmbrosam lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit ceruæ comprendere lustra.

Sic etiam Græci. Vetus poëta Adæus:

Μούναις ὄπ γυναιξὶν ἐπήργος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς
Συνθήρους σώζειν Ἄρτεμις οἶδε κύνας.

4 *Capra.* Ms. *cāpa.*

5 *Inuisitatus.* Antea lectum, *inusitatus.* Sæpius librarios hoc Visitandi verbum fugit bene scribere, vt qui plerumque pro eo exararint Vsitandi. Lipsius Epistolic. Quæst. bis in Liuio restituit, bis in Plauto. Rectè Epidico, *Vbi te visitaui.* Reposuerim etiam Trinummo,

Ignota facies, quæ non visitata sit.

Vbi Parisiensis editio cusa ante annos centum, *quæ non visa sit.* quæ statim hanc correctiunculam nobis suggessit. Rectè scriptum Florid. 1. *Contemplatusque frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philosophi numquam visitata est.* Denique sæpius probi probatique auctores in hoc emendandi venient. Lipsius hic, vt & in multis aliis, præiuit: nos secuti sumus. Iam facile aliis nobiscum eamdem viam terere. Nec hoc huius loci gratia dumtaxat dictum velim.

8 *Spumans.* Vulg. *spumeus.*

11 *Calcata retiola.* Plautus Rudente:

Nam nunc & operam ludos faciam & retiam.

Ceterùm hic locus notari potest ad L. XXII. D. de Instruct. vel instrum. leg. Vbi Retia apraria inter venationis instrumenta. Ergo apri retibus olim etiam capti. quod nonnemo negat.

15 *Et arboribus.* Vulgat. *vel arboribus.*

17 *Quid stupore confusi, vel etiam cassa formidine similes.* Scripta lectio,

lectio, *qui stupore confusus, vel &. cassa formid. simul.*
21 *Ocyus*. Eadem, *eum*.
23 *Summo studio*. Rescribe, *ex summo studio*. vt & ante editum fuit.
24 *Et incendio*. Ms. *sed incendio*.
25 *Dente compulso*. Vulg. *densium compulsu*.
28 *Parcens*. Vulg. *pepercit*.
29 *Amputat*. Scriptus codex, *amputauit*.
31 *At enim furens aper, inuadens primò lacinias eius*. Vulgò, *Nec diu, sed eum furens aper inuadit iacentem: ac primo lacinias eius*. Vnde antè legebam, *Nec diu, ecce eum*. Ecce, in re repentina & improuisa, inopinata. quod notat ad Adelphos Terentij Donatus. Sallustius Iugurtha: *Ecce autem ex improuiso intolleranda audacia, scelere atque superbia sese efferens*. Quem locum hic non tam laudo ad hunc nostrum, quam vt à Palmerij correctione non necessaria vindicem. *Ex improuiso*, vt glossema tollendum censet. At sic Varro Eumenidibus: *Et ecce de improuiso ad nos accedit cana veritas, Atticæ Philosophiæ alumna*. In Apuleio scriptam lectionem genuinam putamus.
Pag. 128. vers. 2. *Plagosa vulnera*. Vulgati, *plagosa crura*.
4 *Lanceam immisit*. Iidem, *demisit lanceam*.
6 *Ipsam bestiam*. Iidem, *ipsam quoque bestiam*.
Ibid. *Transadigit*. Iidem, *transadit*. Alibi suprà mihi notatum.
10 *Dolorem simulans*. Iidem, *& dolorem simulat*.
11 *Amplexatus*. Iidem, *circumplexus*.
12 *Officia finxit*. Iidem, *officia solerter affinxit*.
Ibid. *Sed solæ lacrymæ procedere noluerunt*. Hæc non sunt in manuscripto libro.
13 *Nostri*. Scriptus, *nostram*.
Ibid. *Lamentabamur*. Idem liber, *demtabam*.
14 *Mentiens*. Hoc in nullis erat vulgatis.
20 *Quiritans*. Vulg. *queritans*. Exciderat hoc verbum etiam suprà lib. V: *Sic quiritans, properiter emergit à mari*. Arnobius lib. IV: *Et negligi sacrilegè clamitatis, quiritam iniquè contemni*.
21 *Obuij omnes*. *Omnes*, è scripto primum nunc additum.
22 *Ciuitas vacuatur*. Vulg. *ciuitas cuncta vacuatur*.
23 *Labantique*. Ibid. *labentique*.

24 *Panissime*.

24 *Paniſſimè*. Ibid. *pleniſſimè*. Hoc ipſo libro poſt, vt & Aulularıæ Plautinæ locis duobus, idem bene repoſitum à Lipſio: *Manum cuiuſdam fœtore ſordentem, qui gingiuas identidem meas putidus ſcalpebat digitis, mordicus arreptam paniſſime contriui*. Sic etiam putamus legendum Floridorum lib. III. *Paniſſimè quippe eodem die in palæſtra adeo talum inuerti; vt minimum afuerim, quin articulum etiam à crure defringerem*. Apolog. II. *Quod paniſſimè oblitus ſum*. Legendum etiam videatur Mercatore:

Simul autem paniſſimè eos, qui aduerſum eunt, aſpellito.

Sed etiam apud noſtrum eadem Apol. II. ſcribendum reor: *Si non modò crimina obiecta paniſſimè dilui, verumetiam radicem huius indicij, id eſt hereditatis quæſitæ inuidiam, funditus ſuſtuli*. In quibus locis omnibus, *Pleniſſime* lectum pro, *Paniſſimè*. De quo adi Priſcianum lib. XV. Poſſet fortè etiam alibi *Planiſſimè* legi, vt Sticho:

Nam ni illos homines expello; ego occidi planiſſimè. item alibi.

25 *Inuita remanſit in vita*. Eleganter. Frigidè vulgo, *remanſit in vita*, omiſſo, *inuita*.

27 *Sed Thraſyllus*. Vulg. *Sed & Thraſyllus*.

Ibid. *Nimium clamare*. Vetus codex, *nimium nimium clamare*. Fortè ſcribendum, *nimium nimiúmque*. Tibullus:

Iam venit iratus nimium nimiúmque ſeueris.

Legendum etiam ex veteri libro noſtro apud Senecam de Beneficiis lib. I. cap. XIV. *Beneficium demus quod vſu magis magiſq; placeat*. vbi cuſum minus elegãter, *magis ac magis*. Sic Cicero ad Tironem: *Enitar vt apud iudices magis magiſq; hac naſcens de me duplicitur opinio*. Et ita noſter ſupra lib. III. & V. *Diu diúque*. Vt Græci μᾶλλον μᾶλλον, notante Suida: apud quem Alexis Attide:

Πᾶς ἐπινεφεῖ τὸ πρῶτον ὁ ζῶὺς ἡσυχῆ
Ἔπειτα μᾶλλον μᾶλλον.

Ariſtophanes apud eumdem in dictione, *Ἰσίοις*:
Εἶτα μᾶλλον μᾶλλον ἄξεις. Pacuuius Atalanta:

—— *Dolet pigétque magis magíſque. me*
Conatum hoc nequidquam itiner.

Sic *Quot quotque* apud Manilium lib. IV.

Tot ducit vires, dominos quot quótque recepit.

Vt fruſtra ſit qui, *quotcunque*, ibi legi debere cenſet.

32 A pul-

32 *A pulsandis vberibus amouere.* Ms. *appulsandis vberibus admonere.*

Pag. 129. verf. 2. *Multinagi casus.* Sic Ms. Ald. & Bas. 1. Alij, *multiiugi casus.*

3 *Contrectandæ.* Scriptura vetus, *contractandæ.*

4 *Officiis inferialibus.* Vulgo, *officiis inferalibus.*

5 *Statim factis.* Sic Ms. & in marg. al. *statim erectis.* Ven. Ald. Bas. 1. *statim ereptis.* Vnde quosdam legere ait Beroaldus, *statim expletis.*

7 *Telis vllis.* Abest, *vllis*, à Manuscripto.

8 *Inedia denique misera.* Ms. *inedia den. miseria.* Vnde potest legi, *inediæ denique miseria.* quod etiam Lipsio visum.

11 *Necessarios nuntios.* Vulgati non habent, *nuntios.*

12 *Extorquet.* Ms. *extorquent.*

15 *Succumbens.* Idem codex, *succubuit.*

16 *Hilaro.* Vulg. *hilari.*

Ibid. *Obiens, vt iubebatur.* Ms. *obediens, vt videbatur.*

18 *Penitus in medullis.* Scribo, *penitis in medullis.* Sic etiam legendum putaui suprà lib. v. *Iam præcordiis penitis nutrirent inuidiam.* & alibi sæpius. Plautus Cistellaria: *In latebras abscondas pectore penitissimo.* Attius Argonautis:

Aut fortè Triton, fuscina euertens specus
Subter radices penitas, vndante in freto
Molem ex profundo saxeam ad cælum vomit.

Sed ibi male etiam vulgatum, *radices penitus.* Adscripsimus hos versus elegantissimos ex Prisciani libro de Metris.

19 *Et dies totos.* Vulgati, *diesque totos.*

20 *Defuncti.* Abest à Ms. & Ald.

Ibid. *Formauerat.* Scripta lectio, *formadat.* Scias scriptum fuisse, *formarat.*

21 *Ipso sese.* Vulg. *ipso se.* Ms. *ipse sese.*

22 *Thrasyllus verò,* &c. Vulg. *Sed Thrasyllus præceps alioquin, & de ipso nomine temerarius.* De ipso nomine, glossema est: nec id agnoscit liber vetus.

24 *In sese nimietatis senio facesseret luctus.* Hæc scripta lectio, hæc excusa. Beroaldus legit, *in sese nim. s. lassesceret luc.* Lipsius, *flaccesceret.* Nos, *hinc sese nim. s. facesseret luctus.*

27 *Impudentiæ labe.* Liber scriptus, *imprudentiæ labe.* Beroaldi editio,

editio, *impudente labe*. Sed noſter ſupra lib. II. *Senſit impudentiæ ſuæ labem*. Quo ſuam ſibi aſſerit lectionem.

29 *Tonitru*. Idem liber, *tonitruo*. Tonitruum & tonitru promiſcè apud antiquos. è quibus exemplum darem, ſi iam ſuccurreret. 30 *Sideris*. Idem, *federis*.

Pag. 130. verſ. 2. *Cruenta*. Vulg. *cruentam*.

3 *Tibi*. Quidam, *vbi*.

4 *Et ſi pectori tuo iam*. Hoc eum dicere puto: Siue mei reminiſceris, ſiue non. ſi nihil quidem in lectione tam vulgata quàm ſcripta mutandum eſt, & Intercidere hic accipiendum τὸ διακόπτειν. At ſi mecum legas, *nec acerba*, &c. mens erit: Si mei adhuc recordaris, nec caſus meæ mortis quidquam de amore tuo erga me deminuit. Qua ratione hunc ſenſum elicias, intelliges ex iis quæ ſcripſi ſuprà ad lib. III. ad illud, *Sed quod alterius rei cauſſa facere miſſa ſum, mala quadam mea ſors in tuam recidit iniuriam*.

5 *Caſus*. Repoſuit olim Beroaldus, *caſu*.

6 *Intercidit*. Ms. & Ald. *interdicit*. Venit hinc in mentem etiam legi poſſe, *nec acerbæ mortis meæ caſu fœdus caritatis interbitit*, ſenſu, quem ſuprà poſteriorem poſui. Interbitere, interire: vt Perbitere, perire, apud Plautum.

Ibid. *Quonis alio*. Puto antiquitus ſcriptum, *quoiuis alio*, id eſt, *cuiuis al.* quomodo & Stewechius reſcribit.

8 *Nec menſam*. Ms. *ne menſam*.

12 *Et addidit cetera: omnemq́; ſcenam ſceleris illuminat*. Hæc non leguntur in ſcripto codice.

15 *Contundit*. Vulg. *cohumitat*.

16 *Tormento*. Ms. *tormenta*.

18 *Verberabat*. Vulgo erat, *conuerberat*.

19 *Participatis nocturnis imaginibus*. Ms. *matronarum virginum ſecreta participabat*. Fortè, *nocturnarum imaginum ſecr. part.* Vulgaris lectio æquè bona eſt.

31 *Tum meum*. Vulg. *cum meum*:

Pag. 131. verſ. 3. *Linguæ ſauciantis*. Ms. *linguæ ſatiantis*.

4 *Inuergere*. Scripta lectio, & omnis cuſa olim, *inurgere*. Vnde Beroaldus ſcribendum putauit, *ingerere*. Nos veſtigiis priſcæ ſcripturæ inſtituimus, & repoſuimus, *inuergere*. probat Lipſius.

4 *Reuicta*. Nihil mutandum. Vlpianus L. III. de Suſp. tutor. *Si, datis pupillo aduocatis, in mendacio reuincatur*.

7 *Familiarium quoad*. Ms. *familiariúmque*.

11 *Vno*. Abeſt ab eodem libro ſcripto.

15 *Clauſtris adhærens*. Venetus codex, *claſtris adhær*. Fortè verum, *clatris adh*. Gloſſæ veteres Latinogræcæ: *Clatri*, Κάνονες, Οἱ ἐν θυρίσιν ὀβελίσκοι. Hinc apud Plautum Milite, *Clatrata feneſtra*. Horatius:

Obiectos caueæ voluit ſi frangere clatros.

Cato de re Ruſtica: *Bubilia bona præſepis, faliſcas clatratas. Clatra inter ſe oportet pede diſtare*. Columella lib. IX. & lib. X.

17 *Scena*. Ms. *Strena*. Dixi de hoc, ni fallor, ſupra ad lib. IV.

18 *Exſpectatione*. Aliâs, *ex pactione*. Beroald.

20 *Et imperio*. Vulg. *& ex imperio*. Ms. *& ex* non habet. Alterum tamen retinuimus.

21 *Adornatus*. Ms. *adhortatus*.

23 *Calicibus*. Beroaldi editio, Baſ. I. & 2. Ald. *calcibus*. Quod non ſpernendum. Feſtus Pompeius: *Calces, ampullæ plumbeæ*.

25 *Et ſecurè*. Vulg. *ac ſecurè*.

29 *Fremens*. Baſ. I. *ferme*. Vnde etiam poſſe legi viſum, *ferinè*.

Ibid. *Ac ſuperſiſtit ſicarium. En, inquit*. Vulg. *ſuperſtitit ſicarium, & inquit*. Sed pro *ac*, in Ms. *&*.

30 *Fidus*. Idem liber ſcriptus, *fide*.

31 *Dextera*. Hæc dictio non eſt in eodem.

33 *Qui quodammodo*. Idem codex, *quiq; amodo*.

Pag. 132. v. I. *Tamen iam*. Abſunt hæc ab eodem codice.

3 *Velim*. Vulgati hoc ignorant. Fortè etiam non malè hinc legatur, *vel in ſimili mortis genere*, &c.

4 *Coæqueris*. Ms. al. *morieris*.

11 *Pupillas*. Vulg. *pupulas*.

12 *At ego ſepulcrum mei Lepolemi*. Scribo, *Ad ego ſepulcr. l.* Ceterùm Ms. *mis Thepolemi*.

15 *Peſtiferos*. Scriptum exemplar, *peſtifero*.

17 *Attolle vacuam faciem*. Idem, *ac tu in v. f.*

19 *Placuere*. Idem, *placuerunt*.

20 Pronubas

20 *Pronubas.* Idem, *per vias.*

22 *Acu crinali.* Acus ad crines diſtinguendos, in mundo muliebri. Tertullianus de Pænitentia: *Cedo acum crinibus diſtinguendis, & puluerem dentibus elimandis.* Idem de Virginibus velandis: *Vertunt capillum, & acu laſciniore comam ſibi inſerunt, crinibus à fronte diuiſis apertam profeſſæ mulieroſitatem.* Petronius: *Et huic Pſyche acu comatoria cupienti mihi inuocare Quiritium fidem malas pungebat.*

24 *Crapula cum ſomno.* Vulg. *crapulam cum ſomno.*

25 *Quo ſe.* Ms. *quem ſe.*

Ibid. *Accingere.* Vulg. *incingere.* Quod forſitan non fuit mutandum. Supra lib. VII. *Zonis auro monetali refertis incincta.*

27 *Monumentum mariti contendit.* Vulg. *circa monum. mar. cont.* Sic ſupra lib. VI. *Pergit quampiam turrim.*

30 *Capulum Lepolemi propè aſſiſtens.* Sic ſcripſi, membranacei codicis ſcripturam ſecutus, quæ eſt, *Caput Thepolemi prope aſſ.* Vulg. *capulum capit Lep. propter aſſiſt.* Poſſet ſcripta lectio ferri, at vulgata nullo pacto. Scriptum fortè olim, *capul.* hinc *caput* librariis incogitantibus exaratum.

Pag. 133. verſ. 1. *Vindicaui mei mariti.* Vulg. *Vindicaui in mei mar.*

Ibid. *Punita ſum funeſtum mearum nuptiarum prædonem.* Hæc abſunt à membranis.

3 *Ordine.* Ms. *per ordinem.*

6 *Tranſadacto corruit.* Vulg. *tranſacto, concurruit.*

9 *Corpus ablutum.* Superſtitio veterum, cadauera lauare. Ælianus Var. hiſtor. lib. IV: Οἱ Δαρδανεῖς τοὺς ὑπὸ τῆς Ἰλλυρίδος, ἀκούω τρὶς λοῦσθαι μόνον παρὰ πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον, ἐξ ὠδίνων, καὶ γαμοῦντας, καὶ ἀποθανόντας. Noſter Lucius infrà lib. IX. *Summis plangoribus, ſummiſque lamentationibus, atque vltimo lauacro procurant.* Lucianus de Luctu: Μετὰ ταῦτα δὲ, λούσαντες αὐτοὺς ὡς οὐχ ἱκανῆς τῆς κάτω λίμνης λουτρὸν εἶναι τοῖς ἐκεῖ.

9 *Munita ſepultura.* Lipſius, *vnita ſepult.*

10 *Dedere.* Vulg. *reddidere.*

12 *Præſenti cladi.* Ibid. *præſenti clade.*

14 *Hic ille longo trahens ſpiritu.* Ms. *Hoc ille longos trahens ſpiritus.*

18 *Mutati domini.* Idem, *mutati dominij.*

19 *Fugere comparant.* Hæc etiam ſcripta lectio. quam neſcio

ſcio cur contemnat Beroaldus, malitque, *fuga ſe compar.*

22 *Conditum peruolat.* Vulg. *conditum ſeruabat.*

24 *Pullos, anſeres.* Hæc ſcriptura vetus. Vulgata, *pullos paſſeres.* Vtraque tolerari poteſt. Oblectamenta puerilia, pulli, paſſeres, anſeres & id genus alia. Plautus Captiuis:

Nam vbi illo adueni, quaſi patriciis pueris, aut monedulæ,
Aut anates, aut coturnices dantur, quicum luſitent:
Itidem hæc mi aduenienti vpupa, qui me delectet, data eſt.

Arnobius lib. VII: *Vt paruuli puſiones, quo animis parcant, abſtineantque ploratibus, paſſerculos, pupulos, eculeos, panes accipiunt quibus auocare ſe poßint.* Vbi lubens ſcripſerim, *quo lacrymis parcant:* vel, *quo animos paſcant.* Plinius lib. IV. Epiſtol. *Habebat puer mannulos multos, iunctos & ſolutos: habebat canes maiores, minoreſque: habebat luſcinias, pſittacos, merulas.* Hinc blanditiæ illæ, Caſina:

Meus pullus, paſſer, mea columba, mi lepus.

Pag. 134. verſ. 1. *Vaſtis corporibus ſarcinoſos.* Fortè legi rectè poſſit, *vaſtis corporibus, carniuoros.*

4 *Immò verò.* Vulg. *immo etiam.*

9 *Summa via.* Ms. *ſumma via.*

10 *Idque vel in primis obſeruitare.* Nullo cum ſenſu antè vbique editum, *idq. vel in pr. ob ſerenitatem.* Obſeruitare, vt de Deo Socratis: *Cum præterea, ſi omnia obſeruitaret,* &c.

11 *Sole florido.* Eleganter, vt Lucretius lib. IV.

Bina lucernarum florentia lumina flammis.

& alibi, *Flammaï flore coorto.* Vbi notant docti ex Homero ἄνθος πυρός. Etiã ſic Æſchylus Prometheo, ad Vulcanũ.

Τὸ σὸν γὰρ ἄνθος, παντέχνου πυρὸς σέλας,
Θνητοῖσι κλέψας ὤπασεν.

Sed quídni eâdem hic emendem Næuium ſic apud Marcellum corruptum, Lycurgo: *Vt videam Vulcani opera hac flaminis fieri flora,* legamque, *hæc flammis fieri flora?* Certè Iunius, noſtræ decus Belgicæ, dum legit, *hæc fimbriis fieri florida;* Iunius non eſt. An non etiam protrahenda in lucem antiqua lectio apud Virgil. Æneid. XII.

Filia prima manu floros Lauinia crines
Et roſeas lacerata genas.

quæ hactenus in Seruij ſcriniis latuit, pro ſeque ſupponi

paſſa

passa, *flauos Lauinia crines*. *Est*, inquit Honoratus, *sermo Ennianus*. Nullus is in eius scriptoris, quæ ad nos peruenere, reliquiis. Sed Attius Bacchis:

Nam flori crines video vt propexi iacent.

Pacuuius Antiopa: ——*Ceruicum*

Floros dispargite crines.

Sunt qui in Virgiliano versu nescio quam Episynaloepham velint, *floreos Lauinia crines*. quos non bene sentire, hinc clarum.

18 *Non inscius prædicti periculi*. Vulg. *metu præd. peric.*

19 *Quàm potui*. Ibidem, *quantum poteram*.

20 *Ab aggreßionibus*. Præpositio *ab* abest à Ms.

22 *Alacritatis meæ*. Ms. *alacritatis materia*.

26 *Dum altum adusq; cælum*. Vulg. *dum in altum, & adusq; cæl.* Ibid. *Formidans*. Scripta lectio, *formidis*.

27 *Nam & illi*. Lego, *iam & illi*.

28 *Obarmauerant*. Ms. *obarmarunt*.

30 *Subministrat*. Vulg. *subministrabat*.

Pag. 135. vers. 1. *Inanem*. Manu exaratus liber, *incinem*.

4 *Grassantes*. Idem, *crassantes*.

7 *Satis agentes*. Quidam, *satagentes*. Satis agere apud veteres, quod vulgò, Satagere. Charisius lib. 1. Cato: *Iam nostri apud vallum satis agebant*. Vlpianus L. x. de Condit. & demonstr. *Impleri solummodo conditionẽ voluerit, non satis egerit*.

10 *Cuiuscemodi*. Vulgò, *Huiuscemodi*.

12 *Contra nos*. Ibidem, *circa nos*.

13 *Et siue*. Manuscriptus liber, *ac siue*.

14 *Dinq; grassati*. Idem, *Denique crassati*.

15 *Hercules*. Idem, *mehercules*.

16 *Miserandum spectaculũ*. Vulg. *miserandum etiam spectaculum*: Ibid. *Canes copiosos, ardentibus animis alios*. Ms. *& canes cop. ard. anim. & alios.*

18 *Inscindere*. Coniectura nostra, *inscendere*. quod etiam Beroaldus in quibusdam codicibus esse notat. Itaque sic rescripserim: Inscendere, quod aliis ascendere, centies in Plauto, totiensque in hoc nostro.

22 *Qua potißimum caneremus clade*. Vulgati codices, *quàm potiss. can. cladem*.

23 *Caput mulieris.* Iidem, *mulierem.*

27 *Abstergens.* Ms. *abigens.*

29 *Inuaditis, atque obteritis.* Vulg. *inuaditis, ac perteritis, atque obruitis?* vbi quidam, *perterritis.* Vnde legi aliquando, *proterretis*, vel, *perterretis.* quod suprà alibi scripsi.

30 *Quas prædas munitis.* Ms. *quas pr. minuitis.* minus rectè. Prædas munitis, Plautina locutio. Sic Milite:

Magnum illic honorem incipissis, magna munis mœnia.

31 *Humano sanguine.* Idem, *humo sanguine.*

Pag. 136. vers. 2. *At nos.* Idem, *Ad nos.*

3 *Protelamus.* Idem, *procelamus.* Infrà lib. IX. *Mutuoq; vt exitium commune protelarent cohortati.*

5 *Morsus.* Ms. *morsu.*

10 *Paululum conquiescere.* Idem, *refectui paul. conquiescere.*

13 *Adhibere festinant.* Probè, vt apud Plautum Epidico, *Propera fugere hinc.* & Casina, *Vt properarem arcessere.* Sallustius Catilinario: *Abuti per turpitudinem properabant.* Non igitur τὸ *festinant*, ab ineptis hominibus additum videri debet.

14 *Madidatis.* Rectius arbitror, *madidatis.* Arnobius lib. II. *Proluuie linerent & madidarent se sua.* Claudianus de Raptu Proserp. lib. II. —*ille nouo madidantes nectare pennas Concutit.*

Ambrosius de Fide Resurrect. *Vt impexum sordibus immadident caput.*

15 *Fasciolis.* Ms. *fascealis.*

19 *Haberétne.* Idem, *habebátne.*

20 *Incoactum.* Sic scriptus liber, & ita etiam aliàs suo tempore lectum fuisse ait Beroaldus. Vulgati, *inchoatum.* Sed Incoactum, id est, coactum: vt suprà Incingere se gladio, & alibi Incognoscere, Inconcupiscere: pro, cingere, cognoscere, concupiscere. De quo pluribus infrà ad lib. III. Floridor.

22 *Nunc cogitatis.* Ms. *non cogitetis.*

25 *Ac dum.* Idem, *At dum.*

26 *Sciscitari.* Idem, *sciscitatui.* Bas. I. *sciscitati.*

30 *Adorat.* Vulg. *adorabat.*

32 *Decepto seni.* Beroald. emendauit, *decrepito seni.* At illa altera scripta lectio est, & olim excusa.

Pag. 137. v. 1. *Passerem incantantem.* Ms. *passerem incantarem.*
2 *Sepiculæ.* Sic rescripsi. Vulgatum passim, *sæpiculè.* Bas. 1. *spiculæ.* Vnde etiam legebam, *spinulæ.* Sed Sepiculæ, id est paruæ sepi.
Ibid. *Arripere.* Manuscriptus liber, *abripere.*
3 *Imis,* Idem, *vnis.*
4 *Auum sibi.* Vulg. *auxilium sibi.*
5 *Clamitantis.* Vetus liber, *clamitās.*
8 *Puerumq; illum, nouissimum.* Scribe, *puerumq; illum nouissimum, successionis,* &c. vel, *puerúmque illum, nouissimam success.* &c.
10 *Totos quidem miseruit.* Restituta hic nobis Apuleio genuina sua sibi locutio. Vulgatū antè, *omnes quidē miserentur.*
13 *Prælium.* Ms. al. *præliis.*
Ibid. *Exurgit alacer.* Vulgò, *exurgit altè alacer.*
14 *Decidisset.* Ibid. *cecidisset.*
17 *Primum.* Ibid. *primo.*
19 *Mora diutina.* Ibidem, *hora diutina.*
Ibid. *Arcessitorem.* Sic Venetus. Reliqui, *accersitorem.*
22 *Buxanti.* Vulgati, *buxantíque.*
26 *Quieum.* Ms. *quietum.*
27 *Præminabantur.* Beroaldi editio, *præminabatur*: Bas. 1. *præmittebatur*: Scriptus codex, *præminebantur.* Certè exigit loci sententia, *reminiscebantur,* vel aliud quod idem denotet.
31 *Perquiescimus.* Ms. *quiescimus.*
Ibidem. *Vbi ceptum facinus.* Beroaldus, *Inibi compertum fac.* Editiones veteres, *Mihi ceptum fac.* Col. *Mihi compertum fac.* Quid si legas, *Vbi spectum facinus?* Specere seu spicere nemini ignotum verbum, qui Criticos nostros vel à limine salutarit. Varro Indigitamentis: *Nasturtium nōnne vides ab eò dici, quod nasum torqueat? Vestispicam, quod vestem spiciat?* Plautus: *Nunc specimen specitur.* Eruenda vera lectio è doctissimi Langij libris eiusdem Casina,

Esurio, atque ad eo haud sitio.

quæ est, *atque adeo hanc spicio.* Simul atque hanc adspicio, statim edere gestio. quod obscœniore & obscuriore sensu dictum. Simile Menæchmis:

Vt ego uxorem, mea voluptas, vbi te adspicio, odi malè.

32 *Cupido.* Vulg. *cupio.*

Pag. 138. verſ. 3. *Extraneaq;.* Ibid. *extrariaque.*

4 *Inſtricta.* Sic Ms. & Baſ. 1. & in margine, *intricta*, vel, *inſtructa.* Reiicit ſcriptam lectionẽ Beroaldus, & mauult, *inſtructa.* Iniuria. Vetus lectio & ſcripta etiam lib. IX. infrà: *Atque hac ipſa potiſſimum famoſa caſtitate, & inſignis tutelæ nimietate inſtrictus, atque inflammatus.* Et poſt coniectura noſtra, *His inſtricta verbis mariti audaciſſima vxor.* & libro de Philoſophia: *Cuius pulchritudinem rationabiles appetunt mentes, Natura duce inſtricta ad eius ardorem.* Vbi vulgò *inſtructa*, vel, *inſtincta.*

7 *Contra ſua.* Vulg. *circa ſua.*

12 *Vxori ſua.* Ibidem, *luxuriæ ſuæ.* Vnde antè ſcripſi, *luxurie ſua.* Sed ſcripta lectio præferenda.

13 *Illitum.* Ibidem, *perlitum.*

14 *Ipſo carioſo ſtipite.* Ms. *ipſa carioſa ſtip.*

15 *Burriebant.* Sic ſcriptus liber, ſic veteres editiones omnes. Neſcio cur Beroaldus repoſuerit, *bulliebant.* quod nequaquam æquè exprimit ſuſurrum illum vndantium formicarum.

19 *Adeſis.* Membranæ, *abeſis.*

23 *Diéque toto.* Eædem, *denique totas.* Quod fortaſſis reponendum.

25 *Inibi Larem.* Editiones omnes, *Ibi Larem.*

29 *Vendi cariores.* Eædem, *vendibiliores.*

32 *Ac me.* Malim, *At me.*

Ibid. *Subſicinum.* Ms. al. *ſufficinum.*

33 *De dentibus noſtris.* Vulg. *de dentibus meis.*

Pag. 139. verſ. 1. *Fœtore.* Ms. *ſectore in.*

2 *Putridis.* Vulgo, *putidis.*

3 *Peniſſimè.* Ibidem, *pleniſſimè.* Iam monuimus.

5 *Tunc præco diruptis faucibus.* Mos olim præconum, in mancipia vænui ſubiecta iocos & dicteria iactare. quod ex Luciani βίων πρᾶσις optimè videre eſt. Sic paraſitus de ſeipſo, Plauti Sticho:

Nunc ſi ridiculum hominem quæret quiſpiam;
Venalis ego ſum cum ornamentis omnibus, &c.

Putem huc ſpectare verſum Lucilij lib. XI.

Coniicere in verſus dictum præconis volebam Granl.

Et locum Athenæi Dipnoſophiſt. lib. x: Τούτου δὲ καὶ

Ἰσχόμαχ.

Ἰσχόμαχος ὁ κῆρυξ ἐγένετο ζηλώτης, ὃς ἐν τοῖς κύκλοις ἐποιεῖτο τὰς μιμήσεις. ὡς δ' εὐδοκίμει, μεταβὰς ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπεκρίνετο μίμους. Certè celebrata veteribus passim præconum dicacitas.

6 *Construebat.* Vulgati codices, *instruebant.*

9 *In hebeti pigritia ferocem.* Iidem, *inerti pigritia ferocem.* Suprà notaui ad lib. VI.

10 *Quare vel donemus.* Vulg. *Atque adeoque vel donemus.*

14 *Aufugiens effugere.* Scripta lectio, *aufug. aufugere*: Impressa omnis, *fugiens effug.*

16 *Mirè repertum.* Bas. I. *ire repertum.* Fortè, *è re repertum*: vel, *mi è re rep.*

27 *Cinædum, & senem, caluum.* Vulgati, *cinædum & senem cinædum caluum, quidem sed cincinnis.*

Ibidem, *Cincinnis.* Id genus hominem notat Plautus Truculento:

> *Mœchum malacum, cincinnatum, vmbraticolam, tympanotribam*
> *Amas? hominem non nauci.*

18 *Triuiali.* Ms. *triuialium.*

20 *Circumferentes mendicare compellunt.* Clemens Alexandrinus Protreptico: *Μένανδρος γοῦν ὁ κωμικὸς, ἐν Ἡνιόχῳ ἐν ὑποβολιμαίῳ τῷ δράματι.*

> Οὐδείς μ' ἀρέσκει περιπατῶν ἔξω θεὸς
> Μετὰ γραὸς, οὐδ' εἰς οἰκίας παρεισιὼν
> Ἐπὶ τοῦ σανιδίου μητραγύρτης.

τοιοῦτοι γὰρ οἱ μητραγύρται· ὅθεν εἰκότως ὁ Ἀντισθένης ἔλεγεν αὐτοῖς μεταιτοῦσιν, οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν. Minutius Octauio: *Mendicantes vicatim Deos ducunt.* Huc spectat Dionys. Halicarn. lib. II. Tertullianus Apologet. cap. XIII.

21 *Præstinandi.* Idem, *præstinanti.*

22 *Cappadocum.* Vulg. *Cappadocium.* Vide quæ scripsi super hoc lib. IV. supra. Et Cappadocum accipio de equo: non de mancipio, vt Beroaldus. Nam Solinus Polyhist. cap. XLVII. Claud. lib. I. in Rufin. Seruius III. Æneid. Iul. Capitolinus Gordianis, nobilem Cappadociam generosis equis indicant. Porrò hunc locum paullo aliter scribendum arbitratur doctissimus Lipsius, *Cappadocum me satu, & forticul. denuunt.*

23 *Lasciniens*. Scriptum exemplar, *laxiniens*.

24 *Quidam*. Idem, *quidem*?

27 *Legis Corneliæ*. An de Plagiariis? quæ nusquam lecta. Certè lege Fabia de Plagiariis tenentur, qui hominem liberum vendunt, emunt. L. I. D. de Lege Fabia de Plagiar. L. XV. C. eod. L. II. C. Vbi de criminib. agi oport. Lucianus: Ὁ κῆρυξ πῶς ἔφης; πωλεῖς τὸν ἐλεύθερον; Ερ. ἔγωγε. Αγ. εἶτα οὐ δέδιας μὴ σοὶ δικάσηται ἀνδραποδισμοῦ, ἢ καὶ προσκαλέσηταί σε ἐς Ἄρειον πάγον. Sed etiam fortè caput hoc fuerit legis Corneliæ de Falsis.

Ibid. *Si ciuem*. Ms. *sed ciuem*.

31 *Veruecem*. Idem, *verbetem*. al. *verbecem*.

33 *Potius in asini corio*. Vulg. *prorsus ut asini corio*.

Pag. 140. vers. 1. *Habitare*. Iidem, *inhabitare*.

Ibid. *Quæ res cognitu*. Ms. *Quæ res est cognita*.

2 *Feminibus*. Idem, *feminis*.

3 *Periclitaberis, videns*. Vulg. *percontaberis*. *Videns* ex eodem libro scripto additum.

5 *At te*. Scriptura vetus, *Ad te*.

7 *Dea Syria*. Eadem, *dea Assyria*. De hac abundè suprà ad lib. VI.

Ibid. *Sabadius*. Scribe, *Sabazius*. ex Suida, quem hic laudat Beroaldus. Sacra Sabazia apud Arnobium lib. IV.

14 *Ferocitate cernens exasperatum*. Lipsius, *ferocitare cernens; exasperatus*.

15 *Emptionem*. Ms. *emptorem*.

18 *Denarium*. Idem, al. *denariorum*.

Ibid. *Tumicla spartea*. Diuinatio hæc diuini viri Ios. Scaligeri, ad illa Festi: *Tomices Græco nomine appellantur canali impolito, & sparto leuiter tortæ restes, ex quibus funes fiunt*. Vulgò, *tumida spartea*. Vnde antè conieci, *tænia spartea*. Sed iam nihil verius Scaligeri correctione visum. qui loco, quem dixi, videndus.

22 *Mercatus*. Vulg. *mercato*.

23 *Cinædorum*. Ms. *cinædarum*.

24 *Fracta*. Idem, *fracta rauca & eff. vo*.

25 *Ratæ*. Vulg. *rati*.

30 *Exedas*. Ms. *excedas*. Flagitium illud verbi à Plauto petitum. Pseudolo:

Iam

Iam admordere hunc mihi lubet.

ST. *Iámne illum comesurus es?*

Eodem inuolucro fortè obscœnitas etiam tecta Milite:

Dum talem facies, qualem adhuc assiduò edis;
Communicabo te semper mensa mea.

Torquent se viri docti loco illo Curculionis:

Nimis formido ne exedat. PH. *odiosus es.*

Vbi, intellectu huius verbi non intelligendi, *ne exedat* sic accipio, ac si diceret: Ne leno te lautum puerum exedat. Sed nemini de illo loco iudicare est, nisi qui ea quæ in eadem fabula præcesserunt legerit.

Pag. 141. v. 2. *De mensa paratus.* Male cõnectit voces duas Beroaldus, *demensa par.* Enim Apologia 1. *Iussisse duos pueros in foro de mensa emi.* Modus hic loquendi inde manauit, quia veteres sæpiusculè res suas argentariis vendendas dabant. vt patet ex Scæuola nostro in L. LXXXVIII. D. de Solution. & Liberat.

3 *Promiscuis.* Ms. *promiscui.*

10 *Facie cænoso pigmento delita.* Vulg. *faciem cæn. pigm. deliti.* Lucianus Saturnalibus: Καὶ γυμνὸν ᾄδειν, καὶ κροτεῖν ὑποτρέμοντα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐς ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ κεφαλὴν ὠθεῖσθαι, ἀσβόλῳ κεχρισμένον τὸ πρόσωπον.

Ibid. *Oculis obunctis.* B. Ambrosius lib. 1. de Virginib. *Gemmis onerantur aures, oculis color alter infunditur.*

11 *Crocotis.* Ms. *creciocotis.* Mulierum hæc etiam vestis. Ælianus Var. histor. lib. VII. Εἶχε καὶ Φωκίωνος γυνὴ, τὸ Φωκίωνος ἱμάτιον ἐφόρει, καὶ οὐδὲν ἐδεῖτο οὐ κροκωτοῦ, οὐ ταραντίνου, οὐκ ἀναβολῆς οὐκ ἐγκυκλίου, οὐ κεκρυφάλου, οὐ καλύπτρας, οὐ βαπτῶν χιτωνίσκων. Ideo bene ex veteri libro restituimus infrà lib. XI. *Et simiam pileo textili, crocotisq́ue Phrygiis, catamiti pastoris specie.* Enumerans vestium genera feminearum senex apud Plautum Epidico:

Indusiatam, patagiatam, caltulam aut crocotulam.

Et Aulularia earumdem concinnatores:

Cum incedunt infectores crocotarij.

Plura exempla apud Nonium, cap. de Vestimentorum gener.

12 *Bombycinis linteis iniecti.* Dele illud *linteis.* quod nescio

vnde

vnde huc irrepsit. non enim vel in Ms. vel vllo vulgatorum est. Ceterùm nunc primum emendauimus *iniecti*, pro, *iniectis*. Vt & infrà lib. IX. *Nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti.* Lib. XI. *Et antistites sacrorum, qui candido linteamine cinctum pectoralem adusque vestigia strictim iniecti.* Item ibidem emendatum nobis: *Nam proxima nocte vidi quemdam de sacratis, linteis iniectum.*

14 *Luteis induti calceis.* Catullus: *——latus huc*

Huc veni, niueo gerens
Luteum pede soccum.

17 *Secures, euantes.* Ms. *secures leuantes.*

Ibid. *Incitante tibiæ cantu.* Vulg. *incitantes tib. cantu.* Plutarchus: Δεινὸν γὰρ εἰ κλειομένης κάθηται μητραγύρτου βασιλέως χολὴν ἀναμένων, ὅταν πρῶτον ἀπόθηται τὸ τύμπανον, καὶ καταπαύσῃ τὸν θίασον.

18 *Percursatis.* Ibidem, *pererratis.*

19 *Possessoris Britini.* Non displicet scripta lectio, *poss. beati.*

21 *Diúque capite.* Vulgati, *Denique capite.*

Ibid. *Demisso.* Ms. *dimisso.*

21 *Ceruices lubricis intorquentes motibus.* Vlpianus L. 1. de Ædil. ed. *Si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret.* Hoc etiam Bacchantium. Tacitus Annal. XI. *Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, iuxtaque Silius edera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput.*

22 *In circulum rotantes.* Ms. *in arculum rotantes.* Lucanus lib I. *—— Crinemque rotantes*

Sanguinei populis cecinerunt tristia Galli.

25 *Dissicant.* Sic probè Ms. vulgò, *dissecat.* Posset etiam legi, *Dissiciunt.* Dissicare, vel dissicere, quod plerumque Dissecare dici vides, semper antiqui dixerunt. Exempla innumera exstant apud Ald. Manutiū in Orthographia. quæ & ipse & nos accepta ferre debemus doctissimo clarissimoque viro CL. Puteano, Christianissimi regis consiliario dignissimo. Martianus Capella lib. II.

Aurora primo conuenustans habitu
Surgens fenestras dissicaret lumine.

Restituerim etiam in Silio lib. III.

Impactum pelagus laceratæ viscere terræ *Dissicit.*

Vbi

Vbi editum, *Dissicit*: vt etiam apud Sidonium Panegyr. Maioriani: *——partemq́; cerebri*
Hic galeæ cum parte rapit, fortique lacerto
Dissicit ancipiti miserabile sinciput ense.
Sic correximus infrà lib. IX. *Canes pastoricios, villaticos, feros atque immanes, assuetos abiecta per agros exsicare cadauera.* vt apud Plautum Rudente rectè Turneb.
Quin tu in paludem is, exsicasq́; arundines?
Resicare, Prosicare in Varrone, Plauto, aliis.

25 *Inter hæc vnus.* &c. Aretæus de Affectionibus temporalibus: Τέμνονται ἔνιοι τὰ μέλεα θεοῖς ἰδίοις ὡς ἀπαιτοῦσι χαριζόμενοι εὐσεβεῖ φαντασίῃ. καὶ ἐστὶ τῆς ὑπολήψεως ἡ μανίη μοῦνον, τὰ δὲ ἄλλα σωφρονέουσι· ἐγείρονται δὲ αὐλῷ, καὶ θυμηδίῃ ἢ μέθῃ, ἢ τῶν παρεόντων προτροπῇ. ἔνθεος δὲ ἡ μανίη, κ' ἢν ἀπομανῶσι, εὔθυμοι, ἀκηδέες, ὡς τελεσθέντες τῷ θεῷ. ἄχροοι δὲ, καὶ ἰσχνοὶ, καὶ ἐς μακρὸν ἀσθενέες πόνοισι τῶν τραυμάτων. Vbi graphicè depinguntur hi nostri sacerdotes, & eodē ferè modo, quò à Lucio nostro.

31 *Vaticinatione clamosa,* &c. Hinc intelligas, cur scripserit Plautus Truculento:
——Icit femur. num obsecro nam ariolus est, qui ipsus se verberat?

Ibid. *Incessere.* Ms. *incensere.*

Pag. 142. vers. 3. *Talis ouium tessellatum.* Idem, *tuli oīa tesseratum.* al. *talis obuina tesseratum.*

4 *Multinodis commulcat ictibus.* Sic rectè legas. Glossæ veteres Latinæ: *Commulcat, collidit, conculcat.* Tacitus Annal. I. emendante Lipsio: *Postratos verberibus mulcant.* Cuius adi Commentar.

Ibid. *Mirè contra.* Ms. *mīe. contra.* Lego, *mira contra.* Sic infra lib. X. *Sed offirmatus mira præsumptione, nullis verberibus, ac ne ipso quidem succubuit igni.*

10 *Conspiceret.* Emendationem Beroaldi secutæ pleræque editiones, *concupisceret.* Paulò antè in quibusdam est, *boum lactem.*

12 *Satiati.* M. *sauciati.*

Ibid. *Stipes.* M. Varro lib. IV. de Lingua Latina: *Diis cum thesaureis asses dant, stipem dicunt.* Tertullianus Apologetico: *Certè, inquitis, templorum vectigalia quotidie decoquunt, stipes quotusquisq́; iam iactat? non enim sufficimus & hominibus & Diis*

vestris

vestris mendicantibus opem ferre: nec putamus aliis quam petentibus impertiendum. Propter has ſtipes Alcæus Epigr. Græcor. lib. I.

Κεκρύφαλον γρίπων τις ἀπὸ φλέβα μητρὸς ἀγύρτης.

Plura, alia tamen, Lipſius ad Annal. XIV. C. Taciti.

16 *In ſacculos.* Præpoſitionem *in* ignorat Ms.

24 *Eſurientem.* Idem, *exurientem.*

30 *Inguinibus.* Veteres editi, *virginibus.* Olim, vt nos, emendauit Beroal. Fortè etiam legatur, *vriginibus:* & non malè.

31 *Vredinibus flagitabant.* Sic Cato: *Intercutibus ſtupris flagitati.*

32 PORRO QVIRITES. Magna hic allucinatio Beroaldi, cùm reponit, *proh Quirites:* vel, *O o Quirites.* Q. Septimius Tertullianus aduerſus Valentinianos: *Vt etiam inclamauerit in eum ἴυ ἴυ quaſi* PORRÒ QVIRITES, *aut* FIDEM CÆSARIS. Sed hoc iam tritum ſatis. Non facilè fortaſſis quis ſuſpicetur ad eum modum ſcribendum Plauti Amphitruone,

> PORRO FIDI THEBANI CIVES. ME. *Etiam clamat carnifex.*

idque è ſcripto codice. Vt fruſtra ſit ibi Palmerius, qui neſcio quid aliud ſupponendum arbitratus. Vulgò eſt, *Pro fidi Thebani cives.*

Pag. 143. verſ. 2. *Sed inopportuno.* Ms. *ſi importunè.*

8 *Vicinos vndiq; partientes.* Columen antiquitatis Lipſius antiquitus ſcribendum cenſet, *vic. vnd. arcientes.* Vulgatæ lectioni tamen reſpondet Lucianus: Καὶ ὅλῃ τῇ κώμῃ τοῦ λόγου διέδωκαν. Ms. *parcientes.*

10 *Laudantes.* Idem, *laudates.* Iam ſæpius obſeruatum.

11 *Infamia.* Idem, *nfaria.*

14 *Ortum.* Vulg. *exortum.*

17 *Strumentis.* Vulgò item, *ſtramentis.* Scriptam lectionem expreſſimus, rati *ſtrumentis* poſitum, pro inſtrumentis: vt apud Tertullianum Ad vxorem lib. I. *Nobis continentia ad ſtrumentum æternitatis demonſtrata eſt à domino ſalutis Deo.* Sed iam *ſtramentis,* retinuerim, acceperimq. pro iis quæ inſternebantur.

19 *Extremam confecerant mortem.* Antè vbique, *extremas conf. mortes.*

20 *Eneruare ſecuri ſaua.* Ms. *enumerare ſecure ſeua.* Vulg. *enerv. ſec. ſua.*

21 Pudore

21 *Pudore illo.* τὸ *illo*, non fuit in editis libris.
22 *Sed & ceteri.* Vulg. *Sed ceteri.*
23 *Simulacri iacentis.* Vulg. *tacentis.* Lucianus: Ἀλλ' ὅτι με μὴ ἀποκτεῖναι δεινῶς αὐτοὺς ἡ θεὸς ἐδυσώπησε χαμαὶ καθημένη, καὶ οὐκ ἔχουσα ὅπως ἀπέλθοι. Posteà comperi Beroaldo eamdem etiam de hoc loco esse sententiam.
24 *Plenis gladiis.* Vulgo, *Planis glad.* Neutrum satis placet: nisi legas, *sarcinis plenis, gladiis*, &c.
26 *Inibi vir.* Scriptum exemplar habebat, *Inibi adueni, vbi vir.* Vulgati solummodo, *Vbi vir.*
27 *Deum.* Quidam, *domini.* Vnde Beroaldus fecit, *domina.* Scripta lectio optima. Non semel τὸ *Domini*, τῷ *Deum* locum in hoc scriptore inuasit.
28 *Excitus.* Sic Ms. liber. Vulg. *exercitus.* Lib. x. infrà: *Tunc acerbæ mortis exciti nunciis frater & maritus.*
29 *Suscipiens* Ms. *suspiciens.*
30 *Conceptum.* Idem, *conspectum.*
31 *Hostiis opimis.* Idem, *hostiis optimis.*
33 *Venationis.* Idem, *venerationis.*
Pag. 144. vers. 7. *Vtcunque.* Idem, *vltraque.*
Ibid. *Altius filio suo paruulo consalutato.* Potius legendum, *artius fil. s. p. c.*
12 *Istud remedium.* Ms. *id temere.*
14 *Respicis.* Sic idem liber. al. *resipicis.* Vulg. *resipiscis.*
17 *Protrimentis.* Ms. *Prostrimentis.* Dico de hoc ad librum x. infrà.
20 *Destinata etiam laniena.* Idem, *destinata & laniene.* Emendat Lipsius, *destinatæ iam lanienæ cultros acuebat.*

PETRI

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM IX. NOTÆ.

PAG. 145. verſ. 11. *Conſilium.* Lib. vet. *conſilio.*

18 *Sacrificales epulas cum ſacerdotibus Deæ cænitabat.* De extis reliquiiſque aliis ſacrificiorum domum ſecum aſportatis cænabant olim. Libet hanc in rem locos aliquot veterum ſcriptorum notare. Plautus Pœnulo:

Age, eamus intro, dum exta referuntur.

Horatius II. Sermon.

Ante Larem proprium veſcor, vernaſq́; procaces
Paſco libatis dapibus.

Tertullianus lib. de Spectaculis: *Non ſacrificamus, non parentamus. Sed neque de ſacrificato, & parentato edimus. quia non poſſum cænam Dei edere, & cænam Dæmoniorum.* Conuiuia etiam hinc ſolemnia conficiebant, amicoſque excipiebant. Arnobius lib. VII. de extis loquens: *Prandia inde vel cænas ſolemni more conficere.* Hinc lux aliquot Plauti aliis locis. Amphitruone:

Tu gubernatorem à naui huc euoca verbis meis
Blepharonem; vt, re diuina facta, mecum prandeat.

Pœnulo: *——Miles, conuiuas volo*
Reperire nobis commodos, qui vnà ſient:
Interibi attulerint exta, atque eàdem mulieres
Iam ab re diuina credo apparebunt domi.

Milite:

Sacrificant? dant inde partem maiorem mihi quàm ſibi.
Abducunt ad exta: me ad prandium, ad cænam vocant.

Et ideo Sticho:

Iámne exta cocta ſunt? quot agnis fecerat?
CR. *Illa quidem nullum ſacrificauit.*

Virgilius VIII. Æneid.

Veſcitur Æneas, ſimul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis & luſtralibus extis.

Sed

Sed omiſeram ex Rudente:

Sed quàm mox coctum eſt prandium? AM. Quod prandium obſecro te?

TR. Nempe rem diuinam facitis hic.

Et poſt non procul à fine fabulæ:

Nunc hinc intro ibo, & ſacrificabo: poſtibi
Iubebo nobis cœnam continuo coqui.

Sic etiam de libatis poculis bibebant. Minutius Octauio: *Quod verò ſacrificiorum reliquias, & pocula libata contemnimus.* &: *Præceptos cibos, & delibatos altaribus potus abhorretis.* Etiã illud obſeruare eſt, ad has dapes nullos admiſſos niſi ſacerdotes, aut illos qui à ſacris non arcebantur. quod ex hoc Lucij noſtri loco etiã videre licet. Ariſtophanes apud Suidam: Οὐκ ἐςὶν ὅπως ὐχὶ τεθνήσει, κἂν χρῇ σπλάγχνων, μὴ ἀπέχεσθαι. Alludit eò Tertullianus de Præſcrip. aduerſ. hæretic. *Alter verò pro delictis oblatus, & ſacerdotibus tantum templi in pabulum datus, ſecundæ repræſentationis argumenta ſignabat: quia delictis omnibus expiatis, ſacerdotes templi ſpiritalis, id eſt Eccleſiæ, dominicæ gratiæ quaſi viſceratione quadam fruerentur.*

20 *Menſas etiam.* Vulgò, *menſas, & id genus.*

24 *Hic aſtulo.* Ms. *Hoc aſtulo.* Legam, *Hoc aſtutulo commento:* vel, *aſtuto.*

25 *Lanij manibus.* Scriptus, *Lamius manibus.*

28 *Conſilio prudentis, vel remedio ſagacis.* Vulg. *conſilio prudenti, vel rem, ſagaci.*

30 *Momentariam.* Ms. *momentaneam.*

32 *Mobili.* Idem, *nobili.*

Pag. 146. verſ. 6. *Mitillum mulionem.* Hæc ſcriptura in membranis: cuſa vbique, *Mytilum mulionem.* Quid ſi, *Myrtilum mul.* Notum de Myrtilo Oenomai auriga. Etiam hoc nomine ſcriptor vetus apud Arnob. lib. III. De Mulione leuiter emendem Iſidor. Origin. lib. X. *Mulio dictus à mulis, eo quòd præſidet iis, & vehiculis.* Mulis autem mulabuſque plurimum vſi veteres, ad carrucas trahendas. IC. L. XXXVIII. D. de Ædil. ed. Quibus plerumque inſidebant honeſtiores matronæ: vt & hodie moris eſſe videmus. Scæuola: *Quæſitum eſt an carruca dormitoria cum mulis, cùm ſemper vxor vſa ſit, debeatur. Reſpondit ſi eius vſus cauſa*

habita esset; *deberi*. L. XIII. de Auro arg. leg Tertullianus lib. II. Ad vxorem: *Vnde nisi à diabolo maritum petant bonum exhibendæ sellæ, mulabus, & cinerariis peregrinæ procenitatis?* Nec de aliis sentit Plautus Aulularia:

Ego faxim muli, pretio qui superant equos,
Sint viliores Gallicis canteriis.

vel Basilius Oratione ad Diuites: Ἡμιόνων πλῆθος καὶ χροιὰ διῃρημένων· ἡνίοχοι τούτων ἀλλήλων διάδοχοι Quò etiam pertinet Titinnij fragmentum, quod apud Nonium.: *Vnde thensam, atque mulos? sine eam pedibus grassari.* Ideo muliones de vrbano ministerio, Paulo nostro L. XCIX. de Legat. lib. III.

7 *Hypatanium.* Ms. *Hyspasium.*

10 *Contacta.* Idem, *contrectata.*

11 *Efferari.* Vulg. *esse efferata.*

13 *Cuiuscemodi telis.* Idem, *huiuscemodi tel.* Sic suprà lib. II: *Raptim cuiuscemodi telis insequuntur.* & lib. VIII. etiam repositum nobis: *Et cuiuscemodi vocibus nobis inhortantur.* bis item infrà lib. XI. vbi vulgo passim, *huiusmodi.* Lucret. lib. III.

Et cuiuscemodi formarum vertere in ora.

Cuiuscemodi, seu cuiusquemodi, id est, cuiuscumque generis, modi: qualiacunque.

14 *Protelarent.* Ms. *pdelarent.*

Ibid. *Eodem vesania morbo.* Pronomen, *eodem*, nusquam vulgò. In scripto libro etiam, *beranie*, pro *vesaniæ.*

17 *Subministrabant.* In eodem, *subministrauerant.*

20 *Concessionis.* Lipsius malit, *congressionis.*

22 *Absumerer.* Codex vet. *assumere.*

23 *Constratum lectum.* Idem, *constructum lectum.*

28 *Altercare.* Vulg. *altercari.*

Ibid. *At hunccine.* Ms. *Adhunccine.* Forte, *Adhuccine?* Adhuccine, id est, adhucne? vt Siccine?

30 *Inquiescente sanitia.* Contra vulgarij, *increscente sanitia.* præter auctoris mentem.

32 *Quidam.* Plerique, *quadam.*

Pag. 147. vers. 1. *Periclitantur.* Scriptus, *percontantur.* Quod si verum; retinendum etiam suprà lib. VIII. *Facilè percontaberis, videns quàm grandem tibi demonstret patientiam.* Vbi tamen

tamen ex eodem libro emendauimus, *Facilè periclitaberis.*
5 *Allubeſcerem.* Membranæ *allibeſcerem.*
8 *Hoc enim.* Paſſim, *Hæc enim.*
13 *Inuergens.* Ms. *vergens.* Malim, *mergens.* Ber. *immergens.*
Ibid. *Illas aquas.* Idem liber τὸ *aquas* non habet.
15 *Periclitantium.* Iterum hic ſcriptum, *percontantium.*
20 *Producor.* Vetus, *,ducor*: id eſt, conducor.
22 *Semiruta.* Idem, *ſemirupta.*
25 *Hic gracili.* Vbique ante, *Is gracili.*
26 *Præbendo.* Ms. *p̄hēdens.*
Ibid. *Fabriles operas præbendo vitam tenebat.* Vita hic pro victu, vt apud Terentium, *Cui opera, vita erat*: id eſt, qui ex opera ſua viuebat. Vbi fruſtra eſt Palmerius, dum τὸ *opera*, cum Donato, ſeptimo caſu accipiendum putat. Græciſmus eſt. Iulianus Epigrammat. Græcor. lib. VI.

Εἰ δ' ὀλίγου δώρου πλείων δόσις, οὐ τόδε νύμφαι
Μέμψεις, ἐπεὶ Κινύρου ζῶνθ' ὅλος ἔσχε βίος.

Ait piſcatori Cinyræ retia vitam fuiſſe: hoc eſt, de quæſtu per ea facto vixiſſe. Similis locutio Euripidi, Andromacha: Ἅπασι δ' ἀνθρώποισιν ἡ ψυχὴ τέκνα.
27 *Etiam ſatis quidem tenuis & ipſa, verumtamen.* Hæc omnia abſunt à libro ſcripto.
32 *Etiamnunc.* Vulg. *etiam tum.*
Pag. 148. verſ. 5. *Semiobrutum.* Beroaldus hic aptè de doliis defodi ſolitis quædam notauit. Locus Plinij eſt è lib. XIV. cap. XXI. Sæpius Iuriſconſulti noſtri idem indicant. vt in L. XCIII. D. de Legat. lib. III. L. III. D. de Tritico vin. leg. L. LIV. D. de Actionib. empti.
10 *Et pernox.* Vulgatum vbique, *per noctem.*
11 *Vt intra.* Ms. *& intra.*
15 *Officinator.* Gloſſæ veteres: *Officinatores*, Ἐργαστηριάρχαι.
16 *Proſpexit.* Vulg. *proſpexi.*
19 *Quidam venditaui.* Ms. *credo vendit.*
26 *Intra hoſpitium contenta.* Vulgo, *intra hoſp. contecta.* Sic ſuprà lib. IV. *Parua, ſed ſatis munita domuncula contentus.* Hoc ipſo libro infrà etiam reſtitui: *Intra terminos piſtrini contentus.* item, *Sed frondoſo caſulæ contentus vmbraculo degeret.* Arnob. lib. I. *Quà vniuerſi tegimur, & continemur incluſi.*

26 *Minoris distraxit. Additamento pretij.* Ibidem, *minoris distraxit abditamento pretij.* Ms. *m. d. aditam. p.* Vnde locum rectè nobis correctum putamus.

27 *Tanto pretio. Pretio* non erat in vulgatis.

32 *Rimis.* Ms. al. *nimis.*

Pag. 149. verf. 1. *Expedis.* Vulgarij, *expedias.*

2 *Putas as.* Scriptura vetus, *putasses.*

7 *Exsculpere.* Vulg. *exscalpere.*

8 *Bellissimus.* Membran. *villissimus.* Num *vinnulissimus?* Plautus: *Oratione vinnula, venustula.* de quo cum cura elegantissimus Dousa noster Explanat. Plautin. lib. 1.

11 *Purgandum.* Ms. *ad purgandum.*

14 *Perferre.* Sic malui, quàm *proferre.*

16 *Piissimi.* Vulg. *purissimi.*

18 *Sorte vnica pro casulis pluribus enotata.* Hæc scripti codicis nostri scriptura, quam etiam in quibusdam è suis esse notat Beroaldus: item aliam, *sorte vn. pr. capsulis plur. enocata*; & aliam, *pro casibus pluribus enocata.* & quosdam pro *enocata* scribere, *enotata*, etiam testatur. Omnium optimam puto lectionem, *Sorte vnica pro casibus pluribus enotata.* Mens hæc: Casus plures & rerum euentus varios vna Sorte notatos fuisse. Elegans hic locus de Diuinatione, quæ per Sortes olim fiebat. de qua, & ad hunc pertinet etiam locum, sic scribit in Iliada Homeri Eustathius: Εὐριπίδης δὲ ἐν μὲν Φοινίσσαις τὰς μαντικὰς ταύτας ψήφους, κλήρους καλεῖ. ὡς δέλτοις παρασημειωθέντας, ἐν τε πλήσεσιν ὀρνίθων καὶ λοιποῖς. ἐκεῖ οἱ παλαιοὶ κλήρους νοοῦσι καὶ τοὺς ὑπὲρ μαντείας μισθούς. ἐν δὲ τῷ, δέλτος κλήρους οὐ δεδεγμένη, κλήρους φασὶ λέγειν ἢ τὰς μαντείας ἢ σημεῖα ταῦτα διδόμενα τῷ μάντει, ἐξ ὧν ὁρμώμενος προεφήτευε.
Locus Euripidis postremus est ex eiusdem Hippolyto, vbi sic legimus:

Οὐδ' ὅρκον, οὐδὲ πίστιν, οὐδὲ μάντεων
Φήμας ἐλέγξας, ἄκριτον ἐκβαλεῖς με γῆς.
Θη. ἡ δέλτος ἥδε, κλῆρον οὐ δεδεγμένη,
Κατηγορεῖ σου πιστά· τοὺς δ' ὑπὲρ κάρα
Φοιτῶντας, ὄρνις πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

Ad quæ Scholiastes: Κλῆρος, ἐστὶ τὸ σημεῖον τὸ διδόμενον τοῖς μαντευομένοις ἀφ' ὧν οἱ μάντεις ὁρμώμενοι προφητεύουσι περὶ τῶν μελλόντων. τῶν δὲ μάντεων οἱ μὲν ὄρνισι προσέχουσιν, οἱ δὲ κλήροις.

Hæc

Huc respexit Tibullus:

Ille sacras pueri sortes ter sustulit: illi
Rettulit è triuiis omina certa puer.

Huc etiam facit Callimachi locus Epigrammat. Græc. lib. III. & maxime ad illius Tibulliani lucem. quem tamen decus Musarum Scaliger non notauit. In Pittacum Mitylenæum:

Εἶπεν. ὁ δὲ σκίπωνα, γεροντικὸν ὅπλον, ἀείρας,
Ἠνίδε, κεῖνοι σοι πᾶν ἐρέουσιν ἔπος.
(Οἱ δ' ἄρ' ὑπὸ πληγῇσι θοὰς βέμβικας ἔχοντες
Ἔστρεφον εὐρείῃ παῖδες ἐνὶ τριόδῳ)
Κείνων ἔρχεο, φησὶ μετ' ἴχνια. Χὣ μὲν ἐπέστη
Πλησίον. οἱ δ' ἔλεγον. τὴν κατὰ σαυτὸν ἔλα.
Ταῦτ' ἀΐων ὁ ξεῖνος ἐφείσατο μείζονος οἴκου
Δράξασθαι, παίδων κληδόνι συνθέμενος.

Suidas: Κληδών. φήμη, μαντεία. καὶ κληδονισμοὶ, αἱ διὰ τῶν λόγων παρατηρήσεις.

19 *Hæc erat.* Vulg. *Sic erat.*

20 *Ideo coniuncti.* Versus hi sunt, nec videbantur. nos eos suis pedibus meare iussimus.

22 *Captantes.* Vulgatum passim, *cooptantes.*

23 *Rem ipsam.* Ms. *neque ipsam.*

31 *Forti præsagio.* Vulgares quidam, *sorti præsagio.* Verius puto, *sortis præsagio.*

Pag. 150. vers. 1. *Contraxerant.* Vulgati, *corraserant.*

2 *Argumenti satietate.* Sic noster vet. Ante editi, *argenti satietate.* Retulerim ad varia rerum argumenta, de quibus diuinabant impurissimi illi sacerdotes.

3 *Via tota.* Liber vetus, *viam totam.*

4 *Incilibus.* Idem, *iacilibus.* Vide Beroaldum.

9 *Supercurrit.* Idem, *supercurrunt.*

Ibid. *Cohibita æquorum.* Vulg. *cohibentes equum.* Pro, *curruli*, etiam in Ms. *curriculi.*

13 *Promerent otius aureum cautharum, promerent.* Ms. *potius aureum canth. promerunt.*

15 *Quæ in operto.* Iam magis placet, *quæ in aperto.* Palam enim solemnia hic celebrata.

18 *Tacita profectione.* Ms. *tãta profect.*

21 *Omnium*. Idem, *omnibus*.

23 *Mendoso risu*. Idem, *mdoso risu*. Num, *inuidioso*. Certè aliud quid reponendum videtur.

24 *Scauitatem*. Hic etiam vulgò erat, *sanitatem*.

Ibid. *Plerique*. Manu exaratum, *plerumque*.

25 *Cantharum*. Malim vulgatum, *caliculum*.

27 *Vocari*. Male impressi, *vocaritis*

28 *His, & aliis similibus affaniis frustra blateratis*. Ita hunc locum emendandum putauimus, priscæ scripturæ ductum secuti. quæ erat, *His & aliis similibus afaniis frustra ablateratis*. al. *ablatratis*. Vulgò, *Hæc, & alias similes affanias frustra ablatrantes*. Blaterandi verbum frequens in hoc nostro. Non bene aliter legit apud Varronem doctissimus Turnebus:

Quid est? quid blateras? quid dabo? quid vis tibi?

Festus: *Blaterare, est stultè & percupidè loqui: quod à Græco* βλὰξ *originem ducit*. Vide Nonium Marcell. & Fulgentium Placiadem.

31 *Donarium*. Ms. *denarium*.

Pag. 151. vers. 1. *Pistor*. Idem, *pastor*.

2 *Per iter*. Idem, *pariter*.

4 *Complurium*, Idem, *complurimum*.

8 *Mihi, ne rudimentum*. Idem, *dum erudimentum*.

9 *Loca lautia*. Vulg. *loca lautitia*. Notatum hoc suprà.

32 *Sparteo*. Ms. *spartee*.

Pag. 152. v. 1. *Indigus*. Ms. cum aliquot vulgatis, *indignus*.

5 *Linedinis*. Idem, *libidinis*.

8 *Iniecti*. Vulg. *intecti*.

9 *Frontes litterati*. Ms. *frontes liturati*. quod non improbat Lipsius. Sidonius Apollin lib. IX. Epistolar. *Tunc enim certius te probasse reliqua gaudebo, si liturasse aliquà cognouero*. Nihil ego mutaui tamen. Glossæ veteres: *Litteratus*, γεγραμμένος. Hoc sæpius in Plauto. Petronius: *Eum hac nota litteratum esse*. Seneca etiam Ludo de morte Claudij litteratum Cilicem dixit. Seruorum nequam frontes inuri inscribique à dominis solebant. Diogenes Laërtius lib. IV. de Bionis patre ante seruo: Ἔχων οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου, τῆς τοῦ δεσπότου πικρίας σύμβολον. Vlpianus Fragmentis: *Dediticiorũ numero sunt, qui pœnæ caussa vincti sunt à domino*

domino, quibus vestigia scripta fuerunt. vbi rectè alias scriptum, *quibusue stigmata scripta f.* Caius enim de iisdē: *Aut in quorum facie vel corpore quæcunque indicia aut igne aut ferro impressa sunt.* Quo facit D. Augustinus in Epist. ad Galatas: *Stigmata dicuntur notæ quædam pœnarum seruilium. vt si quis verbi gratia, seruus in compedibus fuerit propter noxiam, id est propter culpam, vel huiusmodi aliquid passus fuerit, stigmata habere dicatur: & ideo in iure manumissionis inferioris est ordinis.* Qui locus planè ad hos Dediticios nostros seruos pertinet: vt & ille Isidori Origin. IX. *Propter suppliciorum notas, quas manifestè perpessi sunt, ad dignitatem ciuium Romanorum non peruenerunt.* Tertullianus de Resurrectione carnis: *Oro te, si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quæ flagellis & compedibus, & stigmatibus obnoxia retro fuerant.* Nec plura addo in re manifesta. Dixit de his frontibus inscriptis abundè Lipsius Elect. lib. II.

13 *Farinulento cinere.* Ms. *farinulenta cinere.*

14 *Iumentario.* Vulg. *iumentorio.* Iumentum, iumentarius: Momentum, momentarius: Argentum, argentarius.

17 *Follicantes nares.* Ms. *foll. nates.* Tertullianus lib. de Pallio, loquens de chamæleonte: *Oscitans vescitur, follicans ruminat.* 19 *Tritura.* Idem, *tectura.*

Ibid. *Ossium tenus.* Idem, *ossium tenuis.*

20 *Multinia.* Idem, *in vltima.* Pro *circumcisione*, malim, *circumcursione*, si quid mutandum. quod quidam putant. Sic, *multinij circuitus*, suprà hoc ipso libro.

21 *Veterna atque scabiosa macie.* Vulg. *veterno, atque scab. mac.* Veterna, id est veternosa. eleganter.

24 *Ad vltima salutis iam detrux.* Nouam dictionem è scripto, hoc loco reponere visum, *detrux.* Sed totum in eo ita perscriptum, *ad vltima salutis meæ tam detrux.* Vulg. *ad vltima salutis me tandem trusum.* Notemus igitur, & exemplum quæramus aliud.

Pag. 153. vers. 2. *Suaue comptam.* Repone ex codice scripto Beroaldi, *suaue compertam.* Sed num potius, *suauem compert.* vel, *suáue conditam?* M. Cicero Bruto: *Nemo vmquam vrbanitate, nemo lepore, nemo suauitate conditior.* & alibi: *Orationem lepore & festiuitate conditam.*

5 *Coniugem*. Ms *coniugam*. Ita corrige. Supra lib. VI. ad Iunonem: *Magni Iouis germana, & coniuga.*

10 *Viriosa*. Idem liber, *iniuriosa*. Scribo, *virosa*. Afranius Diuortio:

> *Vigilans, ac solers, sicca, sana, sobria:*
> *Virosa non sum. &, si sim; non desunt mihi*
> *Qui vltrò dent. ætas integra est, forma satis.*

12 *Tunc spretis atque calcatis diuinis numinibus*. Fortè Christianæ religioni addictam innuit.

15 *Obseruationibus vacuis*. Malim, *obseruat. uanis*.

18 *Recubans adhuc*. Ms. *recubans & adhuc*.

21 *Laxarentur*. Idem, *lassarentur*.

23 *Iubebar*. Idem vet. cum vulgatis aliquot, *iubebat*.

Ibid. *Geminam curiositatem*. Idem scriptus, *geminam curios.*

27 *Alioquin*. Vulg. *aliquando*.

28 *Ad detegenda*. Vet. *in digerenda*.

32 *Velitatas cænas fraudulentas*. Legendum videtur Beroaldo, *velitata scenas fraud.* Emendem ego, *delicatas cænas fraudulenta in exitium miserrimi mariti*, &c.

Pag. 145. vers. 6. *Adfertur aures*. Ms. *defert aures*. Fortè, *ferit aures*.

22 *Munitam domi suæ*. Idē, *munita domui*, Num, *munita domu?*

24 *Aretem*. Vet. editiones, *Artem*: Ms. *arceri*.

Ibid. *Condiscipulam*. Ms. *condisciplinam*.

26 *Minimè gentium*. Idem, *Minimè sentio*.

29 *Caro coniugio*. Vulg. *caræ coniugis*. vt ex scripti libri auctoritate correctum est, sic Propertius:

> ——*& totum femina coniugium.*

32 *Custodiam*. Vulg. *custodelam*.

33 *Et famem*. Scriptum, *de famem*. Serui olim à dominis fame puniti, cùm eis scilicet statuta & debita cibaria non darentur. Imperator Antoninus: *Sed & dominorum interest, ne auxilium contra sæuitiam, vel famem, vel intolerabilem iniuriam denegetur iis, qui iustè deprecantur*. apud Iustinian. Institut. lib. I. Tit. VIII. De Cibariis seruorum quædam nobis notata, quæ ad hunc locum non incommodè promantur. Tertullianus de Præscriptione adu. hæret. *Quis seruus cibaria ab extraneo, ne dicā inimico domini sui sperat*, Alludit noster

Lucius

Lucius Metamorphoſ. lib. VII. *Nec mihi miſero ſtatuta ſaltem cibaria pro tantis præſtabantur laboribus.* De his ſæpius Iuriſconſulti noſtri. Neratius L. penult. de Impenſ. in res dot. fact. Paulus L. XII. de Admin. & peric. tut. Scæuola L. ſ. XI. Lucius, de Legat. lib. II. Vlpian. Fragm. Tit. XXII. Eadem Diaria etiam dicta. Martialis:

Sed Lupus vſuram, puerique diaria poſcunt.

Canonem vocat Saluianus de Prouidentia Dei lib. IV. *Ac primum, ſerui ſi fures ſunt; ad furandum forſitan egeſtate coguntur: quia etiamſi iis ſtipendia vſitata præſtentur; conſuetudini hæc magis quàm ſufficientiæ ſatisfaciunt. & ita implent canonem, vt non expleant ſatietatem.* Nec aliud eſt Demenſum. Donatus in Phormionem Terentij: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id Demenſum dicebatur: vtrum à menſe an à metiendo incertum eſt.* Hæc Cibaria ab actore ſeruo diſtribuebantur. Irenæus aduerſ. hæreſ lib. IV. cap. XLIV. *Quis igitur erit fidelis actor bonus & ſapiens, quem præponet dominus ſupra familiam, ad danda eis cibaria in tempore.* Quod eſt ex illo D. Marci, ca. XII. *Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον.* Cibaria *τὸ σιτομέτριον*, vt nos Demenſum. quod à Demetiendo dictum non dubitarim. Nam certa menſura dabatur. Iuuenalis:

Seruorum ventres modio caſtigat iniquo,
Ipſe quoque eſuriens.

Seneca Epiſtola LXXX: *Seruus eſt. quinos modios accipit.* vbi ex Donato repoſuerim, *quaternos modios*, facili errore, qui in numero, ſublato. Vel potius in Donato ſcribi fortaſſis debet *quinos*, pro, *quaternos.* Certo item pondere. ob quod dixit Terentius Phormione:

Quod ille vnciatim vix de demenſo ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer.

Appendi enim olim ſolebat etiam frumētum. Lex XII. Tabularum: SI. VOLET. SVO. VIVITO. NI. SVO. VIVIT. QVI. EM. VINCTVM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO. Horatius Sermon. lib. I. Satyr. V. —— *Cui ſatis vna*
Farris libra foret, gracili ſic, támque puſillo.

Alia autem erant Rustica cibaria, alia Vrbana. Paulus Sententiar. lib. III. *Fundo cum omni instrumento rustico & urbano, & mancipiis quæ ibi sunt legato, semina quoque & cibaria debebuntur.* quem etiam vide L. XXIII. D. de Instruct. vel instru. leg. Horatius Epistol. I.

Cum servis urbana diaria rodere mavis.
Horum tu in numerum voto ruis.

Et ideo idem Paulus L. XCIX. de Legat. lib. III. *Dicendum autem est, quod urbani intelligendi sunt, quos paterfamilias inter urbanos adnumerare solitus sit. quod maximè ex libellis familiæ, item cibariis deprehendi poterit.* Petebantur autem, dabanturque singulis calendis. Plautus Sticho:

Vos meministis quotcalendis petere demensum cibum,
Qui minus meministis quod opus sit facto facere in ædibus.

Hinc scriptores inferioris æui Demensum pro stipendio, salario, honorario quolibet, vitæ ratione etiam vsurparunt. Spartianus Hadriano: *Ita ut plerisque in diem vitæ suæ demensum sine dilatione restituerit.* Lat. Pacatus: *Nec solùm abundantem reiiciendo sumptum, sed vix necessarium vsurpando demensum, quod natura difficillimum est, emendasti volentes.* Sidon. Apollinar. lib. II. Epistolar. de Maximo loquens: *Cumq; mole curarum pristinæ quietis tenere demensum prohiberetur.*

Pag. 155. vers. *Percussum.* Ms. *percusum.* Forte, *percussum.*
5 *Securam dirigit.* Idem addit, *securam miles dirigit.*
6 *Destrictam.* Idem, *districtam.* repone.
13 *Instrictus.* Vulg. *instinctus.* Dixi ad lib. VIII. suprà.
17 *Soleant.* Ms. *solebant.*
25 *Validum addens cuneum, qui rigentem prorsus servi tenacitatem violenter diffinderet* Vulgò ante vbique, *val. add. aculeum, qui rig. ser. t. v. diffunderet.* Scriptus, *val. addens ad cuneum.* τὸ *ad* bis repetitum fuerat ex illo, *addens*: itaque inducendum censui, & locum hunc scribendum, quemadmodum iam cusus est. Sed & ea quæ sequuntur melius cohæsura puto, si legamus; *His & huiusmodi suadelis val. add. cun. qui rig. pr. ser. ten. viol. diffinderet, porrecta iam manu sua,* &c.

Pag. 156. vers. 2. *Cogitationis.* Ms. *cogitationum.*
9 *Mandatum perfert.* Vulg. *inauditum perfert.*
12 *Ad suæ fidei præcipitium.* Idem, *ad suæ fidei pretium.* Ad suæ

Ad suæ fidei præcipitium, vt fidem suam præcipitaret, pessumdaret, falleret.

Ibid. *Non modo.* Membranæ, *nec modo.*

15 *Lætitia percitus.* Eædem, *lætitiam paratus.* al. *paracitus.*

16 *Pretium.* Cusum vbique, *præmium.* nec minus bene.

17 *Aereos.* Ms. *aureos.*

21 *Noui &.* Desunt hæc ab eodem libro scripto.

24 *Clamat.* Vulgò, *clamitat.*

25 *Comminatur.* Ibidem, *minatur.*

28 *Causabatur.* Scriptus codex. *clausabatur.*

29 *Interdum.* Vulgò, *interim.* & sic reponere visum Beroaldo. Vide quæ super hoc alibi suprà.

33 *Fidem Deum.* Impressum antè, *fidem domini.*

Pag. 157. v. 2. *Quo iam pro limine.* Ms. *Qui iam pro lumine.*

5 *Suspectúsque.* Non spernendum quod in quodam est impresso, *suspectisque.*

7 *His & in sinum firmiter absconditis.* Ignorat hæc omnia scriptus liber.

8 *Versus.* Scriptura vetus, *ūsō.*

14 *Deprehensus.* Antè vulgò, *prehensus.*

15 *Ac postremis.* Ibidem, *iam postremis.*

17 *Destinatus.* Legi aliquando, *distentus.* sed mendum iam vix putem hîc esse.

22 *Clementer.* Ms. *inclementer.*

24 *Deuotasti.* Idem, *deuorasti.*

25 *De balneis soleas.* Erant veteribus suæ soleæ balneares, quas scilicet in balneis induebāt. Sosipater Charisius Institut. Grammatic. lib. 1. *Balnearius fur, balnearius muriceus, & solea balnearis.* De hac censeam sensisse Lucillium:

> *Quidni? scruta quidem vt vendat scrutarius; laudat*
> *Præfractam singilem, soleam improbus dimidiatam.*

quos duos versus separatim laudatos à veteribus, ita iungendos putem. Strigilem inter balnei vtensilia, quis ignoret? Et sic suprà noster lib. IV. Scrutariam facere eadem hac de re dixit: *Enim vos bona frugi latrones, inter furta parua atque seruilia timidiculè per balneas. & aniles cellulas reptantes, scrutariam facitis.* Has Soleas, Soccos etiam arbitror appellari Plauto, Persa:

Ampullam

Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium.

26 *Conteras.* Ms. *conferas.*

Ibid. *Et insuper etiam carceris tenebras perferas.* Hæc non sunt in eodem Manuscript.

28 *Immò.* Idem vet. *immò vero.*

Ibid. *Crudelitatem.* Potest ferri scripta lectio, *credulitatem.*

29 *Regressus.* Vet. *reuersus.*

Pag. 158. vers. 1. *Cæcam.* Idem, *ecce.* Num, *eccam?*

4 *Condicta.* Idem, *iam dicta.*

6 *Vina pretiosa defæcat.* Symmachus lib. III. Epistolar. *Plerique condita musta defæcant.* Per saccum autem vina transmissa olim purgabantur, defæcabantur. Plutarchus Symposiac. lib. VI. latè super hac re. cuius verba hæc huc maximè spectant: Τὶ οὖν ἄτοπον εἰ καὶ τοῦ οἴνου τὸ τρυγῶδες, ὡς κείμενον ἢ σκύβαλον ἡ διήθησις ἐξαιρεῖ. Fæcem vino nimirum hoc modo tolli. Glossæ veteres Græcolatinæ: Διυλίζω, *Defæco, Fæco, sacco, percolo.* De hoc passim sciptores prisci, Lucretius, Horatius, Plinius, Martialis, & medici nonnulli: vt notarunt viri docti. Columella lib. X. *Saccus, inuersæ metæ similis, qualis est quo vinum liquatur.* Eleganter Seneca Epistola LXXVII. *Nihil interest centum per vesicam tuam, an mille amphoræ transeant: saccus es.* Sed in mendo cubat eiusdem doctissimi scriptoris locus Epistol. LXXXV: *O hominem calamitosum! nescit viuere. non pacata aqua lauabatur, sed sæpe turbida; &, cum plueret vehementius, penè lutulenta.* Inuehitur in sumptus immodicos, quibus suo æuo lauabatur, balneaque P. Scipionis simpliciter nullisque impensis extructa laudat maximè. Sed quid sibi vult, *pacata aqua?* Liber scriptus meus, *siccata aqua.* Scribendum scilicet, *saccata aqua.* Quosdam suo tempore tam molles & delicatos indicat, vt etiam aqua per saccum percolata purgataque in balneis sese lauarent. Nihil hac emendatione clarius.

9 *Naccam.* Plerique è vulgatis, *Nacam,* tamquàm nomen proprium. Venet. *nactam.* Ms. *vaccam.* Bas. I. *nomina.* Festus: *Naccæ appellantur vulgò fullones, vt ait Curiatius: quod nauci non sint, id est nullius pretij.* Persius:

Non pudet ad morem discincti viuere naccæ?

Sed

Sed eadem ferè hîc Beroaldus.

Ibid *Proximum*. Scriptum exemplar, *proximus*.

11 *Libertate*. Vulg. *libertatem*.

17 *Adhuc adulteros*. Ms. *& adhuc adult.*

18 *Multis*. Idem, *multum*.

19 *Primum antecursoriam potionem*. Emendatio hæc Beroal. est. Vulgati veteres, *accursoriam pot.* Ms. *post occursoriam potionem*. Rectè putem appellari Antecursoriam potionem, quæ Gustatio aliis dicta. Hæc erat potio in principio mensæ. Petronius: *Iussi ergo discumbimus: &, gustatione mirifica initiati, vino etiam salerno inundamur*. item: *Allata est gustatio valdè lauta. nam iam omnes discubuerant, præter ipsum Trimalcionem*. Sed videndus Lipsius Antiquar. Lection. lib. III.

21 *Contigebat*. Sic Ms. Vulgò vulgari more, *contingebat*. Semper veteres Tagere, Contigere, Attigere. Plautus Bacchidibus: *Si attigas eum manu*.

23 *Crurum eius fragrium*. Mira locutio, *crurum fragium*. *Crurifragium* fortasse scripsit. Glossæ priscæ: Σκελοκοπία, *Crurifragium*. Alexander ad Aristotelem, interprete vt quidam volunt, Corn. Nepote: *Tunc ego locorum demonstratores, qui nos semper in insidias ducebant pessimè, merito crurifragio puniri iussi.*

24 *Alueo ligneo, quò frumenta purgari consueuerant*. De simili Plato Timæo: ὥσπερ τὰ ὑπὸ τῶν πλοκάνων τε καὶ ὀργάνων τῶν περὶ τὴν τοῦ σίτου κάθαρσιν σειόμενα καὶ ἀναλικμώμενα. τὰ μὲν πυκνὰ καὶ βαρέα, ἄλλῃ. τὰ δὲ μανὰ καὶ κοῦφα εἰς ἑτέραν ἵζει φερόμενα ἕδραν.

Ibid. *Frumenta purgari*. Amplius vulg. *frumenta confusa purgari*.

Pag. 159. vers. 3. *Nec destitit; donec eius voluntati succubuit maritus. & sic, ignarus suorum, domus alienæ percenset*. Hæc omnia ignorat Ms.

5 *Infortunium*. Idem, *fortunij*.

7 *Rumore*. Idem, *visore*.

9 *Furtiuos amplexus*. Idem, *furtunatos ampl.*

10 *Lauati*. Vulgò, *lauti*.

13 *Quæ fustium flexu*, &c. Hæc vulgò non æquè bene, *quæ fustium flexu erat in rect. ag gr. cum laciniasq; circumd.* &c.

15 *Suffusa*. Ms. *suffissa*. Quid si, *suffita*?

16 *Secura participabat*. Vulg. *sec participat*. Ms. *securè participabat*.

17 Interdum

17 *Interdum*, Hic etiam repofuerat Beroaldus, *Interim*.

22 *Salutem ei fuerat imprecatus.* Vetus Poëta Ammianus Epigramm. Græc. lib. 11:

Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ἐὰν πτάρῃ. οὐ γὰρ ἀκούει
Τῆς ῥινὸς πολὺ γὰρ τῆς ἀκοῆς ἀπέχει.

Vnde paret antiquum morem fuiſſe imprecandi ſternutanti, DEVS TE SERVET.

26 *Reſſlantem.* Sic Ven. Ald. Ms. Rom. & Beroald. Colon. *eſſlantem*.

28 *Reſpecto.* Vulg. *reſpectato*.

30 *Abſque noxa.* Ms. *atque noxa*.

33 *Deportat.* Idem, *deportatum*.

Ibid. *Tunc uxorem.* Vul. *Tum uxor.*

Pag. 160. verſ. 1. *Secederet.* Scriptus liber, *ſuccederet*.

4 *Eram.* Idem, *erat*.

5 *Triſtius.* idem, *triſtium*.

11 *Notam.* Vulgatum antè, *nomen*.

13 *Et tamen.* Ms. *& tā.*

16 *Temporius.* idem, *tempr̄s.* al. *temporius.* Editum antè, *temperius.* Sed Gloſſæ H. Stephani: *Temporius*, Ἐνωρότερον.

17 *Profugerat prorſus ieiunus.* Vulg. *ne profugeret prorſus ieiun.*

18 *Menſam poni.* Ms. *menſam potius.* Bona hæc emendatio Philippi.

22 *Mecumq; ſedulo deliberabam, ſi quomodo poſſem.* Lego, *mecum quoque ſedulo deliberabam, ſi quo modo poſſ.*

23 *Præbere.* Vulg. *perhibere*.

24 *Inſtar teſtudinis.* Ms. *ad inſtar teſtud.*

27 *Vniuerſa nos.* idem, *vniuerſarios.* al. *vniuēſa nos.*

29 *Prominabat.* idem, *prominebat.* Vide ſuprà.

Ibid. *Opportuniſſimam.* Vulg. *optatiſſimam*.

Pag. 161. verſ. 8. *Nec ad exemplum machinæ truculentæ.* Ms. *vt ad exempl.* &c. Ceterum ſcripſerim, *nec ad exemplum mœchæ truculentæ.* De vxore ſua ſentit.

10 *Ad diſcrimen vocalo capitis.* Adi Cuiacij Obſeruat. lib. VI. cap. XI. Ræuardum noſtrum Varior. lib. IV. ca. VI.

11 *Atque pulcellum.* Repone ex Ms. *tamq; pulc.*

18 *Blanditie.* Sic reſcripſi ex codice ſcripto, & notaui etiam ſuprà ad lib. V.

20 *Diſcluſa*

20 *Disclusa.* Ms. *discola.* al. *discussa.*

27 *Sociatus.* idem, *sociata.* & *τὸ corrumpis* non agnoscit.

30 *Fortissimus.* Ms. & Bas. 1. Emendat Beroaldus, *formosissimus.*

31 *Diruptus.* idem, *diruptu.*

33 *Proturbauit domo.* Hoc malui, quàm, *perturbauit.* Membranæ, *pturb.*

Pag. 162. vers. 3. *Ad familiares feminarum artes accenditur.* Legerim potius, *ad famosas artes accingitur.* Sic suprà: *Ad expugnandam domus tenacem disciplinam totis accingitur viribus.* Virgil.

—— Magicas inuitum accingier artes.

4 *Veteratricem* Scripta lectio quorumdam è vulgatis, *veratricem.* non malè, de Maga & saga femina. Ennius:

—— Satis vates verant ætate in agunda.

10 *Primis adhuc.* Ms. *p^us adhuc.*

13 *Præter præmij destinatum compendium.* idem, *post præmij prædestinatum comp.*

18 *Argumentaberis.* Vulgò, *argumentaueris.*

Ibid. *Stultule asine.* ibidem, *astutule asine.*

19 *Contentus.* ibidem, *contectus.* Notaui suprà.

28 *Pistori.* Ms. *pistoris.*

29 *Collocutura*, idem, *colluentuia.*

31 *Opifices.* idem. *opificis.*

Pag. 163. vers. 2. *Clamantibus.* Vulg. *postulantibus.*

Ibid. *Nullus respondit dominus.* ibidem, *nullus respondit, domini.* Comicum, Nullus dominus: vt, Nullus dixero.

4 *Maius peiúsque* Vulgarij libri, *malum peiusq.*

7 *Iamq; exanimem.* Iidem, *atque exan.*

11 *Occurrit.* Rescribe ex Ms. *accurrit.*

12 *In quo pridem.* Vulg. *in quod pridie.*

Ibid. *Mæsta, atque* Iidem, *mæstáque.*

18 *Et cum.* Ald. *Ea cum.*

20 *Fecit* Vulg. *facere*

25 *Vt commune labore.* Ms. *vt cum comm. lab.*

31 *Incuruus* Idem, *incuuius.*

32 *Tacita quiete.* Idem, *placita quiete.*

Pag. 164. vers. 3. *Sub dio.* Ber. Ald. *sub diuo.* Ms. *sub duio.*

4 *Continuo discruciabar.* Vet. *& cont. dis.* addita copula.

13 *Cœnosi succus.* Ms. Ald. Ven. *cœnosi sucus.* quidam, *cœnosi succi.* Succus quarto inclinandi ordine, quomodo loquuntur Grãmatici: vt, Lectus in Plauti Amphitruone:

——quam lectus vbi cubuisti concaluit locus.

rectè notante Prisciano; & malè aliter accipiente I. Palmerio. Sic Cornificius de Cænis Deorum lib. 1: *Ipsis verò ad Cereris memoriæ renouandæ gratiam, lectus sternuntur.* apud eumdem Grammaticum lib. VI. Sic Sonu apud L. Sisennam lib. III. Historiar. *Postquam in sonu signorum prælium magno cum clamore virorum commissum est.* De loco Plauti monuit hoc loco etiam Beroaldus. nos repetere debuimus; ne ij sequendi putentur, qui super hoc veteres Grammaticos non audiunt.

14 *De pago.* Vulg. *qui pago.*

15 *Madescens.* Iidem, *madefactus.*

19 *De prædiis suis.* Vulgarij libri, *de præsidiis suis.* Baf. 2. editionem expressimus.

23 *Stadium.* Codex scriptus, *gradum.*

26 *In poculis mutuis altercantibus.* Vulgo non legitur præpositura, *in*, quæ tamen non omittenda. Simile genus loquendi iam sæpius hic nobis restitutum.

29 *Personabat.* Ms. *ipabat.*

Pag. 165. vers. 1. *Iussum.* Idem, *visum.*

2 *Cubili.* Idem, *cubiculi.*

4 *Quod scimus illud.* Idem liber hæc non agnoscit.

7 *Ostentum.* Idem, *ostensum.*

9 *Terra dehiscente imitus.* Vulg. *terra dehiscens imitus*: Ms. *terra dehiscente vnicus.* Imitus, vt Radicitus, Largitus: quod restituit etiam rectè Lipsius in Gellio lib. XVII. Noct. Attic. vbi de Ætna: *Atque ille Græcos quidem fontes imitus ignes eructare*, &c.

Ibid. *Largissimus.* Ms. *Largissimi.*

11 *Perspergunt.* Idem, *perspargunt.*

13 *Omne vinum.* Idem, *ẽẽ vinum.*

25 *Subdito.* Idem, *subito.*

Ibid. *Visa etiam interea mustela.* Vulg. *Visa est interea mustela.*

16 *Attrahentes.* Ibid. *attrahens.*

17 *Exsiluit.* Manuscriptus liber, *exiliit.*

20 Deiecerunt

20 *Deiecerunt*. Sic idem liber vetus, & in margine, al. *deiectant*. Vulg. *deiecerant*.
23 *Teterrimæ formidinis*. Quidam è Vulgat. *deterrimæ form.*
28 *Vetus familiaritas*. Ms. *vera famil.* & al. *verus fam.*
Pag. 166. verſ. 3. *Finiumq; inani*. Idem, *finiumq. niarum.*
14 *Mediatorum*. Idem, *meditatiũ3*. al. *meditatorum*.
15 *Auriculis*. Idem, *aũiculis*.
19 *Tyrannicam ſuperbiam*. Idem, *tyrannica ſuperbia*.
21 *Locupletium*. Idem, *locuplectium*.
24 *Fuit*. Idem, *fũit*.
27 *Exicare*. Vulg. *exiccare*. Exſicare, ſiue exſicere ſupra notatum nobis ad lib VIII.
28 *Tranſeuntium viatorum paßiuis morſibus annulatos laxari*. Canes qui vincti erant annulis ſuis, iubet laxari, ad mordendos inuadendoſque paſſim omnes ſine vllo diſcrimine tranſeuntes viatores. Sed valde corrupta hæc antè: duplexque hoc loco nobis haud parui momenti emendatio. Prior, *paßiuis morſibus*. lectum enim fuit, *paßim morſibus*, emendante Beroaldo. At vetus excuſa, etiam illa lectio quæ in libro ſcripto, *paßibus morſibus*: vnde ſcripſimus id quod expreſſum eſt. Paſſiuum id quod paſſim commune eſt, vulgare, confuſum. Sic ſupra lib. VI. *Diſcerne ſeminum iſtorum paßiuam congeriem*. Infra lib. XI. *Perdicinina colla paßiuè diſperſi*. Hinc conieci ſcribendum Florid. lib. II. *Paßiuis verbis, ſoluto loquutu, libera oratione*. Dictio hæc Afrorum propria fuiſſe videtur. non enim eam ſemel dumtaxat in Tertulliano, ſed & concilio Carthaginienſi etiam repperire eſt: vt notatur à B. Rhenano. Presbyter ille lib. De carne Chriſti: *Qui alium faciunt Ieſum, alium Chriſtum; alium elapſum de mediis turbis, alium detentum; alium in ſeceſſu montis in ambitu nubis, ſub tribus arbitris clarum; alium ceteris paßiuum, ignobilem*, &c. Lib. I. aduerſ. Marcionem, Paſſiuum nomen Dei, & Paſſiuum conuictum dixit: Paſſiuos diſcipulos, aduerſ. Valentinian. Paſſiuum cenſum, de Monogamia. Et Paſſiuitas pro libertate, & communione, confuſione, de Pallio, Apologet. Aduerſ. Hermog. de Anima, de Pudicitia, & alibi. Altera emendatio eſt, *annulatos laxari*. vbi vulgò erat, *alumnatos laxari*. Ms. *annallatos*.

Annulatos, reposui: id est, colligatos, vinctos. Sic supra: *Pedes annulati*. Glossæ H.Steph. *Anatus*, *Δακτυλιοφόρος*, *Συμποδισθεὶς*. Lego, *Annulatus*. Annulus enim pro compede, catena, à similitudine scilicet, quæ illi cum annulo. Mart.

Annulus iste tuis fuerat modo cruribus aptus.

Plauti locum, doctis viris sæpius tentatum, emendandum ita putaui, Menechmis:

Nam se ex catenis eximunt aliquo modo.
Tum compediti annulum lima proterunt,
Aut lapide excutiunt clauum.

& malè vulgò legi, *ianuam lima prot.* Gulielmio nostro reponente licet, *laminam lima prot.* Nam Laminæ hic nullus locus, quandoquidem de compede sermo. & aliud est in Lucretio Propertioque quos idem amicus noster adducit, quam quod in Plauto denotare vult. Vice versa D. Ambrosius pretiosis istis annulis oneratas mulieres vinctis & compeditis in carcere comparat. Locus elegans lib. I. de Virginibus: *Hinc collum catena constringit, inde pedem compes includit. Nihil refert auro corpus oneretur, an ferro. Si ceruix premitur, si grauatur incessus; nil pretium iuuat: nisi quod vos mulieres ne pereat vobis pœna trepidatis. Quid interest vtrum aliena sententia an vestra vos damnet? Hinc vos etiam miserabiliores, quam qui iure publico damnantur; quod illi optant exui, vos ligari.* Similiter Basilius Magnus luculentissima illa Oratione ad Diuites: *χρυσὸς δὲ περὶ σφίγξων καὶ βαρυτίμους τῶν λίθων ὁ μὲν τις αὐταῖς περιμετωπίδιος γίνεται κόσμος, ὁ δὲ περιαυχένιος. καὶ ἄλλος ἐν ζώναις, καὶ ἄλλος τὰς χεῖρας δεσμεῖ καὶ τοὺς πόδας. χαίρουσι γὰρ αἱ φιλόχρυσοι δεδεμέναι ταῖς χρυσοπέδαις, μόνον ἐὰν ὁ δεσμῶν αὐτὰς ᾖ.* Atque horum locorum collatio non iniucunda mihi visa. & iccirco latius ea adscripsimus.

33 *Compescunt*. Sic scriptus liber, sic omnes vulgati. Reponunt alij, *comparcunt*. ego aliquando, *compercunt*. Sed ἀρχαικῶς *compescunt*, id est *compercunt*. Sic Pascere, pro parcere alibi apud Festum: nempe vt Asa, ara: Valesius, Valerius, & sexcenta alia, in quibus littera S olim posita, cuiusque locum postea occupauit R.

Ibid. *Eo magis*. τὸ *eo* in membranis non est.

Pag. 167. vers. I. *Consertam*. Membranæ, *confectam*.

5 *Sic*

5 *Sic frustatim.* Sic non erat in vulgatis.
8 *Læuis manibus.* Sic rectè scriptus noster. Vulg. *leui manib.* Adi Beroaldum.
10 *Conterrere.* Vulg. *conterere.* Vtrumque ferri potest.
12 *Interiit.* Iidem, *interiisset.*
13 *Tam hercules.* Scriptum exemplar, *tm̄ hercul.*
18 *Transadegit.* Minimè gentium hic legendum, *transadiit.* Suprà notauimus.
20 *Telum transiectum.* Vulg. *telum transuectum.*
32 *Triumphandum scias.* Antè, *triumphatum.* Scripta lectio recta, nec alia admittenda.

Pag. 168. vers. 5. *Nec tamen sui molliorem prouocauerant.* Hæc desunt membranaceo libro.
7 *Complexu.* Vulg. *amplexu fortissimo arripit.*
8 *Ferro vibrato.* Iidem, *ferro librante.*
11 *Prodigiosa.* Ms. *prodigia.*
18 *Cæruleus corruens.* Vulgò, *tremulus corruens.* Cæruleus color rectè dicatur, morte morientis violenta.
21 *Depensis pro prandio.* Ms. *depransis pro prandio.*
23 *Veneramus.* Idem, *venimus.*
31 *Vite, quam.* Idem, *vici q.*

Ibid. *Prouurbat.* Vulg. *perturbat.* Etiam suprà hoc restituimus, ipso hoc libro.
33 *Græcè subiiciens.* Bene correctum è libro veteri. Vulg. *ægrè subiic.* res enim ipsa hoc nostrum flagitat.

Pag. 169. vers. 3. *Sarcinas præsidis nostri cum ceteris iumentis debet aduehere.* Quidam, *auehere.* Eamdem in rem Paulus noster L. IV. de Publican. *De rebus quas in vsus aduehendas sibi mandant præsides, D. Hadrianus præsidibus scripsit,* &c.
7 *Precatur.* Vulg. *deprecatur.*
9 *Hic ipse.* Ibidem, *hæc ipse.*
15 *De vastiore nodulo.* Ms. *deuastiore nodulo.* Num, Deuastus nouiter dictum, vt Deparcus?

Ibid. *Diffindere.* Idem vet. *diffundere.*
16 *Simulánsque.* Ald. Ven. Ms. *simulans quærere.*
17 *Contingere.* Ms. *tangere.*

Ibid. *Summissus atque incuruatus.* Liber idem scriptus hæc non habet.

26 *Eum plagis*. Scriptus item, *cum plagis*.
29 *Asportans*. Vulgatum, *adportans*.
Pag. 170. verf. 7. *Nutabundus*. Ms. *mirabundus*.
11 *Istas tunc clades enarrat suas*. Vulg. *istam tunc cladem enarrat suam*.
14 *Sacramenti genium*. Ms. *sacra genium*.
Ibid. *Verebatur*. Idem, *uberat*.
17 *Illico occultari*. Scribo, *illic occultari*.
27 *Non vidisse*. Vulg. *nec vidisse*.
30 *Scrutinio*. Glossæ Græcolatinæ: *ζήτησις*, *Controuersia*, *Scrutinium*, *Quæstio*. De hoc scrutandi ritu elegans locus Petronij Arbitri Satyrico, qui longior, quam vt possit, vt debeat hîc adscribi.
32 *Ministeriis*. Vulg. *ministris*.
Pag. 171. verf. 1. *Comparere*. Scriptus codex, *apparere*.
3 *Ad illius*. Vulg. *at illius*. Ms. *ad vllius*. Fortè, *ac illius*.
10 *Pœnas capite pensurum*. Vulgò solummodo, *pœnas pensurũ*.
16 *De meo prospectu*. Melior fortè scripta lectio, *meum prospectum cauillari non desinunt*.

PETRI COLVI
IN METAMORPHOSEON LIBRVM X.
NOTÆ.

PAG. 171. verf. 28. *Meus quidem dominus hortulanus*. Dictio *hortulanus*, abest à scripto libro. & rectè. enim glossema videtur fuisse.
30 *Impotentiam*. Scripsi olim, *insolentiam*. vt libro præcedenti suprà: *Nec miles ille familiarem cohibere quiuit insolentiam*. nam sic apud Senecam Epistola XLII. legeram: *At odit eos qui subita & magna potentia insolenter vtuntur*. Sed monuit me liber meus vetus ibi quoque legendum, *qui subita & magna potentia impotenter vtuntur*. Sic Impotenter etiam apud Quinti-

Quintilianum Instit. lib. I. *Ne quid improbè, ne quid impotenter faciat, monendus est puer.* & ipsum Senecam de Beneficiis lib. IV. *Qui non ipsis, quas impotentissimè fecit, speciem aliquam induat recti.* Itaque in Apuleio nihil mutandum: Seneca vero emendandus fuit.

Pag. 172. vers. 3. *Ceteris his longius lucens.* Ms. *cetera longiorem lucens.*

4 *Sic etiam.* Vulg. *Sed etiam.* Ms. *hastisti*, pro *hastili.*

13 *Ac nefarium.* Ibid. *& nefar.*

16 *Consequenter pietate modestiáque.* Ms. *sequenter pietate & modesta.*

19 *Iam adaque.* Ex Ms. τὸ *adaquè* additum: cuius vicem etiam alias legi notatur, *adeóque.*

20 *Supergresserat.* Sic idem vet. cod. & al. *supergressus erat.* Vulg. *supergesserat.* Vnde politissimus Dousa diuinabat scribendum, *supercesserat.* Sed quidni *supergresserat*, id est, supergressus erat? an non testis satis locuples Priscianus, qui lib. VIII. & Congredior & Congredio veteres dixisse notat?

24 *A socco ad cothurnum ascendere.* Socci enim calcei humiliores: cothurni altiores, ob dignitatem personarum Tragicarum repræsentandam maiorem. Hinc histriones Tragici, Alti incedere, dicti Senecæ. Sed correctione eget locus eius Epistol. LXXVI. *Nemo ex istis, quos purpuratos vides, felix est: non magis quam ex illis, quibus sceptrum & chlamydem fabulæ assignant, cum præsente populo elati incesserunt & cothurnati; simul exierunt, excalceantur, & ad staturam suam redeunt.* Quod vt suspicer, facit liber meus vetus, qui habet, *lati incesserunt.* inuertamque litteras, *alti incess.* subiicit enim, *& ad staturam suam redeunt.* Sic idem Epistola CXV. *Omnium istorum, quos incedere altos vides, bracteata felicitas est.* Lucianus, etiam ita Menippo: Καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν, πένης καὶ ταπεινὸς περιέρχεται. qui locus ferè eiusdem sententiæ cum hoc Senecæ. Sed & Anacharside: Εἶδον, ὦ Σόλων, ὡς φής, τοὺς τραγῳδοὺς καὶ κωμῳδούς, εἴ γε ἐκεῖνοί εἰσιν, ὑποδήματα μὲν βαρέα καὶ ὑψηλὰ ὑποδεδεμένοι, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα πεποικιλμένοι, &c.

25 *Elementis.* Fortè scribendum, *alimentis.*

27 *Facile ruborem*. Ms. *Facili ruborem tenuem deprimens silentio.*
29 *Exæstuabat*. Idem, *æstuabat*.
30 *Ac languore simulato, vulnus animi mentitur in corporis valetudine.* Idem vet. *ex lang. simul. vulnus cum*, al. *iã, ment. in cor. val.* Fortè, *vulnus iam*. Mentem vidit huius loci Beroald.
33 *Pallor deformis*. Non displicet scriptura vetus, *pallore deformis*.

Ibid. *Lassa genua*. Legebam, *lapsa genua*. Poëta primus: *Genua labant*.

Pag. 173. vers. 4. *Caloris intemperantia*. Ms. *coloris int.*
7 *Tamen docto*. Idem, *tã docto*.
8 *Aliquam*. Vulg. *aliquem*, Rectius ad feminam, de qua hîc sermo.
9 *Dirupit silentium*; *& ad se vocari*. Vulg. *rupit silentium*, *& aduocari*.
10 *Scilicet ne ruboris admoneretur*. Sic emendaui. Vulg. *sed ne rub. ad.* Scriptum olim, S3: quod *sed*, quod etiam, *scilicet* est. Sic lectum malè Floridor. IV. *Cui sed multò tanto præstat illa altera mercis, quam Thalem memorant suasisse*; cum scribendum esset, *scilicet multo tanto*, &c. Vt cudi iussimus.
12 *Ægræ parentis*. Plerique è vulgat. *ægrè par.*

Ibid. *Tristitie*. Vulg. *tristitia*. Beroaldi editio nostræ adsentitur.
15 *Vt in quodam*. τὸ *vt* in nullo vulgatorum est.
18 *Caperet*. Ms. *capet*.
20 *Caussas*. Antè, *caussam*.
21 *Solitudinis*. Ms. lib. *sollicitudinis*.

Ibid. *prorumpit*. Idem, *prorupit*.
22 *Laciniaque*. Idem, *lacrymáque*.
24 *Et etiam*. Idem copulam *&* omittit.

Ibid. *Salus vnica mihi vitæ ipse es*. Vulg. *Salus vnica mihi tute ipse es*. In Ms. erat, *nihil vite tute ipse es*. Vnde verum putaui. id quod iam expressum est.
27 *Tua caræ parentis*. Antè vulgò, *tua caussa peremtis*.
29 *Illius enim recognoscens imaginem in tua facie*. Vulg. non æquè bene, *Illius en. rec. im. mutua facie*.
31 *Nam quod nemo nouit, pæne non fit*. Ms. *Námq; nemo nouit*, *pænè non insit*.

Pag.

Pag. 174. verſ. 1. *Exaſperandum.* Vulg. *exaſperandam.* & paulò poſt, *leniendam.*

3 *Vt bonum.* Vulg. item, *vt & bonum.*

5 *Profectione, liberum.* Ms. *Proſtitutione,* τῷ *liberum* omiſſo.

7 *Conſilio pleniore.* Vulg. *magno & ampliore conſilio.*

13 *Maturatæ ſpei.* Ms. *maturitate ſpei.*

15 *Modo illud.* Idem, *modo aliud.*

Ibid. *Fruſtratur eius aſpectum.* Idem, *fruſtratus eius conſpectum.*

16 *Nuntiorum varietate* Scribit Lipſius, *mendaciorum varict.* è compendio, *mdaciorum,* natum ratus errorem.

18 *Tranſtuliſſet.* Ms. *tranſiulit.*

26 *Proprius peſſimæ feminæ filius.* Ald. *prius.* An, *primus?*

30 *Hauſtu.* Vulg. *baſiſtum.* & poſt: *Atque vbi fratri,* &c.

31 *Illico repentina.* Vulgares item libri, *Illius quoque rep.*

Pag. 175. verſ. 5. *Miſitq; protinus curſorem.* Idem, *Miſſoq; protinus curſore.* De ſeruis Curſoribus hic Beroaldus. Eſt & locus Senecæ Epiſtol. CXXIII. *Omnes iam ſic peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen curſorum antecedat.*

8 *Perſonata nimia temeritate.* Fortè ſcribendum, *perſonata mima temeritate.* Notarunt viri docti hanc dictionem ſæpius ab imperitis librariis, in veteribus ſcriptoribus loco motam. Sic rectè emendat doctiſſimus mihiq. amiciſſimus vir Th. Canterus apud Arnob. lib. V. *Et Accessu blandus adulto comes, &, qua ſolum poterat, mimus, tectis aſſentationibus,* &c.

9 *Hic quidem.* Ms. *Hacquidem.*

13 *Nec tam immanibus.* Vulg. *Nec tamen immanib.*

15 *Gladio comminari.* Ms. *gladium comminari.*

17 *Videbat.* Idem, *iubebat.*

19 *Scilicet damnatum iri.* Scriptum, *ſcil. damnuu iri.* Scribo, *ilicet damnatum iri.* 20 *Impellebatur.* Vet. cod. *implebatur.*

21 *Sepulturæ filij.* Vulg. *ex ſepultura filij.*

29 *Nece.* Idem, *cæde.*

Pag. 176. verſ. 2. *Metu periculi.* Ms. *metu' periculi.*

8 *Damnaretur aliquis inauditus.* Diuorum Seueri & Antonini reſcriptũ, Ne quis abſens puniatur. L. 1. D. de Requir. reis: Quo reſpicit Tertullianus Apologetico: *Reſpondendi altercandi facultas patet; quando nec liceat indefenſos, & inauditos omnino damnari.*

9 *Pace placida.* Idem, *pace placita.*

13 *Praconis vocatu.* Idem, *pr. p̄catu.*

Ibid. *Accusator intendit.* Minus rectè vulgò, *accusator incedit.* Iudicij & accusationis verbum, Intendere. Plautus Milite: ——*Pergin' scelestè intendere, atque hanc arguere?*

14 *Inducitur.* Vulg. *introducitur.*

17 *Sermocinantibus.* Ms. *sermocinationibus.*

18 *Accusator egerit.* Vulg. *acc. innexerit,* vel, *vexerit.*

Ibid. *Quibus rebus diluerit reus.* Ms. *quibus reus diluerit reus.* Prius illud *reus*, vt repetitum frustra, tollendum censeam, & sic legendum: *Quibus autem verbis accusator egerit, quibus diluerit reus.*

19 *Altercationésque.* Ms. lib. *altricationésque.*

21 *Concepi.* Idem vet. *comperi* quod placet præ isto.

25 *Qui solus hac.* Idem, *qui solus ē hac.*

27 *Cruciarius.* Monstrum vocabuli in Ms. *emaciatius.* Et audi quæ ad marginem: *Emaciatus ab emo, id est, vitiatus non est.* Hæc mihi folia Sibyllæ. Vulgaris lectio proba. Isidorus Origin. lib. x. *Cruciarius, eò quod sit cruce dignus.* Petronius: *Itaque cruciarij illius parentes, vt viderunt laxatam custodiam, detraxere nocte pendentem.* Ex scripta lectione conieci aliquando, *mastigiarius.* Sed desisto.

28 *Vel conferta.* Ms. *velle conferre.*

30 *Vocasset.* Idem, *vacasset.*

31 *Mandauerat.* Idem, *mandauerit.*

Pag. 177. vers. 6. *Æquus.* Idem, *equo.* Bas. 1. *aequius.*

9 *Vrnam aneam.* Vulg. *vrnam aream.*

15 *Hoc ad ordinem.* Ms. *hanc ad ordinem.* Fortè, *hac ad ord.*

16 *Approbatus me vixisse.* Ms. *approbatum me dixisse.*

23 *Mecum olim.* Vulg. *me non olim.*

24 *Morbi.* Scriptus cod. *morbo.*

28 *Moliri.* Idem, al. *muniri.* Num vt supra lib. VIII. *Quas pradas munitis?*

30 *Accepi,* Idem, *accipi.*

31 *In hoc ipso sacculo conditos eos, annulo tuo pranota.* Ms. *condito eos.* Mos vetus, pecuniam in sacculo conditam annulis obsignare. Scæuola L. VIII. de Lege commiss. *Die statuto emptor testatus est se pecuniam omnem reliquam paratum fuisse exsoluere,*

exſoluere, & ſacculum cum pecunia ſignatorum ſignis obſignauit. Pertinet huc locus Iul. Cæſaris ad Piſonem: *Locellum tibi ſignatum remiſi.* qui laudatur Chariſio Inſtit. Grammatic. lib. I.
33 *Nummulario præſente comprobentur.* Mos qui adhuc hodie durat. Donatus in Eunuch. Terentij ſcribit, hos Spectatores pecuniæ, id eſt, probatores dictos. Huc facit etiam locus Menandri:

Ἀλλ' ἐπὶ τράπεζαν μὲν φέρειν τὴν ἀξίαν ἵνα
Εἴτ' ἀργύρεοι καλὸν ἐστὶ δοκιμαστὴς ἴδῃ.

Vbi δοκιμαστὴς, Nummularius, ſiue Spectator pecuniæ.

Pag. 178, verſ. 4. *Frater.* Sic Ms. cod. & Baſ. I. Repoſuit Beroaldus, *alter.* præter rem.
6 *Corripit.* Vulg. *corripere.*
7 *Pallor infernus.* Scriptus cod. *pallor in facie.*
10 *Affanias.* Vulgati quidam, *affamias.* Vet. cod. *asānias.*
11 *Vacuum.* Vet. *Vacari.*
12 *Rurſus.* Vulg. *prorſus.*
13 *Arceſſere mendacij.* Vulg. *accerſire*, vel, *accerſere.* in Ms. *accreſcere.* Vnde cum Beroaldo repoſui, *arceſſere.*

Ibid. *Præter.* Editum antè, *propter.*
20 *Obfirmatus mira præſumptione.* Ms. *obfirmatam mirabiliter præſumptionem.* al. *affirmatum mira præſ.* Vulgò rectè legi, oſtendi ſuprà ad lib. VIII.
23 *Vel contra.* *Vel* non eſt in vet. lib.

Pag. 179. verſ. I. *Mandragoræ illud.* Vulg. *mandr. illuis.* Vnde legebam, *mandragoræ ſuccum.* Sed iam ſcripta lectio magis placet: quæ etiam habet poſt, *morte ſimillimi ſoporis efficax*; cum vulgò legeretur, *morte ſimil. ſop. efficacem.*
2 *Deſperatiſſimum.* Ms. *diſpatiſſimum.*
5 *Tolerare.* Idem, *toleret.*
12 *Nemo de curia.* Idem, *Nemo decurio.*
18 *Obſtrictus atque obditus.* Vulg. *inſtrictus atq. obd.* Placuit Paronomaſia quæ in veteri codice.
19 *Portatur.* Vulgarant etiam, *deportatur.*
23 *Sinuntur aurei.* Ms. *ſumuntur auri.*
24 *Fabuloſa.* Idem, *fauoſa.*
28 *Volutabar.* Idem, *voluptabar.*

Pag. 180. verſ. I. *Piſtor dulciarius.* Iſidorus Origin. lib. XX. cap. II.

cap. II. *Dulcia sunt genera pistorij operis à sapore dicta. melle enim adsperso summuntur.* Ergo nihil mutandum in nostro suprà lib. IV. *Dulciolis ventrem saginare.* Glossæ veteres: Γλυκιεργάτης, *Dulciarius*, &: Πλακεντάριος, *Placentarius*, *Dulciarius*.

2 *Sapidissimis intrimentis.* Mendosè antè Vulg *sap. nutrimentis.* Bas. I al. *intrimentis.* Testatur etiam Beroaldus quosdam suo æuo legisse, *intrimentis*: & locum ex Terentij Phormione cum Donato rectè adducit. Sic Intritum etiam infrà lib. XI. *Insuper fluctus libant intritum lacte confectum.* Hinc etiam Protrimenta. Suprà lib. VIII. *Femurq; eius ad similitudinem perditi detractum, & accuratius in protrimentis sapidissimè decoctum, appone domino, ceruini vice* Retrimenta paullo aliter. Glossæ antiquæ: Ἀπότριμμα, *Retrimentum.* &: Ἀπόσμηγμα, *Retrimentum.* Varro Prometheo: *Retrimenta cibi, quæ exierunt per posticum, vallem fecerunt.*

5 *Præstinarant.* Ms. *prædestinarant.*

Ibid. *Dominis regiones pluscu'as pererrantibus.* Vulg. *domini region. plusc. pererrantis.*

8 *Benignam fortunam.* Non malè etiam vulg. *beniuolam for.*

11 *Reportare.* Ms. *repare.*

13 *Lucunculos.* Ita scriptus liber, vt & emendauit maximus Turneb. Aduersar. lib. XVIII. cap. XX. Glossæ: *Lucunculus*, τηγανίτης. Afranius Fratriis:

Pistori nubat cur non scriblitario?
Vt mittat fratris filio lucunculos?

Vide Nonium in Lucuns, & ibi veteres.

Ibid. *Lacertulos.* Malim, *laterculos.* Plautus Pœnulo:

——— *Nihil nisi laterculos*
Sesamum, papauerem, triticum, & frictas nuces.

14 *Et complura.* Vulgati solummodo, *plura.*

Ibid. *Scitamenta.* Plerique, *sitamenta.* Plautus Menech.

Aut aliquid scitamentorum obsonarier.

Restituerim libens Milite:

Occœpit eius matri subpa'parier
Vino scitamentis, opiparisq; obsoniis.

vbi passim impressum, *Vino, ornamentis*, &c. Pariter vt apud Senecam Epistol. XCV: *Multorum ferculorum ornamenta coeant & cohæreant.* vbi etiam legere malim, *Mult. fercul. scitamenta*

co. &

co. & coh. Sic Paullinus Epiſtol. ad Aprum: *Varia electarum dapum ſcitamenta.*

15 *Oblatus ego diuinitus dapibus affatim ſaginabar.* Ms. *obl. diuinitus dap. aff. ſaginabat.*

22 *Rancidiora ſeligens, abligurribam dulcia.* Vulg. *iucundiora eligens, abligurriebam dulcia.* ſenſu nullo. Illa quæ muccida, inquit, rancidaq́. ſeligebam, ſeponebam: dulcia dumtaxat abligurribam. Scripſi, *abligurribam.* nam Ligurrire etiam ſcribi in vett. libb. ſemper, teſtis eruditiſſimus P. Victorius ad Varron. de re Ruſt. lib. III. cap. XVI.

30 *Fidem minuere quidem.* Ms. *quidem minuere.*

31 *Diuenditis.* Idem, *diuidentis.*

Pag. 181. v. 1. *Omnia quidem.* *Omnia,* non eſt in vet. cod.

8 *Remedium.* Ms. *medium.*

9 *Procedens ſimultas.* Idem, *procedenti ſimulatas.*

10 *Contentiones.* Idem, *contentionibus.*

Ibid. *Altercati* Idem, *altricati.* Sæpius ita.

15 *Partes electibiles.* Vulg. *paſtus electiles.*

17 *Phineias.* Ms. *Fineias.*

23 *Totos ad me dirigunt animos.* Vulg. *totos dir. ad me omnes animos.*

24 *Hora conſueta velut balneas petituri.* Gell. Noct. Attic. lib. XVIII. cap. XIII. *Lauandi tempus.* Sed quæ illa hora? quod illud tempus? Plinius de Spurinna loquens: *Vbi hora balnei nuntiata eſt, (eſt autem hieme nona, æſtate octaua) in Sole ambulat nudus. Lotus accubat.* Martialis:

Nuntiat octauam Phariæ ſua turba iuuencæ:
Temperat hæc thermas: nimios prior hora vapores
Halat.

Tertullianus de Ieiuniis aduerſ. Pſychicos: *Apud quaſdam verò colonias præterea, annuo ritu, ſaccis veluti & cinere conſperſi, idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt. Balnea & tabernacula in nonam vſque cluduntur,* &c. Ergo balnei hóra octaua; hora nona: hæc hieme, illa æſtate.

25 *Cauernulam.* Vulg. cod. *cauernam.*

28 *Vocatoq; vno, & altero, ac deinde.* Idem, *vocatoq; & altero, ac dein.*

29 *Demonſtrant.* Ms. cod. *demonſtrauit.*

30 *Liber cachinnus.* Vulg. *liberalis cachinnus.*

Pag. 182. verſ. 1. *Ac dein.* Membranæ, *ad dehinc.*

9 *Omne genus edulium ſolidorum, & illibata fercula.* Ms. *& libata fercula.* Sidonius Epiſtol. VII. *Omnia cenſura tua ſalua, illibata ſolida ſeruantur.* Arnob. lib. VII. *Si illibata, ſi ſolida concremari animantium viſcera.* Quod apud Virgilium Æneid. VI.

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis.

B. Ambroſius Inſtitut. Virg. cap. XVI. *Perfectorum autem eſt ſolida eſca,* Paulum interpretans ad Hebr. V. τελείων δὲ ἐςὶν ἡ στερεὰ τροφή. Solida, illibata, edulia, fercula: id eſt integra, quibuſq. nihil detractum, tota: vt Solida ſella apud Verrium, fruſtra Pompeio eum reprehendente. Contra Fauorinus apud Gellium lib XV. cap. VIII. *Quid relinquitur niſi vt delibari ſibi cœnas iubeant, ne edendo defetigentur?* De viſceribus Solidis alias commodius.

11 *Gratiorem.* Liber ſcriptus, *gratioſum,* & poſt ex eodem repoſui *tamen;* cum vulgo legeretur, *tum.*

12 *Eſurienter.* Idem, *exurienter.*

13 *Quidquid potiſſimum.* Vulg. *quid potiſſ.*

14 *Ad explorandam manſuetudinem id offerunt.* Vulg. *ad explorandum manſ. id offerebant.*

15 *Carnes laſere infectas.* Ms. *carnes laſete inf.*

16 *Iure perfuſos.* Idem, *iure eſtu perfuſos.*

20 *Poculum quoque mulſi.* Idem, *paululum quoque mulſi.*

22 *Et multo.* Aberant hæc à vulgat. cod.

23 *Oborta.* Ms. cod. *aborta.*

27 *Clamor exurgit.* Vulg. *Et clamor exurgit.*

28 *Salute me proſequentium.* Non agnoſcit hæc Ms. noſter.

29 *Delibutus gaudio.* Manuſcr. cod. *delibus gau.*

Pag. 183. v. 3. *Inſultare.* Vulg. *etiam ſaltare.* Ms. *inſaltare.*

5 *Commodare; vt quod nollem relato, quod vellem reiecto capite monſtrarem.* Scriptura vet. lib. *commodarem; vt quod vellem relato, quod nollem rei. c. monſt.* Quæ certè melior videtur.

7 *Bibere.* Ms. *liberè.*

10 *Scæuum præſagium.* Malè hic etiam antè, *ſæu. præſag.*

12 *Vulturibus.* Ald. *vulturiis.* Suprà notatum.

15 *Luctantem aſinum, ſaltantem.* Hæc non ſunt in vet. cod.

Pag. 184. verſ. 8. *Honori.* Ms. *honorem.*

11 *Præpoſito*

11 *Præposito illi meo.* Idem, *præposito illi modo.*

15 *Pollens, &c.* Hæc etiam non ſunt in eodem vet. cod.

20 *Expetebant.* Ms. *expectabat.* & ſic quidam è vulgatis.

21 *Depacta eſt,* Idem, *depcata eſt.* An, *depecta eſt?*

22 *Tantum contentus, annuit.* Ms. *tm̃ conſenſum.* Fortè, *tandem contentus.*

23 *E triclinio.* Idem, Ms. *ex triclinio.*

24 *Dudum.* Vulg. *iamdudum.*

27 *Terreſtre nobis cubitum.* Vulg. *terreſtrem nob. cub.* Terreſtre cubitum, vt Peditum, apud Catullum:

Subtile ac leue peditum Libonis.

Gloſſæ: *Peditum,* Πόρδη.

29 *Deſuper breuibus.* Ms. *deſuper de breuibus.*

30 *Aliis nimis modicis.* Malim, *ac iis nim. mod.*

Pag. 185. verſ. 2. *Tænia.* Vet. *cenia.*

6 *Sed multo tanta impenſius cura etiam nates.* Scribere malim, *& multo tanto impenſius crura, etiam nates perſ. m.*

7 *Lupanari.* Scriptus cod. *lupanaria.*

8 *Aduentorum.* Quidam, *aduectorum.*

12 *Prehenſum.* Vulg. *deprehenſum.*

13 *Quippe cùm.* τὸ *quippe* abeſt à ſcripto cod.

14 *Difficile facturus mihi viderer.* Ms. *facilè facturus viderentur.*

15 *Pulcerrimo atque copioſo.* Fortè melius, *pulcerrimè atq. copioſè.*

17 *Proluuium.* Ms. *ad proludium.*

18 *Metu.* Idem, *meatu.*

22 *Ambroſio rore.* Ms. idem, *ab roſeo rore.* Fortè, *ac roſeo rore.* Sic Paulus Silentiarius:

Χείλει σῷ ῥοδέων ἀβροτέρῳ καλύκων.

24 *Ex unguiculis perpruriſcens.* Plautinum. Sticho:

Lepidam & ſuauem cantionem aliquam occipito cinædicam,
Vbi perpruriſcamus uſque ex unguiculis.

25 *Qui dirupta.* Ms. *quid dirupta.*

28 *Commorſicantibus oculis, iterabat.* Vulg. *cum morſicantibus oculis iterauerat.*

29 *Teneo te, inquit.* Petronius: *Et, teneo te, inquit, qualem ſperaueram. tu deſiderium meum, tu voluptas mea. Numquam finies hunc ignem, niſi ſanguine extinxeris:*

32 *Complexa, tum me prorſus, ſed totum.* Ms. *complexato tum me, prorſus*

prorsus & totum recipit. Fortassis etiam scripta lectio ferri potest. nam similem loquendi modum in hoc nostro infrà notamus ad lib. XI.

33 *Ei parcens.* Ms. *p omẽs.* & post, *nisu rapido.*

Pag. 186. vers. *Appliciore nexu.* Putauit rescribendum Beroaldus, *applicatiore nexu.* Sed bene vulgatũ & scriptum, *appliciore n.* tamquam diceretur Applex, applicis: vt Complex, complicis. Et Complices, vt nos dicimus, Complicem. Quæ posterioris æui scriptoribus dumtaxat vsitata vocabula. Sidonius Apollin. Epistol. lib. VIII. ad Lupum: *Sed protinus facto, qui fuerat ipsius factionis fomes, incentor, antesignanus, ceterisq; complicibus oppressis.*

Pag. 186. vers. 5. *Peruigili.* Ms. *peruigil.*

6 *Condicto.* Idem, *condito.*

9 *Libidinis nostræ.* Vulg. *libid. meæ.*

13 *Quæritur.* Iidem libri vulg. *acquiritur.* Num, *anquiritur?*

18 *Quod enim.* Ms. *quod ei.* Et *enim*, quod sequitur, in eodem libro non est.

20 *Per absentiam.* Ms. cod. & Ven. *præ abstinentia.*

23 *Puellam.* Hoc addidimus ex eod. vet. lib.

27 *Iuuenilis.* Idem vet. *iuuenili.*

30 *Custodiam.* Vulg. *custodiæ.* quod iam non sperno.

31 *Sic necessarium.* Ms. *S3 necess.*

Pag. 187. vers. 1. *Ac mox.* Editi cod. antè, *at mox.*

3 *Hæc bene.* Iidem, *hic bene.*

5 *Scæna riualitas.* Hîc quoque vulgò, *sæua riu.*

10 *Rus profecta.* Bene Beroaldus. Ms. *reus profecto.*

14 *Quàm maturissimè.* Vet. *quàm maturimè. Maturrimè* alibi lectum.

17 *Mandato.* Idem, *mandatis.*

20 *Decipula.* Sic Ms. sic Bas. I. editio. Alij, *decipulo.* Decipulum & decipula: vt Acetabulum, acetabula: Mandibulum, mandibula. Quorum alterum feliciter restituit Varroni lib. III. de re Rust. maximus Criticorum.

22 *Vberrimè.* Vulg. *vltimè.*

24 *Bulliret.* Vet. cod. *bulliens.*

26 *Femina.* Idem, *femora.*

27 *Exciti nuntiis.* Idem, *extinctis nuptiis.* al. *extinctis nuntiis.*

Pag.

Pag. 188. verſ. 4. *Vt ille.* Ms. itidem, *vn̄ ille.* quod eſt, *vnde ille.*

6 *Quo confecto.* Emendatum ita nobis è libro ſcripto. Vulg. *Quò conſpectu.*

8 *Sacram.* Ms. *ſacra.*

Ibid. *Sed in eius vice ſubditur alia, Proſerpina ſacra ſaluti.* Hæc non leguntur in Ms. cod.

9 *Et nonnullis.* Vulg. *& inde nonnullis.*

19 *Affero.* Ms. *offero.*

20 *Deſperatione.* Idem, *depperatione.*

24 *Guſtauit.* Vulg. *guſtat.*

31 *Probatus.* Abeſt à libro ſcripto. Poſt pro *ægrè*, idem lib *erga*; Beroald. *ægrā.*

35 *Interdum.* Et hic repoſuerat Beroaldus, *Interim.*

Pag. 189. verſ. 2. *Demerſus.* Codex ſcriptus, *depreſſus.*

9 *Mortuis.* Idem, *mōtis.*

11 *Suæ ſimulatæ fidei.* Vulg. minus rectè, *ſui ſimilis fidei.*

14 *Pauxillum.* Ms. *pauſillum.*

15 *Ob incepti.* Vulg. *ad incepti.*

19 *Materiam.* Ms. *materia.*

20 *Filiam ſuam paruulam.* Vulg. dumtaxat, *filiam paruulam.*

24 *Certa defunctorum liberorum matres ſceleratas hereditates excipere.* Cod. Ms. *cet'a def. lib. mater ſcelerata, hered. eripere.*

26 *Exhibuerat.* Idem, *habuerat.*

31 *Pererrat.* Idem, *pererrant.*

Pag. 190. verſ. 8. *Venefica.* Idem, *Venenatæ.*

9 *Cubicularius.* Non bene hic locus de mendo ſuſpicitur. Cubicularij enim ſerui plurimum contra dominum torti, quod ſecretorum fortaſſis magis participes eſſe putarentur. Quintilianus Declamat. CCCXXVIII: *Seruum torſi cubicularium eius, qui occiſus eſt.*

12 *Certè beſtiis.* Idem, *& certè beſtiis.*

15 *Mortem mihi mea volens manu.* Vulg *mea mortē mihi volens.*

24 *Priori me.* Ibid. *me priori meo.*

25 *Aderat ad conſeptum.* Ms. *erat ad conſpectum.*

26 *Deducor.* Idem, *deducebant.*

32 *Inceſſu geſtuoſi, Græcanicam.* Idem, *inceſſu geſtuoſi Græcanico.*

Ibid.

Ibid. *Pyrricham.* Ms. *ipirrica.* Adhibe Cuiac. Obseruat. lib. XIII. cap. X.

Pag. 191. vers. 3. *Multimodes.* Sic Ms. Nunc magis placet vulgata lectio, *multinodes.*

3 *Terminalis.* Vet. *terminales.*

5 *Paridis scena.* *Paridis,* non erat in vulgatis.

7 *Viretis.* Ms. *virentis.*

11 *Barbaricis amiculis.* Vulg. *in barbar. amicul.* Et post: *puellæ pulcrè indus.*

14 *Chlamyda.* Ms. *chlamyde.*

18 *Bracteis.* Idem, *blacteis.*

20 *Gradus citule referens.* Idē, *gradum scitulè referens,* non malè.

22 *Diadema candida.* Non sequor Ms. qui legit, *diadema candidum.* Pomponius Satyra: *Cuiusuis leporis Liber diademam dedit.* Latius de his similibus Priscianus lib. VI.

24 *Caput contecta.* Ms. *capite cont.*

27 *Decore.* Idem, *de colore.*

31 *Nunc lasciuiens reflabat.* Ms. cod. *miro lascin. reflebat.*

32 *Pateret.* Idem, *pareret.*

Pag. 192. vers. 1. *Graphice laciniaret.* Idem, *gratificè licin.*

2 *Corpus candidum, quod cælo demeat; cærulum.* Emendatio huius loci manifestè vera. Vulg. *corpus cand. quod cælo dem. amictus cærulus, qui,* &c.

4 *Sui obibant.* Absunt hæc à Ms. cod.

5 *Cassides æratæ.* Sic Ms. al. *,batæ.* Vulg. *orbatæ.* Alij legunt, *obbatæ.*

13 *Tibicen hormum canebat.* Vetus scriptura in membranis, *i'cenorium canebant.* Ro. *tibicen orthyum.* Beroald. *orthrium.* Pro vulgata lectione facit Lucianus de Saltatione: ὁ δὲ ὅρμος ὄρχησις ἐςὶ κοινὴ ἐφήβων τε καὶ παρθένων, παρ' ἕνα χορευόντων, καὶ ὡς ἀληθῶς, ὅρμῳ ἐοικότων. καὶ ἡγεῖται μὲν ὁ, ἔφηβος. τὰ νεανικὰ ὀρχούμενος, καὶ ὅσοις ὕστερον ἐν πολέμῳ χρήσεται. Suam etiam verisimiliter tuetur hîc Philippus.

15 *Vigorem.* Ms. *vigore.*

16 *Inspectu uinacibus.* Apage istud. repone, *in aspectum min.* omnibus libris iubentibus.

Ibid. *Intorto genere.* Fortè, *intorto gradu.*

17 *Si sibi.* Ms. *si ei.*

21 *Subridens,*

21 *Subridens, constitit amœnè.* Idem, *surridens constituta ponè.*
22 *Et Cupidines.* Elegans hæc iteratio, quam nunc primum ex vet. lib. reposuimus.
25 *Obitura.* Vulg. *obituri.*
29 *Construxerunt.* Ms. *construxerant.* Et pòst ex eodem scripsimus, *Veneris,* pro, *veris.*
30 *Tibia multiforabiles.* Malim, *tib. multiforatiles.* Nam Floridorum lib. I. *Nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia.* Sidonius lib. VIII. Epistol. *Qui tibi solent per Musicum palati concauum voce variata tinnientes, quasi tibiis multiforatilibus effundi.*
32 *Contantique.* Ms. *cantantique.*

Pag. 193. vers. 2. *Nunc mite.* Idem, *non mirè.*
3 *Pupillis.* Vulg. *pupulis.* vt sæpius.
12 *Deos.* Ibid. *Deum.*
15 *Sic hercules.* Ms. *S3 herc.*
16 *Aliud sequens.* Lipsius scribit, *aliud sequius.*
19 *Virtute Martia præpotenti præfertur Vlixes mendicus.* Idem lib. vet. *virtute præpollenti præf. Anxies medicus.* Vulgo erat, *Vlysses modicus.* Veterem scripturam secutus scripsi, *mendicus.* quod rectum probetur ex Homeri Odyss. Θ & Ρ. Plautus Bacchidibus:

Nam illic item audiui Vlixem, vt ego sum, fuisse & audacem & malum.
Dolis ego deprensus sum: ille mendicans pæne inuentus interiit,
Dum ibi exquirit fata Iliorum.

26 *Maculam.* Ms. *maculas.*
33 *E scena redeunt.* Vulg. *scena redeunt.*

Pag. 194. vers. 2. *Lætitiam suam.* τὸ *suam* deest Vulg.
4 *Fistulam.* Ms. *fristillam,* Seneca Epistola XC. *Qui inuenit quemadmodum in immensam altitudinem crocum latentibus fistulis exprimat.*

Ibid. *Vino crocus diluta.* Sic scribo cum amicissimo Lipsio. Vetus impressus, *imo croco:* scriptus, *inno crocus.* Beroaldus correxerat, *vnda croco diluta.* Crocum vino misceri solitam testis Plutarchus Sympos. lib. VI. Οὐκοῦν καὶ τὸν οἶνον οἱ μὲν ἀλόαις χρωτίζοντες, ἢ κινναμώμοις ἢ κρόκοις ἐφηδύνοντες. Beroaldinæ correctioni fauere videtur idem Seneca

Natural. Quæst. lib. 11. *Numquid dubitas quin sparsio illa, quæ ex fundamentis mediæ arenæ crescens in summam altitudinē amphiteatri peruenit, quin intentione aquæ fiat?* Ceterùm Crocus, & crocum promiscè veteribus. Arnobius lib. 1. *Non item Filus, & filum? non item Crocus & crocum? non item Fretus & fretum?* De Sparsione hac theatrali scripsit latius lib. de Amphith. Clarissimus Lipsius, & vir doctissimus Theodorus Marcilius noster, amicusque meus, ad lib. 1. Epigrammat. Val. Martialis.

8 *Decepit*. Sic Ms. Ven. Ald. Alij, *decerpit*. Nobiscum sentit hîc Lipsius.

12 *Et iam*. Vulg. *Et*, τοῦ *iam* omisso.

13 *Desternebatur*. Sic Ms. cod. Vulg. *discernebatur*. malim *disternebatur*. vt suprà lib. 11. *Humi quàm procul distratum fuerat*.

19 *Coëuntibus*. Vulg. *cohærentibus*.

21 *Vel artificio docta, vel abstinentia frugi posset prouenire*. Desunt hæc omnia Ms. codici.

26 *Attenta*. Vulg. *attonita*. excepto Ald.

30 *Petitus*. Ms. *petitus*.

31 *Cenchreas*. Idem vet. *Erycheas*. Ald. *Conchreas*. Basil. *Cenchras*. Adi Beroaldum.

Pag. 195. vers. 1. *Tutissimum*. Ms. cod. *tutissimus*.

6 *Oppresserat*. Vulg. *oppressit*. Ms. cod. *oppresserat*. Al. *obrepserat*.

PETRI COLVI IN METAMORPHOSEON LIBRVM XI.

NOTÆ.

PAG. 195. vers. 21. *Summatem deam*. Ms. lib. *summatam* D.

22 *Humanas*. Idem, *humana*.

27 *Decrementis*. Idem, *detrementis*.

31 *Méque protinus, purificandi studio, marino lauacro trado*. Quia iam iam Deam precaturus. is enim ritus apud veteres,

-vt totum

vt totum corpus lauarent Deos adituri. Tertullianus de Oratione: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant, ad omnem orationem, etiam cum lauacro totius corporis, aquam sumentes.* Persius Satyra II.

Hac sanctè vt poscas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, & noctem flumine purgas.

32 *Religioni aptissimum.* Ms. *regionibus aptiss.* Et post: *diuinitus ille Pyth.*

Pag. 196. vers. 4. *Eleusiniam.* Vulg. *Eleusinam.*

5 *Primis rerum.* Ms. *p'us rer.*

8 *Partu ferarum.* Omnino legendum cum Beroaldo, *partu fœtarum.* Glossæ veteres: *Fœta, Ἐγκύμων, Πλήρης.* Varro: *Mensæ anteponebantur cum culigna & vino: quo, quæ veniebant ad fœtam amicæ gratulatum, Diis mactabant.* Arnobius lib. III. *Puerperiis Iuno præposita est, & auxiliatur genitricibus fœtis.*

14 *Nudis ignibus.* Ms. *n'dis ignib.* al. *udis ignib.* Posterius illud mauult Beroaldus: etiam nos.

23 *Miseris lamentationibus.* *Miseris* in nullo antè-vulgatorum erat.

25 *Compresseram.* Hæc lectio Beroaldi est. Antè eum editi, *compseram:* Ms. cod. *ↄ'sseram.* etiam quidam è vulg. *consoperam.* Tentaui olim, *consopineram.* Lucret. lib. II.

——*Nidore offendit nares, consopit ibidem.*

26 *Diis etiam.* Ms. *Deæ etiam.*

27 *Ac dehinc.* Vulg. *at dehinc.*

29 *Eius mirandam.* Vet. cod. *q mirandam.*

31 *Eloquutilis.* Idem, *loquutilis.*

32 *Iámque primum.* Vulg. *Iam primum.*

33 *Passim dispersi.* Nescio quomodo hîc me fugerit reponere ex notæ melioris libris, *passime dispersi.* vt & in Ms. est.

Pag. 197. vers. 7. *Lucida.* Abest à scripto libro.

9 *Palla nigerrima.* Ms. lib. *pelta nig.* Plutarchus de Iside & Osiride: Τὴν δὲ Ἶσιν οὐχ ἑτέραν τῆς σελήνης ἀποφαίνοντες, ἐν δὲ τῶν ἀγαλμάτων αὐτῆς, τὰ μὲν κερασφόρα τοῦ μηνοειδοῦς γεγονέναι μιμήματα, τοῖς δὲ μελανοστόλοις ἐμφαίνουσι τὰς κρύψεις καὶ τοὺς περισκιασμοὺς ἐν οἷς διώκει ποθοῦσα τὸν ἥλιον. Bene igitur vulgatum, *palla nigerrima.*

12 *Contubulatione.* Sic noster Ms. & quidam Beroaldi.

Vulg. *contabulatione.* Contubulatione, id est tumore vndantis istius & fluctuantis pallæ, vt Beroaldus rectè quidem capit. Nam Tuber, Tubus, Tubulus à tumendo. Sic Tubulatio lib. III. Floridor. *Iuxtaq; honestam strigileculam, recta fastigiatione clausula, flexa tubulatione ligula.* Arnobius lib. III. *Hos displosis naribus, illos resimis, nonnullos turgentibus malis, aut buccarum tumulatione acriores.* Emendo, *buccarum tubulatione.* Audacior paullò fortè videar, si Propertium etiam emendandum putem:

Et Persen proauo stimulantem pectus Achille,

legendumque, *Et Pers. proa. tubulantem p. Ach.* Tubulantem pectus, id est tumefacientem, erigentem, vt fastuosi solent. Sic Silius Italicus, de istius Persæ patre:

Hic gente egregius, veterisq; ab origine regni
Æacidum sceptris; proauóque tumebat Achille.

qui locus coniecturam nostram adiuuare videatur. Sed rectè etiam fortassis legi posit, *Contabulatione:* vt Tertulliano striæ illæ & plicaturæ, quæ in Pallio. Tabulæ & Tabulata dicuntur, de Pallio: *Adeo nec artifice necesse est qui pridie rugas ab exordio formet, & inde deducat in tilias, totumq; contracti vmbonis figmentum custodibus forcipibus assignet; dehinc diluculo, tunica prius cingulo correpta, quam præstabat moderatiorem texuisse, recognito rursus vmbone, & si quid exorbitauit, reformato, partem quidem de læuo promittat: ambitum verò eius ex quo sinus nascitur, iam deficientibus tabulis retrahat à scapulis, & exclusa dextera, in læuam adhuc congerat, cum alio pari tabulato in tergo deuoto. atque ita hominem sarcina vestiat.* Tralatio hæc ducta est, à tabulis ædium. Quemadmodum enim illis earum tecta consurgunt: sic vestes etiam, tamquam per gradus, contabulationibus quibusdam dilatari videri possunt. Sed quidni addam alios eiusdem, Tertulliani, ad maiorem huiusce rei lucem, duos locos? Ibidem, de eodem Pallio: *Humerum velans exponit, vel includit, cetero qua in humerum adhæret nihil circumfulcit, nihil circumstringit, nihil de tabularum fide laborat.* Et suprà: *Et pallij iam teretis redundantiam tabulata congregatione fulcitis.*

14 *Intextam.* Ms. cod. *intestam.* Venet. *intectam.*

21 . *Crispante brachio tergeminos ictus.* Vulg. quid. *crisp. br. ter. tractus.* Virgilius Copa:

Copa Syrisca, caput Graiâ redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta monere latus.

22 *Sonorem.* Vulg. *sonum.* Florid. III. *Mutorum animalium immeditatos sonores.*

Ibid. *Lanæ vero cymbium.* Situlam. Seruius in VIII. Æneid. *Isis autem est Genius Aegypti, qui per sistri motum, quod gerit in dextra Nili accessus & recessus significat: per situlam quam sinistra retinet, ostendit fluentiam omnium curarum.*

23 *Ansulæ.* Ms. cod. *anxulæ.*

25 *Tegebant soleæ palmæ victricis.* Idem, *tegebant sole palmæ victricibus.*

26 *Talis ac tanta, spirans Arabiæ felicis germina.* Pauciora in eodem vet. cod. *Talis tanta spirans felicia germina.*

27 *Voce.* Idem, *vocare.*

28 *Natura.* Idem, *nẽ.* Lego, *Naturæ.*

Ibid. *Elementorum omnium.* Idem, *elementorum & omnium.* Fortè, *elementorum etiam omnium.*

30 *Manium.* Ms. *animum,* al. *amnium.*

32 *Inferorum.* Idem, *i'florum.* Vulg. *inferûm.*

Pag. 198. vers. 1. *Me primigenij.* Vulg. *Inde primig.*

2 *Nominant.* Ms. al. *vocant.*

4 *Paphiam.* Idem, *Paphynam.* al. *Palaphiam.*

7 *Rhamnusiam.* Idem, *Thrãmisiam.* al. *rahumnusiam.*

Ibid. *Nascentis Dei Solis.* Sic rectè putaui esse in quibusdam. Sol enim, ὁ θεὸς. Euripides: Λάμπεις ὄψιν θεῦ. At iam etiam non spreuerim, *nascentis diei:* vt Floridorum I. *Nec quod iisdem sitis ad nascentem diem, tamen color noctis est.* Paulò antè, pro, *Et qui,* in Ms. est, *Illi quique.*

8 *Antique.* Ms. lib. *omnes.*

9 *Prorsus propriis.* *Prorsus,* iam primũ ex cod. Ms. additum.

11 *Mitte iam fletus, & lamentationes omitte.* Hæc non habet idem vetus codex.

13 *Illucescet.* Vulg. *illucescit.*

14 *Animum intende.* Ms. *animum impende.*

22 *Continuare pompam meam, volentia fretus.* Rectius legas, *continuare pompam, mea volentia fretus.*

25 *Exue.* Vulg. *exuo.* Vt vetus noster, sic etiam legendum coniecerat Beroaldus.

27 *Simul & tibi præsens.* Scribo, *simul & ibi, præsens quæ sunt* [*conseq.* &c.

28 *Consequentia.* Ms. *sequentia.*

33 *Conditum.* Idem, al. *cognitum.*

Pag. 199. vers. 4. *Beatus.* Idem, *beatè.*

14 *Dein.* Idem, *deiñ*, id est, *deinde.*

17 *Monitionis eius.* Eius, non est in eodem vet. lib.

21 *Cuiuscemodi.* Vulg. *huiuscemodi.* Iam notauimus suprà ad lib. IX.

25 *Verno vapore.* Lucianus de Dea Syria: Ἑορτέων δὲ πασέων, τῶν οἶδα, μεγίστην τὴν εἴαρος ἀρχομένου ἐπιτελέουσι.

27 *Quid? quod arbores.* Ms. *Quid quod aures, arbores.* Quid. quidquid arb. Sic sæpe, Quid? apud Plautum, & hunc nostrum. Menæchmis restituendum:

Quot eras annos natus cùm te pater à patria auehit?
M. Septuennis. nam. tum dentes mihi cadebant primulum.
Neque patrem vmquam postilla ego vidi. Mes. *Quid vostrũ patri*
Filij quot eratis?

legendumque, *Quid? vos tum patri, &c.*

28 *Quæque earum tantum vmbra contenta, steriles austrinis laxata flatib.* Ms. *queque ear. tant. vmb. contecta est, herbles austr. laxare flat.*

31 *Obsibilabant.* Ms. idem, *obsibillabant.*

32 *Alluuies.* Idem, *adluuies.*

Pag. 200. vers. 1. *Sudóque.* Idem, *suo déque.*

2 *Vocibus cuiusque studiis.* Non sana hæc lectio. Fortè reponendum, *õibus cuiusque stud.* id est, *omnibus.* vnde natus error videri possit.

4 *Copides & venabula venatorem fecerant.* Quidam, *crepidas & venab.* Ms. Ven. Rom. *crepides.* Rectissima est, quam expressimus, scripti codicis Beroaldini lectio. Copidas venatori atribuit etiam Oppianus lib. 1. Q. Curtius lib. VIII. *Copides vocant gladios leuiter curuatos, falcibus similes, queis appetebant belluarum manus.*

12 *Induceret.* Legi aliquando, *indueret.*

13 *Cultu matronali.* Malè alij, *cul. matrimoniali.* Vide Brissonium Selectar. Antiquit. lib. 1. cap. IV.

Ibid. *Croceisque.* Sic rectè scribi etiam censet Beroald. Non repero quæ suprà scripsi.

20 *Dea peculiaris pompa moliebatur.* Ms. *pompa molliebatur.* Terentius: *Dum molliuntur, dum comuntur.* Arbitror etiam

rectè

rectè legi Plauti Truculento: —*Suam non enim ille meretriculis*
Molliendis rem coegit.
etsi vir magnus malit, *molendis*. Est penes me vetus editio in qua, *muniendis*.

24 *Speculis pone tergum reuersis*. Seneca Epistol. xcv: *Vetemus lintea & strigiles Ioui ferre, & speculum tenere Iunoni*. Noster Floridor. 11. de fano Iunonis locutus: *Plurima auri & argenti ratio in lancibus, speculis*.

25 *Et quæ pectines eburneos ferentes*, &c. Seneca lib. contra Superstitiones: *Sunt quæ Iunoni ac Mineruæ capillos disponant; longè à templo, non tantum à simulacro stantes, digitos mouent ornantium modo*.

30 *Facium, lumine*. Vulg. *ficti luminis*.

32 *Personabant*. Ms. *personabata*.

33 *Cataclista*. Fortè, *cataclita*. Tertullianus de Pallio: *Quamquam & pauo pluma vestis, & quidem de cataclitis*. Necdum tamen definire nobis est, quid vestis Catacli̇ta.

Pag. 201. vers. 3. *Interim maiorum antecantamina votorum*. Vulg. *antecantamenta*.

4 *Et dicati magno Serapi tibicines*. Ms. *edicati*. Num, *dedicati*? Sed parum refert vtro modo legas. Lucianus de Dea Syria: Ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλο πλῆθος ἀνθρώπων ἱερῶν, αὐλητέων τε καὶ συριστέων, καὶ Γάλλων, &c.

7 *Plerique, qui*. Elegantissimus Dousa legendum putat, *præciæ, qui*. argutè & acutè. Festus: *Præcias dicebant qui à flaminibus præmittebantur, vt denuntiarent opificibus, manus abstinerent ab opere; ne, si vidisset sacerdos facientem opus, sacra pollucrentur*.

9 *Hi capillum derasi*. Ms. *hic capill. detersi*.

13 *Sed antistites*. Vulg. *Et antistites*.

17 *Præmicantem*. Ms. *prænitentem*.

21 *Auxilia*. Glossæ H. Steph. *Auxilia, ἱερέων λύτρα*.

Ibid. *Nomen*. Ms. *nihilominus*.

28 *Rotundatum*. Idem, *rudundatum*.

33 *Canis ceruices arduas*. Ald. Vulg. *canes ceruices arduas Anubis*. Et certè τὸ *Anubis* glossematium videtur fuisse τοῦ *canis*.

Pag. 202. vers. 2. *In rectum*. Liber vet. & Rom. *in erectum*. quod reponendum puto.

3 *Omniparentis*. Ms. & vulg. *omnia parentis*. Illud prius à Beroaldo eſt.

4 *Quod reſidens humeris ſuis proferebat*, &c. De hoc ſimulacro ſimiliter Claudianus Panegyr. de IV. conſul. Honor.

——Sic numina Memphis
In vulgus proferre ſolet. penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem: ſed plurimus infrà
Liniger, impoſita ſuſpirans veſte ſacerdos
Teſtatur ſudore Deum. Nilotica ſiſtris
Ripa ſonat, varioſq; modos Ægyptia ducit
Tibia: ſubmiſſis admugit cornibus Apis.

9 *Conſimilem*. Vulg. quid. *conſimile*.

10 *Vtcunque*. Ms. & Baſ. 1. *vtrumque*.

16 *Recedens*. Idem Ms. *recens*.

Ibid. *Dilatione*. Sic ſcriptus cod. & veteres editi. Beroaldi correctio eſt, *dilatatione*.

18 *Squameæ ceruicis ſtriato tumore*. Eleganter hic locus reſtitutus, ope veteris libri. Vulg. *ſtricto tumore*. Striatus tumor, qui in ceruice varia ſerpentis & multis diuerſiſque coloribus tamquam ſtriis, diſtincta & diuiſa. Sic ſuprà: *Senili triſtitie ſtriatam gerens frontem*. Sed adhibe quæ ſcribo infrà ad 11. Floridor.

22 *Etiam hercules coronam conſequenter*. Ms. *coronam & hercules coronam ,nt'*.

23 *Emerſis periculis*. Idem, *emſis pericul.* Quod eſſe poteſt, *emenſis*.

25 *Sauiſſimam*. Idem, *ſauiſſimè*.

26 *Inclementi me*. Idem, *inclementiſſimè*.

30 *Irrepo*. Idem, *irrepto*. & pro, *At*, *Ac*. quod ſequitur.

32 *Reſtitit*. Idem, *reſtituit*.

Pag. 203. verſ. 1. *Coronam, quæ roſis*. Idem, *coronamq; roſeis*.

3 *Cupidus cupidiſſimè*. Idem al. *cupidus promiſſi*.

17 *Támque magnum*. M s. *q;q;*.

18 *Quid potiſſimum*. Idem, *quòd potiſſ*.

31 *Effatur*. Vulg. edit. *affatur*. Effatur vt diuinus, & Propheta.

Pag. 204. ver. 2. *Dignitas*. Membranaceus liber, *dignitatis*.

6 *Habitudinem*. Vulg. *beatitudinem*.

7 *Eat nunc, & ſummo*. Ms. *Eat, & nummo*.

9 Vitas

9 *Vitas seruitium.* Sic script. cod. & Ven. Alij, *vita seruitium.* Vnde legebam, *ita seruitium.* Lipsius ex scriptura veteri, *vitas seruitio.*

15 *Candido isto.* Vulgariter vulgati, *candido isti.*

16 *Inouanti* Sic scripsi, vna dictione. Vet. *inouandi.* Vulg. *in ouanti.* quod Beroaldi est.

17 *En ecce.* Ms. *Et ecce.*

18 *Isidis magna prouidentia.* Ms. item, *Isidiis magna prudentia.*

19 *Quo tibi tamen.* τὸ *tibi*, in nullo vulgatorum est.

21 *Rogaberis.* Ms. *rogabaris*, cum aliquot vulg.

28 *Fabulantur.* Antè vbique, *fabulabantur.*

30 *Ter beatus.* Vulg. *tibi beat.* Beroald. *sibi beatus.*

32 *Despondaretur.* Ms. cod. *responderetur.*

Pag. 205. vers. 3. *Ritè.* Idem, cod. *ricte.*

4 *Circumsecus variegatum.* Ms. *circumspectus variegracam.* Vulg. emendante Beroaldo, *circumseptus variegatam.* *Circumsecus* etiam correxit Elector. lib. 11. Lipsius: id est, in ambitum & in orbem. Sic suprà lib. V. *Proximi coloni, quique circumsecus venantur.* vbi hoc integrum mansit.

7 *Carbasus, littore votum ingestans progerebat.* Emendo, inquit Beroaldus, *carbasus lintea.* Nos scriptam lectionem expressimus. nisi quod pro *ingestans*, *ingestas* etiam ibi scribitur. Venetus cod. *littore votum ingest.* Scribebam ego, *littore votum, gesta progerebat.* Ipsa Carbasus à sacerdotibus gesta, gerebat votum.

8 *Ecce litteræ votum instaurabant.* Ms. *litæ vot. inst.* Non placet hæc repetitio dictionis *votum.* Modo enim, *carbasus littore votum ingestans.* Vbi fortassis aliud quid reponendum, quod iam non video. Colonæus ibi *notum*, excudit. Certè hoc loco *votum*, omnino putem retinendum, hoc sensu: Litteris votum in carbaso notatum erat felicioris istius anni itus, reditus. Nam sic solebat. Propertius lib. IV.

Solue meum patriam, quæ nunc, te indice freta,
Imposuit proræ publica vota tuæ.

Proræ, in qua hæc carbasus. quamuis alia ad eum locum notet vir magnus.

11 *Chenisco.* Sic Ven. & Bas. 1. Ms. *chenasco.* al. *thenisco.*

Beroaldus repoſuit, *cerucho*: Lipſius, *tenic cum*. Sed poſteà etiam nihil verius lectione, quam vulgauimus, ſe anteferre indicauit. In puppi Tutela nauis erat, quæ ſæpius alicuius animalis effigies: vt notat Seruius in illud x. Æneid.

— Maßicus ærata princeps ſecat æquora tigri.

& v. *Velocem Mneſtheus agit agri remige Priſtin.*

Sed ſæpiſſimè Anſer ibi depictus erat. Vnde Cheniſcus in ea parte nauis, pro ſigno & inſigni quolibet. Suidas: χηνίσκος, μέρος τι τοῦ πλοίου. Euſtathius, in Homerum: χηνὸς τύπος ἐν τῇ ἄκρᾳ γλυφόμενος. Lucianus de Nauigatione: ὡς δὲ ἡ πρύμνα μὲν ἐπανέστηκεν ἠρέμα καμπύλη, χρυσοῦν χηνίσκον ἐπικειμένη. Et, Veris narrationibus: ὁ ἐν τῇ πρύμνῃ χηνίσκος ἄφνω ἐπτερύξατο καὶ ἀνεβόησε. Huc etiam fortè magis facit, quod Anſer Iſidi ſacer ales, iſque ei diuæ immolaretur. Ouidius:

Nec defenſa iuuant Capitolia, quo minus anſer
Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.

12 *Fulgebat*. Vulg. *fulgurabat*.

15 *Intritum lacte confectum*. Gloſſæ veteres: *Intritum*, Εμβρεχή.

21 *Ac cum*. Vulg. *At cum*.

23 *Progerebant*. Ms. *Progerebat*.

25 *Grammatea*. Meminit γραμματέων Ægyptiorum Lucianus de Sacrificiis. Εἰ δ' ἐθέλοις καὶ ταῦτα διακούειν; ὄφρ' εὖ εἰδῇς, ἀκούσῃ πολλῶν σοφιστῶν καὶ γραμματέων καὶ προφητῶν ἐξυρημένων, διηγουμένων. πρότερον δὲ φησὶν ὁ λόγος, Θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι. Vt in his ſacris γραμματεῖς, ſic etiam Pontifici Maximo Romæ ſuus erat Scriba. Lapis vetus:

AGRIÆ. TRYPHOSÆ. VES
TIFICÆ. LIVIVS. THEONA. AB.
EPISTVLIS. GRÆC. SCRIBA.
A. LIB. PONTIFICALIBVS.
CONIVGI. SANCTISSIMÆ.
B. D. S. M.

32 ΛΑΟΙΣ ΑΦΕΣΙΣ. Vulgo additur interpretamentum, *Populis miſſio*. quod rectius à quibuſdam abeſſe iudicauimus, quamuis Ms. id agnoſcat. Ceterùm hic ritus ad populum pronuntiandi ita etiã fuit in eccleſia veteri.

Alludit

Alludit Tertullianus, de Anima: *Post transacta solemnia dimissa plebe.* & multis aliis locis. Vbi hac de re latius Clarissimus Pamelius noster.

Ibid *Qua voce.* Vulg. *Quam vocem.*

33 *Signauit populi.* Ms. *significauit.*

Pag. 206. vers. 1. *Thallos.* Vulg. *talos.* Thallus est termes oliuæ, quo Deûm aras spargebant. Glossæ antiquæ: *Sagmina,* θαλλὸς, σπονδεῖα. Virgilius Ciri:

> *Pergit, Amyclao spargens. altaria thallo,*
> *Regis Iolchiacis animum defigere votis.*

Athenæus lib. VII. Ηρώτησεν· Ἀρσινόη τί φέρονται τοὺς θαλλοὺς, ἵνα νεῶ ἡμέραν ἄγῃ, καὶ τίς ἐστιν ἑορτή. Senes olim in Panathenaica pompa Mineruæ sacros Thallos ferebant, qui θαλλοφόροι inde dicti. Iuncus, vetus scriptor apud Stobæum, libro de Senectute: Ὅτι νόμος αὐτοὺς ἐκείνους χορηγεῖ τῇ ἀθηνᾷ, ὥς φησὶ Ξένοφων ὁ φιλόσοφος, θαλλοφόρους.

2 *Harebant.* Vulg. *harebat.*

3 *Discedunt.* Bas. 1. *descendunt:* scilicet de gradibus templi, ad quod fortè per eos ascendebatur. Certè tale describit templum deæ Syriæ Lucianus, & Ruffinus Serapidis, Histor. Ecclesiast. lib. 11. cap. XXIII.

4 *Vngue latius.* Ms. *vtique ne latius.*

Ibid. *Intentus Dea specimen.* Ms. *intentãs.* Fortè, *intuitans.*

10 *Quem de.* Idem cod. *qua de.*

13 *Diuinum.* Venet. & Bas. 1. Rom. *diurnum.* Colon. *diutinum:* Ms. *durinum.*

Ibid. *Reducémque ab Inferis conspectum.* Artemidorus: Τὸν παρὰ προσδοκίαν σωτηρίας φαμὲν, ἐξ ᾅδου ἀνεστηκέναι. Lib IV. Floridorum: *Atque ita vispillonum manibus extortum, velut ab inferis postliminio, domum retulit.* Sidonius Apollinaris lib. V. Epistolarum. *Quod restat, orate vt operæpretium sit, quod ab inferna propemodum sede remeauimus: ne, si in præteritis criminibus manserimus; incipiat ad animæ mortem pertinere quod viuimus.*

17 *Itaque.* Ms. *ita.*

20 *Intra conseptum templi.* Vbi sacerdotes, æditui, initia ti habitabant. Ruffinus Ecclesiast. hist. lib. 11. cap. XXIII. in descriptione templi Dei Serapidis: *Iam verò in superioribus extrema totius ambitus spatia occupant exhedræ & pastophoria, domúsque*

domusq; in excelsum porrectæ: in quibus vel æditui vel hi quos appellabant ἁγνευόντας, *id est, qui se castificant, commanere soliti erant.* Et vocabantur Pastophoria, à Pastophoris sacerdotibus scilicet. Glossæ antiquæ, citante Turnebo: *Pastophorium, atrium templi, aut sacraria pontificum vel gazophylacium. nam Græcum est: quod idem est quod cella domini.* D. Hieronymus in caput XXII. Esaiæ accipit etiam Pastophorium, pro thalamo in quo habitabat præpositus templi.

22 *Indiuiduus.* Idem cod. *infixus.*

24 *Ieiuna.* idem, *ei vna.*

26 *Renitebar.* idem, *recreabar.*

28 *Abstinentiam.* idem, *absentiam.*

30 *Muniendam.* Ms. idem, *metuendam.* Bas. I. *veniendam.*

Pag. 207. vers. 2. *Hac experrectus imagine.* Vulg. *Hanc exp. imaginem.*

7 *Partium.* Ms. lib. *patriam:* Ven *patrium.*

8 *Templi matutinas apertiones.* Porphyrius: Καὶ ταῦτα δεικνύντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὥστε ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαράπιδος, ἥτε θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος, ὁπηνίκα ἑστὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῇ πατρίῳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν.

Ibid. *Velis candentibus reductis.* Malè vulgò, *valuis cand. red.* Oppansa olim vela aris & statuis: quæ adducta à profanorũ conspectu eas tuebantur, reducta reuelabant. Noster infrà, de se initiato: *Sic ad instar Solis exornato, & in vicem simulacri constituto, repente velis reductis, in adspectum populi errabam.* Tertullianus Apologetico: *Solis enim sacerdotibus adire licitum, & conspectus ceterorum velo oppanso interdicebatur.* Elegans locus Themistij Epitaphio ad hunc ritum alludens: Ὁπότε δὲ ὁ προφήτης ἐκεῖνος ἀναπετάσας τὰ προπύλαια τοῦ νεώ, καὶ τοὺς χιτῶνας περιστείλας τοῦ ἀγάλματος, καλλύνας αὐτὸ καὶ ἀποσμήξας πανταχόθεν, ἐπεδείκνυ τῷ μυουμένῳ μαρμαρύσσοντε ἤδη καὶ αὐγῇ καταλαμπόμενον θεσπεσίᾳ· ἥτε ὁμίχλη ἐκείνη καὶ τὸ νέφος ἀθρόον ὑπερρήγνυτο, καὶ ἐξεφαίνετο ὁ νοῦς ἐκ τοῦ βάθους, φέγγους ἀνάπλεως καὶ ἀγλαΐας ἀντὶ τοῦ πρότερον σκότους. Ἀφροδίτη δὲ παρῆν δᾳδουχοῦσα καὶ Χάριτες συνεθίγγανον τῆς τελετῆς· τὸ μὲν οὖν πρόσωπον καὶ τὸ σχῆμα ὅλον μόνον δῆθεν ἐπῆν Ἀριστοτέλους τοῖς μυστηρίοις. Ἅπαντα δὲ ὅμως συνανεῴγνυτο τῶν σοφῶν τὰ ἀνάκτορα, καὶ συνεπώπτευσας ἂν τὰ ἱερά, &c. In comœdia Querulo:

Isti

Isti sunt qui in fanis & in sacellis obseruant vela. Paullinus ad Cytherium:

Tunc & discusso nudata altaria velo
Amisere sacri relligionem adyti.

Nec aliter olim iudices sese à conspectu vulgi secernebant, cum caussa quæpiam maioris momenti, quæque ampliorem deliberationem requireret, incidisset. De quo post ad Florida.

11 *Et dispositas.* Vulg. *& per dispositas.*

13 *Spondeo libat.* Beroaldus mauult, *spondeon lib.* & bene explicat. Ad quem addiderim Athænei locum lib. XI. Λοιβάσιον, κύλιξ ὥς φησι Κλέαρχος καὶ Νίκανδρος ὁ Θυατειρηνὸς, ᾧ τὸ ἔλαιον ἐπισπένδουσι τοῖς ἱεροῖς. σπονδεῖον δὲ ᾧ τὸν οἶνον. & Philonis Iudæi lib. III. de vita Mosi: τὴν τράπεζαν, τὰ σπονδεῖα, τὰς φιάλας, τἄλλ' ὅσα πρὸς θυσίας ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα.

Ibid. *Inchoatæ lucis salutationibus.* Ex hoc ritu intelligendus Seneca Epistola XCV: *Vetemus salutationibus matutinis fungi, & foribus assidere templorum. Humana ambitio istis officiis capitur: Deum colit, qui nouit.* Arnobius lib. VII. *Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutini, collatis ad tibiam vocibus? Obdormiscunt enim superi, remeare vt ad vigilias debeant? quid domuitiones illæ, quibus bene vt valeant auspicabili salutatione mandatis? Somni enim quiete soluuntur: occupariq; vt hoc possint, lenes audiendæ sunt næniæ?* Tertullianus de Ieiuniis: *Vnde & qui in idolis comendis & in hac re ornandis, & ad singulas horas salutandis adulantur, Curationem facere dicuntur.*

16 *Famulos.* Vulg. *famuli.*

18 *Reducentibus.* Ms. cod. *reducentes.*

19 *Agitatione.* Vulg. *cognitione.*

21 *Lucrosæ.* Vet. *lucrósque.*

26 *Primarium sacerdotem sæpissimè conueneram.* Tertullianus Apologetico: *Atqui volentibus initiari moris est opinor, prius patrem illum sacrorum adire: quæ præparanda sint describere.*

27 *Noctis societate.* Vulg. *noctis sacra.*

Pag. 208. vers. 4. *Contumaciaq; summè.* Alij, *contumaciaq. summa.*

8 *Iubente domina.* Fortè potius, *iubente Dea.* Compendio scriptum erat, *doña.*

9 Sacri-

9 *Sacrilegum.* Ms. *sacrilegium.*

11 *Tutelam.* Idem, *tutela.*

16 *Felici ministerio.* Vulg. *felicis ministerio.*

20 *Cibis profanis ac nefariis iamnunc temperare.* Huc pertinet locus Tertulliani aduersus Psychicos: *Quales castimoniæ Apim, Isidem, & magnam matrem certorum eduliorum exceptione purificant.*

22 *Nec impatientia corrumpebatur obsequium meum.* Reponere velim verbum vetus & probum, *nec impatientia corrump. obseq. me.* quod etiam rectè restitutum ab elegantissimo Lipsio scriptori Noctium Atticarum lib. 1: *Nequaquam putauerint contra dictum eius esse faciendum; etiamsi repentinus aliquis casus rem commodius agi posse pollicetur: ne, si spes fefellisset; culpa impatientiæ & pœna indeprecabilis subeunda esset.* Sic Patientiam accommodare, Cod. Iustin. restituit doctissimus Iurisconsultorum, doctor meus, Iac. Cuiacius Obseruation. lib. 1. cap. VI.

25 *Nec longi.* Ms. *vel longi.*

29 *Maximi voti compotiret.* Omnes libri, *max. vo. competeret.* Contra quorum omnium consensum iamdiu scribendum arbitratus sum, *mat. vo. compotiret*: cum postea Elector. lib. II. ita etiam maximum virum vidi restituere. Sed & Dominicus Baudius iuuenis eruditissimus, mihique amicissimus idem sibi ad hunc locum ante annos aliquot in mentem venisse affirmauit. Sic etiam non dubitauerim rescribere lib. de Deo Socratis: *Præda quam ore gestabat seductricem compotiuit.* Plauti verbum, Compotire, id est, compotem facere. Rudente:

——Quæ in mari fluctuoso
Piscatu nouo me vberi compotiuit.

Et Potire, Amphitruone:

Qui fuerim liber, eum nunc potiuit pater *Seruitutis*

30 *Mithram.* Ms. cod. *Mitham.*

32 *Ministrum.* Idem, *ministerium.*

Pag. 209. vers. 6. *Mi quidem.* Aberant hæc duo à vulgatis editionibus.

8 *Téque ipsum demoraris.* Vulg. *atque ips. demor.* Vnde ante inspectum veterem codicem legebam, *atq. ips. te moraris.* Plautus

Plautus Menæchmis: " *Te morare, mihi cum obloquere.*
Pſeudolo: *Me nunc commoror, cum has fores non ferio.*

14 *De opertis adyti profert quoſdam libros,* &c. De his iiſdem Martian. Capella lib. 11. *Eranq́; quidam libri ſacra nigredine colorati, quorum litteræ animantium credebantur effigies. Quáſque librorum notas Athanaſia conſpiciens, quibuſdam eminentibus ſaxis iuſſit adſcribi, atque intra ſpecum per AEgyptiorum adyta collocari.*

15 *Cuiuſcemodi.* Vulg. *huiuſcemodi.*

17 *Et in modum.* Ms. *etiam in modum.*

Ibid. *Capreolatímque.* Idem *.capitulatímque.* Ro.*cãpolatímque.*

24 *Sueto lauacro.* Reſpicit huc Tertullianus lib. de Baptiſmo: *Nam & ſacris quibuſdam per lauacrum initiantur, Iſidis alicuius aut Mithræ.*

25 *Reductum.* Ms. cod. *deductum.*

28 *Idq́; planè.* Vulg. *illud planè.*

30 *Inuinius.* Ms. lib. *innius.* Vide Plutarch. lib. de Iſid. & Oſir.

31 *Quibus.* Vulg. *Queis.*

Pag. 210. verſ. 1. *Honorantes.* Idem, *onerantes.*

2 *Et rudi.* Iidem, *rudíque.*

7 *Aures & lingua temerariæ curioſitatis.* Ms. lib. *& aures & linguæ curioſæ temeritatis.*

14 *Ignores tamen neceſſe eſt.* Idem, *ignores tamen credere nec.eſt.*

16 *Solemnibus.* Idem, *ſolemnitatibus.* & poſt, *ſacratis.*

21 *Sed floridè.* Idem, *q̃.* quod poteſt eſſe, *quaſi.*

24 *Inſignibar.* Idem, *inſignabatur.*

25 *Indici.* Idem, *Indicæ.*

27 *At manu dextera.* Vulg. *Ad manum dextram.*

Ibid. *Flammis adultam facem.* Eleganter. Sic legerim Nazarij Panegyrico: *Nam cum introitus vi, manu quæreretur, & portarum inflammatio ignem latè diſtuliſſet, cuius facilis per adiuncta contagio partu peſtifero valeſcebat; maxima benigniſſimi Imperatoris fuit cura, non modò ut incendium non adultum ſeneſceret, ſed oppreſſum emori poſſet.* Vbi vulgo, *incendium non adiutum.*

28 *Decorè.* Ms. *decora.*

29 *Sic adinſtar Solis exornato.* Quidam, *Sic adin. Sol. exornatus.* Mira locutio, & forſitan multis noua, Adinſtar Solis me exornato, errabam: pro, ego exornatus. Sic ſuprà

emen-

emendauimus etiam lib. VII. *Méque protinus pernici fuga concitato, pérque prona non tantum pedibus, verumetiam toto proiecto corpore, properè deuolutus, immitto me campis subpatentibus.*

31 *Populi errabam.* Vulg. *populus errabat.* Vide quæ suprà de Velis.

Ibid. *Festiuissimum.* Ms. cod. *festissimum.*

33 *Faceta.* Idem, *facete.*

Pag. 211. verſ. 14. *Momentum quidem.* τὸ *quidem* abeſt à ſcripto codice.

18 *Noxios meatus.* Vulg. *varios meatus.*

23 *Perhorreſcunt aues cælo meantes.* Hæc omnia non ſunt in membranis.

26 *Exiguus ingenio.* Vulg. *exilis ingenio.*

32 *Conditum.* Ms. lib. *condita.*

Pag. 212. verſ. 2. *Quod eum.* Idem, *quod deum.*

3 *Remunerari.* Vulg. *remunerare*: nec male Ms. *munerari.*

5 *Et recta.* Vulg. *& recta via.*

6 *Aliquammultum.* Ibidem, *aliquantulum.*

9 *Augusti portum.* Ibidem, *hausi portum.* Interpres vetus Iuuenalis in illud è Satyra XII.

Tandem intrat poſitas incluſa per æquora moles.

Portum Augusti dicit, ſiue Traiani. Hic portus Oſtiæ, ad Tiberim. De quo nos monuit doctor noſter doctiſſimus Lipſius.

14 *Campenſis.* Ms. ,*phesis.* al. ,*pẽsis.*

25 *Ac magni.* Scriptus idem, *ad magni.*

31 *Linteis iniectum.* Vulg. *lint. intectum.* Vide ſuprà ad lib. IX.

Pag. 213. verſ. 4. *Deum.* Vbique editum antè, *domini.*

6 *Ecqui veſtigio ſimilis, vt ſomnium? Nec is defuit.* Vulg. *ecqui veſtigium ſimilis, vt ſomnium, nec fides abſuit.* In Ms. etiam pro *ſomnium*, *ſummum* legas.

9 *Aſinium.* Vet. cod. *aſinum.*

10 *Alienum nomen.* Nec ab edita olim, nec à ſcripta lectione diſcedere volui; quamuis Beroaldus, negandi copula addita, reponat, *non alienum no.* cuius ſententia vera videri poſſit.

15 *Audiſſe.* Ante impreſſum paſſim, *audiſſet.*

16 *Madan-.*

16 *Madaurenſem.* Vet. *Mandorenſem.*

19 *Deſponſus ſacris.* Idem, *deſponſis ſacris.* Sed ſuprà: *Vt, renatus quodammodo, ſtatim ſacrorum obſequio deſponderetur.*

20 *Et viriculas.* Copula non erat in editis.

21 *Peregrinationis.* Ms. lib. *peregrinationes.*

Pag. 214. verſ. 8. *Imperiis Deûm.* Corrigit ita Beroald. Ante, *imp. domini.* Ego malim, *Dei:* id eſt Serapis.

11 *Exercitius.* Alij, *exercitus.* Illud maluimus.

21 *Et potius exulta, ter futurus.* Sic emendauimus, veſtigia antiquioris ſcripturæ ſecuti. Baſ. 1. *& pot. exultare, fut.* Ro. *exulta ter. fut.* Tu, inquit, iam lætare & exulta: nam ter iam eris ſacris his initiatus. quod multis aliis difficulter vel ſemel dumtaxat conceditur.

PETRI COLVI IN FLORIDORVM LIBRVM I. NOTÆ.

PAG. 217. verſ. 9. *Portum apponere.* Notatur aliis, aliàs legi, *pomum apponere.* Vnde Lipſio facere viſum, *donum apponere.* nam infrà, Apologia 1. *Si poſueris donum aliquod, ſi ſacrificaueris, ſi verbenam ſumpſeris.*

Ibid. *Paulliſper aſſidere.* Ritus adorationis, & eorum qui precabantur Deos. Tertullianus de Oratione: *Porrò cum perinde faciant nationes adoratis ſigillaribus ſuis reſidendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Et: *Quod, aſſignata oratione, aſſidendi mos eſt quibuſdam.* Propertius: lib. II. *Ante tuoſq; pedes illa ipſa adoperta ſedebit.* Item ſupplicum, & eorum qui tutelæ ſui cauſa confugiebant ad Deûm aras. Lyſias Apologia: Ἱκέτ ἐπὶ τ̀ βωμὸν ἐκαθίζοντο. Plautus Rudente: ——*I ſane in Veneris fanum huc intrò:*

Sedentem flentémque opprimes.

Teles περὶ αὐταρκείας, vetus ſcriptor apud Stobæum:

ὥσπερ οἰκέτης τὸ κύελον ἐφ᾽ ἱερὸν καθίσας, δικαιολογεῖταί τι περὶ μάχης· μή τί σοι κέκλοφα; Parthenius Eroticor. cap. XVIII. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴν ἐζήτει ὁ ὑψικρέων ἱκέτης προσκαθίζει ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἐν τῷ πρυτανείῳ.

11 *Festine*. Fruterius noster legebat, *festino*: Lipsius *festini*. Festinis, vt Declinis, Acclinis, & alia eiusdem generis.

13 *Spelunca frondibus inumbrata*. Ms. cod. *floribus inumb*. Seneca Epistola XLI. *Et, si quis specus saxis penitus exesis montem suspenderit, non manufactus, sed naturalibus causis in tantam laxitatem excauatus; animum tuum quadam religionis suspicione percutiet*. Obseruemus hinc etiam olim specus & speluncas antiquas, quemadmodum lucos, sacras & Diis dicatas fuisse.

15 *Quercus cornibus onerata*. Ceruorum & id genus ferarum cornua de arboribus sacris suspensa numinibus dedicabant, & Dianæ imprimis. Propertius lib. II.

Ipse ego venabor. iam nunc me sacra Dianæ
Suscipere & Veneri ponere vota iuuat.
Incipiam captare feras, & reddere pinu
Cornua, & audaces ipse monere canes.

Ouidius Metamorphos. ——*Telique habet instar, in illa*
Quæ fuerant pinu votiui cornua cerui.

Mnesalcus, poëta vetus Epigr. Græc. lib. VI.

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμοῖσι λοχήσας,
Ἔκτανε Μαιάνδρου πὰρ πολυέλικτον ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι, τὰ δ᾽ ἐκτάρριζα μετώπων
Φράγμαθ᾽ ὑπὲρ κεραὰν ἄλσος ἔπαξε πίτυν.

Scribit etiam Quæstionibus Rom. Plutarchus, templis omnibus Dianæ cornua ceruorum adfigi moris fuisse. Scias & ad aliorum numinum fanorum limina idipsum factitatum. Quod indicat Symmachus lib. V. Epistol. LXIII. *Nam vt honori numinum datur cornua sacrare ceruorum, & aprinos dentes liminibus affigere: ita amicorum cultui dedicantur libamenta siluarum*. Simmias:

Δέρμα καὶ ὀργυιῶντα κέρα βοὸς ἐκ βασιλῆος
Ἀμφιτρυωνιάδᾳ κείμεθ᾽ ἀνὰ πρόπυλον.

De Plutarchi Symmachique loco monuit amicissimus Lipsius, & benignissimè nobiscum communicauit.

Ibid. *Fagus pellibus coronata*. Olim vt cornua, sic etiam

pelles

pelles ferorum animalium quorumlibet ad arbores Diis suspendebant venatores. Quod etiam ex iisdem Epigrammatariis Græcis obseruamus. Paullus Silentiarius:

Σοὶ τόδε πενταέχμοισι ποδῶν ὠπλισμένον ἀκμαῖς
Ἀκροχανὲς φονίῃ καρτὶ συνεξερύσας,
Αὐτῷ δέρμα λέοντος ὑπὲρ πίτυν, αἰγιπόδη Πὰν
Τεῦκρος Ἀρκὰς κἀυτὴν ἀγρόθεν αἰγανέῃ.

Alius vetus ibidem Poëta, Zonas:

Τοῦτό σοι ὑλειῶτα κατ' ἀχράδος πλατάνοιο
Δέρμα λυκορραίστης ἀγρέμιος Τελέσων.

Vbi hic Pani deo lupi in platano, ille leonis in pinu pellē dedicat consecratque. Ab hac similíue dedicatione arbores tales Sacræ erant, & ita dicebantur: ad quas in via oblatas gradum sistebant, vt noster hîc indicat, & vota reddebant religiosi viatores. De his etiam sensit D. Augustinus de Tempore Serm. CCXLI. *Quicunque in agro suo aut villa, aut iuxta villam aliquas arbores aut aras vel quælibet fana habuerit, vbi miseri homines solent aliqua vota reddere; si non eas destruxerit vel succiderit, in illis sacrilegiis quæ ibi facta fuerint sine dubio particeps erit.* Sed aliis modis multis olim arbores fiebant Sacræ. De quibus pluribus agere hoc temporis supersedebimus.

Ibid. *Vel etiam.* Vulgatum erat ante, *vel enim.* Vnde coniiciebat vir magnus etiam posse legi, *vel leni coll. sepim. cons.* 16 *Colliculus sepimine consecratus.* Bidental, id est fulmine tactum locum intelligit, quem religioso sepimine à profanorum contactu & pressu defendebant sacerdotes, & Diis ita consecrabant. Elegans locus, qui huc spectat, Apollinaris Sidonij Carm. IX. ad Felicem consulem, sed qui hinc etiam, veterum tamen librorum fide, emendandus legendusque ad hunc modum:

Nec quæ fulmine Thuscus expiato
Septum numina quærit ad bidental.

nam malè editus vulgò, *Sextum nu. qu. a. bid.* In hoc aræ exstructæ, & hostiis omne genus factum. Memini me aliquando plura hanc in rem ad locum illum Sidonianum notasse, quæ iam non ad manum. Sed adi interim

ὥσπερ οἰκέτης τὸν κύκλον ἐφ' ἱερὸν καθίσας, δικαιολογεῖταί τι περὶ μάχης; μή τί σοι κέκλοφα; Parthenius Eroticor. cap. XVIII. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴν δίζητο ὁ ὑψικρέων ἱκέτης προσκαθίζετο ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἐν τῷ πρυτανείῳ.

11 *Festine.* Fruterius noster legebat, *festino*: Lipsius *festini*. Festinis, vt Declinis, Acclinis, & alia eiusdem generis.

13 *Spelunca frondibus inumbrata.* Ms. cod. *floribus innumb.* Seneca Epistola XLI. *Et, si quis specus saxis penitus exesis montem suspenderit, non manufactus, sed naturalibus causis in tantam laxitatem excauatus; animum tuum quadam religionis suspicione percutiet.* Obseruemus hinc etiam olim specus & speluncas antiquas, quemadmodum lucos, sacras & Diis dicatas fuisse.

15 *Quercus cornibus onerata.* Ceruorum & id genus ferarum cornua de arboribus sacris suspensa numinibus dedicabant, & Dianæ imprimis. Propertius lib. II.

Ipse ego venabor. iam nunc me sacra Dianæ
Suscipere & Veneri ponere vota iuuat.
Incipiam captare feras, & reddere pinu
Cornua, & audaces ipse monere canes.

Ouidius Metamorphos. ——*Telique habet instar, in illa*
Quæ fuerant pinu votiui cornua cerui.

Mnesalcus, poëta vetus Epigr. Græc. lib. VI.

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμοῖσι λόχησας,
Ἐκ ζαεῖ Μαιάνδρου πὰρ πολύελικτον ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι τὰ δ' ὀκτάρριζα μετώπων
Φράγμαθ' ὑπὲρ κεραὰν ἄλλος ἔπαξε πίτυν.

Scribit etiam Quæstionibus Rom. Plutarchus, templis omnibus Dianæ cornua ceruorum adfigi moris fuisse. Scias & ad aliorum numinum fanorum limina idipsum factitatum. Quod indicat Symmachus lib. V. Epistol. LXIII. *Nam vt honori numinum datur cornua sacrare ceruorum, & aprinos dentes liminibus affigere: ita amicorum cultui dedicantur libamenta siluarum.* Simmias:

Δέρμα τε ὀργυιαῖα κέρα βοὸς ἐκ βασιλῆος
Ἀμφιτρυωνιάδα κεῖμαι ἀνὰ πρόπυλον.

De Plutarchi Symmachique loco monuit amicissimus Lipsius, & benignissimè nobiscum communicauit.

Ibid. *Fagus pellibus coronata.* Olim vt cornua, sic etiam

pelles

pelles ferorum animalium quorumlibet ad arbores Diis suspendebant venatores. Quod etiam ex iisdem Epigrammatariis Græcis obseruamus. Paullus Silentiarius:

Σοὶ τόδε πενταίχμοισι ποδῶν ὡπλισμένον ἀκμαῖς
Ἀκροχανὲς φονίῃ χειρὶ συνεξερύσας,
Ἀνθῆκε δέρμα λέοντος ὑπὲρ πίτυν, αἰγιπόδη Πὰν
Τεῦκρος Ἀράψ χάντλω ἀγρόθεν αἰγανέων.

Alius vetus ibidem Poëta, Zonas:

Τοῦτό σοι ὑλειῶτα κάτ' ἀγριάδος πλατάνοιο
Δέρμα λυκοῤῥαίστης ἀγρέμιον Τελίσων.

Vbi hic Pani deo lupi in platano, ille leonis in pinu pellé dedicat consecratque. Ab hac similíue dedicatione arbores tales Sacræ erant, & ita dicebantur: ad quas in via oblatas gradum sistebant, vt noster hîc indicat, & vota reddebant religiosi viatores. De his etiam sensit D. Augustinus de Tempore Serm. CCXLI. *Quicunque in agro suo aut villa, aut iuxta villam aliquas arbores aut aras vel quælibet fana habuerit, vbi miseri homines solent aliqua vota reddere; si non eas destruxerit vel succiderit, in illis sacrilegiis quæ ibi facta fuerint sine dubio particeps erit.* Sed aliis modis multis olim arbores fiebant Sacræ. De quibus pluribus agere hoc temporis supersedebimus.

Ibid. *Vel etiam.* Vulgatum erat ante, *vel enim.* Vnde coniiciebat vir magnus etiam posse legi, *vel leui coll. sepim. cons.* 16 *Colliculus sepimine consecratus.* Bidental, id est fulmine tactum locum intelligit, quem religioso sepimine à profanorum contactu & pressu defendebant sacerdotes, & Diis ita consecrabant. Elegans locus, qui huc spectat, Apollinaris Sidonij Carm. IX. ad Felicem consulem, sed qui hinc etiam, veterum tamen librorum fide, emendandus legendusque ad hunc modum:

Nec quæ fulmine Thuscus expiato
Septum numina quærit ad bidental.

nam malè editus vulgò, *Sextum nu. qu. a. bid.* In hoc aræ exstructæ, & hostiis omne genus factum. Memini me aliquando plura hanc in rem ad locum illum Sidonianum notasse, quæ iam non ad manum. Sed adi interim

Festū, Bidental, & tersissimas Ios. Scaligeri Castigationes.

Ibid. *Truncus dolamine effigiatus.* Stipitem finalem intelligit, quem politè exasciare, floribusque ornare sueuerant veteres. Prudentius:

Deasciato supplicare stipiti.
Verris cruore scripta saxa spargere.

17 *Lapis unguine delibutus.* Apologia I. *Negant vidisse qui fuere vnum saltem in finibus eius aut lapidem vnctum, aut ramum coronatum.* Siculus Flaccus de Conditionibus agrorum: *Cum terminos disponerent, ipsos quidem lapides in solidam terram collocabant proxime ea loca, quibus fossis factis defixuri eos erant, & vnguento velaminibusq; & coronis eos coronabant.* Hinc prouerbialis sermo apud D. Clementem Alexandr. lib. VII. Stromat. Οἱ αὐτοὶ δ' ὅτι πᾶν ξύλον ϗ πάντα λίθον, τὸ δὴ λεγόμενον, λιπαρὸν προσκυνοῦντες. Arnobius lib. I. *Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum.* Vbi putabam fortè scribendum, *ex ol. vnguine irrigatum.* B. Augustinus de Ciuit. Dei lib. XVI. cap. XXXVIII: *Nec, more idololatriæ, lapidem perfudit oleo Iacobi, velut faciens illum Deum. neque enim adorauit eumdem lapidem, vel ei sacrificauit.* Vnde notandum lapides hos, id est terminos, non simulacra è lapide, quod alij volunt, oleo vngi moris fuisse. Et ex his omnibus palam est veterum superstitiō, vt qui quodlibet in via temerè oblatum, sacrum aliquo modo esset, id venerarentur: siue ara, seu lapis, seu stipes esset. Præter nostrum, etiam eius rei index Xenophon: Καὶ τοὺς μὲν οὐδ' ἱερὸν, οὔτε βωμὸν, οὔτε ἄλλον τῶν θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ ϗ λίθους, ϗ ξύλα τὰ τυχόντα, ϗ θηρία σέβεσθαι. Propertius lib. I.

Nullas illa suis contemnet fletibus aras,
Et quicunque sacer qualis vbique lapis.

22 *Loquere.* Sic Ms. lib. vulg. *eloquere.*

25 *Plautino milite.* Stratophane, Truculento.

27 *Immo enimuero.* Vetus cod. *In vno enimu.*

Ibid. *Examinandos.* Vet & aliquot alij, *exanimandos.*

28 *Conuerterat..* Non est hoc in Ms. Fruterius scribit, *conuerterit*, vel, *conuerteret*.

31 *Homines verò.* Vulg. *Homines enim.*

33 *Caci sumus.* Bas. editio secunda, *cæcutimus.*

Ibid.

Ibid. *Ac si*. Scriptus lib. *At si*.

Pag. 218. verſ. 3. *Effuſam*. Baſ. 11. *Offuſam*. Et poſt in quibuſdam, *non cernere*.

4 *Sublimanit*. Ms. lib. *ſublimabitur*.

8 *Nutu elementi* Fortè melius, *nutu clementi*: vt, Inclementi curſu ſuprà lib. XI. Metamorphoſ. *Nec tamen gaudio ſubitario commotus, inclementi me curſu proripui*.

10 *Modico*. In veteri codice ſcriptum compendiosè, *mō*.

13 *In prædam supernè ſeſe mat*. In eodem, *ī predcī ſuperne ſe ſernat*.

17 *Agnum incurioſum*. Scribit Beroaldus, *agn. curioſum*. Curioſus illi agnus, qui Curio Plauto, Aulularia.

18 *Animatum vel inanimatum*. Correctum ſic ex Ms. cod. Vulgatorum plerique, *animatum vel laniatum*. Vnde doctiſſimus Douſa cenſebat legendum, *quodcunque eſui animatum, vel laniatui fors obtulit*. In margine Baſil. 11. adſcriptum legi aliàs, *lanatum*.

21 *Solus antè alios cantus canere*. In libris hîc nulla variatio: & tamen mendo carere non videtur hic locus. Reſtituebam, *ſolitus ante alios cant. can*. vel, *ſolus ante alios catus canere*. Catus canere: vt Bonus calamos inflare, apud Maronem.

22 *Infixa anima ſono*. Scriptam lectionem expreſſimus: quam etiam margo Baſil. 1. agnoſcit. 11. vero, *indefeſſa anima ſono*, & alias, *infexa an. ſ.* quod & in Romano cod. eſt. Vnde faciebam, *inflexa an. ſon*. Lipſius vero, *flexanimo ſono*.

25 *Antè eſt*. Codex ſcriptus, *tāte eſt*.

26 *Ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant*. Idem, *ante Hyagni nih. al. pl. canebant*.

29 *Miſerum*. Abeſt hoc ab eodem vet. cod.

Pag. 219. verſ. 1. *Acuto finitu*. Ex Ms. Vulg. *acuto tinnitu*.

2 *In artificio patriſſaret tibicinij*. Poſteriorem Baſil. edit. hic ſecuti ſumus. Aliæ, *in artif. patris foret tibicinus*: Ms. cod. *in art. patricaret tibic*. Tibicinium proba dictio, & obſeruanda, immò vſurpanda.

3 *Phryx cetera, & barbarus*. Ac ſi diceret, homo nihili, ſtupidus, ſordidus. Cum enim hominem ineptum, rudem & imperitum veteres indicare vellét, Myſum aut Phrygem dicebant. Cicero Oratore: *Quomodo igitur modo audiretur Myſus*

tur Mysus aut Phryx Athenis, cùm etiam Demosthenes agitetur putidus? Et ad Q. Fratrem: *Nisi fortè me Paconij, nescio cuius hominis ne Graeci quidem, at Mysi aut Phrygis potius querelis moueri putas, aut Tusceniј hominis furiosi ac sordidi vocibus.* Innominatus scriptor apud Suidam: φιλοσοφοῦντος οὐκ ἔστι μανικὴν ἐπαγγέλλεσθαι καὶ προφέρειν. οὐδὲ τὴν ἄλλην ἱερατικὴν ἐπιστήμην χωρὶς γὰρ τὰ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱερέων εὑρήματα, οὐδὲν ἧττον ἢ τὰ λεγόμενα μυσῶν καὶ φρυγῶν. Hi etiam olim funebri pompæ, ob vocem barbaram & asperam luctui ciendo idoneam, adhibebantur. Æschylus Persis:

Καὶ σέρν᾽ ἄρασσε κἀπιβόα τὸ μύσιον.

Vbi Scholiastes: Οἱ γὰρ μύσοι καὶ οἱ φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνητικοί. Et propriè de Phryge, barbarus. Phryges enim κατ᾽ ἐξοχὴν Barbari dicti, & Phrygia, Barbaria. Barbarica amicula, id est Phrygia. Noster supra lib x. Metamorph. *Et in modum Paridis Phrygij pastoris, Barbaricis amiculis humeris defluentibus pulcrè indusiatus.* Horatius lib. I. Epistol. II.

Graecia Barbariae lento commissa duello.

Et Epod. IX.

Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hac Lydium, illis Barbarum.

Virgilius XI. Æneid.

Pictus acu tunicas, & Barbara tegmina crurum.

Sic apud Lucretium lib. II. *Barbarica vestes.* A quarum cõfectione Barbaricarij dicti L. I. l. x. Cod. tit. lib. x. C. Donatus in Virgilium: *Barbaricarij dicuntur, qui ex auro exprimunt hominum formas & animalium, & aliarum specierum imitatam subtilitate veritatem.* Phryges enim acu pingendarum vestium arte celebres. quam etiam ibi repertam scribit in III. Æneid. Seruius. Vnde Phrygiones. Sed hæc iam institutum Notarum modum excedere videantur.

4 *Illutibarbus.* Sic disertim scriptum in veteri nostro. Vulg. *multibarbus.* Legi aliquando, *squallibarbus.* Infrà enim: *Laudans sese, quod erat & coma relicinus, & barba squallidus.* Sed Illutibarbus, id est illuta & sordida barba præditus. Sic Plauti Pœnulo, —— *Nam quæ elauta est, nisi*
Perculta est, meo quidem animo quasi illauta est.

melior vetus scriptura, *quasi illuta.* Ita quoque fortassis,

Odor

Odor illutibilis accipiendus Menæchmis:

Nam ex iſtoc loco ſpurcatur naſum odore illutibili.

5 *Therſites cum decoro.* Quidam, *turpis cum decoro.*

Ibid. *Certauiſſe.* Vet. al. *concauiſſe.* Si quid mutemus, ſcribendum erat, *concanuiſſe.* Seruius II. Georgicorum: *Sic etiam ab eo quod eſt Cano non cecini, ſed canui dicebant. Vnde Salluſtius: Cornua occanuerunt.* Priſcianus lib. x. *Quidam & Occano, occanui protulerunt; vt Salluſtius in* I. *Hiſtoriarum: Metelli cornicines occanuere.* Si in Apuleio hoc non cenſeamus reponendum; notemus ſaltem nouitatem in hoc verbo apud Salluſtium, non ſemper ad Grammaticorum regulas locutionem ſuam examinantem.

8 *Barbariem.* Vulg. *barbariam.*

9 *Sed Marſias.* Scriptus codex, *Sed Marſie.*

14 *Fortuna egenus.* Idem, *Fort. genas.* Scribe, *Fortunæ egenus.* Quantum ad conditionem Fortunæ qua ille præditus, pauper & egenus erat. Ibid. *Contra.* Ms. Ro. Ven. *Circa.*

16 *Et genis gratus, & corpore glabellus.* Fuit cùm mallem, *& genis raſus &c.* gl. Nota lex XII. Tabul. MVLIERES. GENAS. NE. RADONTO. Hoc calumniabatur in Apolline Marſias, non quod reuera ita eſſet, qui enim imberbem raſum dicamus? ſed quia videretur, & turpe ac indecorum olim, radi.

18 *Pramulſis antiis, & promulſis caproneis.* Copulam & ignorabant vulgati codices omnes. *Antiæ*, inquit Feſtus, *capilli muliebres demiſſi in frontẽ.* Gloſſæ veteres: *Antiæ*, κόμαι διὰ τῶν κροτάφων κρεμάμεναι γυναικεῖαι. Et aliæ: Κόμαι τῶν κροτάφων, *Antiæ.* Tertullianus de Pallio: *Hiatus crinibus infarſos, genuinos inter antias adumbratos, ne tota oris contumelia mugiret.* De leone ab Hercule domito. Legi commodius poſſe aliquando viſum, *premiſſis antiis*, ſed abſtineo. *Capronæ*, verba Nonij, *comæ quæ ante frontem ſunt, quaſi à capite pronæ.* Lucilius Satyrarum lib. VII.

Aptari caput, atque comas fluitare capronas
Altas, frontibus immiſſas, vt mos fuit illis.

Ex his necdum diſcriminare poſſis quid Antiæ, quid Capronæ. Non enim ſatis diligenter Grammatici illi notaſſe videntur.

23 *Ebore candicat.* Venet. Ald. *candidat.* Suprà lib. V. de Aſino aureo: *Per humeros volatilis Dei pinnæ roſcidæ micanti flore candicant.*

26 *Circa corporis ſui qualitatem.* Ms. *intra corporis ſui qual.*

28 *Obiectata.* Idem, *obtrectanda.* Fortè, *obiectanda.*

29 *Vrſum.* Idem, *rurſum.*

Pag. 220. verſ. 1. *Æolium ſimplex.* Idem, *collimo ſimpl.*

Ibid. *Aſium varium.* Idem, *aſinarium.*

2 *Seu Lydium querulum.* τὸ *ſeu* ex eodem additum.

3 *Is igitur cum eſſet.* Plenius in Ms. *Is igitur Antigenidas cum eſſet.*

5 *Monumentarij ceraulæ.* Malè habitus, malè etiam intellectus vulgò hic locus. Quidam libri, *carauls:* alij, *choraulæ,* Ms. *cenule.* Rectam lectionem ſuo tempore vidit maximus Italorum Angelus Politianus, dum ait in ſua Lamia: *Ferebat Antigenidas parum æquo animo, quod monumentarij ceraulæ tibicines dicerentur.* Ceraulæ, οἱ κεραυλαί, κερατaυλαί: Latinis, *Cornicines.* Reſtituendum hoc Oroſio, probo ſcriptori lib. VII. vbi de Nerone hunc in modum ſcribit: *Siquidem percitus petulantia omnia penè Italiæ ac Græciæ theatra perluſtrans, aſſumpto etiam varij veſtitus dedecore, ceritos, citharistas, tragœdos, & aurigas ſæpè ſibi ſuperaſſe viſus eſt.* Legendum enim etiam, *ceraulas, citharistas.* Immò iam ne dubitem vllo modo de veritate huius emendationis facit Io. Saliſberienſis, qui lib. VIII. cap. XVIII. de Nugis Curial. hunc ipſum locum Oroſij etiam laudat. vbi eſt: *Cericas, id eſt cornicines:* proculdubio interpretamentum germanæ lectionis, quam iam repoſuimus. Coniecturam noſtram iuuare etiam videatur Statius Thebaidos lib. VI.

Cum ſignum luctus cornu graue mugit adunco *Tibia.*

Porro quod hîc noſter de Antigenida, ferè idem Dio Chryſoſtomus de Hiſmenia refert. Cuius verba Latinè ponam, quandoquidem Græcè ea vnde deſcribam exemplar mihi nullum. Sententia eius igitur Oratione nona: *Dixit autem ante hæc tempora Philoſophorum quidam non malus, Iſmenium ob hoc maximè indignari ſolitum, quod Siticines appellarentur tibicines. At nequaquam res eſt indignatione digna, vt mihi quidem*

quidem videtur. nihil enim mortuus detrimenti afferunt Siticines, neque illis sunt molesti. Sed Græca videto, quicunque potes. nam magis illa ad hunc locum facere nostramque de eo coniecturam, non dubito.

9 *Illic quoque.* Ms. cod. *ille quoque.*

18 *Togam quoque parari & voto & funeri.* Toga voto paratur, cum Virilis sumitur: funeri, cum ea cadauer inuoluitur. qui ei proprius in Italia amictus. Iuuenalis:

Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit nisi mortuus.

Et candida ea quidem, vt ex Plutarho & Artemidoro obseruauit Elector. lib. I. Lipsius. Quod etiam notat Lucianus de Luctu: λαμπρῶς ἀμφιέσαντες ἵνα μὴ ῥιγῷεν δηλονότι παρὰ τὴν ὁδὸν, μηδὲ γυμνοὶ βλέποιντο τῷ Κερβέρῳ. Et post: Ὁ δὲ εὐσχήμων καὶ καλὸς, καὶ καθ' ὑπερβολὴν ἐστεφανωμένος, ὑψηλὸς πρόκειται καὶ μετέωρος, ὥσπερ ἐς πομπὴν κεκοσμημένος. Hinc clara mens Paulli nostri in L. XIX. D. de In rem verso: *Filiusfamilias togam emit: mortuo deinde eo, pater ignorans, & putans suam esse dedicauit eam in funus eius.* Nam Togam in funus alicuius dedicare nihil aliud est, quam in id eam dare, vt ea mortuus inuoluatur.

11 *Pallio cadauera operiri.* Græcorum more.

13 *Locum auctoritatem derogare* Ms. cod. *lauit auctor. denegare.*

14 *Spectandum.* Ald. *spectaculum.*

16 *Comœdia est.* Legit Modius noster, *comœdus est.*

Ibid. *Didiceris. Indi gens.* Ms. *diceris. Ingens.*

21 *Ityræos.* Editiones antiquæ, *Scythicos*: Ms. cod. *Sythireos*: Bas. II. margo, *Ityraos.* Auctor Strabo, Ityræos esse populos maleficos in Laodicea apud Libanum montem. Virgilius II. Georgic.

——Ityræos taxi formantur in arcus.

Lucanus lib. VII. *——Et creta Cydonas*
Misit. Ityræis cursus fuit inde sagittis.

29 *Ad nascentem.* Ms *annascentem.*

32 *Concertant.* Legit hic idem Modius, *consertant*, vel, *concurrant*, seu potius, *corruant.* Ego nihil rear mutandum.

Ibid. *Indepti.* Fortè potius legendũ, *implexi.* Infra lib. III: *Adhuc manus volumini implexa, adhuc os recto libro impressum.*

33 *Nequientibus.* Membranaceus liber, *neque certantibus.*

Pag. 221. vers. 2. *Sit.* Alias, *fit*.

Ibid. *Molis suæ.* Ms. lib. *molis sui.*

3 *Sunt apud illos varia colentium genera. Lubentius ego de miraculis hominum, quàm Naturæ differuerim.* Hæc omnia absunt ab antiquo nostro cod.

5 *Est.* Ms. *sunt*.

6 *Bubulcitare.* Idem, *balbutire.*

Ibid. *Ad cognomen.* Fortè, *adeo cognomen.*

7 *Et mutandis.* Ms. cod. *commutandis.*

8 *Obeundis prœliis.* Idem, *ad obeundas prœlia.*

9 *Est præterea gens apud illos præstabilis.* Bas. 1. cum aliis, *Est pr. genus apud ill. præstabile.* Sed locus hic sic scribitur etiam in margarita Poëtica: *Est autem quoddam genus hominum præstabile, quos Gymnosophistas vocant*.

11 *Inoculandæ arboris.* Vetus, *inoculandas arbores.*

12 *Aurum colare.* Id est, purgare, nitidius reddere. Tertullianus de Anima: *Nec beryllis ideo aquosa materia est, quod fluctuent colato nitore.* Paullo post: *Certiora & colatiora somniari affirmant sub extimis noctibus*: id est, meliora, selectiora.

13 *Subiicere.* Veteris libri scripturam dedi. Vulg. *subigere.*

16 *Minores.* Vulg. *iuniores.* Minores, vt Maiores. Supra: *Maior meus Socrates.* & alibi.

Ibid. *Apud illos æquè laudo.* Alij, *penes illos æquè.* Verbum *laudo* in solo Romano codice erat.

20 *Magistri perrogant.* In Margarita poët. copula additur *& mag. perr.*

23 *Inde alius.* Vulg. *Itidem alius.*

24 *Quidpiam.* Ms. *quempiam*: Margarita Poët. *quidquam.*

25 *Reperisse.* Idem Ms. *repetisse.*

27 *Adferre.* Etiam non displicet vulgata lectio, *ad offerre.*

29 *Magno inditum est.* Vulgati plerique, *magnum ind. est*: Ald. *Magni ind. est.* Ceterum post illud, *inditum est*, libens posuerim asteriscum, indicem sententiæ imperfectæ. videtur enim deesse *placuit*, aut simile quid.

Ibid. *Ne nisi.* Vulg. *ne vir.*

30 *Vnquam.* Ms. lib. *numquam.*

33 *Amplissimos.* Idem, *amplissimo.*

Pag. 222. verſ. 2. *Eius audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam*. Sic correctè Baſileæ poſtremò editum. Ms. *eius audeat virtutem, vel ſp. fort vel opt.* Veteres editiones, *audeat virtute eius vel ſperare fortunam vel optare*. 4 *Multa*. Ms. *multi*.

5 *Fatigaberis*. Ald. Alij, *fatigaueris*.

6 *Aggreſſus eſt*. Verbum *eſt* deeſt vulgò.

7 *Cumprimis*. Quidam, *imprimis*.

11 *Sape*. Scriptus cod. *ipſe*.

12 *Polycletus*. Error memoriæ. Lyſippus fuit. Plutarchus de Fortuna Alexandri: Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνα αὐτοῦ δημιουργεῖν. Horatius:

> *Edicto vetuit, ne quis ſe, præter Apellem,*
> *Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra*
> *Fortis Alexandri vultum ſimulantia.*

13 *Excuderet*. Malè quidam, *excluderet*.

15 *Sanctiſsimi*. Repone ex Ms. cod. *ſanctiſsima*.

18 *Vtique*. Corrige hic etiam, *vtque*, ſuadente codē cod.

19 *Maximi honoris*. Num, *maximi herois?*

22 *Edictum*. Vulg. *dictum*. Præcedentia ſcriptam lectionem, quam expreſſimus, veram conuincunt.

24 *Contemplarent*. Vulg. *contemplarentur*.

29 *Alter*. Margarita poëtica duobus locis hîc legit, *altera*, pro, *alter*.

33 *Qui vos arbitratur maledictis optimi cuiuſque gaudere*. Hæc omiſſa ſunt in veteri codice ſcripto.

Pag. 223. verſ. 2. *Rupicoubus*. Ms. *rupicoribus*.

3 *Tabernariis*. Nonius Marcellus: *Popinores, vel hi, quos nunc dicimus Tabernarios: vel luxurioſos, qui ſe popinis dedunt*. Tertullianus de Fuga in Perſecutione: *Neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cùm in matricibus beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum*, &c. Hinc Tabernariæ blanditiæ, id eſt abſurdæ, triuiales, ſordidæ. Apologia 11: *Cur autem tam abſurdis támque tabernariis blanditiis ſubagitarem, quem iidem aiunt verſibus amatoriis ſatis ſcitè laſciuiere?*

4 *Diſertius*. Sic vetus cod. Vulg. *diſertis*. quod iam malim. Paulo poſt pro *tibi* ſcripſerim, *ſibi*.

5 *Nec hac*. *τὸ hac* abeſt à vet. cod.

14 *Vti qui ſuo nomine obſcuri ſunt, meo*. Ms. *vt qui ſuo no. obſ. ſ. me*.

15 *Libitinis*

15 *Libitinis.* Reposui olim, *linbidulis*: id est, *linnidulis*. Quædam editio vetus, *litinis*. Vnde etiam faciebam, *Vatiniis*. Catullus: *Odissem te odio Vatiniano.*
Sed neutiquam hoc iam probamus.
20 *Cum animo.* Ms. *omi animo.*
25 *Neglegenter.* Vulg. *diligenter.*
26 *Ignouerit.* Non habet Ms. & potest abesse.
30 *Meritissimo.* Ms. cod. *inertissimo.*
31 *Pensiculatis.* Romani codicis scriptura, *presensiculatis.* Ex quo scribi posse videbatur, *perpendiculatis.*
32 *Iterum.* Ms. lib. *verùm.*
33 *Vilitas.* Bas. II. *vtilitas.*
Pag. 224. vers. 2. *Nec tamen.* Ms. cod. *Nec tā.*
4 *Cum proconsule.* Idem, *proconsul.*
7 *Contemtissimè.* Idem, *contemptissimè.*
Ibid. *Ipse proconsul.* Idem, *proceres ipse.*
8 *De tabella legit.* Moris de tabella sententiam legi, pronuntiari. Tertullianus Apologetico: *Quid de tabella recitatis illum Christianum? cur non & homicidam?*
12 *Prouinciæ.* Scriptum exemplar, *prouinciis.*
15 *Nec antè mutare.* Malim scribere, *nec autem mutare.*

PETRI COLVI
IN
FLORIDORVM
LIBRVM II.
NOTÆ.

PAG. 224. vers. 30. *Patria vel genus.* Scriptus codex, *patriæ genus.* Fortè potius, *patris genus.* nam patriam eius non ignorari, apertè arguit Cicero, cum Eleum dicit: cuius locum iam iam dabo. Certè si vulgata lectio germana est; parum cautè scripsisse auctor noster censeri debet.

33 *Venit Hippias iste quondam certamine Olympio Pisam.* De hoc eodem sophista eadem ferè Cicero lib. III. de Oratore.

tore. cuius verba, quia iis hic vſus, adſcripſi: *Ex quibus Eleus Hippias, cum Olympiam veniſſet, maxima illa quinquennali celebritate ludorum; gloriatus eſt, cuncta penè audiente Græcia, nihil eſſe in vlla arte rerum omnium quod ipſe neſciret. nec ſolùm has artes quibus liberales doctrinæ atque ingenuæ continerentur, Geometriam, Muſicam, Litterarum cognitionem, & Poëtarum, atque illam quæ de Naturis rerum, quæ de hominum Moribus, quæ de rebus Publicis dicerentur: ſed annulum quem haberet, pallium quo amictus, ſoccos quibus indutus eſſet, ſe ſua manu confeciſſe.* Adi & Platonem, Hippia minore. Celebrat & Lucianus Hippiam quemdam mechanicum, ſimul etiam & Sophiſtam.

Pag. 225. verſ. 4. *Quibus erat inductus.* Hæc poſtremæ editionis lectio. Veteres, *quib. er. inſutus.*

5 *Conſpicatus.* Malim recentiorem ſcripturam, *conſpicuus.* Ald. *Conſpicuas.*

19 *Variegatum.* Ms. cod. *varietatum.*

11 *Cooperatoris ipſius laborem fuiſſe.* Ms. idem, *coptoris ipſius laboraniſſe.* Vnde præſtaret ſcribere, *compertoris ipſius laborem fuiſſe.* Pallium ipſius Hippiæ, qui artem compertam habebat, laborem fuiſſe: ab ipſo textum. Si *cooperatoris* retinendum eſt; tum ſcribendum putem, *cooperatoris ipſius laborem fugiſſe*: hoc eſt, neminem eum in pallio conficiendo adiuuiſſe, cooperatorem nullum in hoc opere fuiſſe. Sic Lucianus contrà de Prometheo: Συνεργάζετο δέ μοι καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐμπνέουσα τὸν πηλὸν καὶ ἔμψυχα ποιοῦσα εἶναι τὰ πλάσματα.

12 *Compegerat.* Idem vet. *compleuerat.* poſt in Romano cod. *etiam annulum.*

13 *Signaculo.* Idem Ms. *ſigruculo.* Numquid, *figuraculo?*

14 *Palam.* Idem, *paliẽ.* Num legendum, *paleam*, vel aliud quid? Certè Gloſſæ veteres: *Palea*, σφενδόνη δακτυλίου, ὡς Ὑγῖνος ἐν τοῖς. quæ fortè etiam ibi non ſine mendo. Nihildum certi diſpicere auſim.

16 *Etenim non.* Ex eodem reſcribendum, *Enim non.*

17 *In cœtu.* Priores editiones cum Ms. *inceptu.*

18 *Ampullam quoque oleariam.* Vet. *amp. quoque oleſtriã.* Non eſt quod aliud quid latere ſuſpicemur ſub huius lectionis inuolucro, quam id quod palam eſt. Ampulla olearia, in qua oleum, quo ſe in balneis vngebant olim:

quæ

quæ eleganter & graphicè hic deſcribitur. Suprà monui de ea capiendum Plauti locum Mercatore:

——Tollo ampullam, atquè hinc eo.

Subiungitur Strigilis, qua ſe poſt vnctionem fricabant, vt ſuprà ad lib. IV. Metamorph. notauimus: quæ etiam eleganter nobis hîc deſcripta. Vnde Ampulla & Strigilis ſæpius coniuncta apud veteres. Ariſtophanes apud Suidam: Οὐ δ᾽ ἔστιν αὕτη στλεγγὶς, οὐδὲ λήκυθος. Plutarchus de Inirascentia: Οὕτω δὲ καὶ πρὸς ληκύθους ἔχουσι καὶ πρὸς στλεγγίδας, ἀγαπῶντες ἐκ πασῶν μίαν. Plautus Perſa:

Cynicam eſſe gentem oportet paraſitum probè.
Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium,
Marſupium habeant.

Ad cuius loci lucem facit Pollux lib. IV: Τοῖς δὲ παρασίτοις πρόσεστι καὶ στλεγγὶς καὶ λήκυθος, ὡς τοῖς ἀγροικοῖς λαγωβόλον. Putem ideo hæc balnearia, vt inſignia, paraſitis attributa, quod ſemper ad balnea, dein conuiuia obeunda parati eſſent. qui etiam inde αὐτολήκυθοι Græcis veteribus dicti. Plutarchus de Diſcernendo amico ab adulatore: Ἀλλὰ μὴ καθάπερ οἱ πολλοὶ τοὺς αὐτοληκύθους τούτους καὶ τραπεζέας καὶ μετὰ τὸ κατὰ χειρῶν ὕδωρ ἀκουομένους, ὥς τις εἶπε, κόλακας νομίζομεν, ὧν ἐν μιᾷ λοπάδι καὶ κύλικι μετὰ βωμολοχίας καὶ βδελυρίας ἡ ἀνελευθερία γίνεται κατάδηλος. Lucianus Lexiphane: Ἔστι μὲν δὲ ὅς, ἐν τοῖς σκειροφορίοις ἐγκαψικίδαλος ἄνθρωπος, τῶν αὐτοληκύθων, καὶ τῶν αὐτοκαβδάλων, ἀεὶ κυρηβῶν, ἐνδρομίδας ὑποδεδυμένος ἢ βαυκίδας, ἀμφιμάσχαλον ἔχων. Vnde etiam poſteà viliſſimorum genus hominum quodlibet, pauperes, nihili, αὐτοληκύθους iiſdem Græcis vocatos arbitror; quamuis paullò aliter Grammaticos eorum, Heſychium, Harpocrationem, Suidam ſentire ſciam. Sed fortaſſis inde etiam nominis huius origo, quod ipſimet inſtrumenta ſua balnearia ferre cogerentur, nullo eos ſeruo, vtpote pauperiores, qui ea adportaret, ſequente. Nam ita ſolebat. Supra noſter lib. III. Metamorph. *Et, iuſſis balnearibus adſequi, producit ad proximas balneas.* Horatius: *I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.* Hi Ampullam, Strigilē, Lintea, & id genus alia tenebāt, ſi quando dominis eis vſus eſſet. Petronius: *Video Gitona cum linteis & ſtrigilibus parieti applicitum, triſtem confuſumque. ſcires*

non

non libenter seruire. Seneca Epistolis: *Vetemus lintea & strigiles Ioui ferre, & speculum tenere Iunoni.* Hos opinor στλεγγιδολυκύθους esse, quorum mentio apud Iul. Pollucem sub finem lib. III. Obseruare etiam est, è ferro has Strigiles fuisse. Indicat id manifestè Plautus Sticho:

> *Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,*
> *Parasitum inanem, quo recondas reliquias.*

Plutarchus Laconicis scribit, Lacedæmonios non ferreis sed arundineis, καλαμίναις, si rectè memini, vsos: Ælianus Agrigentinos argenteis. eius verba Var. histor. lib. XII. Λέγει δὲ ὁ Τίμαιος καὶ ὅτι ἀργυρέαις ληκύθοις καὶ στλεγγίσιν ἐχρῶντο.

20 *Iuxtáque.* Ms. cod. *instáque.*

Ibid. *Recta fastigiatione clausulæ.* Idem, *tecta fatigatione cylaule:* Bas. I. cum aliis aliquot, *recta fatigat. claus.*

22 *Tubulatione.* Legunt quidam, *subulatione.* Sed scripsi de hoc loco suprà ad lib. XI. Metamorphos.

22 *Sudor ex ea.* Cui destringendo etiam seruiebat. Seneca Epistola CXXIII. *Vt sudorem, quem mouerunt potionibus crebris & feruentibus, subinde destringant.* Lucianus: Ἐγὼ δὲ τὰ βάδην, τὰ δὲ ἀποδραμὼν οἴκαδε ἀπεστλεγγισάμην.

23 *Quis autem.* Vulg. *Quis tum.*

26 *Ingenij.* Rectè postremò ita cusum. Antè, *ingenti.* Dictionem *doctrinæ* rettulerim ad instrumentum. Instrumentum doctrinæ, vt Instrumentum supellectilis.

28 *Vestem de texterna.* Ms. cod. *veste de textrina.* Fortè scriptum fuit, *textrino.* Textrinum in L. VI. C. de Muril. & gynec. lib. XI. accipitur pro loco ad vestes principis conficiendas constituto. Glossæ priscæ: *Textrinum,* Κερκεῖον. & Ἱστεῶν, *Textrinum.* Tertullianus de Anima: *Qualem habent, qui te solam habent illam ipsam de compito, de triuio, de textrino totam.* Sidonius Apollinaris Epistolarum lib. II. *Hinc egressis frons triclinij matronalis offertur: cui continuatur vicinante textrino cella penuaria.* Isidorus Origin. lib. XIV. *Naualia sunt loca, vbi naues fabricantur. hoc & Textrinum dicitur.*

29 *Suterna.* Idem Ms. *sutrina.* Legerim hîc etiam, *sutrino.* Glossarium vetus: *Sutrinum,* Σκυτεῖον. Seneca Epistola XC. *Non multum abfuit quin sutrinum quoque inuentũ à sapientibus diceret.*

33 Ferra-

33 *Ferramentis uti nosse.* Idem, *ferramenti ut i' osse.*

Pag. 226. vers. 2. *Poëmata omne genus: apta virgæ.* Olim poëmata Homeri, Hesiodi, aliorumque in theatris recitabantur ab actoribus lauri ramum seu virgam manu tenentibus: qui inde ῥαβδῳδοὶ seu ῥαψῳδοὶ dicti Græcis, & Homeri opus vtrumque, per Eminētiam, ῥαψῳδία. Eustathius in 1. Iliados: Οὐ δὲ ἐ περὶ τὴν ῥάβδον ἡ ῥαψῳδία εἴρηται, εἰονεὶ ῥαβδῳδία τὶς οὖσα. φασὶ καὶ οἱ παλαιοὶ ἀκολουθοῦντες Καλλιμάχῳ εἰπόντι. —— Τὸν ἐπὶ ῥάβδῳ μῦθον ὑφαινόμενον. διαφωνεῖ δὲ ἡ ῥάβδος, ἣν κατέχοντες ἐποιοῦντο τὰς τοιαύτας ᾠδάς. Verius Diomedes Grammatic. lib. III. *Ῥαψῳδία dicitur ποιήσεως aliqua particula discreta atque diuulsa, dicta παρὰ τὸ ῥάπτειν, quod versus in vnum volumen velut consuantur & comprehendantur: vel quod olim partes Homerici carminis in theatralibus circulis cum baculis, id est virga, pronunciabant. qui ab eodem dicti sunt Homeristæ.* De his etiam videndus Athenæus Dipnosophistar. lib. XIV. Lucianus Ioue tragœdo: Ναὶ, ἀλλ' ἐποποιῶν, ὦ Ζεῦ, ἐ ῥαψῳδῶν τὰ τοιαῦτα, ἐγὼ δὲ ἥκιστα ποιητικός εἰμι. Adhibe Suidam, & Hesychium.

3 *Griphos.* Ms. & vulgati plerique, *geryppos*: Bas. II. *gryphos.* Γρίφος est nassa piscatoria, id est vas vimineū multis nodis, multis laqueis textū & flexū, ad pisces capiendos, claudendos. Hinc perplexa & flexuosa dicta, ænigmata γρῖφοι vocata antiquis: similitudine inflexæ illius & implexæ viminum texturæ. Suidas: Γρίφος τὸ δίκτυον. λέγεται δὲ καὶ ὁ δύσκολος, καὶ ὁ συμπεπλεγμένος λόγος, ὁ ἔχων πάθος ἐν ἑαυτῷ μὴ φαινόμενον. Gellius Noct. Atticar. lib. I. cap. II. *Κυρτῶν τὰς σκαζούσας θεωρίας, aliósque id genus griphos neminem posse dicens nisi se dissoluere.* Lucianus: τὰ αἰνίγματα & τοὺς γρίφους ἀκούσας. Parasitus in lapide antiquo: VIATORES OPTIMI, HIS NVGIS, GRIPHIS, AMBAGIBVSQVE MEIS CONDONATE POSCIMVS. Hi Griphi sæpius etiam versibus constabant, vt indicat lib. X. Athenæus. Vnde poëmati Ausoniano index, GRIPHVS.

4 *Orationes.* Sic Bas. II. Reliqui, *rationes.*

7 *Possem equidem.* Bas. I. *Post se me quidem*: Ms. cod. *possim me quidem.*

Ibid.

Ibid. *Sigillatim.* Vulg *singulatim.* Singulatim, Singillatim, Sigillatim, eadem sunt, & opposita Cunctim, idque genus alijs. Emendaui infrà lib. de Deo Socratis: *sigillatim mortales, cunctim tamen vniuerso genere perpetui.* Sidonius Apollinar. lib. VIII. Epistolar. *Qui non sensim singulatimque, sed tumultuatim petitus & cunctim.* Noster lib. VII. Milesiarum: *Pedésque meos sigillatim alligans.* Et de Dogmate Platonis: *Veluti sigillatim exæquatum cunctis partibus diuiditur.* Apologia I. *Singillatim apprehendens omnem calumniæ textum.* Plautus Trinummo:

Sin vnum quidquid singillatim & placidè percontabere.

Gellius lib. I. *Non de vnoquoque facto singillatim existimat, neque certis exemplorum documentis; sed generibus rerum summatim vniuersimque vtitur.* Sed hæc fortassis nimia, in re tenuiori.

8 *Cunctim & coacernatim.* Sic rectè vltima editio. ante erat, *cunctim & concertatim.* Ms. *cuncti mea concertatim.*

12 *Quam quem.* Scripta hæc & postremùm edita lectio. In aliis, *quamquam.*

13 *Enim sic.* Malè in Basil. II. *Sic enim.* Notaui suprà.

14 *Porrò.* Ms. vet. *pō.*

15 *Etiam laudari te ab illo velis.* Trunca lectio quæ vulgata antè, *laudari ab illo velis.*

16 *Omni publicitus.* Vetus lib. *cū publ.*

18 *Non tantum.* Rom. cod. *neque tantum.*

19 *Magísque indicio.* Vulgati omnes, excepto Bas. II. *magnóque indicio.* Sed scripserim, *magísque indicio.*

21 *Quod mihi.* Ms. *quod nihil.*

22 *Id quod facere.* Omnes antè editi, *Idq; fac.*

Ibid. *Adorsus sum.* Scriptus liber, *adortus sum.*

23 *Dum modo rationem tuam in prouincialium negotiis contemplor, qua efflictim.* Vulgatum antè, *dum moderationem tu. in pr. n. q. quam effectim.* Qua ratione, id est quam ob rationem: vt, Qua re, quam ob rem.

28 *Gratia, vita iucunda.* Lipsio placet scribere, *grauitas iucunda.*

29 *Blandúsque vigor.* Ms. *blandúmque rigorem.* Verisimilis valdè coniectura maximæ spei adolescentis I. Dousæ filij, *blandúsque rigor.*

30 *Magis reuerita.* Vulg. *magna reuerita.*

Pag. 227. verſ. 2. *Prouincias.* Ms. ſcriptura, *prouinciaz.*

3 *Honorino.* Idem, *Honōē.*

Ibid. *Quàm vt te magis deſideraremus.* τὸ *vt* in Ms. cod. non eſt. Fortè, *Qua te magis deſid.* Qua, id eſt, ob quam. Sed magis placet Lipſiana lectio, *quamquam te mag. deſid.*

4 *Senilis.* Vet. *ſenis.*

6 *Effingit.* Idem, *effigit.* Num, *effigiat*? Sed bona vulgaris ſcriptura.

7 *In te.* Idem, *vite.*

8 *Dediſſes.* Sic Ven. & Ms. Alij, *dediſſe.*

10 *Celeres.* Vetus cod. *celer.*

12 *Deſideramus.* Idem, *deſideranimus.*

15 *Carthagines.* Idem, *Karthaginis.* ſic etiam lapides, ſic plerique codices priſci.

18 *Sol qui micantem.* Verſus ſunt ex L. Attij Phœniſſis: quos ita vt expreſſos iam vides, ſcriptos repperi, & rectius quam apud hunc noſtrum, meo animo, in Priſciani libello de Metris. Vulgarij, *Sol qui candentem feruido curſu,* &c. Ms. ita:

Sol q cadentē
Feruido curſu
atque equis flammam citatis feruido
ardore explicas.

Similis huic locus veteris Poëtæ Theodectis apud Io. Stobæum:

Ω καλλιφεγγὲς λαμπάδα εἱλίσσων φλογὸς
Ηλιε ποθεινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις σέλας
Ειδες τιν' ἄλλον, &c.

Cui non diſſimile Cn. Mattij Mimiambis:

Iam iam albicaſcit Phœbus, & recentatur
Commune lumen hominibus voluptáſque.

20 *Itémque.* Ms. *Itérque.*

21 *Cetera vagantium.* Idem, *cetera euagantium.*

25 *Inuiſitata.* Sic ſcripſi ex illa veteri lectione quæ in ſcripto exemplari, *i'uſitate.* Vulg. *non viſitata.* Supra lib. VIII. Metamorphoſ. *Aper immanis atque inuiſitatus.*

30 *Pariter.* Ms. cod. *patitur.*

Ibid.

Ibid. *Herediolum sterilem.* Scribo, aliter quàm God. Stewechius, *hered. sterile.* Gellius lib. XIX. cap. VII. *In agro Vaticano Iulius Paulus, Poëta, vir bonus, & rerum litterarúmque veterum impense doctus, herediolum tenue possidebat.* Heredium, apud Varronem, Plinium, Columellam, Festum, & nostrum Apologia II.

Pag. 228. vers. 4. *Psittacus India auis est.* Vulgò, *Psit. auis Ind. auis est.* Ceterum antè illa, *instar illi,* &c. videtur quid deesse. Itaque notam asterisci adfixerim.

6 *Sed nec colorum columbarum.* Hæc cum paucis quæ præcesserunt minimè integra aut emendata sunt: sed desiderari, abundare quædam videntur. Aldini cod. & posterioris Basileensis lectio est quam expressimus. Ms. *Sed ne q columbarum.* Legerim, *sed nec color vt columbarum.* Psittaco non idem color qui columbis. rationem subiungit: *Non enim lacteus ille,* &c. Extricaui me quoquomodo ex hoc loco. quod minimè speraueram.

Ibid. *Non enim.* Ms. lib. *non ẽ.*

8 *Palmulis.* Elegantius Lipsio visum, *parmulis.* Parmulæ rectè dici videantur turgidiores illæ in Psittaco plumulæ, & in modum parmularum tùmentes.

13 *Quæ rostri. Cum sermonem.* Malè plerisque in editionibus, *quæ rusticum sermon.* Ex qua legerat Lipsius, *Quare cum sermonem.*

17 *Vti conformetur.* Ms. cod. *confirmetur vti.*

18 *Captus & indocilis.* Idem, *capitis & ind.* Aliud quid substituendum puto, quod iam non succurrit.

23 *Quo eis.* Vulgati plerique, & Ms. *quod eis.* Et post in veteri etiam, *lingua latior est.*

26 *Videas.* Ms. *audias.*

27 *Conari non eloqui.* Idem, *conarẽ non loqui.* Lipsius, *tonare non loqui.*

Pag. 229. vers. 1. *Id genus orationis.* Rescribe, *id genus orationem.* iubent enim codex Ms. & Romana editio. de Deo Socratis: *Gignamus omnino id genus corpus.* De Mundo: *Quas sapiens genus homo communibus vsibus fabricauit.* Ecquando non sic noster, cumque eo melioris Latinitatis magistri reliqui?

10 *Modo omnicana.* Lectio hæc Romani codicis. Ms. & alij, *modo omni cana.* Legi aliquando vna dictione, *modomnicana:* id est, omni modo canens. Vel potius fortè scribere velis, *modò omnicanax*, aut etiã, *modomnicanax.* Modomnicanax, vel omnicanax dumtaxat, quæ modos omnes, vel omnia canit. Sic Canacius infra lib. III. *Plenius gratias canaciúsque libro mandabo.* Sed quod antè legimus, *tempore ingis*: idem scriptus liber pro eo habet, *tempore lucis.*

11 *Hoc genus.* Membranæ, *hec g.* id est, *hac ergo.*

12 *Diogene Crates.* Idem, *odio Cenocrates.*

Ibid. *Ipse suggereret.* Idem, *suggereretur.*

17 *Adeóque is cupiebatur.* Idem vberius: *Adeoque eius cupieb. imago.*

Ibid. *Virgo nobilis, spretis iunioribus ac ditioribus procis.* Hanc Hipparchiam vocat Diog. Laërtius lib. VI. noster Hipparchem. Sed Laërtij verba ad hunc locum: Οὐδενὸς μνηστευομένων ἐπιστρεφομένη, οὐ πλούτου, οὐκ εὐγενείας, οὐ κάλλους. Ex quo etiã aliàs sæpè in hisce Philosophicis scriptis verbatim multa noster transtulisse huc videri potest; vt, si ætatem id ferre certò sciremus, id certò affirmare non dubitaremus: aut certè illum à nostro quædam mutuatum. quod minus verisimile. Pluribus locis infrà id probabimus.

18 *Vltro eum.* Vulg. *vltroneum.*

19 *Interscapulum.* Sunt qui malint, *interscapilium*, teste Beroaldo in III. de Asino aureo. Glossarius liber: *Interscapulum*, Μετάφρενον.

20 *Eámque supellectilem.* Laërtius: Καὶ ἀποθέμενος τὴν ἑαυτοῦ σκευὴν ἄντικρυς αὐτῆς, ἔφη, ὁ μὲν νυμφίος, οὗτος. ἡ δὲ κτῆσις, αὕτη. πρὸς ταῦτα βουλεύου.

22 *Querela eam caperet.* Ms. *querela cam. cap.* Contenderim scripturam genuinam esse, *querela caussam cap.* . Querela propriè de animi offensa coniugali amori interuenientе. Hinc in veteribus monumentis: CVM QVA VIXIT SINE VLLA QVERELA.

23 *Hipparche.* Ms. *in partem.*

Ibid. *Conditionem accipit.* Dio genes; Γελᾷ ἡ παῖς. Terenrentius Andria: —— *Ita vt ingenium est omnium Hominum*

Hominum ab labore procliue ad libidinem;
Accepit conditionem.

Sic semper Conditio, vbi de nuptiis & matrimonio sermo: apud Plautum centies. Aulularia:

—— Tu conditionem hanc accipe, ausculta mihi,
Atque eam desponde mihi. Sticho:
Nam me quidem hæc conditio nunc non pænitet.
Neque est cur nunc studeam has nuptias mutarier.

Trinummo: *——Habeo dotem, vnde dem*
Vt eam in se dignam conditionem collocem.

Vnde in sponsalibus discutiendis formula solemnis: CONDITIONE TVA NON VTOR. L. II. D. de Diuort. & Repud.

26 *Dux Cynicus in porticum.* Sic omnes libri, non bene tamen. emendo, *Duxit Cynicus in port.* Paulo aliter hæc cum paucis quæ sequuntur narrat Diogenes, qui ait: Καὶ ταυτὸν ἀναλαβοῦσα σχῆμα συμπεριήει τ' ἀνδρὶ, καὶ ἐν τῷ φανερῷ συνεγίνετο, καὶ ἐπὶ τὰ δεῖπνα ἀπῄει.

28 *Virginem imminuisset.* Ms. *virg. cum immi.* Et ex eodem paulò post, *paratam pari constantia*; cùm nusquam antè τὸ *pari* esset.

29 *Ni Zeno.* Hæc non scribuntur Laërtio. Quod facit vt suspicer ex alio quopiam veterum hausisse hæc nostrum, è quo fortè etiam multa in Vitas suas deriuauit ille Græcus.

30 *Magistrum.* Ms. cod. *magistri.*

31 *Exaduersum.* Idem, *exaduerso.* vt & sequenti libro: *Sese quisque ex aduerso quam proximè collocat.* Sed vtrumque rectum.

32 *Dispescitur.* Editum antè passim, *dispicitur.* Infrà lib. de Deo Socratis: *Cùm & habitacula summa ab infimis tanta intercapedine fastigij dispescant.* Plinius lib. V. *Inde Africam ab Æthiopia dispescens.* Etiam corrigendus Martianus Capella lib. VI. *Nam ab Europa Calpe, Africa Abyla monte dispescitur.* ibi enim vulgò legitur, *despicitur.*

Ibid. *Vtrumuis.* Ms. lib. *Verumuis.*

Pag. 230. vers. 1. *Olitori.* Idem, *oleri.* Sed fortè potius legendum, *oliuitori.* Scio Olitorem alibi pro olerario à Lucio nostro etiam poni. Sed coniuncta hæc sæpius

obseruaui, Vinitor, & Oliuitor: aut, Olineta & Vineta. Sidonius lib. II. Epistolar. *Colles ædibus superiores exercentur vinitori & oliuitori.* Vlpianus Fragment. tit. VI. *Veluti si vineta & olineta fecerit.* Synesius Epistola LXVII. Δεσπότης τοῦ κτήματος ἐγένετο πρὸς τῷ λόφῳ καὶ τῶν ἀμπελώνων καὶ τῶν ἐλαιώνων.

2 *Omnis.* Ms. cod. *omnes.*

3 *Magis.* Idem, *magni.*

5 *Semiruta mœnium.* Idem, *semirupta*, expuncto τῷ *mœniū.*

7 *Secundo littore.* Fortassis rectè legas, *secundum littora.*

8 *Stadia.* Vet. cod. *Stadiis.*

9 *Auri & argenti.* Idem, *auri est & arg.*

10 *Lancibus.* In quibus exta, quæ aris Deorum imposita. Virgilius lib. II. Georgicor.

> *Lancibus aut pandis fumantia reddimus exta.*

Vbi Seruius: *Sacerdotum vsus est verbo. Reddi enim dicebantur exta, cum probata & elixa aræ superponebantur.* Ouidius:

> *Nec defensa iuuent Capitolia, quo minus anser*
> *Det iecur in lances, Inachi lauta, tuas.*

De Speculis scripsi ad XI. Metamorphos.

12 *Vel inde.* Vulg. *Vel tamen.*

13 *Videor effectius.* Ms. lib. *video efficacius.* Num, *effigiatius?* Sed nihil mutem.

15 *Parili separata.* Amplector scriptam lectionem, *parili separatu.*

18 *Ac modico.* Rom. ed. *at modico.*

19 *Laculatur.* Hæc eiusdem Romanæ editionis scriptura, & Ven. item Ald. Alij, *iaculatur.* Nihil dum certi de hoc constituere ausim. Isidorus equidem Originum lib. XIX. cap. XXII. *Vestis laculata est, quæ lacus quadratos quosdam cum pictura habet intextos, aut additos acu.* Quod quomodo ad mentum trahi possit, necdum capio.

20 *Canenti similis.* Ms. cod. *canenti simul.*

21 *Chlamyda.* Passim antè, *chlamyde.*

22 *Decoris instrumentis dependent.* Vetus liber, *decoris histrij.* Putem scribendum, *cetera decoris striis.* Striæ id est, cauaturæ, sulci, lacunæ, quæ in columnis. Sic etiam Varro lib. I. de re Rustica: *Qua aratrum vomere lacunam, striam facit, sulcus vocatur.* Sidonius lib. IV. Epistolarum: *Quod possit*

aptari

aptari conchæ capaci: quæ per anſarum latus vtrumque in extremum gyri arcta, fundi ſenis cauatur ſtriaturis. Hinc lib. x. Metamorphoſ. *Senili triſtitie ſtriatam gerens frontem*: & x I. *Serpens ſtriato tumore ſublimis*. Hæc ita ſcripſeram: cum magis probare ſeſe mihi cœpit Lipſij noſtri coniectura, *cetera decoris hiſtrici*. Inſtrumenta muſica ad decorem hiſtricum, ſeu hiſtrionium pertinere ait. Adſentitur Arnobius lib. VI. *Cum plectro & fidibus Delius citthariſtæ geſtus ſeruans cantaturi, & nænias hiſtrionis.*

23 *Structim.* Ms. *ſtrictim.*

25 *Suo ſabulum.* Lectio hæc veteris noſtri cod. & Rom. item omnium reliquarum editionum. Sabulum inſtrumentum muſicum fuiſſe arbitratur Varronianis Coniectaneis litteratiſſimus I. Scaliger. Lipſij coniectura, *ſuum ſabulum*, vel, *pulſabulum*: vt legi poſſe notatum etiam ad oram editionis Germanicæ poſterioris. Ego prima frōte ſcribendum putaui, *ſuſcitabulum*, & non malè ſic plectrum ipſum appellari: vt Phonaſcus dicitur, vocis Suſcitabulum Varroni, Ὄνῳ λύρας:

Phonaſcus adſiem vocis ſuſcitabulum,
Cantantiumque gallus gallinaceus.

Sed venit nunc etiam in mentem ſcribi poſſe, ſi non eſſet remotius à veteri ſcriptura, *geſtu ſuo tinnulum*. nam Gloſſæ Latinogræcæ: *Tinnulum*, πλῆκτρον. Quid ſi etiam, *Fibulam*, legamus, vt Iul. Pollux Græcis ἐπικόρπαμα Citharœdi inſtrumentum appellatum ſcribit lib. x. Επικόρπαμα ἢ κιθαρῳδοῦ σκεῦος, ὡς Πλάτων, Δότω τὶς ἔνδοθεν καὶ ἐπικόρπαμα. Et certè Fibula hæc à ſimilitudine quæ illi cum fibula veſtium dicta videri poſſit. Quomodo ſæpius ab eodem fonte petita vocabula Latinos pariter vt Græcos iiſdem rebus indere videmus.

27 *Interquienit.* Ms lib. *interquietum quod.*

29 *Cuiuſpiam pueri, qui Polycrati tyranno dilectus, Anacreonta Teium amicitiæ gratia cantillat.* Hæc recentioris editionis ſcriptura. aliarum fuit, *Anacreonteum amicitiæ gratia cant.* Ms. *Anacreonte vel am. gr. c.* Scribo ex fide hiſtorica, *quem, Polycrati tyranno dilectum, Anacreon Teius amic. gr. cant.* Anacreon Teius Smerdiam, puerum amatum Polycrati Sami tyranno, verſibus ſuis in cælum tulerat: quod non tam amoris

quàm amicitiæ gratia faciebat; magiſque indolem ingenij eius, quàm corporis formam eximiam prædicabat. Hæc ita apud Ælianum Variæ hiſtoriæ lib. IX. quem conſule. Innuit noſter plures adoleſcentulos ab Anacreonte laudatos, inter quos etiam fuit quidam Bathyllus nomine. Horatius Epod.

Non aliter Samio dicunt arſiſſe Bathyllo
Anacreonta Teium.

Cuius etiam meminit ipſe, ſi ego ipſe rectè memini, in ſuis Poëmatiis, quæ paſſim leguntur.

31 *Pythagoræ Philoſophi ſtatuam eſſe.* Ms. cod. *Philoſophiſta Pythagore tuam ẽẽ.*

33 *Multo doctiſſimus.* Deeſt *fuit*, aut ſimile. Antè in veteri libro, *natus Samius.*

Ibid. *Ac fermè.* Ms. cod. *at ferme.*

Pag. 231. verſ. 1. *Samo.* Vulg. *Samum.*

Ibid. *Sed haud quaquam Philoſophus tyranno dilectus fuit.* Eum tamen per epiſtolã Amaſidi, cum in Ægyptum proficiſceretur, commendauit. Auctor Diog. Laërt. lib. VIII.

3 *Mneſarcho.* Vulg. *Meſarco.* Ms. *Veſarco.* Laërtius Μνήσαρχον vocat.

4 *Comperio.* Vulg. *comperior.*

5 *Gemmis faberrimè ſculpendis.* Δακτυλιόγλυφον appellat Diogenes.

7 *Doctores.* Sic vulgati. Ms. *ductores.* probo.

10 *A quodam Gillo Crotonienſium principe.* Qui hic Gillus dicitur, mendosè fortaſſis, Γύλων vocatur à Themiſtio Euphrada, qui hanc hiſtoriam attingit, Oratione IV. Αὐτὸς δὲ γὰρ ὁ Μνησάρχου τοσόνδε ἄρα ἀπέλαυσε τῆς πολυμνήτου σοφίας ὥστε μετανάστης ἀεὶ διεβίω διὰ τοὺς βασκαίνοντας καὶ κωλύοντας ἐκ Σάμου μὲν εἰς Κρότωνα διὰ Πολυκράτην, ἐκ Κρότωνος δὲ εἰς Λόκρους διὰ Γύλωνα.

13 *Vices.* Fortè, *vires.*

14 *Nec his artibus.* Poſtrema editio, *ſed nec his art.*

15 *Brachmanas.* Ms. al. *Barcinanos.*

16 *Indiæ gens eſt.* Fortè gloſſematiũ marginale hoc fuit.

19 *Nec non.* Ms. cod. *ne ĩn.*

20 *Terra.* Idem, *grã.*

21 *Brachmanæ*

21 *Brachmana*. Idem, *Bracinani*.

22 *Corporúmque*. Vulg. *quàm corporum*.

25 *Syro*. Non eſt hoc in vet. cod. Baſ. II. *Syria*. Inſula Syria, vt Terra Gallia.

25 *Paſsis verbis*. Priores editiones cum Ms. *paſsim verbis*. Vnde ſuprà ſcripſi, *paſsiuis verbis*. Sed illud Paſſis verbis iam non adeo diſplicet.

Ibid. *Loquutu*. Ms. cod. *loculo*.

28 *Infaudi morbi putredine*. Plinius lib. VII. cap. LI. *Vt Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore eius erumpente expirauerit*. Sed qui iſti Serpentes? Nota nouitatem ſignificationis: pediculi ſunt. Heraclides Περὶ πολιτειῶν libro: Φερεκύδης ὁ Σύριος ὑπὸ φθειρῶν καταβρωθεὶς ἐν Σάμῳ ἐτελεύτησεν. Idem Ælianus Var. hiſtor. lib. IV. & Plutarchus in vita Sullæ de huius Pythagorici præceptoris morte narrant.

Ibid. *Scabrem*. Sic correxi è libro ſcripto. Vulgò vbique, *ſcabiem*. Varro Manio: *Ager derelinqueretur, ac periret ſquale ſcabréque, illuuie, & vaſtitudine*. Virgilius Ciri:

——Quam te tam triſtibus illis
Sordibus, & ſcabre paſſar tabeſcere tali.

32 *Leodamantem*. Si Diogenem ſequeris; ſcribes, *Hermodamantem*. Verba eius iam notabo.

Ibid. *Creophyli diſcipulum*. Ms. *erropoli*: Baſ. I. marg. *Creopili*: aliæ editiones, *Creophili*. Diogenes, Κρεοφύλου. Sed ſcribendum Creophyli: vt ibi bene notatum ab Iſaaco Hortibono diligentiæ doctrinæque magnæ viro, & laudatus locus Callimachi: —— Ὁμήρειον δὲ καλεῦμαι

Γράμμα Κρεωφύλῳ, Ζεῦ φίλε τοῦτο μέγα.

Noſter Leodamantem Creophyli diſcipulum facit: Laërtius Hermodamantem eiuſdem nepotem. Verba eius ad hunc & præcedentem locum: Καὶ ἤκουσεν Ἑρμοδάμαντος τοῦ ἀπογόνου Κρεωφύλου.

Pag. 232. verſ. 2. *Comitibus diſciplinarum toto orbe hauſtis*. Fortè rectius, *fontibus diſ. t. o. h.* vel vt Lipſio placet, *fomitibus diſc.*

5 *Conditor*. Vulg. *creditor*.

7 *Verbáque*. Ms. *verba*.

11 *Deſueſcebant*. Idem, *deſueſcebat*.

14 *Velut*. Idem, *tum*.

15 *Exilio vocis puniebantur*. In Margarita Poëtica legitur, *in exilium vocis punieb*. bene: id eſt, in modum exilij cuiuſdam. qualem locutionem notauimus latius ſuprà ad lib. II. Metamorphoſ.

17 *Adoptatus*. Ms. cod. *adoptaret*.

PETRI COLVI IN FLORIDORVM LIBRVM III. NOTÆ.

PAG. 233. verſ. 6. *Principes A. V*. Sic diſertim in membranaceo noſtro. Vulgati, *Principes Augusti*. Non malè Lipſius, *principes Af*. id eſt, *Africæ*. quæ lectio Tertulliani ipſiuſque Apuleij auctoritate nititur. Sed notas, quæ in veteri libro, legerim, *Principes Augustæ vrbis*: vel, *amplißimæ vrbis*. Nam coloniæ ſæpius Auguſtæ vocatæ. Principes vrbis, vt Principes ciuitatis. Quintilianus Declamatione CCCI: *Quomodo hanc inuidiam potuiſſet ferre paupertas, ſi occidere filia mea voluiſſet inter principes ciuitatis?* Annæus Cornutus ad Italium de Virgilio lib. IV. *Iámque exemplo tuo etiam principes ciuitatium & Poëtæ incipient ſimilia fingere*. apud Soſip. Chariſium. Gellius lib. XVIII. *Et illuſtre Lacedæmonius conſilium dediſſe dicit virum indidem ciuitatis eiuſdem principem*. Noſter ſupra Metamorphoſ. lib. II. *Caue diligenter, principum ciuitatis huius filij cadauer à malis Harpyis probè cuſtodias*.

Ibid. *Obſtatuam*. Idem, *obſtinaam*.

11 *Abſuerim, contulerim*. Idem, *aſſuerim*. Scriptum olim, *aſuerim*.

15 *Nihil tantum*. Hæc nunc primùm è veteri noſtro addidimus: in nullo vulgatorum erant. Et ſic certè elegantior hic locus multò, quàm vt antè.

24 *Etiam vicit*. Vulg. *& vicit*.

25 *Pudet dicere.* Gellius Noct. Atticar. lib. XVII. cap. IV. *Menander a Philemone, nequaquam pari scriptore, in certaminibus comœdiarum ambitu gratiáque, & factionibus sæpenumero vincebatur. Eum cum fortè habuisset obuiam, Quæso, inquit, Philemo, bona venia, dic mihi, cum me vincis, non erubescis?*

26 *Agnatos lucide explicatos.* Ms. *adgnatos.* Conieci antè annos aliquot, legendum videri, *ac nodos luc expl.* vt apud Horatium, in hac eadem re:

Néue minor, neu sit quinto productior actu
Fabula quæ posci vult & spectata reponi.
Nec Deus intersit nisi dignus vindice nodus
Inciderit.

Vbi bene notatum ab Achille Statio hunc Nodum ab Aristotele libro de Poëtica arte, δέσιν seu πλοκὴν dici. Sed iam vulgatam scripturam ferendam putem; si per Agnatos lucidè explicatos intelligamus affines, consanguineos sese mutuo recognoscentes, agnoscentes. quod in comœdiis sæpius accidere, testes nobis Plautus & Terentius: in quibus huiusce rei plurima exempla.

33 *Et miles præliator.* Desunt hæc veteri libro.

Pag. 234. vers. 3. *Actu* Nec hoc agnoscit idem liber.

5 *Ad vos venit vsus nuperrimè.* Melius, *apud vos venit vsui nup.* Et sic etiam conieceerat legendum elegantissimus adolescens I. Dousa, magni patris magna proles.

6 *Reliquum autem.* Vulgati plerique, *Reliquum tam.* Rom. verò, *Reliquum tamen.*

7 *Variis postulantibus.* Sic Ms. cod. Vulg. *vanis postul.* Vnde Fruterio cõiectura nata, *conuenis postul.* mihi, *amicis postul.*

Ibid. *Deincipiti die.* Ms. *de ancipite die:* Vulg. *deincipiti.* V. N. Ianus Dousa reponit, *deincipe:* vt Principe dicimus. Malui ego, *deincipite die:* vt Ancipite, non Ancipe.

9 *Exaduersum.* Ms. idem, *ex aduerso.* Vide ad librum præcedentem.

11 *Sessui.* Idem, *sexui.*

12 *Farto toto theatro.* Idem vetus, *arto toto theatro.* quod non probo. Vulgatam enim lectionem afferit Seneca Epist. LXXVI: *Quoties scholam intrari præter ipsum theatrum Neapolitanorum, vt scis, transeundum est Metronactis petentibus domum. Illud*

quidem

quidem fartũ est: & hoc ingenti studio, quis sit Pithaules bonus indicatur.

13 *Qui affuerant recordari audita.* Hæc non sunt in Ms. cod.

15 *Condictum.* Sic Ms. Rom. & Bas. 11. Reliqui, *conditum.*

18 *Accirent.* Reposui ita, licet omnibus libris reclamantibus legentibusque, *acciperent.* Varro Rhetoricorũ lib. xx. *Vt consules ac prætores qui sequuntur in castra, Accensi dicti: quod ad necessarias res sæpius acciantur, veluti accersiti.* Sic enim ibi apud Nonium legendum, non, *accensiti.* Apud eumdem pariter emendandus Attius, Armorum iudicio:

—— Bene facis.

Sed quid nunc subiti mihi febris acciuit mali?

& M. Varro, Sexagesi: *Acciti sumus, vt depontaremur. murmur fit verum.* Hæc tanti mihi non fuisset in medium adducere, nisi vt de locorum illorum lectione veriore constaret etiam non doctissimis.

21 *Adhuc os recto libro impressum.* Dictio, *os*, abest à veteri. Sed fortè verius legamus, *adhuc os lecto libro imp.* Aut si scriptum codicem sequeris; *adhuc recto*, vel potius, *lecto libro impressa.* & ad manum referatur.

23 *Perculsi.* Ms. noster, *percussi.*

30 *Funebrem facem.* Rom. Ven. *fun. facere.* De cereis, facibus funebribus dictum latè lectissimo Lipsio ad Annal. Taciti. Sed illud adhuc dignum nota, quod Isidorus scribit, *Funus dictum à funibus accensis, quos ante feretrum papyris circundatos ferebant.* quia etiam de eodem genere facis seu cerei locus Antipatri lib. VI. Epigrammat. Græcorum:

Λαμπάδα κηρχίτωνα, κρόνε τυφήρεα λύχνον,
Σχοίνῳ καὶ λεπτῇ σφιγξόμενον παπύρῳ.

33 *Exequias eundum.* Minus rectè Ms. *ad exequias eundum.* Terentius Phormione:

Exsequias Chremeti, quibus commodum ire, iam tempus est.

Sic Exequias venire, infrà lib. IV.

Pag. 235. vers. 5. *Pænissimè.* Vulg. *plenissimè.* Notaui suprà.

7 *Destringerem.* Basil. 11. scriptura. Vetus cod. *defregerim*: vulgati alij, *destringerem.*

8 *Etiamdum.* Aliàs, *etiam dum.* Iamdum, vt Primumdum, & id genus alia. Exempla forsitan mihi colligentur infrà ad Apologiam I.

9 Sudore

9 *Sudoro affatim corpore.* Id est sudanti, sudore vndanti. Vulg. *sudore affat. corp.* Notetur nouitas dictionis, Sudorus.

10 *Diutile.* Ms. cod. *diutinè.*

12 *Letum abire.* Sic idem vet. cod. Vulg. *letum abiret.* Quídni rectè dictum, *letum abire, quam lectum?*

18 *Redditum.* Benè ita vetus. Vulg. *reditum.*

19 *Dempsistis.* Quidam, *depressistis.*

22 *Quin magnitudo.* Vulg. *quia magnitudo.*

25 *Id est.* Ms. cod. *idem &.*

27 *Paruum pretium.* Idem Ms. *pa'uum:* Ald. Rom. *parum pretium.* Rectè, & ad Plauti imitationem. qui alibi: *Si pergis parum fidem mihi esse arbitrarier.*

28 *Emere velis.* Vulg. *emere potius velis.*

29 *Quem qui.* Ms. cod. *quod q.*

30 *Vnam gratiam quod.* Ms. idem, *vna grã.*

Ibid. *Quod impetrarit.* Margarita poëtica legit, *quàm impetr.*

33 *Ergo gratiam.* Vulg *igitur gratiam.*

Ibid. *Immò enimuero.* Vetus lib. *Vno enimu.*

Pag. 236. vers. 3. *Certa est.* Verbum, *est* non erat in vulgatis.

4 *Quæ debeat Philosopho.* Scribo, *quæ debeat Philosophus. Sibi,* quod sequitur, non est in Ms.

5 *Liber.* Membranaceus codex, *liberè.*

7 *Scitis eum hodie nobiscum probare.* Hæc non sine sensu commodo leguntur: tamen melius putauimus, *si scitis eum ho. nob. pr.* vel, *si is eum hodie vobiscum probarit.*

8 *Tantus, vt prænobilior sit proprio ingenio.* Priores editiones, *tantus prænob. sic proprio ing.*

11 *Numantiæ.* Nomen hoc non est in Ms. lib.

14 *Commemoratu meo.* Ms. cod. *commematũ cũ.*

17 *Nondum.* Idem, *audum.*

Ibid. *Sed quæram sedulò.* Sic scriptus liber, sic etiam vltima editio. Antè, *Sed sedulò & commentabor.*

25 *Mereor.* Quidam, *vereor.*

26 *Honore.* Omnes editi ante, *testimonio.*

30 *Adstitit.* Margo editionis postremæ hanc lectionem habet. Alij omnes, *extitit.* Sed *adstitit,* tamquam patronus clienti.

31 *Libello*

31 *Libello misso, per quem postulabat locum celebrem statuæ meæ.* Locus enim statuæ ponendæ olim peti, impetrari à municipibus solebat: vt indicant aliquotiens Iurisconsulti nostri. L. XIV. D. de Condit. & demon. L. II. D. de Loco publ. fru. ex decreto autem ordinis decernebatur. id indicat Inscriptio vetus Exone:

P. F. MAR. F. MARAN FILIO CALPVRNIANO OR. RET. DEFVNCTO AN. XVIII. MAR. MARANVS COMMVNI AFFECTIONE CALPVRNIAE VXORIS ET MATRIS RECEPTO IN CLIENTELAM CIVIVM AESONES F ET LIBERALIBVS STVDIIS ERVDITO IMPETRATO LOCO EXD. ORD. STATVA FOVENS MEMORIAM PIETATIS HONORAVIT DATISQ. SPORTVLIS DEDICAVIT.

Innumeri alij lapides prisci è quibus idem obserues. Noster hoc ipso libro infrà: *Qui in illa sanctissima curia aderant, tam libenter decreuerunt omnes locum statuæ.* Non aliter accipiendus Vlpianus L. XIII. § IV. de Iniuriis: *Si quis de honoribus decernendis alicuius passus non sit decerni, vt puta imaginem alicui, vel quid aliud tale.*

33 *A commilitio studiorum.* Vulg. *ac commilitia stud.* Commilitij dictione etiam vsus Triphoninus IC. l. XIX. de Castr. pecul. Sidonius lib. I. Epistol. *Cùm semper mihi, tum præcipuè commilitio recenti familiaris.* Ita legendum illud ex lib. I. Manilij eleganter arbitratur Lipsius noster:

Et commilitio volucris Coruinus adeptus
Et spolia, & nomen, qui gestat in alite Phœbum.

Vbi in correctiori etiam editione legas, *Et cum militia.* Vnde fortè etiam potest scribi, *Et commilitia.* Nam & Commilitium, & Commilitia indifferenter quin dicatur, nihil prohibet.

Pag. 237. vers. I. *Honestè.* Non agnoscit hoc Ms. cod. Ibid. *Tunc.* Idem, *tū.*

7 *Adhoc.* Antè vbique, *& hoc.*

11 *Suffragio.* Vetus cod. Ald. *naufragio.*

12 *Carthagini.* Vulg. *Carthaginem.*

13 *Quadriiuges & seiuges currus.* Arnobius lib I. *Admirantes, plaudentes,*

plaudentes ad cæli sustollitis sidera, bibliothecarum reponitis in arcanis, quadrigis & statuis muneramini.

14 *Ponere.* Vetus, *pauere.*

15 *Culmen.* Ms. cod. *columen.* nec malè.

17 *Vocis omnium* Sic reposui; quod in veteri esset, *vatis omn.* E vulgatis quidam, *vocis om.* quidam, *voce omn.*

18 *Curia Carthaginiensium.* Amplius in Ms. lib. *curia ea Karthagin.*

26 *Id est, vt.* Idem vet. *idem vbique.*

29 *Id ego nescirem? haud prædicarem?* Veteres edit. *Id ego nes. ac præd.* Fortè etiam, *id ego ni scirem, ac prædicarem.*

30 *Ordini vestro.* Antè, *ord. nostro.*

33 *Honor est.* Ald. *honorum.*

Pag. 238. vers. 2. *Nobis.* Scriptus liber, *nō.*

3 *Præfiscinè.* Sic scribendum fuit, vel, *præfiscini.* Vtrumque enim Grammaticis idem. Vulg. *præfusiuè*: Ms. *p̃fasinè.* Correxit hunc locum ante nos Variar. lection. lib. x. Muretus. Adde Gellium lib. x. cap xxiv.

5 *Artificis.* Vulgo cum copula, *& artificis.* quæ rectius abest à libro scripto.

9 *Tum ego.* Rom. Ven. Bas. *I. tamen ego.*

12 *Canaciúsque.* Scriptus codex, *canentíque*: Basil. poster. *canacíque.* Bap. Pius testatur quosdam legere, *cansatiúsque*: & ipse reponit, *capaciúsque.*

15 *Oggerere.* Ms. *gerere.*

16 *Se & otiosis.* Legendum puto, *semet otiosis.*

18 *Enim à me.* Vulg *eius à me.*

29 *Concupiscenda.* Ald. *cupiscenda*: Rom. *inconcupiscenda.* Inconcupiscere, vt infrà lib. IV. Incognoscere: *Vt incognosceret, more ingenij humani, quisnam esset.* Hac verborum compositione gaudet noster. Ad eum modum lib. VIII. Metamorphos. *Incoactum lac dixit.* Et ideo rectè scriptum infrà de Deo Socratis: *Atque ideo intemperare & regere ea, quorum curam fuerit, diligentiámque secuta.* Sic Intribuere apud Plinium. vbi Traianus ad illum: *Possumus eorum desiderio indulgere, modò ne quid ideo intribuant, aut minus illis in posterum fiat ad necessarias erogationes*: id est, contribuant; vt Intributiones in iure nostro non semel, pro contributionibus.

30 Rarenter

30 *Rarenter adeundi.* Locus hic totus non bene sanus est. Legebam, interpungebam ita: *Quippe non promptè veniam impertire rarenter adeunti, assiduitatem eius requirentis est*, &c.
33 *Quoniam necesse est eiusdem.* Notandus hic locus, vt mutilus: qui forsitan ita supplendus, *Quoniam necesse est eiusdem gratam esse præsentiam, cuius angat absentia.*
Pag. 239. vers. 1. *Cuius angat.* Ms *cuius agant.*
2 *Vsu iuerit.* Fortè, *vsui fuerit.* Sed Iuerit, id est, iuuerit. Catullus:
Non, ita me Diui, vera gemunt, iuerint.
Sic legimus infra Apologia I ductu veteris libri: *Quippe illa terra alumna multum ad meliorem saporem iuerit.*
4 *Coartentur.* Vetus lib. *carcerentur*, nouo verbo.
10 *Arteriæ.* Potius, *arteriis*, vt in aliis.
11 *Ipsius vocis hominis exercendi casus labor.* Ms. *vobis hom.* Fortè legendum, *Ipsius vocis hominis exercendi cassus labor superuacaneo studio plurifariam superatur.*
16 *Dicere.* Sic vetus cod. Rom. *dicem*: Bas. I. cum ceteris, *decem.* Statim, *immeditatos sonores*, potius scribendum putaui, quàm *immediatos.* Virgilius:
Siluestrem tenui meditatur arundine musam.
20 *Fremores: ceteraq́; id genus voces animalium.* Nihil horum in scripto exemplari.
25 *Auditorio.* Sic Romana editio. Ms. *in auditorio*: Vulgati alij, *adiutorio.*
28 *Non nisi confertos homines consectarer.* Scripta lectio, *non nisi inter confertos homines consecrarer.*
Pag. 240. vers. 2. *Nitebantur.* Eadem, *videbantur.*
3 *Auibus hæc secretaria, vt.* Ms. cod. *auibus hæc secretari aut.* Sic Terræ secretariæ, infrà lib. de Mundo: *Illi etiam ignes, qui terræ secretariis continentur.* In cod. Theodosiano & Iustin. Secretarium locus est secretus à vulgo, in quo iudices sedebant, causas examinabant. L. III. de Offic. diuersor. iud. l. vlt. Vbi senatores vel Clariss. L. V. de prox. sacr. scrin. lib. X. Cod. & alibi. Hunc intelligit Saluianus lib. III. de Gubernat. Dei: *Intra ianuas non modo illustrium potestatum, sed etiam præsidum aut præpositorum non omnes passim intrare præsumunt: nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa*

aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit. Σήκρητον appellat Eusebius Histor. Ecclesiast. lib. VII. cap. XXXI. σήκρητον δὲ, ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες ἔχουσι καὶ ὀνομάζουσιν. de Ducenario, qui iudicem agebat. quem locum nobis humanissimus Lipsius indicauit. Sed ita etiam Imp. Zeno iudicantis Secretum accipit. L. Nullum. XIII C. de Testib. Et fortassis, hinc Secretum, seu Secretarium hic locus dictus, quòd velis obtentis & oppansis, cùm quidem grauioribus de caussis & præcipuè criminalibus, quæque ampliorem deliberationem requirerent ageretur, ibi iudices à conspectu litigantium reorum, reliquique vulgi secernerentur & separarentur. Vnde & Secretarij hodie dicũtur, vulgari & trita iam passim significatione. Sed ad Vela hæc iudicum pertinet elegans locus D. Basilij Magni Epistola ad Eusebium, qui dignus totus hîc legi: Εἰ γὰρ οἱ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχοντες ὅτ' ἂν ἕνα τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ περιπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν ὑποκειμένων σκέψιν. καὶ πολὺν ἀναχολάζουσι χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν ὁρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι. καὶ πολλὰ στενάξαντες ἐπὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι δῆλοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν. Hinc intelligenda lex Imp. Constantini: *Non sit venale iudicis velum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarium.* L. I. Cod. Theod. de Offic. rect. prou. nec de alio etiam Velo senserunt Imp. Honorius & Theodosius: *De submersis nauibus decernimus, vt leuato velo causæ istæ cognoscantur.* L. V. C. de Naufrag. lib. XI. L. VI. Cod. Theod. eod. Cognoscitur de submersis nauibus leuato velo, vtpote caussis leuioribus; cum in grauioribus id semper adduceretur. Notemus igitur hunc morem, & leges has hinc intelligamus. quas non satis aptè vel apertè nostri æui Iurisconsulti maximi nobis explicasse videri possint.

6 *Gurriunt.* Scripturam hanc veterem non spreui, præ vulgari, *garriunt.* Et certè nescio quomodo Gurriendi verbum aptius fictum videtur, quàm ipsum Garriendi, ad exprimendum garritum istum minurritionemque

Olim, ante has omnes lectiones visas, rebar scribendum,

Athenas quo se in arcem intus conferat,

Nota arx Athenis.

18 *Liceat.* Vulg. *licet*.

23 *Auditorij, prolixa.* Ms. cod. *auditorij prolixi.*

24 *Clauderet.* Vulg. *clauderetur.* Claudere, pro Claudicare. Priscianus lib. x. Verbum hoc eleganter repositum à maximo Lipsio, in Terentio, Liuio, Gellio: Variis, Epistolicis, Electis.

25 *Nihil quidquam.* Plautus Amphitruone:

——Ita quoque comparatum
Est in ætate hominum,
Ita Dis placitum; Voluptati vt Mæror comes consequatur.

Quæ sententia sumpta videri potest à Comico Græco veteri, Antiphane: ——Αἱ γὰρ ἡδοναὶ
Οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται, ἀλλ' ἀκολουθοῦσ' αὐτὰς
Λῦπαι καὶ πόνοι.

26 *Prosperum.* Ms. cod. *prosperè.*

30 *Etiam alias.* Vulgatum vbique, *inaliàs.* & post: *tum etiam nunc.*

33 *Extrarios.* Vulg. *extraneos.* Haud tanti vt discriminem verum melius. Et hoc & illud passim obuium, tam in nostro, quàm aliis priscis scriptoribus.

Pag. 242. vers. 2. *Stimulis refrenor.* Vulg. *etsi multis refrenor.*

3 *Cohibeor.* Ms. lib. *cohibebor.* post, pro *An non*, vulgo, *At non.*

5 *Inuisitatus.* Vulg. *inusitatus.*

7 *Patria in concilio Africæ.* Fortè potius, *in consinio Africæ.*

Ibid. *Enimuero.* Vulg. *id est vestro.*

17 *Semper adeo. Et vbique.* Vulg. *semper adeo, & vbique.*

19 *Rependo.* Romæ, *impendo.*

22 *Protagoras quidem.* Vulg. *Protagoras qui.* Adi Quintilianum lib. III. Institut. Gellium lib. V. cap. X.

23 *Cum primis.* Malim, *in primis*: id est, inter primos.

25 *Eum.* Vulgati quidam, *Hunc.*

26 *Euathlo.* Ms. *Euado.* Sed nomen idem in Gellio.

29 *Decipula aduersantium.* Absunt hæc à veteri: Num legendum potius, *dicibula aduers.* Sic Dicibula puerilia, apud

Tertullianum aduersus Valentinianos cap. XI. *Satis meminerat Ptolemæus puerilium dicibulorum, In mari poma nasci, & in arbore pisces.*

30 *Alioquin.* In veteri libro, *alio gieti.*

31 *Ingeniatus.* Ald. *ingenatus.* Scribendum Plauti Milite:

Itidem diuos dispertisse vitam humanam æquum fuit.
Qui lepide ingeniatus esset, vitam longinquam darent:
Qui improbi essent, &c.

Vbi, dum vulgatam lectionem, *Qui lepidè ingenuatus*, explicare nititur Lambinus; nihil minus quàm boni Commentatoris officio functus videri potest. Nam etiam Gellius XII. cap. 1. *Corpus q; & animum bene ingeniatis primordiis inchoatum, insitiuo degenerią; alimento, lactis alieni corrumpere.*

32 *Nectendis.* Ald. Ven. *nectendi.*

33 *Asserere velle.* Idem vetus, *à se reuellere.*

Pag. 243. vers. 2. *Quam in docendum.* Sic expresse idem. Ms. vulg. *qua docendum.* Quam in, in quam. Sic scribendum semper putaui Plauti Casina:

Nec qua in plura sunt, mihi quæ ego velim.

maleque edi, *Nec quacum.* Sed hoc iam suprà monui, ni memoria fallit.

4 *Vt condemnatus: seu tu viceris, nihilominus reddere debebis, vt pactus.* Omnia hæc absunt à Ms libro.

7 *Si vinceris:* Liber scriptus, *& si vinceris.*

8 *Quid quaris?* Vulg. *quod quæris.*

17 *Inter se terere.* Elegans è veteri codice hæc lectio. Vulgant, *inter se coërcere.* Paulò ante pro, *obuersa*, Ms. idem, *obuersus.*

19 *Senticosa.* Ms. *sententiosa.*

20 *Cui scilicet.* Vulg. *cui sed.* Simile suprà ad lib. X. Metamorphoseon.

28 *Idem Luna.* Malim scribere, *item Luna.*

29 *Delinquentis.* Rom. Ven. *deliquentis.* Ms. cod. *deliquantis.* Ab Obliquus, Obliquare, à Reliquus, Reliquare verbum componitur: quidni etiam à Deliquus, Deliquare? At veritatem cusæ scripturæ adstruit Paulus Festi epitomator: *Deliqiũ Solis à delinquendo dictum, quod delinquat in cursu suo.* Sed Pompeius scripserat, *à deliquando dictum, quòd deliquet in cursu suo.* Ergo iam audacter reponamus, *Luna deliquantis*

quantis: notemus Deliquium Lunæ, vt Deliquium Solis. Venit etiam nunc in mentem Varronis locus lib. VI. de Lingua Lat. qui sic vulgatur: *Deliquium dictum ab eo quod deliquatur: vt turbida quæ sunt deliquantur, vt liquida fiant. Aurelius scribit, Deliquium esse à liquido, Claudius ab eliquato.* Sed correxerim *Claud: à deliquato*, seu, *deliquando*. enim potior hæc huiusce dictionis etymologia. Deliquum dixerat Plautus Casina: *Quando nil tibi domi deliquum est*, id est, nil tibi deest, nullius eges. Ibid. *Obstacula*. Idem vetus, *obstiticula*.

33 *A se*. Idem, *ad se*.

Pag. 244 vers. 7. *Prorsum*. Ms. *prorsus*.

9 *Thali ea*. Idem, *Thalica*.

11 *Carthaginiensis*. Idem, *Karthaginiensibus*.

Ibid. *Depende*. Idem, *rependo*. Sed nihil mutaui. Supra lib. VII. de Asino aur. *Nonnihil vobis, cum lupanari seruierit, vindictæ depensuram*.

16 *Nunc quoque*. Editum antè, *Et nunc quoque*.

18 *Propitius respicit*. Sic Romana editio. Ms. *,ppius strepit*: al. arum, *propitius strepit*. Fortè etiam, *repit*: tamquam de serpente.

20 *Illius agricola*. Ms. cod. *illus agricola*. Guihelmius noster non malè, *illius sacricola*.

25 *Saudius Seuerus, & Iulius Persius*. Idem Ms. *Safidius Seuerus, & Iulius Perseus*.

28 *An honoribus*. Idem, *ac honoribus*.

31 *Diligat*. Idem, *deligatus*.

33 *Et mihi compositè congruentem: & dedicatur religio summo in principio libri ratio quemdam ex his*, &c. Pessimè habitus locus. Scribo cum Lipsio, *& mihi compositu congruentem, & dedicatum religiosum, in principio libri facio quemdam*, &c. Certa emendatio & manifesta, cuiusque ratio pluribus non reddenda.

Pag. 245. vers. 6. *Atticissabit*. Ms. *Atticissanit*.

9 *Primus etiam vino opitulari ægris repperit*. De hoc eodem principe medico Scribonius Largus præfat. lib. de Composit. medicam. *Ille enim febricitantibus, vitiisq; præcipitibus correptis, quæ ὀξῆ πάθη Græci dicunt, negauit medicamenta danda. quia cibo vinoq; aptè interdum dato remediari tutius eos existimauit.*

10 *Vt qui*. Vulg. *& qui*.

13 *Funus ingens locatum.* Efferundum, deferundum ad sepulturam. Seneca Epistola XCIX. *Quam multis cum maximè funus locatur: quam multis vitalia eruuntur: quam multi post luctum tuum lugent.* Plauti iocus est, qui folium Sibyllæ, ni hinc explicetur, Aulularia:

Cædundum illum ego conduxi. EV. *Tum quidem optumum est,*
Doces efferundum. nam iam credo mortuus est.

Valerius Antias lib. LXXV. Historiarum: *Deinde, funere locato, ad forum descendidit.*

15 *Obsoletissimos.* Vetus cod. *obsolentissimos.*

16 *Etiam cognosceret.* Vulg *incognosceret.* quod probaui suprà ad lib. III.

18 *At vero vt ipse aliquid in illo ex arte reprehenderet.* Ms. *At verò vt ipse vir aliquid in il. e. ar. deprehenderet.* Reiecto illo *at*, quod ex præcedenti dictione repetitum fuisse videtur, lego, *venit, vt ipse aliquid in illo ex ar. deprehend.*

20 *Membra omnia aromatis persperſa.* Pro *persperſa, sparſa* habet vetus liber, Apuleio opinor nolente. nam supra lib. IX. de Asino aur. *Hinc resultantes vberrimè guttæ mensam cruore perspergunt.* Cadauera olim odoribus & aromatis omne genus sparsa, ad putorem illum letalem abigendum. Noster Apologia priore: *Si thus & casiam, & myrrham ceteró sque id genus odores funeri tantum emptos arbitreris.* Tertullianus de Resurrectione carnis: *Proinde enim & corpora medicata condimentis sepulturæ, mausoleis & monumentis sequestrantur.* Persius:

——Tandémque beatulus alto
Compositus lecto, crassísque lutatus amomis.

Lactantius Diuinar. institut. lib. II. cap. IV. *Pari enim ratione defunctorum corpora odoribus & pretiosis vestibus illita, ac conuoluta humi condunt, qua deos honorant.*

21 *Ipsius* Ms. *illius.*

Ibid. *Vnguine odoro delibutum.* Eadem de causa, qua supra aromatis persperſa diximus, cadauera etiam veteres vngebant. Ennius:

Tarquinij corpus bona femina lauit & vnxit.

Vnde Virgilius: *——Corpúsq. lauant frigentis, & vngunt.*

Horatius: *Vnxere matres Iliæ addictum feris*
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem.

Hinc

Hinc iocus Martiali:

Qui non cenat, & vngitur Fabulle,
Is vero mihi mortuus videtur.

Arnobius lib. V. *Ac ne nuda in gremio diffluerent sic soli, priusquam veste velaret ac tegeret, lauit vtique balsamis, atque vnxit.* Lucianus: *Καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, πρὸς δυσωδίαν ἤδη βιαζόμενον.* Hoc Pollingere dictum, & qui id faciebant, Pollinctores. Hîc: *Iam eum pollinctum, iam cena paratum.* Plautus Pœnulo:

Nam mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

Apuleius Hermagora: *Pollinctor eius funeri dum vnctionem parat.* Varro: *Itaque plures dies inter medici discessum, & aduentum pollinctoris interfuerunt.* Vlpianus: *Si libitinarius, quem Græci νεκροθάπτην vocant, seruum pollinctorem habuerit.*

22 *Contemplatus enim diligentissimè,* &c. Mirum in modum corrupta hæc omnia, & cum sensu scripta nullo. quem efficere conabar, legens: *contemplatus est diligentissimè. quibusdam signis animaduertit, & etiam atque etiam pertractauit corpus hominis: & inuenit in illo vitam latentem.*

25 *Procul ergo.* Vulg. *procul igitur.*

26 *Abigerent.* Bene noster Modius: *Abiicerent,* seu more antiquo, *abicerent.*

30 *Hereditatem habebant.* Id est, Hauebant, auebant. Olim Habere & Auere, seu Hauere, & Habitus, pro Auitus scriptum indiscriminatim. Seneca lib. VI. de Beneficiis: *Huic peruenire vsque ad distringuendam libertatem licet, cuius vulgare & publicum verbum, & promiscuum ignotis* HABE *non nisi suo ordine emittitur.* Sic enim in scripto meo libro ibi etiam scriptum. Post vidi C. V. Iac. Cuiacium Obser. lib. I. idem de hoc Senecæ loco sentire, quod ita etiam in Erasmi veteribus libris exaratus fuisset. Eamdem huiusce verbi scripturam idem maximus doctor sæpius Codici tam Theodosiano quàm Iustinianico restituit, nixus exemplis scriptorum aliquot veterum. quæ apud eum vide, lib. quem dixi cap. XV. & ad lib. III. Tit. IV. Sententiarum Iul. Pauli. Augustinus lib. de Musica: *Habeo prorsus audire quid adferant:* id est, Aueo, desidero.

33 *Vispillonum.* Sic scriptum in veteri libro: vulgò verò,

vexillorum. Accuratè de huius nominis varia ſcriptura, & notione v. c. B. Briſſonius lib. XIX. de Verbor. ſignif. & lib. I. De Solut. & liberat. A quo qui aliter ſentiunt, nihil ſentiunt.

Pag. 246. verſ. 8. *Litteratoris ruditatem eximit*. Lectio hæc Baſil. II. Aliarum eſt, *litteratoris rudato eximit*: Ms. cod. *litteratores ruato eximit*. Fortè, *litteratoris ruditate exuit*. Sed amplius deliberandum.

9 *Doctrina*. Scriptus liber, *doctrinam*.

10 *Rhetoris*. Idem, *rhetores*.

Ibid. *Alias crateras*. Idem, *aliam crateram*.

11 *Commentam*. Idem, *commentum*. Fortè, *homectam*: id eſt, *humectam*. Sed aliud adhuc quæro commodius huic loco. nam non dubium mihi de corruptela.

12 *Austerulam*. Quidam, *amarulam*.

Ibid. *Enim vero vniuerſas Philoſophiæ, inexplebilem*, &c. Ms. cod. cum pleriſque vulgatorum, *Iam verò vniuerſitas phil inexpleb. ſcilicet & nectaream*. Putabam concinnius, *enim vero vniuerſæ Philoſophiæ inexplebilem ſcilicet, & nectaream*.

16 *Vester*. Vulgò antè, *noster*.

21 *Vindicantur*. Sic Baſ. II. Ms. cum aliis, *indicantur*.

27 *Africæ Muſa cælestis*. Scripſerim potius, *Africæ Muſa, Cælestis*. De Cæleſti Africæ numine multa vir doctiſſimus P. Pithœus Aduerſar. lib. I. cuius nomen latuit magnum ſuo æuo virum Lud. Viuem apud Auguſtinum lib. II. cap. VII. de Ciuit. Dei, vbi legimus: *Veniebamus nos etiam adoleſcentes ad ſpectacula ludibriaque ſacrilegiorum. ſpectabamus arreptitios, audiebamus ſymphoniacos ludis turpiſſimis qui Diis Deabuſque exhibebantur, oblectabantur, Cælesti virgini, & Berecynthiæ matri Deorum*. Hæc Οὐρανία Græcis veteribus dicta. Herodotus: Ἐπιμεμαθήκασι δὲ καὶ τῇ Οὐρανίῃ θύειν, παρά τε Ἀσσυρίων μαθόντες καὶ Ἀραβίων. καλέουσι δὲ Ἀσσύριοι τὴν Ἀφροδίτην Μύλιττα, Ἀράβιοι δὲ Ἀλίττα, Πέρσαι δὲ Μίτραν. Adi etiam Lipſij Epiſtol. Quæſt. lib. V. cap. XXII.

29 *Honestas moras*. Baſ. I. *honeſtatis mores*.

Ibid. *Vti malis*. Fortè. *vt in aliis*.

31 *Vt praoptent*. Ms. cod. *vtique præoptent*.

Pag. 249. verſ. 2. *Hiſce igitur*. Idem, *Hiſce ergo*.

3 *Deuitari, aduectorem.* Idem, *deuitari, ac victorem.* Scribo, *deuitari atque vectorem.* Lucillius:

Ipse equus non formosus, gradarius, optimus vector.

Semper noster, *Vector meus*; cum de equo ei sermo. Illud *deuitari*, vel, *deuitare*, non satis mihi placet.

4 *Idem & ferre validum & ire rapidum.* Ms. lib. *idem & f. valide & ire rapidè.* Legò, *item & ferre validum & ire rapidum*: vel, vt etiam doctissimus Dousa, *eumdem & f. r.* &c.

6 *Qui campos collésque,* &c. Pessimè vulgatus hic ante locus, *qui campos collesq; gradu perlabitur. Immo, vt ait Lucillius.* E scripto codice nostra emendatio est. Sed & Lucas Fruterius, patriæ nostræ spes magna, olim in Verisimilibus suis non aliter hunc versum Lucillianū scribendum arbitratus est. Videtur autem Lucillius lib. x i v. seu xv. vt apud Gellium est, descripsisse virtutes equi præstantioris. cuius eam in rem locos aliquot, singulatim Grammaticis veteribus laudatos, hunc in modum continuatim scriptos fuisse fortassis verisimiliter arbitror:

Ipse equus non formosus, gradarius, optimus vector,
Qui colles campósque gradu perlabitur vno.
Quem neque Lucanus oriundi montibus Tauri
Ducere protelo validis ceruicibus possunt.
Hunc milli passûm qui vicerit atque duobus,
Campanus sonipes subcursor nullus sequetur
Maiore spacio; ac diuersus videbitur ire.

7 *Concito.* Ms. lib. *concitato.*

11 *Releuant gradum.* Idem vetus & alij vulgati, *reuelant gradum.* Fortè, *reuetant gradum*, seu, *rebetant.* Reuitare, seu reuitere: & Rebitare, seu rebitere. Rebitant gradum, id est reflectunt equum, vt sistat: gradum repetunt. Glossæ veteres: *Reuitere, περικάμψαι.* Elegans lectio Ios. Scaligeri in Festo: *Reuitant, repetant.* Ennius: —— *Riuos camposq; reuitant.* Rebitare pro redire posuit ter vna comœdia Plautus, Captiuis. Alij hîc legunt, *repedant*: quidam, *relentant*: quidam, *resecant.*

12 *In pedes desiliunt.* Honor olim, inter alios etiam, obuio facto magistratui exhibitus, equo aut curru descendere. de quo studiosè & eruditè Elector. lib. 1. Lipsius. Fugit

tamen illum notare locum illustrem hanc in rem Arnobij lib. VII. *Vt si quispiam, viso potentissimi nominis atque auctoritatis viro, via decedat, assurgat, caput reuelet, vehiculóque desiliat: tum deinde salutet, accliuis ancillæ aut serui pauibundas trepidationes imitatus.*
14 *Ac salutant.* Omnes vulgati codices, excepto Bas. II. *auscultant.* Vnde Stewechius legit, *ausculantur*, id est, osculantur. Arnobius Salutandi verbum hîc probat, loco quem iam modo laudaui.
15 *Percontetur.* Vulg. *percertetur.*
18 *Nulla domus ei vmquam clausa erat.* τὸ *ei* non est in vet. cod. Diogenes Laërtius de hoc ipso Philosopho: Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Θυρεπανοίκτης, διὰ τὸ εἰς πᾶσαν εἰσιέναι οἰκίαν, καὶ νουθετεῖν.
21 *Quod Herculem.* Sic Antisthenes multa se ad exemplum Herculis facere persuadebat, vt scribit Diogenes: & familiæ Cynicæ sectatores, Herculis sese imitatores iactant apud Lucianum, Βίων πράσει.
30 *Inter proceres Thebanos numeratus.* Vt qui ab Alexandro Magno genus ducere diceretur. auctor Laërtius.
33 *In re familiari.* Vulgati libri omnes, *vitæ famulare.*
Pag. 248. vers. 3. *Sicuti.* Ms. cod. *securi.*
4 *Extrinsecus.* Vulgò cum copula, *& extrinsecus.*
19 *Panem non accipit.* Ms. *non accepit panem.*
Ibid. *Totum eius seruitium hilares sunt.* Fortè erat scribendum, *totum eius seruitium hilarescunt.*

PETRI COLVI
IN LIB.
DE DOGMATE PLATONIS
NOTÆ.

PAG. 249. vers. 10. *Glauci filia.* Diogenes Laërtius: Καὶ Γλαύκων, οὗ Χαρμίδης καὶ Περικτιόνη, ἧς καὶ Ἀρίστωνος Πλάτων. Glaucus vocatur nostro, qui Diogeni Γλαύκων: vt Electrius Plauto, qui Ἠλεκτρύων. Amphitruone:

Quicum Alcumena est nupta, Electri filia.

16 *Mense*

16 *Menſe etiam, qui apud Græcos Thargelion*, &c. Plutarchus Sympoſiac. lib. VIII. τῇ ἕκτῃ τοῦ Θαργηλιῶνος ἱσταμένου τὴν Σωκράτους ἀγάγοντες γενέθλιον, τῇ ἑβδόμῃ τὴν τοῦ Πλάτωνος ἤγομεν.

17 *Die, qua apud Delum*, &c. Idem tradit Laërtius: qui tamen Socratem etiam eodem die menſis quo Apollinem, natum ſcribit, id eſt ſexto Thargelionis. Quæ pugna non video quomodo componi poſſit: vtpote Laërtio etiam inteſtina. nam is non ſolum à noſtro, verumetiam à ſemetipſo diſſentit.

19 *Somnium etiam*, &c. Non omnino ad eum modum Diogenes: Λέγεται δ' ὅτι Σωκράτης ὄναρ εἶδεν κύκνον νεοττὸν ἐν τοῖς γόνασιν ἔχειν, ὃν καὶ παραχρῆμα πτεροφυήσαντα ἀναπτῆναι, ἡδὺ κλάγξαντα. Tertullianus de Anima: *Cygnus de ſinu Socratis demulcens homines diſcipulus Plato.* Vide etiam Pauſaniam Atticis.

24 *Ariſto, Platonem*, &c. De hoc nihil Diogenes. Vnde ſuſpicari eſt etiam alios habuiſſe noſtrum, cùm hæc ſcriberet, quorum fide & auctoritate niteretur, ante oculos ſcriptores. Græcus ille ſolummodo: Καὶ μεθ' ἡμέραν Πλάτωνα αὐτῷ συστῆναι. τὸν δὲ εἰπεῖν εἶναι τὸν ὄρνιν

30 *Poteſtatibus.* Ioan. Salisberienſis Nugar. curial. lib. VIII. cap. VI. qui multa de Platone ſcripta è noſtro hoc verbatim pænè tranſcripſit, legit, *æquiparauit Diuûm poteſtates.*

Ibid. *Speuſippus domeſticis inſtructus documentis.* Vtpote eius è ſorore nepos. Laërtius.

31 *Acre in percipiendo ingenium.* Sic hic locus correctus nobis è fide exſcriptoris Salisberienſis. Vulgò paſſim, *in aëre partiendo ingenium.* quod rectum fatebor & non tollendum; ſi quis me eius rei ex aliquo veterum documento inſtruxerit. Sed etiam non aliter quàm vt correximus, legendum arbitratus eſt Th. Canterus vir humaniſſimus Variar. lect. lib. I. cap. XIII.

32 *Admirandæ verecundiæ.* Diogenes: Φησὶ δ' Ἡρακλείδης ὅτι νέος ὢν οὕτως ἦν αἰδήμων καὶ κόσμιος, ὥστε μηδέποτ' ὀφθῆναι γελῶν ὑπερέχων.

Pag. 250. verſ. 5. *Vt Pythia & Iſthmia de lucta certauerit.* Salisberienſis. *Vt Pythis luctando certamina vicerit.* Sed eleganter

ganter, Pythia & Isthmia certauerit. Græcismus est. Antipater: —— ἄνδρας ἐνίκα.

Πυγμὴν ἐνίκα Νικοφῶν ὀλύμπια.

5 *Picturā nō aspernatus artem.* Καὶ γραφικῆς ἐπιμεληθῆναι. Diog.

7 *Tragœdis & dithyrambis.* Idem, Καὶ ποιήματα γράψαι, πρῶτον μὲν διθυράμβους, ἔπειτα καὶ μέλη καὶ τραγῳδίας.

8 *Certatorem.* Polycratico, *actorem*. quomodo etiam in veteri quodam libro Defloratorum Louanij se legisse, indicauit nobis amicissimus Th. Canterus. Quod facit, vt ferè hanc lectionem germanam putem. Vilitas & humilitas animi Platone indigna, actorem sese in scena profiteri.

9 *Ex eius mentibus.* Eodem, *ab eius animo.* Scribendum potius fortè, *mente penitus*, pro, *mentibus*: quod compendiosè *m̄e pe'itus.* vnde nata, quæ vulgata, scriptura.

11 *Heracliti secta.* Hausta à Cratylo, Heracliti discipulo. Laërtius.

14 *Sapientiam ab eo sibi traditam labore, &c.* Salisberiensis: *Sed etiam labore & elegantia Sapientiam illustrauit: eiq. recta assertione sensuum & maiestate verborum plurimum adhibuit dignitatis.*

15 *Elegantia perquam venustate.* Scribo, *eleganti perq. venust.*

19 *Magnifica.* Id est, præstanti, excellenti. Sic fortè Magnificum in Petronio: *Quod si paterentur laborum gradus fieri, & studiosi iuuenes lectione seuera irrigarentur: vt Sapientiæ præceceptis animos componerent: vt verba atroci stilo effoderent; vt quod vellent imitari diu auderent; sibi nihil esset magnificum, quod pueris placeret.* Non est ergo, quod hic substituendum censeamus, *magnidica.*

22 *Theodorum Cyrenas.* Aldina editio, *Theodorum Cyrenis*: fortè vt, *Hospes Zacyntho*, apud Plautum. Sed Diogenes: Ἔπειτα εἰς Κυρήνην ἀπῆλθε πρὸς Θεόδωρον τὸν Μαθηματικόν. Videndus Cicero lib. v. de Finibus.

25 *Eurytum.* Vulgò, *Euritum.* Sed in Romana editione, *Euritatum.* Diogenes: Κἀκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς τοὺς Πυθαγορικοὺς Φιλόλαον, καὶ Εὔρυτον.

27 *Nisi enim bella tunc vetuissent Asiatica.* Polycratici scriptor: *Nisi enim procedere vetuissent bella Caletica.* Laërt: Διέγνω δὲ ὁ Πλάτων καὶ τοῖς μάγοις συμμῖξαι διὰ δὲ τοὺς τῆς Ἀσίας πολέμους ἀπέστη.

Pag.

Pag. 351. verſ. 1. *Heracliticis.* Baſ. 11. *Heraclitais.* Repone, vt in Aldina, *Heracliteis*, τοῖς Ἡρακλειτείοις, Platoni in Theæteto. Sed etiam Diogenes: *Μίξιν τε ἐποιήσατο πάντων Ἡρακλειτείων λόγων, καὶ Πυθαγορικῶν καὶ Σωκρατικῶν. τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ, καθ' Ἡράκλειτον· τὰ δὲ νοητὰ, κατὰ Πυθαγόραν· τὰ δὲ πολιτικὰ κατὰ Σωκράτην ἐφιλοσόφει.*

12 *Quantum puer nobilitatis insigne in auricula gestauit.* Notandus hic Græciæ mos, quem paullo aliter tradidit, ſi bene, Iſidorus Originum lib. XIX. cap. XXXI. *Inaures*, inquit, *ab aurium foraminibus nuncupatæ, quibus pretioſa genera lapidum dependuntur. Harum vſus in Græcia. puellæ vtraque aure: pueri tantum dextra gerebant.*

13 *Tres eius ad Siciliam aduentus.* Themiſtius Oratione IV. *Πλάτων δὲ οὐ μέχρι νῦν καταβοῶσιν ὡς τρὶς πλεύσαντος εἰς Σικελίαν ἐπὶ χρήμασι καὶ τραπέζῃ.* Idem Diogenes.

14 *Hiſtoriæ gratia, vt naturam Aetnæ*, &c. Laërt. *Πρῶτον μὲν κατὰ θέαν τῆς νήσου καὶ κρατήρων.* Hiſtoriæ gratia, ita dictum accipio tamquam ſi de ea regione commentaturus, hiſtoriam ſcripturus eſſet. Non abſimile Plautinum Menæchmis:

In ſcirpo nodum quæris. quin nos hinc domum
Redimus? niſi ſi hiſtoriam ſcripturi ſumus.

Erat ſeruus cum domino ſuo peregri, in Sicilia. Quid hic, inquit, tam diu moramur, more illorum qui ideò regiones exteras viſunt, vt earum ſitum, naturam deſcribant: de iis hiſtorias ſcribant. Non videtur hunc locum percepiſſe Salisberienſis, dum ſcribit: *Sed primò vt hiſtoriam Naturæ cerneret in Aetna, & incendiorum intelligeret rationem.* nec, vir alioquin doctus, Iſaacius Hortibonus ad Diogenem.

23 *Obtinuit.* Quid ſi legas, *obſtinuit*, id eſt, *ſuſtinuit?*

26 *Quas Ideas idem vocat.* De quibus illi inſtituta diſſertatio dialogo cui index, Parmenides.

28 *Sed hæc de Deo.* Vide ibidem: Verba hic Platonis non promo, quia ea nimis multa; etſi id in aliis locis facere inſtituerim, non omnibus tamen. quæ Platonicæ Philoſophiæ ſtudioſis aliis indaganda reliquimus: nec, niſi vbi noſtri ſcriptores vel loci difficultas vel corruptio id requirere viſa, Diuum illum Philoſophum in medium adduci

adduci necessarium duximus. Sed & aliquando ea conferre voluimus quæ verbatim pæne huc illinc translata. vt id quod sequitur.

32 *Cuius naturam inuenire.* Timæo: Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὑρόντα, εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν.

Pag. 252. vers. 3. *Materiam verò,* &c. Ibidem, Διὸ τὴν τοῦ γεγονότος ὁρατοῦ καὶ πάντος αἰσθητοῦ μητέρα καὶ ὑποδοχὴν, μήτε γῆν, μήτε ἀέρα, μήτε πῦρ, μήτε ὕδωρ λέγωμεν, μήτε ὅσα ἐκ τούτων, μήτε ἐξ ὧν ταῦτα γέγονεν, ἀλλ' ἀόρατον εἶδός τι καὶ ἄμορφον, πανδεχὲς &c.

8 *Vniuersam.* Quidam libri & pauciores, *vniuersa.*

Pag. 254. vers. 11. *In constanti sunt disciplina.* Modius noster, *in constantis sunt disciplina.*

15 *Neque ad instar syllabarum.* Plato: Προσήκειν αὐτοῖς οὐδ' ὡς ἐν συλλαβῆς εἴδεσι μόνον εἰκότως ὑπὸ τοῦ καὶ βραχὺ φρονοῦντος ἀπεικασθῆναι.

17 Commixtione. Baſ. 1. *comitione.* Vnde legit Modius, *coitione.*

19 *Numeris & mensuris.* Pleraque huius libri ex præstantissimo illo opere & augustissimo Timæo petita sunt. Vbi etiam: Οὕτω δὲ τότε πεφυκότα ταῦτα, πρῶτον διεσχηματίσατο εἴδεσί τε καὶ ἀριθμοῖς.

24 *Vigesies angulam.* Venet. Baſ. 11. ad marginem, *viginti angulam.*

26 *Et prioris quidem formæ,* &c. Ad quid hæc repetita? antè eadem dicta semel, sufficiebat. Itaque totum illud induxerim: *Et prioris quidem formæ tres species existere, Pyramidem octangulam, & vigintiangulam.*

31 *Cubum, quæ Terra.* Plato: Γῇ μὲν τὸ κυβικὸν εἶδος δῶμεν.

32 *Pyramidis formam Igni.* Ibidem: Τὸ μὲν τῆς πυραμίδος στερεὸν γεγονὸς εἶδος, πυρὸς στοιχεῖον καὶ σπέρμα.

Pag. 254. vers. 7. *Et illa constare.* Fortè, *& illis:* vel potius, *ex illis.*

10 *Nullam horum partem extra orbem relinqui.* Plato: Μέρος οὐδὲν οὐδενὸς οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ὑπολείπων.

14 *Situs.* Fortè potius, *situm,* Mundum scilicet.

15 *Iungatur.* Fortè melius, *iugatur.* Gellius lib. XVII.

Cum

Cum verò præterito iugantur, vim temporis sui amittunt.

Ibid. *Hinc vnum esse Mundum.* Plato: Πρὸς δὲ τούτοις, ἓν ἅτε οὐχ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτ' ἂν γένοιτο.

17 *Perpetua iuuentus.* Ibidem: Ἔτι δὲ ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ᾖ.

22 *Contraria naturæ.* Sic Rom. Ald. Alij, *contrariæ naturæ.*

26 *Contineat.* Plerique alij, *continua.* Basileensem postremam editionem secuti fuimus.

30 *Sapientia & prudentia.* Rom. Ven. Ald. *sapientiæ & prudentiæ.*

Pag. 255. vers. 1. *Ideo quod.* Sic Bas. II. Aliæ omnes, *idcoque.*

Ibid. *Natiuum verò videri.* Plato: Γέγονεν. ὁρατὸς γὰρ ἁπτός τ' ἐστὶ καὶ σῶμα ἔχων.

8 *Imperare.* Ita postremò Basileæ cusum. Antè erat vbique, *intemperare.* nec malè quidem: vt notaui suprà ad lib. IV. Floridor.

9 *Diligentiamque secuta.* Num potius, *sortita?*

17 *Musica.* Veteres editiones, *Musicè*, vel, *Musicæ.*

24 *Mutabilem esse, ac facilem conuenti.* Fortè emendandum, *mutab. esse. ac facilem conuerti.*

Pag. 256. vers. 10. *Perituram esse obseruationem*, &c. Plato: Χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρανοῦ γέγονεν, ἵνα ἅμα γεννηθέντες, ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἄν ποτε λύσις τις αὐτῶν γίγνηται.

11 *Namque vt mensuræ*, &c. Ibidem, Ἵνα ὅτι μάλιστα εἰς ἅπαντα φαίνοι τὸν οὐρανὸν μετάσχοιτε ἀριθμοῦ τὰ ζῶα, ὅσοις ἦν προσῆκον, μαθόντα παρὰ τῆς ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς.

16 *Mensésque effici cum Luna circuli sui completo curriculo, ad eumdem locum reuertatur: Anni verò*, &c. Ibid. Μεὶς δὲ, ἐπειδὰν Σελήνη περιελθοῦσα τὸν ἑαυτῆς κύκλον Ἥλιον ἐπικαταλάβοι. ἐνιαυτὸς δὲ ὁπόταν Ἥλιος τὸν ἑαυτοῦ περιέλθει κύκλον.

21 *Esse autem stellarum*, &c. Ibidem, Τῶν δ' ἄλλων τὰς περιόδους οὐκ ἐννενοηκότες ἄνθρωποι, πλὴν ὀλίγοι τῶν πολλῶν οὔτε ὀνομάζουσιν, &c.

23 *Vnde fit, vt & Magnus ille*, &c. Ibidem, Ἔστι δ' ὅμως οὐδὲν ἧττον κατανοῆσαι δυνατὸν ὡς ὅγε τέλεος ἀριθμὸς χρόνου τὸν τέλεον ἐνιαυτὸν πληροῖ τότε ὅταν ἁπασῶν τῶν ὀκτὼ περιόδων τὰ πρὸς ἄλληλα ξυμπερανθέντα τάχη σχῇ κεφαλὴν τῷ τοῦ ταὐτοῦ καὶ ὁμοίως ἰόντος ἀναμετρηθέντα κύκλῳ.

30 Ἀπλανοῦ. Ald. ἀπλανοῦς. Sed Plato ipse: Ἐξ ἧς δὲ τὰ

αἰτίας γέγονεν ὅσα ἀπλανῆ τῶν ἄστρων ζῶα, θεῖα ὄντα, καὶ διὰ ταῦτα ἐν ταὐτῷ στρεφόμενα ἀεὶ μένει.

Pag. 257. verſ. 7. *Animantium genera in tres ſpecies.* Plato quatuor conſtituit, hoc modo: Εἰσὶ δὴ τέτταρες. μία μὲν οὐράνιον θεῶν γένος. ἄλλη δὲ πτηνὸν καὶ ἀεροπόρον. τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος. πεζὸν δὲ καὶ χερσαῖον τετάρτη.

12 *Χοικὰ cenſuit nominanda.* Margo Baſil. II. *Χερσικὰς cenſuit nom.* Ald. *χερσικὰ.* Reſcribo è Platone, *χερσαῖα cenſui nominanda.* Animantum genus quod Plato *χερσαῖον* vocat, ego Terreſtre Latinè, ſiue Terrenum nominandũ cenſui.

16 *Vltramundanus.* Mart. Capella lib. II.

Vltramundanum fas eſt cui cernere patrem,
Et magnum ſpectare Deum.

25 *Hæc omnia.* Margo Baſ. II. *nec omnia.*

32 *Exuperantiſſimique.* Sic Ald. & Baſ. II. Aliæ, *exuperatiſſimique.* Gellius lib. VI. *Quam eſſe audiebat exuperanti forma.* Eumdem emendandum putem lib. III. cap. IX. de equo Sciano loquentem: *Haud credibili pulcritudine vigoréque, & colore exuperantiſſimo.* vbi editum paſſim, *exuberantiſſimo.*

Pag. 258. verſ. 7. *Grauiter retinent.* Fortè legendum eſt, *gnauiter retinent.* & ſic etiam coniecerat eruditus adoleſcens I. Douſa F.

17 *Cum impedimentum.* Vulgatum antè, *tum imp.*

20 *Præſtantius.* In Margarita Poëtica legitur, *præſtabilius.*

33 *Non alias.* Lego, *non alia.*

Pag. 259. verſ. 2. *Vectare vt in ſublime poſſit.* Lucem huic loco neceſſariò facere debent verba Platonis: Ἵν᾽ οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ ἐχούσης, ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθενδε ἐκβαίνειν. ὄχημ᾽ αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν. Loquitur de Capite. Similiter poſt: Παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς ἀθάνατον τὸ μετὰ τοῦτο, θνητὸν σῶμα αὐτῇ περιετόρνευσαν ὄχημά τε ἅπαν τὸ σῶμα ἔδοσαν. Nihil igitur hic aliter legendum: niſi fortè pro, *vt dominum, ſuum dominum.*

9 *Et primò oculorum acies gemellas.* Veteres editi, *Ac oculorum acies*, vel, *At ocul. ac.* Saniorem & integriorem lectionem è Baſil II. expreſſimus.

20 *Vel madeſcentibus vel madefactis.* Inepta eiuſdem pænè verbi iteratio. In margine Baſilienſis poſterioris editio-

nis ad-

nis adſcriptum, *vel niteſcentibus*. Vnde ſcripſerim, *vel muceſcentibus, vel madeſ.* Coniecturam noſtram probare videtur Plato: cuius verba facientia ad hunc locum: Διὸ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς ὀσμῆς πώποτε ᾔσθετό τινος, ἀλλ' ἀεὶ βρεχομένων, ἢ σηπομένων, ἢ τηκομένων, ἢ θυμιωμένων γίγνονται. Locus Plauti eſt quem è veſtigiis membranaceæ ſcripturæ etiam dum emendandum putabam Menæchmis:

Summum me olfactare oportet veſtimentum muliebre,
Nam ex iſtac loco ſpurcare naſum odore mucido.

nam vulgatum ibi, *odore illutibili*. quod ſupra etſi explicare conatus ſim; tamen veterem ſcripturam ſequebar, *intuido*: faciebamque inde, *mucido*, vt iam poſui.

27 *Oculis namq; meritus eſt cælum*, &c. Plato: Νῦν δ' ἡμέρα τε καὶ νὺξ ὀφθεῖσαι, μήνων καὶ ἐνιαυτῶν περίοδοι μεμηχάνηνται μὲν ἀριθμὸν χρόνου δὲ ἔννοιαν, περί τε τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ζήτησιν ἔδοσαν. ἐξ ὧν ἐπορισάμεθα φιλοσοφίας γένος.

28 *Significantibus*. Reponendum ex Romana edit. *ſignificatibus*. De Deo Socratis: *Nam quodam ſignificatu & animus humanus etiamnunc in corpore ſitus, Dæmon nuncupatur.* Gellius lib. V. *Verrius in libro de Significatu verborum.*

Pag. 260. verſ. 1. *Lingua*. Margar. poët. *linguæ*.

3 *Copias*. Id eſt, alimenta, cibos. Valerius Max. lib. II. *Cenſuitque vt domus ei Romæ quamoptima conduceretur, & copiæ non ſolùm ipſi, ſed etiam comitibus eius publicè præberentur.* Plinius Laudatione Traiani: *Refudimus Nilo ſuas copias; recepit alimenta quæ miſerat.* Sic accipiendus Papinianus in L. XXI. de Compenſationib.

5 *Suauiſſimæ Orationis hoc datum eſt.* Vet. edit. *rationis & ſuauiſſimæ datum eſt.*

8 *Alia longè*. Rom. & Baſ. II. Reliquæ. *atque longè.*

10 *Superciliorum ſepes*. In Platone eſt: Σωτηρίαν γὰρ δὴ οἱ θεοὶ ἕνεκα τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν.

12 *Pulmones*, &c. Ibidem: Τῇ δὲ δὴ πηδήσει τῆς καρδίας, ἐν τῇ τῶν δεινῶν προσδοκίᾳ καὶ τῇ τοῦ θυμοῦ ἐγέρσει, προγιγνώσκοντες ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαύτη πᾶσα ἔμελλεν οἴδησις γίγνεσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῇ μηχανώμενοι, τὴν τοῦ πνεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν.

15 *Splenem vero &*. Ibid. Διὸ δὴ καὶ ὅταν τινὲς ἀκαθαρσία, γίγνεται διὰ νόσον σώματος περὶ τὸ ἧπαρ, πάντα ἡ σπληνὸς καθαίρουσα, &c.

19 *Ventrem.* Ibidem: Τῇ τῶν περιγινησομένων πόματος ἰδέσματός τε ἵν' ἔξει τὴν ὀνομασμένην κάτω κοιλίαν ὑποδοχὴν ἔθεσαν, εἵλιξαντε πέριξ τὴν τῶν ἐντέρων γένεσιν ὅπως μὴ ταχὺ διεκπερῶσα ἡ τροφὴ, ταχὺ πάλιν τροφῆς ἑτέρας δεῖσθαι τὸ σῶμα ἀναγκάσοι.

Pag. 261. verſ. 2. *Manentia.* Verum, *manantia.*

13 *Seminium.* Veteres editi, *ſemen.* inter quos etiam Venetus, *Seminum.* Ita libro ſequenti: *Puerperiáque ipſa morum diſsimili ſeminio concepta.* Plautus Amphitruone, Milite. Notat Priſcianus lib. V. Lucretius lib. III.

Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur.

Sed hoc totum ita puto legi debere, *ſeminium humanitatis excire.*: id eſt, excitare. quod de Venis aptè dicatur. Nec pluribus hic philoſophari nobis viſum. Res eſt, quam Natura ipſa omnes docet.

Pag. 262. verſ. 2. *Dixerit Ratio.* Malim, *duxerit Ratio.*

9 *Stultitiam dicit eſſe, eámque in partes,* &c. Plato: Νόσον μὲν δὴ ψυχῆς, ἄνοιαν συγχωρητέον. Δύο δ' ἀνοίας γένη. τὸ μὲν, μανίαν. τὸ δ' ἀμαθίαν.

17 *Cum Anima & Corpus.* Ibidem, Μία δὲ σωτηρία πρὸς ἄμφω μήτε τὴν ψυχὴν ἄνευ σώματος κινεῖν, μήτε σῶμα ἄνευ ψυχῆς. ἵνα ἀμυνομένω γίγνησθον ἰσορρόπω καὶ ὑγιᾶ.

PETRI COLVI
IN LIB.
DE PHILOSOPHIA
NOTÆ.

PAG. 263. verſ. 5. *Philoſophia.* Sic ſolummodo Romana editio. in aliis omnibus, *Philoſophia.*

12 *Perceptionem.* Venet. Ro. *præceptionem.* Pleraque huius libri è Platonis libris de Legibus, & de Republica deſumpta ſunt: è quibus pauca hîc à nobis deſcribentur, ratis ſufficere digito indicaſſe fontem; vt vnicuique eorum collatio in mundo ſit. Sed & quædam ex aliis libris: quemadmodum interdum notabimus.

21 Omninm

21 *Omnium.* Rectè Rom. & Basil II. Reliquæ, *omnia.*
24 *Sapientibus, & cum ratione viuentibus.* Lib. II. de Legib. ὑμεῖς δὲ καὶ ἐγὼ πουτάδε λέγομεν, ὡς ταῦτα ἐστὶ ξύμπαντα, δικαίοις μὲν καὶ ὁσίοις ἀνδράσιν ἄριστα κτήματα, ἀδίκοις δὲ, κάκιστα ξύμπαντα, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς ὑγιείας
27 *Bonorum primum.* Editiones vet. *Bonum primum.*
29 *Instincta eâdem ad eius ardorem.* Eædem, *instructa eadem eius ardore.* Vnde legendum putaui, *instricta eadem ad eius ard.* vt scripsi suprà ad lib. VIII. Metamorphos.

Pag. 264. vers. 6. *Illum quidem.* Eædem, *aliquando quidem.*
9 *Acceptum esse.* Est qui scribat, *aptum esse.*
16 *Ad id prorsus imbibere.* Deleuerim τὸ ad, legerimque cum antecedentibus sic, *quàm amatores virtutum, vel inter se moribus vel institutis similes id prorsus imbibere.* Scriptum olim, *stes*, vnde facile factum, *eos.* Sed melius fortasse Lipsius, *vel institutis eosdem.* Vt Imbibere hîc, sic Perbibere apud Senecam Epistola XXXVI. *Perseueret modo colere virtutem, perbibere liberalia studia: non illa quibus perfundi satis est, sed hæc quibus tingendus est animus.* Horatius: —*Nunc pectore puro*

Perbibe verba puer: nunc te melioribus offer.

Et Imbibere etiam Lucretius lib. III.

Qui petere à populo fasces, sæuásque secures
Imbibit.

Liuius lib. II. *Neque memor eius quod initio consulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis.* Etiam aliquando putaui hîc legendum, *ad id prorsus imbuere.* enim sic initio huiusce libelli: *Qui natura imbutus est ad sequendum bonum.* Cicero pro Milone: *Ad quam non docti sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*
27 *Commodum ac venustum.* Fortè, *comem modò ac venustum.*
28 *Intercedere.* Ald. Reliquæ editiones, *intercidere.*

Pag. 265. vers. 2. *Et intemperata, sed hinc.* Potius scribam, *sed intemperata, & hinc.*
6 *Ducatrices.* Vulg. *doctrices.* Emendatio hæc debetur Ios. Scaligero, qui ita in veteri libro scriptum notat ad lib. V. Manilij. Ducator apud Tertullianum est, aduersus Iudæos cap. XIII. & Ducatio, de Corona militis cap. XII. Sic Ducatus lib. VII. Metamorphos. *Sed calculis omnibus ducatum ei latrones vnanimes deferunt.* Quò pertinent

 Glossæ

Glossæ illæ: *Ducatus*, ἡ ἡγεμόνια. *Ducatus latronum*, ἀρχὴ λῃστῶν. Sed & lib. x.

9 Ἀναλγησία In marg. Bas. 11. ἀναισθησία. Ἀναλγησία, quam *Indolentiam* Cicero dixit, teste Sid. Apollinare.

21 *Deficit*. Semper legendum putaui, *defigit*, vt & Stewechius noster.

25 *Immoderatius fundendo*. Potiúsne, *imm. viuendo?*

Pag. 266, vers. 9. *Confidentia*. Pleræque edit. *confidentia*.

10 *Vitium*. Scribo, *vitio*.

27 *Sedem esse*. Veteres, *sedes esse*.

Pag. 267. vers. 2. *Quos causam*. Plerique editi, *qua caus.*

3 *Potiorem ratione*. Fortè, *potior in ratione*: vel, *potiore ratione*: vel, *potiori rationi ac modo*.

16 *Eorum qua pacta sunt symbola*. Sic Romana editio, sic Aldina. aliæ, *symbola*. Etiam συμβολαὶ apud Aristotelem Rhetoricorum lib. 1. Καὶ τίνων ἐξαγωγῆς δέονται καὶ τίνων εἰσαγωγῆς, ἵνα πρὸς τούτους καὶ συνθῆκαι καὶ συμβολαὶ γίγνωνται. id est, pacta, conuentiones, contractus. Eodem genere posuit Tertullianus lib. aduersus Valentinianos: *Vt nautæ ad symbolam semper exultant*.

31 *Hinc Rhetorica*, &c. Hæc & quædam quæ sequuntur, petita sunt ex dialogo eiusdem maximi Philosophorum, cui nomen, Gorgias.

33 *Politicus*. Rectè ita scriptum in Romano libro. Ven. *pollicitus*: alij omnes, *publicitus*. Verba Platonis ad hanc scripturam firmandam, Gorgia. Πῶς λέγεις πολιτικῆς μορίου εἴδωλον εἶναι τὴν ῥητορικήν. Vide etiam sub finem Dialogi.

23 *Quasi ea quæ agit*. Plato ibidem: Τοῦτο μὲν ἂν τὴν ἰατρικὴν ἡ ὀψοποιητικὴ ὑποδέδυκε, καὶ προσποιεῖται τὰ βέλτιστα σιτία τῷ σώματι εἰδέναι.

32 *Virtutes eas doceri*. At in Menone fusè differet, Virtutem doceri non posse.

Pag. 269. vers. 21. *Beatitas*. Romana editio cum aliquot alij, *Beatitudinitas*: Basiliensis vtraque, ita vt cusum.

28 *Appetenda*. Malim, *appetendam*

Pag. 270. vers. 1. *Qui potest*. Veteres impressi, *Quis potest*.

28 *Voluptatem*. Vide dialogum nomine Philebum, item Gorgiam, & alibi.

Pag.

Pag. 271. verſ. 11. *Amicitiam ait*. In Lyſide, ſeu περὶ φιλίας dialogo.

13 *Reclamat*. Scripſerim cum Modio noſtro, *redamat*.

30 *Societate ac pœnitentia*. Scribo ex Ro. edit. *ſatietate ac pæn.*

31 *Plato tres Amores hoc genere dinumerat*. In Sympoſio.

32 *Quod ſit*. Ven. Ald. *quod ſit*.

Pag. 272. verſ. 20. *Tyrannicæ dominationis*. Quidam editi, *Tyr. damnationis*. Vide ſub libri finem.

28 *Lucricupidinem*. φιλοκερδεῖαν, Hipparcho: cui etiam titulus, Φιλοκερδής.

29 *Laborata*. Aliud quid ſubſtituendum hic videtur: vt *ſaburrata*, vel ſimile. quod magis placiturũ adhuc quæro.

33 *Eſt luxurioſa*. Veteres, *ex luxurioſa*.

Pag. 273. verſ. 2. *Non peſſimum*. Iidem, *vt peſſ.*

10 *Excedere*. Venet. *expedire*.

17 *Vt eſt*. Sic Venet. & Baſil. 11. alij, *nec eſt*.

18 *Quæ Natura non reſpuit*. Negandi particulam ignorant omnes editiones, excepta Baſil. 11.

21 *Proruerit*. Baſ. 1. *proripuerit*.

24 *Inexplicabili ſiti*. Forte legas rectius, *inexplebili ſiti*, vel, *inexpletabili*.

28 *Coloratos Sole*. In Sole olim eſſe ſoliti veteres, quo corpori ſiccitatem conciliarent & colorem. Seneca Epiſtola CVIII. *Qui in Solem venit, licet non in hoc venerit, colorabitur*. Arnobius lib. 1. *Quod ſi Sole aliquis torrere ſe ſuetus, & adquirere corpori ſiccitatem, ratione conſimili conqueratur*. Ideo etiam ad Solem ſeſe lauabant. Ariſtophanes apud Pollucem:

Λούσασθαι καὶ χρηνίσασθαι πρὸς τὸν ἥλιον.

Item vngebant. Vetus interpres Perſij è Satyra IV.

— *Et aſſiduo curata cuticula Sole.*

Curata, inquit, *ſcilicet à Chromatiariis. Nam Chromatiarij dicuntur colorarij: vel qui toto die in arena ſunt, vel in Sole. Antiqui enim vngebant ſe, & in Sole erant, vt oleum corpus imbiberet; vt Iuuenalis:*

Noſtra bibat vernum contracta cuticula Solem,

Effingátque togam.

Hoc etiã notare eſt itidẽ ex Ariſtoph. Concionantibus:

Ἀλειψαμένη τὸ σῶμα ὅλον δι' ἡμέρας

Ἐχλιαινόμην ἑστῶσα πρὸς τὸν ἥλιον.

Oo 3 & Ter-

& Tertulliano lib. III. aduersus Marcionem: *Aliud est, si penes Ponticos, Barbariæ gentis infantes in prælium erumpunt, credo ad Solem vncti prius, dehinc pannis armati.*

Pag. 274. vers. 13. *Habeat impune.* Veteres cusi, *abeat imp.*
23 *Vita existimat Plato esse pellendũ.* Iidem, *vita æstimate populo esse pellendum.* Vnde coniectura mea fuit, *ita existimate, populo esse pellendum.* Populo pellendum, id est, ablegandum, relegandum.
28 *Aliorum adiici potestati.* Modius, *aliorumq. addici potestati.*
30 *Additione vitiorum.* Fortè melius, *addictione vitiorum.*

Pag. 275. vers. 1. *Floréque.* Num, *fluoréque*, vel, *liuoréque*? Sed nihil tale mihi dum satisfacit.
6 *Numerabiles.* Ro. Bas. I. *innumerabiles*: Ven. *immutabiles.*
8 *Morati, plures esse.* Hæc lectio Basil. II. in aliis omnibus, *morigerati.*
22 *Purgata & effæta animi voluptate.* Diuinaui olim, scribendum, *purgata & defæcata an. volup.*
24 *Rerum scientia.* Ven. *eorum scientia.*
28 *Intemporalem.* Lectio Basiliensis vltimæ editionis. Ante erat, *in tempora letum.*

Pag. 276. vers. 11 *Diem mortis suæ, &c.* Operæpretium, cui opera est, in Phædone hanc in rem multa præclarè disserentem audire Socratem, iam iam moriturum.
13 *Vinculis liberata corporeis.* Definit enim Mortem, τὴν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀπαλλαγήν.
15 *Hoc ipso Deorum.* Margarita poëtica, quæ hæc citat, interserit dictionem, *hoc ipso vsu Deorum.*
17 *Rectissimus.* Eadem legit, *rectissimi.*
19 *Ad hoc.* Eadem, *At hunc tolerabiliter.*
20 *Perpetienda.* Sic ex eadem Margarita illa reponere ausi fuimus; cum tamen editiones omnes vnanimiter haberent, *percipienda.*
33 *Animam corporis consortio seperari.* Phædone: Οὐκοῦν ὅλως δοκεῖ σοι ἡ τοιούτου πραγματεία οὐ περὶ τὸ σῶμα εἶναι. ἀλλὰ καθ' ὅσον δύναται ἀφεστάναι αὐτοῦ πρὸς δὲ τὴν ψυχὴν τετράφθαι. Alia in eodem illo opere, quæ inde huc translata à nostro videntur. Sed omnia exscribere, nec otium nobis nec voluntas.

Pag. 277. vers. 5 *Vnde inter solos bonos fidem amicitiæ esse constat.* De quo vbertim in Lyside.

11 *Est cordi. Iure igitur.* Veteres editi, *est cordi dure. Igitur.*

18 *Præsto fuerint.* Basileensis postrema editio, *profecta fuerint.*

24 *Carissimis orbatus affectibus.* Olim editi codices, *clarissimis affectibus.* Illa bona lectio è postrema est editione. Affectus, id est, liberi. Vulcatius Gallicanus, Auidio Cassio: *Nec tamen Antonius grauiter est iratus, nec in eius liberos aut affectus seuiit.* Iul. Capitolinus M. Anton. *Et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassij, nec in eius affectus sæuiit.* Paullinus ad Militem: *Ideo nec affectus, nec patriam, nec honores, nec diuitias Deo præferre.*

30 *Obiti caussa.* Aliàs, *obitus causa.*

Pag. 278. vers. 16. *Deest.* Venet. *deesse.*

19 *Est virtutis.* Editiones. priscæ, *est vel virtutis.*

20 *Indigemus.* Eædem, *indigere.*

Pag. 279. vers. 1. *Accersire tamen eum mortem non debere.* Phædone: Ἴσως τοίνυν ταύτῃ οὐκ ἄλογον, μὴ πρότερον αὐτὸν ἀποκτιννύναι δεῖν πρὶν ἀνάγκην τινὰ ὁ θεὸς ἐπιπέμψῃ.

2 *Esse secundi.* Edit. vet. *esse & secundi.*

3 *Nam principio.* Eædem, *Iam pr.*

15 *Sua tendum.* Bas. 1. *suadentibus eum.*

19 *Magnis viribus.* Veter. edit. *Magis viribus.*

28 *Inperites.* Ibid. *imperaret.*

Pag. 280. vers. 5. *Imperitet.* Hic iterum, *imperat.*

6 *Aut is ad imperandum eligatur, quem esse inter omnes sapientissimum constet.* Paucioribus huius loci sententia in Margarita poëtica perscripta est, ita: *Aut is ad imperandum deligitur, qui inter omnes sapientissimus habeatur.*

15 *Despondentibus.* Edit. vet. *disponentibus.*

18 *His adiecitur vtilis, necessariáque consusio, &c.* Timæo: Ὅτι κοινὰ τὰ τῶν γάμων καὶ τὰ τῶν παίδων πᾶσιν ἁπάντων ἐτίθεμεν, μηχανώμενοι ὅπως μηδείς ποτε τὸ γεγενημένον αὐτοῦ, ἰδίᾳ γνώσοιτο· νομίσωσι δὲ πάντες πάντας αὑτοῖς ὁμογενεῖς, ἀδελφὰς μὲν καὶ ἀδελφοὺς, ὅσοιπερ ἂν τῆς πρεπούσης ἐντὸς ἡλικίας γίγνωνται. τοὺς δ' ἔμπροσθεν καὶ ἄνωθεν γονέας τε καὶ γονέων προγόνους. τοὺς δὲ εἰς τὸ κάτωθεν ἐκγόνους τε καὶ παῖδας ἐκγόνων.

20 *Adhuc.* Edit. vet. *adhac.*

28 *Non virile tantummodo, verumetiam feminarum.* Putem interserendam dictionem, hoc pacto, *non virile tantummodo secus, vel, genus, verumetiam femin.*

Pag. 281. vers. 5. *Dicis causa.* Vulg. *ditis causa.* Emendauit hunc locum ante nos amicissimus Th. Canterus ad lib. IV. Arnobij. Glossæ antiquæ: *Dicis gratia*, Νόμου χάριν, ὡς παρὰ Γαΐῳ τῷ νομικῷ. Fortè intelligit locum Caij in L. IV. Commodati.

12 *Morum.* Malè Bas. 1. *murorum.*

19 *Quare & dites inferiores nuptias non recusent.* Lib. VI. de Legibus: Τοίνυν φῶμεν, ὅτι ἀγαθῶν πατέρων φῦσι τοὺς περὶ τοῖς ἔμφροσιν δόξους, γάμους γαμεῖν οἱ σοφοὶ παραινοῖεν ἄν, καὶ μὴ φεύγειν τὸν τῶν πενήτων, μηδὲ τὸν τῶν πλουσίων διώκειν διαφερόντως, ἀλλ' ἐὰν τ' ἄλλα ἰσάζῃ, τὸν ὑποδεέστερον ἀεὶ τιμῶντα, εἰς τὴν κοινωνίαν συνιέναι. τῇ τε γὰρ πόλει σύμφορον ἂν εἴη ταύτῃ, ταῖς τε ξυνιούσαις ἑστίαις. τὸ γὰρ ὁμαλὸν καὶ ξύμμετρον ἀκράτου μυρίον διαφέρει πρὸς ἀρετήν, &c. Eadem sententia in his versibus Plautinis, Aulularia:

> *Nam, meo quidem animo, si idem faciant ceteri,*
> *Opulentiores pauperiorum filias*
> *Vt indotatas ducant vxores domum;*
> *Et multo fiat ciuitas concordior,*
> *Et inuidia nos minore vtamur, quàm vtimur.*

24 *Mox pronentu meliore.* Legimus in Margarita poët. *morum prou. mel.*

Pag. 282. vers. 16. *Quatuor culpabilium virorum.* Vide Politicum, siue, Περὶ βασιλείας.

PETRI

PETRI COLVI
IN LIB.
DE DEO SOCRATIS
NOTÆ.

DE DEO SOCRATIS. Hic titulus huius libri, nec alius: vt, DE DÆMONIO SOCRATIS, quemadmodum quidam scribunt. Quos falsi coarguit Diuus Augustinus lib. VIII. cap. XIV. de Ciuitate Dei, cuius verba habes alibi. Plutarchi verò opusculum est, Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου.

Pag. 283. vers. 16. *Sed me.* Sic Romana editio. reliquæ omnes, *Sed me.*

17 *In isto, vt ait Lucilius scedio, & incondito.* Ad Lucillianum hoc etiam respexit Petronius Arbiter: *Sed ne me putes improbasse schedium Lucillianæ humilitatis; quod sentio & ipse carmine effingam.* Scheda siue Schedium, id est, scriptum inemendatum, inconditum, rude. Isidorus Origin. lib. VI. *Scheda est, quod adhuc emendatur, & necdum in libris redactum est.* Sidonius Apollinaris Epistolarum lib. IX: *Si quod schedium temere iacens chartulis putribus ac veternosis continebatur, raptim coactimque translator festinus exscripsi.*

18 *Si qui tamen tum.* Malim, *si qui tamendum.*

23 *Pensiculatis & examinatis.* Bas. 1. *pensiculatius exami.*

26 *Et quasi nobiscum patienda sunt.* Fortè non malè legam, *& quæ quasi vobis impartienda sunt.*

30 *Vela nostra sinuare.* Sic hunc locum ex CL. V. Iac. Cuiacij libro veteri emendauit eruditissimus P. Pithœus, Subcisiu. lib. II. Vulgò, *vela n. summare.*

Pag. 284. vers. 3. *Vt cum omnibus, inquit, hominibus securè & intrepidè fabularer.* Diogenes Laërtius lib. II. Ἐρωτηθεὶς τί αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ δύνασθαι πᾶσι θαῤῥούντως ὁμιλεῖν.

5 *Quàm velut.* Edit. vet. *quasi velut.*

 7 *Collineato*

7 *Collineato pro fronte situ.* Ita Pithœus ex libro Cuiaciano. Vulgò passim est, *inclinato profunde situ.*

24 *Eamq; raptum festinabant.* Sic reposui præter consensum omnium editionum, in quibus est, *raptam fest.* & idem postea vidi etiam sensisse Dousam nostrum, & God. Stewechium.

26 *Passis alis, vtrumque.* Scribo, *passis alis vtrimque*: id est, à parte vtraque.

29 *Tum vulpes.* Vet. edit. *tamen vulpes.*

Pag. 285. vers. 1.* *Cum pridem tam concinnum est.* Deest huic loco aut imperfecto supplementum, aut non bene sano medicina. quam adhibere tentabat flos eruditiorum Lipsius, legens, *corpus eidem tam concinnum est.* Incipiebam ego, *cui.* nec vlterius procedere poteram.

9 *Auitio.* Sic scribendum fuit, non, *à vitio.* Auitium, auium multitudo, genus omne. Notemus vocabulũ nouum.

10 *Deliciæ.* Vulg. *deliciæ.* Vnde etiam scribi poterat, *delicia.* Vtrumque enim repperias. Rectè emendat P. Pithœus Apol. I. *Et Critias, mea delicies.* Solinus Memorabilium cap. XLVIII. *Et senatui placuit adeo odorum delicia; vt ea etiam in pœnalibus tenebris vteretur.* Plautus Rudente:

Otium vbi erit, tum tibi operam ludo & delicia dabo.

Alibi: *O mea voluptas, ô mea delicia!*

Sic dominis suis, coniugibus veteres blandiebantur. Truculento: PH. *At ego ad te ibam.* STR. *Ad me delicia?*

Lapis Beneuenti:

P. MARTIVS. P. L
PHILODAMVS
TECTOR. SIBI
SVISQVE. HIC
IVCVNDA. SEPVLTA
EST. DELICIA. EIVS

19 *Præda quam ore gestabat, seductricem compotiuit.* Vulgò, *prædam quam ore gestabat in seductricem competiuit.* Scripsi de hoc loco supra ad lib. II. Metamorphos.

23 *Satis oratio nostra Atticisauerit.* Notat hinc P. Pithœus, disputationis de Dæmonio principium à nostro Græcè conscriptum deesse.

27 *Effatior*

27 *Effatior.* Sic idem Pith. ex eodem scripto codice. Basileenses, Rom. *efficacior*: Ald. Ven. *effectior.*

28 *Plato omnem Naturam.* Ad eius Timæum.

33 *Ordri tum.* Ald. & Bas. 11. Reliquæ, *Ordiri tamen.*

Pag. 286. vers. 9. *Facessat à Sole.* Vulgata lectio, *ea cessat à Sole.* Quam expressimus, ea in Cuiacij libro est, vt testatur idem Pithœus.

10 *Mensem suis actibus.* Emendat amicus noster Th. Canterus, *mens s. auctibus.*

16 *Solis obsistit.* Deliciæ Musarum Ios. Scaliger feliciter corrigit, *Solis obstiti*: id est, obliqui, curui. Festus:

Obstitum obliquum. Lucretius lib. IX.

Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum;

Omnia mendosè fieri atque obstita necesse est.

Paulo post etiam idem Scaliger rectè legit: *Pro situ, & flexu, & obstito circulorum* Sed vide plura apud Pompeiũ ipsum.

Ibid. *Et aduersi vsurpat, vt verbis vtar Lucretij, Notam iactat de corpore lucem.* Locus hic me diutius exercitum habuit, quem tandem sic emendandum putaui, *Solis obstiti & aduersi: siue, vt verbis vtar Lucretij, Notham iactat de corpore lucem.* Versus Lucretij è lib. V. ad quos respexit:

Lunáque siue notho fertur loca lumine lustrans,

Siue suam proprio iactat de corpore lucem.

19 *Vtraque harum.* Ex Cuiacij etiam libro hic emendatus locus: qui vulgabatur, *Vtraque ex animarum.* Vnde semper legimus, *vtraque enim harum.*

20 *Cur neque.* Rom. *sum neq.* Bas. I. *sed neque.*

26 *Qui signorum ortus & obitus comperit.* Editi quidam, *competit.* Catullus: -

Qui signorum ortus comperit, atque obitus.

30 *Chorum comptum.* Sic Rom. Ven. Ald. Aliæ, *chorum computum.* Hæc pleraque, quæ de Diis Dæmonibusque hic differunrur, è Platonis Epinomide mutuata sunt.

Pag. 287. vers. 4. *Situ nominum.* Quidam, *situ, nomine.* Quod certè placet. eo indicat Deos Deasque non solum nomine suo singulos in versibus Ennianis esse, sed etiam ordine suo, quo hic maior, ille minor, hic antecedere, hic subsequi dicitur, collocatos.

22 *Porrecto*

22 *Porrecto*. Rom. edit. *prorecto*.

33 *A corpore semouerint*. B. Augustinus lib. IX. de Ciuitate Dei multa cõtra Platonicos Philosophos de Diis Dæmonibusque disputat: & sæpius ex hoc nostri scriptoris libro quædam laudat. vnde quoque nonnullos locos, commodius ibi legi visos, hic restituimus. Porrò hic locus istius libri Augustiniani cap. XVI. sic scriptus est, *à corpore remouerint*: in Margarita poëtica, *a. c. mouerint*.

Pag. 288. vers. 1. *Altissimus tenebris*. Sic emendaui ex eodem B. Augustino. Vulgò erat, *arctiss. teneb.* Altissimam caliginem ita dixit Arnobius lib. II. *Et caligine in altissima constitutis cognitionis lumen immitteret*.

2 *Rapacissimo coruscamine*. Reposuit ex veteribus libris Viues, *rapidissimo corusc.* & rectius.

10 *Piacularibus sceleribus præbuerunt*. Fors fuit emendandum, *piac. sceleribus polluerunt*. Cicero Philippica XI. *Vt is qui omnia Deorum hominúmque iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit*.

11 *Exesa*. In Marg. poët. *exosa*.

14 *Ratione cluentes*. Hoc malui, quàm quod editum vbique erat, *plaudentes*. ita enim esse testatur in suis libris Lo. Viues ad cap. VIII. lib. IX. de Ciuitate Dei. vbi hic locus citatur. Sed etiam legi notat, *oratione gaudentes*.

16 *Anxiis mentibus*. Margar. poët. *annexis mentibus*.

18 *Singulatim*. In B. August. *singillatim*, ibid. & etiam lib. XII. cap. X. *sigillatim*. Dixi ad Florida.

19 *Cunctim*. Vulg. *cuncti*. Emendatio hæc ab eodem Augustino est, qui sic laudat hunc locum duobus illis iam à nobis notatis locis. nec aliter coniecit Canterus noster.

21 *Habetis interim bina animalia*. Hic locus totus est apud eumdem Augustinum eiusdem libri cap. XII.

25 *Dispescant*. Id est, distent: vt accipitur à Prisciano lib. X. vbi hic locus in medium adducitur. Non ita Augustinus, sed: *Cum & habitacula summa ab infimis tanta intercapedo fastigij dispescat*.

26 *Subcisiua*. In August. *succisiua*. Vbi aliâs legi notat Viues, *succidua*.

31 Nullus

31 *Nullus Deus miſcetur hominibus.* Sympoſio: Θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται.

32 *Contractione.* Lego, *contactione:* vel, *contrectatione,* aut, *attrectatione.* quemadmodum B. Auguſtinus lib. VIII. cap. XVI. etiam legiſſe videtur. Sic infrà: *Neque illos ſacris rerum humanarum, ſed à contrectatione ſola remoui.*

Pag. 289. verſ. 6. *Mutabilem ſuggeſtum, ac pendulum tribunal.* Bene Canterus, *nutabilem ſugg. ac p. tr.* Nam ſupra lib. IV. Mileſiarum: *Inopinato pulſu nutantem ac pendulum.*

7 *Arbitris.* Rom. Venet. Ald. *arbitriis:* id eſt, arbitris; vt Miniſteria, id eſt, miniſtri, & talia id genus.

18 *Inquit.* Romæ impreſſum, *inquis.*

21 *Cum vita.* Tentabam, *cum voto.* ſed ἐπέχω.

24 *Inter nuculos.* Legit Pithœus vna dictione, *internuculos;* vt etiam in Petronio Arbitro: *Video quoſdam internuculos, nudáſque meretrices furtim conſpatiantes.* De quo etiam Turnebus lib. XXII. cap. XXVIII. Mihi hic tenebræ. Fuit cùm hîc legerem, *tirunculos recens cognitos,* & ſic etiam in Petronio reponendum arbitrarer. Sed iam fateor me adhuc quærere abſtruſiorem huius dictionis ſignificatum, vel ſcripturam ſaniorem.

31 *Iuſiurandum.* Acutè Lipſius, *Iouis iurandum.*

32 *Iouem lapidem.* De quo Feſtus. Lapides olim adhibiti ſæpius iuriiurando. Apud Athenienſes lapis huic vni rei deſtinatus, vt ad eum iuramenta fierent. Suidas: Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος, Τούτῳ παρόντων καθ' ἕνα ἡμῶν ἐπισὶ πρὸς τὸν λίθον ἄγοντες καὶ ἐξορκοῦντες. ἐοικάσιν ἦν Ἀθήνῃσι πρὸς τινι λίθῳ τοὺς ὅρκους ποιεῖσθαι. ὡς Ἀριστοτέλης καὶ Φιλόχορος ὑποδηλοῦσι. Idem etiam tradit Moſchopulus Περὶ χειδῶν. Tollebant etiam iuraturi lapides ignitos, quos in mare proiiciebant: indicantes ſe tantiſper fœdera, pacta ſua durare velle, dum illi rurſus apparerent. Hoc notatum alibi in Græcorum commentariis eſt. Plutarchi locus eò ſpectat in vita Ariſtidis: Ὁ δ' Ἀριστείδης ὥρκισε μὲν τοὺς Ἕλληνας καὶ ὤμοσεν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν. Reſpexit etiam vetus poëta Macedonius lib. VII. Epigrammat. Græcor.

Ὤμοσα τὴν δυσέρωτα κόρην, τρισὶν ὤμοσα πέτραις
Μήποτε μειλιχίοις ὄμμασιν εἰσιδέειν.

Pag.

Pag. 290 vers. 13. *Salutigeri.* Rectè igitur Plauti Aulularia scriptum: *Salutigerulos pueros.* Glossarium vetus: *Salutigerulus*, Ἐπισκέπτης.

Ibid. *Plato in Symposio.* Cuius ibi verba: Ἑρμηνεῦον καὶ διαπορθμεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν. ἐν μέσῳ δὲ ὂν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὑτῷ ξυνδεδέσθαι. διὰ τούτου καὶ ἡ μαντικὴ πᾶσα χωρεῖ, καὶ ἡ τῶν ἱερέων τέχνη, τῶν τε περὶ τὰς θυσίας καὶ τὰς τελετὰς καὶ ἐπῳδὰς, καὶ τὴν μαντείαν πᾶσαν καὶ γοητείαν. Vide etiam eiusdem ad hæc Epinomidem.

14 *Denuntiata.* Lipsius, *Deûm nuntiata.* cui aduersari videtur locus Mart. Capellæ, qui statim citabitur.

17 *Extis fissiculandis.* Sic rescripsi, cùm passim vulgò legi viderem, *ext. physiculandis:* pariter vt apud Martianum Capellam lib. 1. *Et nunc in fanis, quibus aut vaticinia obliquis fundebantur ambagibus, aut denuntiata pecudum cæde, fissiculatis extorum prosiciis, viscera loquebantur.* Item lib. 11. locus alius, cuius verba ponam pluscula, quia pleraque ad hanc rem quade noster agit pertinent: *At intra Solis meatum vsque lunarem globum secundæ beatitatis numina suppari'que potentiæ: per quæ tamen vaticinia somniáque, ac prodigia componuntur. Hæc aruspicio exta fissiculant admonentia quædam, vocésque transmittunt, auguratísque loquuntur ominibus. Plerumque enim quærentes admonent vel sideris cursu, vel fulminis iaculo, vel ostentaria nouitate.* Plura sunt eodem libro huc facientia: quæ videbit, qui volet. Vt Missiculare à missu, Pensiculare à pensu: sic Fissiculare, à fissu, seu potius, Fisso: de quo Cicero lib. 1. de Diuinatione: *Quid fissum in extis, quid fibra valeat, accipio: quæ caussa sit, nescio.* Item lib. 111. de Natura Deor. *Vnde porrò ista diuinatio? quis inuenit fissum iecoris?* Fissiculare igitur, quod Græcis καρδιουλκεῖν.

24 *Accio Næuio miraculum cotis adiiciant.* Scribo, *addicant.* Addicere proprium auium oscinũ, in arte augurali. Liuius, in hac ipsa historia, lib. 1. *Negare Accius Næuius, inclutus ea tempestate augur, neque mutari, neque nouum constitui, ni aues addixissent, posse. Ex eo ira regi mota. eludénsque artem, vt ferunt, Agedum, inquit, tu inaugura, fierine possit quod nunc ego mente concipio. Cum ille in augurio rem expertus, profectò futuram dixisset; Atqui hoc animo agitaui,*

agitari, inquit, te nouacula cotem discissurum. cape hanc, & perage quod aues tua portendunt. Tum illum haud contanter discidisse cotem ferunt. Quæ latius adscripsi, ad historiæ lucem.

30 *Obeunt.* Sic in Rom. Venet. Ald. aliis, *obediunt.*

33 *Cotificet.* Placet V. C L. I. Lipsij coniectura, *cotim secet*: id est, cotem secet. de quo supra ad lib. VIII. Milesiar. Lactantius, narrans hanc etiam historiam, lib. II. cap. VIII. *Cape igitur hanc, inquit, cotem, eamq; nouacula dissice. At ille incontanter accepit, ac secuit.*

Pag 291. vers. 21. *Qui cum excellentissimus.* Non dubitem, quin scribendum sit, *excelsissimus.*

23 *Stadia.* ** Deest numerus: quem sic suppleuerim, *stadia decem.* Nam Mart. Capella lib. II. *Non enim de humilitate aëris illius quæro qui volucribus permeatur, quem Olympi montis cacumen excedit: qui vix decem stadiorum altitudine sublimatur.*

24 *Vsque ad citima Lunæ falcem.* Hæc lectio ex ora posterioris Basileensis est. Vulgatum passim, *vsque ad stitima Lunæ felicémque.* Sed ex ista scriptura, quam primam posui legerim, *vsque ab citima Lunæ saltem, quæ porrò,* &c. Lud. Viues in cap XV. lib. VIII. De Ciuit. Dei aliter citat hunc locum, nempe, *vsque ad extima Lunæ calique: porrò ætheris sursum versus exordium est.*

Pag. 292. vers. 14. *Ne ad superna incedant.* Fortè, *ne ad superna inscendant.*

33 *Tonitrum.* Vulgò plerisque in edit. *tonitruum.* Fortè deerat, *natura*, aut tale quid; vt si legas, *super natura tonitruum,* Locus Lucretij est è lib. VI.

Pag. 293. vers. 11. *Tumida caligine.* Fortassis scribendum, *& humida calig.*

Ibid. *Nubium tenus.* Magis placeret, *nubium genus.* quod etiam Lipsio probatur.

16 *Fila corporum.* Sic sola Rom. ed. Aliæ omnes, *filia corp.* Gellius lib. I. *Mores naturásque hominum coniectatione quadam de oris & vultus ingenio, déque totius corporis filo atque habitu sciscitari.* Plautus: *Scitum filum mulieris.*

21 *Versum Græcum.* Iliados A.

Οἴῳ φαινομένη τῶ δ' ἄλλων ὅ τις ὁρᾶτο.

31 *Haud procul à veritate, osores & amatores quorundam hominum*

Deos

12 *Prorsus custos*. Fortè, *proprius custos*.

17 *Periculosis vitator*. Ald. edit. In aliis est, *periculos. viator*.

20 *Mala auerruncare*. Pithœus ita ex lib. veteri. Vulgò, *mala auertere*.

25 *Interfectis*. Rom. edit. *interfectis*.

29 *An non*. Bas. 1 1. Reliquæ, *Ac non*.

Pag. 298. vers. 5. *Corpus annis hebere*. Sic etiam ex membranis Cuiacij Pithœus. Vulgo erat, *corpus annis abire*.

21 *Hector*. Legit B. Pius Annotat. posteriorib. *Helenus*.

Ibid. *Iambo*. Idem Pius, *Lampo*. cuius meminit Christodorus lib. τῶν ἀγαλμάτων.

Λάμπων δ' ἀχνυμένῳ ἐναλίγκιος ἦεν ἰδέσθαι
Οὐ γὰρ ἐπὶ φρέσιν εἶχε κυλινδομένοιο κυδοιμοῦ
Τειρομένοις τρώεσσι τεκεῖν παιήονα χαλκῷ.

22 *Bicias*. Idem, *Clytius*. nam idem Poëta:

Εἱστήκει Κλύτιος μὲν ἀμήχανος· εἶχε γὰρ δοιὰς
Χεῖρας ὁμοπλεκέας κρυφίης κήρυκας ἀνίης.

21 *Helena*. Sic Basiliensis posterior editio. *1. flaua*: Rom. *Flene*. ad cuius marginem, *Flenus id est vanus*. B. Pius nimisquàm hîc à veteri scriptura recedit, dum legit, *Panthoi*. Ego verum puto, *Heleni*. de quo Homerus, & Virgilius.

27 *Socrati * damon*. Sic in Romano codice erat: in aliis vt locus integer hic vulgatur. quod verum non est.

28 *Prædicta est*. Iterum hic interstitium in Rom. edit. *prædicta quæpiam est.......*

29 *Enimuero Socrates, vtpote*, &c. Hæc Plato in Apologia Socratis, loquente illo.

Pag. 299. vers. 7. *Signum illud adnuntium*. Vulgò malè, *ad nuntium*. B. Ambrosius lib. 1. Officior. *Vox hominis peccati adnuntia*.

16 *Quàm sciunt*. Lego, *quin sciunt*.

17 *Et enim Socrates*. Hæc & multa quæ præcesserunt sumpta ex Theage, vbi Socrates ipse differit.

21 *Aut vox*. Sic Ven. Ald. Rom. edit. *aut vos*: Bas. 1. *aut vxor*.

Pag. 300. vers. 1. *Visitatam*. Ald. *vsitatam*.

Ibid. *Pythagoricos mirari oppidò solitos*. Idem scribit Plutarchus, libello Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων.

12 *Et nihil æquè miror.* Sequentia omnia vsque ad finem huius libelli, emendatiora, integriora laudantur à Ioan. Salisberiensi lib. VII. cap. XXVIII. è quo non pauca hîc, quæ manca mendosa antè, iam primum restituimus.
13 *Quàm, cùm omnes & cupiant optimè viuere, & sciant non alia re viui quàm animo, nec fieri posse, quin vt optimè viuas, animus colendus sit, tamen homines animum suum non colant.* Concisius, sed corruptius antè vulgata hæc: *Quàm cùm omnes & cupiant optimè, & sciant quantum viuax animus colendus sit, tamen animum suum non colant.*
16 *At, si quis velit acriter cernere; oculi curandi sunt, quibus cernitur: si velis perniciter currere; pedes curandi sunt, quibus curritur: itidem si pugillare validè velis; brachia vegetanda sunt, quibus pugillatur.* Pariter hiulca hæc omnia antè, & vlcerosa: *At si q. v. a. c. o. c. s. q. c. itidem si pugillare, vultus vel brachia velanda sunt, quibus pugillatur.* Etiam in Margarita poëtica hic locus ita legebatur, vt prius nobis è Polycratico restitutus erat.
19 *Brachia vegetanda.* Id est, exercitanda. Gellius lib. XVII. Noct. Att. *Cùm librum veteris scriptoris legebamus; conabamur postea, memoriæ vegetandæ gratia, indipisci animo ac recensere.* Sidonius lib. V. Epistol. *Quantum membra torpore statarij laboris hebetata, cursu salubri vegetarentur.*
21 *Perspiciant.* Vulg. *respiciant.*
22 *Perinde* Salisb. *prouidere.* Num, *proinde?*
23 *Quæ quidem.* Vulg. *quandoquidem.*
25 *Quiuis bonus.* Antè erat editum, *quisquis bonus vir.*
26 *Labe.* Salisb. *labore.*
Ibid. *Nescio vt Hismenias tibiis canere; sed non pudet me, tibicinem non esse: nescio vt Apelles pingere, vt Lysippus fingere; sed non pudet me, non esse significem.* Antè non minus mutila hæc: *Nescio vt Hismenias tibiis canere, vt Apelles pingere, vt Lysippus fingere: sed non pudet me non esse significum.*
28 *Vt Apelles pingere, vt Lysippus fingere.* Salisb. *vt Apelles pingere coloribus.*
29 *Et idem vt ceteris artibus, ne omnes persequar.* Salisberiens. *Et item in cet. artib. si om. pers.* Vnde scripserim, *Et item in ceteris artibus, ne omn. p.* 33 *Cum primis.* Idem, *imprimis.*
Pag. 301. vers. 1. *Videri.* Non est hoc in Polycratico.
3 *Detrectant*

3 *Detrectant*. Veteres edit. *decuritant*: posterior Basil. *decursitant*: Margarita Poët. *detractant*. Sequendam putauimus scripturam, quæ in Salisberiensi est.

Ibid. *Aëra dispungas; inuenies*. Optimè ita scriptum in eodem Salisb. Vulgo pessimè, *ora dicere inuenias*. Dispungere est conferre accepta & data, inquit Vlpianus L. LVI. D. De Verbor. signif. vt etiam idem Dispungendas rationes, accipit L. VI. D. De Statulib. Seneca lib. IV. de Beneficiis: *Apud me ista acceptorum expensorumq; rationes dispungentur*. Glossarium vetus: Ἐκλογιστής, *Dispunctor*. Hinc Dispungere pro examinare, in re qualibet. Tertullianus de Patientia: *Omnis iniuria cùm patientiam offenderit, eodem exitu dispungetur, quo telum in petra libratum & obtusum*. & de Monogamia. Idem, tropo eodem, vocat Creatorem iudicem & dispunctorem meritorum, lib. IV. aduers. Marcion. Etiam rationum verbum, Expungere. Noster Apologia II. *Cùm haud pridem Pudentilla de suo quinquaginta millia nummûm expunxisset ea die, qua Pontianus uxorem duxit, & hic puerulus toga est inuolutus*. Hermogenianus L. XIII. de Diuers. & tempor. præscr. *Reipublicæ rationes subscriptæ, & expunctæ*. Vnde explicandus locus Plauti Cistellaria:

Nunc quod reliquum restat, volo persoluere,
Vt expungatur nomen, ne quid debeam.

Terullianus de Idololatria: *Quæ apud alios honoris titulum, apud alios mercedis debitum expungunt*.

11 *Nihil est indignum, præterquam ipse dominus ædium*. Salisber. *Nihil est præterquam ipse dominus pudendum*. haud malè, immò melius.

12 *Ædificiorum*. Ald. *ædificationum*. Salisberiensis scriptor neque hoc neque illud agnoscit.

13 *Et extructissimas deprehendas*. Additur in Polycratico, *& extructissimas & ornatissimas*.

14 *Aulas*. Malim iam ex Salisb. *villas*.

16 *Omnia opulentia*: Absunt hæc à vulgatis, addita è Salisberiensi.

18 *Fluentum ullum*. In eodem Salisb. *fluentem illum*.

20 *Et sinceræ vitæ*. Ibid. id est, *secundæ vitæ*.

21 *Homines æquè*. Ibid. *æquè diuites*.

22 *Neque enim in emendis equis Phaleras*, &c. Vendendi cauſſa ornari equi & id genus iumenta ſolebant, vt eſt in Ædilitio edicto apud Vlpian. L. XXXVIII. de Ædil. ed. Eò ſpectat Seneca Epiſtola LXXX. *Equum empturus, ſolui iubes ſtratum, detrahis veſtimenta venalibus, ne qua vitia lateant.* Horatius I. Sermonum:

Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur, apertos
Inſpiciunt, ne ſi facies vt ſæpe decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem.

Macrobius Saturnal. lib. I. cap. XI. *Quemadmodum ſtultus eſt, qui empturus equum, non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius ac frænum: ſic eſt qui hominem aut ex veſte aut ex conditione, quæ modo veſtis nobis circumdata eſt, æſtimandum putet.*

23 *Polimina*. Vulg. *polimiam*.

25 *Monilia variæ gazæ*. Vulg. *monilia vanæ gazæ*. Virgilius VII. Æneid.

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.

27 *Cingula aurata*. Vulg. *ſingula armata*. Virgilius Æneid. IX.

—Phaleras Rhamnetis, & aure bullis. Cingula.

Statius Thebaidos VI.

—Seu fræna libet, ſeu cingula flammis Mergere.

Cingula, quibus equi cinguntur, & conſtringuntur: αἱ ζῶναι. Baſilius ad Diuites: Χαλινοὶ καὶ ζῶναι καὶ περιδέρραια πάντα ἀργυρᾶ, πάντα χρυσόπαστα. τάπητες ἁλουργοὶ κοσμοῦντες τοὺς ἵππους ὥσπερ νυμφίους.

28 *Et amotis*. Hoc non erat in vulgatis vllis antè editionibus.

29 *Contuemur*. Saliſb. *contemplamur*.

30 *Ad curſuram*. Margarita poëtic. *ſi ad curſuram*.

Pag. 302. verſ. 2. *Permolliter*. Vulg. *molliter*.

5 *Specta*. Saliſb. *expecta*.

9 *Dixi*. Idem, *dico*.

10 *Sat è Protomo*. Idem, *ſata pthaomo*. Ad quàm ſcripturam accedit proximi coniectura Th. Canteri noſtri, *Prothonio*. quem vide ad lib. II. Arnobij. Ego hic nihil me certi poſſe conſtituere fateor.

13 *Magis iſta dinumero*. Vulgati libri, *nec magis iſta demiror*. Illud, *nec*, iam non ſuſtulerim.

17 Virum

17 *Virum.* Salisbericnſ. *iure.*

19 *Nec à ſuffragio adminiculum.* Salisber. *nec à ſuffragio anniculum.* eleganter: quomodo etiam feliciter legendum diuinauit noſter Stewechius, & explicauit. Eum vide.

21 *Ideo cetera.* Vulg. *omnino cetera.*

22 *Aliquando canes.* Idem Salisb. *vel propera ſaltem.*

25 *Primo eiuſdem Tragœdiæ principio.* Vulg. *in eius trag. principio.*

26 *Inclute, parua prædite forma.* Emendauimus hoſce verſus ex fide ſcripti exemplaris eiuſdem Salisberienſis librorum de Nugis Curial. quod contulimus cum impreſſo, & numeris ſuis ſimul reſtituimus. Vulgati fuerãt:

Inclyte, parua prædite patria, nomine celebri
Claróque potens pectore, Achiuis claſſibus auctor,
Grauis Dardaiis gentibus vltor Laërtiade.

Sed non aliter eos laudat ferè Muretus Var. lection. lib. XI. quem etiam alicuius libri veteris auctoritate niſum non dubito.

32 *Audiſtis.* Salisb. *audiſti.*

Ibid. *Acriſius.* Vulgò corruptiſſimè, *artiſſimus.* Acriſius auus paternus Vlixi. Apud Ouidium lib. XIII. Metamorphoſ. ipſe Vlixes:

Nam mihi Laërtes pater eſt, Acriſius illi,
Iuppiter huic.

Vnde Diomedes Grammaticus: *Vt eſt Vlixi agnomen, Polyides. nam prænomen eſt, vt ait Ibycus, Vlixes: nomen, Acriſiades.*

Pag. 303. verſ. 3. *Comitante.* Edit. *comite.*

6 *Sed abſtinuit.* Eædem, *& abſtinuit.* Et infrà: *& aſcendit.*

7 *Comitante.* Iterum vulg. *comite.*

10 *Audiuit.* Ibid. *audiit.*

PETRI

PETRI COLVI IN APOLOGIAM PRIMAM NOTÆ.

D. Auguſtinus de Ciuitate Dei lib. VIII. ſcribit Apuleium apud iudices Chriſtianos de Magicis artibus accuſatum fuiſſe. ſcilicet tunc has Apologias ſcripſit, aut potius hiſce ſeſe ante tribunal defendit. Sed etiam idem ibidem D. Auguſtinus arbitrari nos facit, non duas Apologias ſeparatim, ſed vnam dumtaxat continua oratione à noſtro cõſcriptam fuiſſe. Ait enim: *Huius autem Philoſophi Platonici copioſiſſima extat Oratio, qua crimen artium Magicarum à ſe alienum eſſe defendit.* Quod iam mihi valdè fit veriſimile. Et, bene conſideres, ſeries ipſius orationis id quoque conuincere videri poſſit.

Pag. 303. verſ. 26. *Purgandæ.* In membranis, *purgandum.*

Pag. 304. verſ. 12. *Dat libellum.* Per libellos accuſatores crimina deferebant, denuntiabant. Noſter infrà Apol. II. *Vbi illud libelli veſtri atrox principium, nomine priuigni mei formatum?* Horum mentio in L. Mariti D. ad L. Iul. de Adul. L. Libellorum, de Accuſat. Iuuenalis Satyra VI.

Nulla ferè cauſſa eſt, in qua nõn femina litem
Mouerit. accuſat Manilia, ſi rea non eſt.
Componunt ipſæ per ſe, formantq́ue libellos.

Ambroſius de obitu Valentiniani Imp. *Et cùm poſt aliquot dies accuſatoris legeretur libellus, calumniam pronuntiaturus, accuſatum liberè, donec præfectus cognoſceret, obuerſari iuſſit.* His ſubſcribere cogebatur accuſator, eoque profiteri ſeſe talis, aut talis criminis reum poſtulaſſe; vt, ſi falsò quem accuſaret, hæc ſubſcriptio temeritatis falſitatiſq́; eum coargueret, multaque debita afficeret. De quo multi loci in iure noſtro. Sed de eo ante omnes vide doctorem noſtrum I. Cuiacium Obſeruat. lib. I. cap. XX.

14 *Nouo more per alium laceſſendi.* At Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius poſtea conſtituerunt, eos qui

qui accusationem aliorum nominibus præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos & plectêdos. L. VIII. C. de Calumniatorib.

18 *Quietus est.* Malim scripturam Basil. I. *quitus est.* In Ms. erat, *qũitus est.* Sic infrà Apol. II. *Sola virginitas, cùm semel accepta, reddi nequitur.* Non aliter Plautus, Lucretius, Terentius, Gellius aliíq. veteres. Prisc. lib. VIII. Diomed. lib. I. apud quem versus Attij ita legendi: ——*Nam neque Pretio, neque amicitia, neque vi impelli, neque prece quita sum.*

19 *Contumaciter.* Ms. cod. *contumacie.*

25 *Veri in me.* Bas. I. *vari in me.*

30 DE CONSILIO CONSVLARIVM VIRORVM *pronuntiauit.* Solemne in pronuncianda sententia, D. C. S. id est, Val. Probo interprete, *De consilij sententia.* Liuius lib. XLV. *Silentio per præconem facto, Paullus Latinè quæ senatui, quæ sibi* EX CONSILII SENTENTIA *visa essent, pronuntiauit.* Huc allusit Sep. Tertullianus lib. de Pudicitia: *Lusit igitur & de suo spiritu, & de virtute domini; si, quod de consilio eorum pronuntiauerat, rescidit.*

Pag. 305. vers. I. *Ab eius pernicie temperauit.* Referendum hoc ad pœnam illorum, qui iudicib. conuicium faciunt, eorumque sententias reprehendunt, qua infamia notantur. L. XLII. D. de Iniur. L. VIII. D. de Appellat. Paullus Sententiar. lib. V. cap. XXXV. arbitrio principis hoc delictum vindicari scribit.

5 *Apud præfectum vrbis.* Nam is de falsis testamentis cognoscere solitus. Scæuola I C. *Filia quæ de inofficioso agere instituit, & transegit, postea cum heredibus, stipulatione interposita, & subiecta doli clausula, apud præfectum de falso testamento egit, nec probauit.* L. CXXXV. de Verbor. obligat.

6 *Sollicitius.* Vet. cod. *sollicitius.*

14 *Proximam crimini.* Vet. lib. *proximo crimine.* Vnde Lipsio scribere visum, *pro summo crimine.*

Ibid. *Propter quod.* Quidam, *propterea quod*, malè. Tertullianus de Testimonio Animæ: *Et conrecumbentibus sortem suam exprobrare non possis; debes adulari propter quod latius viuis.*

17 *Effutierunt.* Sic optimè in Ms. vulg. *effuderunt.* Suprà li. I. Florid. *Prius de se & Apolline quædam deliramenta barbare effutiuit.*

Ibib. *Fatiliter blaterata*. Sic repoſui, malè fatus vulgò eſſe, *utiliter blater*.

19 *Rabulis*. Malè item vulgò, *Fabulis*.

21 *Attamen*. Ms. cod. *tā*.

24 *Agnouiſſe*. Sic idem vetus lib. Vulgò eſt, *ignouiſſe*. Sed Num, *ignouiſſe*, id eſt, ignoraſſe?

28 *Vt malefacere*. Vulgatum vbique antè, *vbi malefacere*.

30 *Quiſque rudes & imperitas aures*. Ms.cod. *quiſſe rudes & imparatas aures*: Baſ. I. & II. *rudis & imperitus*. Ald. *rudes & imperitas*. quam ſequuti ſumus.

33 *Quanto contumeliæ inſolens, multo tanto*. Pauciorib. vulg. *contumeliæ inſolens, multo tamen*.

Pag. 306. verſ. 5. *Hæc diluiſſe*. Ms. *hoc diluiſſe*.

10 *Quidem diſertiſſimus*. M. Ven. Rom. *quidem non diſertiſſ*.

12 *Alexander*. Ms. *Alexandro*.

18 *Philoſophos*. Venet. *Philoſophis*.

19 *Seſe Philoſophum nuncuparit*. Vulg. *eſſe ſe phil. nunc*. Meminit Diogen. Laërt. lib. I. in principio, & lib. VIII. Auguſtin. de Ciuit. Dei lib. XVIII. cap. XXV. & cap. XXVII. Ambroſius lib. III. de Virginib.

21 *Velia*. Corrigit Lipſius, *Elea*. Zeno Eleates.

23 *Vt Plato autumat*. Scribo, *& Plato autumat*. Locus Platonis in Parmenide, initio libri.

25 *Aliquammultum*. Ven. Rom. *tamen q multum*: Ald. *aliquo multum*. Notauimus alibi ſuprà.

28 *Deterget*. Ms. cod. *detergit*.

32 *Delicatus*. Idem lib. *dedicatus*.

Ibid. *Horrore implexus*. Mauult doctiſſimus Scaliger, *horr. impexus*. Ego nihil mutarim. Sic in Gloſſario veteri alibi: *Implexi barbus*, & *Implexa barba*, Σπανοπώγων.

33 *Stuppeo tormento*. Funi è ſtuppa torto, tento. Auctor Priapeiorum:

Totamque hanc ſine fraude, quantacunque eſt,
Tormento, citharáque tenſiorem,
Ad coſtam tibi ſeptimam recondam.

Funem torquere enim eſt, χοῖνον πλέκειν, vt bene notatum à doctiſſimo Scaligero. Propertius:

Dignior obliquo funem qui torqueat ocno.

Horatius:

Horatius: *Tortum digna sequi potius, quàm ducere funem.*

Pag. 307. vers. 3. *Quasi vt capitale.* Vulg. *quasi capitale.*

4 *Refutatum est.* Ms. *refutat'.*

7 *Aeui.* In eodem, *ei.*

8 *Omnes homines.* In eodem, *omnes hos.*

10 *Si quid.* Idem cod. *siquidem.*

11 *Sanè.* Idem, *Sanum.*

12 *Statium Cæcilium.* Sic hic vocatur comicus etiam à Sedigito apud Gellium lib. XV. cap. XXIII. & Fulgent. de Prisco serm. in Capularis.

14 *Præ me fero.* Ms. lib. *præfero me.*

21 *A me factos.* Idem lib. *anfactos.*

Ibid. *Cum quidem.* Ald. *tu quidem.*

26 *Non vidit.* Rom. Ven. Alij, *inuidit.* quod fortassis ita olim scriptum: & idem sit, quod *non vidit.* Vt Ius imminutum, id est integrum, apud Paulum L. XLIV. de Bonis libert. Charisius lib. II. *Inauratæ pro, non auratæ. Titinnius in Barathro: Inauratæ atque inlautæ mulieris.* Similis sententia huic loco in Arnobij lib. I. *Quale sit istud quod dicitur, calumniarum libidine, non videtis.*

Pag. 308. vers. 2. *Russam.* Rom. *denensam*: Ven. *deneusum*: Bas. I. *russam*, Sed *russã* etiã legitur in melioribus libris Catulli. Fl. Sosipater lib. I. *Russeum Grammatici non magis dicendum putant, quàm Albeum, aut Prasineum; sed Russum, & Album, & Prasinum.* Tertullianus de Corona militis: *Et nunc russatus sanguine suo.* Huc etiam adhibe quæ supra scripsi ad lib. II. Metamorphos.

3 *Misi, vt petisti, mundicias dentium.* Versus hic claudus: quam rectum facit Lipsius, legens,

Misi, vt petisti, mundicinas dentium.

Dousa vero: *Misi vt petisti, tibi munditias dentium.*

At Frutetius: *Misi vt petiuisti, munditias dentium.*

En tibi triplicem lectionem, à tribus principibus Criticis Belgicæ nostræ.

8 *Nequa.* Scribe, *Ne quà*: vel, *Ne qua.* vt etiam visum eruditissimo Dousæ fuit.

15 *Quidni.* Rom. Ven. *Quid in.*

16 *Nihil vspiam corporis apertum.* Id est: Non sinet Philo-

ſophus quamquam partem corporis, quæ aperta & in propatulo poſita ſit; vt ſunt, Manus, Os, immundam aut fœtidam eſſe. Aliam huic loco mentem emendatione quærendam non arbitrer.

17 *Fœtulentum.* Ven. *fæculentum.*

19 *Cum quiquam ſermocinetur.* Sic Rom. vulgati alij, *cum quidquam ſerm.* Cum quiquam, id eſt, cum quoquam. ſic ſæpius Plautus. Ciſtellaria:

——Sed tun' vmquam cum quiquam viro
Conſueuiſti?

Mercatore: *Quid tua refert, quicum iſtac venerit?*
Perſa: *Nec ſatis à quiquam homine accepi.*

23 *Suo more.* Placet Lipſio, *ſuo iure*

33 *Contemplere.* Rom. Ven. *contempletur.*

Pag. 309. verſ. 9. *Fœtutinis.* Mauult legere doctiſſimus Douſa noſter, *fœtudinis.*

12 *Inſpirare.* Venet. *perinſpirare.*

13 *Rationem.* Fortè verius, *orationem.*

15 *Prælauitur.* Sic verè reſcripſit Veriſimilibus ſuis iamdudum Fruterius. Vulgò eſt, *prælabitur.*

19 *Implectuntur.* Ven. Rom. *amplectuntur.*

21 *Exſculpit.* Ald. *exſcalpit.* De hac re vide Plinium Natur. hiſtor.

33 *Ceus.* Sic audacter emendaui, cum vulgari male putarem, *cius.* Simonidem intelligit. Auſonius: *Cei Muſa Simonidei.* Vide Suidam, & Cicer. de Orat.

Pag. 310. verſ. 5. *Num igitur etiam Solonem fuiſſe ſerium virum atque Philoſ.* Ms. cod. *Num ergo etiam Sol. fu. ſer. verum, & Philoſ.*

7 *Μείρων.* Verſus hic in nulla editione, præterquam in Baſil. II. Canterus noſter Variar. lect. lib. II. cap. IX. ex Plutarcho & Athenæo correctiorem integrioremq. proponit. Vide ipſum.

12 *Et Critias mea deliciæ,* &c. Diſtichon hoc vt in poſteriori editione fuit, ita excudi iuſſimus. Rom. Venet.

Et tertias mea deliciæ ſlet ſalua Charine.
Pax in amore meo vita tibi remanet.

In Baſil. I.

Et Critias

Et Critias mea delitescet salue Charine,
Pars in amore meo vita tibi remanet.

Legit V. C. P. Pithœus:

Et Critias mea deli.ies, & salue Charine,
Par in amore meo, vita, tibi remanet.

Lipsius verò:

Et Critias, mea delicies, sic salua Charine
Pax in amore meo vita tibi remanet.

Sic Critias, mea delicies: sic Charine, vita mea, salua pax tibi manet in meo amore. Priorem versum etiam sic olim scripsit B. Pius:

Et Critias mea deli ia stet salua Charine.

vt videre est apud eum Annotat. posterior. cap. CXCIX.

14 *Et ignis.* Ven. Rom. *rignis:* Ald. *ignis.*

19 *Legere.* Additur in vet. cod. *versus.*

20 *Meum mel.* Rom. edit. *munerum mel.* Vnde fortè corrigendum, *merum mel.*

Ibid. *Tibi* In Ms. est, *ter.*

22 *Vti Critia.* In eod. *vtricia.* Rom. Ven. *uti Critias.*

23 *Remeat.* In eod. *redeat.*

26 *Verno flore.* In eod. *verè flore.*

30 *Animum inspires.* Scribo, *animam inspires.* Anima spiritus quo calamus inflatur. Varro Eumenidibus: *Phrygio per ossa cornu liquida canit anima.* Noster Floridis: *Nondum quidem tam infessa anima sono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia.* Hinc iocus Plauti Mercatore:

Perij, animam nequeo vertere. nimis nihili tibicen siem.

32 *Quasi.* Abest hoc à scripto libro.

Pag. 411. vers. 6. *Plania.* Romanum magis videatur, *Planca*, vel, *Flamia.*

7 *C. Lucullum.* Lipsius putat scribendum, *C. Lucilium.* eumdemque alibi mentionem facere Macedonis, vel Acedonis pueri.

8 *Gentilem.* Bas. 1. *Gen.* Rom. Ven. *Gentium.*

19 *Elegia.* Fuit cùm mallem, *elogia.* Platonem verò adolescentem versibus amatoriis lepidissimis lusisse, etiam scribit Gellius lib. XIX. cap. 11. & Diogenes ipsius vita.

22 *Ἀςέρας.* Hæc duo disticha in puerum Astera, Epigrammat.

grammat. Græcor. lib. III. coniunctim, ita vt vnum dumtaxat epigramma videantur, leguntur: in Diogene Laërtio verò disertim separantur, & vt duo diuersa ponuntur. Aldina editio etiam non diuidit.

Pag. 312. verſ.6. *Amiſimus.* Numeris conſulas, ſi legas, *perdidimus.* aliter enim non conſtet verſus. Qui eliſionem in *perdidimus'* non videbant, repoſuerunt, *amiſimus.*

7 *Plures.* Baſ. I. *pleris.* quod fortean non ſpernendum.

25 *Audeſis.* Rom. Ven. *Audes is.* Vnde fecimus, *Audeſis.* Sic infrà: *Audiſis Tannoni pudens.* Comicum hoc, & millies in Plauto obuium.

Pag. 313. v. 3. *Geminam eſſe Venerem.* Vide Sympoſium.

4 *Pollentis.* Legerim, *pollentem.*

8 *Perculſorum animantium ſerua corpora.* Diuinatio noſtra, *percitorum animantium fera corpora*: vel, *cernua corpora.*

13 *Incomptum.* Rom. Ven. Baſ. I. *incomitum.*

Pag. 314. verſ.7. *Tragœdi ſyrmate hiſtrionis.* Sic in Aldina editione & Baſ. II. aliquo ſaltem cum ſenſu legi viſum. Romæ eſt, *Gragidij Sirmata hiſtrionis*: in Baſ. I. *Tragidiis Sirmata hiſtr.* Aliquid aliud latet fortaſſis, quod necdum indagare potuimus. Certè perplexiſſimus hic totus locus eſt.

8 *Mimi centunculo.* Nam hiſtrionicæ veſtes è centonibus variis panniſque nihili & attritis olim conficiebantur. Lucianus Epiſtolis Saturnalitiis: Ὁλόχρυσον μὲν τὰ ἔξω, κατάῤῥαφον δὲ τὰ ἔνδον, ὥσπερ αἱ τραγικαὶ ἐσθῆτες, ἐκ ῥακῶν πάνυ ἁπλῶν συγκεκομμέναι.

13 *Vt res eſt.* Rom. *vbi res eſt* Quod forte erat ſcribendum, *vti res eſt.* Sed de Deo Socratis: *Et perinde, vt res eſt, admirari, cur non etiam animum ſuum ratione excolant.* Plautus Merc.

Nunc, ſi dico vt res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico.

25 *Felicitas.* Venet. Ald. *facilitas.*

27 *Ac in.* Rom. Venet. *vti in.*

Pag. 315. verſ. 3. *Lapide inciſum.* Sic Ald. & Baſ. II. Rom. *incuſſum*: Baſ. I. *incuſum.*

7 *Imaginis artibus.* Num, *imagineis artib.* potius?

14 *Argento.* Speculo argenteo, argentato. Florid. III. *Multum argenti in ſpeculis, lancibus.* Super hoc iocus Plauti Moſtel.

Vt ſpecu-

Vt speculum tenuisti, metuò ne oleant argentum manus,
Ne vsquam argentum te accepisse suspicetur Philolaches.

Facit Paulus, L. Cum auro. §. Idē Celsus. de Aur. arg. leg.

16 *An non Socratis.* De quo similiter Diogenes: Ἠξίου δὲ τοὺς νέους συνεχὲς κατοπτρίζεσθαι, ἵν' εἰ μὲν καλοὶ εἶεν, ἄξιοι γίγνοιντο. εἰ δ' αἰσχροὶ, παιδείᾳ τὴν δυσείδειαν ἐπικαλύπτοιεν.

28 *Edidicisset.* Ald. *didicisset.*

32 *An apud omnes homines semper differenti?* Sic in Veneta editione correctissimè lectum: in reliquis, *an apud om. ho. s. differentes de finibus agrorum litiganti?*

Pag. 316. vers. 3. *Similitudinis ipsius rationem.* Ita ex margine Bas. 11. correximus. antè, *similitudinem ips. rationis.*

4 *Num, vt.* Hoc poscere visus ipsius orationis ordo & contextus, non quod vulgatum est, *Dum vt.* P. Pithœus legit, *Cum vt.*

7 *Illisa.* Male vulgò, *illi se.* Eruditissimo P. Pithœo placet, *illico.* Vide Laërt. lib. x. Lucret. lib. IV.

10 *Vt Plato arbitratur.* Timæo. cuius ibi verba: Ἐκ γὰρ τῆς ἐντὸς, ἐνός τε ἂν περὶ τὴν λειότητα ἑκάστοτε γιγνομένης, καὶ πολλαχῇ μεταῤῥυθμηθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐμφαίνεται, τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς τῷ περὶ τὴν ὄψιν πυρὶ, τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ξυμπαγεῖ γιγνομένου. Ex hoc loco legerim paulo ante, *mixti atque inuniti.*

12 *Aëris fracti.* Sic emendauit ante nos idem Pithœus. Vulgò erat, *veris facti*, vel, *viris facti*, vt in Rom. edit. Asserit hanc lectionem Lucretius, agens de hac eadem re:

Post extraria lux oculos perterget, & aër
Alter, & illa, foris quæ verè transpiciuntur.

23 *Exerat.* Bas. 11. Alias, *exeat.*

32 *Abaço & puluisculo.* Mos olim Mathematicorum, cum aliquid demonstrare, describere vellent, in abaco puluere conspersо suas lineas, circulos, numeros, notas virgula ducere. Hunc eruditum Puluerem vocat Cicero lib. II. de Natura Deor. Seneca Epistola LXXXVIII. *Itáne in Geometriæ puluere hærebo?* Et Epist. LXXIV. *Virum maiorem an minorem circulum scribas, ad spatium eius pertinet non ad formam. licet alter diu manserit, alterum statim obduxeris, & in eum in quo scriptus est puluerem solueris; in eadem vterque forma fuit.* Elegans de hoc locus

locus Claudiani, de Mallij Theodori consulatu; qui dignus adscribi:

Illa per occultum Ligurum se mœnibus infert,
Et castos leuibus plantis ingressa penates,
Inuenit ætherios signantem in puluere cursus,
Quos pia sollicito deprendit pollice Memphis:
Quæ moueant momenta polum, quis certus in astris
Error, quis tenebras Solis causśisq; meantem
Defectum videat numerus, quæ linea Phœben
Damnet, & excluso pallentem fratre relinquat,
Vt procul adspexit fulgentia virginis ora,
Cognouitque Deam; vultus veneratur amicos.
Occurrit, scriptaq; notas confundit arena.

Vide Martian. Capell. lib. IV. VI. & VII. apud quem graphica Abaci Pulucrisq. huius descriptio. Hinc contendere ausim verisimilem coniecturã nostram in Gellij lib. I. cap. XX. vbi passim vulgatum legas, *Planum est, quod in duas partes solùm lineas habet, qua latum & qua longum: qualia sunt triquetra & quadrata, quæ in area fiunt, sine altitudine.* legendũ scilicet videri, *quæ in arena fiunt.* & de hac Arena accipiẽdum. Nec alium etiam numerorum Arenarium dixisse videtur lib. de Pallio Tertullianus, quam eum qui in hac itidem arena numeros colligit & disponit, aliosque eam artem docet: *De meo vestiuntur, & primus informator litterarum, & primus edomator vocis, & primus numerorum arenarius, & Grammaticus, & Rhetor, & Sophista,* &c. Huc spectat etiam Persius Satyra I.

Nec qui abaci numeros & secto in puluere metas
Scit risisse

Vnde putem Pulueraticum dictum, mercedem agrimensorum, seu potius corollarium. Aggenus Vrbicus: *Agrimensores tres aureos accipiant, absque pulueratico.* & sic accipiendum in constitutione quadam Valentiniani & Theodosij, quæ apud Frontinum.

Pag. 317. vers. 1. *Tamen profecto.* Vulgò vbique, *tam prof.*
6 *Iurgiosus.* Scripserim, *curiosus.*
Ibid. *Nuper vsque.* Ms. codex, *nuper vique.*
10 *Approbatore.* Fortè, *à probatore.* Sed aliud fortè latet.

27 *Intergarritis.* Ms. lib. *interrogatis.*

30 *Signum.* Idem, *dignum:* & post, *liberos.*

Pag. 318. vers. 5. *At enim.* Idem, *Ac enim.*

6 *Incluto.* Rom. Ven. *indito:* Bas. 1. *induto.*

7 *Egerit.* Vulg. *egit.*

10 *Oppertus.* Rom. Ven. Ald. *opinit.* Ms. *opatus.*

11 *Ipse in Oratione scriptum reliquit, cum in Hispaniam proficisceretur.* Ex hac Oratione M. Catonis fragmentum etiam exstare apud Festum viri docti censent, vbi sic legunt: *Nauitas secundum incorruptam consuetudinem dictos, quos nunc nos nautas dicimus, testis est Cato in ea quam scripsit, cum in Hispaniam proficisceretur, cum ait: Nauitæ quod secum portauerant vinum atque oleum, vsus tantum eo sum.*

14 *Vteretur iussisse.* Vetus liber, *videtur vidisse.*

21 *Æmula laudis, aduersum diuitias possessa, habitu secura.* Placet Lipsio, *æmula lautis, aduersum diuitias possessu, habitu sec.*

24 *Efferauit.* In Ms. lib. *effeminauit.*

26 *Alumni sunt.* Rom. Ven. Ald. Bas. 1. *alumni solent.*

28 *Nullum in illis pauperem repperies.* Margarita poëtica aliter hæc citat: *Nullum in illis in istis plurima repperies.*

Ibid. *Vbi contra hanc.* Ms. cod. *vt contra hanc.* Sententia loci totius non cohæret: quam tamen necdum concinniorem efficere potuimus.

29 *Sed quemcunque.* Margar. poëtic. *si quemcunque.*

Pag. 319. vers. 5. *Proque eo in hodiernum diem.* Sic Plinius Natur. histor. lib. XXXV. cap. XII. *In sacris quidem, etiam inter has opes, hodie non murrhinis crystallinisue, sed fictilibus prolibatur simpuuiis.* Dionysius Halicarnass. Καὶ σπονδὰς εἶδον ἐγκεκεραμμένας οὐκ ἐν ἀργυροῖς καὶ χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ' ἐν ὀστρακίνοις.

6 *Iudices de ista caussa sederent.* Plautus Mostellaria:

Sine me dum istuc iudicare, surge: ego istic assedero.

Themistius, Sophista: ὡς δικαστὰς μὲν καθεδουμένους ὑπὲρ ὧν αἰτίαν ἔχω παρεγενόμην.

7 *Manius.* Ms. lib. *Marcus.*

17 *An tibi Claudius.* Idem, *Antyclaudianus.*

23 *Amicitiorem.* Idem, *amitiorem.* Sed nihil muto. sic Pudicitius, suprà hac ipsa Apolog.

26 *Quam lacinia prapendens.* Forsitan rectius, *quasi lacinia propendens.*

27 Etenim

27 *Etenim omnibus.* Scriptus cod. *Et cum omnib.*

29 *Exuberat.* Marg. poëtic. *exhibetur.* Gellius: *Cui corpus in tam immodicum luxuriasset, exuberasset*que.

Ibid. *Igitur &.* Vet. *Igitur etiam.*

31 *Quod habent.* Idem, *q͞m habent.*

Pag. 320. verſ. 5. *Tenuiores.* Vulg. *tenuioris.*

Ibid. *Simulata.* Marg. poët. *ſimulatè.*

28 *Extraneis.* Ms. cod. *extrariis.*

30 *Aliter eſſe.* Sic idem cod. & Ven. Ald. Malè, *aliter ſe.*

Pag. 321. verſ. 3. *Exprobrat.* Vet. *exprobrauit.* Scribe tu, *exprobrabit.*

6 *Ego contra.* Abſunt hæc ab exemplari ſcripto.

7 *Et nimia.* Lib. vet. *etiam minima.*

13 *In iſta vita humana tempeſtates.* Vet. edit. *vitæ humanæ temp.* Fortè etiam bene legas, *in iſtâ vitæ humanæ tempeſtate leuia ſuſt. grau. dem.*

14 *Suſtentatui.* Ms. *ſuſtenta.* Ald. *ſuſtentam.*

22 *Crates.* Vet. *Socrates.*

26 *Solitatem.* Idem, *ſolitarem.*

32 Κρήτη τις γαῖ'. Verſus hi in Romana Venetaque editione Latinè leguntur:

Ceruleo in medio quædam vrbs eſt peruia ponto, Pulcra & opima.

Pag. 322. verſ. 9. *Pontificibus galerum.* Varro lib. 11. de Actione ſcenica: *Galera, vnde & Galeritula dicuntur.* vt legimus apud Chariſ. lib. 11. Sic reſcripſimus poſt ex Rom. & Ven. libro, *Limum*, eodem genere. Sic quoque Naſum & naſus: Collum & collus: Lorum & lorus.

13 *Mendicabula animi ſordent.* Corrigere malim, *mendicabula, nimis ſordent.*

21 *Idque.* Ven. *id quod.*

26 *Quod maius eſt contemptu patrimonij.* Lipſius argutè, *quod maius eſt, contemptum patrimonij.*

Pag. 323. verſ. 1. *Diu eſt.* Rom. *diuem*: Baſ. 1. Venet. Ald. *diuitem.*

6 *Lolliano Auito C.V.* Qui ſub Diuis fratribus Bithyniæ præſes, vt clarum ex Vlpiano noſtro. L. 111. § 1. de Decurionib. Conſularem virum hunc etiam memorat, Heluij Pertinacis imperio, Iul. Capitolinus.

10 *Vbi prognatus, sed vt moratus.* Ms. lib. *prognatus, sed vbi moratus.*

15 *Iuuerit.* Ms.lib.*viuerit*.Fortè,*inerit*. Ad Florida notaui.

18 *Hospitium corporis.* Ven. Rom. *hospitali corpore.*

27 *Nouo conditu*.Sic rectè iudicauimus Venetiis olim esse cusum. In aliis omnibus libris vulg. *nouo conduti.* Ms. cod. habet, *nouo conditus.* Nec vera videtur interpretatio doctissimi Turnebi Aduersar. lib. XVII. cap. XV.

28 *Loco principe* Bene vetus noster. Vulg. *Loco principis.* Gellius Noct Atticar. lib. XIII. T. *Castricius Rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi.*

31 *Existimationis.* Ven. Bas. I & II. *extimationis.*

Pag. 324 vers. I. *Zarath.* Ms. lib. *Zarathe:* Ven. *zaratē.*

2 *Asseueranter.* Bas. I. Ven. Rom. Ald. *asseueratè.*

4 *At non.* Lego, *An non.*

6 *Deparci.* Ms. *de partis*: Al l. *parci.* Suetonius Nerone: *Sordidos ac deparcos esse, quibus impensarum ratio constaret.*

8 *Ac vos cogitatis.* Vulg. *at vos cogit⁀.*

10 *Totius prouinciæ negotiis occupatum.* Ms. *totius senicicie prouinciæ negotiis occupatum.*

11 *Quin ostenditis.* Absunt hæc à vet.lib.Paulò post,pro, *quod*, vulgò est, *quid.*

12 *Scelera immunia.* Conieci olim, *scelera immania.* Sed iam rectissimam iudico vulgatam lectionem. Festus: *Immunis, vacans munere. aliquoties pro improbo ponitur. vt apud Plautum: Immune est facinus.* Locus Plauti Trinummo, principio fabulæ:

> *Amicum castigare ob meritam noxiam,*
> *Immune est facinus, verum in ætate vtile,*
> *Et conducibile.*

Fortassis etiam scribendum apud Arnobium lib. I. *Hoccine est quæso audax illud facinus & immune?* Sed vix est vt ibi tolli debeat, *immane*: quod hic tamen nequaquam rear reponendum, etiamsi Apologia II. *Immo etiam sceleri aduersus parentem nefando, immaui, impeubili.*

28 *Plato interpretatur.* Alcibiade priore. vnde hic locus qui sequitur petitus est.

Pag. 325. vers. I. *Auditisue?* Venet. *audistisne.*

7 *Diuinisacientem.* Sic vna dictione putauimus scribi debere, vt Diuinipotens, & similia.

9 *Antistitam.* Pleræque edit. *antistitem.* minus rectè. Vide Gellium lib. XIII. cap. XIX. Attius Astyanacte:

Vtinam vnicam ibi antistitam arcitenens suam
Tuetur. Corn. Seuerus:
Stabat apud sacras antistita numinis aras.

Plautus Rudente: *Venerisq́; antistita.*

Ibid. *Quippe inter.* Rom. Ven. *quippe quæ inter.*

11 *In alia sermocinatione.* Fortè in Charmide, vbi de Zamolxide multa.

12 *Thraci generis.* Male alij, *Thracij generis.* De hoc suprà scripsimus ad Milesiarum lib IV. Ad quæ adde Gellium lib. XIX. *Cuipiam Thraco insipienti & rudi.*

25 *Quibus comitibus, quibus scrupulis, quibus custodibus.* Nihil in his aliter legendum. respondent enim illis quæ præcesserunt: *Sicarium qui in iudicium vocat, comitatus venit: qui venenarium accusat, scrupulosius cibatur: qui furem arguit, sua custodit.*

Pag. 326. vers. 4. *Suspecta est Eocli Cathorino.* Romæ impressum, *suspectata est Empedocli Cathorineo.*

5 *Platonis,* Τὸ ἀγαθὸν. Eadem editio. *Platonis.......*

15 *Quod sibi videbatur.* Sic Lipsius scribendum censuit. Vulgò erat, *quod si vid.* Vnde ego etiam, *quod sic vid.* vel, *quia sic videb.*

21 *Sanctè colit.* Rom. Ven. *secretò colit.*

28 *Largiter aqua superest.* Malè vulgatum, *largitur atque superest.* Per Aquam intelligit Clepsydram, ad quam olim dicebant Rhetores, & caussarum patroni. Sic infrà: *At tu, interea dum legit, aquam sustine.* Et: *Mea aquà licet adhoc vtare.* Apol. II. *At tu licebit, aquam sinas fluere.* Philetas: Τοσαῦτα ὥσπερ οἱ ῥήτορες πρὸς ὕδωρ εἶπον. Lucianus Piscatore: Ἢ τί ἂν εἴποιμεν Ἀνύτου καὶ Μελίτου πέρι, τῶν ἐμοῦ κατηγορησάντων. ἢ τῶν τότε δικαστῶν. εἰ οὗτος θνήξεται, μηδὲ τὸ παράπαν ὕδατος μεταλαβών. Synesius Dione: Ὕδωρ δὲ τουτὶ θεῖ διάττον δρόμον οὐ μεμετρημένον οὐδὲ πρὸς κλεψύδραν ζημιούμενον. ἀλλ᾽ ἐγὼ μὲν εἰ μήπω παύομαι, ἀλλ᾽ αὐτίκα πεπαύσομαι. Sed nota res de Clepsydris his oratorum. Hoc adhuc obseruare est, à iudicibus siue arbitris dari has, prout caussæ exigebant, vel

plusculas

plusculas vel pauciores solere. In quam rem elegans & festiuus Martialis iocus, Epigrammat. XXXV. lib. VI.

Septem clepsydras magna tibi voce petenti
Arbiter inuitus Cæciliane dedit.
At tu multa diu dicis, vitreisq; tepentem
Ampullis potas semisupinus aquam.
Vt tandem saties vocémque sitimque; rogamus
Iam de Clepsydra Cæciliane bibas.

Plinius lib. II. Epistol. ad Arrianum: *Dixi horis pæne quinque. nam decem clepsydris quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quattuor.*

Pag. 327. vers. 9. *Officij gratia, quam.* Bas. II. & Ald. *officij gratia potius, quàm.* Sed rectius hoc abest, & elegantius subauditur, Græcorũ loquendi more. Sic Homerus Iliad. α.

Βϐλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι.

Sophocles Aiace:

Ἐμοὶ πικρὸς τέθνηκεν ἢ κείνοις γλυκύς.

Pindarus Nemeis: Ὑπονικώμεθα πάντες ἢ προδώομεν.

Vbi τὸ μᾶλλον non exprimitur. Apologia II. *Si quæ simulationis caussa dicta sunt, adseuerantis pronuntiatione quàm exprobrantis legantur.* Plautus Menæchmis:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Casina: *—Vt quod vir velit*
Fieri id facias, quam aduersere contra.

Sic sæpe Tacitus, Liuius, Tertullianus, & Iurisconsulti nostri: vt obseruatum notatumque viris doctissimis, A. Augustino, B. Brissonio, Lipsio. Sidonium Apoll. emendare ita me memini è cod. Ms. Gellius ita lib. II. ca. VII. Noster item lib. III. Floridor.

Pag. 328. vers. 5. *Depenso.* E Ven. & Ro. edit. In aliis, *de penso.* Depensum, vt Denuntiatum, Postulatum, Peccatum & similia: id est, quod impensum, quod solutum est, impensa. Paulus lib. I. Sententiar. tit XIX. *Quædam actiones si à reo inficientur, duplantur: velut, Indicati, Depensi.* Glossarius liber: *Depensi, ὑπερεκτίσεως.* Dependere enim etiàm est soluere, exponere pro aliquo. Seneca de Beneficiis lib. V. *Paratus, ne quem beneficij pæniteat, pro ingratis dependere.*

7 *Ad quod solent.* Correxerim, id quod solet.

18 *Seu magis.* Edit. omnes, præter vnam Baſ. II. *ſed magis.*

25 *Tannoni pudens.* Ita cum Pithœo correximus. Vulgò, *tam non impudens.*

29 *Licia diſcolora.* Pharmaceutria:

Terna tibi hæc primum triplici diuerſa colore
Licia circumdo. item Ciri:
Térque nouena ligat vario diuerſa colore
Licia.

Petronius Arbiter: *Illa licium protulit varij coloris filis intortum, ceruicemq; vnxit meam.*

Pag. 329. verſ. 4. *Frontibus teneris detergenda.* Legi olim, *detegenda.* quod iam mihi non placet. Haud dubium tamen eſt, ſic legendum eſſe Plauti Epidico:

Detegetur corium de tergo meo.

vt in ſuis libris etiam legi teſtatur doctiſſimus Camerarius; vt ego etiam in aliis eſſe ſcio. Nec Nonius audiendus, qui *Degetur* ſcribit, & Degere, detrahere hic ſignificare vult. Nam idipſum potius Detegere eſt. Turpilius Pedio: *Quæſo omitte ac deſere, quæ te ſemel nacta, ſemper ſtuduit perdere, detegere, deſpoliare, opplereq; adeo fama ac flagitiis.* Qui locus id omnino ita eſſe conuincit, & ab ipſo Marcello aliàs citatur.

5 *Excindenda.* Malim, *excidenda.*

6 *Hamis inuncanda.* Sic ex Ven. Romanaque edit. repoſuimus: Vulgò erat, *hamis iniucunda.* Vnde Pithœus, *hamis vincienda.* Lectio noſtra magis probabilis. Sidonius Apol. lib. VII. Epiſtol. x. *Semper hîc tamen bonarum partium mores pungentibus linguis maledicorum, veluti bicipitibus hamis, inuncabuntur.* Et lib. IX. *Syllogiſmis tuæ propoſitionis vncatis volubilem tergiuerſantium linguam inhamantibus.* Hunc enim affectatorem ſermonis Apuleiani iam ſæpius obſeruauimus.

9 *Fluctum ſcrutaris.* Fortè potius, *fretum ſcrut.*

14 *Verſus ipſos.* Emendem, *verſus poſui, quos agnoſc.* Lipſius etiam mauult *Læuium*, quàm, *Lælium*, hîc legere, quod is inter illos, qui amatoria ſcripſerunt apud Gelliũ lib. XIX. cap. IX. Sed pluribus de eo Scaliger Auſonian. Lection.

16 *Antipathes.* Sic ſcribendũ fuit, non, *Antiphates*: vt etiam viſum ante annos multos B. Pio fuit, & poſtea Turnebo. An-

bo. Antipathes, vt scribit Plinius, gemma nominatur nigra, quam contra effascinationem prædicabant valere Magi. Ctesias apud Stobæum: Ὄρος ἐστὶ τῆς Μυσίας ἴνδρας καλούμενον. γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ λίθος ἀντιπαθὴς προσονομαζόμενος ὃς κάλλιστα ποιεῖ πρὸς ἀλφοὺς καὶ λέπρας δι' οἴνου τριβόμενος, καὶ τοῖς πάσχουσιν ἐπιτιθέμενος.

18 *Trochiscili vngues.* Idem Pius, *Trochili vngues*: Ios. Scaliger, *Trochiscili, iynges.* Scribit scholiastes Theocriti Iyngi auiculæ vim inesse natam amatorij philtri; ac ideo omnia in amorem impellentia ἴυγγας dici. Adi Suidam, & Iunium nostrum Adagior. Centur. IV. vbi multa, quæ ad hunc locum penitius percipiendum.

20 *Aureæ illices.* Pius, *Aureæ iynges*: Scaliger, *Auriplices, bitortilæ.* quem vide ad Append. Virgilianam: Pium autem, si tibi tanti, Annot. poster. cap. CXCVIII. vbi versiculos hos omnes explicare conatur.

26 *Nihil adiutare.* Rom. Ven. Ald. Bas. 1. *mihi adiutare.* Placebat Lipsio, *mihi adnutare.* Et si, inquit, aduersarius meus mihi concedere, hoc ita esse, videatur; rationem tamen meam promam.

28 *Eum memoria.* Venetiis cusum, *tamen memoriæ.*

Pag. 330. vers. 11. *Vlixes scrotem.* Odyss. Α.

Ibid. *Æolus follem, nec Helena Crateram.* Hoc Od. Δ. illud Κ.

16 *Penitus piscium ventribus.* Lego, *penitis pisc. ventr.*

28 *Aliquid aliqua.* Margarit. poët. *ad aliqua.* Sed Plautus Milite: *Antenenito aliqua alios.*

31 *Et si thus.* Fortè melius, *vt, si thus.*

Pag. 331. vers. 1. *Menelaisonos.* Error memoriæ. Vlixi fuerunt. Vide Odyss. μ. Athenæum lib. 1. Meminit quoque Plutarchus lib. de Iside & Osiride.

3 *Famem propulsasse.* Veter. edit. *famem propulsos esse.* Vnde coniecimus, *famem propulsum isse.* Sed Propulsos esse, pro propulisse, fortè eo genere loquendi dictum, quod notauimus suprà ad lib. III. de Asino aur.

4 *Gulones.* Num, *gluttones?* Glossarium: *Glutto*, λίμβος, Isidorus Origin. lib. X. *Glutto à gula, id est gulosus.* Immo à Glutto. Idem Glossarium: *Gluttus*, βρόγχος. Persius:

Nec glutto sorbere salinam Mercurialem.

Sed Gulones etiam dicuntur. Festus: *Ingluuie à gula dicta. hinc & Ingluuiosus, & Glutto, & Gulo, Gumia, Guttur, Gluttus, Gutturosus, Gurgulio.*

6 *Anquirunt.* Malè vulg. *acquirunt.* sic emendatum etiam à nobis infrà: *In omnibus aut omissa anquirere, aut defecta supplere.* Anquirere, est cum cura & studio quid quærere: verbum quod sæpius loco suo motum ab imperitis librariis. Cicero de Fato: *In qua quid valeat id quod fieri possit, anquiritur.* Magis latet in Arnobio, lib. VI. vbi sic legitur in Romana editione: *Opem rogare suppliciter, aduersisq; in rebus, atque in temporibus asperis propitij numinis fauore succurrere.* & Gelenius qui locum non bene habere rectè arbitratus, edidit, *propitij numinis fauores accurrere.* Sed eruerim etiam ibi hoc verbum, *propitij numinis fauorem anquirere.* Sermo enim omnis de hominibus, Deorum gratiam & fauorem ambientibus.

18 *Themison seruus.* Vulgati codices omnes, *Themis conseruus.* quod iamdudum Electis suis emendauit lectissimus Lipsius hîc, & post loco altero ex eadem hac Apologia. Sed rectè etiam infrà: *Themison medicus, à quo mulier ad inspiciendum perducta est.* Aptè seruo medico nomen inditum principis medici. nam is Themison, vt à quo etiam sectæ in medicina nomen. Seneca Epistola XCV. *Itaque alia est Hippocratis secta, alia Asclepiadis, alia Themisonis.* Meminit & Athenæus Dipnosophistar. lib. VII.

Pag. 332. vers. 6. *Fringultiat, vel omnino obmutescat.* Hinc notemus, quid Fringultire. & ex Apolog II. *Audisti Maximè paulo ante priuignum meum fratrem Pontiani, diserti iuuenis, vix singulas syllabas fringultientem.* Quocirca etiam rescribamus in Sido. Apollin. Epist. x. lib. VII. *Neque enim valuissemus aliquid in commune consulere; nisi, indicij sui faciens plebs lenita iacturam, sacerdotali se potius iudicio subdidisset, presbyterorum sanè paucis angulatim fringultientibus; porrò autem palam ne mussitantibus quidem.* nam vulgatum malè, *angulatim singultientibus.*

12 *Fortassean.* Vulg. *fortasse an.* Dictionem hanc primus eruit maximus Astreæ antistes I. Cuiacius Obseruat. lib. IX. cap. X. vbi pluscula illi è Tertulliano, quæ etiam nos notaueramus ad hunc locum, aliisque probis auctoribus

collecta

collecta exempla. Censeo etiam legendum apud Senecam Epistola XXIX. *Vitia eius etiamsi non excidero, inhibebo. Non desinent. sed intermittentur fortassean, & desinent.* cum editum sit vbique, *fortasse autem.*

14 *Virginal* Bas. I. *viaginal* Virginal, pars illa corporis in virginibus qua feminæ habentur. Prudentius:

Intactum ab omni crimine virginal.

Solinus Memorabil. cap. IV. *Feminis perinde est infausta natiuitas, si consertum virginal fuerit.* B. Augustinus lib. XXII. cap. VIII. de Ciuit. Dei: *Non credunt hoc, qui etiam dominum Iesum per integra virginalia matris enixum, & ad discipulos suos ostiis clausis ingressum fuisse non credunt.* A similitudine partis eiusdem corporis feminini etiam Vuluulæ, piscium genus apud Plinium lib. I. Epistolarum, & *μήτρα χοιρειάπτος* apud Eubulum Nutricibus, citante Athenæo lib. VII. Dipnosophist.

15 *Instructus.* Lipsius, *instructius.*

18 *Comendo capillo.* Sic Ven. Rom. Aliæ, *comando cap.*

27 *Vltro foras.* Est qui scribat, *vltra oras.*

30 *Conchulam striatam.* Plautus Rudente:

Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam vrticam, musculos, plagusias, striatas.

Vbi etiam pro *plagusias, pelagias* legere malim. nam ita alio nomine Purpuras vocari, auctor Plinius lib. IX. c. XXXVII.

Pag. 333. vers. 8. *Alga ad querquerum.* Impressum vbique, *alga ad quercetum.* Querquerum seu Querquera, id est, Febris querquera, de qua Festus. Minutius Octauio: *Cum querquero quateris, cum febribus vreris, cum dolore laceraris.* Arnob. lib. I. *Vitiligines, querqueras, atque intercutes morbos.* Plauti versus qui apud Festum ex eius Friuolaria est, sic legendus:

Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.

vt est apud Priscian. lib. VI. Posset ergo hic legi etiam, *ad querqueram.*

9 *Proxima humanitate.* Lipsius corrigit, *prima humanit.* ego, *plurima human.*

13 *Quorumdum adhuc.* Ita reponendum duximus, maleque passim ante impressum, *quorumdam adhuc.* Sic τὸ Dum

etiam positum infrà Apolog. II. *At tu dum putas eam etiam nunc fratri tuo denupturam.* Et suprà Floridor. III. *Et iamdum eum ingenti plaga reconcilio.* Sic apud Plautum sæpius: vt Milite:

Nequedum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.

Ita *Etiamdum* Pseudolo: *Primumdum* Rudente, & alibi: *Ineptusdum* Trinummo etiam sic accipiendum, & legêdum:

Quid ego ineptius dum, sermonem vereor interrumpere?

Male mutarunt veterem lectionem Truculento:

Tristis exit, auet conuenire etiam hic dum phronesium.

nam Camerarius & Lambinus ediderunt:

Tristis exit, haud conuenire etiam hic velim Phronesium.

Quorum editiones secutus I. Gulielmius amicissimus meus, aliud quid reponendum censuit. Parisiensis editio antiqua lectionem habet quam priorem dedimus.

17 *Postumam.* Ita, nec aliter scribendum fas fuisse duximus, emendauit ante annos multos I C. præcipuus I. Cuiacius præceptor noster Obser. lib. III. cap. IV. Tertullianus de Testimonio animæ: *Quorum innumera elogia sunt contemptæ mortis propter postumam famam.* De Anima: *Et in Phædro post mortem differt sententiam veritatis, postumam scilicet. & tamen nondum mortuus philosophatur.* Hæc duo loca non notauit magnus ille vir. ad quem fortaßis te relegaße sufficiebat.

24 *Aristotelis περὶ ζώων.* Apud Diog. Περὶ ζώων ᾱ β̄, γ̄, δ̄, ε̄, ς̄, ζ̄, η̄, θ̄, Ἀνατομῶν, ᾱ, β̄ γ̄, δ̄, ε̄, ς̄, ζ̄, η̄. Ἐκλογὴ ἀνατομῶν ᾱ Ὑπὲρ τῶν συνθέτων ζώων, ᾱ. Ὑπὲρ τῶν μυθολογουμένων ζώων, ᾱ.

31 *Si opera est.* Infrà: *Sed non est operæ in istis diem terere.* de Deo Socratis: *Non est operæ diis superis ad hæc descendere.* Opera est, & operæ est, dixit etiam Plautus: in quo non temerè hoc vel illud loco mouendum, quod quidam faciunt.

Aulularia: *Da mihi operam parumper, si opera est, Euclio.*

Mercatore: *Sed ea vt sim implicitus dicam, si operæ est auribus.*

Casina: *Operam date, dum mea facta itero. est operæ auribus percipere.*

Milite: *Occupata est, operæ non est.*

Pag. 334. vers. 2. *Quos fortè hic amici habuere, sedulique Naturalium Quæstionum.* Emendare placet Lipsio, *Si quos fortè hic amici*

amici habuere: sed vtique Natur. Quæst. ac quintum maximè

15 *Ita multum.* Ven. *ita in tumultu.*

24 *Feminæ subent, mares suriant.* Vet. edit. *Fem. subentant, mar. sur.* Glossæ veteres, *Subat* ὀργιᾷ. Scribo, ὀργᾷ. Eædem: *Surit,* κάπρᾷ Subare in fæminis, Surire in masculis plurimum posuerunt antiqui. Lucretius lib. IV. de equa:

——Subat, ardet, abundat
Natura, & Venerem salientum læta retractat.

Tertullianus Exhortatione ad castitatem: *Et quando finis nubendi? credo post finem subandi.* Sed sæpius indiscriminatim tam de his quàm de illis. D. Hieronymus aduers. Iouinianum lib. I. *Qui post castitatem & diuturnam continentiam subant ad coitum, & pecudum more lasciuiunt.* Tertullianus de Ioue: *Nunc fœdè subantem in sororem, sub commemoratione non ita dilectarum iampridem amicarum.* Festus: *Ita vt opprobrium mulieribus inde tractum sit, cum Subare & Surire dicuntur.*

27 *Ne operosè animalium genita pergam.* Vet. edit. *ne perosè anim.* Verum puto, *ne per omnia anim. gen. perq.* Compendium erat, *per oīa.* hinc mendum.

Pag. 335. vers. 16. Q. *Ennius ades phagitica, quæ versibus scripsit.* In mendo cubat titulus operis Enniani. è quo eum leuarim legerimque, Q. *Ennius Ichthyophagetica, quæ versibus scripsit*, seu Græcè malis, ἰχθυοφαγητικά. Fuit mihi etiam verisimile, legendum videri, *Hedypathia*, seu Ἡδυπάθεια. quo nomine versibus opusculum inscripsit peritissimus rei culinariæ Archestratus, aliquoties ab Athenæo laudatum. in quo quædam, quæ ab Ennio translata videntur, immò sunt: quemadmodum pòst docebimus. Quod argumentum certissimum existimandum est, eumdem eum indicem huius scripti Enniani fuisse. Simile volumen Varronis Περὶ ἐδεσμάτων, de quo Gellius lib. VII. cap. XVI.

19 *Omnibus vt clypea.* Corrigendum putat Turneb. *Omnibus at Clypeæ.* Clypea Africæ promontorium, apud Plinium lib. v. cap. IV. & cap. VII. Sed etiam piscem hoc nomine ponit Plinius, & Callisthenes ιγ. γαλατικῶν. Γεννᾶται δὲ ἐν αὐτῷ μέγας ἰχθὺς κλυπαία καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. cuius loci copiam nobis facit doctissimus Ios.

Scaliger Auſon. Lection. lib. I. cap. III.

20 *Mures ſunt Æni, aſpera & oſtrea plurima Abydi.* Idem Turnebus Aduerſar. lib. XXI. cap. XX. legit,

Mures ſunt Æni, aſt aſpra oſtrea plurima Abydi.

Lipſius:

Mures ſunt AEni, ac plera oſtrea, pluria Abydi.

Archeſtratus:

Τὲς μῦς Αἶνος ἔχει μεγάλους, ὄστρεια δ' Ἄβυδος.

21 *Mus Mitylenæ eſt pecten,* &c. Turnebus:

Mus Mitylenæ eſt, pecten aperq; apud Ambraciæ amnes.

Cui ſcripturæ adſtipulatur parte aliqua Archeſtratus:

Τὰς ἄρκτους Πάριον, τοὺς δὲ κτένας ἡ Μιτυλήνη,

Πλείστους δ' Ἀμβρακία παρέχει.

Pro *caradrum*, ſubſtituẽdum cenſuerim, quod propius accedit ad vulgatam lectionem, *carabum*. Nam eo nomine piſcem commemorat Ariſtophanes:

Πολυπόδιον, σηπιδάριον, χαράδριον, ἀστακὸν, ὄσπρια.

Etſi non videam adhuc, quomodo verſus hic eo pacto numeris ſuis reddi poſſit. De quo adhuc deliberandum.

23 *Brunduſii ſargus.* Turnebus hos duos verſus ſic ſcribendos etiam ponit:

Brunduſiis ſargus bonus eſt. hunc, magnus erit ſi,

Sume. apriclum piſcem ſcito primum eſſe Tarenti.

Lipſius verò:

Brunduſii ſargus bonus eſtur. magnus erit ſi,

Sume. apriclum piſc. ſc. pr. e. T.

Ibid. *Magnus erit ſi.* Etiam præcipit Archeſtratus:

Τῆμος ἔχειν ὀπτὸν σαργὸν πυρῶ κατάπασον,

Συμμιγέσιν θερμὸν δριμεῖ δεδευμένον ὄξει.

25 *Surrenti ellopa fac emas,* &c. Turnebus:

Surrenti fac emas glaucum, & Cumas apud. at quid

Scarum pr. &c.

De Elope tamen etiam ſcribit Archeſtratus; ſed ita vt ad eum Ennius vix reſpexiſſe videri poſſit. Lucilius:

Quem præclarus elops, quem AEgypto ſargus mouebit. Varro:

Nec multinummus piſcis ex ſalo captus

Elops.

Quæramus igitur licet huic verſui medicinam aliam.

26 *Cerebrum Iouis penè supremi.* Elegans locutio. ad quam explicandam vnus vnicusque locus iste Suidæ: Διὸς ἐγκέφαλος. οὕτω λέγουσιν οἱ Πέρσαι ἐπὶ τῶν ἡδυπαθούντων, ἢ βασιλέως ἐγκέφαλος. cuius nobis index amicissimus Lipsius fuit. Sic ferè Archestratus:

Κέστρα τ' κέφαλον ἢ τ' θεόπεμπτον λάβε ἀγκυ.

Sed malim ibi etiam, Κέστρα δ' ἐγκέφαλον.

29 *Polypus Corcyra.* Idem Archestratus:

Πώλυποι ἔντε Θάσῳ καὶ Καρίᾳ εἰσὶν ἄριστοι
Καὶ Κέρκυρα τρέφει πολλούς.

Ibid. *Caluaria pinguia Carna.* Turneb. *Caluaria pinguia Atarna.* Malim cum Lipsio, *caluaria pinguia, atarne*: vel, *atarna.* Atarne, vt Cete, piscis genus. quod fortassis sic etiam restituendum Lucilio apud Gellium:

—*abdomina thynni*
Aduenientibus priua dabo, cephalaáque, atarne.

& in Plinio cap. XI. lib. XXXII. vbi *Acarne* inter pisces marinos, pro, *Atarne*, vel, *Atarna.* Glossæ veteres: *Atarna*, ἰχθύος εἶδος.

30 *Matriculi.* Rom. Ven. *marriculi*: Ald. *mariculi*: Turneb. *muriculi.* Num potius, *auricula.* τὰ ὠτάρια apud Athenæum lib. III.

Ibid. *Dulces quoque echini.* Vide Dipnosophist. librum modo laudatum.

Pag. 336. vers. 11. *Norant.* Venet. & Margar. poëtic. *nominant.*

14 *Criminosum.* Sic Bas. II. & Marg. poëtic. In aliis, *ærumnosum.*

18 *Libros* ἀνατομῶν. De quibus suprà ex Diog. Laërt.

27 *Quid vocent.* Placeret magis scribi, *quid vocem.* quod verum arbitror.

Pag. 337. vers. 6. *Ventrem rusparer.* Bas. II. Veteres aliæ, *rusparet.* Ruspare, seu Ruspari, id est truncare, scindere. Tertullianus de Pallio: *Itaque cogitans omnia sibi domum, intelligens alibi stipantem copiam, alibi deserentem, runcare atque ruspare consuluit; vt inde, velut ex surculis & propaginibus, populi de populis, vrbes de vrbibus per vbique orbis pangerentur.* Alia huius verbi notio apud Nonium & Festum.

10 *Iocinera*. Lege in glossis priscis: *Iocinera*, Ἧπαρ: vbi malè, *Iocenera* Ἧπαρ.

Ibid. *Hepetia suffoderem.* Malim scribere, *Hepatia suffod.* Lucilius Satyrar. lib. VIII. *Gigeria sunt, siue adeo hepatia.*

27 *Tanto*. Venet. *tamen*.

28 *Excogitatum*. Repone ex Rom. & Venet. *excogitatu*. Sic lib. VI. Metamorphos. *Panem sordidum petitu esto.*

33 *Confinxere*. Vir doctus, *confluxere*.

Pag. 338. vers. 2. *Et alia*. Forte, *& talia*.

Ibid. *De Magicis pueris*. Rom. Ven. *de magiis & pueris*.

32 *Præsagire*. Rom. Ven. *præsagare*.

Ibid. *Vt ista sese habent*. Melius, *ut ut ista sese habent*.

Pag. 339. vers. 4. *Pueri corpore*. Venet. *pueri in corpore*.

7 *Non enim ex omni ligno*. Eusebius de Præparat. euangel. lib. V. Οὐ γὰρ καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτοὶ ὑπέθεντο πῶς χρὴ ποιεῖν καὶ ἐκ ποίας ὕλης δηλώσαντα τὰ τῆς ἑκάτης, ἔχοντα τοῦτον τὸν τρόπον.

14 *Debilitet*. Scribebam, *debilis, & facie vlc.*

21 *Omnes*. Rom. Ven. *homines*.

Pag. 340. vers. 1. *Vt dixi*. Ven. *ut dixi quidem*.

9 *Amiciat*. Idem, *amiciatur*.

32 *Corripit*. Edit. priscæ, *corrigit*.

Pag. 341. vers. 9. *Dementire*. Vulg. *dementiri*. Sed Apologia II. *Sese mea Magia in amorem inductam dementire.* vbi in Rom. edit. *dementare*. Vtrumque veteribus vsitatum repperias. Glossarium: *Dementat*, Ἀφρονεῖ, ἀπορεῖ. καταγινώσκει. Lucretius lib. III. ——*Dementit enim, deliratque fatur.* Tertullianus de Anima: *Nam & cùm dementit homo, dementit anima.* Marcianus Capella lib. VIII. *Desipere vel dementare cœpisti.*

Pag. 342. vers. 20. *Diutinè*. Num, *diutinò*? Supra enim: *Quippe in omnibus manufaciundis imaginibus opera diutinò sumitur.* Ad eum modum Matutinò, Cottidianò, & talia.

24 *Incantatam*. Ald. Bas. I. *in cautelam*.

26 *Dicitus*. Rom. Ven. *interdicitis*.

Pag. 343. vers. 15. *Habuit vt fieret*. Venet. *habuit vt fecerit*.

29 *Timæo*. Non longè à fine operis.

Pag. 344. vers. 7. *Materia morbi Comitialis &c.* Verba Platonis sunt, ad hunc locum: Τὸ δὲ λευκὸν φλέγμα διὰ τὸ

τῶν

τῶν πομφολύγων πνεῦμα χαλεπὸν ἀποληφθὲν, ἔξω δὲ τοῦ σώματος ἀναπνοὰς ἴσχον, ἠπιώτερον μὲν καταποι, κίλλει δὲ τὸ σῶμα, λεύκας, ἀλφούς τε καὶ τὰ τούτων ξυγγενῆ νοσήματα ἀποτίκτον. μετὰ χολῆς δὲ μελαίνης κερασθὲν, ἐπὶ τὰς περιόδους τε τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ. θειοτάτας οὔσας, ἐπισκεδαννύμενον. καὶ ξυνταράττον αὐτὰς, καθ᾽ ὕπνον μὲν ἰὸν πραΰτερον. ἐγρηγορόσι δὲ ἐπιτιθέμενον, δυσαπαλλακτότερον. νόσημα δὲ ἱερᾶς ὂν φύσεως, ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται.

9 *Spiritum indidem.* Scribo, *spiritu ind.* Quod ita esse debere, arguit locus Platonis quem modo citaui.

16 *Compensat* Venet. *compescat.*

17 *Dulcedo.* Immò potius, *albedo.* quod postulat Plato.

31 *Quantum potui.* Fortè, *quantum potuit.* de quo suprà.

32 *Cui ego fidem arbitratus.* A Plauto, Bacchidibus:

Postremò si pergis parum fidem mihi arbitrarier.

Pag. 345. vers. 6. *Succumbunt.* Vet. edit. *accumbunt.*

20 *Et remedia.* Bas. 1 & Rom. *vt remedia.*

Pag. 346. vers. 4. *Illiditur.* Sic Rom. Ven. Alij, *illuditur.*

25 *Quippe qui.* τὸ *fuerunt* hoc loco abest in vet. edit. Vnde scribi possit, *quippini? solertissimi & acerr.* &c.

Pag. 347. vers. 8. *Sciret.* Bas. 11. *nescierit.*

10 *An quod libertus assiduus.* Fortè, *An quod lib Assiduus*, vt proprium nomen hoc sit liberti: vel, *An quod libertus, assiduò cui.* &c.

15 *Reminiscere.* *Comminiscere*, legendum fuerit.

21 *Nihil me.* Venet. *nihil ad me.*

Pag. 348. vers. 3. *Votum in alicuius statuæ femore adsignasti.* Vota sua veteres & preces tabella conceptas conscriptasque & cera obsignatas Deorum genibus adfigebãt: quod vocabant, Votum, seu preces, seu orationem signare, adsignare. Plinius ad Traianum: *Solemnia vota pro incolumitate tua, qua publica salus continetur, & suscepimus domine pariter, & soluimus: precati Deos, vt velint ea semper solui, semperque signari.* Tertullianus de Oratione: *Quod, adsignata oratione, adsidendi mos est quibusdam.* Ex hoc ritu intelligendus Iuuenalis:

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

& Prudentius lib. 1. contra Symmach.

——saxa illita ceris

Viderat, vnguentoque Lares humescere nigros.

8 Si verbe-

8 *Si verbenam sumpseris.* Ad ornandam aram, & perspergendam. Ritus idem apud Plautum, Mercatore:

——Aliquid cedo
Qui hanc vicini nostri aram augeam Syra.
SY. *Do sanè hanc virgam lauri.*

13 *Cuiusmodi.* Rom. *cuiuscemodi.* quod reposuerim.

17 *Etiam quod.* Rom. *& quod.* Ven. Ald. Bas. 1. *extra quòd.*

28 *Manticularentur.* Festus: *Manticularum vsus pauperibus in nummis recondendis etiam nostro sæculo fuit. vnde Manticulari dicebantur, qui furandi gratia manticulas attrectabant.* Subiicit deinde exempla ex Pacuuio, quibus docet Manticulari pro dolosè, captiosè agere, furari positum fuisse. Adsentior iis, quidquid contra sentiat Lambinus, qui legunt Plauti Captiuis:

Nam hercle nisi manticulatus probè ero, fusti plectito.

Hinc Manticularius, proculdubio etiam is qui aliena libentius cōtrectat, quàm sua, apud Tertullianum Apologetico: *Quis illic sicarius, quis manticularius, quis sacrilegus, aut corruptor, aut lauantium prædo.*

Pag. 349. vers. 10. *Aliqui.* Rom. Bas. 1. *aliquis.* Vide ad lib. 1 Milesiar.

20 *Pythagoræ scitis.* Aut valdè noster errat, aut Diogen. Laërtius, qui de hoc Philosopho principe lib. VIII. Στολὴ δὲ αὐτῷ λευκή, καθαρά, καὶ στρώματα λευκὰ ἐξ ἐρίων. τὰ γὰρ λινᾶ οὔπω εἰς ἐκείνους ἀφῖκτο τοὺς τόπους.

26 *Percensentibus.* Bas. II. al. *partim Ocensium.*

29 *Nec Diis rurationis, qui eum pascunt ac vestiunt, segetis vllas, aut vitis aut gregis primitias impartit.* Tibullus:

Et quodcunque mihi pomum nouus educat annus,
Libatum agricolæ ponitur ante Deo.

Nam veterum ea superstitio, vt quorumlibet fructuum annis singulis diis suis rusticis primitias sacrarent. Censorinus de Die natali: *Itaque cum perceperant fruges, antequam vescerentur, Diis libare instituerunt.* A. Gannius, vetus Poëta: *Hic adoris dat primitias tibi: sanguine libat.*

Leonidas:

Ἀγρονόμῳ τάδε Πανὶ καὶ εὐαστῆρι Λυαίῳ
Πρέσβυς καὶ Νύμφαις Ἀρκὰς ἔθηκε Βίτων.

Πανὶ

Πανὶ μὲν, ἀρτίζυγον χίμαιραν συμπαίστορα μητρὸς,
Κισσοῦ δὲ Βρομίῳ κλῶνα πολυπλανέος.
Νύμφαις δὲ, σκιερῆς ἀποίκιλον ἄνθος ὀπώρης,
Φύλλαπι πεπταμένων αἱματόεντα ῥόδων,
Ἀνθ' ὧν εὔυδρον Νύμφαι τόδε δῶμα γέροντος
Αὔξετε, Πὰν, γλαγερὸν Βάκχε, πολυστάφυλον.

31 *Nullum in villa eius delubrum situm.* Ex eadem superstitione erat, vt ferè vnusquisque in agris, prædiis suis sacellum quoddam Deo cuidam aut Deæ sacrum haberet. Censorinus ibidem: *Et quum agros atque vrbes Deorum munere possiderent; partem quamdam templis sacellisque, vbi eos colerent, dicauere.* Bacchylides:

Εὔδημος τὸν ναὸν ἐπ' ἀγροῦ τόνδ' ἀνέθηκε
Τῷ πάντων ἀνέμων πιοτάτῳ ζεφύρῳ.
Εὐξαμένῳ γὰρ οἱ ἦλθε βοηθόος, ὄφρα τάχιστα
Λικμήσῃ πεπόνων καρπὸν ἀπ' ἀσταχύων.

Propertius lib. II.

Atque ibi rara feres inculto thura sacello,
Hædus vbi agrestes corruet ante focos.

Plinius lib. IX. Epistolar. ad Mustium: *Aruspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in maius,*

Pag. 350. vers. 6. *Ob hanc diuini contumaciam.* Emendo, *ob hanc Diuûm contumeliam*: vel, *contemnentiam*. Certè locus hic non caret maculis, quas necdum satis ex animi sententia eluere potui.

10 *Si qui fortè adest eorumdem solemnium mihi particeps; signum dato.* Ritus obseruandus. ex quo etiam intelligendus elegans Plauti locus, Milite:

MI. *Tum pol ego id quod celo, haud celo.* PA. *Immo ita, etiam si non celas.*
MI. *Quo argumento?* PA. *Insidos celas: ego sum tibi firma fide.*
MI. *Cedo signum, si tu harum Baccharum es.*

14 *Animo.* Rom. Venet. *animum.*

18 *Transcensurus.* Bas. I. Ald. *transcursus.*

Ibid. *Gumiæ cuiusdam.* Festus: *Hinc & Ingluuiosus, & Glutto, Gulo, Gumia.* Lucillius apud Cic. II. de Finib.

—— *Compellans gumias ex ordine nostros.*

20 *Nocturna sacra.* Paullus lib. V. Sententiarum: *Qui sacra impia*

cra impia nocturnáue, vt quem obcantarent, interficerent, obligarent, fecerint faciendáue curauerint. Eadem Mala sacrificia Modestino L. XIII. ad L. Cornel. de Sicar.

22 *Tamen à cæde & fumo.* Marg. Bas. II. *tamen tedæ fumo.*

29 *Vlixes fumum.* Odyss. α.

—ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται· αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι
Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.

Pag. 351, vers. 14. *Sublimiter.* Rescribendum ex Ven. & Rom. *subtiliter.*

22 *Conuerreret.* In plerisque, *conuerteret.*

33 *Non insimulet Crassus seruum suum.* Ita Bas. II. ad marg. rescribit. Aliàs, *nónne simul & Crassus seruus suus.*

Pag. 352. vers. 6. *Hac fabra tecum.* Lipsius emendat, *hac fabricantem.*

7 *Notabiliter.* Ven. *nobiliter.* An, *nauseabiliter?*

15 *Obeunda.* Quædam edit. *obeunda.*

26 *Abligurriuit.* Vet. edit. *abligurritum.*

Pag. 353. vers. 12. *Soluta audacia.* Eædem, *soluta audacia.*

13 *Testimonio.* Potius, *testimonium.*

15 *Non quòd pinnarum formidines.* Venet. *non quò.* Alludit hic ad lineam illam variis plumis pinnisque auium distinctam, quæ ad retia ponebatur, & sic genus omne ferarum in ea captiosè inducebat ac inducbat. Hæc dicta Formido. Seneca de Ira lib. I. *Nec mirum, cum maximos ferarum greges linea pennis distincta contineat, & in insidias agat, ab ipso effectu dicta Formido.* Hoc quomodo fieret, satis apertè Nemesianus:

Linea quin etiam magnos circumdare saltus
Quæ possit, volucrésque metu concludere prædas,
Digerat innexas non vna ex alite plumas.
Namque vrsos, magnósque sues, ceruósque fugaces
Terrificant, linique vetant transcendere septum.

Seneca lib. I. de Clementia: *Sic feras lineis, & pinna conclusas contine, easdem à tergo eques telis incessat; tentabunt fugam per ipsa quæ fugerant, proculcabuntque formidinem.* B. Augustinus lib. I. de Nuptiis & concupisc. *Et cùm verentur infamiam falsam, verum crimen incurrunt; instar ferarum, quæ circumdantur pinnis, vt cogantur*

in retia

in retia. Hinc Formidines, captiosa argumenta apud Gellium Noct. Atticar. lib. VIII. cap. IX. *Remotarum autem quæstionum nebulas & formidines capiendis imperitorũ animis ostentante*.

22 *Celeri forma*. Rom. Ven. marg. Bas. II. *celeii forma*. Fortè, *heteri forma*.

32 *E buxo*. Sic reposui, ducente me eò margine Bas. II. in qua erat, *enoxo*: in aliis, *Gnosso*. Virgil. lib. I. Georgic.

Nec tiliæ leues, aut torno rasile buxum
Non formam accipiunt, ferróque cauantur acuto.

Et sequitur hîc: *Igitur primo buxeam tentasse*.

Pag. 354. vers. 10 *Item*. Rom. Ven. Ald. *ita*.

27 *Eo tempore*. Vet. edit. *meo*. Scribebam, *in eo*.

Pag. 355. vers. 13. *Dæmonium*. Ms. *dæmonem*.

17 *En vide*. Idem, *Hem vide*.

Ibid *Succi plena*. Idem, *succipala*.

Pag. 356. vers. 9. *Opera*. Quidam, *opere*.

PETRI COLVI IN APOLOGIAM SECVNDAM NOTÆ.

PAG. 357. vers. 16. *In ceteris caussis*. Fortè potius legendum fuerit, *in cet. casibus*.

Pag. 358. vers. 6. *Ne huic frutici*. In hominem rusticum, ineptum. Plautus Mostellaria:

Nec verisimile loquere, nec verum, frutex.

8 *Aliam rem Inuidia nullam*. Rom. & Bas. II. in aliis, *aliam rem inuidiam*. Noto suprà ad lib. III. Metamorphos.

21 *Mox in principio*. Fortè rectiùs, *exin principio*.

26 *Demissum & suboruatum*. Malit Lipsius, *immissum & sub.* vel, *submissum & sub.*

Pag. 359. vers. 2. *Mendacij*. Bas. II. ad marg. *indicij*.

16 *Cum quo iubebatur*. Bas. I. Ven. *cum quo videbatur*.

17 *Vanis frustrationibus*. Legerim cum Lipsio, *varijs frustr.*

31 *Approbarent*. Venet. *approbant*. quod malim.

Pag. 360. verſ. 21. *Nupturiſſe*. Ald. *nuptam eſſe*.

Pag. 361. verſ. 28. *Reſpectus*. Sola ita Rom. edit. Aliæ omnes, *adſpectus*.

Pag. 362. verſ. 8. *Manerem*. Vet. edit. *manere*.

11 *Vt ad ſeſe in domum*. Eædem, *vt ſeſe domum*.

28 *Formoſa pupilla*. Nihil agit, qui potius legendum putat, *pupula*. nam dixerunt veteres Pupa, Pupula, & Pupilla. Auſonius: ——*Latias vincis alumna pupas*. Perſius: *Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine pupæ*. Gloſſarium vetus: *Puppæ*, Πλαγγόνες. ἐκ τῶν παιδίων νύμφαι. Nos adhuc idem nomen retinemus, & ἀθύρματα illa puerilia Puppen vocamus, ſeu Pouppen. Repperio in eodem Gloſſario: *Pupus*, Βρέφος, νάνιον. Pupula eſt apud noſtrum etiam Mileſiarum lib. VI. Pupilla in Gloſſis: *Pupilla*, Κόρη.

Pag. 363. verſ. 9. *Tantulam moram*. Venet. Ald. *tantam moram*: Rom. Baſ. I. *tantum mor.*

16 *A conſpecta fide*. Forſitan, *à compecta fide*: id eſt, compacta, promiſſa. Sic Depectus, & Depeciſci infrà.

18 *Prohibitum eſſe*. Baſ. II. pro, prohibuiſſe. Edit. aliæ, *prohibitum iſſe*.

22 *Eccilli*. Baſ. II. Rom. ſed Ald. *Orcilli*. Sic Eccilla, eccillum, eccillud apud Plautum Aulularia, Sticho, Perſa, Rudente: Ecciſtam, Curculione.

25 *Demonſtrabo niſi*. Lipſius, *demonſtrabo: ne, ſi*.

29 *Teſtium coemptor*. Antiquæ edit. *teſt. exemptor*.

33 *Omnium litium depector*. Ald. *omn. lit. repertor*. Sed infrà: *Cum creditoribus depeciſcitur*. Gellius lib. XX. *Reus, qui depeciſci noluerat*. Depeciſci, non depaciſci ſcriptum olim notat lib. X. Priſcianus.

Pag. 364. verſ. 9. *Deperduint*. Adl. *deperdunt*: Baſ. I. *deperdiunt*. Lego, *depereunt*. Non ſolùm olim iuuenis, verumetiam nunc decrepitus ſenex Ruffinus iſte ſtupratoribus ſuis amatur.

17 *Solers*. Lipſius, *ſolens*.

21 *Suo arbitratu aſcendunt*. Rom. *ſuo arb. abſcedunt*. Aſcendunt, in cænaculum ſuperius. nam in cænaculis plurimũ dormiebant & habitabant antiqui. Lyſias Apologia: Οἰκίδιον

Οἰκίδιον ἐστί μοι διπλοῦν ὅπε ἔχει τὰ ἄνω τοῖς κάτω κατὰ τὴν γυναικωνῖτιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρωνῖτιν. ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον ἐγένετο ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθήλαζεν. ἵνα δὲ μὴ ὁπότε λοῦσαι δέοι, κινδυνεύοι κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω διῃτώμην αἱ δὲ γυναῖκες κάτω. Iuppiter Plautinus:

In superiore qui habito cœnaculo. Martialis:

Nam tribus habito scalis, sed altis.

Seneca Epistola LXXX. *Diurnum accipit, in cœnaculo dormit.*

28 *Tabulis flagitaretur.* Quibus pecunia debita ostendebatur. Suprà: *Ex quo sanè aliquantã pecuniam nullis tabulis, sed, vt æquum erat, mera fide acceptam filius debebat.* Huc pertinet Iuliani L. CIV. §. 1. De Legat. lib. 1.

29 *Lex, inquit.* Rom. & Baf. 1. *Flax, inquit.* Vnde bene Lipsius, *Pax, inquit.* Pax Plauti vox, silentij nota. Milite:

PA. *Dicam iam.* PL. *Nempe eandem, quæ dudum constituta est.*

PA. *Pax, abi.*

Græcum est, quando significat tantummodo, inquit Priscianus lib. XV. Diphilus:

Δειπνεῖτε καλῶς, πῶς δοκεῖς; λαμπρῶς.

Οξύγαλα δ' ἡ κοτύλη. πάξ τί πάξ;

Etiam nos, cùm aliquẽ tacere volumus, dicimus, Paps.

Pag. 365. verſ. 1. HS. *triginta.* Parum hoc. reſcribendum fortè, HS. *tricies.*

4 *Degulator.* Isidorus Orig. X. *Degulator, quòd gulæ sit deditus.* Vsus & Degulandi verbo Afranius Brundusinis: *Degulasse oportuit.* apud Sosipat. lib. 1.

5 *Collurcinationibus.* Rom. Ven. Ald. Baf. 1. *cobircinationib.* Scripsi aliquando, *tuburcinationibus.* Num etiam rectum sit, *collurcationibus*, vel, *collustrationibus?* Notum quid in Plauto Lustrari, Casina & Pseudolo: Lurcandi verbum, & Lurconis etiam iam satis tritum: item Tuburcinandi. Qui ignorat, consulat Festum, & Nonium. Apud hunc legerim in Turpilio, Boethuntibus:

Melexia intus cessat. credo hercle helluo
Tuburcinatur.

Sed, *cobircinationibus*, etiam non contemnendum: vtpote à libidine hircorum, siue hœdorum compositione vocabuli noui facta. Sic certè Hircos siue Hœdos impudicos

homines scortatoresque vocabant veteres. in quo emendaui eumdem iamdudum Turpilium apud Marcellum, Lindia: —— *Quibus*

Te in rebus despoliasti, hœdus in lustris latens.

Sic Plautus: *Illic hircus alius.*

7 *Et morum* *. Deest quid, fortè ita supplendum: *& morum integer*, vel simili alio.

11 *Contumeliis abnuit.* Fortassean potius sit, *contumeliis obuoluit.* Arnobius lib. V. *Sed quid terrenis obuoluisse vos sordibus Deûm loquimur matrem?*

24 *Immedicatum os.* Est qui legat, *medicatum os.* Medicari os, facies dicitur, cum vnguine, pane macerato, & id genus offuciis in medicamenti cuiusdam modum compositis oblinitur, interpolatur: cùm, vt cum Propertio dicam, formæ artificem admittit. Ea mens Senecæ Epistola CXXIII. *Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret.* Iuuenalis:

Sed quæ mutatis inducitur atque fouetur
Tot medicaminibus, coctæque siliginis offas
Accipit, & madidæ, facies dicetur, an vlcus?

Tertullianus de Virginibus velandis: *Et faciem morosiorem lauacro macerant, forsitan & aliquo eam medicamine interpolant.* Sic Ælianus libr. 12. Var. Histor. Διαπεπλεγμέναι τε ἦσαν τὰς κόμας καὶ διαπεποικιλμέναι τὰ πρόσωπα ἐν τρίψεσι καὶ φαρμάκοις.

26 *Purpurissatas genas.* Meretricium, purpurisso genas inficere. Plautus Truculento:

Quiáque adeo istas buccas tam bellè purpurissatas habes.

Mostellaria:

PHI. *Tum tu igitur cedo purpurissum.* SCA. *Non do.*
scita es tu quidem,
Noua pictura interpolare vis opus lepidissimum.

Tertullianus de Cultu feminarum: *Quæ cutem medicaminibus vngunt, genas rubore maculant.* Item: *An cum cerussa, purpurisso & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis?*

27 *Ad teruncium.* Sic fuit scribendum, non, *ad ternuncium.*

Pag. 366. vers. 3. *Iniicit scrupulum.* Bas. I. & Ald. *iniici scrupul.*

15 *Aquariolus iste vxoris suæ.* Leno ipse, & conciliator, famulus

mulus. Festus: *Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi adsecla.* Tertullianus Apologet. cap. XLIII. *Primi erunt lenones, perductores, aquarioli.* Huius nominis quæ origo, intelligi optimè poteſt ex eruditiſſimi Lipſij Antiqu. Lect. lib. 1. cap. XII.

24 *Conſultas.* Scribo, *cum ſaltas.* & ſic etiam Lipſius. Indicat Rufinum, pro mollitia ſua, fabulas etiam histrionis in morem ſaltare ſolitum.

25 *Cludine.* Hanc vocem, incorrupta modò ſit, Lipſius ſignificare vult baculum è ferro, qui hiſtrionibus, & præſertim ſaltatoribus, olim in manu geſtatus. de quo ex aliis etiam ſcriptoribus notari illi loci Elect. lib. 1. Diuinaui legendum, *ſine ludione.* Tu, inquit, adeò ferrum formidas, vt quamuis Philomelam, Medeam, Clytæmneſtram ſaltes; tamen ludionem nullum adhibeas, quia ei gladiolus è ferro in manu. Nam tales Ludiones. quos Dionyſius Halicarnaſſeus ita deſcribit: Μάλιστα δὲ ἐν τῇ περὶ τὰς πομπὰς, τάς τε ἐν ἱπποδρόμῳ, καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις γινομένων. ἐν ἁπάσαις γὰρ αὐταῖς ἐνόπλιοι κόροι χιτωνίσκους ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς κράνη τε καὶ ξίφη καὶ πάρμας ἔχοντες, στοιχηδὸν πορεύονται, καὶ εἰσὶν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες, καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκούσης, λυδιῶνες εἰκότες, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ σαλίων. Hanc ſententiam noſtram de hoc loco ſuſpenſa admodū manu proferimus.

30 *Dementire.* Ven. Rom. *dementare.* Suprà ad Apol. 1.

Pag. 367. verſ. 25. *Id forus ſcripſit.* Scribendum fortè, *id fors ſcripſit.* Fors, id eſt, forſitan.

28 *Neſciit ergo.* Plerique vulg. *neſcit ergo.*

Pag. 368. verſ. 4. *Dialectica.* Baſ. 1. Rom. Ven. Ald. *Dialecticam.*

11. *De longa vid.* Vulgò, *longa vid.* omiſſo τῷ *de.*

15 *In memetipſum vertit cornua.* Plautus Pſeudolo:

Nimiſque ego illum hominem metuo & formido malè,
Ne malus item erga me ſit, vt erga illum fuit:
Ne in re ſecunda nunc mihi obuertat cornua;
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.

23 *Siſyphus.* Sic reſcripſimus ex lectione Venet. *Siſyphus.* In reliquis erat, *Syphus.* Siſyphum Æoli filiū vaferrimum

virum fuiſſe prodit ex Homero Polyænus Stratagemat. lib. I. Hinc adagio, Siſyphi artes. de qua conſulendæ maximi Eraſmi Chiliades.

Ibid. *Eurybates, aut Phrynondas.* Ita ſcribendum fuit, non, vt vulgò, *Phirinondas.* Sed etiam lege, *Eurybatus.* Plato Protagora: ἢ σφόδρα ἐν τοῖς τοιούτοις ἀνθρώποις γενόμενος, ὥσπερ οἱ ἐν ἐκείνῳ τῷ χορῷ μισάνθρωποι ἀγαπήσαις ἂν εἰ ἐντύχοις Εὐρυβάτῳ καὶ Φρυνώνδᾳ, καὶ ἀνολοφύραι' ἂν ποθῶν τὴν τῶν ἐνθάδε ἀνθρώπων πονηρίαν. Hi duo, humani generis peſtes, prouerbio veteribus fuerunt, cùm improbiſſimum mortalium quemque, ſceleſtiſſimum, doloſiſſimumque deſignare vellent. Et ſic accipiendus Platonis locus. Eudemus: Ἀλλ' οἴομαι οὔτε Φρυνώνδας οὔτ' ἄλλος πώποτε τῶν πάλαι πονηρῶν. τοιοῦτος μάγος καὶ γόης. Ariſtophanes Amphiareo:

Ὦ μιαρὲ καὶ Φρυνώνδα καὶ πονηρὲ σύ.

Adi Suidæ Collectanea.

26 *Macci.* Sic ante nos bene Lipſius Epiſtolic. Quæſt. lib. II. cap. XXII. Diomedes Grammat. lib. III. *Latina Atellana à Græca Satyrica differt; quòd in Satyrica ferè Satyrorum perſonæ inducuntur, aut ſi quæ ſunt ridiculæ ſimiles Satyris, Autolycus, Burris. In Atellana obſcœnæ perſonæ: vt Maccus.* Quæ ſtudioſorum cauſſa adſcripſi, conferenda cum iis quæ ad hunc etiam locum notat maximus ille litteratorum. Μακκοᾶν Græci dicunt, τὰ ἀνοηταίνειν. De quo Suidas. eoque vſus Lucianus Lexiphane.

Ibid. *Buccones.* Gloſſarium: *Buccones,* Παρεγάσται, Βουκκίωνες.. Iſidorus Origin. X. *Bucco, garrulus; quòd ceteros oris loquacitate, non ſenſu exuperet.* Plautus: *Stulti, ſtolidi, fatui, fungi, bardi, blenni, buccones.*

27 *Digna carcere & robore.* Emendandus Feſtus: *Robur quoque in carcere dicitur is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robuſteis includebatur.* Val. Max. lib. VI. *Quin etiam familiares eorum, ne quis Romani populi inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.* Is Robuſtus codex Plauto, Pœnulo:

Lachanam vos, quos ego iam detrudam ad molas,
Inde porrò ad puteum, atque ad robuſtum codicem.

Et Robuſtus carcer, Curculione:

Delicatum te hodie faciam, cum catello vt accubes,

Ferreo

Terreo ego dico. CA. *At ego vos ambo in robusto carcere*
Vt pereatis.

Pag. 369. vers. 3. *Excerpta.* Quidam è vulg. *excepta.*

14 *Pro me ferret.* Scripserim, *pro me faceret*: vel, *pro me esset.*

Pag. 370. vers. 13. *Alto Barathro, calumnias emergit.* Emendat Lipsius, *alto Barathro calumniæ se emergit.*

Pag. 371. vers. 23. *Rependis.* Veteres edit. *respondes*: vnde faciebam, *repēdes.*

31 *Robustum.* Margar. poët. *robusto.* Vulg. *robustos.* Non dubitaui corrigere, *robustum.*

Pag. 372. vers. 3. *Impetibili.* Correxi aliquando, *impiabili.* Sed recepta lectio retinenda. Glossæ veteres: *Impetibile,* Ανεπιχείρητον, ἀνεπιτήδιον.

16 *Ad quam.* Legem dúmne, *Atquin?*

21 *Factum obtuto capesseret.* Rectè fortassis, *factum actutum capesseret.*

28 *Commenticia.* Bas. 1. Rom. *commendaticia.*

Pag. 373. vers. 3. *Subagitarem.* Fortè, *sublaterarem*, aut simile aliud reponendum.

7 *Aptius commendauit.* Ad mentem Apuleij rectè Lipsius, *apertius commentauit.*

14 *Rationibus villicorum, & opilionum, & equisionũ solertissimè subscripsisse.* Nam ita moris olim, vt dominus cui reddebantur rationes à seruo, iisdem expunctis & putatis subscriberet: vnde redditas eas esse constabat. Huiusce rei in iure nostro exempla aliquot. L. XLI. §. libertatem D. de Fideicommiss. lib. L. XL. §. Seruus D. de Statulib. & aliis locis, qui iam non succurrunt.

21 *Ad sportulas conuolarent.* Ritum hunc ex vno Symmacho intelligere est: qui eum tangit Lib. IV. Epist. XXIV. Lib. IV. Epistol. IV. & LV. Lib. IX. Epistol. XCVI. Locum vnum hîc legas: *Non eadem tamen facilitate purgabis, quod filij nostri Mineruij nuptias aliorum potius relatu, quàm litteris tuis comperi? An veritus es, ne à te nomisma cusum desiderarem? potui iacturam sportulæ facere.*

24 *Toga est inuolutus.* Rectè. Furius Bibaculus: *Duplici toga inuolutus.* citante Charis. lib. 1.

Pag. 374. vers. 21. *Lignum consideret.* In tabulis ligneis

olim cera oblitis veteres scribebant. Gellius lib. XVII. *Pugillaria noua nondum etiam cera illita accepisse, literas in lignum incidisse.* Hinc Possessio contra lignum in L. XIX. in pr. D. de Bonor. poss. con tab. Cerati codicilli, L. LII. D. de Legat. III. Lignea salus, apud Plautum Pseudolo. de quo latiùs dicet Ræuardus noster Coniectaneis suis propediem edendis. Hæc quamuis ita sint; tamen malim hoc loco cum Lipsio scribere, *linum consideret.* nam sequitur, *signaque impressa sunt recognoscat.* Imprimebantur autem signa ceræ lino impositæ, quo tabulæ perforatæ constringebantur. Paulus lib. V. tit. XXV. Sententiar. Suetonius Nerone. Plautus Bacchidibus:

Cedò tu ceram ac linum actutum. age obliga, obsigna cito.

Ad tabulas ligneas pertinere, oblitus eram monere alium eiusdem Comici locum, Persa:

SO. *Toxilo hus sero tabellas tuo hero.* P. *abi. eccillum domi.*

At ego hanc ad Lemnisilenem tuam heram obsignatam abietem.

SO. *Quid istuc scriptum?* P. *Iuxta tecum, si tu nescis, nescio:*

Nam per Abietem obsignatam, tabulas ex abiete confectas intelligere debemus.

21 *Signa quæ impressa sunt.* Tertullianus lib. V. aduersus Marcionem: *Planè profiteri potest semetipsum quiuis; verùm professio eius alterius auctoritate conficitur. alius scribit, alius subscribit, alius obsignat, alius actis refert.*

Pag. 375. ver. 3. *Pro computationis gestu errasse.* Olim Arithmetici digitis cōputasse, è multis locis veterum obseruare est, non, quemadmodum nos, cifris, vt vocamus. Seneca Epistola LXXXVII. *Numerare docet me Arithmetica, & auaritiæ commodare digitos.* Tertul. Apolog. *Sed interim longum multis instrumentis cum digitorum supputatoriis gesticulis assidendum.* Quintilianus lib. I Institut. *Si actor, non dico si circa summas trepidat, sed si digitorum incerto solum aut indecoro gestu à computatione dissentit, indicatur indoctus.* Numerorum alij constrictis, complicatis: alij apertis & porrectis digitis aliis atque aliis denotabantur. Apuleius hîc id ostendit. Sidonius Apol. Epist. IX. lib. IX. *Chrysippus digitis, propter numerorum indicia, constrictis.* Martianus Capella lib. 7. de Arithmetica: *Digiti verò virginis recursantes, & quadam incomprehensæ mobilitatis*

mobilitatis scaturigine vermiculati. quæ mox ingressa septingentos decem & septem numeros, complicatis in eos digitis, Iouem salutabunda subrexit. B. Augustinus de Ciuitate Dei lib. XVIII. cap. LIII. *Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet.* De hac omni supputandi olim ratione accuratè Beda & ex professo scripsit. Ait noster: *Si triginta annos pro decem*, &c. nam scribit idem Beda, decem Indice digito Pollicis articulum leuiter attingente effingi: triginta summo Indicis, Pollicis summum tamquam exosculante. Quò pertinet locus D. Hieron. ad Iouinianum: *Triginta referuntur ad nuptias. nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli osculo se complexans & fœderans, maritum pingit & coniugem: Sexaginta verò ad viduas; eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vnde & superiori digito deprimuntur. Quantoq; maior est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò centesimus numerus de sinistra transfertur ad dextram, & iisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ, & viduæ circulum faciens virginitatis exprimit coronam.* Quem vberius adscripsi, vt simul illustrarem Epigramma Græcum è lib. II. cuius auctor Nicarchus:

Η πολιὴ κροτάφοισι Κοτυλαρὶς, ἡ πολύμυθος
Γραῖα, δι' ἣν Νέστωρ οὐκ ἔτι πρεσβύτατος,
Η φάος ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

Iocatur in anum iam centesimum annum excedentem. Nam læua manu ab vno vsque centum computabant, centenarium deinde numerum in dextram transferebant, & eodem modo quo vnum denotatur, conformabant: postea, ad alterum centum numerandum, ad sinistram redibant. Ea mens etiam Iuuenalis Sat. x.

Felix nimirum qui per tot sæcula mortem
Distulit, atque suos iam dextera computat annos.

Ad quem respexit Sidonius Epistol. IX. lib. IX. sub finem. Hæc de numerandi hac ratione dicta volebam, ad melius intelligendos non solùm eos quos iam laudaui, verumetiam alios, è quibus quosdam iam volens omisi, veterum auctorum locos.

21 *Respuendi.* Ald. Bas. I. *respondendi*,

29 *Carinondas.* Emendat B. Pius, *Charondas.* quem non audio; etsi nihildum mihi de Carinonda compertum.

30 *Damigeron.* Idem nescio quem, *Demogorgonem* nobis substituit. Tertullianus de Anima cap. LVII. *Hosthanes, & Typhon, & Dardanus, & Damigeron, & Nectabis, & Berenice.* Meminit etiam huius Magi Arnobius lib. I. & auctor Collectaneorum rei rusticæ, quæ nomine Constantini Cæsaris circumferuntur.

Ibid. *Hismoses.* Hîc adsentior eidem Pio legenti, *Moses.* nam is prophetarum princeps Magiæ insimulatus olim. Auctores Tacius, Plinius, Diodorus.

Ibid. *Ioannes.* Ioannem Apostolum Magum habitum, id quod vult etiam Pius, nusquam legas. Verè hic reponas, *Iannes.* Cuius meminit Numenius Pythagoricus, apud Eusebium de Præpar. Euangel. Ἰάννης καὶ Γαμβρῆς Αἰγύπτων ἱερογραμματεῖς, ἄνδρες οὐδενὸς ἥττους μαγεῦσαι κριθέντες εἶναι ἐπὶ Ἰουδαίων ἐξελαυνομένων ἐξ Αἰγύπτου. Μουσαίῳ γοῦν τῷ Ἰουδαίων ἐξηγησαμένῳ, ἀνδρὶ γινομένῳ εὔξασθαι δυνατωτάτῳ οἱ παραστῆναι ἀξιωθέντες ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ τῶν Αἰγυπτίων, οὗτοι ἦσαν.

Pag. 379. vers. 10. *Nanci non putabo.* Veteres editiones, *nacti non putabo:* Bas. II. *nacci non putab.* vel, *nanci non p.* Turnebus verò, *Quid isti existiment naccæ, non putabo.*

26 *Diuidua pars.* Quidam, *dimidia pars.* Sed Diuidua, id est, dimidia. Plautus Rudente:

D Æ. *Diuiduum talentum faciam.* L A. *Bene facis.* D Æ. *pro illa altera,*
Libera vt sit, dimidium tibi sumo, dimidium huic cedo.

Terentius Adelphis:

Potius quàm venias in periculum Sannio,
Seruésne, an perdas totum, diuiduum face.

Vbi etiam videatur Donatus.

28 *Fors fuerit.* Bas. II. ad marg. *fors ferat.* Verum erit, *fors fuat.* Diomedes Grammatic. lib. I. *Sanè aliud verbum est apud antiquos quod dicebant, Fuo, fuas, fuat. Vnde Terentius ait, Fors fuat.* Hoc etiam vsus Ausonius, Sidonius Apollinaris non semel. Dicitur &, *Fors fuit.* Gellius lib. XII. cap. VIII. quomodo etiam fortassis hîc scribendum.

33 *Trecentis.* Venet. CCCC.

Pag.

Pag. 377. verſ. 2. *Habet &c.* Non malè legamus, *habet ea.*
9 *Longa dote.* Scripſerim, *vncta dote.* Vetus modus ſcribendi, *oncta.* hinc illud quod paſſim malè legitur. Infrà etiam paulò poſt aliter corruptus eadem in dictione locus: *Ob has & alia vidua dote aucta procos ſollicitant.* vbi etiam repoſuerim, *dote vncta.* Vncta dos, id eſt, magna, larga, ampla. Sic Vncta patrimonia, apud Catullum:

Et vncta deuorare patrimonia.

11 *Virgo formoſa, etſi ſit oppidò pauper, tamen abundè dotata eſt.* Videtur reſpexiſſe ad illud Afranij:

Formoſa virgo eſt. dotis dimidium vocant
Iſti, qui dotes negligunt vxorias.

Cuius loci nobis index vir eruditiſſimus I. Douſa à Noortwyck.
17 *Pecuniam renumerare.* Ro. edit. in aliis, *remumerare.* Aptè ad hunc locum Terentius Hecyra:

Si eſt, vt velit reducere vxorem, licet.
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.

Donatus: *Renumeret. Propriè, quia dos pecunia eſt.* Renumerandi verbum bis etiam in Plauti Bacchidibus.
21 *Irrepoſcibile.* Ex margine Baſ. II. hoc in ipſum contextum meum tranſtuli. Malè paſſim, *impoſſibile.* Mens Apuleij illud alterum poſtulat. Sidonius lib. VIII. Epiſt. XV. *Vt quod mihi inſolubile videtur, tibi quoque videatur irrepoſcibile.*
25 *Scaui ominis.* Vulgò, *ſaui hominis.*

Pag. 378. verſ. 4. *Fauiſſor.* Lipſius, *fauitor*, vt apud Plautum. Tamen Chariſius lib. I. *Fautor antiqui dixerunt; at Fauitor nec auctoritate nec ratione dicitur.* Sed Grammaticorum leges migrare, nec noſtro nec veterum alij vlli vmquam religio fuit.
13 *Quadringentos.* Rom. Ven. Baſ. II. *quadringentis.*
28 *Profectionis.* Lipſius, *profeſſionis.*

Pag. 379. verſ. 6. *Ab eo.* Idem, *adeò.*
20 *Perfectè abſoluta.* In membranis, *perfecta, abſoluta.* quod haudquaquam ſpernendum.

Pag. 380. verſ. 11. *Quas quiſquis.* Legendum fortè, *quiſquis.*
16 *Supremum eius.* Vet. edit. *ſummum eius.*
18 *Carthagine.* Venet. *Carthaginem.*

23 *Viro currat.* Baſ. 11. marg. *vir occurrat.*

31 *Comperari.* Scripſerim cum Lipſio, *comparere.*

Pa. 381. v. 5. *Vt Dij voluere.* Hinc probemus, Plauti Mil.
Vbi ſumus prouecti in altum, id quod Dij volunt,
Capiunt prædones nauem illam vbi vectus fui.
rectè emendatum eidem Lipſio noſtro.

10 *Externaſſe.* Reponendum putamus, *exterminaſſe*, id eſt, exheredaſſe, è teſtamento eieciſſe.

15 *Obſternit.* Placeret magis, id quod etiam doctiſſimum Modium noſtrũ velle video, *ſubſternit.* Tertul. de Spectaculis: *Quibus viles animas feminæ aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt.*

26 *Si puerum.* Potius, *ſi puero.*

30 *Patientem.* Eſt qui legat, *parentem.*

Pag. 382. verſ. 6. *Vt puer, honeſtè.* Num rectius, *moleſtè?* Certè maiori cum moleſtia pueri, quàm illi qui maiores ætate, docentur.

12 *Me adiuuante donata.* Non æquè bene poſterior Baſil. edit. *me aduitente don.* Infrà: *Qui ibi contumelias dixit, &, adiuuante patruo, fecit.* 33 *Quis enim.* Marg. Baſ. 11. *Quinus enim.*

Pag. 383. verſ. 1. *Pri uiguo recuſaſſet.* Eadem, *prius non recuſ.*

30 *Qui ibi.* Certum ſcribi debere, *Qui tibi.*

Pag. 384. verſ. 11. *Potuit exorare.* Lego, *poterit exor.*

20 *Pro eo agello tributum dependi.* Tributa pro prædiis & fundis pendebantur. L. XLII. D. de Pactis. L. XXX. D. de Vſufr. leg. Sidonius Apollinaris lib. VI. Epiſtolar. *Vt debitum glebæ canonem non petatis; tantum lucelli præſtitum ſibi computat, peregrini hominis vt cenſus ſic animus anguſtus, ac ſi in patrio ſolo ruſticaretur.*

22 *Coruinus Celer.* Paulò poſt: *& Coruini Clementis.* Vtrũ rectius

Pag. 385. verſ. 12. *Sanum.* Fortè, *ſcæuum.* Pro, *prauum*, etiam vulgò, *paruum* legas.

33 *Dentes ſplendidos.* Scribo cum Lipſio, *dentes ſplendidas.*

Pag. 386. verſ. 3. *Is eſt.* Immò, *ea eſt.* [rendum.

4 *Dotalem.* *Dotales*, fortè ſcribendum & ad tabulas refe-

9 *Si cum ſeptem pœnis.* Deſperatus locus. Legendum videbatur, *ſi conſeptus*, vel, *circumſceptus pinnis.* Sed aliud quid aptius quærat alius. Feci, nec reperire potui.

12 *Proconſulibus.* Ven. Rom Ald. *proconſule.*

PETRI

PETRI COLVI IN LIB. DE MVNDO NOTÆ.

PAG. 387. verſ. 16. *Condiſcere ac docere.* Ita melius, quàm vt quædam edit. *conducere ac decere.* Nam Ariſtoteles de Mundo: Ἀλλὰ δὲ συγιστάτην ἑαυτῇ καὶ μάλιστα πρέπειν οἰόμεθα εἶναι τὴν ἐκείνων μάθησιν. Ad quæ noſter reſpexit. qui ſæpius verbatim è libello illo multa trāſtulit elegantiſſimis & ſignificantiſſimis verbis; ita vt nobis eſſe poſſit, cum Græca Latinis reddere inſtitutum, vnicum & optimum, ad quod orationem noſtram formemus & effingamus, exemplar.

18 *Nam cùm homines Mundum eiuſque penetralia adire non poſſent.* Veteres edit. *Nam cum Mundi pen. homines ad. non poſſ.* inter quas tamen Aldina, *Nam cum Mund. eiuſq. pen. corpore adire non poſſet.* Quam ſcripturam poſcere videtur Ariſtoteles: Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν τῷ σώματι εἰς τὸν οὐράνιον ἀφικέσθαι τόπον, καὶ τὴν γῆν ἐκλιπόντα, τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον, &c. quæ digna conferri cum hoc loco. Non enim omnia iſtinc deſcribere propoſitum eſt nobis: ſed ea dumtaxat quæ vel ad veriorem hîc lectionem adfirmandam, vel dubiam confirmandam facere viſa ſunt. Eleganter opponuntur hîc autem Corpus & animus.

23 *Cogitationibus viderant.* Baſ. 1. *cognitionibus vid.* Sed Ariſtoteles: Καὶ τὰ πλεῖστον ἀλλήλων ἀφεστῶτα τοῖς τόποις, τῇ διανοίᾳ συνεφρόνησε.

29 *Compleċti.* Rom. *compleċti:* Baſ. 1. *complexi.*

Pag. 388. verſ. 1. *Penetralia Coryci.* Veteres pleræque edit. *Cirrhi:* Ald. *Cyrrhæ.* Ariſtoteles Κορύκειον ἄντρον dixit. De quo apud Pauſaniam.

20 *Immobilem.* Veter. edit. *incontingibilem.* Ariſtoteles, ἀκίνητον.

27 *Intermino lapſu.* Eædem, *intimo lapſu,* Ariſtot. verò: Μιᾷ περιαγωγῇ καὶ κύκλῳ συναναχορεύει πᾶσι τούτοις ἀπαύστως δι' αἰῶνος.

29 *Ipſum*

29 *Ipſum tamen.* Ald. *eam tamen.* cui videtur adſtipulari Ariſtoteles: στερεὰ μένοντα καὶ συνέχοντα τὴν σφαῖραν.

Ibid. *Diurna machinatio.* Baſ. 1. Ven. Rom. Ald. *diuina.*

31 *Materiam comprehenſam.* Eædem vet. edit. *mater. ſolam.*

33 *Axis eſt dictus.* Eædem, *axis eſt ductus.* ἣν τινες ἄξονα καλοῦσι.

Pag. 389. verſ. 5. *Stelleq́; caligeræ.* *Caligeræ* in veterib. edition. non erat. nec Ariſtoteles aliter, quàm: Οὐρανοῦ δὲ καὶ ἄστρων. Cælum potius ſtelligerum dicas, quam Stellas cæligeras. Sed fortaſſis aliud quid reponendum.

7 *Incenſus.* Vet. edit. malè, *intenſus.* Ariſtoteles: Οὐχ ὥς τινες διὰ τὸ πυρώδη εἶναι, αἰθέρα.

21 *Deorum illuſtres.* Adde vocem ex Romana Venetaq́ue edit. & ſcribe, *Deorum nominibus illuſtres.*

23 *Illius orbis, qui Inerrabilis dicitur.* Sic benè Ariſtoteles: Ὑπὸ τῆς τῶν ἀπλανῶν σφαίρας περιειλῆφθαι.

26 *Pyroëis.* Vt apud Ariſtot. πυρόεις. Vet. edit. *Pyroentis.* Baſ. poſt. *Pyro.*

Pag. 390. v. 2. *Immutabilis regio.* Ro. Baſ. 1. *immut. origo.*

4 *Ætheris.* Aldina edit. *ætheriis.*

14 *Luce veſtitur.* Sic emendaui & malè vulgari arbitratus ſum, *luce veſcitur.* Virgilius:

Largior hic campos æther & lumine veſtit
Purpureo: Solémque ſuum, ſua ſidera norunt.

Arnobius lib. 1. *Siderum Sol princeps, cuius omnia luce veſtiuntur atque animantur.* Tertullianus: *Æqualitas enim circunfuſi aëris pari luce veſtiens angulos.* Ariſtotelica è quibus hic totus locus: Ἑξῆς δὲ ταύτης ὁ ἀὴρ ὑποκέχυται, ζοφώδης ὤν, καὶ παγετώδης τὴν φύσιν, ὑπὸ δὲ κινήσεως λαμπόμενος ἅμα καὶ διακαιόμενος, λαμπρότερός τε γίνεται καὶ ἀλεεινός.

16 *Imbribus.* Baſ. 11. marg. *nimbis.* Ariſtoteles: Καὶ ὄμβροι καταῤῥάσσουσι.

23 *Erroribus terrenis.* Ita malui, quàm quod in vet. edit. eſt, *exterioribus terris.* Ariſtoteles: Τοῖς μὲν ἀνὰ γῆν εἰλιττομένοις. τοῖς δὲ ἀνερευγομένοις εἰς θάλασσαν. quæ nimiumquantum eleganter hîc expreſſa.

Pag. 391. verſ. 21. *Alluuntur.* Ex Ald. Alij, *abluuntur.*

28 *Primum igitur columnis.* Facit Ariſtoteles, vt ſcribam, *Primum igitur Columnas nauigantibus dextrum latus duobus ſinibus cingitur,*

gitur. ait is enim: Πρῶτον μὲν ἐν λίγῳ ἐγκεκλεῖσθαι ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τὰς Ἡρακλείους στήλας.

33 *Sardiniensem.* Σαρδόνιον.

Pag. 392. verf. 2. *Pamphylium.* Ald. *Pamphylicum.* Arist. Παμφύλιον.

Ibid. *Aegaa.* Eadem, *Regia.* quod falsum esse, arguit Aristoteles.

10 *Scythicum & Hybernum fretum.* Eadem, *Scy. & Hiberum fretum.* Aristoteles quidem: ὑπὲρ τοὺς Σκύθας καὶ Κελτικὴν.

14 *Albion & Ierna.* Si Aristotelem sequamur, scribemus, *Albium.* nam apud eum, τὸ Αλβίον. Sed apud Stephanum est, Αλβίων: apud Ptolemæum, Αλουίων. Iernam verò quam noster, & Aristoteles Stephanusque Ἰέρνην vocant, Ptolemæus Ἰουερνίαν: Plinius Hiberniam appellant.

24 *Accipimus.* Ald. edit. *accepimus.*

30 *Vsque ad ora Nili.* Μέχρι Νείλου στομάτων.

Pag. 393. verf. 2. *Eas habendas.* Aut scribendum est, *eum habendum*, aut emendandum, *insulas habendas.* enim Aristoteles: Καὶ τὰς νήσους, οἱ μὲν, ἐξαιρέτους ποιοῦσιν. οἱ δέ, συζευγνύμενοι ταῖς γείτοσιν ἀεὶ μοίραις.

7 *Quæ terrenis reluctationibus.* Malim, *eructationibus.* Aristoteles: Τούτων δὲ ἡ μὲν, ξηρὰ καὶ καπνώδης, ἀπὸ τῆς γῆς ἀποῤῥέουσα.

8 *Altera humida & egelida.* Ald. *gelida.* Porrò Aristoteles: ἡ δὲ, νοτερὰ καὶ ἀτμώδης. Ouidius:

Et gelidum Borean, egelidúmque Notum.

Egelidus, id est, parum gelidus, vel non gelidus. nam particulam E minuendi eam vim habere scribit in II. Georg. Seruius; vbi aliâs legi notat,

Plantis eduræ coryli nascuntur, ——

id est, quasi non duræ: vt paulo post, Enodes trunci, id est sine nodis. Nec nos mouebit idem Grammaticus de hac sententia, contrarium dicens lib. VIII. Æneid. ad illud:

Vt procul egelido secretum flumine vidit.

Nam pro nobis etiam Catullus:

Iam ver egelidos refert tepores.

Et elegantissimus Medicorum Corn. Celsus lib. IV. *Vinum austerum, meracum: per æstatem frigidum, per hyemem egelidum.*

21 *Denset.* Se denset, densetur. Lucretius lib. I.

Nec tal

Nec tali ratione potest denserier aër.

Virgilius Georgic. 1.

—— Iupiter humidus astris

Denset, erant quæ rara modò, & quæ densa relaxat.

Notandum verbum, Densere. quod sæpius apud eumdem Virgili. & locus Aristotelis: Ὄμβρος δὲ γίνεται μὲν κατ' ἐκπιεσμὸν νέφους εὖ μάλα πεπυκνωμένου: id est, Denientis.

24 *Nubium conditionibus.* Modius rescribit, *nub. coitionibus.* Ego malim, *conflictionibus*, & ab Aristotele iuuari putem: cuius verba iam iam dedi. post quæ consequenter additur: Διαφορὰς δὲ ἴσχει τοσάσδε, ὅσας ἂν ἡ τοῦ νέφους θλῖψις. Sed certissima elegantissimi Lipsij coniectura, *conlisionibus*, Aristotelisque auctoritate etiam nixa.

Pag. 394. vers. 3. *Tunc dicis.* Ald. *tunc dictis.*

15 *Terrigenæ.* Ἀπόγειοι.

18 *Qui ruptis nubibus.* Hæc omnia vsque ad *Nunc nomina*, &c. nequaquam satis integra vel sana videntur: nec mederi quidquam possumus. Sed pro iis en tibi Aristotelem: Οἱ δὲ κατὰ ῥῆξιν νέφους γινόμενοι καὶ ἀνάλυσιν τοῦ πάχους πρὸς ἑαυτοὺς ποιούμενοι, ἐκνεφίαι καλοῦνται· μεθ' ὕδατος δὲ ἐκραγέντος ἀθρόως, ἐξυδρίαι λέγονται. Ad quæ proculdubio hoc loco noster respexit, & inde fortassis restitui potest. Quod qui faciet, non paruam à me inibit gratiam.

21 *Presse agit* Bas. 1. Rom. Ven. Ald. *præsagit.*

23 *Fauorinus, non ignobilis Sapiens.* Apud Gellium lib. II. cap. XXII. nec putem aliud eius super hac re extitisse scriptum: sed hæc omnia quæ posthac de Ventis disseruntur è Noctibus Atticis petita ab ipso Apuleio, aut potius à studioso quodam ad marginem olim adiecta, pòst ab aliis in contextum admissa. Sed & Fauorinus hic ab Aristotele quædam mutuatus est. quod, qui conferet videbit.

27 *Iisdem semper regionibus.* Ald. *easdem per regiones.*

32 *Idem.* Eædem editiones *qui.*

Pag. 396. vers. 1. *Hinc* αἰθρηγενέτην Scribo, *hunc* αἰθρηγενέτην, &c. Gellius: *Eumque propterea quidam dicunt* αἰθρηγενέτην *ab Homero appellatum.*

3 *Tertium ventum.* Apud Gellium: *Tertius ventus, qui ab Oriente hyberno*

hyberno spirat Vulturnum Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον.

8 *Id est.* Non sunt hæc in Aldin. edit.

24 *Cum loquare*, &c. Verba Catonis apud Gellium.

26 *Nubium præstigiis.* Vet. editiones, *præsagiis.* post: *Eorum quæ huiusmodi præstigias nostris inferunt oculis.* Hic iterum Aristotelem sequi incipit.

17 *Halysis.* Videtur legendum, *Halos.* Nam ex Aristotele hæc omnia, qui sic scribit: ῥάβδος δέ, ἐστὶν ἶρις ὁ ἔμφασις εὐθεῖα. ἄλως δέ, ἐστὶν ἔμφασις λαμπρότητος ἄστρου περίαυγες. διαφέρει δὲ ἶρις, ὅτι, ἡ μὲν ἶρις ἐξεναντίας φαίνεται ἡλίου τε καὶ σελήνης. ἡ δὲ ἄλως, κύκλῳ παντὸς ἄστρου.

30 *Genera.* Deesse quid hic videtur, & ab Apuleio olim scriptum, *Sunt & alia genera imaginum, quæ*, &c. nam Aristoteles: Πολλαὶ δὲ καὶ ἄλλαι φαντασμάτων ἰδέαι θεωροῦνται, λαμπάδες τε καλούμεναι &c.

33 *Nihil horum quippe* ***. Hic etiam tale quid deest: vt, *immobile esse, pristinis libris proditum est.* quemadmodum loquitur suprà Metamorph. lib. IX. nam proculdubio Aristotelica illa interpretari volebat: Οὐδέποτε γὰρ τι τούτων ἀεὶ φανερὸν ἱστόρηται καταστηριγμένον.

Pag. 398. vers. 5. *Prætereuntes aquas vaporant & producunt*, &c. Postrema editio Bas. *Prætereunt. aq. vap. & produnt longinquitatem flammæ, cum tep. aq. redd. viciniam cum ferventiores.* Veriorem scripturam elige ex Aristotelicis istis: Ἔνιαι δὲ ὑπὸ γῆς ἤδη, πλησίον πηγαίων ὑδάτων, θερμαίνουσι ζῶντα καὶ τὰ μὲν, χλιαρὰ τῶν ναμάτων ἀνιᾶσι. τὰ δέ, ὑπέρζεστα, τὰ δέ, εὖ ἔχοντα κεράσεως.

10 *Eorum religione.* Emendem, *Deorum religione.*

19 *Antistites denique ipsos feminimos esse.* Num, *Antist. deniq. ipsos in viuis esse:* id est viuere adhuc? an potius, *Antistites seminiros*, scribas, & Deûm matris emasculatos illos sacerdotes intelligas? Varro Eumenidibus: *Nunc seminiri teretem comam volantem iactant tibi Galli.*

21 *Ad supernasem per sua ora tollentes.* Fortè, *ad superna semper sua ora toll.* quod verisimile videtur. nam ne vna littera immutata: & ea quæ sequuntur id cõprobare videntur.

22 *Et inferiora.* Fortè, *etiam inferior*, vel, *inferiore*, vel, *inferioris.*

24 *Continerent solida terrarum.* Sripserim, *concuterent sol. terr.* Enim Aristoteles: Πολλάκις δὲ καὶ συγγενὲς πνεῦμα ἀνέκραγεν ἐν γῇ παρεξωσθὲν εἰς μυχίους σήραγγας αὐτῆς, ἔξεδρον γενόμενον ἐκ τῶν οἰκείων τόπων, πολλὰ μέρη συνεκράδανε. πολλάκις δὲ πολὺ γενόμενον ἔξωθεν, ἐγκατεκλείσθη τοῖς ταύτης κοιλώμασι, καὶ ἀποκλεισθὲν ἐξόδου μετὰ βίας αὐτὴν συνετίναξεν ζητοῦν ἔξοδον ἑαυτῷ, καὶ ἀπειργάσατο πάθος τοῦτο, ὃ καλεῖν εἰώθαμεν σεισμόν.

29 *Epiclinta.* Sic emendaui, Aristotelem secutus. Vulgauerant passim, *Epedita.*

32 *Rhecta nominari.* Lege, *nominati.* Ῥῆκται καλοῦνται.

Pag. 399. vers. 1. *Nonnulla canum.* Ex Aristotele videtur scribendum, *canum.* scribit enim: τούτων δὲ, οἱ μὲν, καὶ πνεύματα περιφλοισβάλλουσι: οἱ δὲ πίπτουσι· οἱ δὲ πηλόν. Sed non aliter in Veneta Aldinaque editione.

2 *Sulcantes.* Vet. Edit. *saltantes.*

8 *Progreditur.* Eædem, *fertur.*

11 *Sinus cæli.* Eædem, *sinus cæsi.* Pro altera illa lectione magis stat Aristoteles: Χάσματά τε γὰρ γίνεται θαλάσσης, καὶ ἀναχωρήματα πολλάκις, καὶ κυμάτων ἐπιδρομαὶ, ποτὲ μὲν, ἀντανακοπὴν ἔχουσαι· ποτὲ δὲ, πρόωσιν μόνην, ὥσπερ ἱστορεῖται περὶ Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν.

27 *Adulescentum.* Venet. *adulescens*: Rom. Bas. 1. Aldin. *adulescentes.*

Pag. 400. vers. 27. *Adacta est fateri concordia.* Mendis plusculis infectus hic locus. quas eluere tentabam sic, *conata est facere concordia*: vel, *adacta est facere conc.* Certè simile quid reponi suadet Aristoteles: Καὶ μία διαλαβοῦσα σφαίρας ἐπιφανεία, τὰς τε ἐναντιωτάτας ἐν αὐτῷ φύσεις ἀλλήλαις ἀναγκάσασα ὁμολογῆσαι, καὶ ἐκ τούτων μηχανησαμένη τῷ παντὶ σωτηρίαν.

Pag. 401. vers. 1. *Deferre.* Ald. *differre.* Num, *adferre?*

2 *Omnia parentis.* Scribendum, *omnia parientis*: vel, *omnium parentis.* τοῦ πάντων γενετῆρος.

11 *Erroris.* Venet. Bas. 1. *temporis.*

12 *At quam pulcrè &c.* Sic reposuimus. malè vulgò, *Atque pulcrè.* Adstipulatur Aristoteles: Τίς δὲ γένοιτ' ἂν ἀψεύδεια τοιάδε, ἣν ἵνα φυλάττουσιν αἱ καλαὶ καὶ γόνιμοι τῶν ὅλων ὧραι, θέρη τε καὶ χειμῶνας ἐπάγουσαι τεταγμένως, ἡμέρας τε καὶ νύκτας, εἰς μηνὸς ἀποτέλεσμα καὶ ἐνιαυτοῦ.

18 *Hic animalium.* Bas. 11. *Hic causa animalium.* Fortè, *Hic*

cuncta

cuncta animal. vel, *Hic autem animal.*

22 *Illis statutis cursibus.* Corruptus hic locus, cui illa Aristotelis respondent: τούτῳ καὶ αἱ παράδοξοι νεοχμώσεις πλαγμένας, ἀπόπλουν [?]. [*tiuntur.*

23 *Inter se ventorum prælia cientur.* Vet. edit. *inter se concu-*

24 *Disiectis nubibus.* Eædem, *directis.* Sed potius legerim, *dissectis nubibus.* Sic eleganter restituere accepimus V. C. Erricum [Me]mmium Plauti locum Amphitruone:

Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum conseci.

quem edunt passim, *cælum consequi.*

25 *Micant ignes, inde.* Vet. edit. *micant ignes, imbres.*

27 *Viridantibus comis cæsariatam.* Φυτοῖς κομῶσαν παντοδαποῖς.

30 *Nec seculis debilitari excussam.* Bas. 1. Ven. *nec secundis excussam:* Ald. Bas. 11. *nec seculis debilitari excussam.* Aristot. τὴν ἀγήρω φύσιν ὁμοίως τηρεῖ.

31 *Fætibus.* Vet. edit. *fæcibus.*

Pag. 402. vers. 1. *Ad omnem salutaria sunt.* Lego, *ad omnia salutaria sunt.* Aristoteles: ταῦτα δὲ πάντα ἔοικεν αὐτῇ πρὸς ἀγαθοῦ γινόμενα, τὴν δι' αἰῶνος σωτηρίαν παρέχειν.

8 *Et brumalis austeritas terrestrium viscerum.* Vet. editiones, *Et brumalis austros fauonius ac terræ terrestriumque viscerum.* Aristot. Καὶ μὴν, αἱ φλόγες μὲν, τὸ παγετῶδες πεπαίνουσιν· οἱ πάγοι δὲ, τὰς φλόγας ἀνιᾶσι.

14 *Indigens quippe videbitur oratio de Mundo disputantibus.* Vet. edit. *Indigens quippe orationis huius videbatur de mundo reputantes.* Sed scribo totum locum, *Indig. q. videbitur oratio de M. disputantibus; ni, etsi minus curiosè,* &c. Aristoteles: Πλημμελὲς γὰρ περὶ κόσμου λέγοντας, εἰ καὶ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν, τὸ τοῦ κόσμου κυριώτατον παραλιπεῖν.

17 *Vetus opinio est,* &c. Sic rectè hæc à nobis distincta, nam Arist. ἀρχαῖος μὲν οὖν τις λόγος καὶ πάτριός ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ἐκ θεοῦ τὰ πάντα, &c.

31 *Complectatur.* Venet. Bas. 1. *circumplectitur.*

Pag. 403. vers. 10. *Quam rem rectius atque honestius sic arbitrari.* Rom. Venet. *Quoniam tamen rectius & honestius sic arb.* Bas. 1. *Quoniam rectius & honest. sit arbitr.* Scripserim ego, *Quam ob rem rectius est atque honestius, sic arbitrari,* &c. Et pòst vbi scribitur, * *est proximus* * nihil putarim deesse; sed

 scriben-

ſcribendum, *Et illis qui longiſsimis ſeparantur & proximis.* Quæ omnia Ariſtoteles ſi non vera, ſaltem veriſimilia facit. ait enim: Κρεῖττον οὖν ὑπολαβεῖν ὃ καὶ πρέπον ἐστὶ καὶ θεῷ μάλιστα ἁρμόζον, ὡς ἡ ἐν οὐρανῷ δύναμις ἱδρυμένη, καὶ τοῖς πλεῖστον ἀφεστηκόσιν, ὡς ἔνι γε εἰπεῖν, καὶ σύμπασιν αἴτιος γίνεται σωτηρίας, &c.

20 *Nihil enim poſſunt æquius facere.* Baſ. 1 1. *fuſcioris quoque poſsint nihil obſequiis facere.* Neutra lectio abſque mendo eſt. quod iam mihi tollére non datur. Tentabam aliquando, *Nihil enim poſſunt ex æquo facere.*

21 *Exemplum quale ſit iſtud, intellige.* Vetuſtiores editi: *exemplo vt intelligi poſsit.*

26 *Notitiam oris.* Ita emendaui. Scribebatur antè, *nemoris.* Pro me Ariſtot. παντὶ ἀόρατος.

29 *Lumina,* Reſcribendum, *limina.*

Pag. 404. verſ. 2. *Aures regiæ & Imperatoris oculi.* Hæc non ita in Ariſtotele. Sed de his Iul. Pollux lib. 11. cap. XXXVII. Ἐκαλοῦντο δὲ κυρίως ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως. οἱ τὰ λεγόμενα διαγγέλλοντες, καὶ τὰ ὁρώμενα. ἀπὸ δὲ τούτων τὸ ὠτακουστεῖν πεποίηται.

5 *Otacuſtarum.* Vet. edit. excepta Ald. *prædictorum.* Ariſt. καὶ ὠτακουσταὶ λεγόμενοι. Adde quæ iam iam ex Polluce ſuprà deſcripſimus.

9 *Domibus & muneribus.* Emendo, *donis & munerib.* Ariſtot. δώρων τε ἀποδεκτῆρες.

16 *Specularum incenſores.* Correxerim, fortè benè, *ſpec. inſcenſores*: vel, *inſpectores.* Φρυκτωρίαν τε ἐποπτῆρες.

18 *Scito opus.* Ald. *ſcitu opus,* Baſ. 1. Rom. Ven. *cito opus.*

27 *Horum enim cura.* Malim, *horum cum cura ſal.* Ariſtotel. αἴτιοί τε γίνονται τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς σωτηρίας.

Pag. 405. verſ. 9. *Sed prima remiſsiore admodum data.* Certum meo animo, ſcribere: *Et prima remiſsione ad motum data.* enim ex Ariſtotele, pænè ad verbum: Καὶ τοῖς τῆς πρώτης οἷον ἐνδόσεως εἰς κίνησιν μίαν γινομένης.

21 *Atque vno ſinu.* Marg. Baſ. 1 1. *atque vbi ſimul*: id eſt ſimul atque, ſtatim vbi.

26 *Deciſionéque.* Rom. Baſ. 1. *denſionéque.*

29 *Communis Cyllenius ſtella.* Lego, *comis Cyll. ſtel.* Compendium, cōis. quod peperit errorem.

Pag.

Pag. 406. verſ. 1. *Stellarum chorus.* Sic rectè. Ariſtotel. *Ἁρμονία συναδόντων καὶ χορευόντων κατὰ τὸν οὐρανόν.* Collegi hanc in rem exempla aliquot ſuprà ad lib. VI. Metamorph.

8 *Nam cùm cælum confixum.* Ald. & Baſ. II. Aliæ, *Nam cælum confixit, ut.*

10 *Sol quidem contuens ortu ſuo.* Propius ad Ariſtotelicam ſententiam accedit lectio Baſ. II. & Ald. *Sol quidem omnituenti ſuo;* ſi quidem ea omnino recta: *περιέρχεται δὲ διττὰς πορείας ὁ παμφαὴς ἥλιος. τῇ μὲν, ἡμέραν καὶ νύκτα διορίζων, ἀνατολῇ καὶ δύσει.*

16 *Emicationéſque ſiluarum.* *Δένδρων ἐκφύσεις.*

22 *Propalam ſæpe conſectas.* Num pótius, *conſpectas?* vt videtur velle Ariſtoteles: *ποτὲ μὲν, ἀφανιζομένη. ποτὲ δὲ φαινομένη. μυρίας ἰδέας ἀναφαίνουσά τε καὶ πάλιν ἀποκρύπτουσα ἐκ μιᾶς ἀρχῆς.*

29 *Velites executione adornant.* Baſ. 1. Rom. *Milites.* Margar. poët. *velites executionem adornant.* Quod certè melius.

31 *Cunctus exercitus.* Eadem Margar. *tantus exerc.*

Pag. 407. verſ. 2. *Omnibus.* Rectè Ald. Reliqui, *omnes.*

3 *Nec tamen,* &c. Ante hanc periodum inſeruntur quædam alia in Aldino exemplari, nempe: *Ceterùm ea quæ vel cælo oculis aduertimus, & aerem ficti ex aqua etiam illa ficti credenda ſunt, cuius tutela Mundi huius huius & cura eſt.* Quæ quid ſibi velint, neſcio: tamen etiam in Margarita poëtica citantur ex hoc libello.

9 *Momentis.* Forrè, *monumentis.* nam Ariſtotel. *ἀόρατος ὢν, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ὁρᾶται.*

13 *Quæ ad manſuefaciendos homines inuentæ ſunt.* Rom. Baſ. 1. *quæ vi faciente inuentæ ſunt.* Ven. *inuentæq; ſunt.*

15 *Non otioſis.* Veteres edit. *accitis.*

16 *Aſperitate.* Ald. *aſperitates.*

22 *Veſtigiis ſit.* Rom. Ven. Baſ. 1. *vi ſit.*

27 *Πάνθ' ὅσα τ' ἦν.* Sic etiam hic verſus primus eſt apud Ariſtotelem; quem idem Metaphyſicor. lib. II. cap. IV. paullò aliter citat, adque materiam qua de agit accommodat.

31 *Oris ſimilitudinem.* *Oris ſui ſimilitudinem.* *τὸ ἑαυτοῦ προσώπου ἐντυπώματα.*

Pag. 408. verſ. 4. *Et terræ contagionibus.* Edit. veteres,

cum rerum contag. Aristotel. πλὴν ὅτι μέσος ὤν, ἔνθα ἡ γῆ τε καὶ ὁ θολερὸς οὗτος τόπος.

20 *Sublimen candens.* Vulg *sublimè candens*, vt etiam passim apud Ciceronem legitur. Sed secuti sumus correctionem principis eruditiorum Ios. Scaligeri, qui ita, vt exprimi curauimus, in veteribus libris esse testatur; & ex Propertio notat:

At nullo teritur dominæ sublimine amor, qui *Restat.*

Eleganter igitur Ennius Cælum, Sublimen candens vocat: quæ dictio à Limine composita. vnde & suam notionem accipere debet.

28 *Námque immodicis tremoribus terrarum dissiluisse humum.* Locus hic totus vsque ad, *In quo periculi vertice, &c.* citatur B. Augustino lib. IV. cap. 11. de Ciuit. Dei. è quo meliores aliquot vulgatis lectiones hausimus, quas etiam exprimi iussimus. Sic hîc pro, *dissiluisse humum*, male editiones aliæ, *dissoluisse humum*, hactenus habuerunt.

32 *Aduenis fluctibus.* Eleganter, ex eod. August. Vulgò antè, *aduersis fluctibus.*

Pag. 409. vers. 6. *Per decliuia, incendio diuino, torrentis vice.* Sic hic locus ex eodem D. August. restitutus. vulgabatur, *Diuino modo per decliuia currentis vice.* Sed etiam iamdudum Canterus noster, *torrentis vice*, legendum coniecit.

10 *Volucri clade.* Num, *lubrica clade?*

13 *Inerant boni baiuli.* Malim, *in quo erant bon. ba.* Adi Aristotelem.

16 *Dux in vrbe, dux in exercitu.* Scribendum, *lex in vr. d. i. e.* ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμών. Aristoteles.

25 *Principia milites frequentabunt.* In quibus iis ab Imperatore, aut Tribuno ius reddebatur. Quintilianus Declamat. cui titulus, Miles Marianus: *Sed neque hoc Roma parens, nec signa militaria, aquilæq; victrices, nec tua, summe Imperator, diuina virtus sinat, vt tua quoque sententia quisquam vir & Romanus & miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Latius etiam de hoc, si bene memini, Lipsius noster ad Annales Taciti scripsit.

27 *Ad consensum publicum*, Lego. *ad consessum public.* Aristot. βουλευταὶ δὲ καὶ ἐκκλησιασταί, εἰς συνέδρια τὰ προσήκοντα.

28 *Ad Minutiam frumentatum.* Quod Aristoteles, ex Atheniensium moribus: Καὶ ὁ μὲν τις εἰς τὸ πρυτανεῖον βαδίζει σιτησόμενος. De Minutia frumentaria monuerunt dudum viri docti.

29 *Reus ita purgandi se necessitate*, &c. Scribe: *Reus ita purgandi se necessitate, ut iectandi studio accusator venit. ille moriturus*, &c.

31 *Hic ad conuiuij repotia & vespertinus comissator aduentat.* Laudat paullò aliter Ios. Scaliger ad V. Manil. sic: *Hic ad conuiuium, & repotia vespertinus comes satur adu.*

33 *Et dies festi.* Seneca lib. I. de Tranquillitate vitæ: *Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum.* Per hos dies festos publicè passim agebantur Epulæ, agebantur Ludi. Liuius lib XXIV. *Per lasciuiam ac iocum ita ludibundi Beneuentum rediere; ut ab epulis per celebrem festúmque diem actis, non ex acie reuerti viderentur.* & lib. XXXIX. *Non est res qua erubescam pater, si die festo inter æquales largiore vino sum usus.* Polybius apud Suidam: Μαθὼν δ' ἐξ αὐτομόλων διασαφούντων ὅτι ἑορτὴν ἄγουσι πάνδημον, καὶ τοῖς σιτίοις λιτοῖς χρῶνται διὰ τὴν σπάνιν, τῷ δὲ οἴνῳ δαψιλεῖ, ἐπολιόρκει. In hos sæpius inuecti veteres patres. D. Augustinus lib. de Pastoribus: *Et festa ista, quæ celebrantur per vniuersas ciuitates in lætitia conuiuantium, & publicis mensis seipsos, ut putant, iucundantium, reuera magis perdentium, ite, celebrate.* B. Ambrosius Epistolarum lib. IV. *Vides quemadmodum conuiuia gentiles adornent, festa aduuntient; sed ea piis mentibus infestiora sunt: quia iis plerique decipiuntur, dulcibus inescantur epulis, capiuntur saltantium choris.* Hinc intelligendus Scæuola, dum scribit, certum pondus argenti festorum dierum nomine præstari cuiquam solere. L. XIX. infi. D. de Annu. legat. nam ad sumptus Ludorum, Epularumque omnino eum respexisse, verisimile est. Sed & eò fortassis etiam pertinet locus Modestini: *Annuam pecuniam ad ludos ciuitati reliquit, quibus præsidere heredes voluit.* L. VI. tit. eod. Et hinc etiam clarum, quid apud Vlpianum esse possit, *alibi Festos dies celebrare.* L. XXVII. D. ad Municipal. Sed hæc fortassis notari commodius alibi poterant. [*funditur.*

Pag. 410. v. 2. *Libatione profunditur.* Malim legere, *libat perfunditur.*

5 *Videásque illam ciuitatem,* &c. Eleganter expressit versus Græcos, itidem elegantissimos, & ex Aristotele dignos hîc etiam adscribi:

Πόλις δ᾽ ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
Ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων.

17 *Platani, vt ait poëta.* Ὡς φησὶν ὁ ποιητής, τάπε, ἄκαρπα μὲν, ἄλλας δὲ παρεχόμενα χρείας, πλάτανοι, καὶ πίτυες, καὶ πύξοι, Κλῆθρηντ᾽, αἴγειρός τε, καὶ εὐώδης κυπάρισσος.

27 *Et iam imbri:itor.* Lege, *etiam imbricitor.*

29 *Amicalémque.* Baſ. 1. *amicabilémque.* Glossarium vetus: *Φιλικὸς, Amicabilis.* Plautus: *Mihi date operam amicabilem.* Sidonius Apollinaris lib. 1. Epistol. *Qui in eum licet stimulis inimicabilibus excitentur; scaenis tamen amicabilibus deputantur.* B. Augustinus lib. XIX. de Ciuit. Dei: *Interdicat amicabilem societatem, vel interdicat affectum omnium humanarum necessitudinum.* vbi etiam est cùm legas, *amicalem.*

PETRI COLVI
IN LIB.
ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
NOTÆ.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ SIVE DE SYLLOGISMO CATEGORICO. Partem huius libelli vulgauit ante annos octuaginta Ioannes Sichardus in opere cui index, *Disciplinarum liberalium orbis,* &c. vbi etiam ei solummodo titulum dat, DE SYLLOGISMO CATEGORICO. Nos duplicem posuimus. quorum prior ex Isidori & scripti exemplaris fide est: posterior omitti debuisse etiam non videtur. Nam sic in Ms. *Incipiunt Peri ermeniæ Apuleij.* & ad calcem, *Periermeniæ Apuleij expliciunt, in quibus continentur categorici syllogismi.* Isidorus: *Has formulas Categoricorum syllogismorum qui plenè nosse desiderat, librum legat qui inscribitur* ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΙΑΣ *Apuleij.* Sed & Io. Picus Mirandula in Epistolis, ad Hermolaum Barbarum, scribit

in manus

in manus suas incidisse Apuleij Fragmentum de Interpretatione: Opus, inquit, eruditum, & quod Apuleij planè esse cognoscas. pòst quærit, num alibi integrius exstare ipse sciat. Ceterum exemplar scriptum quo à Clarissimo doctissimoque viro Francisco Nansio vsi sumus, vetus sanè satis fuit, at non ex omni parte emendatissimum. Sed simile, etiam Apuleio adscriptum, exstare scimus Lutetiæ Parisiorum apud humanissimũ eruditissimumque virum Nicolaum Fabrum consiliarium Regium. è quo fortassis corrigi hic quædam possent, quæ corrupta num esse pati debemus. Sed nos id quod in manu nostra fuit præstitimus. A Sichardo libelli huius partem olim editam idem Nansius indicauit. è cuius exẽplari omnes variantes lectiones, bonas malas, ad marginem libri sui quam diligentissimè & fidelissimè annotarat. Sed & ipsam Sichardianam editionem posteà nobiscum quam benignissimè communicauit.

Pag. 413. vers. 8. *Quod philosophiam.* Sic rectius à Sichardo editum, quàm in Ms. *quam philos.*

14 *Vt Imperandi, vel Narrandi,* &c. Hæc omnia ampliora hîc & ordine alio, quàm in Sichardiana editione. quod è comparatione patebit.

15 *Fouendi.* Lipsius malit, *Vouendi.*

16 *Odiendi.* Sichard. *obediendi.*

17 *Contemnendi.* Ibidem, *contendendi.*

18 *Voluptatem afferendi.* Ibid. *voluntatem adserendi.*

20 *Vsitata nonè* **. Deest hîc, *proferre,* aut simile aliud; vt in describendo etiam Nansius obseruarat, & plerasque correctiones ad marginem annotarat. Eadem sententia Philostratus ad Aspasiam: Σαφῶς ἑρμηνεύσομεν καὶ ἔξω ἐντελείας, ἣν τῶν νοηθέντων τὰ μὲν κοινὰ καινῶς τὰ, δὲ καινὰ κοινῶς φράζομεν. Quem locum indicauit nobis vir eruditissimus Bonauentura Vulcanius, conciuis meus.

26 *Protasin.* Sichard. ὑπόστασιν. & paulò post: *Propensionem.* Vide Aristotelem Topicis.

32 *Vt, Aiax qui regnat.* Sichard. *Vt si dicas: Qui regnat.* Scriptura vetus est quam dedimus. è qua etiam scribebat Nansius, *Vt si aias, Qui regnat.*

23 *Viro currat*. Baſ. 11. marg. *vir occurrat*.

31 *Comperari*. Scripſerim cum Lipſio, *comparere*.

Pa. 381. v. 5. *Vt Dij voluere*. Hinc probemus, Plauti Mil.

Vbi ſumus prouecti in altum, id quod Dij volunt,
Capiunt prædones nauem illam vbi vectus fui.

rectè emendatum eidem Lipſio noſtro.

10 *Externaſſe*. Reponendum putamus, *exterminaſſe*, id eſt, exheredaſſe, è teſtamento eieciſſe.

15 *Obſternit*. Placeret magis, id quod etiam doctiſſimum Modium noſtrũ velle video, *ſubſternit*. Tertul. de Spectaculis: *Quibus viles animas feminæ aut illi etiam corpora ſua ſubſternunt.*

26 *Si puerum*. Potius, *ſi puero*.

30 *Patientem*. Eſt qui legat, *parentem*.

Pag. 382. verſ. 6. *Vt puer, honeſtè*. Num rectius, *moleſtè?* Certè maiori cum moleſtia pueri, quàm illi qui maiores ætate, docentur.

12 *Me adiuuante donata*. Non æquè bene poſterior Baſil. edit. *me aduitente don*. Infrà: *Qui ibi contumelias dixit, &, adiuuante patruo, fecit.* 33 *Quis enim*. Marg. Baſ. 11. *Quinus enim*.

Pag. 383. verſ. 1. *Priuigno recuſaſſet*. Eadem, *priu. non recuſ.*

30 *Qui ibi*. Certum ſcribi debere, *Qui tibi*.

Pag. 384. verſ. 11. *Potuit exorare*. Lego, *poterit exor.*

20 *Pro eo agello tributum dependi*. Tributa pro prædiis & fundis pendebantur. L. XLII. D. de Pactis. L. XXX. D. de Vſufr. leg. Sidonius Apollinaris lib. VI. Epiſtolar. *Vt debitum glebæ canonem non petatis; tantum lucelli præſtitum ſibi computat, peregrini hominis vt cenſus ſic animus anguſtus, ac ſi in patrio ſolo ruſticaretur.*

22 *Coruinus Celer*. Paulò poſt: *& Coruini Clementis*. Vtrũ rectius

Pag. 385. verſ. 12. *Sanum*. Fortè, *ſcæuum*. Pro, *prauum*, etiam vulgò, *paruum* legas.

33 *Dentes ſplendidos*. Scribo cum Lipſio, *dentes ſplendidas*.

Pag. 386. verſ. 3. *Is eſt*. Immò, *ea eſt*. [rendum.

4 *Dotalem*. *Dotales*, fortè ſcribendum & ad tabulas refe-

9 *Si cum ſeptem pœnis*. Deſperatus locus. Legendum videbatur, *ſi conſeptus*, vel, *circumſeptus pinnis*. Sed aliud quid aptius quærat alius. Feci, nec reperire potui.

12 *Proconſulibus*. Ven. Rom Ald. *proconſule*.

PETRI

PETRI COLVI IN LIB. DE MVNDO NOTÆ.

PAG. 387. verſ. 16. *Condiſcere ac docere.* Ita melius, quàm vt quædam edit. *conducere ac docere.* Nam Ariſtoteles de Mundo: Ἀλλὰ δὲ συγγενεστάτην ἑαυτῇ καὶ μάλιστα πρέπουσαν ἐνέμισεν εἶναι τὴν ἐκείνων μάθησιν. Ad quæ noſter reſpexit. qui ſæpius verbatim è libello illo multa trãſtulit elegantiſſimis & ſignificantiſſimis verbis; ita vt nobis eſſe poſſit, cum Græca Latinis reddere inſtitutum, vnicum & optimum, ad quod orationem noſtram formemus & effingamus, exemplar.

18 *Nam cùm homines Mundum eiuſque penetralia adire non poſſent.* Veteres edit. *Nam cum Mundi pen. homines ad. non poſſ.* inter quas tamen Aldina, *Nam cum Mund. eiuſq. pen. corpore adire non poſſet.* Quam ſcripturam poſcere videtur Ariſtoteles: Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν τῷ σώματι εἰς τὸν οὐράνιον ἀφικέσθαι τόπον, καὶ τὴν γῆν ἐκλιποῦσαν, τὸν οὐράνιον ἐκεῖνον, &c. quæ digna conferri cum hoc loco. Non enim omnia iſtinc deſcribere propoſitum eſt nobis: ſed ea dumtaxat quæ vel ad veriorem hîc lectionem adfirmandam, vel dubiam confirmandam facere viſa ſunt. Eleganter opponuntur hîc autem Corpus & animus.

23 *Cogitationibus viderant.* Baſ. 1. *cognitionibus vid.* Sed Ariſtoteles: Καὶ τὰ πλεῖστον ἀλλήλων ἀφεστῶτα τοῖς τόποις, τῇ διανοίᾳ συνεφρόνησε.

29 *Complecti.* Rom. *complecti:* Baſ. 1. *complexi.*

Pag. 388. verſ. 1. *Penetralia Coryci.* Veteres pleræque edit. *Cirrhi:* Ald. *Cyrrha.* Ariſtoteles Κορύκειον ἄντρον dixit. De quo apud Pauſaniam.

20 *Immobilem.* Veter. edit. *incontingibilem.* Ariſtoteles, ἀκίνητον.

27 *Intermino lapſu.* Eædem, *intimo lapſu,* Ariſtot. verò: Μιᾷ περιαγωγῇ ἐν κύκλῳ συναναχορεύει πᾶσι τούτοις ἀπαύστως δι' αἰῶνος.

29 Ipſum

29 *Ipſum tamen.* Ald. *eam tamen.* cui videtur adſtipulari Ariſtoteles: στερεὰ μένοντα καὶ συνέχοντα τὴν σφαῖραν.

Ibid. *Diurna machinatio.* Baſ. 1. Ven. Rom. Ald. *diuina.*

31 *Materiam comprehenſam.* Eædem vet. edit. *mater. ſolam.*

33 *Axis eſt dictus.* Eædem, *axis eſt ductus.* ἣν τινες ἄξονα καλοῦσι.

Pag. 389. verſ. 5. *Stellaq́ue cæligera.* *Cæligera* in veterib. edition. non erat. nec Ariſtoteles aliter, quàm: Οὐρανοῦ δὲ καὶ ἄστρων. Cælum potius ſtelligerum dicas, quam Stellas cæligeras. Sed fortaſſis aliud quid reponendum.

7 *Incenſus.* Vet. edit. malè, *intenſus.* Ariſtoteles: Οὐχ ὥς τινες διὰ τὸ πυρώδη εἶναι, αἴθεται.

21 *Deorum illuſtres.* Adde vocem ex Romana Venetaq́ue edit. & ſcribe, *Deorum nominibus illuſtres.*

23 *Illius orbis, qui Inerrabilis dicitur.* Sic benè Ariſtoteles: Ὑπὸ τῆς τῶν ἀπλανῶν σφαίρας περιειλῆφθαι.

26 *Pyroëis.* Vt apud Ariſtot. πυρόεις. Vet. edit. *Pyroentis.* Baſ. poſt. *Pyro.*

Pag. 390. v. 2. *Immutabilis regio.* Ro. Baſ. 1. *immut. origo.*

4 *Ætheris.* Aldina edit. *ætherius.*

14 *Luce veſtitur.* Sic emendaui & malè vulgari arbitratus ſum, *luce veſcitur.* Virgilius:

Largior hic campos æther & lumine veſtit
Purpureo: Solémque ſuum, ſua ſidera norunt.

Arnobius lib. 1. *Siderum Sol princeps, cuius omnia luce veſtiuntur atque animantur.* Tertullianus: *Æqualitas enim circunfuſi aëris pari luce veſtiens angulos.* Ariſtotelica è quibus hic totus locus: Ἑξῆς δὲ ταύτης ὁ ἀὴρ ὑποκέχυται, ζοφώδης ὢν, καὶ παγετώδης τὴν φύσιν, ὑπὸ δὲ κινήσεως λαμπόμενος ἅμα καὶ διακαιόμενος, λαμπρότερός τε γίνεται καὶ ἀλεεινός.

16 *Imbribus.* Baſ. 11. marg. *nimbis.* Ariſtoteles: Καὶ ὄμβροι καταῤῥάσσουσι.

23 *Erroribus terrenis.* Ita malui, quàm quod in vet. edit. eſt, *exterioribus terris.* Ariſtoteles: Τοῖς μὲν ἀνὰ γῆν ἐλιττομένοις. τοῖς δὲ ἀνερευγομένοις εἰς θάλασσαν. quæ nimiumquantum eleganter hîc expreſſa.

Pag. 391. verſ. 21. *Alluuntur.* Ex Ald. Alij, *abluuntur.*

28 *Primum igitur columnis.* Facit Ariſtoteles, vt ſcribam, *Primum igitur Columnas nauigantibus dextrum latus duobus ſinibus cingitur,*

gitur. ait is enim: Πρῶτον μὲν οὖν λέγεται ἐγκεκολπῶσθαι ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τὰς Ηρακλείους στήλας.
33 *Sardiniense*. Σαρδώνιον.

Pag. 392. verſ. 2. *Pamphylium*. Ald. *Pamphylicum*. Ariſt. Παμφύλιον.

Ibid. *Aegaa*. Eadem, *Regia*. quod falſum eſſe, arguit Ariſtoteles.
10 *Scythicum & Hybernum fretum*. Eadem, *Scy. & Hiberum fretum*. Ariſtoteles quidem: ὑπὲρ τοὺς Σκύθας καὶ Κελτικήν.
14 *Albion & Ierna*. Si Ariſtotelem ſequamur, ſcribemus, *Albium*. nam apud eum, τὸ Αλβίον. Sed apud Stephanum eſt, Αλβίων: apud Ptolemæum, Αλουίων. Iernam verò quam noſter, & Ariſtoteles Stephanuſque Ἰέρνην vocant, Ptolemæus Ιουερνίαν: Plinius Hiberniam appellant.
24 *Accipimus*. Ald. edit. *accepimus*.
30 *Vſque ad ora Nili*. Μέχρι Νείλου στομάτων.

Pag. 393. verſ. 2. *Eas habendas*. Aut ſcribendum eſt, *eum habendum*, aut emendandum, *inſulas habendas*. enim Ariſtoteles: Καὶ τὰς νήσους, οἱ μὲν, ἐξαιρέτους ποιοῦσιν. οἱ δέ, προσνέμουσι ταῖς γείτοσιν ἀεὶ μοίραις.
7 *Qua terrenis reluctationibus*. Malim, *eructationibus*. Ariſtoteles: Τούτων δὲ ἡ μὲν, ξηρὰ καὶ καπνώδης, ἀπὸ τῆς γῆς ἀπορρέουσα.
8 *Altera humida & egelida*. Ald. *gelida*. Porrò Ariſtoteles: ἡ δὲ, νοτερὰ καὶ ἀτμώδης. Ouidius:

Et gelidum Borean, egelidúmque Notum.

Egelidus, id eſt, parum gelidus, vel non gelidus. nam particulam E minuendi eam vim habere ſcribit in II. Georg. Seruius; vbi aliâs legi notat,

Plantis eduræ coryli naſcuntur, ——

id eſt, quaſi non duræ: vt paulo poſt, Enodes trunci, id eſt ſine nodis. Nec nos mouebit idem Grammaticus de hac ſententia, contrarium dicens lib. VIII. Æneid. ad illud:

Vt procul egelido ſecretum flumine vidit.

Nam pro nobis etiam Catullus:

Iam ver egelidos refert tepores.

Et elegantiſſimus Medicorum Corn. Celſus lib. IV. *Vinum auſterum, meracum: per æſtatem frigidum, per hyemem egelidum.*
21 *Denſet*. Se denſet, denſetur. Lucretius lib. I.

Nec tal

Nec tali ratione potest denserier aër.

Virgilius Georgic. 1.

—— Iupiter humidus Austris

Denset, erant quæ rara modò, & quæ densa relaxat.

Notandum verbum, Densere. quod sæpius apud eumdem Virgili. & locus Aristotelis: Ὄμβρος δὲ γίνεται μὲν κατ' ἐκπιεσμὸν νέφους εὖ μάλα πεπυκνωμένου: id est, Densentis.

24 *Nubium conditionibus.* Modius rescribit, *nub. coitionibus.* Ego malim, *conflictionibus*, & ab Aristotele iuuari putem: cuius verba iam iam dedi. post quæ consequenter additur: Διαφορὰς δὲ ἴσχει τοσάσδε, ὅσας καὶ ἡ τοῦ νέφους θλῖψις. Sed certissima elegantissimi Lipsij coniectura, *collisionibus*, Aristotelisque auctoritate etiam nixa.

Pag. 394. vers. 3. *Tunc dicis.* Ald. *tunc discis.*

15 *Terrigenæ.* Ἀπόγειοι.

18 *Qui ruptis nubibus.* Hæc omnia vsque ad *Nunc nomina*, &c. nequaquam satis integra vel sana videntur: nec mederi quidquam possumus. Sed pro iis en tibi Aristotelem: Οἱ δὲ κατὰ ῥῆξιν νέφους γινόμενοι καὶ ἀνάλυσιν τῶν πάχους πρὸς ἑαυτοὺς ποιούμενοι, ἐκνεφίαι καλοῦνται· μεθ' ὕδατος δὲ ἐκραγέντος ἀθρόως, ἐξυδρίαι λέγονται. Ad quæ proculdubio hoc loco noster respexit, & inde fortassis restitui potest. Quod qui faciet, non paruam à me inibit gratiam.

21 *Presse agit* Bas. 1. Rom. Ven. Ald. *præsagit.*

23 *Fauorinus, non ignobilis Sapiens.* Apud Gellium lib. II. cap. XXII. nec putem aliud eius super hac re extitisse scriptum: sed hæc omnia quæ posthac de Ventis disseruntur è Noctibus Atticis petita ab ipso Apuleio, aut potius à studioso quodam ad marginem olim adiecta, pòst ab aliis in contextum admissa. Sed & Fauorinus hic ab Aristotele quædam mutuatus est. quod, qui conferet videbit.

27 *Iisdem semper regionibus.* Ald. *easdem per regiones.*

32 *Idem.* Eædem editiones *qui.*

Pag. 396. vers. 1. *Hinc* αἰθρηγενέτην Scribo, *hunc* αἰθρηγενέτην, &c. Gellius: *Eumque propterea quidam dicunt* αἰθρηγενέτην *ab Homero appellatum.*

3 *Tertium ventum.* Apud Gellium: *Tertius ventus, qui ab Oriente hyberno*

hyberno spirat Vulturnum Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter Notum & Eurum sit, εὐρόνοτον.

8 *Id est.* Non sunt hæc in Aldin. edit.

24 *Cum loquare,* &c. Verba Catonis apud Gellium.

26 *Nubium præstigiis.* Vet. editiones, *præsagiis.* post: *Eorum quæ huiusmodi præstigias nostris inferunt oculis.* Hic iterum Aristotelem sequi incipit.

27 *Halysis.* Videtur legendum, *Hallos.* Nam ex Aristotele hæc omnia, qui sic scribit: ῥάβδος δ᾽, ἐστὶν ἶρις ἡ ἔμφασις εὐθεῖα. ἄλως δ᾽, ἐστὶν ἔμφασις λαμπρότητος ἄστρου περίαυγες. διαφέρει δ᾽ ἴρεως, ὅτι, ἡ μὲν ἶρις ἐξ ἐναντίας φαίνεται ἡλίου τε καὶ σελήνης. ἡ δ᾽ ἄλως, κύκλῳ παντὸς ἄστρου.

30 *Genera.* Deesse quid hic videtur, & ab Apuleio olim scriptum, *Sunt & alia genera imaginum, quæ,* &c. nam Aristoteles: Πολλαὶ δ᾽ καὶ ἄλλαι φαντασμάτων ἰδέαι θεωροῦνται, λαμπάδες τε καλούμεναι &c.

33 *Nihil horum quippe***.* Hic etiam tale quid deest: vt, *immobile esse, pristinis libris proditum est.* quemadmodum loquitur suprà Metamorph. lib. IX. nam proculdubio Aristotelica illa interpretari volebat: Οὐδέποτε γὰρ τι τούτων ἀεὶ φανερὸν ἑστηκὸς κατεσημειωμένον.

Pag. 398. vers. 5. *Prætereuntes aquas vaporant & producunt,* &c. Postrema editio Bas. *Prætereunt. aq. vap. & produnt longinquitatem flammæ, cum tep. aq. redd. viciniam cum ferventiores.* Veriorem scripturam elige ex Aristotelicis istis: Ἔνιαι δ᾽ ὑπὸ γῆς ἰοῦσαι, παρὰ ποταμῶν πηγαίων ὑδάτων, θερμαίνουσι ζέουσαι καὶ τὰ μὲν, χλιαρὰ τῶν ναμάτων ἀνιᾶσι. τὰ δ᾽, ὑπέρζεστα, τὰ δ᾽, εὖ ἔχοντα κεράσεως.

10 *Eorum religione.* Emendem, *Deorum religione.*

19 *Antistites denique ipsos femininos esse.* Num, *Antist. deniq. ips. in viuis esse:* id est viuere adhuc? an potius, *Antistites seminiros,* scribas, & Deûm matris emasculatos illos sacerdotes intelligas? Varro Eumenidibus: *Nunc seminiri teretem comam volantem iactant tibi Galli.*

21 *Ad supernasem per sua ora tollentes.* Fortè, *ad superna semper sua ora toll.* quod verisimile viderur. nam ne vna littera immutata: & ea quæ sequuntur id cōprobare videntur.

22 *Et inferiora.* Fortè, *etiam inferior,* vel, *inferiore,* vel, *inferioris.*

cuncta animal, vel, *Hic autem animal.*

22 *Illis statutis cursibus.* Corruptus hic locus, cui illa Aristotelis respondent: τύτε καὶ αἱ παράδοξοι νεοχμώσεις πηγνυμένας, ἀποτελῦνται. [tinntur.

23 *Inter se ventorum prælia cientur.* Vet. edit. *inter se concu-*

24 *Disiectis nubibus.* Eædem, *directis.* Sed potius legerim, *disiectis nubibus.* Sic eleganter restituere accepimus V. C. Erricum Memmium Plauti locum Amphitruone:

Ita mihi videntur omnia, mare, terra, cælum conseci.

quem edunt passim, *cælum consequi.*

25 *Micant ignes, inde.* Vet. edit. *micant ignes, imbres.*

27 *Viridantibus comis cæsariatam.* Φυτοῖς κομῶσαν παντοδαποῖς.

30 *Nec seculis debilitari excussam.* Bas. 1. Ven. *nec secundis excussam*: Ald. Bas. 11. *nec seculis debilitati excussam.* Aristot. τὴν ἀγήρω φύσιν ὁμοίως τηρεῖ.

31 *Fœtibus.* Vet. edit. *fæcibus.*

Pag. 402. vers. 1. *Ad omnem salutaria sunt.* Lego, *ad omnia salutaria sunt.* Aristoteles: ταῦτα δὲ πάντα ἔοικεν αὐτῇ πρὸς ἀγαθοῦ γινόμενα, τὴν δι' αἰῶνος σωτηρίαν παρέχειν.

8 *Et brumalis austeritas terrestrium viscerum.* Vet. editiones, *Et brumalis austros fauonius ac terræ terrestriumque viscerum.* Aristot. Καὶ μὴν, αἱ φλόγες μὲν, τὸ παγετῶδες πραΰνουσιν· οἱ πάγοι δὲ, τὰς φλόγας ἀνιᾶσι.

14 *Indigens quippe videbitur oratio de Mundo disputantibus.* Vet. edit. *Indigens quippe orationis huius videbatur de mundo reputantes.* Sed scribo totum locum, *Indig. q. videbitur oratio de M. disputantibus; ni, etsi minus curiosè,* &c. Aristoteles: Πλημμελὲς γὰρ περὶ κόσμου λέγοντας, εἰ καὶ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν, τὸ τοῦ κόσμου κυριώτατον παραλιπεῖν.

17 *Vetus opinio est,* &c. Sic rectè hæc à nobis distincta. nam Arist. Ἀρχαῖος μὲν οὖν τις λόγος καὶ πάτριός ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς ἐκ θεοῦ τὰ πάντα, &c.

31 *Complectatur.* Venet. Bas. 1. *circumplectitur.*

Pag. 403. vers. 10. *Quam rem rectius atque honestius sic arbitrari.* Rom. Venet. *Quoniam tamen rectius & honestius sic arb.* Bas. 1. *Quoniam rectius & honest. sit arbitr.* Scripserim ego, *Quam ob rem rectius est atque honestius, sic arbitrari,* &c. Et post vbi scribitur, * *est proximus* * nihil putarim deesse; sed

ſcribendum, *Et illis qui longiſſimis ſeparantur & proximis.* Quæ omnia Ariſtoteles ſi non vera, ſaltem veriſimilia facit. ait enim: Κρεῖττον οὖν ὑπολαβεῖν ὃ καὶ πρέπον ἐστὶ καὶ θεῷ μάλιστα ἁρμόζον, ὡς ἡ ἐν οὐρανῷ δύναμις ἱδρυμένη, καὶ τοῖς πλεῖστον ἀφεστηκόσιν, ὡς ἔνιγε εἰπεῖν, καὶ σύμπασιν αἴτιος γίνεται σωτηρίας, &c.

20 *Nihil enim poſſunt æquius facere.* Baſ. 11. *fuſcioris quoque poſſint nihil obſequiis facere.* Neutra lectio abſque mendo eſt. quod iam mihi tollére non datur. Tentabam aliquando, *Nihil enim poſſunt ex æquo facere.*

21 *Exemplum quale ſit iſtud, intellige.* Vetuſtiores editi: *exemplo vt intelligi poſſit.*

26 *Notitiam oris.* Ita emendaui. Scribebatur antè, *not-moris.* Pro me Ariſtot. παντὶ ἀόρατος.

29 *Lumina*, Reſcribendum, *limina.*

Pag. 404. verſ. 2. *Aures regiæ & Imperatoris oculi.* Hæc non ita in Ariſtotele. Sed de his Iul. Pollux lib. 11. cap. XXXVII. Ἐκαλοῦντο δὲ ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως, οἱ τὰ λεγόμενα διαγγέλλοντες, καὶ τὰ ὁρώμενα. ἀπὸ δὲ τούτων τὸ ὠτακουστεῖν πεποίηται.

5 *Otacuſtarum.* Vet. edit. excepta Ald. *prædictorum.* Ariſt. καὶ ὠτακουσταὶ λεγόμενοι. Adde quæ iam iam ex Polluce ſuprà deſcripſimus.

9 *Domibus & muneribus.* Emendo, *donis & munerib.* Ariſtot. δώρων τε ἀποδεκτῆρες.

16 *Speculatum incenſores.* Correxerim, fortè benè, *ſpec. inſcenſores*: vel, *inſpectores.* Φρυκτωριῶν τε ἐποπτῆρες.

18 *Scito opus.* Ald. *ſcitu opus*, Baſ. 1. Rom. Ven. *cito opus.*

27 *Horum enim cura.* Malim, *horum cum cura ſal.* Ariſtotel. αἴτιον γίνεσθαι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς σωτηρίας.

Pag. 405. verſ. 9. *Sed prima remiſſiore admodum data.* Certum meo animo, ſcribere: *Et prima remiſſione ad motum data.* enim ex Ariſtotele, pænè ad verbum: Καθ' ὃ τὲ τῆς πρώτης οἷον ἐνδόσεως εἰς κίνησιν μίαν ἐρχομένης.

21 *Atque vno ſinu.* Marg. Baſ. 11. *atque vbi ſimul*: id eſt ſimul atque, ſtatim vbi.

26 *Deciſionéque.* Rom. Baſ. 1. *denſionéque.*

29 *Communis Cyllenius ſtella.* Lego, *comũs Cyll. ſtel.* Compendium, *coĩs.* quod peperit errorem.

Pag.

Pag. 406. verſ. 1. *Stellarum chorus.* Sic rectè. Ariſtotel. ἁρμονία συνᾳδόντων καὶ χορευόντων κατὰ τὸν οὐρανόν. Collegi hanc in rem exempla aliquot ſuprà ad lib. VI. Metamorph.

8 *Nam cùm cælum confixum.* Ald. & Baſ. II. Aliæ, *Nam cælum confixit, ut.*

10 *Sol quidem contuens ortu ſuo.* Propius ad Ariſtotelicam ſententiam accedit lectio Baſ. II. & Ald. *Sol quidem omnituenti ſuo;* ſi quidem ea omnino recta: πορεύεται δὲ δίττας πορείας ὁ παμφαὴς ἥλιος. τῇ μὲν, ἡμέραν καὶ νύκτα διορίζων, ἀνατολῇ καὶ δύσει.

16 *Emicationéſque ſiluarum.* Δένδρων ἐκφύσεις.

22 *Propalam ſæpe confectas.* Num pótius, *conſpectas?* vt videtur velle Ariſtoteles: ποτὲ μὲν, ἀφανιζομένη. ποτὲ δὲ φαινομένη, μυρίας ἰδέας ἀναφαίνουσά τε καὶ πάλιν ἀποκρύπτουσα ἐκ μιᾶς ἀρχῆς.

29 *Velites executione adornant.* Baſ. I. Rom. *Milites.* Margar. poët. *velites executionem adornant.* Quod certè melius.

31 *Cunctus exercitus.* Eadem Margar. *tantus exerc.*

Pag. 407. verſ. 2. *Omnibus.* Rectè Ald. Reliqui, *omnes.*

3 *Nec tamen,* &c. Ante hanc periodum inſeruntur quædam alia in Aldino exemplari, nempe: *Ceterùm ea quæ vel cælo oculis aduertimus, & acrem ficti ex aqua etiam illa ficti credenda ſunt, cuius tutela Mundi huius huius & cura eſt.* Quæ quid ſibi velint, neſcio: tamen etiam in Margarita poëtica citantur ex hoc libello.

9 *Momentis.* Fortè, *monumentis.* nam Ariſtotel. ἀόρατος ὤν, τοῖς ἔργοις αὐτοῖς ὁρᾶται.

13 *Quæ ad manſuefaciendos homines inuentæ ſunt.* Rom. Baſ. I. *quæ vi faciente inuentæ ſunt.* Ven. *inuentæq́; ſunt.*

15 *Non otioſis.* Veteres edit. *accitis.*

16 *Aſperitate.* Ald. *aſperitates.*

22 *Veſtigiis ſit.* Rom. Ven. Baſ. I. *vi ſit.*

27 Πάνθ' ὅσα τ' ἦν. Sic etiam hic verſus primus eſt apud Ariſtotelem; quem idem Metaphyſicor. lib. II. cap. IV. paullò aliter citat, adque materiam qua de agit accommodat.

31 *Oris ſimilitudinem.* *Oris ſui ſimilitudinem.* τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἐντυπώσασθαι.

Pag. 408. verſ. 4. *Et terræ contagionibus.* Edit. veteres,

cum rerum contag. Aristotel. πλὴν ὅτι μέσος ὤν, ἔνθα ἡ γῆ τε καὶ ὁ θολερὸς οὗτος τόπος.

20 *Sublimen candens.* Vulg *sublimè candens*, vt etiam passim apud Ciceronem legitur. Sed secuti sumus correctionem principis eruditiorum Ios. Scaligeri, qui ita, vt exprimi curauimus, in veteribus libris esse testatur; & ex Propertio notat:

At nullo teritur dominæ sublimine amor, qui Restat.

Eleganter igitur Ennius Cælum, Sublimen candens vocat: quæ dictio à Limine composita. vnde & suam notionem accipere debet.

28 *Námque immodicis tremoribus terrarum dissiluisse humum.* Locus hic totus vsque ad, *In quo periculi vertice*, &c. citatur B. Augustino lib. IV. cap. 11. de Ciuit. Dei. è quo meliores aliquot vulgatis lectiones hausimus, quas etiam exprimi iussimus. Sic hîc pro, *dissiluisse humum*, male editiones aliæ, *dissoluisse humum*, hactenus habuerunt.

32 *Aduenis fluctibus.* Eleganter, ex eod. August. Vulgò antè, *aduersis fluctibus.*

Pag. 409. vers. 6. *Per decliuia, incendio diuino, torrentis vice.* Sic hic locus ex eodem D. August. restitutus. vulgabatur, *Diuino modo per decliuia currentis vice.* Sed etiam iamdudum Canterus noster, *torrentis vice*, legendum coniecit.

10 *Volucri clade.* Num, *lubrica clade?*

13 *Inerant boni baiuli.* Malim, *in quo erant bon. ba.* Adi Aristotelem.

16 *Dux in vrbe, dux in exercitu.* Scribendum, *lex in vr. d. i. e.* ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμών. Aristoteles.

25 *Principia milites frequentabunt.* In quibus iis ab Imperatore, aut Tribuno ius reddebatur. Quintilianus Declamat. cui titulus, Miles Marianus: *Sed neque hoc Roma parens, nec signa militaria, aquileq́; victrices, nec tua, summe Imperator, diuina virtus sinat, vt tua quoque sententia quisquam vir & Romanus & miles nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Latius etiam de hoc, si bene memini, Lipsius noster ad Annales Taciti scripsit.

27 *Ad consensum publicum*, Lego. *ad consessum public.* Aristot. βουλευτήρια δὲ καὶ ἐκκλησιαστικὰ, εἰς συνέδρια τὰ προσήκοντα.

28 *Ad Minutiam frumentatum.* Quod Aristoteles, ex Atheniensium moribus: Καὶ ὁ μὲν τις εἰς τὸ πρυτανεῖον βαδίζει σιτησόμενος. De Minutia frumentaria monuerunt dudum viri docti.

29 *Reus ita purgandi se necessitate,* &c. Scribe: *Reus ita purgandi se necessitate, ut sectandi studio accusator venit. ille moriturus,* &c.

31 *Hic ad conuiuij repotia & vespertinus comissator aduentat.* Laudat paullò aliter Ios. Scaliger ad V. Manil. sic: *Hic ad conuiuium, & repotia vespertinus comes satur adu.*

33 *Et dies festi.* Seneca lib. I. de Tranquillitate vitæ: *Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publicè cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum.* Per hos dies festos publicè passim agebantur Epulæ, agebantur Ludi. Liuius lib XXIV. *Per lasciuiam ac iocum ita ludibundi Beneuentum rediere; ut ab epulis per celebrem festúmque diem actis, non ex acie reuerti viderentur.* & lib. XXXIX. *Non est res qua erubescam pater, si die festo inter æquales largiore vino sum vsus.* Polybius apud Suidam: Μαθὼν δ' ἐξ αὐτομόλων διασαφούντων ὅτι ἑορτὴν ἄγουσι πάνδημον, καὶ τοῖς σιτίοις λιτοῖς χρῶνται διὰ τὴν σπάνιν, τῷ δ' οἴνῳ δαψιλεῖ, ἐπολιόρκει. In hos sæpius inuecti veteres patres. D. Augustinus lib. de Pastoribus: *Et festa ista, quæ celebrantur per vniuersas ciuitates in lætitia conuiuantium, & publicis mensis seipsos, vt putant, iucundantium, reuera magis perdentium, ite, celebrate.* B. Ambrosius Epistolarum lib. IV. *Vides quemadmodum conuiuia gentiles adornent, festa adnuntient; sed ea piis mentibus infestiora sunt: quia iis plerique decipiuntur, dulcibus inescantur epulis, capiuntur saltantium choris.* Hinc intelligendus Scæuola, dum scribit, certum pondus argenti festorum dierum nomine præstari cuiquam solere. L. XIX. infi. D. de Annu. legat. nam ad sumptus Ludorum, Epularumque omnino eum respexisse, verisimile est. Sed & eò fortassis etiam pertinet locus Modestini: *Annuam pecuniam ad ludos ciuitati reliquit, quibus præsidere heredes voluit.* L. VI. tit. eod. Et hinc etiam clarum, quid apud Vlpianum esse possit, *alibi Festos dies celebrare.* L. XXVII. D. ad Municipal. Sed hæc fortassis notari commodius alibi poterant. [*funditur.*

Pag. 410. v. 2. *Libatione profunditur.* Malim legere, *libat per-*

5 *Videásque illam ciuitatem*, &c. Eleganter expreſſit verſus Græcos, itidem elegantiſſimos, & ex Ariſtotele dignos hîc etiam adſcribi:

Πόλις δ' ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
Ὁμοῦ δὲ παιάνων τε καὶ στεναγμάτων.

17 *Platani, vt ait poëta.* Ὡς φησιν ὁ ποιητής, τά τε, ἄκαρπα μὲν, ἄλλας δὲ παρεχόμενα χρείας, πλάτανοι, καὶ πίτυες, καὶ πύξοι, Κλῆθρη τ', αἴγειρός τε, καὶ εὐώδης κυπάρισσος.

27 *Et iam imbriitor.* Lege, *etiam imbricitor.*

29 *Amicalémque.* Baſ. 1. *amicabilémque.* Gloſſarium vetus: Φιλικὸς, *Amicabilis.* Plautus: *Mihi date operam amicabilem.* Sidonius Apollinaris lib. 1. Epiſtol. *Qui in eum licet ſtimulis inimicabilibus excitentur; ſcamnis tamen amicabilibus deputantur.* B. Auguſtinus lib XIX. de Ciuit. Dei: *Interdicat amicabilem ſocietatem, vel interdicat affectum omnium humanarum neceſſitudinum.* vbi etiam eſt cùm legas, *amicalem.*

PETRI COLVI IN LIB. ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ NOTÆ.

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ SIVE DE SYLLOGISMO CATEGORICO. Partem huius libelli vulgauit ante annos octuaginta Ioannes Sichardus in opere cui index, *Diſciplinarum liberalium orbis*, &c. vbi etiam ei ſolummodo titulum dat, DE SYLLOGISMO CATEGORICO. Nos duplicem poſuimus. quorum prior ex Iſidori & ſcripti exemplaris fide eſt: poſterior omitti debuiſſe etiam non videtur. Nam ſic in M s. *Incipiunt Peri ermeniæ Apuleij.* & ad calcem, *Periermeniæ Apuleij expliciunt, in quibus continentur categorici ſyllogiſmi.* Iſidorus: *Has formulas Categoricorum ſyllogiſmorum qui plenè noſſe deſiderat, librum legat qui inſcribitur* ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΙΑΣ *Apuleij.* Sed & Io. Picus Mirandula in Epiſtolis, ad Hermolaum Barbarum, ſcribit in manus

in manus ſuas incidiſſe Apuleij Fragmentum de Interpretatione: Opus, inquit, eruditum, & quod Apuleij planè eſſe cognoſcas. poſt quærit, num alibi integrius exſtare ipſe ſciat. Ceterum exemplar ſcriptum quo a Clariſſimo doctiſſimoque viro Franciſco Nanſio vſi ſumus, vetus ſanè ſatis fuit, at non ex omni parte emendatiſſimum. Sed ſimile, etiam Apuleio adſcriptum, exſtare ſcimus Lutetiæ Pariſiorum apud humaniſſimũ eruditiſſimumque virum Nicolaum Fabrum conſiliarium Regium. è quo fortaſſis corrigi hic quædam poſſent, quæ corrupta num eſſe pati debemus. Sed nos id quod in manu noſtra fuit præſtitimus. A Sichardo libelli huius partem ólim editam idem Nanſius indicauit. è cuius exẽplari omnes variantes lectiones, bonas malas, ad marginem libri ſui quam diligentiſſimè & fideliſſimè annotarat. Sed & ipſam Sichardianam editionem poſteà nobiſcum quam benigniſſimè communicauit.

Pag. 413. verſ. 8. *Quod philoſophiam.* Sic rectius à Sichardo editum, quàm in Ms. *quam philoſ.*

14 *Vt Imperandi, vel Narrandi,* &c. Hæc omnia ampliora hîc & ordine alio, quàm in Sichardiana editione. quod è comparatione patebit.

15 *Fouendi.* Lipſius malit, *Vouendi.*

16 *Odiendi.* Sichard. *obediendi.*

17 *Contemnendi.* Ibidem, *contendendi.*

18 *Voluptatem afferendi.* Ibid. *voluntatem adſerendi.*

20 *Vſitata nonè* **. Deeſt hîc, *proferre,* aut ſimile aliud; vt in deſcribendo etiam Nanſius obſeruarat, & pleraſque correctiones ad marginem annotarat. Eadem ſententia Philoſtratus ad Aſpaſiam: *Σαφῶς ἑρμηνεύσομεν καὶ ἔξω ἐντελείας, ἣν τῶν νοηθέντων τὰ μὲν κοινὰ καινῶς τά, ἢ καινὰ κοινῶς φράζομεν.* Quem locum indicauit nobis vir eruditiſſimus Bonauentura Vulcanius, conciuis meus.

26 *Protaſin.* Sichard. *ὑπόστασιν.* & paulò poſt: *Propenſionem.* Vide Ariſtotelem Topicis.

32 *Vt, Aiax qui regnat.* Sichard. *Vt ſi dicas: Qui regnat.* Scriptura vetus eſt quam dedimus. è qua etiam ſcribebat Nanſius, *Vt ſi aias, Qui regnat.*

Pag. 414. verſ. 2. *Non ſit beatus.* Eadem editio, *beatus non eſt.*

5 *Omne ſpirans.* Eadem, *Omnis ſpirans.*

6 *Quædam animalia non ſpirant.* Eadem, *Quoddam animal non ſpirat.*

10 *Dedicant aliquid de quopiam.* Id eſt, adfirmant, adſerunt; vt etiam notarat Nanſius. nam Dicare, eſt dicere, nuntiare, indicare. Lucillius apud Nonium, quem ſimul emendem, Satyrar. lib. xxx.

—— Sic vbi ad aures
Fama tuam pugnam claram alata dicaſſet.

Hinc Dedicare ἀυξητικῶς, id eſt, valdè quid dicere, adſeuerare. Feſtus: *Dedicare autem propriè eſt dicendo deferre.* Vide Marcellum. apud quem ſic legendus etiam verſus Attij Alpheſibœa;

At verior, cùm te eſſe Alcmæonis fratrem factis dedicat.

Lucretius ſæpius hoc verbo hac notione vſus eſt. De quo doctiſſimi Giſanij noſtri conſulendus Index. Huic contrarium, Abdicare.

16 *Ergo dicit.* Melius Sich. *ergo dedicat.*

17 *Quia & in.* Fortè, *quia ei in.* Sic Nanſius.

18 *Videt.* Sichard. *videtur.*

24 *In Theæteto.* Eadem edit. *in Timæo.*

26 *Apuleius diſſerit.* Ms. *Apul. dixerit.*

28 *Quod ex iis.* Vetus idem, *quod ex his quæ.* Vnde cum Lipſio legas, *quod ex hiſce.*

30 *Coniunctio.* Sichard. *coniunctiones.*

Pag. 415. verſ. 1. *Certè in.* Ms. *cetera in.*

6 *Eadem vi manente.* Sichard. *eadem imminente.*

12 *Sed etiam.* Vet cod. *ſed &.*

19 *Vt ſi verſo.* Sichard. *vt ſi conuerſo.*

22 *Si conuertas.* Ibidem, *ſi quaras.*

27 *Primò, quod.* Ibidem, *primo quidem.*

29 *Etiam in illis.* Ibid. *etiam nullis.*

31 *Quia vt ſunt.* Ibid. *quia ſicut.*

Pag. 416. verſ. 5. *Quatuor illæ.* Ibidem, *& illæ.*

6 *Quadrata formula.* Ibid. *quadra formula.*

7 *Sunt igitur.* Lege è veteri, *Sint igitur.*

9 Nulla

9 *Nulla voluptas est bonum.* Ms. lib. *Omnis voluptas bonum non est.*

14 *Altera pertinens.* Sichard. *altera pertingens.*

15 *A particulari Dedicatiua.* Ibid. *ab vniuersali Abdicatiua ad particularem Dedicatiuam.*

19 *Incongruas.* Vet. lib. *integras.*

27 *Vtique alteram.* Sichard. *vnquam alteram.*

28 *Numquam alteram.* Hîc etiam Ms. *vtique alter.*

Ibid. *Et qui alteram refutat.* Sich. *qui vtramuis tollit.*

31 *Infirmat.* Male vet. *confirmat.*

Pag. 417. verſ. 2. *Oſtendunt infrà ſcripta.* Sichard. *oſtenditur infrà ſcriptis.*

16 *Qui aliquid.* Ms. *qui aliud.*

19 *Subiectiua.* Idem, *Subneutra.*

20 *Contra particularis vno quidem modo deſtruetur, ſi alterutra vera oſtenditur.* Hæc deerant editioni Sichardianæ.

24 *Subiectiua.* Iterum in ſcripto, *Subneutra.*

Ibid. *Seruabimus.* Sichard. *ſeruamus.*

28 *Item omnis.* Ibid. ſolummodo, *Omnis.*

31 *Præponatur.* Ibid. *proponatur.*

32 *Voluptas bonum.* Ibid. *volupt. bona.*

Pag. 418. verſ. 1. *Deinde de conuerſione.* Hæc è margine, à ſtudioſo fortè memoriæ cauſa adſcripta, in ipſum contextum irrepſiſſe videntur.

6 *Aut falſitatis.* Sichard. *& falſitatis.*

9 *Ita ſi.* Ms. *ita etſi.*

15 *Fallit, pro certo.* Idem, *fallitur, certum repud.* Vnde legendum fortè, *fallitur, vt certum.* quod placebat Lipſio.

20 *Vlla propoſitio.* Idem, *in vlla propoſitione.*

25 *Sed ſi poteſt.* Huc vſque priora illa huiuſce libelli olim à Io. Sichardo edita fuerunt. quod indicauit nobis etiam eruditiſſimus Nanſius. Quæ ſequuntur vſque ad libri finem, ea nunc primum damus.

Pag. 419. verſ. 33. *Huic iunge.* Scriptum, *Hinc iunge.*

Pag. 420. verſ. 16. *Et Orationis.* Malim, *etiam Orationis.*

21 *Vllo modo.* Legerim, *illo modo.*

Pag. 421. verſ. 4. *Num affirmes.* Sic ſcripſi. Veter. cod. *nunc adſirmes.*

6 *Definitione * * necessitates.* Forsitan legendum & supplendum, *Definitione, quadam necessitate*, &c.
7 *Inclusionis visa similitudine.* Num potius, *Conclusionis vera simil.* vel, *ipsa simil.* legendum erit? num adhuc aliter?
17 *Quidem * definitionis.* Fortè verum, *quidem pars*, vel, *particula Definitionis.*
32 *Igitur in prima formula*, &c. Quæ hic de formulis Categoricorum Syllogismorum, vt vulgariter, non secundum Apuleium, loquar, traduntur, verbatim pleraque lib. II. Originum solemni sibi more, transcripsit Isidorus. quem moneo hinc sæpius emendari adhuc debere. Porrò Syllogismos Categoricos, vocat noster Prædicatiui generis conclusiones. Isidorus: *Formulæ Categoricorum, id est, Prædicatiuorum syllogismorum, sunt tres.* Desumpta etiam hinc nonnulla videri possint, ætas id patiatur, à Marciano Capella lib. VIII. de Nupt. Philol. & Merc. vbi de Dialectica: & ab Aur. Cassiodoro in Dialecticæ compendio, quod ipsius nomine circumfertur. in quo etiam quædam hinc corrigenda.
33 *Qui conducit.* Id est, qui colligit. Isidorus.
Pag. 422. vers. 15. *Ceteris * prior.* Scribo, *ceteris quæ prior.*
29 *Seruatur eius illationem.* Lipsius, *seruata eius illatione.*
Pag. 423. vers. 1. *Quarti * Quarti modi.*
3 *Octauus modus est.* Tres formulæ primi Modi hic omissi, nempe Quintus, Sextus, Septimus: qui tamen ab Isidoro ponuntur. Vnde certè necdum satis integrum hunc libellum ad manus nostras peruenisse videmus, & dolemus.
Pag. 427. vers. 1. *Sicut.* Malit Nansius, *si sicut.*
11 *Mutationibus.* Idem etiam sic hoc legendum coniecit, ex scriptura veteri, *imitationibus.* Ego putabam, *Enuntiationibus.* Sed malim illud.
16 *Potuit suggerere.* In Ms erat, *potuit suggere.* Vnde Lipsius, *poterit fingere.* Vt cudi iussum, sic etiam Nansius legendum censuit.
19 *Sed vi.* Idem, *sed III.* id est, *tertio.*
22 *Pretexas.* Num, *retexas*? Sic Lipsius.
31 *Iam ostendimus.* Placeret magis, *vt iam ostendim.*

Pag.

Pag. 428. vers. 5. *Cui plus.* Lipsius, *cum plus.*

20 *Repudiantur.* Sic benè Clarissimus Nansius. In scripto libro fuit, *ruridantur.* Ita suprà: *Nam quod alicubi fallit, pro certo repudiatur.* & infrà: *Cetera triginta quattuor, quæ enumeraui, meritò repudiantur.* Alia sunt in hoc libello nec satis integra, nec satis sana: quibus mederi absq; scriptorum aliorum exemplarium collatione haud facile est. Sed & quædam ex Aristotele restitui possent. E quo solo omnia suppleri emendari, absque veteris integriorisque libri auxilio, haud facilè possint.

IN ANEXOMENON.

LEPIDISSIMVM hoc poëmatium primus in publicum dedit vnà cum aliis veterum aliquot eiusdem ferè argumenti Epigrammatis vir eruditus Claudius Binetus: postea etiam Præcidaneis suis inseruit doctissimus noster Dousa, & Notis suis elegantissimis emendauit, illustrauit.

Versu 4. *Fecit.* Nescio cur potius sit, *facit.*

10 *Cum pectora * adhærent.* Binetus, *Cùm pectora vna adhærent.* Malim Dousiacam coniecturam, *Cùm pectore artè adhærent.*

10 *Libido cum.* Binetus legit,

Libido cum lasciuo instinctu suscitet,
Sinuent ad Veneris cursum femina.

Dousa ferè modo eodem,

Libido cum. l. i. suf.
Sinuare ad Ven. curs. f.

Ego hæc cum præcedenti versiculo ita legerim:

Cum pectora artè adhærent Veneris glutino,
Libido cum lasciua instricta suscitet
Sinuare ad Veneris artem femina.

Cum pectora glutino Veneris artè adhærent, & cum lasciua libido instricta femina, id est colligata, compedita, ad Veneris artem, suscitat sinuare. Apertius dicerem; ni vetaret pudor. De verbo Instringendi, vide quæ supra notauimus ad libros Milesiarum.

15 *Hærentq́; ſulcos.* Adſentior Bineto, legendum, *Arénque ſulcos.*

16 *Horto.* Rectè emendant, *hortulo.*

17 *Dum crebros ictus.* Scribit Binetus:

Dent crebros ictus conuinente lumine.

Douſa mauult, *combibente lumine.*

18 *Crepidante curſu.* Binetus, *trepidante curſu.* Sed Douſa: *Trepida in decurſu Venere, & anima feſſula.* Fortè non malè, *Trepidante fluctu Venere.* Notum, vnde Venus nata: quid per Fluctum item intelligi hîc poſſit, non etiam explicatione eget vlla. Sed nos manum de hac tabula.

IN FRAGMENTA.

PAG. 430. verſ. 20. *Abſtemius eſt.* Poſui hoc tamquam fragmentum Apuleij noſtri ex eius LIBRIS LVDICRORVM. Sed iam id num verum ſit, ambigo. Nam in Nonio dumtaxat ſic legimus: *Abſtemius, qui vino abſtinet. Apul. In te fuiſti quondam Athenis parcus, atque abſtemius. In lib. Ludicrorum: Abſtemius eſt,* &c. Ceterum malim locum hunc, cuius cuius eſt, ita legere: *Abſtemius eſt homo, ſcit, quò rete lep.* &c.

31 *Pollinctor eius funeri.* Variè hic locus legitur in veteribus libris, quos noſter Vulcanius aliquot vidit: nempe vel, *pollincto eius funere domuitionem paramus*: vel, *pollinctores funere domuit. par.* Vide ad hunc locum quæ ſuprà ſcripſimus ad IV. Floridorum.

Pag. 431. verſ. 11. *Cepa ſoccum.* Scribe in Priſciano, *ſuccum.*

14 *In te fuiſti.* Locus hic nobis de mendo ſemper ſuſpectus fuit. Olim ſcribendum putaui, *Antè fuiſti*, &c. Nunc etiam ſuſpicatus ſum fortaſſis nomen libri qui etiam laudabatur eruendum, ſcribendumq́ue: *in Phe.* id eſt, *in Phædone: Fuiſti quondam*, &c. Quod ad eum Dialogum optimè referri poſſe videatur.

15 NVMERI *diſciplinam.* Hinc colligere fuit auctorem noſtrum etiam DE NVMERIS librum inſcriptũ confeciſſe. Cuius rei certiores iam nos facit compendium Arithmeticæ:

Arithmeticæ Caſſiodori: *Huius diſciplinæ tota vis in exemplis, additionibus, & detractionibus partium eſt ſita Quam partem qui volet pleniſſimè pernoſſe, L. Apuleium legat, qui primus Latinus hæc argumenta illuſtrauit.*

22 CONVIVIALIVM QVÆSTIONVM. Hic etiam proculdubio index Apuleiani ſcripti fuit. nam Macrobius eum diſertim inter eos locat qui ea de re ſcripſerunt, & poſt eum exq́ue eo Io. Saliſberienſis: quorum verba hic obliti ponere fuimus, quæ iam inter Teſtimonia veterum de auctore noſtro ſcriptorum reperire eſt.

24 *Apuleius autem ait.* Vbi hoc? certè in libello de Deo Socratis, aut nuſquam. nam ibi de Dæmonibus, inter quos Lemures, Laruæ, Lares, Manius deus. Sed de Manibus hoc quod Iſidorus vult nō inuenias. Nec mirum. enim ſcriptum illud integrum nō eſt, quod ante nos alij etiam monuerunt. Sed & D. Auguſtinus probet, Apuleium etiam ſcripſiſſe quid Manes eſſent, De Ciuit. Dei lib. IV. cap. XI. Præter hæc omnia quorum iam Titulos & Fragmenta dedimus, ipſemet ſeſe alia multa tam Græcè quam Latinè conſcripſiſſe teſtatur: vt NATVRALIVM QVÆSTIONVM libros, in quibus multa de omne genus Animalibus commentatus eſt præter illa quæ Ariſtoteles variis multiſq́ue voluminibus antè tradiderat, quod ex eius Apologia priore colligere cuilibet datur. Sed & HYMNVM, item DIALOGVM IN ÆSCVLAPIVM Græcè & Latinè ſeſe compoſuiſſe, Floridis eademq́ue Apologia I. ipſemet etiam ſcribit. Vbi quoque ait, ſeſe publicè apud Oeenſes de eiuſdem Æſculapij maieſtate diſſeruiſſe. eam Diſputationē vulgò legi, in omnium manibus eſſe. Quin immò apud eoſdem Oeenſes pro ſtatua ſibi locanda aduerſus contradictionem quorumdam ciuium eum Orationem ſcriptam memoriæ commendaſſe, ſcribit ad Marcellinum D. Auguſtinus.

OMISSA.

AD lib. 1. Metamorphoſ. Pag. 1. verſ. 18. *Inquam, in Attide primis pueritiæ ſtipendiis merui.* Repoſuerim iam membranacei noſtri codicis ſcripturam, *linguam Attidem prim. puer. ſtip. mer.* Lingua Attis, id eſt, lingua Attica: vt Luſciniam, Attidem vocat Martialis:

Sic vbi multiſona feruet ſacer Attide lucus.

Sed & hanc etiam loco hoc lectionem adſtruit, inque tribus libris Ms. eſſe teſtatur Marinus Becichemus Scodrenſis, publicus olim Brixiæ profeſſor, æquæuuſque, quantum coniicere poſſum, Beroaldo. Cuius Epiſtolicas Quæſtiones aliaq; ſcripta nõnulla cuſa ante annos centũ vtenda nobis dedit hũmanitate doctrinaq; præſtantiſſimus vir Franciſcus Nanſius, qui ex vberrima inſtructiſſimaque bibliotheca ſua nullum non ſcrptorum genus vſui mihi futurorum, dum libris meis abſentibus carere num debeo, liberaliſſimè lubentiſſimeque ſuppeditauit. Sed & à Becichemo iſto, quem nos primum inſpexiſſe immò natum vmquam ſciuiſſe poſt confectas demum abſolutaſque Notas noſtras, ipſe Nanſius teſtis idoneus ſatis fuerit, alia etiam quædam in hoc ſcriptore noſtro ex libris ſcriptis quos quatuor aut quinq; nominat emendata, aliter quàm à nobis. quæ iam commodè cum aliis Omiſſis noſtris ad calcem libri etiam adiicere voluimus; vt minus quid in hac editione quo auctorem hunc ſaniorem planioremque reddere potuimus, ſtudioſus lector deſiderare poſſit.

22 *Offendero.* Idem Becichemus legit, *offudero,* quemadmodũ & Lipſium etiam conieciſſe monere me fugerat.

28 *Theſſaliam ex negocio petebam.* Idem ait in veteribus codicibus ſuis addi, *dueronico ſeduente.* Vnde legit, *puero vnico me ſequente.* enim Apuleius ſeſe vnico famulo comitatum fuiſſe ſæpius meminit.

33 *Fronte curioſe exfrico.* Ex hac veterum librorum ſcriptura malit etiam Becichemus, *fronde curioſè exf.*

Pag. 2. verſ. 1. *Ac dum is ientaculum ambulatorium prataq; prætereit, ore in latus detorto pronus adlectat.* Idem, ductu veteris ſcri-

pturæ, *Ac dum is ientaculum ambulatorium, prata quà preterit, ore in latus detorto, pronus adfectat.*

Pag. 3. verſ. 15. *Ætneo melle.* Idem teſtatur alibi legi, *Enneo melle.* vt & Beroaldus.

Pag. 4. verſ. 11. *Fruatur diutius tropæo Fortuna quod fixit ipſa. Effeci ſequatur*, &c. Idem corrigit, ſcriptis libris etiam licet reclamantibus, *Fruatur diut. tr. F quod fixit ipſa, effœta ſequatur.*

Pag. 7. verſ. 21. *Deſerta, vice Calypſonis.* Idem ex vet. lib. *deſerta vita, Calypſonis*, &c.

Ad Not. Pag. 19. verſ. 24. Manus non mens errauit, quæ ſcribi voluit, ἱερωτικῶς, vbi malè, ἀλληγορικῶς.

Ad eumd. lib. 1. Metamorphoſ. Pag. 13. verſ. 14. *Opperitor.* Tuetur veterem lectionem Becichemus, *opperiminor.* & ad Apuleium famulumque eius dictum numero multitudinis putat.

Ad Not. Pag. 25. verſ. 7. Fugit me notare, matrem Apuleij Saluiam Theſeo viro duumuirali nuptam fuiſſe.

Ad lib. 11. Metamorph. *Imis Tartari.* Corrigit Becichemus, *in ima tartari.*

Pag. 23. verſ. 30. *Iuxta ſe.* Liber vetus noſter, *iuxtim ſe.* quod iam repoſuerim. Vide Nonium. De quo nos etiam monuit amiciſſimus Canterus.

Pag. 24. verſ. 30. *Nam & pueris extra limen, credo vt*, &c. Locum hunc totum ſic emendari rectè putat Becichemus, *Nam & puero extra limen*, id eſt, famulo ſuo quem vnicum habebat, *credo vt arbitrio nocturni gannitus ablegaretur, humi quam procul diſtractum fuerat grabatulum; & meum adſiſtit*, &c. Meum, grabatulum ſcilicet. Noſtram lectionem veriorem puto. Vide Notas.

Pag. 31. verſ. 33. *Adepta Coptica.* Quidam, inquit Becichemus, è veteribus libris, *operta coptitica:* non pauci, *adepta.* alius cod. vetuſtiſſimus, *comperta Niliadum*, poſt verbum *coeptitica* habet: loco cuius quidā, *cooeptica*, nonnulli, *comptitica.* Alios etiam teſtatur hic *Chomata* legere, ex Vlpiano: ſe verò, *operata Coptica:* id eſt operationes, ab Operandi verbo quod rem diuinam facere ſignificat. Ad quod illum duxit prior illa ſcriptura vetus, *operta Coptitica.* E qua ego veram lectionē eſſe, iurare ferè auſim, *operta Coptica.* Operta,

Tt id eſt,

id eſt, ſacra quæ tecta & ſecreta. Sic infrà lib. XI. *Ferebatur ab alio ciſta ſecretorũ capax, penitus celans operta magnifica religionis.*

Ad lib. III. Metamorph. Pag. 51. verſ. 6. *Rodebamus.* Idem Becichemus e. v. c. *rodebam.*

Ad lib. V. Metamorph. Pag. 82. verſ. 23. *Aulea.* Idem *aulæ,* ſiue, *aululæ*: id eſt, ollæ, ollulæ. Fulgentius lib. III. Mythologiar. vbi ex hoc noſtro fabulam hanc narrat, eiuſque pænè verba eadem nonnumquam exſcribit, habet: *Nouaculam ſub puluinari abſcondit, lucernamq́ modio contegit.*

Pag. 83. verſ. 12. *Altum ſoporem deſcenderat.* Fortaſſis ex Fulgentio iam ſcribẽdum videatur, *altum ſoporem extenderat.* ſic enim ille. In quo poſteà legendum moneo, *Tandem multis iactata Veneris perſecutionibus*: non vt vulgatur, *venenis, perſecutionibus.*

Ad Not. Pag. 68. v. 10. Repone, vetus Poëtria Myro.

Pag. 108 verſ. 25. Non de nihilo fortaſſis hic eſt vetus lectio, *in arculum.* nam Feſtus: *Arculum appellabant, circulum quem capiti imponebant, ad ſuſtinenda commodius vaſa, quæ ad ſacra publica capite portabantur.* Ad horum hominum comarum iactationem notandus adhuc locus inſignis L. Flori ex lib. III. vbi de bello Seruili: *Syrus quidam nomine Eunus, magnitudo cladium facit vt meminerimus, fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ comas iactat, ad libertatem & arma ſeruos, quaſi numinum imperio, concitauit.* Sic, ad Deûm Matrẽ opinor quæ eadem cum Syria dea, Varro Eumenidibus: *Nunc ſemiuiri teretem comam volantem iactant tibi Galli.* Addatur & locus Antipatri:

Ἐκ πότε τις φρίκτοιο θεῆς σεσοβημένος οἴστρῳ,
Ῥομβητὴς δεινῶν λυσσομανεῖς πλοκάμους.

qui etiam de Cybeles ſacerdote loquitur.

Ad lib. IX. Metamorph. Pag. 148. verſ. 15. *Cum ſuis adulteris voluptatur.* Ita rectiùs in ſcripto noſtro aliiſque editionibus veteribus. Repperi idem hoc Voluptandi verbum, apud Quinctilianum Declamat. III. cui index, *Miles Marianus.* Vbi ſic ex fide ſcripti codicis Clariſſimi Lipſij legendum eſt: *Cum alij excubent armati, alij clauſtra portarum tueantur, alij vallum foſſaſq́ ſcutis innixi cingant, cibum ipſum ſtantes capiant; tribunus inter ſcorta voluptabitur?* nam pariter etiam paſſim hîc malè vulgatum eſt, *inter ſc. volutabitur.*

Ad lib.

Idem Mytholog. lib. III. de Psyche.

Apuleius in libris METAMORPHOSEON *hanc fabulam planißimè designauit.*

Et:

Sed quia hæc Saturantius & Apuleius penè duorũ continentia librorum tantam falsitatũ congeriẽ enarrauerit, &c.

Io. Salisberiensis de Nug. Curial.

lib. VI. cap. XXVII.

Et hic quidem non est meus sermo, sed quem omnium sapientum cœtus concelebrat; & quem in libro qui inscribitur DE DEO SOCRATIS *facile est inuenire. Cuius verba, propter elegantiam sensuum & orationis lepidam venustatem, curaui inserere: vt his quæ scribuntur promptius adhibeatur fides, cùm de purißimo fonte maiorum eadem profluxisse constiterit. Ait itaque Apuleius: &c.*

Deinde:

Hæc Apuleius, eleganter quidem & splendidè.

Idem lib. VII. cap. VI.

Ex quibus valde nobilitati sunt Græci, Plotinus, Iamblichus, & Porphyrius Catholicæ, vt dicitur, fidei peßimus impugnator. In vtraque verò lingua, Græca scilicet & Latina, nobilis extitit Apuleius Afer: vir magnus inprimis, & qui venustate morum & dicẽdi copia Socraticum fontẽ & Platonicum torrentem facilè redoleat vel tenuiter sapienti.

Idem lib. VIII. cap. X.

Verum quia Lætitiæ in conuiuijs frequenter insidiatur Ira, ab eiusmodi dictis temperandum est, & QVÆSTIONES CONVIVIALES *in omnes proponendæ sunt aut soluendæ. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt; vt & Aristoteles aliqua de ipsis scripserit, & Plutarchus, & Apuleius, cum Frontone.*

PETRI COLVI BRVGENSIS APVLEIVM.

Λούκιος ὅνπερ ἔγραψεν Ὄνον λόγιός τε σοφός τε,
Παλλαδίης σοφίης χρήσιμα πολλὰ ἔχει.
οὗτος Ὄνος μεγάλου κατέεσκε νόου τε πόνου τε·
Κόλβιός οἱ πρόφρων ὤπασεν ἀμφότερον.
οὔ τοι Κόλβιος, ἀλλὰ Κολούϊος ἔσσεται οὗτος,
Φλανδριακῶν νεαρὸς Βρουγέων ἀκρέμων,
τοῦδε ὄνου τὰ νοσώδεα ἠδὲ κολούμενα γυῖα
σπουδῇ ἀνορθώσας, καὶ παλάμῃσι σοφῆς.
οὐκ ὀνικῶς, μάλα δὴ νοϊκῶς πονικῶς τε, νοσοῦντα
τόνδε πολυχρονίως, Κόλβιος ἠκέσατο.
οὐδ᾽ ἄρα τοῦτον Ὄνον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσσα Μαδαυρεὺς
Λούκιος οὗτος ἑοῖς κάλλιπεν ὀψιγόνοις.
πρὸς δέ γε τοῖς προτέροις, βίβλον Περὶ ἑρμηνείας
νῦν πρώτιστον ἐμὴ βιβλιοθήκη ἔδω.

Francisci Nansii.

Χρύσεον Ἀπουληΐου τὸν πρίν ποτ᾽ Ὄνον τε νόον τε
Χάλκεον λευγαλέος δῆρον ἔθηκε χρόνος·
Ἐς χρύσον δὲ πάλιν φρένας ὄλβιος ἐκπαράμειψε
ΚΟΛΒΙΟΣ, ἐλλογίμων παῖς λόγιμος γονέων.
Χαῖρε πόνῳ. σὲ γὰρ οὗτος Ὄνος μέγ᾽ ὑπέρτερον αἴρει,
Ἢ πτερόεις ἵππος Βελλεροφοντιάδην.

Bon. Vulcanius Brugensis.

imbutas his malis artibus in caseo dare solere dicebant quibus vellent seu possent viatoribus, vnde in iumenta illicò verterentur, & necessaria quaque portarent, postq́; perfuncta opera iterum ad se redirent. nec tamen in eis mentem fieri bestialem, sed rationalē humanámq́; seruari. Sicut Apuleius in libris quos ASINI AVREI *titulo inscripsit, sibi ipsi accidisse, vt accepto veneno, humano animo permanente, asinus fieret, aut indicauit aut finxit.*

Commentator vetus Horatij ad Epod. XV.

Simili modo etiam Apuleius scribit DE ASINO AVREO, *animam suam fuisse in corpore asini, meminisseq́; se deuexisse plurima segmenta & onera in Ægyptum.*

Macrobius Saturnal. lib. VII. cap. III.

Cùm ergo videas, mi Auiene, instituenda est enim adolescentia tua quæ ita docilis est, vt discendo præcipiat: cùm videas, inquam, anceps omne esse scommatum genus; suadeo in conuiuijs, in quibus Lætitiæ insidiabitur Ira, ab eiusmodi dictis facessas: & magis CONVIVIALES QVÆSTIONES *vel proponas vel ipse dissoluas. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt, vt & Aristoteles de ipsis aliqua cōscripserit, & Plutarchus, & vester Apuleius.*

Seruius Honoratus, in VIII. Æneid.

Sunt enim numina aliqua tantùm Cælestia, aliqua tantùm terrestria, aliqua Media; quos Deos Apuleius Medioxumos vocat, hoc est, qui ex hominibus Dij fiunt.

Sidon. Apollinaris, lib. II. Epist. ad Hesperium.

Sisque oppido meminens, quod olim Martia Hortensio, Terentia Tullio, Calphurnia Plinio, Pudentilla Apuleio, Rusticiana Symmacho, legentibus meditantibusq́; candelas & candelabra tenuerunt.

Idem lib. IV. ad Claudianum.

Si reare quemquam mortalium, cui tamen sermocinari Latialiter cordi est, non pauere cum in examen auriū tua-

rum, quippe ſcriptus adducitur: tuarum, inquam, aurium, quarum peritiæ, ſi me decurſorum ad hoc æui temporum prærogatiua nõ obruat, nec Frontanianæ grauitatis aut ponderis Apuleiani flumen æquiparem; cui Varrones, vel Atacinus vel Terentius, Plinij, vel auunculus vel Secundus, compoſiti, impræſentiarum ruſticabuntur.

Aurel. Caſſiodorus Dialecticæ compendio.

Tertiæ formulæ inueniuntur ſpecies ſex. quas omnes atque eius generis alia qui plenius noſſe deſiderat, legat librum Apuleij Madaurenſis, qui de hac re eleganter & copioſè diſſeruit.

Priſcianus lib. x.

Diſpeſco, diſpeſcui quod ponit Apuleius in Dialogo qui eſt DE DEO SOCRATIS: Cum & habitacula ſumma ab infinus tanta intercapedine faſtigij diſpeſcant, *id eſt diſtent.*

Iſidorus Originum lib. II.

Has formulas Categoricorum ſyllegiſmorũ qui plenè noſſe deſiderat, librum legat qui inſcribitur ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ *Apuleij, & quæ ſubtilius ſunt tractata cognoſcet.*

Fulgentius Placiades de Priſco ſerm.

Apuleius ASINO AVREO *introducit ſororem Pſyches marito detrahentẽ dicere:* Patre meo ſeniorem maritum ſortita ſum, dein quouis pumilo pumiliorem, & cucurbita glabriorem.

Idem ibid.

Choragium, virginale funus vocatur. Apuleius METAMORPHOS. Choragio itaq; perfecto, domuitionem parant.

Idem ibid.

Edulium ad edendo dicitur praguſtatiua comeſtio. Apuleius ASINO AVREO: Edulijs opiparè excepta. *Opiparè, id eſt, lautè & delicioſè.*

Idem

Ad lib. XI. Metamorphoſ. Pompam Matris Deûm, cuius ſacra cum Iſiacis ferè eadem, veris etiam initio Romæ celebratam ſcribit, partimque eam deſcribit Herodianus: Ἦρος ἀρχῇ ἑκάστου ἔτους. ὡρισμένης ἡμέρας, μητρὶ θεῶν πομπὴν πέμπουσι Ῥωμαῖοι, καὶ πάντα ὅσα παρ' ἑκάστοις πλούτου σύμβολα, κειμήλιά τε βασιλέων, ὕλης τε τέχνης θαύματα, τῆς θεοῦ προπομπεύει. ἄνετός τε πᾶσι δίδοται, ἐξουσία παντοδαπῆς παιδιᾶς. ἐνσχηματίζεται ὃ βούλεται σχῆμα ὑποκρίνεται. οὐδ' ἔστιν οὕτω μέγα ἢ ἐξαίρετον ἀξίωμα, ὃ μὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀμφιεσθέντι ἐξὸν ἄρχειν παῖξαί τε καὶ κρύψαι τὴν ἀλήθειαν. ὡς μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι τόν τε ὄντα καὶ τὸν μιμούμενον. Quæ elegantiſſimus Politianus ita conuertit: *Veris initio, ſtato ſolemniq; die pompam matri Deûm Romani celebrant. In ea quæ apud quemque ſunt diuitiarum præcipua, ſupellexq; pleraq; Imperatoria, materiæ aut artis ſpectandæ, præferri ante Deam ſolent. Paſſimq; omnibus ludendi licentia permiſſa. ſic vt perſonas induant, quas cuique libitum; nullamq; non magiſtratuum quoque imaginem, prout cuiuſque ſtudium, repræſentent: ſic vt non temerè à falſis veros dignoſcas.* Atque hæc quidem, quia in illis quædam gemina iis quæ à noſtro recitantur, ex lib. I. Hiſtor. adſcribere operæpretium arbitratus ſum.

Ad lib. I. Floridorum. Pag. 217. verſ. 6. *Religioſis.* Becichemus, *religioſi.*

9 *Portum apponere.* Idem in ſuis libris eſſe ſcribit, *ſeruum apponere.* Vnde ipſe veriſimiliter emendat, *ſertum apponere.* Notum, Deorum aras & ſimulacra ſertis olim coronare moris fuiſſe. quod & nos alibi notamus.

Pag. 219. verſ. 26. *Circa corporis ſui qualitatem.* Idem ſcribendum cenſet, *contra corp. ſ. q.* vel, *intra.* quod è ſcripto etiam noſtro reponamus.

Pag. 221. verſ. 28. *Alexandro illi, &c.* Idem, *Alexandri illius longè omnium excellentiſſimi regis.*

Pag. 222. verſ. 11. *Sæpe ſolus.* Reſcribe ex v. c. *ipſe ſolus.* quod & Becichemus vult.

Pag. 223. ver. 32. *Torno & cothurno.* Vetera exemplaria aliquot, *cum torno & cortino.* Vnde non malé Becichemus legere videtur, *cum torno & circino.* vt & Stewechius.

Ad lib. II. Floridor. Pag. 225. ver. 4. *Inductus.* Idem Becichemus, *indutus.*

5 *Conspicatus*. Idem, *conseptus*, vel, *conseptatus*. minus bene.
29 *Suterna*. Reponit idem etiam è libris antiquis, *sutrina*. quod fortassis tolerandum.

Pag. 228. vers. 6. *Nec colorum columbarum*. Becichemus iterum, *nec colo columbarum*. quo quid sibi velit ipse non explicat.

30 *Defendisset*. Idem antiquam lectionem ait, *recondisset*.

Pag. 231. ver. 18. *Virorumque*. Rectius veteres eiusdem Becichemi codices, *eorúmque*.

Ad lib. III. Florid. Pag. 235. vers. 29. *Quem qui*. Legit idem, *quod qui*.

Pag. 239. vers. 20. *Animum instigati angores*. Idem rectè castigat hunc locum, *animum instigati clangores*.

Ad lib. IV. Floridor. Pag. 242. vers. 24. *Democriti Physici ciuis*. Non malè quidam libri vet. *Dem. Phys. socius*, quos citat idem Becichemus.

Pag. 244. vers. 27. *Paribus*. Idem, *pares*, mauult.

Pag. 245. vers. 2. *Et dedicatur religio summo*, &c. Scribit idem, *& dedicatu religiosum, principio libri ratio quædam ex his qui à me condidicere*. vnde sensum commodum non est vt elicias. Vide Notas nostras.

18 *At verò*. Idem, *an vero*.

Pag. 248. vers. 3 *Non quidquam*. Idem, *nequidquam*. Erant alia pauca ad scriptorem hunc nostrum in eodem Marino Becichemo, quæ consultò hic omisimus; quòd ea nos etiam vel è libris vel ex ingenio obseruata notata haberemus, & nonnulla etiam falsa essent, præterque Apuleij solemnem loquendi modum. Quod cuilibet diiudicandum relinquimus.

FINIS.

IN APVLEIVM A. P. COLVIO BRVG. RESTITVTVM.

SPVMANTES dum versat equos Theseius heros,
Et solita biiugas dum regit arte rotas;
Bellua turbatis horrenda expellitur vndis,
Quæ petat infestis morsibus Hippolytum:
Impulsi terrore acri per saxa citato
Cornipedes cursu corripuere fugam.
Neptune, Hippolyto nusquam succurris, anhelas
Sistere dum vanâ nititur arte rotas?
Magne Iouis frater, tumidarum rector aquarum,
Quem, nisi te, moriens inuocet Hippolytus?
Exclamans frustra, nondum cum sanguine sacro
Hostia cæruleum pacificasset auum.
Nam miser effusis loris discerptus equorum
Perpetuò furui regna habitasset heri;
Ipse Coronides, Erebi indignante Tyranno,
Pæoniâ in lucem ni reuocasset ope.
Tu quoque barbariem fugiens, doctissime LVCI,
. Iam Criticorum auidis vnguibus incideras:
Certatim hi rictu laniabant membra cruento,
Hi discerpebant vnguibus os nitidum:
Ipse suas frustra dederat tibi Cynthius artes,
Proderat Actæam nec coluisse Sain.
Non tulit hoc, iustaq; exarsit COLVIVS *ira;*
Isq; tibi hunc animum reddidit atque animam.
Nam velut affecto rediuiua in corpore vires
Vix tandem medica restituuntur ope,
Nequidquam prece Diuûm imploratâ, tibi tale,
APVLEIE *fuit* COLVIVS *auxilium:*
Is tibi detersit maculas, priscumq; nitorem
Reddens natiuam restituit faciem:

Scilicet in tanto ne auctorum examine solus
Squaleres cæcis luridus in tenebris.
Nec debes patriæ plus, Afer docte, patrique,
Illa licet tulerit, hic licet extulerit.
At tu, animam auctori qui tam bene restituisti
Officiis Musas perge iuuare tuis;
Ne tua, ne, COLVI, seclis fugientibus ætas
Tam bona perpetuâ nocte tegat studia.

IANVS DOVSA FIL.

QVICVMQVE priscis, hoste strato, sæculis
Victrice Quiritem liberârat dextera,
Mortísque præsentissimo subduxerat
Periculo: huius macti adorea plurima
Caput coronæ insigniendum ciuicæ
Digno ambitu, ore clamitabant consono;
Et aggeratim deferebant egregios
Hilaro atque ritu gaudiali in omnibus
Locis honores. Sed comis, mi tu, tuis
Qualis (Dei!) corollulas aptabimus?
Quantis, quibus dignabimur te honoribus?
Iam noster Afer, auctor olim prænitens,
Extrema sustinebat, & nouissimis
Extremiora, paululatim proximans
Morti, impiatus Barbarorum cædibus,
Lurore deformatus in flendum modum,
Sortem, ferè euitatus, eiulans suam,
Saltu ruebat in ruinam concito.
Sed hoc malum mutauit. ô factum bonum!
Non gaudet amplioribus victoriis
Inculta prorsum & barbara Neglegentia:
Quæ crassiores plurimis affixerat
Auris; & obstinata concinnauerat,
Audace nisu, corda; animísque noxiis
Armârat omnis, vt darent neci bonos
Tersósque scriptores: suo sed hæc malo.

Latina

Est, quem benigno lumine Delius,
Est, quem tuetur; quem decus vrbium
BRVGÆ suam spem gloriantur,
COLVIVS Aonidum propages:
Manus medentes COLVIVS applicat,
Succos remiscens artis & ingenI,
Antiquitatisq; efficaces,
Omnem & Apollinis officinam.
Eques, Senatus, Plebsq; Quiritium
Insignior plausum ingeminans; (NOTIS
Feliciter sic COLVIANIS)
Omine, voce, manu renidet.

AD PETRVM COLVIVM
L. APVLEII opera omnia auctiora emendatioraque edentem.

QVI *Stadium properat pugil vnctus, & acer; auaro*
Laudis Olympiacæ consilio, atque animo:
Si Clauam Herculeâ nodosam extundere dextra,
Vncaq; Thyrsigenæ vindicet arma trucis:
Nónne erit ille aliјs ridendus? vbi ilia ducens
Flaccidus; inuisam reptet ouantis humum?
Victaq; per timidas latebras sua terga recondet;
Æstuat alterius dum Thraso inermis opus?
Et per tesqua fugax; omni ipse recedat arena?
Amplius à cesso nec pede Agôna premet?
Sic certè, qui docte tuum tibi COLVI Apuleium
Eripere, & manibus vellere tentet iners:
Nil aget; imprudensq; Afro cum Milite certans,
Tiro vafrum imbellis non feret ingenium.
Quod cum nocturna versas, & luce diurna;
Huic operam impendens, omne oleumq; tuum;

Alludit ad cognomen COLVI, quod FIsdris clauẽ significat.

Frustrà

Frustrà alius palmæ hanc palmam extorquere parabit,
Debita vel capiti laurea serta tuo;
Auratásue suas Afri, auribus addere inaures;
Aureus ipse Asinus ni velit esse nouus.
Et Metamorphosi magnos vrgendo cachinnos,
Mittier ad crepidam sutor ineptus amet.
Macte ergo; insequitur tua dum fastigia nemo,
Nemo parta tibi præmia vi rapiet.

THOMAS SCOTIVS.

Εις Απουλεϊανὸν Ονον
τὸν ὑπὸ Πέτρου τοῦ Κολβίου διορθωθέντα.

Κόλβιος Αονίδων ἱερόν θάλος, εἶδεν ὀνάγχοις
  Κείμενον ἐν μέσσοις τὸν Λιβύηθεν Ονον
Τὸν Χρύσεον, πηλοῖς δὲ βεβρεχμένον ἔνθα καὶ ἔνθα
  Τέλμασιν, ὡς χρυσὸν συγκαταδυῶτα λαθεῖν·
Αυτικα δὴ σχετλίῳ, μιν μείλιχος ἔτραπεν ὀργὰ
  Θῆρας ἀμυνεμέναι, καὶ ἀπὸ πηλὸν ἄγειν.
Θαῦμα δ᾽ ὁρᾶν, κεφαλᾷ νεῖκος φέρει οἷον ἀταρβεῖ,
  Καρπαλιμὸν μόχθου κῆρ καθύπερθεν ἔχων·
Κόλβιος ἑλομένας τ᾽ ὁπλὰς καὶ σχάσας ὀδόντων
  Δεινοτάτων ἀκμὰν, πότμον ἄλαλκεν Ονου·
Καὶ Νόον ἐξαῦτις τὸν Ονον κατέδειξε μεταστὰς,
  Βάρβαρον ἔκ τ᾽ ἐλᾶν βόρβορον ἐξελάσας·
Νῦν σφετέροις στίλβοντα φάλοις, Μουσᾶν παρ᾽ ὅμιλον
  Αγεν, Ελευθερίου καὶ πυτὶ στᾶσε Διός,
Πολλά μιν ὧν, χάριτές θ᾽ ὅσσοις κ᾽ ἀρχαῖα μέμηλε,
  Φύλλ᾽ ἐπὶ καὶ στεφάνους δίσκετ᾽ ἀεθλοφόρον..

Αδριανοῦ τοῦ Δαμμᾶνος.

In Apulcium, & Notas ad eum PETRI COLVI.

Idem Hadrianus Damman Gandauus.

QVID *murmuraret vulgus inelegans;*
Quidq́; expolitorum ordo celébrior
  MILESIARVM *de parente*
  Sciſceret, haud me animi ſefellit.
Nugantis illud prolubium Ioci
Paßim proteruo quod ſale temperat
  Humanitatis priſcæ, opertæ;

Iudicibus placet eruditis.
In moribus, dico, inq; vocabulis
Spectes vetustis; ingenium liquet
APVLEANVM, doctum, amoenum,
Cecropioq; madens lepôre.
Stilus, fatebor, turbidior fluit,
Nae dictionem pranimis anxiè,
Laboriosam dilegentis
Ex penore vlterioris aeui!
At; Iupiter! quàm multa recondita,
Quàm magna lectori edit idoneo!
Et verba quisquam mî negabit
Omnia pleraque conuenire
Narrationi, sic propria vt proba?
Phrasis frequenti floret imaginum,
Et vocibus lenocinatur;
Sic mihi, sic alijsq; visum.
Iam scriptionis cogitet istius
Miscellum, & acris par Satyrae genus,
Qui rudere hunc debuccinauit
Barbarica vt Libyes onagrum.
Hic nonne cultus pinguior addecet?
Quaesitus? auro squallidus illito?
Varronis hoc Fragmenta docti
Qualibet ex Satyris reuincent.
Versus (latentis quiddam aliud rei;)
Intercalantur lege volubiles
Solutiori; quid stupendum,
Si numero sonat insolenti?
Sed; AEsculapI Paeoniam & fidem!
Non sic ruentes Hippolytum suae
Quondam quadrigae distulerunt,
Hunc vt APVLEIVM vacerrae.

Est,

Latina namque culta Diligentia
Et integrare vota noſtra, & pectora
Conata fuit commaſculare plurium:
Expergitè ſuo fungerentur munere,
Huius ſaluti conſulentes, (cùm Salus
Sermonis hic ſiet Latini) qui minus
Minime perierat; ſerò, ſerò licet;
Omniſque triſtitudines abſtergerent;
Et infimatis inferiores Barbaros
Peſſum darent, qui ſæuiente dextera
Vt arma in omnis, ſic in hunc, quem cernitis,
Conſumſerant; & fœda caſtra mouerant;
Acieque directa, ſonârant claſſicum;
Mucrone iugulum fulminante foderant.
Sed paruere pauciores, proh dolor,
(Nam pauciens hîc eſt ſolitum parerier)
Nulliqúe paruere COLVIO magis.
Nam non ſuum ſibi inacuit piè malum,
Noſtriqúe gerulus gaudij, amanter agnito
Non tantum ab inferis reduxit ſpiritum,
Mortiſque poſtliminio animauit Lucium:
Sed præſto fuit, incurioſis ceteris
Diſcriminis imminentis, oculus, quantus eſt,
Argoqúe perſpicacior, medicus bonus,
Medica bonam manu medelam commodùm
Et longiorem ſolis vſuram adferens,
Et ſæua momentariu' ſanans vulnerum
Infuſa ocellis luce multa conditis;
Promptuſque monſtris liberans pugnacibus,
Quis LVCIVM non liberaſſet Dea Lua.
Sublimat inferos, & atra Tartari
Secreta Sole illuminat nouo loca;
Senteſque durat, diluit montis; tenet
Noctem, diem fuſcat, oculos Cœli patris
Stinguit, potentem infirmat omnem Cœlitum
Exercitum; amnis ſiſtit, & mare colligat:
Et liberè vt, quodcumque ſentio, proferam;
Illius eſt exoſſa diligentia,

Illius

Illius est eneruus oppido labor,
Præsentiorem qui medelam LVCIO
Parat malè habito. Frustra enim est, quidquid parat,
Audaciæque sentiet labem suæ.
Ergo igitur age Esuritor Elegantiæ,
Pus eliquauit, Puritatem qui sitis;
Age gratulare LVCIO, cui mundulè
A COLVIO est; qui cùm sine cura est, sedulò
Noctis diesque tutius versabitur.
Nam differens à mortuo nil; Non suum
Exuit & in Suum reuersus: vt omnibus
Non ipsus horno pateat, anno qui fuit,
Aspredine docto læuigata pumice.
Sermonis autem continet lubentias,
Secretiora his inuoluta dogmata,
Miscetque sæpe scitulas fabellulas.
Sed tu quis audies, decus & flos Belgicæ?
In LVCIO sano nouus Æsculapius,
In liberato LVCIO nouus Hercules,
Sol luce lucidissima ortus LVCIO
Felix sies, felice pergas omine;
Nec hæc fiet tua Diligentia postuma,
Curans nihil sæuos seueros iudices,
Et vultuosos, vix suos, mente viduos.
At cum suo sit seiugatus carcere
Originem sursum suam quæret tuus,
Deo adfuturus æuiternum, spiritus.

PAVLLVS GVLIELMIVS.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN PETRI COLVI NOTIS MEMORABILIVM.

Prior numerus paginam, alter versum notat.

B

Crocus

Egeli-

Impe-

M

Mace-

Pasto-

T

Venato-

FINIS.

SCRIPTORES VETERES

Qui hisce NOTIS citantur, explicantur, vel emendantur.

Prior numerus paginam, alter versum notat.

A

B

expli-

Diome-

HAR-

H

I

L

c emend.

244,

FINIS.

Corrigenda in Apuleio.

PAGINA 4. vers 4. nostro. 9,17 recordabar. 15,4. Iam iam. 8. deducitis. 23,33. equidem. 36.18. dicendi. 46, 11. plumaturam. 59.8. circumforaneæ. 72,29. parietes. 77,2. inuita. 80,26. mendacio. 119,10. conatus. 130,8. adquiescas. 134,9. summa. 141,12. bombycinis. 186,30. plebeiam. 190,14 confarreaturus. 195,32. religioni. 235,6. pænissime. 276. 11. mortis. 291,24. citima 300,17. suum. 320,17. rem familiarem. 337,29. nihili. 350,19 Vlixes 377,27. habeat. 390,24. maria. 400,26. ijs. 401,10. sideæa. 410,20. cicurum. 413,21. maxime è